

I. L. CARAGIALE

O P E R E

127

Ediție îngrijită
de
ȘERBAN CIOCULESCU

I. L. CARAGIALE

O P E R E

I—III

Ediție îngrijită
de

PAUL ZARIFOPOL

EDITURA „CULTURA NAȚIONALĂ“

București

1930—1932

I. L. CARAGIALE

O P E R E

ARTICOLE POLITICE
ȘI CRONICI DRAMATICE

TOMUL V

S'au tras din această carte :
treizeci și cinci de exemplare pe hârtie Vidalon, numerotate
dela 1 la 35;
patruzeci de exemplare pe hârtie velină vărgată, numerotate
dela I la XL;
o sută de exemplare pe hârtie semivelină vărgată, numerotate
dela XLI la CXL.

O P E R E

V

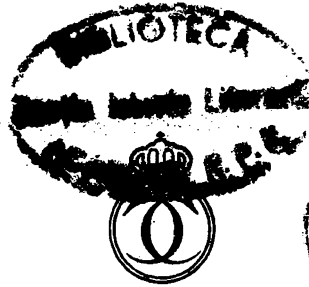
ARTICOLE POLITICE ȘI CRONICI DRAMATICE

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ

de

ȘERBAN CIOCULESCU

Cu 2 plange afară din text

2564

BUCUREȘTI
FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ • REGELE CAROL II,
39, Bulevardul Lascar Catargi, 39

1938

INTRODUCERE

Intr'una din *introducerile* lui, Paul Zarifopol observa cu bună dreptate că arta lui Caragiale era prin excelență vorbită. Lucrul se explică atât prin ereditatea sa actoricească, precum și prin creșterea lui în lumea culiselor. De aceea, chiar și cele dintâi produceri literare ale sale afectează tonul familiar de interpelare a cetitorilor. Iată cum începe prima bucată pe care i-o cunoaștem, apărută în revista umoristică « Ghimpele ».

« Ați cunoscut, mă rog, pe celebrul *Christorian*, acel geniu răătăcitor, flagelator în versuri al vițiurilor, ce, din nenorocirea umanității au bântuit și vor bântui etern societățile? L-ați cunoscut?... »

Ca într'un monolog, după o închipuită privire circulară asupra auditoriului, urmează îndată răspunsul:

« ...Da?... Așa este că era nostim cu verva lui detractoare? »

Convorbirea cu primul său public, a tânărului autor, în vârstă de douăzeci și doi de ani, denotă o perfectă desghețare a debutantului, scutit de timiditățile obișnuite ale începuturilor. Autorul nu știe încă bine ce vrea, și nu s'a fixat asupra « genului » care-i convine. Este în căutare de « subiecte » și, negăsindu-le, le încearcă pe toate, în voia capriciului, în zig-zag. Deși își întitulează câte o bucată « cronică literară », nici nu-i trece prin minte să se supună tipicului analizei, bucuros să lase frâu liber duhului său, încă de pe atunci mușcător. Prima lui victimă — sunt de fapt trei, dar numai întâia interesează — este însuși Macedonski, care publicase cu doi ani înainte un volumaș de versuri « Prima-Verba » și care conducea

un periodic politic-literar. E plăcut de constatat cum din absolut prima încercare în proză a lui Caragiale, începe a se desluși formula ironică a spiritului său critic. Firește, folosirea apropiierilor strivitoare și răsturnarea situațiilor din citatul ce va urma, arată că mânuirea ironiei nu este desăvârșită.

« Era pe atunci, în Franția, un poet, nici prea-prea nici foarte-foarte, anume *Lamartine*, care voia cu orice preț să treacă de geniu. El moare după ce dotează literatura țării lui cu nenumărate volume. Patria îl glorifică. Pentru nenorocirea lui, însă, iată că cetatea Bucureștii, geloasă de gloria francezului, scoate la lumină pe *Aamsky*, un geniu cu picioarele strâmbe, vorbind pe nas într'un dialect cât se poate mai curat românesc, și d'o dulceață de caracter extremă ».

Oprim citatul aci, deoarece ne interesează deocamdată tehnica ironiei, care constă, după cum se știe, în simularea elogiului sau a aprobării; de n'ar fi elementul realist și caricat al picioarelor strâmbe, comedia admirativă a ironiei ar fi perfectă. Ca și cum însă autorul inexpert s'ar teme de neinițierea publicului în esența secretă a ironiei, el alternează aerul serios cu mușcătura directă. Același procedeu e folosit și în « cronica literară » în care e luat în primire celebrul, pe atunci, autor popular N. D. Popescu sau *Popnede*, cel cu calendarele și romanele istorice. După ce, rând pe rând, l-a acoperit cu laude ironice și cu caracterizări crude, Caragiale își cere voie să-i facă proiectul statuii lui viitoare:

« Bustul tău — în grăsimea naturală cred că e destul — așezat pe un pedestal superb de marmoră antică galbenă; de jur împrejurul pedestalului, spre amintirea serviciilor enorme ce ai adus pentru progresul Almanachului în România, să se vadă, săpate în litere de aur, cele douăsprezece semne ale Zodiacului împărțite pe anotimpuri, împreună cu sărbătorile și târgurile principale de peste an, precum și cu taxele telegrafo-postale. În față, un calendar perpetuu de carton à la maior Papasoglu, edițiune de lux, care, prin un ingenios resort mecanic să arate cu 140 ani înainte, fazele lunare, eclipsele și schimbarea timpului... »

E o desfășurare de vervă inventivă și de voie bună care dă o coloratură simpatică primelor lui dibuiri. Înainte de a-și impune frâna severă a observației, începătorul e ispitit să se lase în voia fantaziei și a improvizării. Poate că lectura « Scrisorilor persane » i-a dat ideea să înfățișeze într'o serie de bucăți Bucureștii, grimați chinezește, ca o Tâmpitopole, locuită de Tâmpiți sau de Sinecorzi. Ne e teamnă însă că aducem o nemeritată jignire d-lui président à mortier, Montesquieu. Două curențe de intenții se întreție în aceste schițe fanteziste: unul, social-politic, altul economic-urbanist. E drept că icoana Tâmpitopolei, în ficțiunea prea tânărului autor, e proiectată peste două mii de ani, după imaginara ocupare chinezească a continentului; nu e mai puțin adevărat însă că, sub masca fantaziei viitoriste, se recunoaște regimul conservator firește criticabil într'un organ umoristic de ideologie liberală. Fostul republican dela Ploești, după cum se vede, nu sfâșiasse încă cercul de vraje al juneței sale generoase. Și, curios de notat, în Tâmpitopole a lui apare viitorul său patron literar, Titu Maiorescu, pe atunci proaspăt ministru al Instrucțiunii Publice. « Aci este mai mare peste toți Mandarinul *Ti-Li*, mare învățat, care odinioară a fost trimis prin institute cu însărcinarea exclusivă d'a strâmba picioarele chinezilor de mici, pentru a le face să se bucure mai târziu de rachitism, calitate ce trece în mare considerațiune la chinezi ». Vom face aci observația că cu toată stăpânirea unei sintaxe sigure, se recunoaște — mai ales din ultimul membru al frazei — influența lecturilor franceze. Privitor însă la ținuta de opoziție a organului umoristic liberal, nota satirică a lui Caragiale nu e dintre cele mai excesive; alți redactori sunt cu mult mai vehemenți decât dânsul. O singură stridență de gust, în chinezeriile debutantului, e facilitatea onomastică a dregătorului numit Sik-Tir; păcatul e în definitiv, dintre cele iertate, la o anumită vârstă. Mai interesantă decât nu prea răutăcioasa satiră politică, apare închipuirea progresului urbanistic al Bucureștilor, inspirat de introducerea căilor ferate prin contractul Strousberg. Caragiale intră în mare vervă, proiectând icoana metropolei cu Dâmbovița canalizată și

navigabilă, cu pavaje de tuci și clădiri de marmoră, dar fără naivitate progresistă, ci păstrându-și luciditatea în umor. Amatorul de contraste și antiteze se bucură să prezinte viitorul fabulos ca o imagine a prezentului, arătând totodată nenorocitele stări comunale de atunci, ca vestigii ale unui trecut uitat. La intervale destul de scurte, de abia șase luni, el își reia zugrăvirile aproape identic, când e vorba de a înfățișa pitoreasca expediție a cetățenilor, pentru târguielile zilei. Tabloul său realist, în care singurul element, adăos de închipuire, sunt picioaroangele, vestește pe observatorul exact, ascuns sub spumoasa fantazie:

« E pe la sântul Andreiu, cap de iarnă, când plouă, ninge, înghiață, se topește, și e lapoviță și poleiu, și curg strășinile, și crivățul se bate în cap cu austrul. Pe când mai este așa ca la vr'un ceas și jumătate până la ziuă, de e 'ntunec besnă, cinstitul cetățean îmbrăcat cu o precauțiune aproape siberiană, încălțat cu o pereche de picioaroange solide, înarmat în mâna dreaptă cu 'n baston lung prevăzut cu o cange de fier la vârf și 'n mâna stângă purtând un felinar cu vopaiță, pornește din fundul mahalalei dela locuința lui, și, încercând înainte tărîmul cu vârful bastonului, spre a ocoli găurile și băltaurile prea afunde ale podului cu chiu cu vai ajunge în piață. Aci trage din brâu pungociul de piele de oaie, scoate din buzunarul anteriorului basmaua și 'ncepe să-și târguiască. Pe la revărsatul zilei, se 'ntoarce înapoi purtându-și pe umăr bastonul, de ciocul căruia îi atârnă pe spete tradiționala *bazma* cadrilată încărcată cu d'ale casei ».

Singura amintire mai precisă asupra începătorului, din 1874, ne-a rămas aceea scrisă în 1896, de către vechiul său adversar literar, Macedonski, (sub pseudominul Sallustiu, în « Liga Ortodoxă », supliment literar, I, Nr. 3). Mărturia trebuie așa dar cetită cu prudență. E vorba acolo de un « tânăr sgomotos, spirit bizar ce părea destinat, în cazul când s'ar fi devotat literelor sau artelor, a fi cu totul original. În adevăr, înfățișarea acestui tânăr, gesturile lui rezezi, zâmbetul sarcastic la colțul buzelor, vocea sa totdeauna întărâtată și batjocoritoare, cât și

argumentarea sa sofistică, atrăgeau lesne atențiunea ». Vom reține atâta, în completarea fizionomiei morale a lui Caragiale. Mutat în București după moartea tatălui său (1868), cu studiile întrerupte după promovarea gimnaziului, încercând și părăsind repede cariera de actor, tânărul șef de familie, spre a-și întreține mama și sora, nu cruță nicio muncă, dar își găsește și timpul să scrie. Inceputurile lui nu sunt mai puțin eroice decât anii de grea frământare gazetărească din existența lui Eminescu, în jurul căreia, o întregă hagiografie laică a țesut un cult. Odată numai Caragiale, atât de avar în destăinuirii, către sfârșitul vieții, a lăsat o vorbă, și aceea nemelancolică, despre greutatea materiale pe care le înfrunta la vârsta de douăzeci de ani: « ...sunt slavă Domnului! sănătos și voinic; duc bine la tăvăleală; dovadă, că pot fi, în acelaș timp, și sufler și copist la teatru, și corector într'o tipografie mare la două ziare, și dau lecții la niște copii; așa că pot, cu una cu alta, câștiga destul cu ce să ne susținem eu și familia... (*Literatură și politică*, IV) ». În același loc, scriitorul își mărturisește înclinarea pentru literatură, încă din clasele primare. Numai așa se poate înțelege caracterul neșovăelnic al începuturilor dela *Ghimpele*. Spre deosebire de majoritatea debuturilor literare, care descopăr cercetătorului literar adevărate abisuri între primele dibuiri și formarea personalității originale, debutul lui Caragiale e dintre cele mai sigure din câte cunoaștem. Inteligența lui nu primește nicio impresiune fără controlul judecății, care e spontană și ageră. El protestează din primul ceas împotriva toleranței și a licenței în « Republica literilor », care « nu posedă nicio vamă ». Gustul lui format la școala clasicismului francez, respinge scrisul grăbit și cu caracter senzațional. Într'un cuvânt, spiritul său critic se manifestă, în pas cu primele lui publicări. Afirmarea criticismului său își găsește toată puterea și întinderea, în studiile de teatru din *România liberă* (Decembrie, 1877 — Ianuarie, 1878). La scurt interval după încetarea efemeridei umoristice *Claponul* (1877), a cărei principală contribuție a fost interpretată de Paul Zarifopol, autorul se vedește capabil să treacă la o severă

examinare a situației literaturii noastre dramatice. D. N. Iorga este cel dintâi istoric literar, care a dat cuvenita atenție acestor produceri uitate ale viitorului dramaturg. D-sa spicuește copios din primele două foiletoane critice (« Istoria literaturii românești contemporane », I, 1934, pp. 250—252). În ceea ce privește, « aspra critică a lăcomiei lui Pascali », remarcată de d-sa, noi credem că la origina criticei nu sunt străine motivele personale de rivalitate între Caragialeștii și directorul de scenă al « Societății dramatice naționale ». Cu această excepție, celelalte observații tăioase ale criticului, sunt toate de ordin obiectiv. Repertoriul lui Pascali este condamnat pe temeiuri, etice, în acești termeni:

« Schilozii, bețivii, pungașii, desfrânații, spânzurații, nemernicii, prostituatele, tuberculoșii și toate spurcăciunile și lăturile *parisiane*, înscenate de industria teatrală franceză, apoi traduse ori localizate în românește de oameni, ce nu se pricep nici la românească, nici la franțuzească, ce nu știu nici ce e Românul, nici ce e Franțuzul — ni se dă ca producții literare și artistice pe scena întâiului teatru din țară, menit, cum se zice, a fi « Inaltă școală națională de estetică și morală » pentru publicul român ».

După sublinierea acestor « ticăloșenii *exotice* », Caragiale scoate în lumină păcatele mai grave ale distribuției, ale jocului de scenă și ale călcării culorii locale. De o deosebită importanță este studiul următor, « Cercetare critică asupra teatrului românesc », desvoltat în trei foiletoane. În cel dintâi, care pune în discuție raporturile dintre critica teatrală și personalul artistic și administrativ al teatrului, Caragiale începe cu remarcă libertății absolute a presei noastre, după 1866, « stare binecuvântată, ce poate încă n'o visează cel mai democrat dintre democrații apusului ». În ciuda însă a condiției favorabile de exprimare liberă, presa e sistematic coruptă de conducerea artistică și administrativă a teatrului și redusă la un servilism anulator. Cu un curaj rar, tânărul critic denunță complicitatea dintre critica dramatică și întreprinzătorii teatrului. El dă mostre impresionante ale stilului critic cumpărat, în-

cheiând cu observația că sistemul de corupție s'a întins și asupra autorităților de control, anulându-le și lor activitatea. Foiletonul, cu data de 5 Ianuarie 1878, vedește poate pentru prima oară maturitatea spiritului critic al autorului său și deplina siguranță a prozatorului. El și-a găsit stăpânirea sintactică, pe care o vor recunoaște peste câteva luni, Eminescu și Slavici, în redacția *Timpului*. Două foiletoane iau apoi în cercetare «Literatura în teatrul nostru». Cu același curaj și fără nicio cruțare a susceptibilităților, Caragiale pune în lumină industria de localizări dramatice și mai ales aceea de plagiate, prezentate de autorii lor ca produceri originale. Din repertoriul așa zis original, nu recunoaște valoare decât piesei istorice a lui Hasdeu, cu rezerve însă privitor la planul ei epic și la versificare.

Niciun alt studiu contemporan nu dă măsura haosului în care se afla teatrul nostru, pe unica sa scenă permanentă, atât din punctul de vedere al producțiilor, cât și din acela scenic. Studiul are așa dar valoarea unui document istoric de prima însemnătate. Aci se vedește fructificarea experienței dramatice a unui vlăstar de dinastie actricească, trăit zece ani între culise și destoinic să vadă teatrul din lăuntru, cu tot mecanismul său — însușire ce lipsea cronicarilor dramatici, veniți în atingere întâmplătoare cu teatrul și lipsiți de onestitate profesională. Studiul se încheie cu o impresionantă afirmare a dreptului proprietății literare și cu înfierarea plagiatorilor, puși în rând cu falsificatorii de monedă, *calpuzani*. Adevărata încheiere însă, care urma să apară într'un foileton următor, a fost suspendată, după cum pe drept observă d. N. Iorga, de teama unor «dușmăni politici».

Anul 1878 trebuie considerat, în activitatea scriitorului, ca punctul cronologic al maturizării talentului caragelian. Scriitorul a intrat în stăpânirea deplină a meșteșugului său, impunându-se în redacția *Timpului* ca meșter netăgăduit, practic și teoretic, al sintaxei. În treimea redacțională, Eminescu, Caragiale și Slavici, din ale cărui «Amintiri» păstrăm amănuntul, cu prilejul proiectării unei gramatici în colaborare, sintaxa îi era încredințată

lui Caragiale. Colaborarea sa reală la *Timpul* a rămas totuși problematică, iar chestiunea descoperirii contribuțiilor sale sub anonimul redacțional a înfrânt răbdarea mult regretatului Zarifopol și a pus pe succesorul acestuia la grele încercări. A trebuit să cetim colecția ziarului din anul 1878 și următori, ca să ne fixăm asupra unor texte care nu puteau fi decât ale lui, sau — ipoteză improbabilă, dar totuși turburătoare — ale unui scriitor asemănător cu Caragiale până la identitate. Cele două traduceri din Edgar Poe sunt din primăvara anului 1878 și îi aparțin cu certitudine. Cea mai întinsă dintre ele, « Sistemă doctorului Catran și a profesorului Pană », ridică traducerea, prin siguranța sintaxei ca și a termenului românesc echivalent, la nivelul unei produceri proprii. Traducătorul a redat-o din limba franceză, cu conștiința unui artist. (Cam în aceeași vreme, traducerea în versuri a piesei « Rome vaincue », de Parodi, pentru Teatrul Național culegea elogii unanime, printre cari, zice-se, acelea ale lui V. Alecsandri.) Același lucru se poate spune despre paginile privitoare la Republica San Marino, culese probabil dintr'o enciclopedie sau din vreun ziar francez; nu mai este o simplă faptă gazetărească, ci o plăcere a scriitorului, de a-și pune pecetea pe orice întreprinde. Câteva notițe teatrale și două cronici dramatice prelungesc vădit, preocupările criticului dela *România liberă*. În ceea ce privește însă compunerea redacțională a *Timpului*, ne-am lovit de absoluta lipsă de informație în care ne aflăm, asupra presei noastre politice din acea vreme. Nu numai că articolele *Timpului* sunt aproape totdeauna nesemnate, în tradiția gazetăriei occidentale — și sub acest raport, *Timpul* era un adevărat *Times* — dar nu cunoaștem, din lipsa unor almanahuri ale presei, personalul redacției. Abia dacă știm, din vreo notă, că bunăoară; Slavici este retras din redacție, sau că Titu Maiorescu n'a mai dat articole politice dela sfârșitul anului 1877, ori dacă s'a stabilit data intrării în redacție a lui Gr. Păucescu.

Asupra răstimpului colaborării lui Caragiale la *Timpul*, nu păstrăm altă semnalare decât în *Amintirile* lui Slavici, scrise însă cu patru decenii și mai bine în urmă, și prin

aceasta fatal îndoelnice. Astfel Slavici pretinde că I. L. Caragiale a fost chemat de Eminescu îndată după ce a preluat locul de prim-redactor, și că n'ar fi rămas decât câteva luni la *Timpul*: așa dar, cel mult până în vara anului 1878. Mărturia lui Slavici trebuie revizuită, mai ales că el însuși a părăsit curând în urmă ziarul. Din articolele politice pe care i le-am atribuit lui Caragiale, primele însă, cam din epoca fixată de Slavici, apar fără particularitățile ortografice ale scriitorului, ceea ce ne face să credem că în acel moment Caragiale era un colaborator extern și că abia în vara anului va face propriu zis parte din redacție, când îi recunoaștem aceste particularități, precum și unele lexicale sau ortoepice. Atribuirea unora din ele ne-a fost mai ușoară, ca de exemplu primul, intitulat « Naționali-Liberali », al cărui accent caragelian e netăgăduit, dela întâiele rânduri; precum și cel din urmă « Ce este Centrul », care apare tocmai la sfârșitul anului 1879. Acesta este chiar truculent, anecdotic, împănat cu zicale și parcă *vorbit* de autorul lui, înaintea unui auditor simpatic. Asupra acestui articol nu poate încăpea nicio îndoială, că aparține lui Caragiale. Sunt două perioade din anii 1878 și 1879, însemnate de două evenimente politice mari, convocarea Camerelor revizioniste și revizuirea articolului 7 din Constituție, când am crezut a deosebi penița lui Caragiale, de reporter parlamentar și politic, alternând cu condeiul lui Eminescu, în articole editoriale, a căror compunere nu i-a mai dat lui Caragiale răgazul scrierii pe îndelete, meșteșugite; ele însă nu pot aparține decât cum spuneam, sau unui Caragiale, cu pecetea duhului său, a sintaxei, a lexicului și a ortoepiei lui, sau unui necunoscut, care ar fi avut nu numai aceeași sintaxă și ortoepie, și aceleași particularități lexicale și expresii favorite, dar și aceeași întorsătură a duhului, cu mai puțin răgazul anecdotic și de compunere literară. Cum însă identitatea de personalitate și de condei rămâne o simplă ipoteză, cu totul improbabilă, nu ne-am crezut îndreptățiți să admitem existența unui *alter-ego* al lui Caragiale. Așa de pildă, excelentul articol, în trei părți, pe care l-am intitulat « Frații radicali și d. D. Sturdza »,

e. un capitol de ziaristică politică, scris de un meșter, care nu poate fi decât un Caragiale, foarte strâns și foarte supra-veghiat, cu o dialectică necruțătoare, și cu un material polemic minunat folosit, său un redactor care a adoptat particularitățile ortografice și lexicale ale precedentului, stăpânind însă și o structură morală identică cu aceea a lui Caragiale. Suntem așa dar într'un cerc vițios, din care nu ne putem elibera decât atribuind paternitatea articolului și a celorlalte, lui Caragiale, până la proba contrarie. (La fel am procedat la identificarea colaborării lui vremelnice la ziarul liberal « Voința națională » (1885), după indicația lui I. Suchianu.) Este drept că, reluându-și activitatea ziaristică de militant politic, de astădată chiar înregimentat la conservatori, în 1896 și scriind seria de douăzeci articole politice în *Epoca*, scriitorul se va arăta mult mai slobod în mișcări, anecdotice ca în articolul «Ce este Centrul», și mai puțin strâns decât în articolele scrise cu prilejul celor două evenimente mari politice, pomenite. Lucrul ni se pare însă explicabil, fiindcă în 1896, I. L. Caragiale semnează Caragiale, scurt, cu conștiința că pune la dispoziția partidului său o pană cu renume: o semnătură. Nu aceeași este însă situația sa în 1878—1879, când scriitorul fără nume e ținut să scrie cu o dialectică desăvârșită, cu o argumentare strânsă și cât mai puțină libertate de răsfăț. De altfel, conviețuirea redacțională cu Eminescu și cu alți eventuali redactori astăzi uitați, îi punea lui Caragiale la îndemână, cronica vorbită în redacție. Atmosfera redacțională așa dar, oferea materialul articolelor politice pe care scriitorul avea să le redacteze, cu stăpânirea de sine a începătorului precaut și fără nume, dar cu atâta conștiință scriitoricească, puțin probabilă unui terțiu necunoscut. Cu aceste motivări ne-am încumetat, după o cercetare multă vreme infructuoasă, a atribui lui Caragiale un număr relativ mic și ne e teamă, incomplet, de articole politice, la *Timpul*. Calitatea lor răscumpără însă puținătatea lor numerică, lăsând cercetătorilor avizați să aprecieze nivelul la care a ridicat Caragiale reportajul politic și puterea lui de caracterizare a oamenilor și a evenimentelor.

De bună seamă, prin structura lui caracterologică, I. L. Caragiale n'a fost în stăpânirea unei pasiuni politice clocotitoare, ca aceea a lui Eminescu, ziaristul și teoreticianul de mare avânt și de arzător duh polemic. În slujba cauzei politice, Caragiale nu aducea o integrală participare sufletească, cu temperatura dar și cu spiritul de nedreptate al partizanului; grija de înlănțuire logică și de redactare scriitoricească, trecea la dânsul pe planul întâiu, în lipsa unor convingeri pasionale.

În intervalul dintre activitatea gazetărească dela *Timpul* și colaborarea politică dela *Epoca*, I. L. Caragiale și-a publicat operele dramatice și nuvelele, statornicindu-și reputația. Prin comediile lui, precum și prin atitudinea criticistă dela « Moftul Român » (1893), el dă expresiune personală directivei junimiste, alegându-și drept câmp de observație, viața politică și socială a timpului său. Chiar dacă s'a despărțit de vechii săi tovarăși literari, după o prietenie de aproape cincisprezece ani, punând între el și dânsii ceea ce se numește ireparabilul, prin ieșiri publice (bunăoară, o conferință pierdută, cu titlul « Gaște și găște literare », împotriva convorbirismului), el continuă, pe cont propriu și cu mijloace personale, o ideologie, pentru susținerea teoretică a căreia îi lipsește de sigur pregătirea culturală, prisosindu-i însă ascuțimea observației și curajul atitudinilor.

Nu este de prisos a stăruii un moment asupra dușmăniilor ce i le-au atras scrierile sale literare. Înainte de a întreprinde oarecum sistematic, cu colaborarea sprintenului Anton Bacalbașa, denunțara amănunțită a superficialităților, a « spanacului » și a diverselor « mofturi », comediile lui au fost suficiente ca să-l înfățișeze ca un « dușman al poporului ». Niciuna din comediile lui n'a fost, la drept vorbind, în vremea ei, ceea ce numim astăzi, un succes. Astfel, « O scrisoare pierdută » a întrunit o sută de reprezentații abia în treizeci și doi de ani. Invinuită de pornografie, « O noapte furtunoasă » a trebuit să-și reducă un act și n'a făcut serie. Din scrisoarea adresată presei, cu prilejul preluării direcției Teatrului Național, aflăm că și această piesă a fost huiduită și fluerată,

anume de membrii gărzii civice, care n'au înțeles gluma. Iar din Prefața lui Titu Maiorescu la « Teatru » (1888), scrisă pentru a apăra « Comediile d-lui I. L. Caragiale », se știe că « D'ale Carnavalului » a fost fluierată. Caragiale, în scrisoarea numită, atrăgea atenția cu umor, că el este un autor dramatic unic la noi, nu din alte considerente decât acela că a fost fluierat. Această unicitate desvăluiește până în adânc reacțiunile întâmpinate de comediile carageliene. Critica lui socială aducea înaintea publicului reprezentări prea neplăcute, ca să rămână nepedepsite. Ritualul flagelării s'a desfășurat în ședința Academiei Române dela data de 14 Aprilie 1891. La propunerea pentru un premiu a Comediilor, s'a ridicat întâiu ca raportor negativ, B. P. Hașdeu, imputând lui Caragiale « tendințe antinaționale, căci scoate din societatea română numai tipuri imorale ». În apărarea lucrării, Iacob Negruzzi susține dreptul scriitorului de a-și alege tipurile și îndeamnă Academja să nu « se ție departe de spiritul public ». Eroul desbaterilor a fost însă Dimitrie Sturdza, care « atât ca Român cât și ca membru al Academiei » a făcut procesul unei întregi așa zise literaturi de defăimare a țării, începând cu Brociner, pomenit și de Hașdeu, continuând cu Mite Kremnitz și sfârșind cu Caragiale. Recunoscându-i talentul, austerul academician îndemna pe Caragiale, « să-l întrebuințeze în lucrări bune » și « să învețe a respecta națiunea sa, iar nu să-și bată joc de ea ». Pusă la vot, opera lui Caragiale obține trei voturi pentru și douăzeci contra, în timp ce « Criticile » lui Gherea sunt respinse cu opt voturi pentru și șaisprezece contra. Din aceste desbateri care se cuvin a fi socotite istorice, rezultă adversitatea opiniei oficioase, față de critica socială din teatrul lui Caragiale. Autonomia artistului nu era în acele vremuri un drept câștigat, îngăduind grave răstălmăciri, în forul cel mai luminat al culturii naționale. Se înțelege ușor că I. L. Caragiale nu și-a putut spori simpatiile, prin activitatea dela « Moftul Român », — mai ales după ce-și pierduse susținerea « Convorbirilor literare ». Durata revistei nu a fost mai lungă de șase luni, încetându-și apariția din pricina lipsei de fonduri. Spiritele prevenite

erau îndemnate să creadă că anumite rubrici ca Școala română, Justiția română și Armata română (redactată de Bacalbașa, în genul Colonelului Ramollot), ar fi fost prezidate de același duh negativist și denigrator, ca și comediiile. Nimic mai fals, considerând că prima rubrică nu era decât un fel de « copie după natură », prin înfățișarea unui celebru profesor și pedagog contemporan, anume V. Gr. Borgovan, travestit sub numele Marius Chicoș Rostogan, a cărui zugrăvire nu pretindea a fi tipică pentru întreg învățământul și că cele două schițe judecătorești nu atacau în cinstea sau pregătirea magistraturii. Se vede însă că murmurele sporitoare l-au îndemnat pe Caragiale să se desvinovățească indirect, prin reproducerea unui rar elogiu, primit verbal dela « un vechi și bun prieten din Iași ». (*Ce lipsește « Moftului », în « Moftul Român », 20 Mai 1893*). Direcția revistei i s'a părut acestui prieten anonim « sănătoasă și chiar patriotică ». — Vrei să glumești? — răspunde Caragiale — am zis noi, care cunoaștem curentul fals, ce voiesc unii rău voitori sau nepricepători să-l facă în opinia publică asupra unei închipuite lipse de patriotism din parte-ne ».

De aci se vede cât era de puțin deprins Caragiale cu înțelegerea justă a publicisticeii sale. Totuși preuzumatul dușman al patriei nu pusese niciodată în discuție instituțiile fundamentale, care conservă societatea, ca familia, Biserica, armata, justiția sau școala. Criticele sale, din comedii sau de aiurea, loveau tocmai în progresismul neîntemeiat pe firea poporului și pe evoluția sa naturală. Cei ce se ridicau în contra lui, erau înșiși improvizatorii sociali, urmașii pașoptismului revoluționar, care dărâmaseră o tradiție și îi substituiau forme de împrumut, neviabile. În loc însă ca I. L. Caragiale să aibă beneficiul simțului conservativ, din care se trăgeau scrierile lui, ca un panaceu împotriva oricărei interpretări greșite, el a tras numai ponoasele, deoarece adversarii lui încălecaseră calul de bătaie al răspunderii patriotice. Când, spre sfârșitul anului 1899, Caragiale a fost învitat de Luigi Cazzavillan să colaboreze regulat la *Universul*, cu foiletoane, el a simțit nevoia, din primul moment și fără să i se fi cerut

aceasta, să-l desolidarizeze pe director de părerile sale personale. El se știa un izolat și nu voia să aducă neplăceri conducătorului unui mare cotidian. Poate că din același sentiment de neînțelegere între el și societatea, pe care o apăruse în ciuda ei, de experiențele la care fusese supusă, s'a ivit și nevoia unor lămuriri. Cel reputat de a fi minat temeliile instituțiilor publice, a prins prilejul unor bine venite puneri la punct. Acestea sunt astăzi uitate, deoarece din grupul compact al « Notițelor critice », cum era intitulată rubrica lui, nu au fost retipărite decât faimoasele « Momente »: celelalte sunt acum pentru prima oară strânse în volum.

Caragiale găsește momentul să-și fixeze punctul de vedere, referitor la familie, școală, armată și Biserică. Nu sunt întru nimic amendări aduse criticei sale radicale, ci dimpotrivă, profesiuni ale unor statornice credințe, până atunci neexprimate. Față de criticele ce circulau cu privire la datoria educativă a școlii, marele scriitor opunea hotărât datoria familiei, de a se îngriji cu precădere de creșterea progeniturii; el făcea calculul orelor de care dispune profesorul în clasă, spre a arăta că elevii își petrec cea mai mare parte din timp în afară de școală; familia este vinovată de a se desinteresa de educația copiilor, crezând că ea trebuie lăsată cu totul în seama școlii. Era o rechemare la datorie a familiei, care într'adevăr de multă vreme s'a desistat și se desistă mereu de îndatoririle morale care îi incumbă. Caragiale a delimitat răspunderea școlii de aceea a familiei, ca să facă să înceteze o confuzie confortabilă, în dauna învățământului nostru. Un alt sentiment, care-și făcuse loc în burghezia noastră era antipatia față de armată și în special față de corpul ofițeresc. Opinia comună socotea ofițerimea prezumțioasă, incivilă și constituită în castă. De asemenea, curentul public era pacifist și oarecum antimilitarist. Speriat de dificultățile întâmpinate de Englezi cu Boerii și de amenințarea năruirii marelui imperiu, Caragiale a crezut de cuviință, că trebuie puțin scuturate iluzia pacifistă și tendința antimilitaristă. Ca un adevărat conservator, încredințat de permanența conflictelor între po-

poare, el pledează călduros în favoarea păcii înarmate și susține că ofițerimea noastră are cu prisosință calitățile ce i se tăgăduiesc și că, dacă ar fi să i se caute un cusur, acela i s'ar găsi tocmai în prea marea ei civilitate, adică în lipsa spiritului de castă. Militarul trebuie să fie militar, rigid, « soldatesc » iar nu un « blajin împieगत în uniformă », cum prea adesea este, la noi. Articolul se încheie cu o aspră condamnare a îndemnurilor la nesupunere față cu superiorul și cu veștejirea șoaptelor inconștiente. O tot atât de categorică atitudine ia Caragiale față de decăderea sentimentului religios dela noi. În două rânduri de altfel, atrăsese luarea aminte, fie asupra lipsei « de pietate și de gust » a politicianilor care ridicaseră o fântână pe locul pristolului bisericii Sărindar, fie asupra nepriceperii edililor din Târgoviște, ce dărâmaseră Biserica Vârzaru, vechiu monument istoric. Dar scăderea sentimentului religios în România a fost atacată de el fățiș și categoric. Era o stare de spirit generalizată în toată burghezia și boierimea noastră, dela 1900. A fi liber cugetător era o eleganță la care râvnea toată lumea. Intre dreapta credință a părinților și indiferentismul urmașilor, Caragiale se rostește pentru cea dintâi, îndemnând pe « foștii creștini ortodocși » să ia pildă, trecând Duminica dimineța pe dinaintea bisericilor catolice din București, sau Vineri seara în fața sinagogelor mozaice. Numai fiarele nu au biserică, numai ele nu se închină, numai ele n'au Dumnezeu, încheie Caragiale într'o perorație retorică. Atitudinea lui Caragiale nu este însă doar normativă și utilitară, a unui necredincios, care socotește că Biserica este o instituție de valoare socială și nu cere credința interioară. El a păstrat totdeauna credința religioasă, neatingându-se niciodată de cele sfinte; abia dacă spre sfârșitul vieții, din îndemnul fiului său mai mic Luca, și a lui Paul Zarifopol, a consimțit să cetească operele lui Anatole France, și de sigur sub înrâurirea lor a publicat câte o povestioară mai sceptică, despre moaște sau minuni, culeasă din străini; dar aceste distracții ușoare nu au adus o atingere credinței lui îndătinate (care se opunea ateismului lui Eminescu, după cum remarcă Slavici în *Amin-*

tiri). Caracterul profund al sentimentului religios și l-a dat în vileag în articolul uitat *Nihil sine Deo*, scris cu prilejul unui Zece Mai, după însănătoșirea Principelui Moștenitor Ferdinand. Conținutul dinastic al articolului, care susține ideea că boala gravă a Principelui a cimentat legătura dintre cei doi Suverani, Regele și Poporul, este încadrat între una și aceeași admirabilă rugăciune, închinată lui Dumnezeu. Nu am fi stăruiat asupra acestor câteva coordonate ale spiritului caragelian, hotărât tradiționalist, dacă nu s'ar fi răspândit prea mult legenda negativismului universal al lui Caragiale. Dintr'o nevoie de simplificare, unită cu dârze resentimente liberale, împrăspătate cu fiecare generație, dăinuiește imagina falsă a unui Caragiale « lipsit de orice ideal, afară de cel estetic » (după cum spunea cândva, d. C. Banu).

S'a ajuns astfel la anularea structurii tradiționale, din care a ieșit însăși critica socială a marelui satiric, sprijinită însă pe contraforții unor convingeri teoretice sau ai unor credințe. Nu este cu totul de prisos a arăta că așa zisul, după ultima formulă, « ocupant fanariot », neaderent la « spiritualitatea românească », a fost totuși un perfect bun român, cu mai puțin legănarea confortabilă în hamacul iluziilor progresiste. Chiar și idealul național, al întregirii, el l-a păstrat cu scumpătate, dându-i odată o emoționantă exprimare, cu prilejul evocării vizitei Domnitorului Cuza, la Ploești, pe vremea când își făcea clasele primare. Iată textul: « Așa entuziasm n'am văzut altul de-atunci și cred că numai odată s'ar mai putea vedea; dar acea odată, sunt prea bătrân ca s'o maisperapuca... Imi pare destul de rău de asta, dar nu atât de rău cât dacă n'aș crede că alții mai târziu ori mai curând tot o vor apuca; fiindcă, de sigur, cine gândește că are să scape de asta, se amăgește; căci de asta n'are să scape, decât poate atunci când Oltul și Mureșul or să pornească a curge de-a'ndăratele dela vale la deal, către Munții Ciucului, de unde izvorăsc din acelaș sân adânc — și nici atunci (*Peste 50 de ani*, « Universul », 1909). Puterea sentimentelor sale civice și patriotice, se vedește mai ales în mica scriere, 1907, *Câteva note, Din primăvară până'n*

toamnă. Cu prilejul răzcoalelor țărănești din acel an, Caragiale, care-și lichidase legăturile politice cu conservatorii de multă vreme și trăia retras în Germania de câțiva ani, a fost răscolit în liniștea sa sufletească, așa cum niciodată nu putuse fi turburat. Broșura pornește dintr'o adâncă milă a suferințelor țărănimii, care a inspirat scriitorului pagini de stăpânită emoție. Totodată «scepticul», «cinicul» și «negativistul» a avut în vedere soluțiuni îndrăznețe, care au constat în recomandarea votului universal și a exproprierii. Afilierea la acțiunea lui Take Ionescu, a fost urmarea imediată a ieșirii lui dintr'o lungă inactivitate politică, cu credința că se poate pune pe alte temelii, mai morale, edificiul Statului. Vechiul conservator, zeflemisitorul lozincilor libertare și egalitare, care-i amețiseră prima tinerețe, sfârșește cu înprospătarea gândului la un izvor mai curat al progresului. Iar ultima lui acțiune de publicist a fost pusă în serviciul întăririi Partidului Național din Ardeal, sfâșiat de lupte intestinale și cu dorința de a înlesni împăcarea. De sigur Caragiale nu a fost un om de acțiune și actele lui politice au rămas în suspensie, din lipsa continuității, care singură atestă pe omul politic. Teoreticește, el a susținut împotriva lui Vlahuță, în cunoscuta corespondență schimbată între dânsii (*Politică și literatură*) compatibilitatea dintre cele două activități aparent antinomice, ba chiar și datoria scriitorului de a intra în luptă, când crede că este nevoie. Numai că temperamentul lui nedinamic îl hărăzise literelor, printr'o fatalitate organică.

Scrisul, cu caznele lui, exagerate la spiritele artistice, nu i-a produs bucurii. Cu atât mai mult, situația în marginea societății, a scriitorului dela noi, îl făcea să sufere. Politica va fi fost pentru el ca și pentru alți scriitori români, ispita recompensării, pe care nu i-a atras-o literatura. Caragiale nu era însă partizanul ideii de protecționism în literatură. El considera, de pe poziția junimistă, că mediocritatea trebuie descurajată; iar protecționismul nu se traduce în realitate altfel decât prin ajutorarea de către Stat a nonvalorilor. El a avut curajul să-și exprime acest punct de vedere în câteva foiletoane de critică dramatică, în *Universul* și într'un raport prezentat primarului

Capitalei, unde recomanda încetarea subvenției acordate Teatrului Național, ridicarea unui local de teatru de către comună, subvenționarea lui în limita de 10—15% din rețeta teatrului și înființarea unei orchestre comunale permanente (cam ceea ce ar fi Filarmonica de astăzi).

Erau tot atâtea vederi personale, sortite să-i mărească impopularitatea printre scriitori și artiști. Prin personalitatea sa atât de tăioasă și necruțătoare, marele scriitor săpa însuși, parcă, la neînțelegerea dintre el și opinia comună. Neconformismul față cu credințele și superstițiile contemporaneității, este cheia acestei neînțelegeri, care dăinuiește în parte și astăzi. Niciodată coboritorul din familia actoricească nu a solicitat favorurile galeriei, împrumutându-i miturile. A știut să rămână un izolat, dar fără acreala și înveninarea care urmează adesea divorțului de opinia comună. Ba dimpotrivă, când a fost să dea expresie literară acestei stări ce și-o crease prin intransigența sa, a știut să găsească tonul obiectiv și impersonal, atât de rar în circumstanță. Este o bucată literară, retipărită de Caragiale în « *Schițe nouă* » (1910), al cărei tâlc revelator a scăpat pare-se, tuturor cercetătorilor literari. Am numit povestirea cu titlul *Ion*, în care protagonistul cu acest nume e însuși Caragiale și pățania lui Ion este chiar povestea conflictului dintre el și societate. Au fost odată un frate și o soră care nu se înțelegeau. Izgoniți din casa părinților, Ion rămâne un neprocopsit, în timp ce sora lui ajunge cucoană mare, poftită la Curte și mai înzorzonată decât Impărăteasa. La spectacole, ea dă semnalul aplauzelor. Cu prilejul unui festival, în care un măgar vestit, întors din străinătate și decorat, cântă cu variațiuni, « *Carnavalul de Venezia* », Ion flueră împotriva consemnului de aplauze dat de sora lui, e tăvălit și dat afară în brânci. Ajuns ca vai de el la un han de țară, începe să-și povestească pățania, când sosește din urmă alaiul împărătesc, cu sora lui la loc de cinste. Ion îi dă din nou cu protestări aprige: — Cine a mai pomenit măgar să cânte « *Carnavalul de Venezia* »... cu variațiuni? Și iarăși e bătut și tăvălit. Moralitatea e cu totul lipsită de amărăciune, păstrând povestirii simbolice o semnifi-

cație generală. Sora lui Ion e opinia comună, care nu trebuie contrazisă, dacă vrei să intri în rând cu lumea; iar măgarul decorat e scriitorul sau artistul prost, sărbătorit de o societate fără simț artistic dezvoltat, care se mulțumește cu orice, numai să i se spună că e artă! Fapta literară a lui Caragiale a contrazis însă aproape permanent acest *modus vivendi* al oportunității. Sau dacă generalizarea e excesivă, vom rectifica în sensul că relieful peisajului său literar, în contemporaneitate, au stârnit această impresie.

Publicarea *Opereilor* lui, fără omisiuni voite și pe cât a fost cu putință, completă, a ieșit din dorința inițiatorilor și a slujitorilor ei, de a îngădui o altă perspectivă, mai justă, a priveliștei. Geniul lui Caragiale se scutește de apărători, mai adesea nedibaci, cum spunea cu drept cuvânt, Paul Zarifopol, și nu solicită altceva decât înțelegerea dreaptă ce i se cuvine.

ȘERBAN CIOCULESCU

PARTEA I
ARTICOLE POLITICE

[...OARECARE MODERAȚIE]

D. Rosetti și subroșeții au avut ocaziune de vreo doi ani, de când se răsfată în budgetul țării, să facă pe la Paris mai multe excursiuni de plăcere în *socoteala patriei*.

5 — Fiindcă România pare ursită a se mai bucura câtva timp de oblăduirea acestor domni, când vor mai merge să se recreeze pe la Paris, să asculte de la noi o povăț desinteresată: să se ducă la teatru să auză o piesă numită *Călătoria d-lui Perișon* (Le voyage de Mr. Perrichon). Sub aparențe glumețe, această comedie ascunde un studiu adânc
10 al naturii omenești și pare foarte potrivită cu starea României de astăzi.

D. Perișon este un burghez bogat și îngâmfat, care se hotărăște a face o călătorie în Elveția. El este însoțit de
15 fiica sa, frumoasă firește și cu zestre. Doi tineri se iau după d. Perișon, hotărâți să câștige inima d-rei Perișon și a părintelui său. Intr'o excursiune, d. Perișon, cam bătrân sau greoiu, este cât p'aci să alunece într'o prăpastie. Unul
20 din tineri se aruncă după dânsul, îl scapă cu pericolul vieții, și se crede da'ci înainte sigur de a căpăta și pe frumoasa fată și zestrea mai frumoasă. Nu departe, excursioniștii noștri întâlnesc o mică groapă. — (Celalt) tânăr se face că alunecă într'însa dând țipete de spaimă. D. Perișon la rândul său se aruncă și scapă sau crede că a
25 scăpat pe al doilea aspirant.

Ce credeți că se întâmplă la urmă? Pe când cu puțină dibăcie salvatorul nu face decât a repeta necontentit lui Perișon: *Te-am scăpat, îmi datorești viața*, celalt tânăr ia rolul mult mai plăcut pentru vanitatea bătrânului burghez, de om scăpat de dânsul. Unul îi aduce necontentit
30

aminte că dânsul, Perișon, a făcut un act de curagiu și de devotament, pe când celalt nu-i înfățișează decât un neplăcut suvenir, un accident care l-a înspăimântat și umilit. In cele din urmă, junele salvator se face așa de nesuferit, încât Perișon îl ia la goană și dă fata celui ce a fost destul de dibaci a deveni îndatoratul, iar nu îndatoritorul vanitosului burghez.

Cam așa se petrec lucrurile astăzi între Rusia, Bulgaria și România. N'avem pretențiunea ridiculă a unor foi roșii, a susține că noi și numai noi am scăpat pe Rusia. Inșă nu mai puțin, când *căzuse în groapa dela Plevna*, cu sângele nostru cel mai prețios i-am făcut un însemnat serviciu.

Pentru Bulgaria din contra Rusia a făcut tot.

Pe cine însă iubește Rusia? de cine îngrijește? Care este Benjaminul său? Cui va da fata sa cu toată zestrea ce va putea alcătui dela vecini bătrânul tata-socru de la Nord? Nouă, prețișilor săi salvatori, supărători chiar prin serviciul adus, mult mai supărători încă prin persistența nedibăciei, cu care în general organele guvernului la tribună și în presă par că aruncă neconținut în fața Rusiei acel serviciu? sau acelor Bulgari umili, supuși, cari n'au făcut decât să primească (serviciuri?) Cine cunoaște inima omenească să răspundă.

Este evident că am făcut Rusiei un serviciu, un însemnat serviciu. Mers-a acel serviciu până la scăparea împăpărăției, cum se repetă pe fiecare zi? Fără armata noastră, Turcia în decompozițiune ar fi isbutit oare a înfrânge nenumăratele batalioane ale Țarului? Se poate cineva îndoi. Inșă nu mai puțin este exact, că fără armata noastră Rusia ar fi suferit poate îndoite pierderi și cheltueli, și pacea glorioasă din 1878 risca foarte mult a se numi pacea din 1879, tot așa de glorioasă, dar mai scump plătită.

Oricum ar fi, noi credem că ar fi și mai demn și mai politic a mai pune oarecare moderație în aceste lăudături. Școala revoluționară, aci ca în toate, nu cunoaște nici tact, nici măsură. Pentru dânsa, între slugărnicie și insolență nu este termen de mijloc. Prin servilismul lor când se găseau față în față cu Prinții, ambasadorii, generalii ruși, n'au știut a apăra la timp drepturile României, cari le erau

încredințate. Prin atitudinea lor nesocotită și violentă de astăzi, sunt pe drum de a ne face din Rusia o neîmpăcată vrăjmașă. De aceea avem dreptul să regretăm că d. Rosetti când a fost la Paris, între o ședință a Internaționalei și un banchet în onoarea Comunei, n'a avut timpul să
5 meargă să vază la teatru: *Le voyage de Mr. Perrichon*.

NAȚIONAL-LIBERALI

5 Avem și noi un partid, care se numește « național liberal » și este bine să-l avem, fiindcă o țară cum se cade trebuie să aibă cel puțin un partid « național » și cel puțin un partid « liberal ».

Ce e drept, noi nu ne putem fãli cu un partid « național », nici cu unul « liberal », noi suntem o țară mai mult decât cumsecade și avem un partid « național-liberal ».

10 Pentruce tocmai « național-liberal »?

Fără îndoială oamenii ce alcătuiesc acest partid sunt liberali; acest merit, această virtute, această calitate patriotică nimeni nu li-o poate disputa. Da, liberali sunt din creștet până în călcâe, liberali însă în înțelesul cuvântului românesc. Căci în zadar! cu minciuna nu o ducem departe și orice cuvânt am rosti, mai nainte ori mai târziu ajungem a înțelege numai adevărul. « Tiran » era odinioară o numire, ce onora pe acela care o purta; « demagog » era odinioară un titlu la respectul concetățenilor; « liberal » era odinioară un cuvânt plin de farmec: astăzi a fi « liberal » este o virtute foarte problematică. Dela anul 1848 până în zilele noastre liberalii au isbutit a discredita liberalismul, și acesta e meritul pentru care trebuie să le fim recunoscători, de oarece, cu ajutorul bunului Dumnezeu, nu mai avem nevoie decât de câțiva ani, pentru ca nimeni să nu mai fie dispus a trece de « liberal ».

25 Cum rămâne însă cu « naționalitatea » acestor « liberali? ». Încă din vreme trebuie să ne îngrădăm, pentru ca nu cumva « liberalii » să discrediteze și naționalismul, cum au discreditat liberalismul. Să ne lămurim dar, pentru ce

30

acești liberali nu se mulțumesc de a fi liberali, ci caută să mai fie totodată și « naționali ».

5 Indată ce auzim vorbindu-se de « naționali-liberali », trebuie neapărat să presupunem că acest partid nu e decât fracțiunea liberală a unui mare partid național, ori fracțiunea națională a unui mare partid liberal.

10 E adevărat ceea ce presupune numirea « național-liberal? » Există în țara aceasta un partid liberal care nu este și nu pretinde a fi național? ori există un partid național, care nu este și nu pretinde a fi liberal?

Nu! Toate partidele liberale din România pretind a fi totodată și naționale: iară din partidul național, ce nu pretinde a fi liberal, « liberalii noștri-naționali » nu pot face parte.

15 Pentru ce dar acest partid crede de cuviință a se numi « național-liberal? »

Fără îndoială fiindcă voiește să arate, că se deosebește atât de partidul « național-conservator », cât și de celelalte fracțiuni mai puțin naționale ale partidului liberal.

20 Alt înțeles numirea « național-liberal » nu poate avea.

Trebue deci, ca noi, « naționali-conservatori », să ne întrebăm, dacă rivalii noștri liberali în adevăr sunt naționali? dacă ei, prin activitatea lor, au dovedit că sunt vrednici de a împărtăși cu noi numirea de partid național?

25 Care sunt faptele, prin care acești oameni au dovedit că țin de naționalitatea română? prin ce au dovedit, că scopul lor este de a face ca desvoltarea noastră să fie potrivită cu firea particulară și tradițiunile poporului român? Pentru ca cineva să se poată pretinde național-român, 30 trebue să fi dovedit, că a ieșit din mijlocul poporului român, că este pătruns de adevăratele trebuințe și cunoaște adevărata fire, obiceiurile și deprinderile, întreaga viață a acestui popor, și să fi dovedit că totdeauna, în lucrarea sa politică, ține seamă de aceste elemente: ne-au dat liberalii-naționali dovadă despre toate aceste!?

35 Slavă Domnului! nu suntem nici noi cu totul uituci. Ne aducem foarte bine aminte, că mai ales dânsii au înlocuit limba românească cu acel talmeș-balmeș de pășărească, de care nici până în ziua de astăzi n'am isbutit a

scăpa literatura română. De asemenea printr'înșii ori în urma stăruințelor lor necumpătate, s'a împovărat țara cu o mulțime de legi și o mulțime de așezăminte, care nu au de loc a face cu trebuințele, deprinderile, tradițiunile, nu
5 au nimic a face cu firea poporului român. În sfârșit, acești liberali sunt elementul, care a împins țara spre o dezvoltare cu desăvârșire națională, și astfel ne-a adus la zăpăceala, în care ne aflăm.

Cu toate acestea el se numește « național-liberal ».

10 Să nu fim naivi! *Tocmai pentru aceea*, tocmai simțind, că în viața lor nu au făcut nimic național, tocmai simțind că nu cunosc pe poporul român și nu sunt capabili de o lucrare în adevăr națională, tocmai fiindcă nu se simt a fi naționali, acești oameni se numesc așa.

15 Cuvântul « național » este cuvântul de reclamă în firma partidului « național-liberal ».

Liberali sunt și numai liberali; și vrednici sunt de a fi numiți liberali, chiar liberali în înțelesul pe care activitatea lor l-a dat acestui cuvânt!

LIBERALII ȘI CONSERVATORII

Sunt în România două partide, care se exclud unul pe altul: liberalii și conservatorii, roșii și albi, radicalii și reacționarii.

5 Deși nimeni nu tăgăduiește că aceste două partide în adevăr se exclud, părerile în privința lor se deosebesc. D. C. A. Rosetti, cel mai competent om în materie de lupte politice, e de părere că partidul conservator, alb sau reacționar, este o Plevnă internă pe care liberalii trebuie
10 să o combată la moarte și viață. Diletanții politici, din contră, sunt de părere că aceste două partide, deși în adevăr se exclud, vor același lucru, adică să ajungă și să rămâie la putere.

15 Noi credem că d. C. A. Rosetti, cu toate că este un foarte excelent bărbat politic, merge prea departe în judecata sa asupra partidului conservator; cu toate acestea — nu împărtășim vederile diletanților politici.

De când fericirile liberalismului s'au revărsat asupra țării noastre, liberalii și conservatorii mereu se luptă, și,
20 cu deosebire în cursul celor din urmă doi ani, ne-au dat destule dovezi că o sinceră și ncîmpăcată ură îi desparte. O mulțime de oameni au fost dați în judecată; altă mulțime a fost perchiziționată; s'a ticluit catastiful de păcate: în sfârșit, pentru ca toate aceste să se poată face, trebuie
25 să fie la mijloc o ură sinceră, iar pentru ca să se poată urî, oamenii trebuie să aibă motive bine întemeiate.

Trebue deci să fie ceva, ce deosebește pe liberali de conservatori.

30 Era odată o vreme, când nu erau în țară nici liberali, nici conservatori: erau numai boieri, ciocoi, târgoveți și țărani.

D'odată însă se întorc de prin străinătate o mulțime de tineri, care știau « multă » carte, aveau multe aspirațiuni frumoase, dar nu cunoșteau țara. Ei cer să se facă schimbări în așezămintele țării și aveau tot dreptul să facă
 5 această cerere, deoarece, în adevăr, era trebuință de anumite schimbări.

Din nenorocire însă acești tineri nu cunoșteau îndestul starea și adevăratele trebuințe ale țării; astfel cereau niște schimbări, pe care bătrânii, ca niște oameni, cari cunoș-
 10 țeau țara, nu le puteau primi ca bune și folositoare.

Astfel se produce cea d'întâi luptă politică; tinerii cer schimbări, iar bătrânii le răspund: « Voim și noi să facem anumite schimbări, nu însă pe acele, pe care le cereți voi ».

Cine sunt însă acești tineri liberali? — Costache Negrea, N. Bălcescu, Câmpineanu, Eliad Rădulescu, Tell, Bolintineanu, V. Alecsandri, A. Russo și alții, toți oameni, cari astăzi sunt, ori, dacă ar mai trăi, ar fi conservatori: e
 15 dar o foarte mare deosebire între liberalii de atunci și liberalii de acum. Alăturați cu Misail, Pătărlăgeanu, Holban, P. Ghica, etc., Bălcescu, Câmpineanu ori E. Rădulescu niciodată nu s'ar fi luptat.

Liberalii de odinioară voiau niște lucruri, care poate că nu se potriveau cu starea în care se afla societatea română; din nenorocire s'au vârit însă printre dânșii niște
 25 oameni, cari nu erau deopotrivă cu dânșii, oameni, cari voiau niște lucruri, ce nu se potrivesc cu starea niciuneia din societățile organizate de pe fața pământului.

Chiar la anul 1848 era o foarte mare deosebire între acești oameni și adevărații liberali, și N. Bălcescu încă
 30 atunci numea pe conliberalul său C. A. Rosetti, un trădător (vezi I. E. Rădulescu).

Dacă nu ar fi fost însă acei liberali nobili, cari astăzi sunt ori ar fi conservatori, niciodată liberalii de astăzi nu ar fi ajuns a se răsfața în viața noastră publică; I. C. Brătianu și C. A. Rosetti numai la umbra unor nume adorate au putut să-și facă meseria lor de samsari politici. Liberalii de astăzi au luat însă o moștenire, la care nu au niciun
 35 drept.

Dorința acestor liberali era de a da țării o organizație, în virtutea căreia puterea publică poate să atârne mai ales de ciocoi și de târgoveți, și grație sprijinirii ce li s'a dat din partea oamenilor cu greutate la anul 1866, această dorință li s'a împlinit.

Mai este însă un lucru la mijloc.

În o țară atât de liberală ca România, foarte lesne s'ar putea întâmpla ca « națiunea suverană » să-și dea seamă despre ceea ce face și să le dea liberalilor bani de drum. Contra acestei eventualități triste nu este decât un singur leac, ura personală, și d. C. A. Rosetti, ca un eminent bărbat politic, își dă toată silința spre a deștepta în țară acest sentiment binefăcător.

Și d. C. A. Rosetti a izbutit: în adevăr, astăzi cei mai mulți din aceia, cari susțin guvernul liberal, îl susțin numai fiindcă urăsc pe conservatori, se tem de ei, ori fiindcă ar trebui să-și sacrifice interesele personale, susținând pe conservatori.

D. C. A. Rosetti e dar foarte aproape de adevăr, când zice, că cele două partide sunt două cete vrăjmașe și că partidul conservator este o Plevnă internă. Este foarte aproape de adevăr, deoarece știe, că însuși lucrează zi și noapte spre a produce acest rezultat. Indată ce ar înceta ura și frica, îndată ce interesele particulare nu ar fi angajate în luptele politice, d. C. A. Rosetti ar trebui să se ducă de unde a venit.

Dar toate lucrurile au rostul lor. Mai nainte ori mai târziu ura și frica vor trebui să înceteze și atunci, de voie de nevoie, aceia cari își au interesele angajate în operațiile firmei liberale vor începe să țipe mai amarnic. Nimeni cu minciuna nu poate duce foarte departe și încetul cu încetul lumea își aduce aminte de starea în care se afla țara pe când era guvernată de oameni capabili și cumpătați, o compară cu cea de astăzi, și la urma urmelor față cu adevărul chiar și ura va trebui să-și piarză puterea. Frică? — frica, neîntemeiată — fiind, va trebui să înceteze cât mai curând.

Atunci apoi, d. C. A. Rosetti a pierdut jocul.

[LIBERALII ENGLEJI ȘI ROMÂNII]

Cartea albastră, pe care a publicat-o zilele acestea guvernul englezesc, deși cuprinde numai și numai documente privitoare la cestiunea afgană, are destulă importanță prin armele ce procură atât adversarilor cât și partizanilor guvernului cârmuit de lord Beaconsfield, pentru viitoarea luptă parlamentară. În privința depeșei, ce de curând lord Cranbroock, actualul ministru al Indiei, a trimis lordului Lytton, vice-regele Indiei, controversa există chiar acum. Acea depeșă cuprindea, după cum se știe, o expunere a politicii urmate de precedentul guvern în privința emirului din Cabul, și arăta în ce și pentru ce ministerul actual a adoptat o linie de purtare deosebită. Blamul implicit aruncat prin acest însemnat document asupra administrației d-lui Gladstone, nu se putea să nu provoace reclamații din partea membrilor acelor administrații.

În deosebi ducele d'Argyll, care fusese secretar de stat la departamentul Indiei pe acea vreme, trebuia să se crează atins. În adevăr, el a și protestat cu putere și cu mult necaz prin coloanele ziarului « Daily News ». Depeșa lordului Cranbroock, după părerea ducelui d'Argyll, dă seama despre fapte într'un chip parțial și propriu a induce poporul în eroare. Ministrul, după spusa ducelui d'Argyll, a schițat un roman când a înfățișat pe emirul ca un om îngrijat de teama Rușilor, care ar fi cerut Englezilor să-l protejeze împotriva țarului, și care s'a dat în brațele Rusiei pentru că predecesorii lordului Lytton în India rămăseseră surzi la plângerile sale. Toate acestea, zice ducel, sunt curate născociri; Șere-Ali n'avea de loc teamă de Ruși, și se gândea numai la greutățile din lăuntru ale

gubernului său, la interesele sale teritoriale și dinastice; aceea ce dânsul voia să capete dela Englitera era numai o garanție împotriva vrăjmașilor săi dinlăuntru, și nemulțumirea lui venea numai și numai din aceea că lord Northbroock nu voise să-i asculte aceste pretenții. După părerea ducelui d'Argyll, emirul chiar dacă sincer s'ar fi temut de Rusia, această teamă n'ar fi trebuit să înrăurească asupra purtării guvernului Indiei. Ex-secretarul de stat este din aceia cari, în toate chestiunile politicii orientale, profesază o încredere implicită în buna credință și în desinteresarea țarului și consilierilor săi.

Din nenorocire însă pentru dânsul, după scrisoarea ducelui d'Argyll, purtând data de 23 Noemvrie, a venit numai decât publicarea Cărții albastre, și prin această culegere de documente oficiale se răstoarnă cu desăvârșire vederile și judecata lui politică. După cum se vede lămurit dintr'o importantă depeșă a lordului Northbroock, din 15 Septemvrie 1873, precum și dintr'o mulțime de alte documente atârnând de acea depeșă, emirul nu se gândea decât numai și numai la primejdiile din afară, și considera granița lui despre miazănoapte ca serios amenințată de vecinii ruși. Un trimis al emirului, într'o convorbire cu vice-regele Indiei, pe la mijlocul anului 1873 se rostea cum că « înaintarea Rușilor în Asia a deșteptat serioase temeri printre populațiile Afganiei; și oricât de mult și de des i-ar asigura Rușii pe Afgani că nu trebuie să aibă nicio teamă de ei, Afganii nu pot să le dea nicio încredere, și niciodată nu se vor crede în siguranță, până ce nu vor fi siguri că se pot bizui pe ajutorul Engleșilor ».

Afară de aceasta, lord Northbroock a trimes acum de curând către ziare o scrisoare, în care arată lămurit groaza ce a produs printre Afgani și emirului lor expediția rusească la Kiva. Lord Nortbroock reproduce o parte din propriile sale depeși, publicate astăzi și prin Cartea Albastră, și fără să vrea chiar dovedește pipăit că acele ce astăzi se întâmplă în Asia nu se poate imputa decât numai și numai politicii greșite și condamnable a guvernului liberal cârmuit de Gladstone.

Pe de o parte guvernul acela nu voia să admită cum că ar fi fost ceva de temut din partea Rusiei; de altă parte

respingea orice propunere de alianță cu emirul, cum și orice făgăduință de ajutor la întâmplare să-l atace Rușii. Guvernul liberal Gladstone a crezut de cuviință că nu-i nevoie nici vreme să se mai ocupe cu aceste chestiuni, și rezervându-și dreptul de amestec, a amânat cercetarea lucrului pe o altă dată nehotărîtă. Emirul atunci, văzându-se părăsit de Engleji, aliații lui firești, a trebuit să cedeze de frică sau prin amăgirea intrigilor rusești.

Deosebirea temeinică între guvernul liberal și cel conservator, acum la putere, în Anglia, este că cel dintâi, cu totul dimpotrivă cu cel de-al doilea, vede în Rusia aceea ce spun Rușii iar nu aceea ce este. Liberalii engleji cu d. Gladstone în frunte-le, chiar după expediția rusească la Kiva, chiar după urzirile rusești din Orient, chiar după tratatul dela San Stefano, n'au încetat de-a îmbrățișa cauza rusească, ca și cum judecata politică și simțirea interesului național le-ar fi lipsit cu totul.

Liberalii pretutindeni sunt iubitori de forme frumoase, de fraze și de formule de senzație, filantropi nesocotiți, considerând progresul omenirii ca o faptă a voinții individuale, iar nu ca un rezultat firesc al mersului omenirii prin scurgerea vremilor; așa sunt toți liberalii, și când zicem liberali, voim să înțelegem aci pe liberalii cinstiți, născuți liberali, cari gândesc strâmb și lucrează astfel după temperamentul lor și după cum îi taie capul, iar nicidecum nu vrem să înțelegem pe liberalii necinstiți, făcuți liberali, cari gândesc limpede, dar lucrează rău pentru interesul lor și după cum îi împing poftele și patimile lor, cum bunioară, în micul Paris al Orientului lucrează vestitul campion al «desmoșteniților», marele mag al republicei universale, d. C. A. Rosetti.

De sigur nu putem face necinstea d-lui Gladstone, să nu facem deosebire între dânsul și prezidentul Camerei noastre, care după declarația sa de mai alaltăeri, este făcător de minuni, ca orice nepot al divului «Traian», care este acum după războiul *independent*, nu ca mai nainte, adică are cu ce trăi fără grijă de-acum încolo și care mai presus de toate *iubește*.

D. Gladstone și guvernul său, preocupat de ideile filantropice și religioase, au rămas orbi și nepăsători în fața intereselor țării lor și a echilibrului internațional. Guvernul conservator dimpotrivă, a urmat calea cea dreaptă, și a văzut dela început că sub firma de senzație atârnată deasupra întreprinderii Rusiei în Orient, se ascundea tendința moscovită asupra Constantinopolului și scopul nimicirii împărăției otomane. Guvernul conservator a simțit că misia rusească la Cabul este încă un pas al Rusiei împotriva Engliterei, și că nimicirea Turciei nu este alta decât pregătirea neapărată a unei lupte uriașe în Asia. Și astfel guvernul conservator a schimbat pe dată politica urmată până atunci față cu emirul din Cabul, oferindu-i o alianță ofensivă, cerută odinioară de către Emir și refuzată de către guvernul liberal. De astădată însă era prea târziu; greșeala neiertată a cabinetului Gladstone a făcut neînlaturabil războiul, căci a lăsat pe Șere-Ali să intre în sfera de acțiune a Rusiei.

[FRAȚII RADICALI ȘI D. DIM. STURDZA]

I

După o oarecare viață politică, d. Dim. Sturdza, până la cea din urmă reintrare a d-sale în minister, izbutise să-și
5 facă, în închipuirea mai a tuturilor, o reputație, dacă nu de un foarte inteligent, dar de sigur de un foarte corect om de stat și mai ales de finanțe. Metoda întrebuițată de d. Dim. Sturdza pentru ajungerea acestui scop, deși cam veche și tocită, însă sigură în țara noastră, consista în a se face
10 d-sa teoreticește aprigul biciuitor al tuturilor greșelilor, ne-regularităților, mai de multe ori numai închipuite, totdeauna exagerate până la absurd, săvârșite de partidul și de guvernul adversar politic d-sale.

Intr'o țară ca a noastră, unde când afirmi ceva, nu
15 ți se cere și dovezi, unde spiritul public nu are niciun element serios de control mai ales asupra luptelor ivite pe tărâmul științei de stat, reaua credință este de multe ori o bună temelie pentru clădirea unei frumoase reputațiuni. Ca să treci de cel mai curat, n'ai decât să ponegrești cu
20 ori fără drept pe alții; ca să te crează lumea om cinstit și de treabă, n'ai decât să ocărăști și să osândești în vileag purtarea altora, chiar dacă dânșii au o bună purtare și mai ales în cazul acesta. Dacă vrei să înșeli lumea, a zis un filosof, înșeală-o gros, că subțire, nu ți se prinde. E
25 mult numai până să-ți faci o reputație frumoasă, și în urmă poți fără grijă să săvârșești însuși păcatele, de care osân-deai odată pe alții buni nevinovați.

* * *

In cuvântări publice și intime, în gazete, în publicații de tot felul, fățișe și clandestine — o literatură întreagă de calomnii economico-financiare — aci ca d. Sturdza, aci ca baronul de Hahn, și când iar sub cel mai discret anonim, actualul ministru de finanțe și-a petrecut viața pogrind administrația financiară a guvernului conservator, biciuind niște pretinse gheșefturi, născocite de fecunda d-sale închipuire, și sfâșiind toate așezămintele economice și financiare ale aceluși guvern, între cari mai vârtos monopolul tutunurilor.

Cu încetul, izbuti să-și întemeieze o reputație vrednică de pismuit. Toată lumea, mulți chiar dintre cei mai puțin naivi credea în adevăr în sfințenia contabilului-moralist dela Mazar-pașa, și în sfârșit acest călduros apărător al moralei în finanțe luă portofoliul vistieriei, apoi al lucrărilor publice și acum în urmă iar al vistieriei, unde la urma urmelor își dete arama pe față.

* * *

D. Sturdza, înainte de a veni acum în urmă la Ministerul de Finanțe, pe când Regia monopolului de tutunuri își denunțase convenția cu Statul pe motivul deslipirii Basarabiei de România, era în deaproape legături, în daraveri mari cu această Regie; se zicea chiar, că pentru niște servicii ce le aducea Regiei, d. Sturdza primea în schimb o sumă destul de însemnată. Venind la minister îndată după aceea, și fără ca daraverile d-sale cu Regia să se fi stins, d-sa aduce la începutul sesiunii acesteia în Cameră un nou proiect de lege pentru modificarea convenției cu Regia. Prin acest nou proiect, după chiar termenii raportului comitetului delegaților din Cameră, se restrânge cultura tutunului numai la șase județe; cultura pentru export se pune cu totul la dispoziția Regiei, încât se desființează în mod indirect; se înmulțesc greutățile culturii mărindu-se mijloacele de perchizițiuni și adăogându-se penalitățile pentru contravenții, sub cuvânt de a nimici cultura ilicită și contrabanda, și se micșorează rata anuală la 8.125.000, făcându-se ca Statul să intre ca părtaș la o parte din beneficiile ce va realiza Regia.

Proiectul a fost, precum se știe, respins în secțiuni și în Cameră. După aceea d. Sturdza reveni acum din nou cu dânsul, prefăcut « într'un chip ridicul », cum zicea chiar o gazetă radicală, adică preschimbat numai în așternerea
5 câtorva faze și nimic mai mult. Ca și la întâia oară, proiectul căzu și de astădată.

În timpul pe când proiectul prefăcut « într'un chip ridicul » se afla pentru a doua oară în secțiunile Camerei, d. Manolache Costache în Senat a făcut ministrului finanțelor o interpelare, întrebând dacă este adevărat că Regia
10 nu și-a plătit de mult ratele, și ce are de gând să facă guvernul în această privință. Iar d. Sturdza, — care în secțiunile Camerei amenința, că Regia monopolului se duce lăsându-ne în buget un minus de 9 milioane aproape, și
15 neavând noi ce-i face și ce-i lua, — răspunzând în Senat la interpelarea d-lui Manolache Costache, afirma că guvernul este asigurat și prin urmare să n'aibă grijă interpelatorului de vreo pagubă din partea Statului.

Iată un subiect bun pentru o filipică economico-financiară, cum numai contabilul-moralist dela Mazar-pașa era
20 în stare să le facă. Câte coloane în « Alegătorul liber », câte broșuri n'ar fi scris d. Sturdza în privința unei daraveri așa de scandaloase!

Dar să trecem mai departe.

* * *

25

În zilele trecute vine dela Cameră în Senat proiectul pentru baterea celor 25 milioane argint în bucăți de câte
5 5 franci. Acest proiect așa cum era votat de Cameră, conținea un articol, care prescria ca baterea noiei monede să se facă la Bruxelles.

30

În secțiunile Senatului s'a ridicat o adevărată furtună în contra celui articol. Cum? Când avem în țară un palat al monedei, unde se pot bate bucățile de argint cerute,
35 tot așa de bine și mai ieftin decât în străinătate, noi să ne batem bani la Bruxelles? Și tocmai d. Sturdza, românistul, naționalistul cel mai fierbinte, să ceară una ca aceasta? Nu se poate, au zis unii dintre senatori, neapărat

că n'a fost precugetare la mijloc; a fost o greșeală; de sigur d. Sturdza și-a uitat sau n'o fi știind că avem și noi un palat al monedei. Alți senatori însă, cari auziseră că un oarecare bancher sau un om de afaceri din Bruxelles se
 5 află aici tiptil și stă închis într'un hotel din Capitală, crezură tocmai contrariu de cei dintâi, și cu toții propuseră un amendament pentru înlocuirea articolului în chestiune. Amendamentul s'a votat, și se spune cum că, imediat după votarea aceasta, d. Sturdza a dat de știre bancherului
 10 belgian, care aștepta cu palpitație trecerea articolului cu pricina și prin Senat, să-și ia giamantanul și să plece, deoarece nu mai este nicio speranță.

— Unde ești, d-le baron de Hahn, să înfierezi aceste *gheșefturi*, cum ziceai d-ta odinioară?

15

Și nu-i numai atâta.

In proiectul de lege pentru construirea liniei ferate Mărășești-Buzău, era un articol, prin care se hotăra eă, în cazul când în pădurile Statului nu se vor găsi lemnele
 20 trebuincioase construirii, dânsule să se poată procura dela particulari. Toată lumea știa întunecoasa afacere a d-lor Sturdza, Ion Ghica și Comp., cu pădurea cea mare dela Adjud, afacere ce se poate numi o adevărată ruină pentru întreprinzătorii ei. O sumă de lemne tăiate, o mulțime de
 25 traverse gata pentru calea ferată zăceau și zac de mult în acea pădure, fără speranță de a se mai găsi mușterii pentru ele. Fiind însă astăzi a se construi linia Mărășești-Buzău, și aflându-se d. Dim. Sturdza la minister, se prezentă ocazie și chip de a se găsi și pentru acele mărfuri
 30 părăsite un bun mușteriu, cel mai bun, adică Statul.

— Da, însă articolul din proiect prescria, ca să se ia lemne dela particulari numai în cazul când nu s'ar găsi în pădurile Statului.

— Da, însă articolul ar fi avut puterea magică să stărpească lemnele trecute, prezente și viitoare din toate pădurile lumii, afară de pădurea dela Adjud, până la com-
 35 pleta ei desfacere: de vreme ce se pusese în proiect, firește că nu era să se mai găsească lemne în pădurile Statului.

Și pentru aceasta ne raportăm la logica economică a d-lui baron de Hahn.

* * *

Atât pentru azi și încheiem cu vorba fabulistului:

5 «Cunosc mulți liberali la vorbe mari se 'ntrec

«Dar până în sfârșit cu oase se înnece.

10 Atâta numai, că proiectul monopolului a fost respins, articolul despre baterea monedei amendat, iar cel despre pădurea dela Adjud n'a avut o soartă mai bună. D. Sturdza a scăpat de trei ori ocazia de a se înneca: nu l-au lăsat frații liberali.

II

15 Intr'unul din numerele trecute am arătat cum d. Sturdza, după ce și-a fost întemeiat o reputație aproape universală în țara noastră de cel mai corect om de finanțe, și-a dat arama pe față la a treia intrare a d-sale în minister. Astăzi fiind ținuți a reveni asupra acestui subiect, începem prin a pune o întrebare, și adică:

20 Este adevărat că, înainte de intrarea d-sale în minister, d. Sturdza se afla personal vârit în daraveri cu concesionarii monopolului? Asta nu-i de tăgăduit. Este adevărat, cum am zis noi în rândul trecut, că d. Sturdza primea dela capii companiei tutunurilor o sumă însemnată pentru servicii ce d-sa le făcea? E adevărat, de vreme ce
25 nu am primit până acum nicio desmințire în privința acestei categorice afirmări, de vreme ce *Românul* de ieri, apărând pe d. Sturdza în contră-ne, în două coloane nu găsește loc să pomenească măcar de accastă afirmare, ce-am făcut-o în numărul nostru de Sâmbăta trecută.

30 Așa dar este adevărat, că d. Sturdza făcea trebușoare cu monopolul tutunurilor înainte de a lua portofoliul finanțelor, și cum a luat acest portofoliu, cea dintâiu treabă a fost să puie numai decât la cale afacerea acestui monopol. Vor mai fi oameni, cari să crează că în toate acestea
35 nu-i nimic incorect? fie; noi însă susținem că afacerea tutunurilor este o afacere în adevăr scandaloasă. Cum?

omul, care până acuma nu vedea în toate actele miniștrilor țării sale decât gheșefturi și iar gheșefturi; omul, care avea cutezanța să arunce calomnia și să atragă bănuiala publică asupra persoanelor celor mai cinstite; omul, care-și
 5 da aerul și vrea să treacă de sectar fanatic al moralei în finanțe — acest om, ieri om de treburi al companiei monopolului, astăzi, venind la minister, cea dintâi treabă pe care o face e să aducă un proiect pentru o tranzacție cu monopolul, proiect care, chiar după zisa apărătorului său,
 10 după zisa « Românilui », este *mai avantajos pentru concesiionari*? Aceasta nu este un scandal?

* * *

Dar să ne întoarcem puțin privirile înapoi, spre a face critica istoriei acestei afaceri. Înainte de intrarea din urmă
 15 a d-lui Sturdza la finanțe, d-sa fiind, să nu uităm, omul Regiei monopolului, făcea de pe banca senatorială multe zile amare guvernului radical și în deosebi d-lui I. C. Brătianu. Într'una și fără să-i dea pas de răsufare, îl necăjea cu interpelări și lua o atitudine din ce în ce mai ostilă
 20 față cu guvernanții. Radicalii noștri, simțind că se apropie niște zile grele, — cum și fuseră în adevăr cele din urmă ale acestei sesiuni —, se gândiră că va veni curând timpul când glasul și votul d-lui Sturdza ar fi primejdioase, și împreună cu dânsese și votul d-lui Ion Ghica, — căci acesta, neavând glas, are numai vot. Așa, prin urmare, radicalii trebuiră
 25 să ia din vreme o măsură prin care să paralizeze dușmănia acestor doi frați pe atunci opozițanti. Mijlocul fu lesne găsit.

D. Brătianu cunoștea cum stă d. Sturdza cu monopolul, și știa că d. Sturdza, cum e un om conștiincios,
 30 fiind îndatorat către Regie, are să se felicite de prilejul portofoliului, pentru a-i aduce acesteia cât se poate mai bune servicii. Așa dar d. Brătianu, sigur că unde bate are să i se deschidă, oferi d-lui Sturdza portofoliul visticieriei, pe care acesta-l primi cu amândouă mâinile. Atunci,
 35 d. Brătianu își zise în gândul d-sale:

« Tu, prea-curatule, faci opoziție? Am să-ți închid gura; am eu leac și pentru tine; mi-a venit vremea să te dau și pe tine de mal! »

Și în adevăr l-a și dat.

D. Sturdza, acel ideal de morală finanțiară întrupat, astăzi nu mai există. În locu-i avem un muritor de rând, supus, cum văzurăm, la ispită.

5 Atâta numai, că tranziția a fost așa de bruscă, încât lumea nu-și poate da seama bine de cele întâmplate, și de aceea ne vedem siliți a reveni mereu asupra acestui trist subiect, până ce o vom lămuri în deajuns în privința mi-
nunatei schimbări la față a contabilului moralist dela
10 Mazar-pașa.

* * *

D. Brătianu, chemând pe de o parte pe d. Sturdza la finanțe, pe de alta face semn majorității d-sale din Ca-
15 meră, dându-i pe mână nobila victimă, care primește por-
tofoliul ce i se oferă fără să simță, de grăbit ce era, cursa
fraților radicali.

Proiectul pentru tranzacția cu monopolul cade odată, și d. Sturdza, pe semne tot din zel pentru Regie, — căci
20 d-lui e conștiincios — cutează a mai înfrunta un al doilea
blam din partea fraților liberali. Proiectul cade a doua
oară. Intre întâia și a doua cădere ale proiectului, d.
Sturdza are din partea radicalilor și gazetelor lor aceea ce
merită, adică o adevărată huiduială, cum numai radicalii
știu să ți-o dea când te-apucă la largul lor.

25 Aci trebuie să lămurim încăodată, în treacăt, purtarea
ziarului nostru față cu acest proiect, care n'a avut din par-
te-ne nici aprobare nici desaprobare. Noi, cum am zis și
ieri, am susținut și vom susține totdeauna monopolul ca
atare, nu din *dragoste specială*, ci fiindcă nu vedem deocam-
30 dată, pentru un condeiu de aproape zece milioane la rubrica
veniturilor Statului, o dare indirectă mai sigură și relativ
mai dreaptă.

* * *

Astfel dar, d. Sturdza cade de două ori în Cameră,
35 fără să mai pomenim de astădată și de căderea articolului
din legea pentru construirea liniei ferate Mărășești-Buzău,
articol în care se prevedea desfacerea pădurii Adjud a d-lor

D. Sturdza, Ion Ghica și Comp. Afară de acestea, mai suferă și în Senat o a patra cădere cu votarea amendamentului pentru baterea argintului de 5 franci, nu la Bruxelles, cum vrea d-lui, ci la București.

5 In Cameră, majoritatea d-lui Brătianu, având în frunte pe ilustrul urmaș presumpțiv al d-lui Sturdza și pretendent la portofoliul finanțelor, d. Buescu, respinge proiectul tutunurilor ca vătămător țării și avantajos concesionarilor monopolului. Cam scumpă, ce-i drept, dar bună lecție.

10 In Senat, tot majoritatea d-lui Brătianu votează amendamentul-Strat pentru baterea monedei în București. Și cine aduce acestei majorități cuvântul de ordine pentru a vota amendamentul opoziției? Un alt ilustru urmaș presumpțiv al d-lui Sturdza și pretendent la portofoliul finanțelor, un redactor-administrator al *Românului*, care pe
15 semne crede că finanțele Statului se pot pune la cale tot așa de lesne ca și catastifele administrației jurnalului radical. Încă o lecție, tot scumpă, dar bună și asta.

* * *

20 Să ni se ierte deci nouă și tutulor celor obișnuiți cu respectul formelor de cuviință, legitima curiozitate ce am avut de a ști cum rămâne cu d. Sturdza după aceste lecții, pe care le-a primit dela frații radicali. Această curiozitate, noi, împreună cu toate organele opoziției, am
25 rostit-o mereu chiar dela întâia cădere a proiectului pentru tutunuri; acum, după a doua cădere, mai rea decât cea dintâi, cum zice Scriptura, o rostirăm iar, și iată că în fine tocmai « Românu » ia apărarea d-lui Sturdza. Ziarul radical caută să ne facă a înțelege că d. ministru al finanțelor, cu toate loviturile pășite dela majoritățile prea
30 suse ale colegului său dela interne, nu are de ce să se retragă din minister. Foarte bine, răspundem noi, fie și așa; asta e chestie de obraz, și dacă nu se supără d. Sturdza de loc de cele pășite, noi nici atâta. O fi știind d-lui ceva; poate că o fi mai având de gând să aducă odată proiectul
35 pentru tutunuri.

* * *

A fost dar o simplă curiozitate ceea ce ne-a făcut a întreba cum rămâne astăzi cu d. Sturdza, și « Românu-
 se înșeală când bănuiește că nouă ne-ar părea bine ca d.
 Sturdza să cadă dela minister. Nu; ne pare bine din contră
 5 ca d-sa să stea acolo, dacă voiește a fi tăvălit și mai mult
 de majoritatea nemiloasă a radicalilor.

Judecând pe d. Sturdza ca om, ar trebui să avem com-
 pătimire pentru d-sa în urma celor ce a avut să suferă
 din partea haitei asmuțite de colegul d-sale dela interne;
 10 însă judecându-l politicește, ne pare foarte bine că arc
 aceea ce merită să aibă. Autorul unei întregi literaturi de
 calomnii economico-financiare, omul care, ca cel mai de
 pe urmă radical, nu s'a sfiit a arunca noroiu asupra băr-
 baților celor mai onești din țară, merită astăzi să fie tăvălit
 15 precum și este, și o merită atât pentru acele păcate ale tre-
 cutului său, cât și pentru necorectitudinea purtării sale de
 azi ca ministru.

* * *

Încă puține cuvinte pentru astăzi și terminăm.

20 « Românu- » pretinde că ne-ar plăcea să cadă d. Sturdza
 dela minister « pentrucă această cădere ar pune pe guvern
 într'o poziție anevoioasă ». Adică, să ne permită a-l în-
 treba, cum anevoioasă? Oare vrea « Românu- » să înțeleagă,
 că guvernul s'ar afla într'o poziție anevoioasă fiind lipsit
 25 de geniul financiar al d-lui Sturdza? Pentruce? N'are ma-
 joritatea radicală destule geniuri financiare? Nu sunt d-nii
 Buescu, Costinescu, Codrescu și toți membrii ilustrei co-
 misii bugetare din Cameră? Noi din parte-ne mărturisim,
 că dacă am fi, ferească-ne Dumnezeu! în locul guvernului
 30 radical, găsindu-ne lipsiți de geniul d-lui Sturdza și având
 la îndemână atâtea altele, nu ne-am simți de loc într'o
 poziție anevoioasă. De aceea nici nu credem că ar fi acesta
 înțelesul frazei « Românu- », ci cu totul altul, și adică:
 căderea actualului ministru de finanțe ar pune pe guvern
 35 într'o situație anevoioasă, pentrucă, a doua zi după în-
 toarcerea d-sale pe banca senatorială, d. Sturdza ar face
 urmașului său la portofoliu vreo câteva interpelări straș-
 nice, cea dintâi în privința monopolului tutunurilor, care

nu și-a plătit ratele de atâta vreme și care amenință să ne lase la veniturile Statului cu un minus de aproape zece milioane. Adică, fiul cel izgonit, destul de mâhnit chiar acum pe frații săi, cum e și rău din fire, ar da pe față în vileag secretele scandaloase ale familiei, pentru ca să-și răzbune de câte amărăciuni i s'au făcut.

5 Aceasta în adevăr ar fi pentru guvern o poziție anevoioasă, ce noi, pentru cuvintele noastre, mărturisim că nu i-o dorim, preferind ca, până la închiderea sesiunii cel puțin, să rămână în minister d. Sturdza, asupra căruia vom mai reveni.

III

Am zis odată și o mai repetăm: între cele mai mari neplăceri ale vieții omenești este de sigur și polemizarea cu minți radicale, cari pe lângă lipsa de judecată se mai bucură și de darul relei credințe.

Noi nu suntem aceia cari am ridicat cel din urmă chestiunea situației ministeriale, ce s'a creat d-lui Sturdza după a doua cădere a proiectului său pentru tutunuri, respins de Cameră pe motivul, că este mai *avantajos pentru concesionarii monopolului*.

Desbătând această chestiune, am întrebat: este adevărat că d. Sturdza, înainte de a veni acum în urmă la Ministerul Finanțelor era amestecat personal în daraverile Regiei? Și am adăogat că aceasta o știe toată lumea, și prin urmare nu-i un lucru de tăgăduit, așa că și «Românul», care apără pe d. Sturdza, se face că n'aude această gravă întrebare și nici nu pomenește măcar despre dânsa.

Apoi am mai întrebat limpede și deslușit: pentru un aprig critică-tot financiar, cum fusese până acum d. Sturdza față cu oameni buni nevinovați, este oare corect ca, după ce a fost amestecat ca particular într'o afacere, să aducă, odată cu venirea sa la minister, un proiect de tranzacție între stat și întreprinzătorii acelei afaceri, mai avantajos acestora din urmă?

Aceste întrebări le-am pus noi, și «Românul», apărând pe d. Sturdza, nici gând n'a avut să ne răspundă la ele.

Am arătat după aceea, cum credem noi că radicalii cu intenție au vârit pe d. Sturdza în situația grea, în care e d-sa astăzi; iar la zisele « Româului », că noi vrem să desbinăm guvernul radical dorind a-l vedea pus într'o poziție anevoioasă prin retragerea d-lui Sturdza, am răspuns că nouă ne pare bine ca d. Sturdza să rămână în ministerul radical, spre a avea din partea roșiilor pedeapsa meritată pentru insinuările calomnioase, ce d-sa le-a aruncat odinioară fără nicio sfială și cumpăt asupra celor mai onești bărbați politici ai țării.

Publicul imparțial și cu judecată știe că atâta am zis în articolele noastre privitoare la d. Sturdza, atât și nimic mai mult; n'am făcut prin urmare alta, decât am calificat de absolut necorectă purtarea d-lui Sturdza ca ministru.

Astăzi, « Românul », supărat firește că arătam publicului perfidia fraților radicali față cu mult încercatul d. Sturdza, ne aruncă în primul său o filipică înflăcărată, care nu se poate califica decât « ridiculă ». Organul radical ne dojenește, că de ce atacăm partidul său și pe d. Sturdza, încercându-ne să aducem desbinare între frații roșii, și declară că are o opinie cât se poate de rea întrucât ne privește. Opinia rea ce o are « Românul » despre noi o prețuim tot atâta cât și opinia bună, ce o avem din partea oamenilor cuminte și de treabă. Li mulțumim din toată inima de onoarea ce ne face, și sperăm că niciodată nu-și va schimba această opinie, ceea ce pentru noi ar fi cauza unei mari mâhniri.

Dar nu e numai atât.

« Românul » ne acuză de calomnie și pretinde că pentru una ca asta, în orice altă țară, noi am fi chemați înaintea tribunalelor spre a ne lua meritata răsplată.

La aceste ridicule rânduri ale gazetei din ulița Doamnei, — după ce respingem acuzația ce ni se aduce, deoarece, cum arătarăm mai sus, această acuzație este absolut falsă, — răspundem că n'am avea deocamdată o altă dorință mai mare decât a fi chemați în fața tribunalelor, pentru a lămurii mai pe larg prin viu graiu ceea ce n'am putut lămurii îndeajuns în strâmtul spațiu al ziarului nostru. Din nenorocire însă, nu sperăm a ni se realiza această vie do-

dorință, de vreme ce știm cum că, oricât s'ar bizui obrazele radicale că duc la tăvăleală, nu ar avea cutezanța, astăzi mai ales, să se expună a auzi apăsarea ce am fi siliți s'o facem prin viu graiu în fața tribunalelor.

5 Oricum însă, « Românu », cu cutezarea cinică ce-l caracterizează, ne-a aruncat acuzația ridiculă de calomnie. La aceasta, noi răspundem iarăși prin câteva întrebări.

Cine a aruncat adevărate calomnii asupra tuturor bărbaților politici ce nu împărtășeau teoriile și părerile cu-
10 tare sau cutare?

Noi? sau « Românu » și cu baronul de Hahn?

Cine a dat la lumină o întreagă literatură populară de insinuări calomnioase, spre a atrage cu rea credință bănuiala publică asupra tuturor acelor ce nu se închinau în
15 numele tatălui C. A. Rosetti, al fiului I. C. Brătianu ș'al sfântului spirit al lui Carada?

Noi? sau « Românu » și cu baronul de Hahn?

Și — măcar că trebuie să fie foarte necăjiți domnii dela « Românu » din pricina zilelor grele ce le va fi făcând d.
20 Sturdza astăzi, în urma lămuririlor publicate de noi — oare n'ar trebui dânșii să roșească că au avut nesocotința ridiculă de a scrie rândurile ce le citarăm mai sus?

Ne mai având nicio speranță în judecata și buna cre-
25 dința minților radicale dela « Românu », facem apel la publicul imparțial să răspundă la aceste întrebări.

[APELUL LA UNIRE]

Alegerea biourilor definitive ale celor două adunări s'a făcut. La Senat s'a ales prezident d. C. Bozianu cu 33 voturi contra 23, la Cameră d. C. A. Rosetti cu 71 contra 42. Amândouă aceste alegeri ne dau aproximativ raportul voturilor de care guvernul ar putea dispune în chestiunea revizuirii. Guvernul are majoritatea absolută în amândouă corpurile legiuitoare; pr'n urmare, până la deschiderea chestiunii israelite, poziția lui este asigurată. Care va fi însă poziția guvernului roșu când se va pune pe tapet această chestiune? Și mai întâi de toate cine o va pune?

După toate probabilitățile, guvernul nu arc nici în Senat nici în Cameră două treimi, cari i-ar trebui pentru rezolvarea într'un sens sau în altul a chestiunii art 7. Multe glasuri nu-i lipsesc, însă câte-i lipsesc nu le poate avea cu nici un preț, de oarece guvernul până astăzi s'a abținut dela rostirea unei păreri oarecare în chestiunea israelită.

Este cu puțință ca guvernul acesta, care posedază toate datele și elementele necesare în chestiunea israelită, care știe mai mult decât oricine, sau care mai bine zicând știe singur, cum stau dispozițiile puterilor străine în privința aceasta, să nu aibă și dânsul o părere hotărîtă în această chestiune? Care este această părere, care este, după părerea acestui guvern, « limita concesiunilor ce s'ar putea face cerințelor manifestate prin tractatul dela Berlin », precum zice mesajul de deschidere? Nu știe până acum nimini. Guvernul nu numai s'a pronunțat în nici un sens, dar încă ar voi ca să se pronunțe mai întâi adunările și în deosebi minoritatea.

Să vedem. O părere oarecare trebuie să aibă guvernul, măcar că nu o dă pe față. Dacă părerea guvernului este în acord cu sentimentul țării întru cât privește « limita concesiunilor », atunci nu se poate explica pentru ce guvernul, sau dacă nu guvernul, cel puțin organele partidului său nu vin să spună curat: aceasta este părerea noastră în privința art. 7? Ce nevoie au oamenii reclamei patriotice, mai ales astăzi când popularitatea le este sdruncinată din temelii, să tănuiască o părere care le-ar reîntemeia această popularitate?

Dacă însă guvernul are o părere contrară sentimentului public, și dacă dela această părere este angajat, față nu știm cu cine, d'a nu se abate, atunci cum crede că o va scoate la capăt neavând două treimi în adunările de revizuire?

Printr'un fel de comunicat dat în vremea alegerilor, precum și prin mesajul de deschidere a Camerelor, guvernul a arătat că nu a judecat întru nimic rezolvarea cestiunii israelite. Aceasta nu avea guvernul nevoie să ne-o spună, afară numai dacă nu voia să ne asigure că dânsul n'a luat față cu cineva vr'o anume hotărîre în ceea ce privește, căci a prejudeca într'o cestiune, va să zică a lua o hotărîre mai înainte de a asculta și alte păreri în drept a se rosti. Nimini, mai ales acum, când voturile din ambele corpuri s'au cam cântărit, nu ar avea să se teamă de primejdia unei hotărîri nestrămutate a guvernului roșu convenită cine știe cu cine, — nimini, decât numai însuși guvernul și partidul său. Nu e vorba prin urmare de prejudecare și hotărîre, e vorba de o părere, de un punct de plecare. Guvernul acesta are un partid, are chiar majoritatea în adunări; el este prin urmare dator mai înainte de toți de a veni și a-și arăta părerea, printr'un proiect în regulă, pe lângă care să caute dacă va putea să-și alieze două treimi ale Camerelor.

De când s'a ridicat pentru întâia oară cestiunea israelită, partidul roșu n'a încetat un singur moment de a striga că partidele, lăsând d'o parte urile și pasiunile lor, trebuie să fie unite într'o cestiune care atinge nația întregă. Alaltăieri, d. C. A. Rosetti, ales prezident al

Camerii cu 71 voturi contra a 42, ocupându-și jețul, a chemat iarăși pe toate partidele la înfrățire și la unire, pentru scopul lăudabil de a câștiga admirația Europei.

Lăsând d'o parte a mai întreba ce a făcut guvernul și partidul roșu pentru a înlesni această unire; lăsând d'o parte a mai cerceta dacă procederea brutală a majorității roșie din Cameră și Senat, cu ocazia verificării titlurilor, este de natură a îndemna la unire cu dânsa pe minoritate, — întrebăm: voiți unire în privința cestiunii israelite? unire — pe ce temei? Arătați-ne temeiul pe care să se facă această unire, punctul ei de plecare. După cum se face apelul la înfrățirea partidelor, așa vag și fără enunțarea unui temei, unirea nu se poate înțelege a fi decât platonice, teoretică; ei bine această unire întru câtva s'ar presupune că există. Dar nu este vorba de asemenea lucru, este vorba de o unire de aplicare, care să ne ducă la o soluțiune practică a cestiunii. Partidul și guvernul roșu, neavând cele două treimi pentru revizuire, și având totuși majoritatea necesară existenței ministeriale, propun unirea; arată-și părerea, intențiile ce au în privința unei soluțiuni practice, pentru ca minoritățile să vadă dacă poate fi sau nu vorba de unire.

În amândouă Camerele, pe băncile minorității stau foștii miniștri conservatori, dați acum trei ani judecății de dd. Misail, Pătărlăgeanu și alții (vezi catalogul menajeriei). Aceiași oameni cari i-au dat acum trei ani în judecată pentru ca apoi să-i *ierțe fără să-i judece*, îi chiamă pe foștii miniștri conservatori la înfrățire, la unire, spre a face împreună admirația Europei, după cum zice d. C. A. Rosetti. Foarte bine, conservatorii nu au nici o ură, nici o patimă contra purtării nebunești ce au avut radicalii față cu dânsii; afară de asta admirația Europei este un lucru foarte frumos și măgulitor pentru o țară mică și tânără cum este a noastră; însă — pentru ca unirea să se poată face, rămâne a afla minoritatea dela d. C. A. Rosetti ce înțelege d-lui prin aceste două cuvinte admirația Europei? cât costă această slăbiciune a onor. prezident?

D. C. A. Rosetti a umblat în lunile trecute prin tot apusul european, unde, după cât știm, numai admirație

nu prea i s'a acordat. D-sa este mai bine decât oricare dintre bărbații noștri politici în poziție a-și fi făcut o idee despre prețul admirației europene, adică despre « limita concesiunilor ce suntem chemați a face cerințelor tractatului ». Arate-și părerea deslușit și limpede, și apelul d-sale la înfrățire și unire poate să aibă efectul, pe care până acuma nu l-a avut.

In scurtă vorbă, minoritățile din Camere nu trebuesc și nu pot să arate o părere, pentrucă cum stau astăzi lucrurile, cu zorul cu care suntem chemați să retezăm cestiunea, o părere arătată în Camere este o părere propusă, asupra căreia neîntârziat trebuie să se deschiză arzătoare debateri, și nu minoritățile sunt chemate a propune o deslegare mai nainte de a-și fi dat guvernul și majoritatea părerea.

Așa stă lucrul, și de aci nu poate ieși guvernul și partidul roșu.

[GUVERNUL ȘI MODIFICAREA ART. 7]

In numărul său de ieri *Românul* cuprinde, în trei coloane foarte interesante, un fel de profesie de credință a partidului roșu, sau mai bine zis, o declarație amoroasă în toată regula adresată cu multă căldură sferelor înalte, ce au înscris și au făcut să se înscrie în tratatul dela Berlin art. 44. Cu o zi înainte, organul prezidentului Camerii arăta că guvernul roșu, nu dela majoritate ci dela minoritate va stărui să aibă o deslegare a cestiunii israelite; a doua zi însă schimbă foaia, și în dorința d'a nu se amăgi cumva autorii tratatului și inspiratorii art. 44 asupra vederilor partidului roșu, *Românul* așterne trei coloane de lămuriri în această privire.

Lăsăm la o parte introducerea articolului, unde *Românul* se felițează că, grație guvernului roșu țara este acum sosită într'o stare politică, pe care nici cei mai geniali și mai îndrăzneți croi ai trecutului n'ar fi cutezat s'o viseze; ceea ce este important să relevăm sunt părerile acelei foi în privința cestiunii art. 7 mai ales față cu partidul conservator.

« Astăzi -- zice *Românul* -- ni se cerc de întreagă Europa ca să ștergem din instituțiile noastre niște restricțiuni legislative, ce sunt cu totul contrarie spiritului tolerant al țărilor celor mai culte.

« Această cerere o făcuse partida liberală la 1866. Cestiunea nefiind atunci înțe'asă de majoritatea națiunii, este drept a spune, că Europa, făcându-ne acum această cerere, nu pare a se preocupa așa mult de nevoile noastre economice, cât de întregirea ideilor liberale în sânul Constituțiunii noastre ».

Care va să zică, noi facem parte din țările cele mai culte, și Europa, în interesul nostru numai, pentru întregirea ideilor liberale în sânul Constituțiunii noastre, ne-a impus să dăm drepturi la evrei. Aceste complimente bine simțite la adresa Europei din partea organului radical, n'ar avea o semnificare atât de importantă, dacă mai la vale nu am citi:

«...Datoria noastră este de a aborda, de a trata și de a rezolva cât mai curând această chestiune, oricât ar fi ea de dificilă.

«A căuta să ne sustragem, *prin subterfugii*, nu este a înlătura, ci numai a amâna și a îngroșa dificultatea...

«...Dacă s'ar cerca cineva să alunge soluțiunea și de astădată, pericolul ar deveni și mai mare și mai iminent.

«Negreșit că acel pericol *nu va fi provocat de partida liberală...*»

Cine a zis că trebuie să ne sustragem dela cestiunea israelită *prin subterfugii*? — Nimini. Toate părerile date în deosebite părți până acuma asupra acestei cestiuni, toate chipurile de soluțiune, într'un sens sau într'altul, arătate, au fost clare; despre subterfugiuri n'a fost vorba până acum nicăeri; au fost și sunt încă persoane și grupuri cari ar fi de părere, că cestiunea israelită neputând-o noi deslega acuma de zor fără a ne primejdui naționalitatea, trebuie să răspundem Europei cum că deocamdată nu voim a ceda întru nimic cerinții art. 44 al tratatului; această părere extremă, bună rea, s'a enunțat clar, și tocmai fiindcă e așa de hotărâtoare în sensul negativ, nu o putem numi un subterfugiu. Inșă «Românului» îi trebuia o întorsătură de condeiu, pentru a putea face celor interesați din lăuntru și din afară prețioasa declarație că partida roșie, care «la 66 făcuse cererea de a se șterge restricția contrară spiritului tolerant al țărilor celor mai culte», nu are să se tocmească nici acuma mult la trecerea acestei cestiuni. «Când o operațiune, — zice «Românul» — oricât de dureroasă și de delicată, este recunoscută ca necesară, chirurgul prevăzător nu cată s'o amâne. El se teme de cangrenă.

« Tot asemenea și în țară la noi *partida liberală* n'a pregetat niciodată de a feri corpul nostru social de *cangrena ce vor să-i inoculeze adversarii ideilor liberale*.

5 « Orice or zice oamenii *partidei conservatoare*, în *sofisticile lor raționamente*, răul nu poate consista niciodată în întemeierea și răspândirea *libertăților*; el provine din restricțiuni exagerate, din aplicațiunea falsificată și răstălmăcită a principiilor și a dispozițiunilor liberale.

10 « Amânările continue, deviațiunile dela un scop determinat, împleticirile și confuziunea, toate aceste piedice, întrebuițate ca tactică în afacerile statului, au format mai totdeauna bagajul cu care *partida conservatoare* a intrat în lupte cu cea liberală din țară dela noi ».

15 Prin urmare, cei interesați din lăuntru și din afară « pentru întregirea ideilor liberale în sânul Constituției noastre », să știe că *partida liberală* nu pregetă de a feri corpul nostru social de cangrena, ce vor să-i inoculeze adversarii ideilor liberale (*conservatorii*), cari, prin *sofisticile lor raționamente*, vor să dovedească că răul consistă în răspândirea nemăsurată a *libertăților*.

20 *Românul* are nevoie să facă astăzi această denunțare în contra *conservatorilor*; acest organ al unui partid ce se intitulează *partid național* nu se rușinează a denunța Europei pe partidul adversar, că umblă să scape de soluțiunea cestiunii israelite prin subterfugii, pe când partidul liberal, având a lupta cu cel conservator, are scopul determinat de a « întregi ideile liberale din Constituție ».

30 Această denunțare nerușinată a *Românului* îl privește, și nu avem de loc nevoie de a ne apăra în contra ei. Nu ne importă astăzi a ști ce părere pot să-și facă în privința noastră cei interesați la deslegarea cestiunii art 7 în folosul israeliților, după acuzările ce ne aduce organul roșu. Ne importă a ști cum anume partidul d-lor Rosetti-Brătianu-Mihălescu înțelege întregirea ideilor liberale în Constituția noastră. Aceasta ne importă a ști atât noi cât și minoritățile din Camerele de revizuire.

Nu este vorba de « amânări continue, de deviațiuni dela un scop determinat, de împleticiri și confuziuni nici de bagajul cu care *partida conservatoare*, după zisa *Românului*,

luptă»; e vorba scurt și lămurit despre ce părere are și ce soluțiune propun în cestiunea art. 7 majoritățile roșii sau guvernul lor. La această întrebare se cere un răspuns categoric, și până ce nu-l vor avea, minoritățile
5 nu vor putea ieși din rezerva lor, oricari ar fi acușările și denunțările roșilor.

[PROCEDEE ELECTORALE]

Ne cade în mână copia unui document foarte interesant — o circulară adresată tuturilor președinților de comitete electorale din județe de către d. C. A. Rosetti.
5 Ne grăbim a-l da la lumină ca o nouă și o strălucită dovadă de chipul cum înțeleg radicalii noștri libertatea în alegeri.

D-lui președinte al comitelului electoral de...

București, 23 Aprilie 1879

Domnule Președinte,

10 Comitetul electoral al partidei naționale-liberale din București, completându-se prin delegații mai multor comitete electorale județene, este mai în pozițiune astăzi de
15 *a vă da concursul* de care ați putea avea trebuință spre a duce la bun sfârșit însărcinarea pusă de alegători comitetului ce președeți.

 Ne punem dar la dispozițiunea d-voastră, pentru orice
 trebuință veți simți și care ar fi *de natură a se putea satisface prin concursul nostru*. Alegerile *colegiului I și II* au a se începe în curând. *Dacă din esaminarea listelor electorale*
20 *ar rezulta pentru d-voastră oarecari dificultăți, ce s'ar putea înlătura prin concursul nostru*, vă rog să binevoiți a ne trimite acele liste împreună cu *observațiunile d-voastră*, pentru
 ca imediat, toți împreună să căutăm a înlătura obstacolele
 ce se împotrivesc reușitei candidaților partidei naționale-liberale.
25 Credem că ar fi bine să ne trimiteți în același timp

și numele candidaților diferitelor grupuri politice, împreună cu observațiunile d-voastră asupra-le.

Primiți, vă rog, d-le Președinte, încredințarea înaltei mele considerațiuni.

5 *Președintele comitetului electoral de București,*

(iscălit) *C. A. Rosetti.*

Linii de mai sus sunt așa de strigătoare prin ele însele, că n'avem nevoie să le mai adăugăm multe comentarii din parte-ne spre a ilustra îndeajuns istoria scandaloașă a celor
10 din urmă alegeri.

Astfel, în puține cuvinte, comitetul central din București se pune la dispoziția comitetelor din județe pentru *orice trebuință* vor simți ele, de natură a se satisface prin concursul puternic ce le-ar putea da d. C. A. Rosetti și
15 ai d-sale. Dacă din examinarea listelor electorale ar rezulta pentru vreun comitet electoral oarecari dificultăți, ce s'ar putea înlătura prin concursul d-lui C. A. Rosetti și comp., acele liste se vor trimite comitetului de București cu observații la fiecare nume, pentru ca imediat marele partid,
20 dd. C. A. Rosetti, Brătianu, Mihălescu, — Warszawsky, toți împreună, să caute a înlătura obstacolele ce se împotrivesc reușitei candidaților partidei liberale-naționale.

Acea ce este caracteristic în enciclica electorală a I. P. S. Sale marelui pontif din ulița Doamnei, este că
25 I. P. S. Sa nu pomeneste despre obstacole de'nlăturat decât pentru col. I și II; despre celelalte două, nici nu-i trece prin gând I. P. S. Sale că vor îndrăzni a pune vreun obstacol la reușita candidaților drept credincioși.

Obstacolele și dificultățile pe cari marele partid, — dela
30 cel mai neînsemnat, Warszawsky, până la cel mai de frunte, d. C. A. Rosetti, — trebuie să le înlătore, sunt de o mulțime de feluri. Vom căuta a cita câteva specimene după observațiile unei liste înaintată de comitetul electoral al unui județ oarecare către comitetul electoral central.

35 Este, de exemplu, lista col. I. După toată corijarea liberală a acestei liste, după scoaterea câtorva nume și înlocuirea lor prin altele mai patriotice, lista se găsește

în ediție definitivă cuprinzând 34 de nume, a căror persoane vor veni toate la vot; trebuiesc deci 18 voturi pentru reușita candidatului marelui partid. După toată socoteala făcută de comitetul patrioților din partea locului, marele partid nu poate fi sigur decât de 11 alegători, unii funcționari, alții rude d'aproape ale cutărui ministru sau ale prefectului. Este neapărat prin urmare a se mai asigura 7 voturi cel puțin. În conformitate dar cu cele notificate prin enciclica de mai sus a pontifului suprem, comitetul electoral înaintează lista cu observațiile cuvenite. Cei 11 sunt șterși cu condeiu roșu, alții, mai mulți ori mai puțini, sunt șterși cu condeiu albastru: asupra acestor două categorii, stau scrise jos următoarele două notițe scurte și cuprinzătoare: « Roșii sunt toți ai noștri ». — « Ceilalți sunt ai lor siguri ». Rămâne însă o treime, categoria celor cu păsuri, și asupra fiecăruia din aceștia comitetul electoral local scrie pe larg observațiile sale.

De exemplu:

« D. X... opozant, are un nepot judecător la tribunalul de aici; ține la el ca la un fiu al său; vrea încă să-l lase moștenitor. Junele se zice că a comis mai multe abuzuri, și acum după mai multe denunțări, este amenințat a-și pierde postul și a fi dat în judecată. Dacă nepotului i s'ar pune cuțitul la os dela înaltele locuri, unchiul de sigur s'ar înmuia ».

D. C. A. Rosetti citește notița și o recomandă locurilor competente, spre cele de cuviință, după care d. X... este șters cu creion roșu.

« D-l Y..., nehotărît, nici liberal, nici conservator; are un cumnat, păcătos nu e vorbă, dar cine nu-i păcătos în lume! a scăpat de cinci luni din temniță, unde și-a făcut osânda pentru delapidare de bani publici; însă este foarte capabil, și a servit mult principiile liberale. Acum n'are bietul om nici o ocupație, și-ar vrea să capete o subprefectură, ca să poată trăi onest și să nu mai șază pe gâtul lui cumnatu-său. D. Y... n'ar fi tocmai contra noastră, dacă... »

D. Simion Mihălescu ia act și pleacă la minister ca să se conforme întocmai, iar marele pontif trage cu roșu peste numele d-lui Y.

« D. Z... stă rău de tot cu cutare mare instituție de economie națională; anul trecut l-a ruinat grindina; dacă direcția l-ar strânge de aproape ar fi pierdut, prin urmare... »

D. Rosetti șterge cu roșu și pe respectivul.

5 Și așa mai încolo.

La fiecă șir, opinia publică se lasă tot mai tare de partea principiilor liberale, două treimi din listă sunt roșite, și — « în sfârșit marea majoritate a națiunii s'a pronunțat cu tărie, prin *alegeri libere*, în favoarea marelui partid liberal-național ».

10

Vom reveni.

[CE ESTE „CENTRUL“]

La ce servește discuția de cuvinte, cărcota de vorbe seacă de miez? la nimica decât la pierdere zadarnică de vreme. Poporul român, cu minte și fatalist din fire, a avut
5 totdeauna această credință.

Dacă te apucați cu un român get-beget la vorbă, pe la nămieț, când e soarele'n putere, și-l întrebați: « Măi Mușate, ce e acum, zi ori noapte? » — badea se scărpină sub căciulă, se gândește câtva, te măsoară cu ochii să vădă ce fel
10 de negustor ai fi, și-ți răspunde: « Apoi de! domnule, zi este ». Dar dacă, iubitor de cărcotă, de cei cu sămânță de vorbă, vrei să deschizi cu românul discuție din chiar senin numai de dragul discuției, și te apucați să-i zici: « Ce spui tu, măi badeo! nu vezi că-i noapte? » — Mușat își
15 îndreaptă căciula și, fără să mai stea la gânduri, îți răspunde scurt: « Apoi de! domnule, o fi și cum zici dumneata! »

Așa mergea lucrul cu badea Mușat al nostru pe când nu se știa la noi ce fel de negustor să fie acela — *avocatul*.

Astăzi, mulțumită propășirii și civilizației, foiește în
20 sânul poporului român un număr nenumărat de acești răsucitori de vorbe, care de care mai vitează la limbă și mai vrednic a-ți spune dela obraz că la nămieț e noapte. Când, în viața practică, avocatul are să ia dela badea Mușat, atunci două și cu două fac nouă; când are să-i dea,
25 patru și cu patru fac trei. Fatalist ca fatalist, dar de! e vorba de dat și de luat, și după aceea, de când cu formele astea nouă, a trebuit să-și mai piarză badea câte ceva din rugina lui. S'a încărcat Mușat de Doamne-ajută, a intrat în cărcotă cu avocatul — începe să spună și el una două:
30 « Măi neiculiță'n sus, măi omule'n jos, așa să trăiești, mai

socotește odată că nu face atâta... » Și cu cât badea nu se lasă, cu atât i se încarcă mai rău socoteala. În zadar țipă dreptatea în bietul om, geaba tot arată el răbojul și face socoteală lămurită și dreaptă în frica lui Dumnezeu: avocatul îl ia la zor cu gură de Târgoviște, și bietul Mușat, 5 dacă vede și vede, ca să scape de tăcâitura ceea de moară stricată, închee cearta cu: « Poate, domnule avocat, o fi și cum zici dumneata ».

Mușat e tot fatalist; deși uneori alunecă și el până la 10 un loc în cârcotă de vorbe, târît de împrejurări și de istețimea avocaților, totuși nu uită până în sfârșit adevărurile moștenite dela părinți:

Vorbă multă sărăcia omului,

15 Cu vorbe laptele nu se face brânză, nici apa de gărlă oțet de trandafir, — și

Dreptatea *una* este sfântă, ca și adevărul adevărat *unul*.

* * *

20 Povestea lui Mușat cu cârcotașul: așa o pățirăm și noi cu « Presa » marelui bărbat de Stat.

Nu știm cum, mai zilele trecute, în naiitatea noastră, uitarăm proverbele că « chelului despre chelie să nu-i spui vreo istorie », și « când e chelul la masă de tigvă să nu te dai în vorbă », și « nervoși » cum suntem, nici una nici alta, 25 ne apucarăm să spunem cititorilor basmul « Băncii de București »; de ce? de hazul lucrului doară, nu ca vreo nouă descoperire a noastră, de vreme ce lucrul acesta este pâra veche și basmul nostru îl știu de mult toate babelc. — Să te mai ții, după aceea, cârcotă de cuvinte cu foaia marelui 30 om de Stat!

Nu-i vorbă! avocatul nostru era de seamă, dar și Mușat nu s'a lăsat, că dreptatea *una* este sfântă, ca și adevărul *unul*. Ba e tunsă, ba e rasă, dintr'una 'ntr'alta, veni și întrebarea că ce-o fi aceea — *Centrul?* Noi, ca badea din 35 poveste, răspunserăm într'o doară că « Centrul » este o nimica toată, un grupușor, un grupuleț, mic la stat mare la sfat, mai mare daraua decât ocaua, o nucă de jucărie cu coaja umflată și lustruită dar fără miez, și așa mai departe câte știam și vedeam și noi ca tot târgul.

La acestea, marele bărbat de stat ne răspunde prin gazeta d-sale: « Nu-i adevărat ce spuneți voi și tot târgul; din contra, « Centrul » este un *mare partid* ». Noi de colo: « Domnule avocat, ia răbojul, și să-ți numărăm bobocii
 5 ca să vezi și dumneata. — Nu-i adevărat, ne răspunde iar marele bărbat de stat, n'aveți idee de știința modernă: două și cu două fac nouă: « Centrul » este un *mare partid* ». — Ce-i de făcut cu avocatul ăsta? ne întrebărăm noi atunci; și ca să scăpăm de tâcâitură, ne hotărîrăm a-i spune astăzi
 10 ca Mușat: « De! domnule avocat, o fi și cum zici dumneata ».

* * *

Acum, lăsând de-o parte povestea înțeleptului Mușat, să vorbim mai puțin glumeț. Punem odată pentru totdeauna o întrebare organului marelui om de stat: la ce servește discuția de cuvinte, șicane de vorbe fără fond?
 15

Este « Centrul » un mare partid sau nu?

Dacă ar fi *mare*, buzumflarea *Presei* n'ar avea înțeles: vorbele noastre nu l-ar micșora; orice am spune noi, el ar rămâne un mare partid. Nu e de loc firesc lucru ca cineva
 20 având mintea întregă să se mânie pentru că un altcineva îi contestă o calitate vădită; în așa caz, contestatorul întâmpină cel mult o glumă în treacăt. Cei dela organul marelui bărbat de stat trebuie să fi observat, că atunci când dumnealor fac în privința noastră socoteala avocatului ce are să *dea* lui Mușat, — atunci când din acea socoteală iese că partidul conservator este un grup nenorocit,
 25 de tot neînsemnat, uneori chiar că nu există de loc, noi nu ne sburlim, nu ne buzumflăm; ba tocmai dimpotrivă, cu cât dumnealor ne asupresc mai mult la socoteală, cu
 30 atât noi facem mai mult haz, — aceasta ne inspiră chiar câte un articol vesel, ceea ce nu displace din când în când cititorilor unui ziar serios.

Dar să nu ne uităm vorba. Dacă « Centrul » este un mare partid, de ce *Presa* se supără de vorbele noastre?
 35 Dacă este « Centrul » un mic grupușor, un mititel grupuleț, de ce mai atâtea vorbe și necaz? ce folos? Cu toate panglicele de fraze turnate în coloanele *Presei*, el, « Centrul », așa rămâne — mic mititel.

Și așa și este « Centrul » și nici nu poate fi altfel. In zadar, marele om de stat caută să îmbete lumea cu apă rece. Publicul nostru în scurt timp a făcut de multe ori trista experiență a acestui fel de îmbătare gratuită; astăzi
 5 — ca să întrebuițăm o expresie banală, *un lieu commun* — deși încă tânăr în viața constituțională, este din nenorocire prea sceptic, aproape blazat, așa că de-ar fi cineva meșterul meșterilor nu-l mai poate ameți cu simple declamații.

* * *

10 In câteva rânduri foarte ușuratece ale « Presei » de alaltăieri, în care se demonstrează iarăși că partidul conservator aproape că nu există, suntem somați de marele bărbat de stat ca, pentru a-i dovedi noi contrariul, să-i spunem
 15 numaidecât cine este șeful partidului nostru, « căci — zice d-sa — fără de un șef nu există partid ». Minunată logică! Această teorie modernă, foarte modernă, de sigur este o invenție proprie a marelui om de stat. Să vedem însă cum se potrivește ingenioasa invenție modernă la lucrurile
 vechi din lumea aceasta.

20 Mai întâi să lămurim un lucru. Existăm noi partidul conservator câtuși de puțin sau nu existăm de loc? Negreșit, de vreme ce marele om de stat este foarte mult necăjit pe noi, trebuie din parte-ne să fi existând câtuși de puțin. Astfel dar, luând față cu publicul drept certificat
 25 al existenței noastre chiar supărarea marelui om de stat împotriva-ne, ...dar gluma aceasta este prea veche, s'o lăsăm deci deoparte.

Partidul nostru conservator, concedem că nu are de șef o anume persoană; acesta este un lucru firesc; acest
 30 partid are în fruntea lui, ca șef, nu o persoană, ci mai multe, toate independente personal, dar al căror conducător este un principiu statornic cu privire la politica țării în lăuntru și 'n afară. Așa constituit, partidul conservator a guvernat ca *atare* și va mai guverna iarăși, tot ca
 35 *atare*, când jocul instituțiilor constituționale îl va readuce la cârmă, cum neapărat trebuie să prevadă orice om cu judecată.

Acestea zise, somăm la rândul nostru pe marele om de stat — și sperăm a nu fi așa de modern teoretici, cum fuse d-sa în somația ce ne-a făcut — îl somăm să ne spună: oare un șef în teorie este de ajuns pentru a avea în practică un partid? Noi suntem un partid fără șef personal, fie; «Centrul» însă, știe o lume, este un șef, fără partid. De aceea *acest* partid, *acest mare* partid, «Centrul», n'a guvernat, nici va governa cândva ca *atare*, precum experiența ne-o arată cât pentru trecut, precum judecata ne-o explică cât pentru viitor. Și încă ceva: marele om de stat ne-a somat să-i spunem numele șefului partidului conservator; îi spuserăm; noi îl somăm, la rândul nostru, să ne spună, nu numele șefului partidului «Centru», căci acest strălucit nume s'a afișat cu acest titlu la toate răspântiile, într'un chip vrednic a face invidioși pe cei mai vestiți autori de reclame americane; îl somăm să ne spună vreo câteva nume mai de seamă d'ale *membrilor* «Centrului».

* * *

Mare, mic, fie oricum ar fi, să vedem ce este în esența lui acest «Centru». Să vorbim răspicat. Ce rol joacă în țara noastră «Centrul?» Cu conservatorii conservator, cu radicalii radical, «dar totdeauna — zice marele om de stat — *temperator*». Acesta este cuvântul cel mare.

Care va să zică avem un număr de *temperatori*, cari stau în slujbele statului și când o partidă și când cealaltă este la putere. *Temperatorii* constituesc «Centrul» și acesta are de șef pe un mare bărbat de stat eminentemente *temperator*, care stă pe jețul ministerial tot așa de comod și când cabinetul este conservator și când e radical. Această strânsură de *temperatori* se poate numi asociație, *consorterie* în scopuri individuale, în niciun caz însă nu se poate numi un partid politic, pentru că — fie-ne permis a da și noi marelui om de stat o teorie pe cât de politică pe atât de morală — partid politic se numește o seamă de oameni, a căror acțiune comună se întemeiază pe niște principii cu privire la viața publică, iar nicidecum pe vederi și tendințe de parvenire personală a respectivilor.

Așa este « Centrul »; și desigur este un mare om de stat
acel ce a născocit acest mare partid. Bună negustorie, dar
tristă morală!

* * *

5 In sfârșit, ca să o luăm iar pe partea practică, câți,
câți sunt acești *temperatori* pe tot pământul românesc? Să
socotim constituționalicește, pentru că « Centrul » este emi-
namente constituțional. Câți au fost trimiși de națiune
10 în Parlament, spre a o reprezenta în cestiunea cea mare
a revizuirii? In Cameră, d. C. Boerescu, fratele mai mic
al marelui om de stat; în Senat, marele om de stat însuși
și dd... (?). Și nu mai întrebăm dacă acești domni *tempe-*
ratori au căpătat mandatul lor ca fiind membri ai marelui
15 partid « Centrul ». Așadar, nu prea sunt mulți, cum vedem,
și astfel căta să fic. In fața lumii, fie dânsa chiar demora-
lizată, nu poate căpăta cineva crezare și ascendent ade-
vărat decât prin consecuență și tărie morală.

Ca să încheiăm dar pentru astăzi cărcota de cuvinte cu
« Presa », ne întoarcem iar la vorba răzășească cu care
20 am fost început. Coaja mare nu umple nuca seacă; și oricât
de viteaz la limbă ar fi avocatul, care ne tâcâește mereu
despre *ce* și *cum* ar fi să fie marele partid *temperator*, noi
îi răspundem cu zicătoarea lui Mușat: « De-ai avea și șapte
limbi, adevărul n'ai să-l schimbi! »

-

CULISELE CHESTIUNII NAȚIONALE

Dintr'un izvor cu desăvârșire autorizat¹⁾, putem da aci toate amănuntele mai interesante asupra ultimelor împrejurări prin care a trecut chestiunea națională. Vom evita, se înțelege, lungimile inutile, trecând repede asupra împrejurărilor destul de cunoscute publicului, precum procesul Memorandului, sequestrarea « Tribunei » ș. a.; și vom da la lumină numai părțile ascunse ale acestei nenorocite chestiuni, în care partidul și guvernul liberal au jucat un rol așa de îndoios — zicem îndoios, nu atât din punctul de vedere al patriotismului, cât din punctul de vedere al tactului politic.

« Samsarul », care și-a oferit nepoftit serviciile sale Ardelenilor, poate o fi fost « onest », mai ales că a spus-o singur; dar, în schimb, a fost de o nedibăcie, de o lipsă de tact politic, de neiertat. Amestecul partidului și guvernului liberal de la noi în afacerile interioare ale partidului național de peste munți a fost fatal acestuia: mulțumită celui amestec, în urma dihoniei care s'a aprins în sânu-i, în urma amețelii și rătăcirii spiritelor de spaima intrigilor, de nesiguranță și absolută lipsă de încredere de la om la om, de la frate la frate, existența celui partid național este foarte serios amenințată.

Aproape tot ce a făcut acel partid pentru cauza națională cu atâtea sacrificii este pierdut; energia este stinsă, și nimic, din starea de astăzi a lucrurilor, nu ne-ar face să credem într'o reparare apropiată a greșelilor săvârșite.

Iată pentru ce trebuie să mulțumească bietul partid național de dincolo partidului liberal dela noi: vrajbă,

¹⁾ Aceasta este o lucrare de simplu reportaj.

neîncredere, bănueli, nesiguranță, oboseală — în fine o discordare foarte asemănată cu începutul unei complete descompuneri finale. Cine strică, cine e vinovat de această stare de lucruri? Se va înțelege poate din rândurile dela vale.

5

* * *

Neînțelegerile în partidul național de dincolo au început cam pe vremea când « Tribuna » din Sibiu, foaia autorizată a aceluia partid, pe atunci sub direcțiunea d-lor E. Brote, I. Bechnitz și I. Slavici, s'a declarat fățiș, fără
10 de niciun înconjur, fără nicio rezervă, ca organ al partidului liberal din România (pe atunci în opoziție), și încă organ al nuanței pur colectiviste. Cine a citit pe atunci « Tribuna » a putut vedea că foaia din Sibiu nu era decât
15 o filială mărturisită a « Voinței Naționale » de o violență poate mai mare decât a centralei. Toată lumea-și explica această atitudine a gazetei sibiene prin speranțele că partidul liberal în opoziție promisese un puternic sprijin cauzei naționale în cazul unei eventuale căderi a conser-

20 În adevăr, toate confirmau acele speranțe: discursurile liberalilor la Ligă, faimoasele declarațiuni ale șefului liberalilor în chestia națională, concursul material și moral pe care liberalii îl dedeau la toată agitația -- toate trebuiau să explice în bine atitudinea extrem de parțială,
25 și prin urmare destul de puțin convenabilă, a « Tribunei » față cu situația politică dela noi, și să confirme speranțele într'un puternic sprijin viitor al liberalilor noștri, când vor veni la guvern, în favoarea Ardelenilor.

Evenimentele au dat, din nenorocire, o colosală și dureroasă desmințire acelor speranțe. Ironia soartei a voit ca partidul național de dincolo să fie pedepsit cu întoarcerea propriului său păcat: el nu trebuia să se amestece în daraverile noastre interioare; s'a amestecat totuși; ei!
30 în schimb s'a amestecat și partidul nostru liberal în daraverile interioare de dincolo — și iată unde a ajuns chestia națională în ajunul Mileniului.

* * *

Așa era « Tribuna » pe vremea faimosului proces dela Cluj — *colectivistă*, și prin urmare d-nii redactori și directori, I. Bechnitz, E. Brote și I. Slavici, membrii partidului național de dincolo, erau și membri ai partidului
 5 colectivist de aici. Vine procesul. D-nii Slavici și Bechnitz nu erau implicați; d. Brote era. Dintre acuzați, dd. Brote și Aurel Popovici se declară refractari față cu justiția maghiară, cărei nu-i recunosc drepturile de a-i judeca, părăsesc Transilvania și se refugiază în România, unde-și propun să
 10 facă centrul activității lor de agitare în chestia națională.

Dintru început trebuie să spunem că d. Aurel Popovici declarase categoric tutulor membrilor partidului național, și d-lui Brote în particular, că: nu 'nțelege ca partidul
 15 lor să se amestece în daraverile interioare ale Românilor liberi; acest amestec îl crede d-sa primejdios, pentru că el ar autoriza și legitima amestecul partidelor din România liberă în daraverile interioare ale Românilor de dincolo. Acest amestec d. Aurel Popovici îl respingea deci
 20 categoric. D-sa cerea dela Români din regatul român ajutor și sprijin moral și material pentru luptătorii ardeleni, pentru cauza națională, mijloace de împrăștierea culturii, agitațiunii, desbaterilor în presa europeană, etc., nu recunoștea însă că, în schimbul acestor ajutoare, acei dela
 25 noi să-și aroge câtuși de puțin dreptul de a se amesteca în afacerile interioare ale partidului național de dincolo.

Astfel, dela venirea d-sale aici, d. Aurel Popovici a cultivat cunoștința tutulor bărbaților politici, tutulor oamenilor culți, fără preferințe sau simpatii de partid politic. Cu cea mai delicată discreție, d-sa a evitat să aplaude
 30 sau să critice vreun act politic al nostru, și n'a scăpat niciodată ocazia de a declara că acesta nu este dreptul nici unui român de dincolo, că aceasta nu trebuie nici un român de dincolo să și-o permită, dacă înțelege bine interesele cauzei naționale înseși.

35 În acest timp, d. E. Brote, tovarășul de *exil voluntar* (expresie proprie a d-lui Brote, adică mai bine zis improprie), continua a crește colectivist de cea mai fierbinte temperatură. D. Brote se lasă ipnotizat de d. Dim. Sturdza. D-l Brote devenea pentru d. Dim. Sturdza, un

medium, ceea ce era frumoasa Lucila pentru Donato. Precum Donato îi vâra ace și cuțite în brațul Lucilei, iar ea, sub privirile lui, zâmbea ca sub cele mai dulci mângâeri, tot astfel șeful liberalilor vâra în capul d-lui Brote înaltele principii naționale, veninul machinațiilor meschine, intrigilor și șicanelor mici și triviale, școala înaltei diplomații. D. Brote le 'nghitea, le mistuia, și zâmbea în semn de mare recunoștință. Din aceste seanțe de ipnotism politic, a rămas d. Brote cu un întreg repertoriu de gesturi scurte și hotărâte à la Sturdza, de încruntări cu două sensuri, de zâmbete cu mai multe înțelesuri à la Sturdza, și de formele de catechism moral și politic ca acestea: « Conservatorii sunt reacționari, ciocoi; ciocoi n'au făcut niciodată nimic pentru chestia națională; liberalii singuri, etc. »

Doi ani și jumătate, fără să-și permită o absență, eminentul școlar a frecventat cursul și prânzul d-lui Sturdza. Vom vedea mai la vale la ce perfecție a ajuns acest suflet pe care d. Sturdza îl are în mână. Până atunci să nu uităm a spune că, în vreme ce d. Brote se lăsa ipnotizat de șeful liberalilor, d. Slavici denunța în « Voința Națională » pe conservatori că umblă să facă vânătoare de suflete în Ardeal.

* * *

Așa, d. Brote astăzi este umbra d-lui Sturdza. Cu ce mijloace însă, se va întreba oricine, a fermecat diplomatul moldovean pe diplomatul ardelean până într'atâta? Cum se poate explica această adorație mistică pe care o are fascinatul pentru fascinator? Lucrul nu e prea greu de explicat. D. Brote este agronom de fel; d-sa a studiat înalta știință a agronomiei în școalele săsești; se zice că s'a distins ca director al unei ferme-model, cam pe lângă Rășinari sau Porcești; vitele d-sale au luat adesea premii la expozițiile ținutului, în Cisnădia; iar în privința fabricațiunii brânzei a fost totdeauna invidiat de toți concurenții. Se pare însă că în politică procedurile după care poate cineva face vreo brânză sunt altele decât în agronomie și în economia ruralului.

Trăit în așa condițiuni, într'un stat ca Austria, unde se trece foarte cu greu dintr'o sferă socială în alta, într'o societate în care, de regulă, nu se recrutează diplomații și oamenii politici dintre agronomii micuți, ori cât de faine le-ar fi brânzeturile; deprins și disciplinat austriecește cu o lume în care un conducător de fermă-model nu ciocnește paharul cu diplomați, miniștri și ilustrațiuni politice decât la zece ani odată, din joi în Paști, cu ocazia vreunei împărțiri de premii la expoziții provinciale — d. Brote tam nisam se trezește, sărind Carpații, în cele mai înalte sfere politice; stă în toate serile cu un șef de partid, apoi șef de guvern, la masă, între soția unui academic și soția unui ministru plenipotențiar și față în față cu respectivii. Și « musiu » Brote în sus, și « musiu » Brote în jos, și intimitate, și familiaritate, și cordialitate. D. Brote face furori în saloanele cele mai înalte din București, nu mai face brânză la ferma din Rășinari. D. Brote desvoltă sus de tot teorii politice în loc să-și expună vitele la o expoziție regională. D. Brote are succes, se înalță, strălucește, și de atâta strălucire, pierde agronomul nostru vederea normală, de atâta înălțime îi vine ruralului ameteți.

Ametețit astfel, ieșind într'o seară dela o mare primire la șeful liberalilor, întâlnește pe d. Aurel Popovici. Radios, diplomatul dela Rășinari întinde cu bunătațe mâna tovarășului său de nenorociri politice și începe să-i dea o lecție foarte înaltă de patriotism și de diplomație.

D. Brote face mai întâi tovarășului un elogiu asupra geniului d-lui Sturdza, « cel mai mare român, cel mai inteligent bărbat de stat, cel mai sublim patriot, geniul bun al Românilor », o adevărată reîncarnare a răposatului I. C. Brătianu ».

D. Aurel Popovici ascultă cu religiozitate.

D. Brote, urmând, îi face aspre muștrări că nu frecventează mai mult pe « sublimul » șef liberal, că este prea indiferent față cu marele om, indiferență cu atât mai vinovată cu cât d. Aurel Popovici întreține relațiuni politicoase și cu « ciocoi ». Și asupra acestui cuvânt, așa de odată, începe o istoricească explicare asupra « fanarioților », « ciocoilor », cari nici odată n'au iubit Românilor

și cu cari prin urmare, cum zice apostolul cauzei naționale, d. Sturdza, orice român adevărat trebuie să evite orice contact.

5 La toate mofturile acestea, d. Aurel Popovici răspunde că n'are nici cuvânt și nici drept să arate preferințe și simpatii deosebite pentru cineva în țară; că d-sa vrea să cultive relațiunile cu toți oamenii culți de aici fără deosebire de partid, fiindcă d-sa crede că sprijinul chestiei naționale nu trebuie solicitat nici primit exclusiv dela un
10 partid politic, ci dela Români în genere.

Acestea se petreceau cu câteva zile înainte de procesul dela Cluj.

* * *

Intre acestea vine procesul.

15 Cine a urmărit acele faimoase debateri trebuie să-și aducă aminte că în cursul lor a fost un moment de defecțiune, sau mai bine zis o clipă de ezitare din partea inculpaților — o clipă de acelea care poate primejdui viitorul unei cauze mari. Din fericire, momentul acela a fost
20 prea trecător pentru ca să poată produce o panică serioasă în rândurile partidului național de dincolo.

Inculpații și-au ridicat repede fruntea, aplecată un moment de oboseală, înaintea asprilor judecători; ei și-au ascultat sentința ca bărbați vrednici ce nu vor să respingă răspunderea faptelor lor, și tot astfel au mers să-și
25 facă osânda.

Imprejurările politice au silit curând pe guvernul mânghiar să repare întru câtva brutalitatea comisă la Cluj, — osândiții au fost grațiați. Pe atunci, la noi erau la guvern
30 conservatorii. Orice s'ar putea zice de oameni parțiali în privința rolului ce l-au jucat conservatorii în afacerea grațierii, ori exagerând importanța aceluși rol sau contestându-o cu desăvârșire, un lucru rămâne constant: în țară erau conservatorii la putere și nu e admisibil ca ei
35 să nu fi fost întru nimic amestecați în afacerea națională, și cu atât mai puțin admisibil ar fi ca, amestecându-se, ei să nu fi fost inspirați de simpatie pentru osândiții dela Cluj. Această judecată trebuie să rezulte din natura

lucrurilor: un guvern român astăzi nu poate dori, atât în interesul țării cât și în interesul partidului său propriu, decât o aplanare cât mai reală și mai durabilă a diferențului româno-maghiar de peste munți. Situațiunea noastră internațională impune într'un chip imperios această judecată.

* * *

Inchișii ies din temniță. După câteva zile, unii merg de se prezintă miniștrilor unguri Banffy, Erdely și nu mai știm care, spre a mulțumi pentru actul de mărinimie al 10 prea grațiosului și «drăguțului» de împărat. Deși acest demers al grațiașilor nu era decât împlinirea unei datorii elementare de curtenie, el a produs în toată lumea română o impresie grozav de penibilă. Acel demers a fost semnalul 15 unei fierberi colosale, care s'a propagat, cu o iuțeală de vârtej din cercurile directive până în cele mai adânci straturi ale poporului de dincolo.

Toată lumea bănuia că acel demers nu era decât începutura unor negoțieri ale frunțașilor partidului național 20 cu guvernul maghiar în vederea unei împăcări. Impăcare cu guvernul maghiar? Peste poate! Așa gândeau toate mințile, așa șopteau scrâșnind toți românii robiți de o așa idee. Oricari ar fi fost condițiile, oricari ar fi fost avantajele promise, oricari ar fi fost relele de suferit mai departe, ideea unei împăcări era respinsă de toată suflarea 25 românească. O împăcare nu e posibilă! Nici să nu se mai pomenească de așa ceva! Inainte!

* * *

Ce zicea, ce gândea, în aceste împrejurări, d. E. Brote? 30 Ce gândea nu se poate spune, pentrucă nimeni nu poate ghici gândurile adânci ale unui diplomat. Ce zicea însă — aceasta o știu toți câți l-au auzit.

D. E. Brote era mai intransigent decât toată lumea. D-sa pierdea rezerva și imperturbabilitatea caracteristică 35 a diplomatului și cădea în accese de durere extremă numai la ideea că Rațiu și ceilalți s'au pus să stea la vorbă

cu guvernul maghiar. D. Brote leșina de groaza unei mari primejdii, care i se părea d-sale că amenință chestia națională — *atingerea programului național*.

5 Și astfel se produce scandalul « Tribunci ». Sărmana foaie e apucată de cătră d. Brote și alții de-o parte, de alta de cătră bătrânul Rațiu și ceilalți. Trag unii încoace, alții încolo, și bătrânul Rațiu, luptător deși bătrân, dar mai voinic, rămâne cu « Tribuna » în mână.

10 Atunci începe o luptă grandioasă din partea d-lui Brote pe tema apărării programului național, pe care Rațiu voește să-l trădeze.

Rațiu a luat « Tribuna », ca să poată mai bine împlini opera lui de trădare! Săriți toți românii în apărarea programului național pe care « ni-l vinde Rațiu la Unguri! »

15 Astea le vorbea d. Brote și le auzea toată lumea.

Să avem răbdare; vom vedea și *ce gândea* subțirele diplomat de Rășinari.

* * *

20 Cu câteva zile înainte de scandalul dela « Tribuna », căzuseră « fanarioții », « ciocoi », dela putere; guvernul era în fine în mâinile d-lui Sturdza — geniul bun al Românismului etc., etc., etc. Oricine își poate închipui câte speranțe au trecut prin sufletul aceloră pe cari d. Brote îi catechisise în privința patriotismului marelui, sublimului urmaș al lui I. C. Brătianu. Sturdza al lui Brote

25 prim-ministru! Brote al lui Sturdza conducător al chestiunii naționale! Dar o mai fericită împrejurare se poate vedea în istoria unui popor? Dar atunci chestiunea națională nu mai are decât un pas de făcut pentru a ajunge

30 la mult dorita soluție — la îndeplinirea programului național.

Când colo, tronc!

35 Geniul bun al Românismului, omul providențial al d-lui Brote, face boroboața dela Iași. D. Sturdza ține faimosul discurs, un demers de înaltă diplomație, în urma căruia îi rămâne porecla de « Scuza !... » O lovitură de măciucă în capul unui om care se uită într'o frumoasă panoramă, unde vede grădini fermecate, cu poame de aur

și cu pășări măestre — iată efectul ce l-a produs faimosul discurs în mintea naivilor patrioți de dincolo, cari plânseră de bucurie la căderea «ciocoilor» și ridicarea liberalilor.

5 Unde e Brote? Aleargă toți la Brote, să le spue Brote ce e asta?

Brote, ca un diplomat ce e, o scaldă, o lucrează în doi peri, zâmbește cu mai multe înțeleșuri; spune multe, face cu ochiul, pune degetul la gură: «Sst! lăsați că e bine! nu știți ce e dedesubt! Să luăm numai «Tribuna»... și veți vedea! Știe d. Sturdza să-i învârtească pe Unguri».

10 «Dar ce facem dacă luăm «Tribuna»? întrebă Aurel Popovici.

«N'aveți grije! o să fie bine! o să fie bine! știe d. Sturdza! o să vedeți, o să fie bine!»

15 Vom vedea ce știa d. Brote că știa d. Sturdza.

Până atunci, să nu uităm a spune că, deși indirect și nu cu atâta furoare ca mai înainte, d. Brote insista totuși asupra apărării programului național contra tentativelor lui Rațiu.

20

* * *

«Tribuna», între acestea, rămâne de-a binele în mâinile lui Rațiu. Partidul național se desparte atunci în trei fărâməturi — una compusă din acei ce acordă încrederea lui Rațiu; a doua din acei cari cred în spusele d-lor Brote și Comp; a treia compusă din nehotărîți, mai bine zis din nedomiriți, cari nu mai știu ce să creadă, pentru că nu mai înțeleg nimic.

30 Cine este acela care este vinovat de scandalul dela «Tribuna»? Rațiu acuză pe Brote și Comp.; Brote și Comp. acuză pe Rațiu. Mulțumită superiorității spiritului de intrigă a d-lui Brote, o mare parte din nedomiriți înclină a da din ce în ce mai mult crezare bănelii că Rațiu n'a luptat să pună mâna pe gazeta sibiană decât numai și numai cu scopul de a propaga: părăsirea programului național și o împăcăciune, pe baza acestei trădări de cauză, cu guvernul maghiar.

35 Dar trece vremea, și, toate stăruințele membrilor partidului național de a da o cât mai grabnică soluție

acestei situațiuni nehotărîte, d. Brote nu dă decât răspunsuri în doi peri: « Vom vedea! d. Sturdza va hotărî! O să trebuiască lucru bine cumpănit! O să vorbesc cu d. Sturdza ».

5 Obosiți oamenii de atâtea amânări, provoacă o conferență la Brașov, la care iau parte vreo 40 de delegați ai cercurilor electorale. Conferența avea de scop să hotărască atitudinea partidului național față cu « Tribuna » și să stabilească, odată pentru totdeauna, sistema de activitate politică, cu scopul de a împiedica orice tentativă
10 de trădare a programului național din partea noiei direcțiuni a « Tribunei ».

D. Brote crede în fine că n'ar fi rău să cam iasă din
15 espectativă de astădată; și astfel, conferența din Brașov este rugată să trimită o delegațiune la Sinaia, unde să comunice și luptătorilor de aci rezoluțiunile luate, și ca apoi toți împreună, cei de aci și cei de dincolo, să păsească bine concertați la lucru. Nu mai era chip de amânare de
20 astădată. Întâlnirea era fixată: d. Brote a trebuit să meargă să dea ochi cu delegațiunea conferenței, însoțit de d. Aurel Popovici, care stăruise din răspuțeri ca să nu se mai amâne cumva desbaterea.

Acest conciliabul s'a ținut la otelul Ungarth în Sinaia, otelul diplomaților; d. Brote era acolo în atmosfera-i
25 proprie. S'a mâncat și petrecut minunat de bine. Oaspeții au fost tratați ca în orice casă de diplomat care se respectă. Ce rezoluțiune s'a luat însă?... Ce a făcut d. Brote, ce a dres, — nu s'a luat nicio rezoluțiune.

* * *

30 Aici o mică parenteză nu e de prisos. Am spus mai sus că d. Brote este fascinat de d. Sturdza până într'atâta încât nu vorbește, nu gesticulează, nu clipește, nu tușește, în fine nu face nimic decât cum face și d. Sturdza. Și e mândru de aceasta, și cu cât vede că reușește
35 mai mult a semăna între toate, mari și mici, cu « sublimul », cu atât își acordă mai multă stimă în propria d-sale conștiință.

Așa, după congresul partidului liberal la Hugo, din Septemvrie trecut, cu câteva zile înainte de căderea conservatorilor, d. Brote a rămas încântat de un procedeu ingenios cu care d. Sturdza a făcut oaspeților onorurile.

5 După o dezbateră generală, șeful liberalilor a chemat într'o odaie separată delegația fiecărui județ în parte. Astfel, d. Bianu, care avea un catalog în mână, striga după alfabet: « Județul Argeș! să poftească! județul Botoșani să poftească! » iar șeful primea și dăscălea în deosebi pe fie-

10 care. Fiecare județ a avut prin urmare porțiunea sa de deosebită atențiune! fiecare județ s'a putut mândri că a stat în particular de vorbă despre politica înaltă cu șeful!

Astea le spunea d. Brote, minunându-se de atâta tact politic. Era deci peste putință ca d. Brote, cu originalitatea d-sale, să nu întrebuițeze la conciliabulul din Sinaia procedeu d-lui Sturdza. Așa, după ce oaspeții mâncară și petrecură, d. Brote se sculă dela masă, trecu la ușa odăii d-sale particulare și începu să strige pe rând reprezentanții deosebitelor cercuri: « Munții Apuseni! să poftească! » apoi, « Hunedioara! să poftească! »

20 Procedeu față cu doi bieți modești preoți din Munții-Apuseni, a avut un succes monstru. E adevărat că oamenii au plecat fără niciun rezultat pozitiv, însă încântați de onorurile ce li se făcuseră și de minunile și prăpăstiile pe care le auziseră

25 dela d. Brote despre talentul, patriotismul și Românilismul « sublimului » d. Sturdza.

* * *

Peste câteva zile apare în București o broșură (« Tribuna și Tribuniștii ») a d-lui I. Slavici, în care d. I. Slavici face, deși cu mult entusiasm, dar foarte imparțial, apologia d-lui I. Slavici. Din toată broșura, rezultă că d. I. Slavici este un om care se poate lăuda pe sine 95 de pagine, pentru ca la urmă în pag. 96 să ne poată da soluția chestiunii naționale.

35 D. I. Slavici, omul d-lor Brote și Sturdza — știut și cunoscut — susține în pagina finală a apologiei d-sale proprii, că: « *dacă guvernul maghiar acordă o modificare*

a legii electorale, României nu mai au ce pretinde ». Scurt și coprinzător!

Toată lumea sare în sus! mai rău decât sărise când cu discursul d-lui Sturdza la Iași. Bine; d. Sturdza este
5 prim-ministru; situația d-sale e grea; d-sa trebuie acum să lucreze mai cu prudență decât în opoziție. Dar d. Slavici, omul d-lui Sturdza, și d-sa face diplomație?

Care va să zică omul d-lui Sturdza, propagă *părăsirea programului național*. Dar d. Brote ce zice de asta?

10 Aleargă toți din toate părțile la d. Brote, unii foarte hotărâți a-l strânge de aproape pe diplomatul de Rășinari și a-l forța să se pronunțe categoric.

D. Aurel Popovici, alarmat de cele întâmplăte, pune desbaterea astfel. Au venit liberalii la putere. Sentimentele liberalilor ne sunt cunoscute în privința chestiunii naționale de când ei erau în opoziție; nu avem dreptul a bănui
15 că acele sentimente să se fi schimbat. Rugăm dar pe d. Brote, ale cărui relațiuni strânse cu d. Sturdza sunt bine cunoscute, să ne arate ce putem noi astăzi cere, ce ne este permis să dorim și să cerem dela partidul liberal, ajuns la
20 putere, ca ajutor pentru activitatea noastră. Apoi d. Aurel Popovici e de părere ca, pe baza programului său, activitatea partidului național de dincolo trebuie să se împartă astfel: un mare ziar german în București; meetinguri
25 în Transilvania; câte un biurou de propagandă în Germania, Franța, Englitera — o agitație sistematică pe tema *programului național*.

D. Brote ascultă și tace. După d. Aurel Popovici, ia cuvântul d. Bianu, tot așa de strâns legat cu d. Sturdza
30 ca și d. Brote.

D. Bianu declară că, în starea în care au ajuns lucrurile, chestiunea națională nu se mai poate rezolva decât cu o singură condițiune, anume: partidul național de dincolo să
35 *proclame de șef absolut pe domnul Brote; să aibă toată lumea încrederea absolut oarbă în domnul Brote; să se asculte fără crâcneală absolut tot ce va comanda domnul Brote; pentru că, în situația politică de astăzi, României din Transilvania și interesele lor nu sunt și nu pot fi reprezentați la București decât de domnul Brote, singurul absolut acreditat pe lângă*

înaltele locuri. Domnul Brote este și rămâne prin urmare dictatorul partidului național de dincolo.

Așa e, cititorule, că ai cam priceput și d-ta cum merge politica? Așa e că miroase de departe cam cum are să se sfârșească comedia? Așa că se vede cât de colo cusătura grosolană a șireteniei?

Ai puținică răbdare: să vezi urmarea, și apoi să înțelegi ce subțiri diplomați au fost d-nii Sturdza, Brote și Comp.

10

* * *

Uitasem să pomenim de farsa cu Lucaci.

Înainte cu câteva zile de conferința în care s'a propus de către d. Bianu, în numele d-lui Sturdza, dictatura d-lui Brote pentru dirigerea partidului național de dincolo, am avut să asistăm aci la una din cele mai triviale farse, cu ocazia vizitei ce ne-a făcut părintele Lucaci.

Se pare că ilustrul luptător a venit aci cam fără voia d-lui Brote, care exprimase dorința de a se întâlni prealabil în secret cu Lucaci, pentru a-l pune în curent cu situațiunea nouă creată dela venirea liberalilor la putere. Părintele Lucaci, având pe semne bănuieli, s'a făcut că nu prea înțelege, și a venit tamnisam.

Primirea splendidă ce i s'a făcut a iritat foarte mult pe dd. Brote și Comp., cari au făcut gol împrejurul oaspei atât de așteptat de Ligă. Golul acesta, părăsirea aceasta din partea ilustrei companii i-au dat mult de gândit părintelui, care e prea cuminte ca să se mulțumească aci doară cu un entusiasm public, nu numai lipsit într'un mod fățiș de o aprobare oficială fie cât de platonice, dar chiar privit din cercurile oficiale și oficioase cu vădită nemulțumire.

Ce s'a petrecut, în otelul *English*, între părintele Lucaci și un trimis al ilustrei companii Sturdza-Brote nu se poate ști precis; se știe însă că valorosul agitator Lucaci, cu trei zile înainte de mirificul banchet ce i se prepara, a căzut bolnav de gălci. S'a legat la gât, s'a 'nfășurat la cap, s'a pus în pat să zacă, și a jucat, câteva zile de-a rândul, față cu numeroșii săi vizitatori, pe omul răgușit, cu

35

un succes desăvârșit. Banchetul nu s'a ținut ; câteva mici neorânduielei la Ligă cu întoarcerea banilor la subscriitori s'au produs ; părintele a plecat fără să-și ia ziua bună dela miile de cetățeni, care-i făcuseră o primire neobicinuită
 5 decât pentru marii eroi, și s'a dus drept la Șișești, unde îl așteptau cu atâta dragoste și de atâta vreme umilii săi poporeni.

Păcat de Lucaci ! Ne pare foarte rău că nu l-am mai putut auzi încă odată pe acest orator, poate unul de frunte
 10 între cei mai talentați ai Românilor. L-auzisem în ajunul plecării sale la temniță. Mare talent ! Ne închipuim ce frumusețe de discurs am pierdut : Lucaci cu spiritul și arta lui superioară, vorbind, după suferințele pe cari le îndurase la Szegedin ! Incă odată, păcat ! Dar n'avem ce
 15 face : un orator, fie el chiar Lucaci, nu poate vorbi dacă l-a răgușit un diplomat ca d. Brote. Să dea Dumnezeu numai ca diplomatul de Rășinari să nu-i fi dat oratorului nostru o răgușală cronică incurabilă.

* * *

20 Toate astea, farsa cu Lucaci, tergiversările d-lui Brote, straniile d-sale apucături de trăgănire, broșura d-lui Slavici, trebuiau să treacă la cunoștința celor de peste munți. Ele au avut de rezultat desmeticirea întru câtva a opiniei publice, care instinctiv a început să devie din ce în ce
 25 mai favorabilă lui Rațiu, calomniat într'un mod așa de stăruiitor ca voind a trăda cauza română prin *părăsirea programului național*. Subliniăm mereu această acuzațiune, care, nu trebuie să uităm, era calul de bătaie al d-lor Brote și Comp. contra lui Rațiu.

30 « Tribuna », acum a lui Rațiu, începea să atragă în juru-i unul câte unul pe membrii partidului național, risipiți în toate colțurile, amețiți și neștiind ce să mai gândească în această babilonie, în acest amestec al limbilor, în care cei ce erau datori să se pronunțe tare și răspicat,
 35 bâlbâiau încurcat de toatele, afară de o declarație categorică.

Cu toate astea, d. Brote continua să aibă un partid dincolo, care partid nu se domirea încă și credea mereu

că Rațiu este trădător; acel partid plănuia fundarea unui ziar nou, care să combată și să împiedece planurile « funeste » ale bătrânului. Pe fiecare zi, soseau curieri din acest partid la București, stăruind să se ia în sfârșit o
 5 hotărîre în privința noului organ de publicitate. Ei erau vecinic leghănați în speranțe, vecinic dorind să apere programul național periclitat, care după d. Brote, era din zi în zi amenințat a primi lovitura de grație din partea
 10 actualei « Tribune », vecinic amânați de azi pe mâine. Dar rămăneau totuși convinși că Brote e pentru *mânținerea programului*, pe care Rațiu voește să-l trădeze. Am subliniat iarăși *mânținerea programului*.

Ar mai fi mers acei naivi multă vreme în această cre-
 15 dință, dacă partidul național, regrupat împrejurul « Tribunei », cu Rațiu în frunte, n'ar fi dat strălucitoarea desmințire la toate uricioasele calomnii, prin manifestul său. Acel manifest răstoarnă din temelii toată clădirea șarlatanească de bârfeli a companiei Brote, declarând solemn că *baza de luptă, temelia și obiectul activității politice*
 20 *a partidului național va fi programul! Transacție asupra programului nu poate încăpea!*

Acu să vedem pe d. Brote.

* * *

D. Brote este strâns foarte de aproape astădată.

25 Iată, îi zice d. Aurel Popovici, partidul se reînchiagă iarăși; nu mai este niciun cuvânt de disensiune. Bătrânii, cu Rațiu în frunte, declară în manifestul lor că sunt pentru menținerea absolută a programului, pe baza căruia mergem cu toții. Trebuie numaidecât să hotărîm ce e de
 30 făcut. Orice întârziere din partea noastră ar fi păgubitoare cauzei naționale. Să ne decidem odată la lucru. Până când să mai stăm așa? Ce facem noi aici? Care e rolul nostru al tinerilor, când bătrânii pornesc la luptă așa de hotărîți.

35 D. Brote caută iar s'o scalde, începe iar s'o ia pe de lături cu diplomație, cu amănări prudente, cu ezitări inspirate de înalt tact. La toate astea, d. Aurel Popovici

pune piciorul în prag cu oarecare vehemență, și convinge în sfârșit pe diplomatul de Rășinari că încă o amânare a desbaterei n'ar putea fi admisă.

5 D. Brote promite a lua înțelegere cu d. Sturdza și fixează o conferență între patru inși, d-nii Brote, Aurel Popovici și alți doi — e de prisos a li se spune numele, destul de modest de aminteri — pentru ziua de 11 Fe-

10 vruarie.
Conferența aceasta trebuie să rămână în analele timpului nostru. Vom face asupra-i o dare de seamă cât se poate mai fidelă și mai amănunțită.

* * *

15 După câte știm noi, d-lui Aurel Popovici încă de mult, cu mult înaintea conciliabului dela Sinaia, nu-i plăcea de loc ceea ce vedea și auzea. Aerele misterioase și rezervate ale d-lui Brote, insuficiența cu care se prezenta diplomatul de Rășinari, astăzi ca și mai nainte umbra d-lui Sturdza, acum șef al guvernului, tonul de superioritate pe de o parte, iar pe de altă parte de jenă a acestui *medium* sturdzist, toate contribuiau a înrădăcina în spiritul

20 d-lui Aurel Popovici niște bănuieli foarte neplăcute. Era ceva șarlatanesc în toate apucăturile acelea pseudo-diplomatice, mirosea a *Schwiendlerei*, a scanatorie cât de colo.
25 Era în adevăr cusută cu ață prea albă cusătura diplomatului dela Rășinari. Nu era de înțeles, din partea unui om « cinstit » ca d. Brote, care atâta vreme învinovățise pe Rațiu ca trădător al programului, să nu facă nicio mișcare de satisfacție la declarația bătrânului că nu iese

30 în ruptul capului din acel program. Era foarte straniu lucru să nu vezi nicio pornire generoasă de entusiasm, din partea d-lui Brote la acea declarare categorică din partea bătrânului luptător, declarare care trebuia să risipească d-lui Brote toate bănuielile în privința mult trâm-

35 bițatei primejdii a programului național.
Dacă Rațiu, bănuitul, nu transige asupra programului, atunci ce neînțelegere mai poate desbina partidul național?

Dacă Rațiu a fost, prin urmare, pe nedrept bănuț, a cui e datoria să se 'ntoarcă în tabăra națională al cărei stindard — programul — Rațiu îl ridică astăzi, așa bătrân cum este, atât de sus? Asupra cărui punct se mai poate
5 desprinde de partidul național d-nii Brote și Comp., până aci apărătorii programului contra bănuțului pe nedrept, Rațiu?

Asupra cărui punct? Se va vedea aceasta din darea de seamă asupra conferinței intime ținute la d. Brote
10 în ziua de 11 Februarie, când, dându-se cărțile pe față, s'au dovedit cu prisos cine în acest joc măsluit erau măsluitorii.

Măsluitorii erau dd. Brote și Comp., brigada de poliție a d-lui Sturdza pentru afacerile de dincolo.

15 E interesant acest joc, în care oamenii de treabă au rolul ingrat de gâscă. Iată o întreagă pleiadă de oameni culți, inteligenți, patrioți, oameni de inimă și cinstiți, cari, cu reale sacrificii, fără să lingă talerele niminui, s'au lăsat trași pe sfoară, doi ani și jumătate, de către o mititică clică de ghiduși, de *claqueurs*, de *pique-assiette*, a căror
20 înzestrare este târîrea lipicioasă față cu cei de sus, ifosul umflat față cu cei mici, mințirea continuă și cu unii și cu alții — armele ordinare ale celui mai ordinar șiretlăc.

Dar să venim la conferința dela 11 Februarie.

25

* * *

În sfârșit, cei patru se adună la d. Brote în ziua de 11 Februarie. Chestiunea în desbatere e pusă din nou, și răspicat, de Aurel Popovici.

30 Ce atitudine ținem? care este programul nostru de activitate, mijloacele de cari dispunem și ajutoarele pe care putem conta?

D. Brote, foarte constrâns, începe s'o ia la deal, la vale și tot pe de delături: că, în adevăr, este vreme să se
35 înceapă o activitate mai hotărîtă, deoarece timpul se pierde în zadar în lupte infructuoase, cu disensiuni păgubitoare stării politice generale a Românilor; că e de datoria fiecărui bun român să se gândească matur la

aceasta ; că, că... șcl. șcl., vechile clișeuri banale și uzate — metoda cunoscută a farsorilor, cari știu să țină discursuri de un kilometru fără un miligram de înțeles precis.

5 D. Brote, după aceea, începe să le citească celor trei un memoriu, iar kilometric și tot așa de substanțial ca și discursul introductiv, în care iar o scaldă, în care iarăși spune, în o mie de clișeuri, că o activitate hotărîtă e de dorit numaidecât. Un pasaj din memoriu totuși pare a avea un înțeles oarecare, și asupra aceluși pasaj se sparge
10 în fine buba și iese răutatea uricioasă la iveală.

D. Aurel Popovici relevează acel pasaj. D-sa întreabă ce voește autorul memoriului să înțeleagă prin cuvintele:

« Astăzi, mai cu seamă, când se apropie timpul soluțiunii chestiunii naționale... »

15 Aci e aci. D. Brote spune, cu cele mai distilate circumlocuțiuni și cu tonul cel mai emoționat, că a înțeles prin acel pasaj posibilitatea unei apropiate aranjări, « cu cum-păt, dar cu patriotism, cu patriotism, dar cu prudență » între Români și guvernul maghiar, scop întru care tre-
20 bue să se organizeze partidul național. Partidul trebuie reconstituit pe bazele unor vederi *moderate*, așa încât patriotismul svăpăiat să nu strice adevăratelor și realelor interese ale poporului. Și tot pe tema aceasta, îi trage iar un discurs. Ar fi urmat mult panglicele diplomatice dacă
25 nu le reteza d. Aurel Popovici, care fierbând în sine asculta tăcut într'un jeț.

« Care va să zică, întreabă rar și apăsător d. Popovici, ridicându-se și luând, cu toată emoția, un ton liniștit, — care va să zică, noi căutăm să ne constituim dincolo în
30 partid *moderat* ? »

— Da, răspunde d. Brote.

— Adică, precum se zice aici, urmează d. Popovici, un partid... *ministeriabil* ?

— Da, da...

35 — Un partid de amestec posibil și probabil în guvernământ ? Cum s'ar zice pe nemțește, *Regierungsfähig*.

— Da, da, da ! răspunde d. Brote, făcând un întreit gest scurt cu pumnul închis și cu degetul cel mare întins în jos — gestul d-lui Sturdza în toate ocaziile importante.

— Bine, răspunde d. Popovici simplu și stăpânindu-se mereu. Însă... nu ne-am gândit la un lucru... trebuie să ne gândim și la acela: când or afla asta cei de dincolo? sau mai bine, cum o să le-o spunem noi asta celor de dincolo, mulțimii Românilor, ale căror sentimente ne sunt destul de cunoscute? O să fie foarte greu.

— A! se 'nțelege, răspunde diplomatul de Rășinari, că asta rămâne între noi deocamdată. Celorlalți nu avem să le-o spunem așa d'adreeptul. O să ne aranjăm între noi prealabil, o să desbatem, o să combinăm și o să găsim mijlocul de a-i prepara mai întâi; o să potrivim așa ca să-i aducem unde vrem noi fără a le spune tot ce știm: n'avem nevoie să spunem tutulor oamenilor simpli ce gândim noi conducătorii.

— Bine, zise încă odată d. Popovici. Fie și așa ».

Câteva vorbe indiferente se mai schimbă, după care, fiind orele prea înserate, conferința intimă se sfârși, fixându-se pe a treia zi, marți, o a doua. În acest timp d. Brote trebuia să comunice cu d. Sturdza.

20

* * *

D. Aureliu Popovici iese de acolo cu inima înnegrită de cele ce auzise. Deși simțise de mult că lucrurile nu sunt curate, deși de mult bănuia că fierb fermece otrăvitoare în ceaunul tainic al companiei Sturdza-Brote, aflarea lămurită a scopului atâta vreme tăinuit trebuia să-l sdrobească; ridicându-se capacul de pe ceaun, trebuia să izbucnească aburul pestilențial al fierturii îndelungate: omul înecat de acea duhoare a pornit desperat pe stradă.

Cui să se ducă să se plângă? Îi venea să strige la toată lumea trecătorilor și să le denunțe tot. În culmea indignării, alergă la un prieten bun, care se speria deocamdată la apariția acelei figuri sufocate de atâta concentrare. Era înfățișarea unui om lovit de o crudă nenorocire. Atunci Popovici spuse din fir în păr cum fusese jucat și tras pe sfoară atâta vreme.

« Ce-i de făcut acuma? întrebă Aureliu, după ce-și mai scoase focul prin destăinuire.

— S'o rupi scurt cu acești oameni, și să cauți a-i împiedeca să-și ajungă scopurile necurate.

— Să mai merg și marți la ei?

— Mai ales. Trebuie să mergi, și să fii cuninte și potolit ca și astăzi, ca să poți ști tot ».

* * *

Până să venim la conferința a doua în urma căreia s'a făcut ruptura și s'a dat alarmă în presă, nu strică să povestim un mic incident ridicul, care caracterizează bine și simplitatea și șiretlicul.

Unul dintre membrii partidului național de dincolo, om de treabă, dar foarte simplu, greoiu la spirit ca și la trup, dar încă odată om cum se cade, se dăduse, dintru începutul desbinărilor, prin o bună mișcare instinctivă, de partea d-lui Rațiu contra d-lui Brote. Acesta din urmă, se n'țelege, era foc de necăjit asupra-i. Vine împrejurarea ca omul să fie silit a veni la București; aicea avea să ia niște bani de *undeva* pentru plata unor datorii contractate de dânsul în propaganda și lupta politică. Omul avea dreptul să pretindă această sumă, pentru care era urmărit de creditori; n'avea însă curajul să vie d'adrechtul, știind ce influență are compania Brote-Sturdza asupra locului de unde el avea să primească suma. Atunci omul nostru se gândește să ia lucrul pe departe și trimete la București unui amic, comun lui și d-lui Brote, următoarea telegramă, a cărei autenticitate o garantăm; de aminteri, n'ar fi nevoie de așa ceva; o astfel de compoziție telegrafică nu se poate născoci; ea se crede cât de colo că e naturală.

Iată-o:

« Sosesc mâine București *incognito*, mă! » Iscălită cu numele întreg.

Un autor de teatru, dacă ar pune un personaj închipuit să bată așa depeși, ar fi acuzat pe drept cuvânt de exagerare: poate cineva fi așa de simplu? Iată că s'a putut.

Ceea ce însă e permis naturii, nu e permis și unui autor dramatic — un personaj atât de simplu numai natura are dreptul să-l creeze.

Auzi, *incognito* ! O ilustru personaj ! *Incognito* !

Amicul comun aleargă se 'nțelege în fuga mare la acesta și denunță sosirea lui *Incognito*, care vine să-și ia suma de câteva sute de lei. D. Brote îi spune să nu care cumva să nu-i aducă imediat după sosire pe individ acasă la dânsul.

Incognitul sosește, și, fericit că l-ar mai primi d. Brote, care ține în mână situația, merge la întâlnire. Foarte jenat la început, temându-se de muștrări, își capătă încet-încet liniștea cerută la o întâlnire diplomatică, mai cu seamă că d. Brote îi promite că-l va introduce la d. Dim. Sturdza, primul-ministru, care-i va da toată cheia chestiunii naționale. Bietul *incognito* ardelean când aude că are să dea, el ! cu ochii de d. *Sturdza* rămâne aiurit.

« Și ca să vezi — zice d. Brote — că eu nu vreau câtuși de puțin să fac să prevalez vreo părere a mea, îți promit că vei fi singur cu ministrul ; eu nu voiu fi, nu vreau să fiu de față la întrevederea d-voastre. În mine poate nu te 'ncrezi ; căci d-ta, din nenorocire pentru cauza națională, mergi orbește cu Rațiu ; să vezi ce are să-ți spună d. *Sturdza* ! »

Incognitul merge la d. *Sturdza*, care-l ține în celebra bibliotecă de peticele aproape trei ceasuri. Se dusese omul aiurit — a ieșit buimăcit cu desăvârșire. Era literal fermecat până la năucire de privirile marelui bărbat de Stat.

« Ce ochi, mă ! *penătrabili* are d. *Sturdza* ! Ce ochi, măă !

— Bine, zise un prieten, și el nedomirit, care așteptase cu nerăbdare rezultatul întrevederii *incognitului* cu ministrul ; bine, știm noi ochii lui d. *Sturdza* ; dar, în definitiv, ce ți-a spus ?

— Multe, mă frate !

— Multe, multe, dar cam ce ?

— Cam ce ? cam ce ? Toate elea cari le știm și noi ; că-s doară să vezi numai cum le-o spus ! »

Fermecat de ochii « *penătrabili* », bietul *incognito* a înghițit cu deliciu trei ore tiradele răsuflăte, clișeurile banale și uzate, balivernele fără miez — a căror esență nu-i decât marele adevăr că « Românilor câtă vreme le va merge rău n'o să le meargă bine ».

Dar tot n'a ascultat de geaba. Răscatechisit, și-a luat omul părăluțele ușor și a putut pleca fără întârziere acasă, unde de sigur trebuie să fi împănăt capetele prietenilor la « Casină » seara cu:

5 « Ce ochi, mă! are d-l Șturdza, măă! »

* * *

Marti 13 Februarie, a doua conferință a celor patru.

Desbaterea este reluată de acolo de unde fusese lăsată duminica trecută. D. Brote face pe larg descrierea avantajelor politice ce ar rezulta din reorganizarea partidului național ca partid moderat, ca *Regierungsfähig*, ca partid de guvernământ.

D. Aurel Popovici în fine întreabă:

15 « Atunci, care va să zică, nu mai putem sta pe baza programului național? »

— Se 'nțelege că nu, răspunde d. Brote.

— Nu mai putem « sbiera » (vorba d-tale, d. Brote) pe tema programului, cum fac cei dela Sibiu în manifestul lor?

20 — Firește că nu.

— Mai pe scurt, prin urmare, suntem oportuniști, și ne organizăm în partid *oportunist*...

— Da, da, da! »

D. Aurel Popovici face o mișcare bruscă:

25 « Dar dacă nu se poate una ca asta? » Și zicând acestea cu un ton de astă dată foarte nepotolit, merge și se așează încruntat într'un jeț, cu mâinile încrucișate, gata să asculte tot fără să mai zică o vorbă.

30 — Trebuie să se poată, răspunde d. Brote, trebuie numaidecât; căci fără aceasta nu mai merge! »

Diplomatul de Rășinari începe atunci o tiradă foarte alambicată, din care rezultă că nu s'ar putea închipui o altă deslegare a situațiunii; că nu s'ar putea altfel *spera o amnistiere* a d-lor Brote și Popovici, refugiați politici; 35 că în fine... în fine « numai acest mod intră și în vederile d-lui Sturdza, numai un așa program, și niciunul altul, este agreat de d. Sturdza ».

Obosit și dânsul de atâtea discursuri, de atâtea trăgăneli, d. Brote răsufală cu satisfacție că a trecut în fine momentul cel greu, că a spus în fine ceea ce de atâtea vreme cocoloșise. El se uită să vază bine impresia ce-o
 5 făcuse vorbele din urmă mai ales asupra d-lui Popovici, căci de ceilalți doi — oameni ascultători, supuși credincioși și încercați — era sigur.

D. Popovici posomorît se uită țintă așa de urît la d. Brote, încât acesta, zâmbind mănzește și foarte jenat,
 10 zise către ceilalți:

« Ia uitați-vă la el!!! » Apoi către Popovici: « Ce te uiți așa ca un sălbatic! »

A urmat apoi o scenă foarte neplăcută, și astfel s'a spart cea de-a două conferență pentru reorganizarea partidului *moderat* de guvernământ, partidului *oportunist*.
 15

D. Aurel Popovici știa acuma tot. El nu mai avea ce căuta acolo unde se conspira în contra programului național. Atunci, a scris acea scrisoare către d. Brote, pe care am publicat-o și noi, și pe care toți o cunoaștem.
 20 Era de datoria d-sale de a denunța opiniei publice acea conspirație, și credem că, afară de conspiratori, orice Român trebuie să-i mulțumească de modul cum își îndeplinește această datorie.

* * *

Ziceam la început că partidul național de dincolo are de ce mulțumi partidului liberal dela noi — de o adevărată cutie a Pandorei: vrajbă, neîncredere, bănuieli, zăpăceală, nesiguranță și o oboseală, o discordare foarte asemănată cu începutul unei complete descompuneri finale.
 25

Cine strică, cine e vinovat de această stare de lucruri? Credem, că din cele de mai sus, a putut-o vedea oricine. De sigur dd. Sturdza, Brote și Comp.
 30

Pot fi acești oameni, măcar cei doi, dacă nu și *Comp.*, bănuieți de neonestitate, de lipsă de patriotism, de trădare?
 35 Cu toată sinceritatea răspundem: nu și nu! Ca să avem în privința d-lor Sturdza și Brote așa bănuieli infamante, ar trebui să ne cheme pe noi Dim. Sturdza sau E. Brote, și ne chiamă altfel. Noi nu putem face, chiar în urma

greșelilor politice a acestor domni, aceea ce făceau dumnealor cu Rațiu. Noi nu suntem de aceeași școală: criticăm de bine de rău cum putem, cum ne taie capul, desbatem și combatem, dar niciodată nu ne pierdem în desbatere
 5 sărita până să ajungem a înjura, a arunca cu noroiu în fața adversarilor sau a spune prăpăstii calomnioase pe socoteala lor. Ce ar însemna să începem acum și noi — și poate că am avea mai mult pretext s'o facem, în urma celor descoperite --- să strigăm prosteste: Sturdza
 10 și Brote trădători, vânduți Maghiarilor! precum strigau, fără niciun pic de dreptate, acești domni contra bătrânului patriot Rațiu?

Asta nu putem s'o spunem, pentru că nu o credem.

15 Încă odată, un om de treabă nu poate un moment pune la îndoială onestitatea și iubirea de patrie și de neam a d-lor Sturdza și Brote.

Decât — este un decât — dacă nu pot fi câtuși de puțin bănuți acești domni de infamie, pot fi cu temei acuzati
 20 astăzi de altceva, poate și mai primejdios pentru patrie și neam — de *incapacitate patentă*.

Daca nu ești faur, nu-ți mânji nasul cu cărbuni! zice o vorbă bătrânească. Daca nu ești capabil de politică și diplomație, stai, stimabile, în biblioteca d-talc minunată,
 25 ca un savant academic ce ești, sau, d-ta celălalt, rămâi la Rășinari de fă brânzeturi faine, și nu te apuca să năucești o lume întregă cu nepriceperea și incapacitatea d-tale.

* * *

30 Partidul liberal dela noi și în special d. Sturdza au făcut o mare greșală când au luat chestiunea națională ca o armă de luptă în contra guvernului conservator, și noi credem că n'ar fi bine ca partidul conservator să repete această greșală. D-nii Brote și Comp. au făcut aseme-
 35 menea foarte rău că au confundat interesele și năzuințele partidului național de dincolo cu interesele și năzuințele partidului liberal de aici. Aceste două greșeli așa de păgubitoare și patriei și neamului nu se datoresc decât *incapacități* respectivilor.

Pentru cine a dat roade bune activitatea și jertfele partidului național de dincolo și ale Ligei de aici?

Pentru partidul liberal dela noi a dat roade bune ce-i drept; acest partid tocmai pentru că apucase bine toate
 5 sforile Ligei, tocmai pentru că pusese mâna pe câțiva conducători ai agitației naționale, tocmai pentru că atrăsese simpatiile și acaparase conștiințele Românilor de dincolo, în fine pentru că astfel era primejdios în opoziție în aju-
 10 nul Mileniului unguresc, trebuia să fie minunat pentru guvern. Confirmarea acestora o avem destul de strălucitoare în discursul dela Iași al primului ministru liberal și în toate frământările pentru reorganizarea partidului *oportunist* dincolo, partid care renunță la programul național.

15 Activitatea și jertfele partidului național de dincolo și ale Ligei de aci au mai dat roade, încă și mai bune, pentru guvernul maghiar: partidul național român paralizat în ajunul Mileniului.

20 Se înțelege că, vorbind de roade, d'abia trebuie să mai pomenim de firimituri culese pe apucate: meschine interese de paralâc, satisfaceri de mititele ambițiuni senile și de sgomotoase fanfaronade puerile, șcl.

Dar partidul național de dincolo? care i-a fost partea lui de rod în toate astea? paralizarea-i proprie.

25 Și ca să sfârșim, ierte-ni-se, fiindcă e vorba de frații noștri, să întrebuițăm formula consacrată pentru așa împrejurări:

Et nunc erughimini!

CRONICA DE JOI [I]

Luni seară, plecând din Iași, am avut plăcerea să călătoresc împreună cu d. Ceur Aslan. In același vagon se aflau, între alții, și d-nii Lascăr Catargiu, șeful conservatorilor, și N. Filipescu.

Trenul a plecat în mijlocul unei manifestații strălucite și noi am rămas să ne comunicăm impresiile celor două zile frumoase, petrecute în mijlocul bunilor și inteligenților noștri prieteni din Iași.

Mă prind că n'o să puteți ghici nimeni despre ce am vorbit, sau mai bine zis, despre ce am auzit vorbindu-ni-se; căci, la drept, nimeni n'a vorbit, toți am ascultat — pe d. N. Ceur-Aslan. Succesul acelei seri intime îi revine tot d-sale.

E fenomenal omul acesta.

Am stat toți în picioare și l-am urmărit cu cea mai deplină sfințenie.

Ce frumoasă inteligență și ce caracter neînduplecat! A! neînduplecarea, neîncovoiarea caracterului, iată semnul naturilor întregi.

O oră și mai bine, până aproape de Vaslui, ne-a ținut, cu un farmec de nedescris, o magistrală conferență. Incântătorul conferențiar se adresa în deosebi venerabilului șef conservator. Acesta, rezemat de ușa compartimentului său, fără să ncerce a face vreo întrerupere chiar binevoitoare, da din cap în semn de aprobare, la fiecă cuvânt al conferențiarului. Un zâmbet blând, plin de sinceră bunătate, zâmbetul caracteristic al unui spirit desarmat de orice lipsă de încredere, de orice umbră de ironie — lumina figura bătrânului.

Ce vervă! ce convingere, ce adânc înțeles atât în spusele vorbitorului, cât și în zâmbetul ascultătorului. Era o scenă delicioasă. Voiu uita vreodată amănunțele conferenței d-lui Aslan; dar zâmbetul d-lui Catargiu n'am să-l uit niciodată.

5 Ghiciți — mă prind încă odată că nu o să puteți — despre ce ne-a vorbit conferențiarul... Despre consecvența în politică!

Atât de adâncă și caldă convingere era în cuvintele acestui idealist, încât eu, crescut la școala scepticismului,
10 simțeam o adevărată remușcare: eram vinovat de sigur că nu văzusem până aci nimic de reprobabil în micile inconsecvențe politice, așa de frecvente și de naturale în starea actuală a moravurilor noastre politice.

Iată, îmi ziceam, tot se mai găesc și în țară la noi oameni de caracter. Iată — am înaintea mea un bărbat care
15 poate avea îndrăzneala să spună oricui vrea să-l asculte, că el, cu toată ușurătatea dela noi, a fost totdeauna consecvent, totdeauna neschimbat și neclintit, totdeauna același — același!

20 «Coane Lascare, mi se poate imputa orice, afară de inconsecvență în viața politică. Am fost consecvent și voiu să rămân consecvent!»

Astfel și-a terminat d. Aslan magistrala conferență, care, literal, ne-a uimit pe toți.

25 D. Lascar Catargiu și-a luat cu multă politețe seara bună, și ne-am retras fiecare să ne culcăm.

E greu să dormi când spiritul ți-este încă plin de o extraordinară impresiune. Oboseala m'a biruit totuși
30 până să nu trecem de Bârlad. Am adormit cu gândul la bărbăteștile declarațiuni ale tovarășului nostru de călătorie.

Peste noapte, am avut un vis ciudat.

O ședință furtunoasă la Cameră. Tribunele gem de public. În tribuna ziariștilor, toată lumea în picioare.

35 «D. Nicu Ceaur-Aslan are cuvântul în chestiune personală», zice președintele.

Tăcere și emoțiune profundă în toată sala...

Oratorul vorbește în contra d-lui Lascar Catargiu, care a îndrăznit să facă aluziune la o pretinsă inconsecvență politică a d-sale.

Niciodată n'am văzut o mai nobilă și mai sinceră revoltă. Niciodată n'am să auz un discurs așa de vehement, niște accente mai înalte. Niciodată n'am asistat la o ședință mai stăpânită de talentul unui orator. Toată arta parlamentară pusă în serviciul unui prestigiu de caracter absolut autorizat. La fiecă cuvânt, cuconul Lascar roșea până în vârful urechilor, neîndrăznind să întreprună niciuna din cascadele vertiginoase ale adversarului. Zâmbea strâmb, vrând să-și dea o contenență, își frângea mâinile, tremura din genunchi, și, din picioare, cum se ridicase să înfrunte loviturile, încet-încet recăzu sdrobot pe scaun, ascunzându-și fruntea cu amândouă mâinile.

Oratorul continua încă și poate ar mai fi continuat încă, în aplausele Adunării, dacă niște fluier sfâșietoare nu m'ar fi deșteptat din vis.

Intram în stația Mărășești, unde se 'ncrușișează atâtea trenuri. Tot restul nopții n'am putut să mai dorm, gândindu-mă la puterea colosală ce o dau unui om politic consecvența și prestigiul caracterului.

CRONICA DE JOI [III]

5 Ați avut vreodată imprudența să susțineți că liberalii sunt tot atât de inepti pe cât sunt de răi? Mușcați-vă limba și vârâți-vă mințile 'n cap: nu se pronunță cineva așa de ușor asupra unui mare partid.

La să vedem.

Până la deschiderea Camerelor, toată lumea credea că chestiunea Ghenadie era o chestiune foarte gravă, a cărei soluție întrece imaginația celui mai fertil reporter.

10 Câte combinațiuni n'am făcut eu însumi, căutând o soluțiune la întrebarea: ce se face cu monahul Ghenadie?

Mai întâi gândeam: hotărît, colectivîștii n'au altă scăpare decât să se împace cu monahul; să-l reintegreze în scaun, cerându-i scuze de reaua lor purtare, și făcând o solemnă și creștinească retractare a mișeleștilor lor calomnii. Apoi, apelând la patriotismul lui, să-l roage călduros a renunța numaidecât de bună voie la scaunul arhipăstoresc, pentru a da nenorocitei afaceri o încheiere cu caracter de împăcăciune sinceră și leală de ambele părți, iar nu cu caracter de biruință dintr'o parte — lucru ce ar fi fost din cale afară păgubitor dignității puterii Statului, îndestul de compromisă prin dibăcia d-lui Dim. Sturdza.

25 Dar, venind la această din urmă idee, mă gândeam la uzurpatorul Macbeth, înglodat atât de adânc în calea relelor, încât îi e mai greu să se 'ntoarcă înapoi decât să meargă 'nainte din ticăloșie în ticăloșie.

A făcut-o? — a făcut-o...

30 Ce-i mai rămâne față cu încăpățânarea, cu atât mai pri-mejdioasă, cu cât e mai dreaptă, a victimei?

Să se umilească, în metanii, în fața caterisitului? Să îngenunche înaintea unui om, fie acela chiar un sfânt martir, prestigiul puterii temporale? Să facă din Căldărușani o Canossă?

5 Nu. E o crimă ce s'a făcut cu Ghenadie! Dar rațiunea de Stat poate uneori scuza o crimă, mai ales atunci când reparațiunea ei ar putea sdruncina mai rău Statul decât a făcut-o ea însăși.

10 Această din urmă conjectură mi se păru alaltăieri aproape realizată, când aflai că guvernul are de gând să rezeze nodul gordian: să convoace sâmbătă marele colegiu electoral și fără vorbă multă, să dea un urmaș lui Ghenadie.

Mi-am zis atunci: ticăloși, dar nu pe jumătate — ticăloși întregi. Și așa tot e bine.

15 În sfârșit, sâmbătă o să strigăm: *habemus... papas*, în loc de *papam*! Atât mai bine! se va fi dovedit că partidul colectivist este, pe lângă altele, și consecvent.

20 Colectiviștii, se știe, puseseră odinioară de gând și promisese să suprima una din mitropoliile țării și să declare pe cea din Iași singura mitropolie a Bisericii autocefale române. Ei! au văzut oamenii că nu-și pot îndeplini promisia în sensul acesta, și atunci fiindcă ei fuseseră contra a două scaune, s'au gândit așa: de vreme ce nu se poate să avem un singur mitropolit, nu vom avea nici doi — vom avea *trei*.

25 Și astfel, pe sâmbătă, eu, naivul, speram să avem un mitropolit la București, unul la Iași și altul la Căldărușani — acesta, special însărcinat a ține corespondența și relațiile oficiale ale Bisericii noastre cu Bisericile române surori...

30 *Habemus papas...*

Iși închipue oricine cu ce legitimă nerăbdare așteptam mesajul... Mă rog, ați văzut mesajul.

Nu; sunt fenomenali colectiviștii!

35 Când eu îmi băteam capul de grija lor, ei găseau mijlocul pe atât de ingenios pe cât de simplu pentru a potoli spiritul public, pentru a liniști lumea românească întregă care fierbea de neastâmpăr și se pierdea în conjecturi, așteptând rezolvirea afacerii Ghenadie.

Ei bine, ne-o dă mesajul, această mult dorită rezolvire.

Ghenadie?...
 Mitropolit?...

Dar astea sunt născociri absurde, ieșite din imaginația bolnavă a lui Fleva... Putem noi are vorbi de așa absurdități în mesaj?

Mitropolit?... care mitropolit?

Ghenadie?... dar Ghenadie nu există. — Să nu vorbim prin urmare de loc de Ghenadie.

Ș'apoi să mai spui că d-nii colectivști nu sunt ingenioși!
 10 Mă rog.

* * *

P. S. — In ultimul moment, aflu dela câțiva colectivști de frunte că alaltăieri luni niște bande conservatoare, sub ochii armatei și ai poliției, făcute prizoniere, au avut
 15 îndrăzneala să atace Universitatea din București, să stâlcească pe studenții cari se găseau în sălile de cursuri și să devasteze edificiul.

Ceva mai mult, bandele îndrăznețe ale conservatorilor au mers cu infamia până la a forța pe d. Paul Stătescu,
 20 polițaiul Capitalei, și pe directorul poliției, cari plângeau de ciudă, să se pună în fruntea mișeleștilor lor isprăvi.

Toate acestea, *apropos* de ce, credeți?

Apropos de chestiunea Ghenadie.

Așa se simplifică sub un guvern inteligent toate chestiunile complicate.
 25

DECADENȚĂ

Puteți râde voi, tineri sceptici, cari ați aruncat sfintele credințe în schimbul științei profane. Eu sunt măhnit de câte văz.

5 Am fost la întrunirile opoziției în Craiova și în Iași, și mărturisesc drept că am ieșit adânc afectat de decadența moravurilor noastre politice.

Asta e opoziție? Astea sunt întruniri de opoziție?

10 Oratori cari vorbesc ca toți oamenii, liniștiți de parcă n'ar fi la guvern un partid adversar, desbătând cu sânge rece ca la Academie, ba încă permițându-și a face și glume și spirit. Auzi glume și spirit când ești în opoziție!

15 Niciun orator nu se bate cu pumnul în piept. Niciunul nu răstoarnă sfeșnicele, nu sparge tribuna, nu-și taie mâna în țândările paharului spart. Niciunul nu-și mai scoate brațul din umăr printr'un suprem gest patriotic.

20 Nimic din toate astea. Și ce e mai rău, e că școala asta decadentă prinde — poporul, publicul, are aerul că aprobă acest curent menit săucidă cu desăvârșire avânturile mari, să stingă focul sacru al pasiunilor politice.

Unde sunt vremurile clasice ale liberalismului român? Unde e sala Slătineanu? Sala Bossel? Circul dela Constantin-Vodă? S'au dus toate ca niște frumoase legende cari au încântat de atâtea ori tinerețile mele.

25 Din tinerețe mă'nnebuncam după întrunirile publice, și aveam de ce. O jale mă cuprinde astăzi când mi-amintesc de frumoasele momente ale eroicei opoziții liberale, al cărei am fost unul dintre cei mai fervenți spectatori!

30 În acele întruniri îmi făceam eu, împreună cu un popor întreg, educațiunea națională. Acolo am cules cele mai

bune inspirațiuni pentru operele mele patriotice, aceste opere menite să ajungă peste puțin uitate cu desăvârșire, devenind neînțelese, grație părăsirii școalei clasice a liberalismului. Acolo am făcut cunoștința iubiților mei eroi,
 5 pe cari am căutat, cu modestele mele mijloace artistice, să-i păstrez pentru posteritate.

Puteți spune orice, eu cred că suntem în plină decadență.

10 D. N. Filipescu îmi face doctrina unui curent sănătos de judecată publică, în care să nu mai fie posibilă minciuna și fraza goală.

Dd. Tache Ionescu și Disescu vorbesc la tribună ca de pe catedră, cu cărți și citate din autorii străini, cu teorii moderne, cu debateri academice.

15 D. Panu face satire, glume și spirit pe socoteala guvernului, susținându-mi că sunt situațiuni, în viața popoarelor ca și a indivizilor, când nu se poate vorbi decât în bătae de joc.

20 Și acești domni oratori pretind să mă convingă cu metoda d-lor rece, care n'are alt merit decât logica și înțelesul.

Dar eu sunt copilul școalei clasice a opoziției liberale! mie nu-mi trebuie logică, nu-mi trebuie înțeles! Pentru
 25 astea merg eu la o întrunire publică a opoziției? Eu caut emoțiuni, excitațiuni, iritațiuni!

Mi-aduc aminte de bravura, de avântul impetuos și mai ales de sintaxa îndrăzneată a neuitaților mei oratori clasici:

30 « Fraaților! Ciocoi domnesc, în adevăr domnesc; dar să vă spui eu, fraților, cum domnesc! domnesc prin mișelie, prin infamie, prin crimă, prin reacțiune, lucruri care fac onoare poporului că e contra, care în orice ocazii s'a pronunțat și nu permite, mai ales când sângele acestui popor, vărsat cu cruzime și fără nicio necesitate, când țipetele
 35 desperate ale femeilor și copiilor, fugăriți și torturați de sălbătecia oamenilor odiosului regim, când vaietele celor schingiuiți pe stradele Capitalei, cu felinarele stinse, sunt încă vii în mintea tuturilor! »

Iată ceea ce smulgea din mii de suflete răcnete sgu-
duitoare. Iată pentru ce n'am lipsit dela nici una din acele
faimoase întruniri.

Astăzi, ce avem? debateri, debateri și iar debateri.

5 Foarte mulțumim de întrunirile dv.

Eu nu cer dela orator să mă lumineze — îi pretind să
mă 'ncălzească. Oratorul trebuie să vină la tribună fioros
ca un leu, și când o striga odată *Fraaților!* să mă facă pe
10 mine, fratele lui, să sar din loc. El n'are nevoie să spună
nimic dela tribună; dar trebuie să mă 'nfierbinte; să mă
asude; să nu-mi dea pas să mai judec; să mă aiurească;
să mă clatine fără a mă lăsa să răsufli; să-mi dea creerul
de pereții capului prin salturi enorme de propoziții, chiar
ilogice, chiar absurde, stupide dacă e nevoie, numai să
15 fie calde și spontanee, până m'o năuci, până m'o face să
scrâșnesc din dinți și să strig ca un turbat: sus poporul!

Iată ce înțeleg eu prin orator. S'a pierdut astăzi, din
nenorocire această școală mare:

« Jos reacțiunea! jos ciocoi! sus libertatea, egalitatea
20 și fraternitatea! sus boborul! »

Și la glasul amicilor boborului, boborul, ridicând rete-
veiul, simbolul suveranității sale, izbucnea, la adresa vam-
pirilor, cari-i sugeau sudoarea și sângele, în imprecățiuni
naționale de se cutremura catapetasma cercului.

25 Dumnezeu al părinților noștri! la ce grandioasă epopee
ași fi asistat eu, dacă, nu clasicii mei, ci vampirii de reac-
ționari ar fi caterisit pe un mitropolit, iar clasicii mei
s'ar fi apucat să apere biserica în fața boborului!

« Astăzi s'a împlântat cuțitul până 'n prăsele în sânul
30 nenorocitei României, iar cadavrul ei sângerând s'a aruncat
la picioarele tigrului negru pe care-l chiamă Partenie!
Jos!... Sus!... Sus!... Jos!... »

Acelea ar fi fost întruniri! nu debateri ca ale dv.

Păcat! Am pierdut mult.

REAȚIUNEA

De geaba — eu sunt nemulțumit. Încă o iluziune pierdută! Încă o legendă, pe care mi-a distrus-o vremea și școala noastră modernă: Reacțiunea!

5 Ce era Reacțiunea!

Un monstru odios, eminentemente anti-patriotic, anti-național, anti-liberal, — o Plevnă internă!

10 Ea desprețuia, batjocorea, strivea, trăda, sugruma poporul, și apoi tot ea îl exploata sistematic. Vrăjmașă jurată a libertăților publice, a Constituțiunii și a tuturilor instituțiilor, ea înneca mai întâi și apoi scâldea țara în sânge.

15 Era neagră; avea sute de capete ca hidra și mii de ghiare de vampir; fugea de lumină și lucra la întuneric, fără să aibă vreodată curajul opiniilor sale, și complota cu străinii contra Românismlui.

20 Uneori, ea își înfigea adânc ghiarele în coastele Națiunii și, odată călare pe pradă, sugea cu lăcomie sângele și sudoarea poporului-martir; alteori, înfigea în sânul României un cuțit până 'n prăsele și cadavrul ei sângerând îl arunca la picioarele comitelui Andrassy!

Era în fine oribilă și hidoasă.

Dar, pe lângă atâtea grozăvii, avea și o mare calitate: închipuirea ei era sprijinul cel mai pozitiv al patriotismlui și liberalismului meu.

25 Când aceste sentimente, care erau singura-mi demnitate în ochii mei proprii, șovăiau sau moțăiau; când, în viața de toate zilele, copil sărac, necăjit de nevoi și păsuri grele, uitam un moment că sunt dator să mă gândesc mai presus de toate la patrie și la libertate — un glas profetic mă sgu-
30 duia din amorfîre strigându-mi:

« Deșteaptă-te, cetățene! Reacțiunea stă la pândă! ».
 La această teribilă amenințare apocaliptică, săream în picioare rușinat de lașitatea mea vinovată de-o clipă.

Uitasem Reacțiunea!

5 Deodată treceau prin gândul meu aiurit toate prăpăstiile. Vedeam capetele hidrei cu ciocurile căscate gata să mă sfâșie; simțeam în carnea mea pătrunzând până la oase ghiarele monstrului; mă simțeam sugrumat și afundat
 10 în întunec sub ruinele vastului nostru edificiu politic, unde un călcâi de străin îmi strivea capul! Sânge! o baie de sânge!

Atunci patriotismul meu și liberalismul se deșteptau formidabile cu o supremă încordare, și, trezit dintr'un vis chaotic, răcneam ca un apucat:

15 « Jos Reacțiunea! »

A trecut vreme, și spiritul de examen, — acest fatal spirit, care ne 'mpinge să știm mai mult, poate, decât ne trebuie — vierme nenorocit care roade cu tenacitate rădăcinile credințelor — începu să găunoșeze bazele gigantice
 20 ții mele legende. Perfidul!

Odată, când săream din loc pentru a nu știu câtea oară de spaima hidrei, iată ce mi-a șoptit viermele la ureche:

25 « Reacțiunea?... prostule! Deschide-ți ochii bine; uitc-te împrejuru-ți, și revino la sensul realității:

« Mai ți-este permis ție, om cu oarecare cultură, să crezi în existența ființelor fabuloase? Nu ți-e rușine ție, om matur, să aibi frică când te culci, ca un copil pe care
 30 bunica îl stăpânește speriindu-l cu Muma-Pădurii?

« Dar Reacțiunea e tot atât de reală cât sunt de reali grifonul, sfinxul, zmeii și căpcăunii din basme. Reacțiunea
 ta nu este de cât o vedenie, un *cauchemar* cronic, pe care l-ai contractat, nenorocitul, prăpădindu-ți creierul și nervii
 cu băuturile falsificate ce ți le-au debitat niște șarlatani!
 35 »

« Vrei să faci o experiență? Incetează a mai înghiți necontrolate produsele negustorilor politici lipsiți de orice scrupul, și are să-ți treacă boala cronică — ai să scapi de halucinația Reacțiunii ».

Boala mea ajunsese, în adevăr, așa de chinuitoare, că n'am putut respinge povețele spiritului de examen. Le-am urmat — și m'am tămăduit.

De multă vreme dorm acuma liniștit fără visuri rele, 5 fără teamă de primejdie pentru Națiune, Constituțiune și alte instituțiuni.

Sunt sănătos, da; dar câte odată îmi pare rău: am ascultat spiritul de examen — am ucis legenda — s'a dus liberalismul!

10 Ca un înțărcat băutor de haciș, care regretă extazurile ce și le procura odinioară, mi-aduc aminte adesea cu duioșie de ciudatele vedenii ce aveam când mă apucau accesele de febră liberală. Adesea mă apucă un dor nespus de acele vremuri când, înainte de a fi om cuminte, eram 15 un patriot liberal zănatic.

Da, sunt sănătos astăzi, dar tot am rămas cu o apucătură, o meteahnă, pe care n'o pot stăpâni totdeauna.

Așa, zilele trecute, — când am văzut pe d. Paul Stătescu, prefectul liberal, trăgând în studenții nevinovați 20 cu reteveiu; când am auzit de atrocitățile din beciurile poliției, — mărturisesc drept că, deși suntem aproape de sfârșitul veacului XIX, nu m'am putut opri să strig, ca în vremurile liberalismului meu clasic:

« Jos Reacțiunea! »

LASCAR CATARGIU

Mihalache Cogălniceanu face pe 2 Maiu și pune s'arunce pe ferestre cu patul puștilor pe reprezentanții națiunii; Iancu Brătianu ajunge vizir odios; stăpânește ca un african; cu niște camere de mameluci, și banchetează încunjurat de baionetele ienicerilor lui Radu Mihaiu; C. A. Rosetti fuge rușinat de trista sa amăgire, și moare scârbit și amărit.

Așa trebuia să se 'ntâmple!

Un curent — generos, dar și ridicul, poate onest ca intenție și sentimental în fond, dar desigur pernicios ca urmări pe cât de grotesc în formă — suflase cu puteri și spulberase cenușa Regulamentului, făcând să răsară în locul ei un miraj, o *fata morgana*: România deplin fericită prin regimul reprezentativ.

15 Ce s'a întâmplat?

Ce se 'ntâmplă totdeauna cu *fata morgana*: când dai să te-appropii de ea, se topește în aer.

Atunci, o urită ironie a soartei: proclamarea redesteptării și emancipării noastre politice a fost semnalul inaugurării celei mai teribile și înjositoare tiranii — tirania vorbei. Iată cine ne-a stăpânit o jumătate de veac cu ultima cruzime: vorba, vorba umflată și seacă — legenda.

Ea a avut, ca toți tiranii clasici, gardă și găzi, curtezani, lingușitori, bufoni și mulțime aiurită. Vai de cel ce cuteza să nu i se 'nchine fără condiție! era huiduit de curtezani, scuipat de bufoni, biciuit, stigmatizat și executat în aplauzele mulțimii nenorocite de 'nchinători.

A gândi era cea mai grozavă vină; a râde, cel mai negru păcat. Nici odată gândirea n'are alt vrăjmaș mai cumplit decât vorba, când aceasta nu-i este vorbă supusă

și credincioasă, nimic nu arde pe ticăloși mai mult ca răsul.

Sdrobitoarea opresiune a acelei stupide tiranii trebuia neapărat să dea naștere la încercări de revoltă. S'au mai
 5 găsit și bărbați, cari să 'ndrăznească a gândi și a râde. Mulți dintre ei au căzut jertfa îndrăzelii lor. Huliți și urgisiți de cei mai aproape ai lor, înfierăți ca reacționari, vrăjmași ai poporului, ai națiunii, ai libertății, ai patriei, — legenda i-a executat fără nicio milă. Dintre aceștia,
 10 unii de frunte au fost oameni superiori cari se chemau Petre Mavrogheni, Costaforu și Boerescu.

... Tot așa și Eminescu și bunul său prieten Manolache Costache. Câți au murit, s'au dus toți cu inima înegrită de credința că orice revoltă e de prisos, că legenda va tri-
 15 umfa totdeauna asupra adevărului, că tirania vorbeii și-a clădit în România un imperiu vecinic. Iar cei ce n'au murit, oboșiți de luptă, au desarmat cu aceeași tristă credință.

Dar a fost și unul care nici n'a pierit înainte de vreme, nici n'a desarmat un singur moment: un revoluționar îndărătnic și cuminte, dibaciu și neînduplecat, fără măcar o clipă de descurajare sau îndoială.

Acela e Lascar Catargiu.

Sub înfățișarea aceea blajină, nimini, poate, nu știe
 25 câtă tenacitate și câtă energie stau ascunse; îndărătul acelor doi ochi blajini, stă dârză o voință neîncovoiată; sub chipul acela de răzeș plin de bonomie naivă, e totdeauna deșteaptă la pândă cea mai sigură judecată politică, cea mai adâncă dibăcie de om de stat. Toate acestea, pe
 30 un fond moral fără cea mai mică imputare.

Mai înainte de 2 Maiu — pe atunci corpul electoral era corp electoral, și Parlamentul, parlament, — Lascar Catargiu merge ca prezident al Camerei, cu ceremonialul de rigoare, la palat să prezinte răspunsul la adresa
 35 Tronului.

Vodă Cuza, cu un zâmbet răutăcios, face semn primului ministru M. Cogălniceanu, care era de față ca de obicei, să primească adresa Camerei, și apoi, cu o mișcare ușurată, pune mâinile la spate.

« Eu vorbesc aici cu Vodă! » zise Lascar Catargiu, și, îndoinind adresa la loc, imită mișcarea prințului și puse mâinile la spate.

5 Cuza simți că trecuse măsura: își desfăcu mâinile și întinse dreapta către președintele Camerei; atunci, acesta făcu asemenea și întinse lui Cuza adresa.

10 Când la 2 Maiu, soldații au năvălit în Cameră, deputații au sărit toți nebuni pe ferestre. Lascar Catargiu sta la biroul său de președinte și scria. Un ofițer cu câțiva soldați se reped la dânsul și vor să-l arunce cu violență. El ridică ochii de pe hârtie și zice liniștit:

15 « Mă rog stați încă o lecuță... Eu sunt președinte; nu pot pleca până nu-mi termin procesul-verbal al ședinței ».

20 Și președintele Camerei, Lascar Catargiu, apărătorul libertății parlamentare contra unei lovituri de stat, și-a terminat procesul-verbal și a plecat fără să se pripescă.

25 Când cu scandalul dela 5 Aprilie, mulți tineri au plecat dela Cameră în trăsură închise pe partea din dos a Mitropoliei. Lascar Catargiu, prim ministru, a ieșit pe jos, a coborât în fața teatrului rebeliunii și, trecând fără grabă pe sub grindina de bolovani, a mers încet-încet până acasă, însoțit numai de doi trei prieteni.

30 În ministerul conservator din urmă, se ivește între colegi o neînțelegere. Unul, mai neastâmpărat, se supără și face unui reporter de gazetă niște declarațiuni rău voitoare pentru guvernul său propriu. Înainte de a se pune foaia sub presă, un amic fidel află de asta; face ce face și pune mâna pe o corectură, cu care merge foarte emoționat în fugă la președintele consiliului:

35 « Iată, coane Lascare, ce are să se tipărească astăzi în cutare foaie oficioasă: astea sunt informații date de amicul nostru X... »

40 Președintele consiliului citește cu atenție corectura, și după ce termină, fără să arate cea mai palidă alterare sufletească, înapoiază hârtia.

45 « Ce-i de făcut coane Lascare? întrebă amicul. Să împiedicăm publicarea... »

— Da de unde? răspunde cu liniștea-i obicinuită conul Lascar. Să vedem întâiu dacă le-a dat d-sa... Dacă nu le-a dat d-sa, să nu se puie; dar dacă le-a dat d-sa, să se puie ».

5 Intr'o noapte memorabilă, Lascar Catargiu a făcut un incalculabil serviciu țării. Acestui om de stat se datorește că mersul istoriei noastre nu s'a strâmbat și rătăcit. Fără curajul și devotamentul lui patriotic, n'am fi avut, poate, acele succese naționale, cari erau să fie zădărnicate
10 de către chiar acei ce și-au făcut apoi dintr'insele o apoteoză.

Român neaoș, fără declamații și poze teatrale; spirit liberal limpede, fără apucături zănatice; dinastic, fără
15 târfire; patriot cuminte și desinteresat până la a refuza un scaun de Domn; cunoscând profund țara și lumea ei, Lascar Catargiu niciodată n'a avut să-și mărturisească o greșală.

El n'a stat niciodată în drum la gânduri fără să știe încotro s'apuce; el n'a pipăit niciodată cu ezitare terenul:
20 a pus piciorul ferm și a pășit sigur cu fruntea 'n sus; iar când n'a putut păși, a stat țapăn pe loc; dar înapoi, nu s'a dat niciodată.

Iată de unde a rezultat autoritatea și prestigiul din ce în ce crescânde ale acestei frumoase cariere, recompensată zilele acestea de un așa strălucit succes. Și iată iarăși
25 de ce asupra acestui neînduplecat revoltat contra tiraniei vorbeii, contra legendei liberale, s'au năpustit atâta bârfeală și atâta ură.

Dar nimic nu l-a clintit din loc. Nici pantalonadele
30 bufonilor și arlechinilor, nici fluerăturile păcătoșilor, nici amenințarea cu înfieratul roșu, nici năvala mercenarilor — nimic nu l-a făcut să-și lase gândul și să părăsească lupta. De mai bine de cincizeci de ani stă răzeșul sdravăn în picioare în fața dușmanului: s'a oprit de multe ori în
35 loc să-și reia răsufllarea; dar niciodată nu s'a 'ncovoiat să cază, și, de câte ori a reînceput lupta, a dat lovituri de moarte legendei caraghioase.

Și pe lângă atâtea virtuți, a avut un singur noroc — sănătatea.

A trăit întreg pentru ca, după o luptă eroică atât de îndelungată, să fie, de afară din Parlament, chemat de Cameră și de țară să deslege una din cele mai grele cestiuni ce a agitat lumea românească.

5 Lascar Catargiu nu a stat un moment la îndoială ca să răspundă la înalta chemare. Făcându-și datoria, fără condiții și fără rezervă, el și-a serbat într'un chip strălucit jubileul de 50 de ani ai frumoasei lui cariere: alaltăeri el a dat lovitura de grație adversarilor săi.

10 Acei ce i-au adus omagiul pentru triumful lui sunt prețișii continuatori ai scornitorilor legendei, ultima gardă a tiraniei vorbeii.

TOXIN ȘI TOXICE

Toxinul a sunat despre ziuă. La glasul lui, s'au deșteptat în grabă tinerii patrioți adăpați la izvoarele europene. Fără să-și ia rămas bun dela părinți, lepădându-se cu entuziasm de dreptul de moștenire al privilegiilor, au ieșit din casa părintească; au coborât hotărâți în piață, s'au amestecat cu poporul, care suferise atâta, și au strigat din toate puterile: Libertate! Egalitate! Fraternitate! Și Popa Șapcă binecuvântă mișcătoarea scenă a fraternizării tutulor fiilor patriei. Negura care atâtea veacuri apăsase asupra țării române era spartă: încet-încet, ea trebuia să se risipească pentru a face loc luminii moderne.

Dar dela strigătul acela de generoasă revoltă contra unei stări seculare de rușine, de înjosire, de mizerie politică și socială, și până la realizarea frumosului vis, trebuia, afară de bine-cuvântarea lui Popa Șapcă, încă mult.

Tinerii patrioți, după vorbe, fură chemați la fapte. Trebuia făcută scara jertfelor pentru a ajunge la vârful dorit. Ei nu s'au dat înapoi. Entuziasmul lor nu a fost de o singură clipă: voește și vei putea!

Atunci începu pe 'ntrecute fiecare să alerge în fața primejdiilor. Adevărați apostoli, ei își părăsiră familiile, căminurile, dragostile: un scop unic îi mișca — triumful cauzei libertății, singurul viitor acceptabil în închipuirea lor pentru patria românească, singura ei putință de fericire.

A fost semnalul unei mari răsturnări sociale această pornire. Acești generoși tineri, urmărind idealul lor, lepădară fără socoteală cea mai puternică armă politică, averea. Ei credeau că generositatea lor de rasă avea să izvorască

fără istoric din pământul patriei. Cu iuțcala vertiginoasă începură să se ducă pe copcă marile averi boierești — un palat, pentru un act de propagandă; mii de galbeni, pentru o misiune fantezistă; o moșie pentru o broșură tipărită la Paris: luminează-te și vei fi!

A! generoși patrioți, cari vă jertfeți și pe voi și pe copiii voștri pentru viitorul neamului, voi întemeietorii partidului liberal clasic, voi nu știați desigur în ce mâini bune avea să cază drapelul vostru. Dece, la Paris, între un curs al lui Michelet și o predică a lui Lamennais, n'ați mers odată și la Madame Lenormant, celebra cărturăreasă, ca să vă prezică viitorul partidului liberal?

Erați prea naivi pentru a ști că ideile sunt în organismul social ca fermenții în corpurile vii. Voi nu puteați și că fermenții cei mai dulci pot produce toxice primejdioase. Și de aceea ar fi păcat să vă învinovățim pe voi de urmările unor intenții curate.

Și ori nu sunt frumoase urmările?

Voi patru copii ai lui Dinicu Golescu, și Câmpinenii și Negrii, păcat că nu trăiți să vă vedeți urmașii! N'aveți de ce să nu dormiți în liniște, n'aveți de ce fi mâhniți că ați jertfit averile voastre colosale cauzei liberale române. Voi ați lucrat pentru această cauză fără socoteală — preinșii voștri continuatori mai socotiți, lucrează prin această cauză.

Voi ați murit ruinați; dar nu face nimica — v'ați îndeplinit o datorie sacră pentru patrie. Mai târziu, prin patrie, copii săraci, luați de voi pe procopseală, începând cu doi galbeni pe lună, au ajuns milionari... Și d. Carada să nu iubească patria română? Dar de sigur că o iubește mai mult decât ați iubit-o voi!

Voi ați abolit privilegiile, pe cari le puteați moșteni; v'ați răsturnat boierile voastre proprii, v'ați vândut moșiile — ați dărâmat cetatea nobiliară. Bravi boieri democrați, bine ați făcut! Totul s'a câștigat și nimic nu s'a pierdut! Am obținut îndeplinirea formelor democratice, pe de o parte; iar pe de alta, acei ce v'au cumpărat proprietățile, cei ce au cules averile risipite, au restatornicit privilegiile, au reclădit cetăți de trei ori mai tari decât bietele voastre bătrâne boierii.

Avem bănci și credite, instituțiuni de toate felurile, tot atâtea castele tari, de unde nu se scoate ușor o castă nobiliară!

Și voi, părinți ai noștri, obscuri entuziaști, cari ați plâns de bucurie când v'ați sărutat cu feciorii de boieri pe câmpul Libertății sub binecuvântarea lui Popa Șapcă, n'aveți de ce să fiți mârniți.

Iată urmașii voștri liberali.

Iată haitele catilinare de politicieni liberali, de diplomați de mahala, de vânători de slujbe și de mici gheșef-tari: avocaței lătrători, samsarași dibaci, toate lichelele și drojdiile sociale, tinzând să suie sus, cât mai sus, — distincție fără merit, avere fără muncă, pofte fără sațiu — roade minunate ale unei școli ce le-a înarmat numai
15 instinctele pernicioase, pândind alegerile și toate nevoile publice pentru a ciupi pataca; neghiobi fără naivitate, răi fără bărbăție, urmând meritul și talentul deosebit ca pe niște vrăjmași de moarte.

Așa sunt toți câtă vreme soarta îi ține jos în masa cea mare, cufundați în valurile neastâmpărate ale semenilor lor. Dar când norocul, voind să tachineze pe ceilalți, ridică pe unul sus, încununându-i agitațiile neomenoase cu un succes de avere și de situație, atunci e un spectacol, care mă umple pe mine de respect și de stimă pentru
25 liberali.

Iată-l pe mititelul veninos și ridicol, care se sbătea ieri în noroiu, cât e de mare acuma, cât e de arătos și de senin. Iată-l cu ce bravură încalecă milionul! Privește emfaza desgustătoare a parvenitului! Vezi ce indiferență
30 crudă pentru suferințele semenilor și tovarășilor lui de adineaori! Vezi această mândră lipsă de liberalitate, de generozitate, de orice avânt nobil. El n'are înțelegere, ba simte chiar repulsiune pentru tot ce e frumos, pentru tot ce face mulțumire umană fără imediată utilitate
35 practică. Stropește cu noroiu și pe mamă-sa. Nesăturat cu milioane, e'n stare să-și mânjească mâinile în gheșef-turi spurcate.

Credință, talent, merit, onoare, sentiment? — « le cum-păr pe toate — am cu ce! »

Fraternitate? — gheșeft și chiverniseală!

Egalitate? — impertinență față cu distincțiunea, cu meritul și cu talentul!

Libertate? — bani, insultă și reteveiu!

5 Iată marele partid colectivist, urmașul partidului liberal clasic! iată continuatorii patrioților vizionari de odinioară — toxice partide ale unor bătrâne idei generoase.

* LIBERALII ȘI LITERATURA

Un celebru om de Stat englez, liberalul lord Macaulay, în 1846, într'un toast la inaugurarea Institutului filosofic din Edinburg, a susținut că literatura este cea mai stră-
5 lucitoare, cea mai curată și mai trainică dintre toate gloriile unei țări; că literatura unei națiuni poate exercita în lume o influență mult mai vastă decât a celui mai vast comerț și mult mai puternică decât a celei mai puternice oștiri.

10 E drept că el vorbea înainte de 48. Era firește un om înapoiat. Școala liberală s'a schimbat de atunci: teoria ilustrului lord a căzut cel puțin la noi între teoriile demodate.

15 Ce este literatura pentru un liberal colectivist? o inutilitate, în cazul cel mai bun — o primejdie socială foarte adesea.

Priviți la liberalii noștri. Vedeți pe acești serioși politicieni, cari nu știu râde. Ce înalt despreț pentru literele naționale! Față cu cea din urmă lichea colectivistă, cu cel
20 mai sec pișicher lătrător, sau cu cea mai brută burtă-verde, un om de litere nu înseamnă nimic pentru cel mai omenos și mai inteligent liberal.

Spre onoarea partidului colectivist, trebuie să mărturisim cu toții că el n'a numărat niciodată în rândurile lui un singur literat de seamă, afară, poate, de o singură
25 excepție, Delavrancea — și încă ș'aceea îndoioasă. Am zis «îndoioasă», întâiu, pentru că acest scriitor nu a dat, ca literat de seamă, decât producțiuni romantice, eminente ca lucrare artistică, dar absolut lipsite de vreo tendință sau pornire combativă, și al doilea, pentru că opera lui
30 nu e terminată. Desigur, voind odată să-și continue cu

dragă inimă frumoasa operă începută, are să fie silit să ia un ton potrivit vârstei coapte și gândirilor mature, și atunci, vrând nevrând, are să se despartă de liberali: din inutil ce era, ca literat, — le va deveni d'adrechtul primejdios.

5 Cazul lui va fi identic cu al tânărului senior prins de o ceată 'n pădure — va fi urmărit-o de silă în isprăvile ei eroice, dar nu-și va fi pierdut o picătură din fondul moral. Când se va întoarce în lume, va trebui să povestească cu humor senin toate peripețiile tragi-comice ale
10 captivității sale. Nu, de bună seamă, pe Delavrancea nu l-a pierdut încă literatura; dar liberalii o să-l piarză desigur, dacă e, cum (crez eu, un adevărat literat.

15 Literat și liberal nu pot sta la un loc decât în călătorie: liberalul e din cale afară serios.

Dacă literații noștri de seamă n'au avut totdeauna aceleași sentimente politice pozitive, ba încă unora dintre ei astfel de sentimente le-au lipsit chiar cu desăvârșire, — totdeauna un sentiment negativ au avut: repulsiune
20 pentru partidul liberal.

Pentru ce? E un cerc vicios: pentrucă liberalii n'au putut suferi niciodată pe literați, nici literații n'au putut suferi niciodată pe liberali.

Se 'nțelege că e vorba de literații cari merită acest
25 nume: căci aminteri, toată caracuda și plevușca literară, ca mardă a societății, nu-și poate găsi mîi bun loc decât în marele partid. Cine e literat fiindcă n'a putut fi altceva pe lume, trebuie să fie liberal — altfel, n'are ce să mai fie; acela trăiește chiar bine cu liberalii, ba face și minunea
30 că 'mpacă apa cu focul, politica liberală cu literatura frumoasă.

Alexandrescu, Alecsandri, Eminescu, dintre cei pierduți; dintre cei în viață, Maiorescu, onoarea catedrei și literelor române, și Hasdău, cel cu uimitor talent, puteau
35 vreodată să se lipească de liberali? Puteau vreodată să inspire unui colectivist altceva decât fiori și crispațiuni tetanice?

Dar colectivismul fuge de o carte de literatură frumoasă cum fuge habotnicul cel mai jurat de o mâncare oprită.

Dar un colectivist mai ușor înghite, peste toate diurnele, o broască râioasă decât o discuție judițioasă și mai ales o satiră.

Vorbește, dacă vrei, în literatura ta, de munți, de râuri, de flori, de fructe, și din zoologie, de toate dobitoacele domestice și sălbatice, afară de colectivist. Pătrunderea lumii ți-e permisă până aci. Până aci rămâi inutil; nu ne 'mpiedecăm de tine, nu te băgăm în seamă și nu te lovim. Dar dacă ai voit să pătrunzi fenomenul mirific și sacru al liberalismului român — ură de moarte!

Să răstorni balivernele răscăcărate și apocaliptice, să combați apucăturile lipsite de omenie, să-ți bați joc de ridicul? Dar atunci vrei să ne răstorni pe noi liberalii; atunci, ne combați pe noi, îți bați joc de noi liberalii, domnule literat. Atunci literatura d-tale nu e numai un lucru de prisos în societate, cum credeam noi, recunoscând-o; ci d'adrepul o primejdie națională!

Nu! condeiu! trebuie rupt și aruncat ca un stilet otrăvit. Jos literatura! Condeiu! trebuie să fie o unealtă practică de toate zilele pentru afaceri serioase; cu el să facem socoteli, contracte și statistice; comande, facturi și conturi; acte, legi și invitațiuni diverse. Condeiu! nu trebuie să fie un instrument de lux corupător cu care o nație să-și fixeze, spre păstrare din generație în generație, pentru depărtate vremuri, gândirile și simțirile: o astfel de fixare nu ne poate conveni de loc nouă colectivistiștilor de astăzi.

Iată cum gândește adevăratul colectivist: modest, pe cât de desinteresat, el vrea în viitor o discretă uitare mai bine decât meritata-i glorie. Iată sentimentele liberalilor față cu literatura națională. Iată ceea ce a declarat d. Dim. Sturdza în fața Academiei Române — cu aceeași solemnitate cu care lord Macaulay odinioară, la Institutul filosofic din Edinburg, și-a ținut mândrul toast pentru glorioasa literatură britanică.

ENERGIE ȘI SAȚIU

Timpuri clasice! când un adevărat liberal umbla cu pălărie de paie și cu pantaloni de dril la Crăciun și nu răcea fiindcă-l încălzeau principiile; când liberalul meu se
5 sătura cu o cafea cu lapte pe zi la Fialcovsky, căci acolo era adevărata reprezentare națională, iar nu în Dealul Mitropoliei, unde trona Reacțiunea — timpuri clasice, unde sunteți!

Astăzi liberalul, cu toate blănille și căciulile lui de biber,
10 este răcit; cu toate delicatesele, mezelurile rare și icrele moi, se simte pierind de slăbiciune.

Ciudat lucru! Cum să-ți explici acest fenomen istoric? Pentru ce un partid, odinioară, așa de subțire îmbrăcat ducea la ger, și așa de frugal hrănit era atât de robust,
15 iar astăzi, așa de bine 'nțolit și 'mbuibat, se prăpădește pe văzute?

Pentru ce? pentrucă blănille și căciulile au năbușit focul sacru! pentrucă delicatesele și șampania au stins entuziasmul!

20 Faraonul visase șapte vaci grase și șapte vaci slabe, și Iosif i-a tâlcut visul: împărate, or să vină șapte ani roditori — umple-ți hambarul, căci vor urma, după aceea, șapte ani de foamete.

Ion Brătianu a visat doisprezece boi grași și opt slabi,
25 și a chemat pe d. Carada și i-a spus:

« Iacă și iacă: oare ce să fie visul acesta? Tâlcutiește-mi-l! »

Iar d. Carada i-a răspuns:

30 « Vor veni doisprezece ani de putere — pricopsește-i pe ai tăi; căci vor urma opt ani de opoziție! »

Și Brătianu atunci, aducându-și aminte pe jumătate de niște vorbe mari ale altuia — cum avea obiceiul să-și aducă aminte de toate vorbele mari, pe cari, drept învățatură, le apucase în fuga mare numai pe jumătate, — a zis către ai săi:

« Imbogățiți-vă! »

Dar mai trebuie oare să le mai spună una ca asta? Dar era oare marele partid compus din niscai naivi sfioși, pe cari trebuia să-i rogi mult ca să guste odată? Ți-ai găsit pe cine să 'mbii de două ori!

Și așa, s'a adevărit tâlcuirea d-lui Carada.

Doisprezece ani de belșug!

Conversiuni, bănci, credite, întreprinderi, daraveri mai mult sau mai puțin curate. . . Mană cerească a plouat peste oastea liberală, și, fiindcă ploaia din cer nu caută și n'alege, a căzut și pe bun și pe rău, și pe deștept și pe neghiob, și, poate, pe vreunul cu merite reale, și, desigur pe toate lichelele. Incet-încet, în doisprezece ani atât de roditori, toată oastea bravilor democrați s'a aristocratizat constituindu-se în castă bogată și puternică — casta colectiviștilor. Puțini au fost acei nesocotiți cari să uite, în fumurile puterii, tâlcuirea făcută de d. Carada visului lui Brătianu, și să nu se gândească la anii următori de opoziție.

Dar ce s'a 'ntâmplat cu colectiviștii? Ceea ce se 'ntâmplă totdeauna cu castele: excesul de absorbire le-a produs slăbiciunea.

Oastea bravă a flămânzilor de altă dată s'a pus după atâtea isprăvi la ospăț. Au ospătat doisprezece ani așa de bine încât, când a sunat trâmbița, bravii au fost așa de îndopați că nu-i mai încăpea armura, ba unii nici nu se mai puteau ridica de greutatea pântecului.

Poftim de mai trimite pe umflații de astăzi să mai alerge ca trepădușii de odinioară, să mai latre ca tribuni ai poporului prin mahalale, să mai facă spume la gură ca apostoli iluminați ai liberalismului.

Ducă-se la așa treabă puținii ce au uitat tâlcuirea proorocului Carada! ducă-se cei mai târziu veniții, neofiții!

Dar aceștia sunt prea puțini la număr, pentru ca să mai poată apăra cauza liberalismului. . .

— Ei și? ce-mi pasă mie? zice colectivistul adevărat. Liberalismul?.. dar asta a fost un moft. Democrația?.. dar asta a fost o unealtă, nu un scop. Nu opt, optsprezece, cincizeci de ani pot sta în opoziție! Eu n'am fost neghiob: am înțeles tâlcuirea lui Carada ca și dânsul însuși. Atât ar mai fi trebuit: să stau doisprezece ani la putere ca pe urmă să mă 'ntorc iar cu pantaloni de dril la Fialcovski, la cafea cu lapte, să latru contra Reacțiunii?... Entusiasism? pentru ce să am? ca să căpătuesc pe nu-știu-cine? Sunt prea copt ca să mai am entusiasism pentru nu-știu-ce!

În așa stare a partidului, pe corifeii colectivști deplin chivernisiți îi apucă și porniri de lux — veleități de pre-seanță, dorințe de întâietate (ca odinioară a vizirului Brătianu) și poftte de o pagină specială în istoria politică a veacului: de aci, zizania și grupurile personale, micile bisericuțe în marele Panteon colectivist.

Astfel, dacă vrei să știi cât de nemernici și de răi sunt colectivști în genere, trebuie să întrebii pe colectivști în parte: să vezi recomandație! Dacă vrei să știi cât de puțini sorți au de a mai rămâne la putere în actuala formație, întreabă pe dd. Stătescu și Sturdza. Dacă vrei să știi ce boroboațe și ce ticăloșii au să facă în o altă formație eventuală, întreabă pe dd. Aurelian și Lascar.

Așa stă partidul colectivist astăzi.

Cine strică? Fără un moment de îndoială, poți răspunde: d. Carada, că le-a tâlcuit visul lui Brătianu, și Brătianu, că i-a lăsat să prea adeverească tâlcuirea d-lui Carada.

Cu toate parigoriile ce și le fac cei încă necăpătuiți și și câțiva naivi dreptcredincioși, un partid politic mai slab, mai neputincios și mai pierit decât cel colectivist nu se poate.

Marele partid a fost ca șarpele sunător: primejdios și năvalnic pe câtă vreme-i era foame. S'a repezit cu pornire monstruoasă pe pradă: a 'mbălat-o și, pe nemestecate, a înghițit-o. Astăzi, că s'a umflat, crotalul stă la soare, amorțit de enorma greutate a mistuirii: sfârcul dela coadă d'abia-i mai mișcă sunând alene din clopoței; capul doarme de somnu' ndopării nemăsurate: oamenii de treabă pot să i-l sfărâme fără multă luptă.

CABINETUL HAGI-TĂNASE

Era odinioară obiceiul să meargă oamenii mai cu dare de mână la hagialâc — bun și frumos obiceiul creștinesc!

5 Plecau a doua zi după lăsata secului, umblau tot postul mare, și ajungeau pe vremea sărbătorilor Invierii la Ierusalim. Acolo, se spoveduiau, se 'nchinau, se grijeau și luau lumina dela Sfântul-Mormânt. Apoi plecau înapoi, treceau pe la Sfet-Agora și soseau înapoi acasă cătră vară.

10 Intoarcerea lor, așteptată cu multă nerăbdare, era un mare eveniment pentru toți mahalagiii.

— Când vin hagiții? întrebau aceștia în toate zilele pe jupâneasa de-acasă.

— Nu se știe... când 'o vrea Dumnezeu.

15 Dar, în sfârșit, iată dela Brăila știrea, care se 'mprăștie ca fulgerul din mahalagioaică în mahalagioaică:

— Sosesc! vin hagiții... Duminică!

Emoție, fierbere și neastâmpăr!

20 Cu toții, bărbați, femei, bătrâni, tineri, cu toții Duminică, dis de dimineață, la streaja orașului! Tocmai, pe seară, iacătă... au sosit chervanele.

Hagiții cobor!

Toată lumea se repede... Fiecare caută măcar să s'atingă câtuși de cât de-un hagi: îmbrățișări, sărutări, pe obraz, pe mâini, pe pulpana anterului; babele mai cre-
25 dincioase fac mătânii și sărută papucii prăfuiți de pulberea pământului sfânt, și fericit acel care capătă din anafura, aiasma și mirul aduse așa de departe!

Acu pornesc cu toții în alaiu spre casă.

30 Hagiții merg înaintea cu finice, cu lumânările dela Inviere și cu candela în care arde încă, cum a ars pe tot drumul,

flacăra împrumutată dela mormântul Domnului. Hagiul cântă și mahalagii țin isonul în sunetele clopotelor dela biserici.

Ajungând acasă, hagiul începe să povestească prietenilor câte a văzut: icoanele, făcătoare de minuni, plângând cu două șiruri de lacrimi, unul fierbinte și altul rece; candela aprinzându-se de sine d'asupra Sfântului-Mormânt, și toaca bătându-se singură, și papucii puși acum un an în groapa străjuită a lui Sfântul Nichifor, și scoși
10 acuma tociți și învechiți de sfântul, care i-a purtat un an întreg în raiu — și câte și mai câte minuni.

Și hagiul se umflă cu ifos, și bigoții mahalagii ascultă cu gurile căscate plini de venerațiune.

De acoloa, cu toate micile zâmbete răutăcioase ale
15 câtorva pizmași cari nu s'au învrednicit să meargă și ei la hagiâlăc, omul, care s'a 'ntors, își adaogă un titlu mare la micul său nume. A fost, cât a fost Tănase — de-acuma Hagi-Tănase. Și astfel, chiar dacă mai nainte, ca simplu Tănase, n'o fi avut multă trecere în mahala, de acuma
20 și-a asigurat netăgăduite creditul și autoritatea.

De-acuma, Hagi-Tănase e deputatul mahalalei; Hagi-Tănase dă povețe, e martor la învoieli și arbitru la desfaceri de daraveri încurcate; Hagi-Tănase împacă certurile și aplanează vechile prigoniri dintre mahalagii: Hagi-Tănase, cu un cuvânt, e temeiul moral al opiniei publice
25 locale.

Frumoase timpuri patriarhale! multe din obiceiurile voastre s'au pierdut, dar cel puțin hagiâlăcul tot a rămas. Decât numai, în loc să-l facă omul spre răsărit ca aldată,
30 astăzi îl face spre apus; dar asta nu 'nsemnează cumva că ar fi mai slabă evlavia.

Uitați-vă cu ce nerăbdare așteaptă colectivității pe d. Sturdza.

— Când vine? întreabă toți cu neastâmpăr.

— Nici noi nu știm... când o vrea Dumnezeu, răspunde « Voința ».

Și așteaptă toți... Dar în sfârșit iată că odată se răspândește sgomotul:

— Vine! vine Hagi-Tănase!

Ce emoție! ce forfotă printre colectivști!

La gară toți! dela Carada pân' la Zaharia: toți, care mai de grabă, vor să-l vază, să-l atingă pe omul sfințit și să-l asculte.

5 Hagiul coboară cu ifos din vagon, și e literal luat pe sus și dus cu mare alaiu acasă.

Aci, le povestește, la câți n'au rămas afară 'n curte, minuni peste minuni: cum a plâns Goluchowsky când l-a luat în brațe; cum l-a sărutat Hohenlohe; cum cei doi
10 cancelari l-au rugat să vie numaidecât la putere, că aminteri se prăpădește Tripla-Alianță; cum Impăratul Wilhelm l-a însărcinat să spuie Regelui Carol că nu mai vine în țara românească, după făgăduială, dacă nu or fi colectiviștii la putere...

15 Și le taie Hagi-Tănase și le croiește, cu cotul; iar bigoții colectivști ascultă cu venerație și se 'nchină uimiți de atâta diplomație.

S'a isprăvit... Hagiul și-a recăpătat autoritatea și creditul, atât de compromise înaintea hagiâlăcului.

20 Colectiviștii mari și mărunței pornesc și aleargă cu limba scoasă, la cluburi, la cafenele, la palatul Justiției, la toate răspântiile, ori unde e loc larg de căscat gura și de lătrat, și nu se mai aude alta decât unisonul loazelor:

— Nu mai merge fără Hagiul! e poruncă dela Impăratul!
25

Și peste câteva zile, ortodoxa « Voință », anunță cu litere entusiaste constituirea cabinetului Hagi-Tănase, pe când « Liberalul » zâmbește verde, ca orice liber-cugetător, căruia nu-i convin nici candelile ce se aprind de sine, nici
30 papuci purtați în raiu, nici altfel de superstiții.

PUTEREA CREDINȚEI

Era, în adevăr, până alaltăieri marele partid colectivist într'o stare desperată.

5 Dintre partizani chiar, foarte puțini mai credeau într'o îndreptare a situațiunii. Fiecare colectivist, atribuind la deosebite cauze starea de slăbiciune a partidului, o constata cu durere.

N'avem șef, ziceau unii; n'avem cap, ziceau alții.

Ne omoară lupta mediocrităților cari se vâra la întâietate.

10 Ne prăpădește lipsa de directivă.

Ne minează țafna ciocoiască a lui Stătescu.

Ne duce de răpă strâmtimea de vederi a lui Sturdza.

Ne-a compromis Stoicescu.

Ne-a încurcat Porumbaru.

15 Ghenadie ne-a mâncat.

Fleva ne-a distrus.

Cum să meargă cu un Aurelian?

Ce ne face mai rău e gașca îmbuibăților, cari stau de-o parte și nu se mai interesează de soarta partidului.

20 S'a dus partidul! Cădem dela putere, cădem cu rușine fără să fi făcut, într'un an și jumătate, decât neghiobii și răutăți gratuite, și în locul nostru are să vie iar Reacțiunea!

Reacțiunea!

25 Săriți, frați colectiviști! lăsați de o parte micile pasiuni! uniți-vă cu toții într'un gând și într'o simțire, să salvăm onoarea partidului!

Așa lătra potaia colectivistă; dar ea lătra, ea auzea.

30 Nici mediocritățile pretențioase, nici nulitățile ajunse, nici îmbuibății reci și prudenți nu-i dedeau ascultare.

O situație mai disperată nu se putea; când, d. Dim. Sturdza se gândi să plece la hagiâlăc. Fericită inspirare! merită să reaprinză în inimile întristate ale dreptcredincioșilor colectivști, scânteia stinsă a credinței.

5 Dela apus răsare acum lumina dreptății: e peste puțință ca Tripla Alianță să lase pe marele partid în pieire, cu atât mai mult că Reacțiunea, care anțărt era vândută la Austro-Maghiari, acum a vândută la Muscali.

10 Cu inima strânsă de cea mai chinuitoare nerăbdare așteptau dreptcredincioșii întoarcerea diplomatului lor dela hagiâlăc.

Dar, câteva zile mai înainte de această mult dorită întoarcere, un eveniment politic internațional de cea mai extremă importanță s'a petrecut în Europa, — unul din
15 acele evenimente ale căror urmări sunt, cum să zic? incalculabile — un eveniment merit să readucă la înflorire sănătatea atât de ofilită a partidului colectivist: d. Dimitrie Sturdza, după ce s'a fost înscris la palatul imperial din Berlin, a fost poftit la un prânz al Impăratului Wilhelm,
20 și ceva mai mult, Impăratul a fost politicoș cu d. Dim. Sturdza.

Ei! să nu mai spună cineva că partidul colectivist stă rău!

25 Vestea despre marele succes diplomatic a umplut, se înțelege, de bucurie pe toate caradalele și budalalele marului partid.

30 Vezi că, în datinele colectiviste, prânzul joacă un rol sacru. Așa bunăoară mi-aduc aminte de un prefect colectivist naiv, depărtat de ministrul de interne ad-interim, d. Gogu Cantacuzino: făcea un tărăboiu grozav, fiindcă nu-i intra omului în cap cum se poate un ministru care a fost de două, trei ori la masa lui să-l dea afară din slujbă! E ceva neînchipuit.

35 Dacă mănânci la un colectivist, ori dacă mănâncă el la tine, s'a isprăvit! ești legat cu secul pe vecie, la moarte și la viață: e ca și cum ai fi tras fum din aceeași lulea cu un șef de Piei-Roșii.

S'a isprăvit! Dacă Impăratul Wilhelm a poftit pe d. Sturdza la masă și a fost și politicoș, atunci, cât va

trăi Impăratul, care e tânăr și voinic, colectivii n'au să mai cază dela putere.

Frumoasă perspectivă!

5 Și amicul meu d. Ghiță Bursan, care, spre onoarea lui, nu face parte dintre caradale, când mă 'ntâlnește, mă tachinează:

« Ei! amice, ce mai zici? ai aflat? »

Eu mă fac că nu pricep ce vrea să zică: atunci bunul colectivist adaogă umflându-se 'n gușe:

10 « N'ai cetit depeșa din Berlin? »

— Nu!

— Cum se poate?... Sturdza!... a mâncat... la Impăratul Germaniei!

— Nu mă 'nnebuni!

15 — *Parole d'honneur...* Ei, apoi?... Salutare! salutare! » și d. Ghiță mă lovește peste pânțece și pleacă radios.

Mie nu mi-e că m'a lovit peste pânțece, nici că pleacă radios: mi-e că amicul meu crede în adevăr că Impăratul
20 Wilhelm e de acu colectivist. Dar nici de asta nu mi-ar fi atâta, fiindcă mai la urmă pe amicul meu îl cunosc și-l știu că e în stare să crează altele și mai și: mi-e că toți colectivii, și caradale și budalale, cred toți ca fratele Ghiță.

25 O, dreptcredinciosule colectivist! credința ta — e cazul să spun — nu te va mântui.

30 Și să vedeți pe urmă supărare când Impăratul, la o adică, n'are să pună în condițiile Triplei Alianțe menținerea colectiviiilor la cârma României! Să vedeți tărăboiu! N'are să intre în capul amicului meu Ghiță: cum se poate? să te cheme la masă, și pe urmă să te lase așa? In adevăr, lucru de neînchipuit!

MONUMENTUL LUI BRĂTIANU

Știu ce au să spună colectiviștii citind rândurile de mai la vale. Or să strige: impietate!

5 Da, orice adevăr nediscutabil despre actele lor, orice glumă cât de inocentă despre cusururile lor, orice cercetare cât de obiectivă asupra istoriei partidului lor e o profanare, un sacrilej, care pune pe acești domni într'o stare de iritație ridiculă.

10 Dar tot acești domni, când e vorba de un act pozitiv de pietate, din parte-le, chiar în cauza lor, au niște apucături foarte stranii.

Intr'o primăvară, fiind în opoziție, se hotărăsc să meargă în pelerinaj cu mare alaiu la mormântul lui C. A. Rosetti, și, zor nevoie, vor să treacă anume prin fața palatului ca să facă o manifestație de zavragii. Procurorul îi somează să se retragă, și dă ordin jandarmilor să respingă mulțimea de caraghioși și de gură-cască. Ce fac atunci bravii mei? Aruncă jos coroanele destinate mormântului și se risipesc înjurând reacțiunea, care nu-i lasă să facă 20 mascarade neomenoase sub balconul suveranului.

Iată însă că peste puțin timp, toamna, bravii și pietoșii pelerini vin la putere. Credeți că-și mai aduc aminte în primăvara următoare de aniversarea morții ilustrului lor Rosetti? Credeți că acum, când pot face, fără niciun 25 scandal și într'un mod cu deosebire strălucitor, pelerinajul lor, se mai gândesc la mormântul sacru? Ți-ai găsit!

Ce s'a întâmplat cu Rosetti se întâmplă și cu Brătianu. Credeți că au să facă evlavioșii colectiviști, cât or sta la putere monumentul lui Brătianu? Ași! Ce? sunt nebuni, să nu 30 rezerve actul lor de pietate pentru a-l exploata în opoziție?

Il vor ridica acel monument, dar atunci când vor avea cu el vreun prilej de scandal pe cale publică. Inchipuiți-vă pe colectivști paraponiști, jalnici, cu lacrimile pe mustăți, cu cunoscutele lor mutre tragi-comice de circumstanță, 5 mergând la inaugurarea monumentului și vrând să treacă pe la palat ca să dea cu huideo reacțiunii!... Așa mai înțeleg evlavie! să folosească la ceva!

Dar oricum, fie! Domnilor colectivști, trebuie să faceți monumentul lui Brătianu, sunteți datori să-l faceți: nu 10 doar pentrucă ați strâns în acest scop trei sute de mii de lei — mai la urmă, câteva sute de mii de lei, într'o țară bogată ca a noastră, e un condeiu care se poate neglija, — dar aveți o datorie morală.

Cine l-a albit pe Brătianu în doi-trei ani? Cine l-a 15 sdrobit și i-a precipitat moartea? Răutatea adversarilor sau ticăloșiile partizanilor? La aceste întrebări a răspuns el singur, și n'a fost niciodată așa de violent și de crud cu adversarii cum a fost cu colectivștii lui. Tocmai pentru aceea colectivștii sunt datori memoriei marelui lor răposat 20 o reparațiune, pe care au promis-o de atâtea ori, dar a cărei realizare o amână neconținut.

Dacă datoria aceasta ar fi curat politică, n'ar fi așa de urgentă îndeplinirea ei: figura unui mare om de Stat 25 nu pierde nimica privită mai de departe, și întârzierea ridicării unei statui nu poate strica nimic celebrității, mai ales când aceasta e meritată. Dar colectivștii au fiecare o datorie personală față cu memoria lui Brătianu.

Ieșiți pe podul Mogoșoaii; mergeți la șosea, la spec- 30 tacole, oriunde; vedeți această strălucitoare nobleță, în cea mai mare parte de proveniență transdanubiană, în echipajele ei lustruite, așa de proaspăt blazionate că nu li s'a uscat încă bine poleiala; uitați-vă ce găтели mirifice, ce giuvaericele scânteietoare, ce lux princiar, ce somptuoase palaturi, ce oteluri artistocratice! — toate, toate răsărite 35 în câțiva ani, ca prin farmece, în mijlocul unui popor eminentemente agricol, care, în loc să prospere și el în acest timp, a dat mereu înapoi.

Cine este creatorul acestei mândre și puternice caste nobiliare?

Brătianu!

Voi, cari ați pescuit în undele Dunării saci cu ruble; voi, cari v'ați culcat într'o seară pe un modest mindir de paie ca să vă deșteptați a doua zi pe saltele moi umplute
 5 cu bilete ipotecare; voi toți în fine, atâtea nimicuri sociale de odinioară, răsăriți din gunoiu dela 78 încoace, nobili străluciți de ieri, — voi, dacă nu ridicați lui Brătianu un monument măreț (dar, bine înțeles, nu în inimile voastre, ci pe o piață mai curată), veți da dovadă de lipsa celui
 10 mai elementar sens moral, pe care-l are orice câine cât de hârbar.

Trebue numaidecât să-i ridicați un monument, și norocos artistul care va fi însărcinat cu această lucrare! Mare subiect! Bogat motiv pentru o operă de artă!

15 Inchipuiți-vă un pedestal de marmoră albă cu patru basso-reliefuri de bronz reprezentând triumful Colectivității. Primul: Colectivitatea, o femeie slabă, sdrențuită, hidoasă, venind cu părul vulvoiu ca o furie palavrată în fuga mare, urmată de o haită de lupi hămesiți; — al
 20 doilea: Colectivitatea, în dreapta cu reteveiu și în stânga cu masalaua, și potaia urlând; al treilea: Colectivitatea și lupii înghițind pe nemestecate care încărcate cu provianturi, clăi de fân, tunuri, drumuri de fier, hârtii de bancă, feldefel de delicatețe, și al patrulea basso-relief:
 25 Colectivitatea grasă, costumată și înarmată à la Minerva, dictând legi norodului, și împrejură-i, lupii îndopați și domesticiți, purtând sgarde de aur masiv la gât și făcând sluj frumos...

Și deasupra pedestalului, ilustrul om în picioare!

30 Care ar fi momentul cel mai personal, cel mai caracteristic, cel mai adânc psihologic, ce ar trebui prins? Nicio clipă artistul n'are să stea la îndoială. Figura marelui om de Stat va trebui să fie posomorâtă; în expresia ei, un amestec de căință și de desgust --- de căință pentru jertfele
 35 de conștiință ce a făcut crezând că face un bine patriei, de desgust pentru trista lui amăgire.

Voi, cari ați pescuit în undele Dunării saci cu ruble; voi, cari v'ați culcat într'o seară pe un modest mindir de paie ca să vă deșteptați a doua zi pe saltele moi umplute

cu bilete ipotecare; voi, toți în fine, atâtea nimicuri sociale de odinioară, răsăriți din gunoiu dela 78 încoace, nobili străluciți de ieri — treceți, cu capul descoperit, repede pe dinaintea monumentului, ca nu cumva buzele
5 omului de bronz să capete glas și să vă strige:

« Am tolerat asasinate, jafuri și procese scandaloase !... »

•

RĂRUNCHII NAȚIUNII

E frumos când un popor își apără veacuri întregi partea de pământ care-i dă hrană și-și păstrează limba, unealtă neprețuită a simțirilor și gândirilor lui...

5 E frumos când un popor, după ce a tânjit sub biciuirea celor mai crunte împrejurări, se ridică din genunchi drept în picioare și zice lumii întregi: sunt ce am fost și voi eu să fiu ce sunt!

10 E frumos mai ales când un așa popor poate să și rămână în picioare și să-și confirme, în mersul complex al lumii, o așa bărbătească și demnă afirmare.

Dar e și mai frumos când — lucru așa de rar, s'ar crede; însă nu de tot imposibil, precum vedem — un popor se simte așa de voinic și de încrezător în sine, încât pentru
15 avântul lui în viitor nu-i mai trebuie niciun sprijin în trecut.

Tu, popor român, aruncă dar departe de tine, fără cea mai mică umbră de muștrare, poveștile triste despre suferința, îngenunchierea și rușinea, de care au scrâșnit atâți strămoși ai tăi. A fost un lung vis urât, care s'a stins.
20 Te-ai deșteptat. Opresiunea nocturnă a dispărut la sunetul toxinului liberal.

Rănile seculare s'au vindecat... De ce să te mai doară? Rușinea istorică s'a spălat... De ce să-ți mai fie scârbă. Ești stăpân pe viitoru-ți... De ce să te mai gân-
25 dești înapoi?

Uită vitejia îndărătnică și fără izbândă hotărâtoare a acelor ce dorm sub lespezi, în mănăstiri stăpânite nu de urmașii lor! Uită umilirile pe care le-au îndurat părinții
30 părinților tăi dela spurcăciunile Fanarului! uită sângele vărsat; uită obrajii crăpați de palme; uită copiii traficați

la Țarigrad! Uită-ți cântecele de jale și de revoltă! Uită tot, tot, tot...

Ca să răzbați peste atâtea prăpăstii, prin întunec, la câmp liber și lumină, a mai trebuit și altceva afară de vitejie și de răbdare. A trebuit, în fundul cugetului și sufletului tău, o forță, pe care nicio năvală de împrejurări nefaste să n'o poată covârși.

Tu nici nu știi ce nobilă putere, ce izvor nesecat de energie păstrezi în fundul rărunchilor tăi!

Mândrește-te, că ai de ce! Iată.

...O zi splendidă!... Un vânt, înviorător de muguri, suflă încetinel pe coasta dela Florica, unde doarme întru Domnul țărâna lui Brătianu. Vântul aduce acolo, din larga depărtare a văii Argeșului, glasuri de talange, pe deasupra cărora clipește limpede un clopot dela cine știe ce biserică săracă. În vale, deasupra satului, se ridică în sus fumul alburiu din vetrele unde s'a gătit hiertura de dimineată. Pe poteci, coboară iute și mărunțel, neveste și copii cu demâncarea către țarină colo departe, unde plugurile românești trag încet-încet brazda grasă de primăvară; iar pe drumul care duce la bătrânul Câmpulung, merg, în pasul cailor, o ceată de tineri călărași cântând din frunză.

Iată; pe când din muscele și văi, învăluite în aburul străveziu al luminoasei dimineți, se ridică parcă un singur fior — suflarea Patriei românești — un om mic de stat suie gâfâind, cu cerbicea 'ncovoiată, cu capul plecat și cu privirea întunecată, pe cărarea care merge sus la mormântul patriotului.

Știi cine e omul acesta? — E d. Sturdza. Și știi ce gând îl mână? — Merge să ia dela răposatul o inspirație românească, națională.

S'a oprit, și, întors cu spatele către vasta panoramă vie din vale, care i-ar putea sugera atâtea ș'atâtea inspirațiuni, ascultă în genunchi glasul misterios de sub pământ...

L-a auzit în sfârșit... Se ridică și zice:

« Da, colectivitatea a izvorât și izvorește din rărunchii națiunii! »

Măreață inspirație! S'o aplaude toată lumea!

S'o aplaude mai ales toți aceia câți n'au mai încăput în insulele Archipelagului grecesc; toți câți n'au mai putut haiduci prin munții peninsulei Balcanice; toți hidriștii
 5 sătui de viață de șaică pe mările Levantului; toată spuma de pe dospeala Orientului poliglot; toți din toate părțile, pe cari i-a gonit casa lor fiindcă erau ori prea îndrăzneți, ori prea lași, ori prea nemernici, ori prea ischiuzari, —
 10 toți în fine câți au venit aci la noi să instaureze, vrednici cuceritori, o strălucitoare și nebiruită aristocrație modernă.

Aplaudă și tu, cioban din munți, și tu, plugar din vale! și tu, răzeș moldovean, și tu, moșnean muntean, și tu, boiernaș oltean! Aplaudă și tu, șindrilar moț din Abrud, și tu, trocar de pe Bârsa! și tu, minunatul învățat Hășdău,
 15 boier din Basarabia, și tu, dulce poet Coșbuc, nobil copil din poporul Năsăudului! Aplaudați și voi!

Tu, națiune română întreagă, tu, popor nemernicit odinioară de-atâtea necazuri și aiurit atâta vreme de restriște seculară, uită tot, bucură-te și fii mândru!

Pune-ți capul, ca un alt Jupiter, sub lovitura barosului celui dintâiu Zorilă care ți-o ieși în cale, ca prin spărtură să țâșnească înțelepciunea! Apoi, ia cuțitul dela brăul unui hamal levantin, care înjură o singură Maică-Precista în șapte limbi, și, plin de entusiasmul unui iluminat, spin-
 25 tecă-ți foalele. Vâră-ți mâinile adânc în măruntaie și scoate din rărunchii-ți pe toți Iulicii, Scupiewskii și Cavallioti, toate malaxalele, caradalele, budalalele și paciaurile lepădate de ostroavele și ținuturile orientale... Nu i-ai găsit pe toți încă! Mai adânc, nenorocitul! Scotoceste bine și
 30 scoate la urmă, ca un mărgăritar fin, și pe țelebi Sechiaris.

Astupă-ți apoi spintecătura pântecelui cu amândouă mâinile, rămânând să nu mai ai cu ce-ți acoperi obrazul, și strigă lumii, cu tonul celui mai înalt triumf național, aceea ce mormântul lui Brătianu a șoptit așa de discret
 35 la urechea lui Sturdza:

« Da, colectivitatea a izvorât și izvorăște din măruntaiele mele — din rărunchii națiunii române! »

CARADĂLE ȘI BUDALĂLE

Afară de foarte rare excepții onorabile, și țin s'o spun asta dintru început, dar foarte rare, familia colectivistă are două mari varietăți prea bine caracterizate — caradă-
5 lele și budalălele. O statistică serioasă nu s'a făcut încă pentru a se ști care din aceste două e mai numeroasă; dar un studiu fiziologic poate să ne arate sigur însușirile distinctive ale fiecăreia din aceste două varietăți colec-
tivistice.

10 Astfel...

Caradălele sunt eminentemente pozitiviste, iar budalălele tot atât de idealiste.

Caradălele, deși le merg treburile din bine în mai bine, sunt totdeauna grave, posomorite și deprimare — reflexul
15 unei conștiințe acrite, nu doar de vreo remușcare, acrită, pentru că o roade mereu la rădăcină o teamă nedefinită de pagubă în viitor, ori de răspundere pentru trecut. Budalălele din contra, meargă-le trebușoarele cum le-or
merge, sunt vecinic vesele, degajate și cheflii — semnul
20 unei conștiințe placide, plină de convingerea că, pe câtă vreme va trăi Wilhelm al II-lea, Mitiță Sturdza și Franz-Iosef, Colectivitatea n'are frică de Reacțiune.

Căci budalaua este tot atât de pasionată de diplomație și de politica înaltă exterioară, pe cât e de amatoare
25 caradaua de finanțe, de Credite, de Bănci, în genere de zaraflic. Așa se explică fenomenul curios pe care l-am aflat zilele acestea, și anume că mai multe caradăle au vândut, cu prețuri relativ fabuloase, la o mulțime de
budalăle scobitoarea de dinți adusă de d. Sturdza din
30 Berlin, dela prânzul împărătesc — precum călugării pribegi

vând babelor mereu țândări de lemn din Sfânta-Cruce, care nu se mai isprăvește niciodată. Câte budalăle sunt, ca să le hrănească credința, le trebuie caradălelor un stângen cubic de lemne.

5 Caradălele sunt totdeauna apucătoare și strângătoare; budalălele sunt în genere desinteresate, ba adesea chiar generoase. Astfel, de exemplu, când cu mormântul lui Brătianu, caradălele au trepădat cu listele, iar budalălele le-au subscris; caradălele au luat de mult banii, iar budalălele așteaptă încă monumentul; și ce e mai delicios e că, dacă cineva, indiscret, interpelează să afle ce s'a făcut cu banii aceia, își găsește beleaua tot cu budalălele; tot ele se necăjesc:

15 « Auzi d-ta! Cum se poate să cuteze cineva a se îndoi de filotimia caradălelor?! Ce infamie! »

Pe cine nu poate fi colectivist, pe cine îndrăznește să critice actele deplorabile ale Colectivității, sau să glumească asupra ridiculelor ei patente, caradaua îl dușmănește de moarte, rânjind și mocnind înfundat, fără să zică o vorbă, iar budalaua, fără să-l dușmănească, îl ocărăște pe față chelălăind; de ce? fiindcă, de regulă, budalaua e sinceră și are o inimă trandafirie, iar caradaua e haină și are mațe pestrițe.

De câte ori o budală dreptcredincioasă, având vreo 25 nedumerire asupra situațiunii politice, își permite să fie indiscretă și să interpeleze pe vreo caradă pricepută, — aude toate minunile diplomației, tractate dintre puteri cu amănuntele lor, jurăminte și pupături împărătești, planurile Rusiei, gândurile suveranilor și cancelarilor, și la urmă primește, ca gaj solemn de întărire, scobitoarea autentică, morfolită în dinții lui Hagi-Tănase.

Așa, căutând să scape de nedumerire, biata budală cade într'o stare de completă aiureală; și, deși priceputa caradă, ca să-și culmineze autoritatea, i-a recomandat 35 sever budalălei o extremă discreție, aceasta d'abia iese și aleargă să caute un cunoscut: celui dintâiu pe care îl întâlnește îi spune cu gravitate alandala halimălele gogonate pe care le-a auzit adineaori, și-i arată scobitoarea, dar fără să-l lase s'o atingă.

Acesta este cazul interesant când o budală scacă vrea să treacă și ea drept o caradă adâncă.

Dar este, poate, și mai interesant cazul când o caradă adâncă vrea cu orice preț să treacă drept o budală seacă.

5 Ia întâlnește-o, atunci când colectivitatea, ori este în plină criză, ori a făcut iar vreun scandal sau vreo boro-
boată așa de mari încât opinia publică e săturată de
scârbă; ia întâlnește atunci caradaua. Dacă nu te-a putut
10 ocoli de departe, oprește-o față în față și n'ai nevoie s'o
mai interpelezi, că 'ncepe ea singură. Ascult-o cât e de
obidită de tot ce se 'ntâmplă; cât e de desgustată și cât
regretă că a avut iluziuni liberale; cum nu se mai amestecă
de mult în nimic; cum a spus, așa și pe dincolo, că nu
mai merge; dar cine-a vrut s'o asculte! »...

15 Ia uită-te în ochii ci — să vezi cum și-i pleacă în jos
și cum clipește cuvioasă, ca un vulpoiul pocăit, care a
uitat de mult că se află și găini pe pământ, ca doar de te-o
prosti să crezi că acest patriot este, nu una dintre cele
mai subțiri caradăle, ci una din budalălele cele mai gros-
20 solane.

Și e curios cât de des oricare colectivist ține cu orice
preț să te înșele la categorie.

Spune-i unui colectivist, când vrea să-ți toarne gogoși
diplomatice: « Taci din gură, budală; astea sunt mofturi! »
25 Să vezi cât de demn îți răspunde: « Imi pare rău că nu mă
cunoști; eu nu fac parte dintre budalălele partidului, dom-
nule. Eu sunt o caradă! » Dar ia întreabă și p'o caradă
să-ți spuie cum stă politica... Îți răspunde dulceag:
« Da de unde să știu eu? Ce pot să știu eu?... Eu sunt
30 o biată budală în partid! »

De aceea, cât de deprins să fii cu fiziologia Colectivității,
te mai poți câte-odată înșela; poți lua de exemplu, la
prima vedere, pe cel mai nerod dintre budalăle drept cel
mai pișicher dintre caradăle și — poate și mai gravă
35 amăgire — viceversa.

Cine nu se înșeală niciodată la clasificarea exemplarelor
colectiviste... a! dar am uitat... mai este și o a treia
varietate, corcitura celor două: nu atât de lipsită de cali-
tăți de inimă ca să poată fi o caradă, nici atât de slab

înzestrată cu calități de spirit ca să fie o budală... cine nu se înșeală, zic, este însăși Colectivitatea.

La marele ziafet colectivist, niciodată nu se face confuziune de locuri și de bucățele. Din marea găscă friptă
5 de pe masa Colectivității, caradălele degustă pe tăcute pulpele, pieptul și ficatul; nevoiașii corci ciugulesc discret carnea rămasă pe coșul pieptului; iar budalălele clefăesc și sug cu entusiasm căpățâna și ciocul, cotoarele și labelle, mâzgălite prin sos de Patrie, libertate! egalitate și jos
10 ciocoi!

Cu toate astea, fără a mai vorbi de corcitură nevoiașă, eu gândesc că, dacă e, poate mai profitabil, mai bine, pentru un colectivist să fie o caradă, de sigur tot e mai frumos și mai onorabil să fie o budală.

VISURI DE RĂZBOIU

Umblă dela o vreme vorba de războiu.

Acum, duminica dimineața glasul goarnei nu mai despică nebăgat în seamă de femei aerul dimineții. Satul
5 d'abia deșteptat are acum mult mai multe urechi decât zilele trecute; mult mai multe inimi tresar la glasul goarnei astăzi. Chemarea șefului garnizoanei e auzită nu numai de soldații lui.

Bătrânii, cari-și aprind vatra de dimineață, nevasta,
10 care-și înfașă copilul, și logodnica tânără, care-și pregătește din vreme găteala pentru horă, sunt toți cuprinși de un fior adânc la glasul amenințătoarei chemări. În fiecare inimă de bătrân și de femeie câtă grijă e acum,
15 numai Dumnezeu știe! Poate că astăzi chiar, fiul, ori omul, ori logodnicul o să plece departe după steagul lui, și cine poate spune când s'or mai întoarce — de s'or mai întoarce! E neînchipuită starea sufletească a acestor ființe.

Războiul! Dar cine oare se gândește la el fără groază?

Cine? — Oamenii cuminți, Colectiviștii adevărați!

20 Dar nu numai fără groază, chiar cu dor nespus se gândesc la războiu acești patrioți. Pe câtă vreme mume, tați, neveste și copii tremură nebuni de groază gândindu-se la râurile de sânge, Colectiviștii cuminți tremură de neastâmpărul apetitului, gândindu-se la râurile de carboave.

25 Pe când fantazia, bolnavă de grea teamă, a unei lumi își face icoana unor supreme nenorociri, în cadrul căreia vede copii, frați și tați schilodiți, măcelăriți și pierduți în cele mai oribile chinuri, pe pământ străin, — calculul înalt al Colectivistului clădește cele mai strălucitoare
30 planuri de viitor: jocuri de bursă, întreprinderi, beilicuri,

pahonți, Warschawski!... O carboavă pentru o pâine! un pol pentru o sticlă de rachiu! o mie de lei pentru sărutul unei matrone! și zeci de mii pentru mijlocirea sau votul unui patriot colectivist!

5 Dar oare numai la atât se poate reduce eroismul colectivștilor în vremea unui războiu? Doamne ferește! Bravii mei vor lua și armele; ei vor forma așa numita gardă civică. Toți agenții electorali, toate haimanalele și
10 toți haidamacii de mahalale vor forma cadrele, și vai de reacționarul care va refuza să servească de două ori pe rând! Va trebui să plătească rubla spre a fi, în greaua misiune de sentinelă la Vistierie sau la alte posturi strategice, înlocuit de un patriot colectivist.

15 Garda națională! Iată încă o instituție bravă, eminamente colectivistă. Care dintre caracuda și plevușca patriotică nu are în războiu atâta minte, ori atât noroc, să pătrundă până 'n toiul daraverilor mari și mănoase, se mulțumește să ciupească barem câteva zeci de ruble ca ofițer de gardă civică.

20 În vijelia războiului, firește, — și colo departe, în luptă, unde ar trebui devotament, uitare de sine și de ai săi, oarbă vitejie, și aci, unde ar fi stăpână în pace Colectivitatea, — n'ar mai putea fi cumva vorba de socoteală.

25 Și când s'ar întoarce bravii supti și veștejiți de mizeriile luptei, cu steagurile ciuruite, garda civică, cu burțile umflate și cu nasurile mai roșii decât penele dela pălării, ar deschide ea marșul paradei triumfale.

30 Și bravului întors i s'ar da o medalie de aramă, după ce colectivistul cuminte ar fi legat bine la gură sacul cu aur: invalidului i s'ar da o diplomă, în virtutea căreia să poată cerși la casa colectivistului, când acesta și-a umplut sertarele cu pachete de bonuri. În cine știe ce răspântie de vâlcele s'ar ridica un monument ieftin, spre veșnica pomenire a anonimelor sute și mii de viteji îngropați
35 acolo, pe când colectivștiștii și-ar ridica fiecare în parte palate și oteluri nobiliare în Capitala Regatului.

Și iarăși, colectivștiștii, geloși de sacrificiile pe cari le-au făcut în niște momente mari, ar înscrie încă o pagină grandioasă de glorie națională în istoria patriei, pagină datorită,

nu doar puterilor vădite ale patriei întregi, ci numai și numai particularei lor energii misterioase:

« Tot noi, colectivștii, săracii! »

5 Deci, încă un triumf pe câmpul de războiu! Incă un pas gigantic pe calea economică! Incă o dublă victorie de înșcris pe drapelul partidului colectivist!

Ș'apoi mai vreți să nu se mai bucure corbul când miroase a hoit, și colectivistul adevărat să nu viseze a războiu!

NU-I DE LOC DE MIRARE...

Înțeleg să se mire omul de un fenomen pe care-l
întâlnește întâia oară sau foarte rar în viață: de o stea
cu coadă, ori de trei sori pe cer, ori de un vițel cu două
5 capete și cinci picioare. Dar, de fenomene cari îi trec pe
dinainte în toate zilele cu o perfectă regularitate periodică
— de exemplu, de fiecare răsărit și apus de soare, de fie-
care stea fixă, de fiecare bou, ca toți boii, cu un cap și
patru picioare — nu înțeleg de loc de ce să se minuneze
10 cineva.

Faceți un caz colosal din declarațiunea generalului
Berendeiu, că pușca Mannlicher — pe care generalul Bu-
dișteanu, într'un moment de rânză răsturnată, a denun-
țat-o că e un simplu ciomag — e cea mai bună armă din
15 Europa; și nu vă poate intra în cap cum aceeași unanimi-
tate, care aplauda fleacurile unui general beteag, aplaudă
cu o egală căldură desmințirea unuia mai șdravăn.

Dar astea sunt lucruri de mirare?... doar, poate,
pentru cine nu cunoaște pe Colectiviști decât dela cio-
magul d-lui Budișteanu încoace; dar eu, care-i cunosc cu
20 mult înaintea ciomagului, de pe vremea reteveiului clasic,
n'am de ce să mă mir. Știu bine că a minți, a răsmiști și
a desminți, și cu vorba și cu fapta, a aplauda în toate
cazurile, astea sunt la Colectivitate niște acte fiziologice
25 normale, care nu se produc astăzi nici întâia, nici cea din
urmă oară.

La Mazar-Paşà, în celebrele întruniri de sub cerul liber
— și trebuiau să se țină acele întruniri, contra literei Con-
stituțiunii, sub cerul liber, căci sală așa de largă ca să
30 încapă atâtea vaste minciuni nu se pomenește, — la Mazar-

Pașă, se iscălea de sute de lătrători și de mii de gură-cască jalba-monstră, prin care rugau pe Vodă să nu sancționeze Convenția cu Austria, Convenție care era « un cuțit ce se împlânta până în prăsele în pânțele României! » Și
5 aplaudau Colectiviștii de se cutremura catapeteasma șandramalelor lui Mazar-Pașă.

Cine era oare omul însărcinat, în aplauzele imensei gugumăanii, să ducă 'n proțap lui Vodă jalba plouată de atâtea lacrimi și bale patriotice? D. Mișu Pherikydi...
10 Câteva zile în urmă, se împlinește pofta patrioților colectivști: cade Reacțiunea, vine Națiunea și — promulgă Convențiunea.

În fața palatului, e multă lume aglomerată: sunt jalnicii de alaltăieri dela Mazar-Pașă, foarte veseli acuma.
15 Ce așteaptă Națiunea? Așteaptă să vază ieșind dela Palat pe același d. Mișu Pherikydi, care contrasemnează sub sancțiunea domnească pe Convențiune, după cum scrie la Constituțiune. Când apare d. Pherikydi în mână cu sancțiunea, izbucnește în urale prelungite toată Națiunea!

Mai apoi, sub primul guvern colectivist, opoziția, aflând că e vorba să emită Statul hârtie-monetă, înregistrează în ziarele sale acest sgomot, p'atunci de mare senzație, finanțele noastre fiind pe vremea aceea încă vergine în
20 această privință. Răposatul C. A. Rosetti e cuprins de o adâncă indignare față cu sgomotul de atentat la virginitatea finanțelor României, și trage prin « Românu » o « declarațiune formale », prin care desminte categoric « infama și sfruntata născocire ». Hahalerele colectiviste aplaudă glasul autorizat al ogeacului.

Dar nu trece o săptămână, și tot « Românu » dă știrea că se vor emite peste câteva zile 27 milioane « bilete-
25 ipotecare ». Hahalerele aplaudă frenetic această ingenioasă operație financiară.

Mai pe urmă, Brătianu: « Nu dau Basarabia! » Aplause unanime. Apoi: « Ba o dau Basarabia, dar nu primesc Dobrogea!! » Aplause și mai unanime. În sfârșit: « Ba
35 primesc și Dobrogea!!! » Aplause foarte unanime.

Asta e iar ceva caracteristic al hahalérelor colectiviste: la ele și vorba unanim, ca și vorba patriot, e susceptibilă

de comparativ și de superlativ. De exemplu, hahalera colectivistă, când o întrebă cum merge politica, îți spune năclăit: « Aurelian are aprobarea unanimă a partidului; dar Sturdza o are mai unanimă; și, dacă e vorba, Cantacuzino ar avea-o foarte unanimă! » Cum am zice: Aurelian e patriot, Sturdza mai patriot și Cantacuzino foarte patriot!

Acum câtva timp, d. Sturdza în fruntea Colectiviștilor, în opoziție, agită lumea până la scandal de uliță cu chestia națională. Se țin întruniri monstre în grădina maiorului Fănuță — iar sub cer liber, firește. Națiunea hahalèrelor amenință să sfâșie steagurile dela legațiunea austro-ungară. D. Sturdza face în Senat o interpelare, în care acuză de infamie și de trădare națională pe guvernul conservator, că nu intervine în daraverile interioare ale Statului vecin, în plină pace. Colectiviștii aplaudă cu furie.

Dar, câteva zile pe urmă, același d. Sturdza, ajuns preșident de consiliu, merge la Iași, și, într'o întrunire publică, cere solemn scuze Statului vecin pentru necuviințele pe care d-sa le rostise în pofida Conservatorilor. Și aceiași colectiviști îi aplaudă tot așa de fierbinte scuzele dela Iași, pe cum îi aplaudaseră și necuviințele dela București.

Aceiași colectiviști apoi, cari voiau să dea năvală la legațiunea austro-ungară ca să sfâșie steagurile imperiului-regat, acum, câteva zile în urmă, într'o ocaziune onorabilă pentru țara întreagă, ca semn de entusiasm înalt, anină sute de steaguri austriace și ungurești pe balconul și fațada Clubului lor.

E drept că numai tricolorul regal unguresc era din stofă proaspătă; pentru steagul împărătesc austriac însă, pe jumătate contribuiseră resturile unei vechi pantalonade colectiviste; numai bandele galbene trebuiau cumpărate din nou — bandele negre au putut fi răscoite din mardălele rămase dela ridicula manifestație funebră cu ocazia morții nenorocitului Meschiu!

Ei, ce se întâmplă azi mai mult decât s'a întâmplat totdeauna?

Au aplaudat pe generalul Budișteanu când a spus un contra-adevăr, și acu aplaudă pe generalul Berendeiu când

îl desminte. Nu găsesc nimic anormal din partea colectiviștilor.

Vedeți pe tânărul ministru de interne cât e de aplaudat! Și, cinstit, și merită. Om inteligent, d-sa a văzut mai bine
5 decât oricine cum merge treaba în partidul colectivist, în care vrea să-și păstreze o situație înaltă. Ce și-a zis d-sa? « Contra-adevăruri vă trebuie? Apoi stați, să vă arăt eu! »
Și, ce e drept, i-a înfundat pe toți.

10 Cu o artă superioară și un talent eminent, ministrul de interne, dela mână pân' la gură, le taie mari și late în cele mai mici și mai înguste împrejurări. E capabil, de exemplu, fără să clipească măcar, să-ți toarne una colosală *à propos* de numirea unui zapciu ori unui felcer de plasă. De aci, imensul d-sale succes.

15 Nimeni dintre frunțașii colectiviști n'au obținut vreodată atâtea aplauze dela haidamacii și hahalerele partidului. Ar fi însă cineva care, mâine-poimâine, ar putea să obțină mai multe: acela ar fi eventualul succesor al d-lui Lascăr pe banca ministerială, și le-ar obține, la
20 sigur, anume când ar desminți pe d. Lascăr cu aceeași bravură cu care generalul Berendeiu a desmințit pe predecesorul său dela rășboiu.

M'oiu pomeni, Doamne iartă-mă, că și atunci o să vă mirați ca de cine știe ce lucru rar!

DIM. A. STURDZA

Senatul a ales prezident pe d. Dim. A. Sturdza. Această alegere, în afară de planul politic, mai are, poate, și o intenție artistică. Prezidentul Senatului, sobrul și
5 posomorâtul d. Sturdza, va face un frumos *pendant* prezidentului Camerei, d. Tache Giani, un bărbat atât de vesel și de zeffliu. D. Sturdza, prin această alegere, în urma declarațiilor d-sale din ajun, a fost confirmat tot odată ca șef al partidului. Și asta este bine. D-sa, de sigur, e o figură
10 foarte marcantă a partidului. În d-sa sunt chintesențiate clasicile însușiri psihice, și morale și intelectuale, ale Colectivității. Era deci șeful indicat.

Bigot, netolerant, fanatic, e în stare să prigonească toată viața pe un om cu spiritul liber. Orice idee câtuși
15 de puțin neasemănată formulelor liberalismului său, o consideră ca o neagră erezie. Pentru d. Sturdza, orice om care-și permite să judece sau să nu creadă, fără a le cerceta, înguste propozițiuni talmudice de liberalism, patriotism, naționalism, e un eretic care merită să aibă
20 sfârșitul lui Arie.

Ca membru fac-totum al Academiei, fiind vorba de premiarea unei lucrări literare cu caracter umoristic, declară violent că asemenea lucrări, nu numai nu trebuiesc încurajate, dar merită chiar persecutate, fiindcă talentele
25 umoristice și satirice n'au nimica sfânt și deci sunt, nu numai nefolositoare neamului, dar chiar de-a dreptul primejdioase. Un membru al Academiei, podoaba acelei instituțiuni, dar om nesocotit, ușuratic și slab de caracter, câștigă odată acolo un premiu. D. Sturdza, care, în loc să
30 considere marile merite literare ale nenorocitului său coleg,

îl vrăjmășea pentru micile lui incorectități personale, îl șicanează la liberarea banilor, până ce dă pas creditorilor omului, după cari d-sa trimisese într'adins, să vie a face poprirea sumii.

5 La d. Sturdza, mișcările intime sufletești de evlavie au un caracter fieros: e un amestec de rabin habotnic, de neînduplecat inchizitor și de jacobin jurat. Om mărginit și nedrept, pornit totdeauna, nu de sentimente, ci de resentimente, d-sa nu iubește atât ceva, pe cât
10 poate urî altceva; și culmea urii o are, nu pentru cel ce nu iubește ceea ce iubește și d-sa, ci pentru cel ce nu poate urî ceea ce d-sa urăște. E colectivist, nu atât fiindcă e colectivist, ci fiindcă urăște pe cel ce nu e colecti-

15 Astfel, d. Sturdza este, poate, singurul om cult dela noi care încă mai rostește cu toată convingerea, ca și cel din urmă partizan incult de mahală, crezând că spune ceva, cuvinte ca « Reacțiune », « ciocoi », « rărunchii na-
20 țiunii », și tot calabalâcul de vorbe late, cu cari falsa școală liberală a umplut de cincizeci de ani capetele seci. Cine nu e colectivist ca d. Sturdza, e fanariot, e anti-patriot, e dușman al Românismlui, șcl...

 Când vorbește în Parlament, sau oriunde, nu e pentru ca să discute, ci pentru ca să ocărască; nu pentru ca să-și
25 arate vreo vedere, ci pentru ca să-și verse răutatea. În cea mai mică deosebire de păreri, vede o pornire de dușmănie, care trebuie să-i deștepte ura. Tonul său totdeauna dârz și mârâit, mișcările scurte și îndesate, privirea mijită, gura rânjitoare, fălcile încheștate și scrâșnind, toate arată
30 că ceea ce-l inspiră nu e vreo deosebire de gândiri limpezi, ci numai o fierbere surdă de patimă.

 În memorabila scenă, unică în analele parlamentare, pe care a avut-o cu d. Fleva, stând amândoi imediat
35 alături pe aceeași bancă ministerială, atunci, când, în fața Camerei, a dat afară din minister pe colegul său dela interne, d. Sturdza a ținut unul din cele mai interesante discursuri ale d-sale. Patima, care-l inspira, era așa de arzătoare, ura contra colegului său așa de nemăsurată, încât d. Sturdza s'a întrecut pe sine însuși — a avut

momente de adevărată elocuență: o cascadă vehementă și impetuoasă de ocări a unei babe rele scoasă din pepeni.

5 Dacă omul acesta ar putea avea și seninătate de minte și tactul potrivit, desigur că ar fi un om pernicios desvol-
tării noastre politice. Dar așa, fără tact, supus numai tem-
peramentului său veninos, om precipitat, extrem de iri-
tabil, și cu totul nesocotit în momentele-i de fierbere,
10 rămâne primejdios numai pentru politica partidului său. Colectiviștii nu-și tăgăduesc că sdruncinarea lor se dato-
rește, în cea mai mare parte, disproporției dintre tempe-
ramentul și judecata d-lui Sturdza, -- îngustimii vederilor
și adâncimii privirilor lui pătimașe.

15 Cu două vorbe, răposatul Cogălniceanu l-a caracte-
rizat: « Hiena Moldovii!.. » Răutate fără multă îndrăz-
neală, cruzime fără destulă forță, ferocitate fără nicio
bravură. Dar d. Sturdza e un om desigur onorabil; își
iubește, firește, patria și neamul; e netăgăduit om con-
științios și priceput la lucru, punctual și sobru, bun creștin
20 și bun tată de familie. Inșă toate aceste calități dau, din
nenorocire, naștere unui enorm și nesuferit defect. D-sa
crede că ele îi dau dreptul să le tăgăduiască altuia, din
momentul ce nu se manifestează și la acela în acelaș mod
ca la d-sa, din momentul ce acela nu vrea să facă aceeași
25 paradă ca d-sa de ele.

E un om harnic și de o putere de muncă extraordinară ;
dar toată hărnicia și toată energia și le cheltuește în lucrări
de migăleală: cea mai mare pasiune a spiritului acestui
om de stat e să însemneze într'una, pe fel de fel de peti-
30 cele de hârtie, nu gândiri sau observațiuni morale, ci
note și observațiuni statistice. Spirit îngust, îndărătnic
și tipicar, ca ministru al instrucțiunii publice, socotește
până la minută absențele profesorilor, citește singur temele
dela toate școalele, verificând până la a șaptea zecimală
35 notele examinatorilor, și una dintre măsurile pedagogice
de seamă, pe cari le impune directorilor, e să ia la goană
din preajma școalelor pe rahagii, bragagii și simigii. Ca
ministru al cultelor, dă poruncă autorităților administra-
tive să ducă lumea dela țară cu de-a sila la biserică.

In opoziție, se pune în fruntea cârdului de colectivști, cari pornesc să facă o manifestație ostilă la Palatul regal. Procurorul îi întâmpină și le face scandalagiilor cuvenitele somațiuni de retragere. Atunci, conducătorul manifestațiunii, d. Sturdza, formalist și meticulos ca totdeauna, scoate ceasornicul și, tremurând, vânat de necaz, că iar se pune în fața vechiului Baron de Hahn o piedică sentimentelor sale de ordine și de dinasticism, țacănește din dinți: « Domnule procuror, vă fac atent că, între o somațiune și alta, n'au trecut cele cinci minute legale; au trecut numai patru și jumătate! » Și după ce a constatat eroarea de fracție, fără să aștepte a treia somațiune, Baronul întoarce politicos procurorului spatele și pleacă iute și mărunțel, ca un ariciu cuminte, care a dat pe 'ntuneric cu botșorul de un gard țepos.

Cu așa însușiri de spirit, d. Sturdza ar fi fost în orice țară cultă excelent pentru directoratul unui minister, slujbă pe care și-ar fi îndeplinit-o neapărat cu cinste și cu sfințenie, deși, din cauza însușirilor d-sale de inimă, ar fi fost odios impiegaților săi subalterni, pe cari i-ar fi canonit cu punctualitatea până la meschinărie ridiculă, în severitatea până la tiranie revoltătoare și cu activitatea materială până la extincțiunea de puteri.

Nu știu ce are să mai pătimească de acum, politicește vorbind, partidul colectivist în genere și Senatul în deosebi; dar sunt convins că stenografilor, impiegaților și aprozilor Senatului, noul prezident are să le scoată sufletul, calculându-le până la terchiu prezențele și absențele dela serviciu. Vai de stenograful care va scăpa o silabă! vai de impiegatul care va veni cu o secundă mai târziu la cancelarie! vai de aprodul care va lipsi o clipă pentru vreo trebuință intimă, fără să-și fi cerut voie dela d. Sturdza! In genere, vai de subalternul care, oricât de inteligent impiegat ar fi, s'ar dovedi că are moravuri disolute! acela ar fi un om pierdut, căci d. prezident, om cu moravuri eminentamente austere, nu poate suferi oameni de felu-acesta.

Cu așa vederi largi, un om poate juca, desigur, rolul de șef al unui partid! Nu m'aș mira deloc să văz pe un

aprod dela Senat destituit cu un lung raport oficial al
prezidentului, raport susținut cu date statistice pozitive,
fiindcă a fost dovedit că citește regulat, nu « Voința »,
ci « Kikirezul ». Nu mă pot însă mira îndestul cum alal-
5 tăieri, când noul prezident al Senatului a pupat *coram*
populo pe d. Aurelian, acesta a scăpat cu urechea nemu-
șcată.

INFAMIE

N'am obiceiul să arunc cuvintele în deșert: când zic o vorbă așa de grea ca « infamie », am temeiul potrivit cu greutatea ei. Da; s'a petrecut în Camera colectivistă, cu ocazia piramidalelor dezbateri asupra Casei Rurale, o adevărată infamie, o infamie revoltătoare, care nu trebuie trecută cu vederea, ci înscrisă cu scumpătate în analele vremii noastre, pentru ca istoricul viitor să nu piarză nicio cută a neomeniei collectiviste.

10 D. Pană Buescu, — pe care-l cunoaștem toți, câți am asistat la luptele noastre politice dela 66 încoace, ca pe unul dintre cei mai fervenți partizani colectivști — a voit cu orice preț să spună și păreri d-sale asupra proiectului. Fără îndoială, d. Pană Buescu, care, în știința economică și financiară, s'a priceput totdeauna cu atât mai puțin, 15 cu cât s'a pretins mai mult, astăzi a ajuns să fie de un rococo cu desăvârșire demodat; fără îndoială, d-sa, care niciodată n'a fost ceeace numim *un foudre d'éloquence*, face astăzi la tribună o figură vrednică de milă; fără îndoială, d-sa, fără a fi fost vreodată un vultur, se află 20 astăzi, ostenit de atâtea lupte politice, în starea de beatitudine mentală, caracteristică la vârsta nevinovăției.

Dar oare sunt acestea cuvinte care să îndreptățescă pe colectivști a-l maltrata într'un mod atât de crud? 25 Dacă ar fi fost el singurul colectivist în opoziție, într'o Cameră cu alte vederi politice, dar compusă din oameni bine crescuți, sau cari ar fi avut o cât de palidă umbră de sentiment moral, bătrânul Pană Buescu, cu discursul său pueril, ar fi avut de sigur o soartă mai bună. Cel 30 mult n'ar fi fost ascultat; dar mai multă decât atâta

răutate, desigur n'ar fi întâmpinat. Însă în mijlocul unanimității colectiviste, un ceas întreg a fost aplaudat în bătae de joc, întrerupt mereu și mereu zeflemisit; discursul său a fost acompaniat de sîsîituri și de exclamații ireverențioase, de râsete și de sarcasme grosolane, de tot ce

5 intră în deprinderile cafenegiilor, alunarilor, ștregarilor vînzători de gazete și tuturilor clienților noctambuli ai tunelului de sub Pasagiul Român.

Și pentru ce oare atîta batjocură?

10 E oare primul sau ultimul discurs ridicul pe care colectivîștii îl aud dela un colectivist? Dar oare, erau mai puțin ridicale discursurile și proza răposatului Dumitru Brătianu?... sau unele discursuri ale lui Ion Brătianu?... Dar nu erau și mai ridicule discursurile pe care tot d.

15 Pană Buescu le ținea odinioară la circul de pe piața Constantin-Vodă și la Mazar-Pașa? Și n'a fost tot așa de ridicul discursul pronunțat de d. Aurelian în aceeași desbatere asupra Casei Rurale, în urma d-lui Pană Buescu?

Desigur, că da!

20 Însă, așa e școala colectivîștilor. La dînșii, oameni pozitivi, nu încape sentimentul de pietate față cu cei slabi. Dacă cineva îndrăznește să critice cât de cuviincios actele politice ale unui mort de-ai lor, ei ridică brațele la cer strigînd: «sacrilej!» Dar ei între ei își maltratează

25 și-și batjocoresc pe bătrânii lor luptători, incapabili să mai facă nici bine nici rău. Colectivîștii se aseamănă cu bandele de flibustieri, cari aruncă în mare pe tovarășii mutilați în luptă, și cu sălbaticii cari îșiucid și-și mănîncă părinții ce nu mai pot vîna sau fugi.

30 Așa au făcut colectivîștii totdeauna cu cei mai bravi veterani ai lor, când aceștia au devenit impotenți, așa cu răposatii C. A. Rosetti, Serurie, Mălinescu și Pandrav; așa cu Fundescu și cu Valentineanu; tot așa au făcut alaltăieri cu d. Pană Buescu, tot așa vor face mâine-

35 poimîne cu d. Aurelian, care, dacă e vorba de discursuri puerile, de beatitudine mentală; de stare de nevinovăție, promite de pe acum un mult mai strălucit viitor decît al d-lui Pană Buescu.

Sentiment de pietate la colectivîști?...

Gheorghe Chițu, un om de o adevărată valoare intelectuală, lucru așa de rar printre colectivști, e lovit de cea mai cruntă boală, care-l ține, ținuit de atâta vreme pe patul lui. Omul, odinioară așa de festivat, stimat
5 sincer chiar de adversarii lui politici pentru spiritul lui cultivat, cât și pentru manierele lui distinse, vegetează astăzi la o moșie de lângă Craiova, pierdut pentru totdeauna. Ei bine! de atâția ani de când acela ce a fost
10 Gheorghe Chițu duce o așa de nenorocită existență, un colectivst, unul singur măcar, n'a mers a-l cerceta, a-l vedea, a-i ajuta mâna, — cu care porunca secăturilor colectiviste, — să ridice o bărdacă de apă la gură.

Când însă se va pune capăt încercării dureroase la care omul acesta e supus, când va vrea Dumnezeu să-l
15 ierte, atunci să vedeți pe colectivști... Să-i vedeți cum or s'alerge să pue mâna pe cadavrul lui, care-i proprietatea marelui partid! Cu strălucit alaiu îl vor plimba pe ulițe, încărcat de coroane și de panglici cu inscripții poleite și duioase; cu multă pompă vor cinsti rămășițele aceluia
20 care odinioară, cu meritele sale personale, a făcut atâta fală netrebnicului lor partid, și pe care ei atâta vreme l-au fost uitat în nenorocirea lui. Iar d. Dimitrie Sturdza, care cu tot atâta cucernicie iubește pe cei morți, cu câtă
25 patimă dușmănește pe cei vii, va spori cu alte câteva pagini de platitudini sentimentele scremute, nesărata d-sale colecțiune de discursuri funebre: « La morminte de eroi »

N'ai ce-i face! asta e școala colectivstă: tânăr sau bătrân, deplorabil sau ridicul, spiritual sau imbecil, cinstit
30 sau mișel, în fine viu sau mort, dacă le poți aduce foloase materiale, și se închină și-ți dau din coadă ca cel mai ascultător Samurache, nu mai ești bun pentru asta, nu te-aștepta să întâlnești la colectivști sentimentele leului lui Androcles — acela era un animal cu inimă. La colectivști, despre
35 legături morale, — respect față cu meritul, cinstea bătrâneții și nenorocirii, mila de slăbiciune și de cădere, mângâierea în adversitate, recunoștință pentru jertfe trecute — în genere tot ce numim, cu o singură vorbă, omenie, nici pomeneală!

Să ferească Dumnezeu pe oricare dintre colectiviști să cază în beteșug, să ajungă un invalid! Toate serviciile din trecut, tot devotamentul și sacrificiul pentru preținsele principii ale marelui partid nu-i vor fi socotite...

- 5 Va fi călcat în picioare de le va sta în drum drept, ca Fundescu; va fi scuipat de le va ieși în față, naiv, ca Pană Buescu, și nu-i va mai rămânea alt noroc în nenorocirea lui decât să zacă uitat și părăsit într'un ungher, departe din fața cruzilor și neomenoșilor lui partizani de odinioară.
-

ALEXANDRU LAHOVARI

Acuma, când nu mai este, acuma vedem cât era de mare. Acuma știm măsura înălțimea muntelui după grămada surpăturii, după largul ce se deschide în locul aceluia
5 masiv. După golul ce-l lasă, măsurăm locul ce-l împlinea acest mare om în mica noastră lume, și, tocmai acum, i-aducem laude, cari nu-i mai trebuiesc lui, fiindcă ieri era mai presus de ele și astăzi nu le mai aude, dar care ne
10 trebuiesc nouă, spre lauda noastră înșine. E pierdut de acuma; de acum nu mai poate face nici bine nici rău, nu mai poate arunca nici lumină, nici umbră; de acum, îl putem lăuda.

Era în apucăturile omului acestuia, mai ales dela o vreme, ceva straniu, ceva pe care d'abia acum l-am înțeles:
15 era o suflare de fatală prevestire, o încordare finală.

Ce însemna oare discursul acela de iluminat, ultimele accente ale glasului lui, pe cari le-am auzit la Dacia, în toamna trecută? Ce-au însemnat graba aceea de plecare, aerul acela solemn și rece, cu care s'a despărțit de iubii
20 și devotații lui prieteni? Ce însemna acel *Tristia*, acea plângere justificată din depărtări a unui suflet, care, parcă din altă lume de mai sus, era pătruns de durere adâncă pentru mizeriile noastre de jos? Și această frază, dintr'o
25 scrisoare a sa către un prieten, ce însemna?: «...amicii mei îmi fac o onoare cam mare pentru meritele mele, și-i prevestesc că vor întâmpina poate crude desamăgiri...»

O mai crudă, nu se putea! Da; e o pierdere incalculabilă; căci, între alte ilustrațiuni ale neamului nostru, el
30 era un om cu deosebire prețios. Pe câtă vreme atâți bărbați politici, bine înzestrați și bine inspirați, au în

vedere ridicarea stării materiale și intelectuale a popo-
 rului, la Alexandru Lahovari preocuparea de căpetenie era
 cu totul alta. Scăderea nivelului moral, pierderea credinței
 și marilor avânturi, alături cu ridicarea stării materiale
 5 și intelectuale, iată ce-l preocupa și-l revolta; și asta era
 pentru el sorginta celor mai înalte inspirațiuni. El era
 incapabil de vederile strâmte ale unei politici de succes
 material, și de aceea, poate, era impopular. Dar, el nici
 nu se gândea la popularitate. Stâlp puternic al partidului
 10 conservator și măreață podoabă a parlamentului român,
 el, în momentele sale de revoltă contra micimilor politice
 utilitare, el nu combătea, ci fulgera; nu critica, ci înfiera.
 Discursul lui era biciul răzbnător al judecării drepte și
 al dreptului sentiment.

15 Era un om ciudat, ca toți oamenii aleși — un om ca
 neoamenii. El împingea cinstea până la bigotism și corec-
 titudinea până la naivitate.

Intr'un moment greu pentru guvernul conservator, la
 desbaterea unui proiect de lege, un nemulțumit strecoară
 20 un amendament cu intenții subțiri și perfide de a blama
 administrația. Propunătorul amendamentului era prietenul
 unui devotat prieten al ministrului Lahovari. Ministrul
 merge încrunțat la acesta, și începe să-l judece. Inecat
 de cascada vehementă de imputări a ilustrului orator,
 25 prietenul nevinovat îndrăznește să-l întrerupă:

— Dar bine, d-le Lahovari, în definitiv ce stric eu?
 Sunt eu autorul amendamentului? L-am iscălit?

— Nu, nu! strigă Lahovari; dar ți l-a citit.

— Ei, da.

30 — Și l-ai ascultat?

— Da.

— Ei, vezi! L-ai ascultat cu bună voință.

Sub aparențele cele mai reci, el hrănea inima cea mai
 caldă. Mândru la înfățișare, aproape, chiar trufaș, el ascun-
 35 dea, sub cea mai rigidă formă, un suflet prea mult senti-
 mental. În aparență, absorbit exclusiv de pasiunea poli-
 tice și nesocotind absolut artele și literale; în fond însă,
 un spirit care nu iubea politica și de multe ori o dispre-
 țuia, rămânând totdeauna amator pasionat și fidel al

artei și al poeziei. Accesele lui de violență erau izvorâte din ciuda dreaptă a unei inimi de copil bun. Discursurile lui sunt pline de momente de vehemență, cari vor rămânea pentru totdeauna celebre în istoria literelor noastre; dar
5 nu se va găsi într'însele un singur moment de răutate sau de micime de suflet. Era prea tare ca să poată fi rău; prea mare artist, ca să poată fi mic politicastru. Bun și drept, într'o lume ca a noastră, rea și nedreaptă, era totdeauna aspru, dar nici odată crud.

10 Desigur, fără aceste calități sufletești, cu toată strălucita lui cultură, nu s'ar fi putut ridica niciodată atât de sus. Astfel, discursurile lui începeau simple, și adesea chiar greoiu; expunerea lui era rece; argumentarea redusă la câteva propoziții lente și apăsate; dar, la un moment,
15 cu o imagine cutezătoare, oratorul se ridica deodată la o colosală înălțime; apoi îndată, încă o imagine și încă o ridicare; și, din imagine în imagine, orizontul se lărgea potrivit unei vertiginoase înălțări. Și așa, cu drept cuvânt, i s'a aplicat și lui vechea comparație pentru un orator
20 într'adevăt mare: discursul lui semăna cu sborul unui vultur, care se deslipește așa de stângaciu și de nepuțincios de pe pământ, pentru ca, peste câteva momente, să plutească așa de mândru și de maiestos sub bolta albastră, departe sus deasupra piscurilor.

25 Fără îndoială, României și cu deosebire partidului conservator nu le-au lipsit și nu le lipsesc oratori de netăgăduit și superior talent. Dar tot așa e de adevărat că Lahovari a fost la noi, poate, primul și, desigur, ultimul orator de genul riguros clasic. Onoare a tribunei române,
30 elocvența lui crescuse la o școală bătrână, la care, astăzi, rar se mai găsesc elevi: talentul lui învățase sborul de la faimosul *l'Aigle de Meaux*.

Și cu toate astea, cu tot prodigiosul lui talent, era un om așa de modest! De ce n'ar fi fost astfel? Lui nu-i
35 plăcea popularitatea eftină. Nu în opinia mulțimii schimbăcioase și-ar fi putut căuta sprijin un spirit așa de luminat, o inimă așa de caldă și un talent atât de puternic. Cu frumoasele lui virtuți, a căror măsură i-o dădea vigoaroasa lui conștiință, el n'avea nevoie să caute, ca alții,

în opinia anonimă, prin afirmări exterioare de paradă, razim pentru vreun nemăsurat amor propriu. E de mirare cum la un om așa de superior să lipsească atâta ambițiunea de întâietate. Odinioară, se afla la o petrecere de prieteni cu un alt distins membru al partidului conser-

5 vator, un bărbat de însemnată valoare, care pe atunci urma o cale deosebită în politica de guvern. Unul dintre meseni, care dorea o repede conciliare, ridică un toast:

10 — Dați-mi voie să amestec în acelaș pahar aurul cu oțelul: să bea deodată pentru sănătatea lui Lahovari și a lui P...

— Bucuros, răspunde P... Eu sunt aurul.

— Da, răspunde Lahovari surâzând cu bunătate; dar nu uita, amicul meu, că aliajul face aurul durabil. Căci

15 pe lângă talentul lui de orator, avea și minunatul dar al replicii scânteetoare... Era ca o bobină electrică încărcată: cum o atingeai, te răsturna ca un trăsnet.

Dar nu era numai un mare orator; era un român mare. Pentru el nu exista altă cauză de cât cauza publică:

20 un caracter de senator antic din glorioșii timpi ai Republicii romane — rectitudine nemlădioasă, intransigență față cu opinia vulgară, patriotism îndărătnic, respirând orice umbră de paradă personală. Lauda lui întreagă nu o putem face noi... O va face istoria, care, privind de departe

25 înapoi spre noi, la atâtea nedemnități, la atâtea porniri ce se mai pot numi inspirate, nu de egoism, ci de ego-manie, la atâtea lupte de interese meschine, va vedea deosebindu-se figura lui strălucită între cele mai strălucite

30 ale vremii noastre așa de întunecate. Pe piatra care va acoperi pentru vecie rămășițele acestui nobil copil al patriei, nu se va putea scrie nimic mai nemerit decât vorbele lui Antonius despre mândrul Brutus:

« A fost o vrednică viață! Așa de potrivit se amestecaseră într'însul elementele, în cât Natura se putea fâli

35 să-l arate lumii, zicând: Iată-vă un bărbat! »

CRIZĂ

5 Și cu toate acestea, colectivii stau și vor sta la putere până la sfârșitul ciudatei lor legislaturi, ca să dovedească că ceea ce pare anormal poate deveni și o stare normală. Înă, deși le cunosc pielea, sper că atunci când vor cădea, tot or avea atâta omenie să nu se mai plângă de altcineva decât numai de ei înșii. Și tare îmi vine a crede că tocmai pentru asta sunt îngăduiți. Căci, mai îngăduiți decât au fost ei din toate părțile, nu s'a mai pomenit vreodată partid într'o țară constituțională. Ia să recapitulăm scurt actele lor politice din urmă.

15 După o serie de agitări în opoziție, și infructuoase și caraghioase, cu tãmbãlãuri de stradã, sãtui ei înșii de rãscãcãrãri retorice și de pantalonade, se hotãrãsc sã ținã, pe la sfârșitul lui Septembrie 95, un mare congres pentru a decide asupra unei directive mai serioase în luptele lor opoziționiste. Se adunã în Capitalã spuma paraponelor provinciale, și congresul se deschide în sala dela Hugo. Aci, d. Dimitrie Sturdza, cu aeru-i cunoscut de dihor pocãit, jurat sã nu mai mãnãnce carne de pasãre, desfãșoarã o cuvãntare plinã de amãrãciune, îndemnãnd strãnsura sã se îmbãrbãteze pentru lupta grea care trebuie sã înceapã. Bietele mutre ies dela congres, foarte lungi și foarte plouate: veniserã sã auzã un semnal de dat iama la budget, și când colo, șeful le arãtase numai o perspectivã onorabilã de bravurã. Înă, oameni norocoși! nu trece o sãptãmãnã dupã congres, și colectivii sunt chemați la putere în urma retragerii de bunã voie a conservatorilor.

30 Dã-mi, Doamne, ce n'am gãndit. . . De-acu începe seria actelor mari politice. D. Sturdza, prezidentul consiliului,

care în opoziție exploatase fără cea mai mică rezervă cuminte chestia națională, merge în grabă la Iași și face celebra platitudine a scuzelor. Peste câțva timp apoi, d. Sturdza ia de piept pe colegul său dela interne, d. Fleva, 5 îl scutură bine și-l aruncă afară de pe banca ministerială în plină ședință a Camerei. Ceva mai târziu, caracatița necăjicioasă, care ținea departamentul războiului, declară de pe banca ministerială că pușca model a armatei române plesnește în mâna soldaților la orice încercare, așa că soldații au groază a se mai servi cu ea, și astfel arma aceasta 10 nu e decât un bastonaș ciocoiesc de promenadă. Și nu numai atât — oprește comanda de arme făcută cu aprobarea înaltului consiliu de război.

Nu trece mult, și guvernul provoacă un scandal ne mai pomenit, care ține vreo șapte luni și care cât p'aci amenință să ia proporțiile unei revoluțiuni. Scandalul începe cu călcarea Mitropoliei și cu brutalizarea Mitropolitului și merge crescând până la călcarea Universității, unde bătăușii, entusiasmați de basamac, sub comanda 20 prefectului de poliție, fratele ministrului de justiție, atacă pe studenți în salele de studii, le sparg capetele și-i stâlcesc cu parul. În acelaș timp, la poliție, câțiva haidamaci se dedau la urgia torturei contra unor oameni prinși la întâmplare în învălmășeala de pe drum.

Atât sunt de aiuriți colectivității în pornirea lor, inexplicabilă aminteri decât doar prin răutate stupidă, în cât, ca să-și justifice tot scandalul acesta gratuit, publică în vasta « Voința Națională » niște închipuite acte compromițătoare pentru victima lor nenorocită. Mai târziu recunosc ei înșii că acelea erau numai niște plastografii, că ei 30 au fost atât de orbiți, încât au luat drept dovezi temeinice născocirile unui biet ocaș, care nu mai avea nimica de pierdut. Dar, înainte de a fi siliți să recunoască aceasta, mai fac încă o ticăloșie: celebra tăgadă de dreptate. Mai 35 în urmă, se dovedește că însuși ministrul de justiție, cu niște nenorocite unelte omenești, făurise, ulterior provocării scandalului, toate actele de năpăstuire contra Mitropolitului: după ce l-au pedepsit, s'au gândit să-i găsească și o vină. Atunci, d. Stătescu, văzând că lucrul nu poate

merge mai departe în fața răscoalei generale, scrâșuind de
 ciudă, consiliază partidul să se retragă dela putere — atât
 e de adevărat că scorpia, când nu mai poate împunge
 altceva, se frânge de mijloc și se împunge singură cu coada
 5 în ceafă să se ușureze de venin...

Și cu tot îndemnul d-lui Stătescu, colectivității rămân
 la putere. Pentru decor însă, schimbă, cu intenție de
 provizoriu, firma guvernului: în loc de Sturdza-Stătescu-
 Poni: Aurelian-Lascăr-Mârzescu. Firma nouă colectivistă
 10 încearcă în zadar să lichideze falimentul lăsat de firma
 veche și multă vreme se sbate neputincioasă. Toată lumea
 crede că s'a sfârșit cu colectivității; dar noua firmă face
 apel la creditul șefului opoziției conservatoare, la d.
 Lascăr Catargiu. Chestiunea e rezolvată prin conservatori
 și prin șeful lor, scandalul se curmă, și bogatul nostru
 15 dicționar de formule politice mai sporește cu una nouă:
 «Grație concursului *frunțașilor țării*... șcl.»

Așa țară constituțională, înțeleg și eu! Iată un partid
 exclusiv, care, în momentul când se convinge că-i este
 20 absolut imposibil a deslega o chestiune foarte primej-
 dioasă, ce singur, prin răutate stupidă, și-a suscitată-o,
 face apel la adversari, le dă soarta afacerii în mână, li se
 lasă umiliți la discreție, iar adversarul din opoziție, rezolvă
 chestiunea spre potolirea unei fierberii publice, a cărei
 25 urmări nu o puteau socoti. Și după aceea?... După aceea,
 colectivității rămân la putere.

Acum, după ce au sărit hopul cel mare, dd. Aurelian
 și Lascăr se iau în serios, și *beati possidentes*, accentuiază
 categoric, veleitatea de a preschimba o stare de provizorat
 30 într'o stare definitivă. Dar dd. Sturdza, Stătescu și Poni,
 această sfântă treime de cocleală, combinată din negru,
 verde și vânăt, denunță partidului actuala formațiune ca
 usurpătoare și încep să urzească pe dedesubt. Atunci,
 începe în colectivitate o mișuală și o clocoteală surdă
 35 asemenea activității viermilor într'un buștean vechi, pe
 care-l rod pe dinăuntru ca să-l prefacă în făină de cari.
 Dd. Aurelian și Lascăr nu se lasă. Inșă, potrivit sistemii
 frunțașilor, de-acu toate secăturile, toți avocației neispră-
 viți, toți politicaștii trepăduși de cafenele de provincie,

puținței la minte pe cât de nemăsurați la pretenții, se apucă să crează că Parlamentul și politica sunt o arenă unde pot să se ia la întrecere toate neputințele intelectuale și toate putințele imorale, spre gloria regimului constituțional. Conciliabile peste conciliabile, tratative și negoțieri, unde fiecă loază își permite a accentua nota sa personală, ochindu-și de departe daraverile și mai personale.

Din toate acestea, rezultă la un moment o proclamare teatrală a d-lui Sturdza ca șef efectiv al partidului, pe temeiul căreia a doua zi se face alegerea d-sale ca prezident al Senatului, alegere pecetluită printr'o sărutare cu d. Aurelian. Dar zadarnică paradă! Scopul d-lor Sturdza-Stătescu-Poni nu se poate ajunge: dd. Aurelian-Lascăr se țin bine. D. Sturdza atunci ia o hotărîre mare. Ștergându-se de rămășițele sărutatului cu d. Aurelian, scrie plin de parapon puerila-i demisie din prezidenția Senatului și declararea de retragere în viața privată pentru motivul că a împlinit tocmai: 64 ani, câteva luni, câteva zile... Cu aceeași gură cu care-l pupase alaltăieri pe d. Aurelian, acum s'apucă să-l scuipe; iar peste trei patru zile, când trebuia măcar cu atâta să aibă mai multă seriozitate, cu aceeași gură sărută pe veteranul Nicolae Ionescu. Și astfel din scuipat în pupat și din pupat în scuipat, colectivității o duc... și rămân la putere.

La fiecă răspântie n'auzi decât strigăte contra acestei absurde stări de lucruri. Cine strigă? Tot colectivității. Față cu băieții dela gazete, cu cei mai tineri reporterași, colectivității nu se sfiesc a bârfi unii contra altora și a înfiera păcătoșenia partidului lor. Ei citesc cu deliciu gazetele opoziției în cari se înregistrează cancanurile lor triviale de mahalagioaice țâfnoase. Sunt perfect convins că dela cel d'întâi colectivist pe care-l voi întâlni, după ce vor fi apărut aceste rânduri, voi căpăta pentru ele un zâmbet de mulțumire și o strângere de mână cordială. Cine vrea să se bucure de tratație seara la Capșa, din partea colectivităților, n'are decât să scrie un articol, în care s'arate nemernicia lor; cu cât o va arăta mai frumos și mai bine, cu atât tratația va fi mai însemnată. De pildă eu, pentru

un articol destul de mediocru, în care încercam a schița fiziologia d-lui Sturdza, am fost festivat de niște colectivști cu șampanie la Capșa. Onoarea aceasta se înțelege că trebuia să mă încurajeze. Tot acolo, alaltă-seară, unde
5 erau foarte mulți de-ai lor adunați, unul dintre ei, om glumeț, ne-a spus:

« Inainte de votarea budgetului, e o nebulie să ne gândim a elimina pe Sturdza din organismul partidului nostru; am face ca un imprudent, care, pentru a-și întări
10 pofta de mâncare, s'ar lăsa să i se extirpeze din corp tocmai bășica de fiere, atât de necesară digestiunii ».

De trei luni de zile doi miniștri își dau demisia continuând a gira afacerile; de cinsprezece zile criza e declarată, și prezidentul consiliului refuză a da în Cameră
15 explicațiuni. Alaltăieri în fine, el declară că s'a primit demisiile celor doi miniștri, pe cari d. Sturdza îi pusese iscoadă și d. Aurelian îi luase zălog în actuala formațiune, și că s'au îndeplinit fotolurile prin două interimuri. Asta însemnează că starea de criză tinde a deveni normală...
20 Și cu toate astea, colectivștii rămân la putere.

Toată lumea se întreabă: cum se poate și cât o să meargă aceasta? Ciudate întrebări! Răspunsul e foarte ușor de dat. Câtă vreme sunt lăsați la putere, pentru ce
25 să nu-și facă de cap? Dacă o legislatură ar fi să ție, nu patru, ci zece ani, colectivștii au pielea destul de tare și buzele destul de deprinse, ca s'o poată duce tot așa, fără altă ispravă politică decât alternarea, când ridiculă, când grețoasă, a pupăturii cu scuiștura. In starea în care ne aflăm, rolurile puterilor politice s'au răsturnat:
30 partidul la guvern e în deplină anarhie — ordinea, rămâne s'o păstreze cine nu guvernează. Dacă puterile din afara aceleia unde se produce scandalul, nu intervin să se restabilească ordinea, dacă toată lumea stă cu mâinile încrucșate și privește, unul râzând, unul mâhnit, unul
35 nu știu cu ce alt sentiment, la acest spectacol extravagant, de ce colectivștii n'ar rămânea la putere?

Starea noastră nu se poate ilustra mai bine decât cu o veche și înțeleaptă anecdotă orientală... Un om mergea cu pepeni la târg; la o culme de deal, i se rupe căruța

și se răstoarnă pepenii, cari pornesc unul după altul, care încotro, la vale. Omul, văzând catastrofa, își încrucișează mâinile începând să fluiera și, uitându-se lung la prăvăleala nebună a pepenilor, cari se burdușesc lovindu-se unii de alții, sărind unul peste altul, fără altă rațiune decât fatalitatea mecanică, zice cu un zâmbet filosofic: « Uite mă! cum se duce fiecare după capul lui! » Apoi, după un moment de reflexie, adaugă, fără a mai zâmbi: « Bună vorbă, dar pagubă mare! »

CERINȚE ABSURDE

Alaltăieri s'a petrecut în Cameră un incident foarte dureros. Nu e vorba, multe incidente dureroase s'au petrecut în Camerele colectiviste; dar, după părerea mea, cel de alaltăieri e cu atât mai dureros, cu cât nu atinge numai pe colectiviști, ci și pe un eminent conservator, pe unul dintre cei mai distinși fruntași ai noștri, pe d. Take Ionescu. Trebuie să mărturisească însuși d-sa că a pățit-o destul de bună. Cu mult temeiu, d. Mârzescu l-a acuzat, în plină ședință a Camerei, că a făcut o lege absurdă pentru învățământul primar. Iată cum s'au petrecut lucrurile.

D. Bianu, cunoscutul secretar intim al d-lui Sturdza — pe cum e știut că orice secretar intim care se respectă împărtășește, ba chiar exaltă sentimentele și resentimentele șefului său, — a aruncat o săgeată ministrului Cultelor cerându-i să dea explicațiuni: pentru ce numește numai cu titlu provizoriu inspectori, revizori și chiar directori de școli primare? Mârzescu a avut curajul laudabil să răspundă imediat la interpelare și să satisfacă pe deplin, sper, curiozitatea d-lui Bianu.

Ministrul Cultelor a declarat că anomalia pentru care este interpelat se datorește d-lui Take Ionescu: acesta, în legea învățământului primar, a pus, pentru recrutarea personalului inferior, niște condițiuni de capacitate așa de grele, încât d-sa, d. Mârzescu, cu toată bunăvoința d-sale, «n'a găsit pe nimeni în partidul colectivist capabil să poată fi numit cu titlu definitiv».

Răspunsul franc al d-lui Mârzescu a stârnit din partea majorității Camerei mormăieli, grohăeli și protestări — de

sigur, contra ministrului reacționar, autorul absurdei legi.

Ei! Cu toată stima ce am pentru d. Take Ionescu, cu tot respectul ce datorez acestui general, printre soldații
 5 căruia am onoarea să mă număr, nu mă pot opri să mărturisesc că, de data aceasta, sunt cu totul de părerea d-lui Mârzescu și a colectivștilor... Dacă au dreptate oamenii, n'am ce le face — au dreptate. Cum? D. Take Ionescu, după atâtea și atâtea studii cu oameni competent aleși,
 10 face o lege a învățământului primar și nu ia seama că această lege nu poate fi aplicată decât pe jumătate? Zic, pe jumătate, căci nu trebuie să se uite niciodată că suntem o țară constituțională, în care două partide politice (trebuesc să se perindeze la guvern și să aplice, când unul, când altul, legile. Și dacă unul e pus în imposibilitate de
 15 a aplica, la rândul lui, o lege, va să zică că această lege nu se poate aplica decât pe jumătate.

D. Take Ionescu a uitat oare că, afară de partidul conservator, mai e în țară un alt partid care trebuie să vie
 20 și el la rândul lui la putere? Și dacă n'a uitat, îi era permis d-lui Take Ionescu, un om politic așa de pătrunzător, să nu știe că partidul colectivist nu dispune de forțe intelectuale și de elemente de cultură suficiente pentru a satisface exigențele grele ale legii d-sale?... Da; e o mare greșeală din partea unui om politic să nesocotească forțele
 25 brutale ale adversarului, dar, crez că e o greșeală tot atât de mare să-i exagereze valorile intelectuale.

Dar eu îl cunosc bine pe d. Take Ionescu; știu că e capabil să răspundă la această învinuire; o să-mi spună
 30 că n'a exagerat de loc capacitatea adversarilor, dar că asemenea nu voia să exagereze insuficiența lor. D-sa știa, mai nainte de d. Mârzescu, că nu ușor s'ar găsi în tot partidul liberal capacitățile școlare cerute de lege; dar că nu se gândea cum că un ministru colectivist, voind să aplice
 35 legea, va căuta să nu numească în funcțiunile școlare decât colectivști. Mai la urmă, va zice fostul și viitorul ministru conservator, eu am avut o bună intenție; am vrut să fac o lege care să garanteze școala contra năvălirii secăturilor inculte, non-valorilor pretențioase și nulităților intelectuale.

Însă la aceasta îi răspunz eu d-lui Take Ionescu. Bine, secături, non-valori și nulități, cât poțtești; astea le știm noi; dar nu trebuia d-ta, bărbat de Stat, să uiți că nu poți îndrepta lumea cu umărul; că nu poți schimba pe adversarii d-tale politici. Așa i-a făcut Dumnezeu și Brătianu; nu poți d-ta face cu o trăsură de condeiu căpșuni din mere pădurețe. D-ta trebuia să știi că partidul colectivist nu vede în cauza publică decât interesele sale particulare; că pentru colectiviști, aparatul și funcțiunile Statului sunt niște iesle, care trebuiesc să aibă o anumită înălțime și lărgime de gratii, ca să poată ajunge orice partizan cu capul în ele. Pentru ce n'ai avut d-ta prevederea aceasta?

Căci, din două una: ori n'ai cunoscut pe colectiviști, când ai pus în legea d-tale condiții de capacitate, pe cari dânsii nu le pot împlini; ori i-ai cunoscut, și atunci ai făcut din legea d-tale o armă politică. D-ta, care va să zică, ai voit, cu un cusur subțire, să osândești un partid întreg la neputința de a ocupa dignități publice, din cauză de incapacitate. Care va să zică, dacă numai în partidul d-tale se găsesc oameni capabili, și între colectiviști nu se află de loc, precum a declarat, cu o franchetă care-l onorează, d. Mârzescu, atunci aceștia n'or să poată fi numiți decât provizoriu...

Dar ce fel de politică e aceasta? Cu sistema aceasta de a cere condițiuni serioase de capacitate, mâine, poi-mâine, conservatorii sunt în stare să facă pe colectiviști imposibili pentru mai toate ramurile administrative. Și mă întreb: ar fi un bine aceasta pentru instituțiunile noastre constituționale? Un partid întreg să nu poată governa, fiindcă nu va găsi în rândurile sale, cum foarte bine a spus d. Mârzescu, pe nimeni capabil de a îndeplini niște covârșitoare condiții de capacitate?

Nu. În urma declarației d-lui ministru al Cultelor, atât de francă și de categorică, legea d-lui Take Ionescu trebuie modificată în economia ei totală, temperându-i-se cerințele absurde; și lucrul nu e atât de greu pe cât s'ar părea: un singur articol adițional poate face din această lege, absurdă după experiența colectiviștilor, o lege bună, convenabilă.

Legiuitorul n'are decât să adauge la sfârșitul ei, următoarele:

« Partidul colectivist eventual la putere, negăsind în rândurile sale pe nimeni capabil să îndeplinească condițiile de capacitate cerute de legea de față, va putea dispensa de ele pe partizanii săi ».

Numai astfel legea d-lui Take Ionescu va fi o lege binefăcătoare pentru țara întreagă, adică și pentru colectiviști, nu numai pentru școală. Aminteri, orice ministru colectivist care se va respecta pe el tot atât cât respectă principiile partidului, de a nu numi în serviciile școlare decât partizanii politici, nu va putea face decât ceea ce a făcut d. Mârzescu : prin respect către principiile Colectivității va numi colectiviști, dar îi va numi, prin respect pentru sine însuși, numai în mod provizoriu.

D. Mârzescu a știut mai bine decât oricine să concilieze cele două respecte, și, mărturisesc, e mare lucru din partea d-sale, mai ales când mă gândesc la cel din urmă.

SFÂRȘIT MERITAT

Dionisie, tiranul Siracusei, izgonit de pe tron pentru multele-i ticăloșii, ajunsese, nevoiaș și sărac, dascăl de copii la Corint. Intr'o zi, Diogene cinicul se hotărî să-l viziteze la școală. Tocmai atunci copiii chinuieră cu sgomotul și cu nebuniile lor mai mult ca totdeauna pe nenorocitul dascăl. Când intră Diogene pe ușă, amărîtul Dionisie, sperând un cuvânt de filosofică mângâiere dela musafir, se repezi înainte-i, și, îmbrățișându-l, îi zise:

10 « Iată, Diogene, nestatornicia lumii! Mai te gândeai vreodată să ajung eu în așa proastă stare? »

Dar Diogene, drept toată mângâierea, îi răspunse zâmbind cu simplitate:

« La ce mai bine se putea aștepta o secătură ca tine?! »

15 De câte ori te vei întâlni cu o mutră de colectivist opărită, opărită astăzi, cu atât mai mult cu cât era mai impertinentă acum un an și jumătate, să știi că invariabil are să-ți zică, așteptând un cuvânt de mângâiere:

20 « Te-ai fi gândit vreodată să ajungă partidul nostru în halul ăsta? »

Răspunde-i prin urmare invariabil:

« Dar la ce mai bine vă puteați aștepta niște secături ca voi? »

25 Nu mi-e milă de loc, și niciunui Român cu mintea sănătoasă nu trebuie să-i fie milă de niște secături, cari își merită soarta. Și mai la urmă, colectivistii nu sunt toți nenorociți căzând dela putere. Oare, fără să fie la putere, d. Sturdza, de exemplu, nu va avea el la Academie, la Creditul Funciar și în multiplele daraveri ale prințesei
30 Gorceacoff, al cărei vechil este, destul teren să-și verse

răutatea și veninul? Și oare, atâtea alte caradăle nu vor sta destul de bine pitite în deosebitele cașcavaluri, unde sunt căpătuite de pe vremuri? Pentru toate aceste creaturi procopsite ale lui Brătianu, căderea dela putere nu însemnează o mare nenorocire; în orice caz, ar însemna o mare rușine, dacă pentru un colectivist gras ar mai exista așa sentiment. Fiindcă însă, pentru colectivștii grași, rușinea a plecat de mult, de când cu drumul de fier, căderea dela putere nu le va produce decât un moment de ciudă.

5 Fiecare din ei se va retrage în cetatea sa, la lefurile, tantiemele și gheșefturile sale, făcând pe blazatul și pe desinteresatul în politică, și aruncând unul asupra altuia vina pentru păcătoșia partidului lor. Ar trebui să fie cineva din cale afară naiv să compătimizească pe un Caradă sau
10 pe vreo altă caradă. Caradălele sunt astăzi în cazul ovre-iului care plânge în urma tragerii unei loterii, fiindcă a pierdut ce n'a câștigat. Dacă ar fi stat la putere, de sigur că ar mai fi gheșeftărit gros. Căzând însă, nu sunt pierduți: săculețele le sunt de mult destul de pline, așa ca ei să
15 poată dormi pe moale, și cașcavalurile în care sunt căpătuiți, destul de grase, așa ca ei să se găsească aproape tot atât de bine în opoziție ca și la guvern.

Cine însă, dintre colectivști, sunt în adevăr nenorociți și merită compătimire, sunt plevușca și caracuda colecti-
25 vistă. Aceștia vor rămâne să ducă în opoziție toată activitatea politică a partidului. Caracudele, rămase pe drumuri din cauza păcătoșeniei caradălelor, cari au reușit, după un an și jumătate, să facă partidul imposibil de a mai
30 governa, — caracudele și budalălele vor trebui să-și ia d'a capul picioarele la spinare și să înceapă a juca pe opozantul martir, trepădând dela cârciuma lui nenea Niță Sterie din dealul Spirei până în Popa-Nan la Berechet, chelălăind la fiecare răspântie de jalea durerilor Națiunii, sugrumată de Reacțiune.

35 Pe când caradălele vor face pe cuminții desgustați, urmând la timp cura regulată la Carlsbad, caracudele cu mațele fripte vor juca concina pe boabe la Clubul colectivist. Multă vreme partidul colectivist va sta în opoziție fără să se miște, sub greutatea păcătoșeniilor dela guvern,

până când foamea, răzbind pe caracude, îi va determina să se coboare iar în stradă, unde să târască pe câteva caradăle mai de seamă, amenințându-le cu sfâșierea și impunându-le o acțiune de scandal pe cale publică.

5 Atunci, iar vom vedea pe d. Sturdza îmbrățișând cine știe ce chestiune națională și ieșind în capul cetelor de haidamaci în uliță, ca să socotească clănțănind din dinți minutele legale, cari trebuesc să distanțeze cele trei somațiuni ale procurorului. Și iarăși vom avea să vedem cu
10 ocazia morții vreunui bătauș colectivist, ori cine știe cărui bețivan hidropic al partidului, Clubul colectivist cernit și infama Reacțiune condamnată ca asasină prin coloanele kilometrice ale *Voinței Naționale*.

De aceea, la plângerea lor de halul nenorocit în care
15 a ajuns, să le spună fără milă orice Român cuminte:

« La ce mai bine se puteau aștepta niște secături ca voi?! »

O LICHEA

Leki, sau *lichea*, însemnează pe turcește *pată*; cu deosebire, pată de care nu te poți scăpa, pată neștearsă. In limba românească, cuvântul a trecut în accepție figurată: *lichea* va să zică o secătură care, dacă ți-a căzut în spinare, se ține de tine mai rău ca scaiul, și de care nu te mai poți scăpa decât prin mijloace violente. Să-i dai cu piciorul de sute de ori, să-l batjocorești, să-l scuipi, și încă n'ai să scapi de gudurăturile lui grețoase, până nu t'ei hotărî să-i dai brânci într'un canal, ca să te cotorosești de el. Să mă ferească Dumnezeu a întrebuița cuvântul acesta în accepția alterată, pe care o are în limba noastră; îl voiu întrebuița numai și numai în înțelesul propriu, pe care-l are în limba originară.

Care va să zică, să nu mai încapă vorbă: *lichea* înseamnă pată, peste puțință de scos. In acest sens propriu zic dar: teribilă *lichea* e d. Sturdza!...

In toamna anului 1895, după ce se lipise de tricolorul român ce fâlfâia în capul haidamacilor, pe stradă, în chestia națională; după ce mânjise chiar simbolul adâncii dureri și al înaltului respect ce trebuie să ni-l inspire moartea, lipindu-se pe steagurile negre dela Clubul colectivștilor, când cu sfârșitul nenorocitului sbir electoral Meschiu — deodată, *licheaua* apare pe pagina întâia a « Monitorului », ca prezident al Consiliului.

Să nu uit a spune că *licheaua*, cu o zi înainte, după ce depune la Palat jurământul, zice Suveranului:

« Sire, plec de aci tocmai la Mitropolie. Nu vreau să pun mâna pe afacerea publică până să nu cer iertare Mitropolitului Ghenadie că l-am mânjit odinioară. Mă

duc să-l rog să-mi dea binecuvântarea lui arhipăstorească spre a mă insufla dela Duhul Sfânt, ca să pot duce cu tărie înalta sarcină ce Maiestatea Voastră mi-a încredințat!...»

5 S'a pus în birjă și a mers în goana cailor la Mitropolie... Acolo a suit scările în genunchi, și încet încet, strâmbându-se și miorlăindu-se, a apucat pe bietul Ghenadie, care se retrăgea de frică și de scârbă de-a'ndăratele, și i-a sărutat pulpana anteriuului. S'a lipit licheaua de
10 anteriu așa de bine că n'a mai putut s'o spele nici afurisenia, până când n'a venit Lascăr Catargiu și i-a zis lui Ghenadie:

« Inalt prea sfinte părinte, ascultă-mă pe mine: ce mai încoace și încolo? De licheaua asta nu te mai speli, fără
15 să faci o mare jertfă.. Ia anteriuul de Mitropolit și aruncă-l departe cu lichea cu tot! »

Și numai așa s'a putut scăpa Ghenadie de lichea, aruncând-o în obrazul Colectivității. Dar, cât e Colectivitatea de neobicinuită cu lucru curat, a avut și ea un moment de desgust: a luat și ea mantaua cu licheaua și a aruncat-o la negre, în coșul cu rufele murdare; și, fiindcă rufele murdare trebuiesc spălate în familie, cu mai multă sau mai puțină discreție, a fost chemat din familia colectivistă d. Aurelian, marele cultivator de spanac, sămânța
20 dela 48, și însărcinat să spele murdăria. Celebrul agronom a frecat-o băbește cu rădăcină de ciuin multă vreme, a frecat-o și iar a frecat-o fără succes, până când a dat în genunchi de oboseală.

L-a biruit licheaua!

30 În fața colectivității, umilită de această neizbândă, și în ochii țării întregi, minunată de nedibăcia bătrânei spălătorese, licheaua a reapărut la tribuna prezidenției Senatului. Această apariție necurată a demoralizat atâta pe biata babă, ale cărei puteri erau covârșite, încât a
35 trebuit, cu lacrimile în ochi, să-și depuie mandatul și să prezinte demisia Cabinetului.

Atunci, licheaua s'a gândit să se arunce iar sus de tot, și după multe lipituri, a apărut în fine iarăși pe fruntea — destul de nespălată și fără asta — a Colectivității. Și

Regele, fiindcă era grăbit să plece pentru o cură de odihnă, s'a mărginit să dea din umeri, zicând: « Fie! » Dar licheaua, nemulțumită cu atât, a început să se miorlăiască:

« Sire, ia-mă și pe mine pe pulpana Maiestății Tale în străinătate; măcar până la Viena... »

Regele a răspuns:

« Asta, nu! Asta nu trebuie. Mantaua și licheaua să rămâie acasă. Vreau să călătoresc și să mă odihnesc fără jenă; mă voiu gândi la întoarcere ce e de făcut ».

...Ce e de făcut? Nu e de făcut nimica altceva când ți se lipește licheaua de pulpană, decât să iei foarfecele, să tai bucățica mânjită și să o arunci în foc: nu s'a născocit până acum săpunul care să poată curăți pe cineva de așa lichea...

Rămâne bine înțeles — o spui încă odată — că întrebunțez cuvântul de lichea în sensul propriu pe care-l are pe turcește. Nicidecum nu mi-ar trece prin cap să-l întrebunțez în concepția figurată din românește. Cum aș îndrăzni eu să spun că d. Sturdza e o ființă de care nu te mai poți scutura, dacă ți-a căzut în spinare, o secătură care se ține de oameni mai rău ca scaiul, și de care nu se mai poate scăpa lumea decât prin mijloace violente? Cum aș îndrăzni să zic că, până nu t'ei hotărî să-i dai brânci într'un canal, n'ai să te poți cotorosi de el?

Aș putea eu îndrăzni să zic așa ceva?

Măine, poimăine oiu mai prezenta o carte la vreun premiu academic pentru produceri literare: licheaua ar fi capabilă să se așeze pe cartea mea și să latre că premiul literar se cuvine mai potrivit unui manual de geologie franțuzesc dela 48, tradus în românește de d. G. Ștefănescu, cum poate dumnealui traduce.

Aș fi nebun să-i zic lui d. Sturdza lichea la figurat. La propriu însă, i-o zic fără teamă: îl știu că e om fără pasiuni și mare iubitor de adevăr; o dovadă strălucită despre aceasta e că, atunci când trece, prin temperament, marginile permise, o drege numaidecât prin judecată, cerând scuze.

Teribilă lichea!...

TAKE IONESCU

Ușor e să desenezi o figură care ți s'a arătat sub toate înfățișerile posibile, să analizezi un talent care s'a cheltuit întreg, să apreciezi o viață, care a dat societății tot ce-i
5 putea da: concursul personal al inteligenței și al voinței, al ideii și al faptei; când schițezi însă chipul unui om, care, de sigur, încă nu și-a ajuns culmea carierei, e o sarcină mai grea, fiindcă promisiunile acesteia sunt încă supuse îndoielii.

10 Este adevărat că d. Take Ionescu promitea mult; decât, tot ce a promis până acum a îndeplinit cu prisos, potrivit vârstei; mereu promite mult, și poate, va îndeplini și mai mult.

15 Fără îndoială, acest om, care posedă o mare virtute: ambițiunea, posedă toate mijloacele de izbândă.

E știut că nu este o virtute socială mai mare ca ambițiunea, când, ajutată de un potrivit talent, e însoțită de dragostea binelui public.

20 Un politic distins, în același timp un publicist de valoare, zicea, încă de mult, de pe vremea sesiunii parlamentare din 1888, asupra lui Take Ionescu:

« Este un tânăr plin de viitor; ambițios, foarte ambițios; ca toți oamenii cari simt ceva în inimă și în cap, caută să ajungă acolo, unde cultura lui intelectuală și
25 talentul lui îl împing.

« Situația lui politică nu e încă bine definită pentru un moment. Nu se știe ce va ajunge Take Ionescu. Oricum ar fi, acest deputat al Craiovei e pentru parlamentul român o adevărată podoabă ».

Omul superior care scria aceste rânduri, care el însuși e o ilustrație a vremii noastre, nu s'a amăgit. Gh. Panu a prevăzut bine viitorul tânărului deputat din Craiova. Acest tânăr și-a făcut el însuși o situație deosebită, care nu se poate confunda în grămadă, ci trebuie distinsă; azi se impune ca o personalitate politică de cea mai înaltă marcă. Toți aceia cari fac politică serioasă în țara aceasta sunt legați să-l pună în rândul întâiu, sau al amicilor, sau al adversarilor; să se rezeme pe dânsul cu încredere, sau să se teamă de el.

Amiciția lui Alexandru Lahovari a fost pentru d. Take Ionescu un mare noroc.

Tânărul avea la începutul carierei momente de ezitare; era încovoiat sub greutatea câtorva prejudeții amăgitoare, pe atunci dominante, risipite azi, grație în mare parte puterii talentului. Tocmai în acele momente, când trebuia presei o extremă bravură pentru a sdrobi o legendă in-
 15 terată, atunci când tânărul sta la cumpănă între demodatul liberalism doctrinar și spiritul democratic modern, un mare amic îi întinse mâna. Această mâna îi atingea
 20 fruntea cu bunătatea și simpatia ce trebuia unui talent adevărat; l-a redat lui, l-a deslegat de îndoială.

Voința lui Take Ionescu, astfel îmbărbătată, s'a ridicat îndată cu toată vigoarea. Rupând legăturile rutinei, el a
 25 intrat numaidecât pe calea largă, unde putea găsi loc liber de mișcare, unde talentul lui superior se putea des-
 volta fără preget, nici frâu. În acele momente, începe el, cu atât avânt, frumoasa carieră, în aceleași momente
 30 cresc, se pornesc, alături cu aplausele admiratorilor, și primele scrâșneli ale invidioșilor și ale calomniatorilor.

Tânărul acesta, care din rândurile poporului, putea singur, între atâți alți, să se ridice așa de sus, grație
 numai prestigiului eminentelor sale daruri, trebuia sdrobotit, dacă nu sdrobotit, cel puțin răsturnat, dacă nu răsturnat,
 35 dar murdărit — de două ori dușmănie: odată pentru meri-
 tele, încă odată pentru succesul lui. Dacă l-ar fi ursit soarta să strălucească tot așa de mare în alte cariere, unde succesul talentului să nu fi atârnat atât de puterea
 voinții, ca bunăoară în cariera artelor și literelor, de sigur,

tocmai superioritatea talentului i-ar fi fost cu mai mare primejdie: primul triumf ar fi fost semnalul nenorocirii, dacă nu chiar al pieirii triumfătorului. Dar soarta l-a aruncat în cariera politică, unde voința ajută atât de mult talentului, așa că urile invidioșilor, ațâțate de repeziciunea succesului, nu l-au putut nici răni, nici micșora.

Take Ionescu posedă o putere extraordinară de pătrundere a lucrurilor, cel mai subtil tact, față cu oamenii. Observatorul deprins citește câtă adâncime se ascunde sub zâmbetul afabil și mângâietor al acestui bărbat de Stat, zâmbet însoțit totdeauna de o ușoară clipire a pleoapelor. E figura unui camarad, băiat bun, în orice mediu s'ar afla, între profesorii de universitate, între bărbații politici, între publiciști sau alegători, între artiști rafinați, între diplomați sau între simpli țărani. Dar sub trăsăturile acestei figuri se întrevede, gata de apărare la orice nevoie, voința cea mai hotărîtă și cea mai neclintită.

Sufletul lui e o bogată claviatură. Toate tonurile pot după moment să ia rolul dominant.

Vesel student, diplomat iscusit, orator tot atât de eminent în debaterile parlamentare, sau academice înalte, în întrunirile sbuciumate și sgomotoase; jurnalist și publicist extrem de abil, eminent avocat călduros, amator de arte și litere, consilier bun al tronului, protivnic neobosit și cuminte, el îmbrățișează cu același interes discuția, cu aceeași aplicare; rezolvă cu aceeași pătrundere toate chestiunile politice și sociale. Peste tot și oricând, aceeași limpezime.

Dintre toate aceste calități, aceea care le pune pe toate în lumină și i-a înlesnit succesul, este talentul de orator; talent rar, în adevăr peste putință de tăgăduit, de aceea, până acum n'a cutezat nimeni a i-l disputa. Este ceva specific în cuvântările lui, ca la toți oratorii mari, o notă personală care sfidează orice metodă, fraza comodă, corectă și elegantă; limpezime desăvârșită și niciun fel de pretențiozitate; toate astea într'o limbă românească adevărat literară. Dar afară de partea exterioară, mecanică, el are, ceea ce e mai important la orator, partea interioară, pasională, nota personală. La el apucăturile vehemente,

pornirea bunului simț care luptă adesea revoltat, cruzimea spontană a dreptății nedreptățite e foarte rară. In schimb însă, în cuvântările lui fierbe violența interioară, concentrată toată în structura expunerii și a argumentării.

5 Argumentarea la el lucrează ca un fel de clește care, după ce a apucat, strânge, încetul cu încetul, cu răceală, fără grabă, dar cu o cruzime care crește, crește mereu, până sfârșimă.

10 Cariera lui politică pentru moment nu poate fi socotită — este încă o avere de promisiuni; de aceea am spus dintru început că a schița figura d-lui Take Ionescu nu e o sarcină tocmai ușoară. Cariera unui om de talent seamănă cu brazda ce-o lasă în urmă o luntre în imensitatea mării. Munca lopătarului se poate prețui numai după ce
15 el a ajuns la țărnul hotărât. Câte primejdii îl vor împresura pe omul de Stat, câte promisiuni va îndeplini el, jertfindu-se uneori pe sine spre a folosi totdeauna la ai săi și binelui public, toate atârnă de atâtea și atâtea împrejurări, nenumărate și acestea ca valurile printre care a
20 pornit îndrăznețul luntreș.

Spre a birui împrejurările și valurile, le rămân, și unuia și altuia, puterea voinței, limpezimea minții și ne-strămutată credință în ei. Asta e cariera talentului, asta va fi cariera lui Take Ionescu.

25 El d'abia a intrat în largul mării, pe valurile înalte; nimeni dintre prietenii ori vrăjmași, nici el însuși nu se îndoiește de puterea talentului și voinței lui. La aceea ce spunea în 1888 d. Panu despre Take Ionescu, după atâția ani am putea adăuga:

30 Cum îl vedem mânând luntrea, vâslașul acesta departe are să ajungă, și când, într'un târziu, se va opri, el va fi fost o adevărată glorie pentru vremea și țara lui.

POLITICĂ ÎN TOATE

Este o plângere nedreaptă pe care noi Românii o facem aproape în toate zilele cu multă ușurătate. Când vedem că cutare instituție nu merge bine, nu-și atinge scopul sau nu prosperează, atunci n'avem decât un strigăt:

Nu merge! pentru că și în această instituțiune se face politică. Dacă nu s'ar amesteca politica, ar merge. Cum vrei să meargă dacă și aci se amestecă politica?

La prima vedere, pare că ar fi drept.

De exemplu, se înființează o instituțiune savantă cu anumite scopuri de cercetări și de studii științifice. Numai-decât pun mâna pe această instituțiune oamenii politici. Aceștia, se înțelege, neavând în vedere decât interesele politice, au să le subordoneze acestora scopurile declarate ale instituțiunii. Nu va mai fi vorba în rândul întâi de studii și de cercetări, ci de rezultatele mai mult sau mai puțin favorabile pe care partidul respectiv le poate trage, pe calea bugetară, ori pe calea satisfacerii micilor ambițiuni personale, din mersul acelei instituțiuni savante.

O altă instituțiune se fundează; aceasta nu mai este savantă, ci artistică. Se fac cheltueli însemnate, se clădește un strălucit stabiliment anume, care este înzestrat cu mari sacrificii din partea Statului și comunei. Se 'ntâmplă și cu aceasta ce s'a întâmplat și cu cealaltă. Interesul artistic rămâne secundar, interesul politic birue. Oamenii politici nu pot lăsa neexploatat nici acest colț rezervat artei desinteresate: instituțiunea artistică trebuie să le cază pe mână, pentru ca să o întrebuințeze și pe dânsa, ca o armă mai mult, în scopurile lor de partid.

Atunci, ce se 'ntâmplă? Se 'nțelege că nu se poate face nici știință, nici artă cum se cade în țara asta; care va să zică numai politică.

Și iar începem cu tânguiri.

5 Cum o să meargă, domnule, dacă și aci se vără politica?

Ei bine, tânguirea asta, mi se pare absolut nefundată, și iată de ce.

Statul cheltuește cu instituțiuni savante sume destul de respectabile. Savanți, dè! slavă Domnului, nu prea
10 avem, ca să facem știință serioasă, afară de onorabile excepții. Atunci vă întreb: pentru ce a mai cheltuit Statul să fundeze instituția, și pentru ce mai trece paragraful ei respectiv cu sfințenie în fiecare buget? De geaba? Incai, dacă nu se face știință, să se facă politică cel puțin, ca să
15 dăm cel puțin iluzia lucrului.

Se clădește un mare stabiliment artistic, un teatru, de exemplu. Pentru ce? pentru că un Stat modern arc între alte organe de cultură și astfel de stabilimente. Ei? cauți artiști: ia-i de unde nu sunt. Iți trebuie literatură: ea nu
20 există. Iți trebuie public — publicul nu vinē la exhibițiile dumitale. Ce-ți mai rămâne de făcut în această clădire, pentru care ai vărsat sume colosale, unde ai să cheltuești anual paragrafe anume? Nu-ți rămâne alta decât să faci măcar politică.

25 Eu crez că în loc să ne învinuim și să regretăm că facem în toate și oriunde politică, din contră, ar trebui să ne pară bine și să ne aplaudăm că o putem face așa de bine oriunde și în toate.

30 Ce folos ar fi, neputând a face știință și artă, să stăm cu mâinile 'n sân fără să facem nimic. Incai să facem politică. Și slavă Domnului că nu o facem rău.

GRIGORE PĂUCESCU

Deși om politic, deși avocat, Grigore Păucescu era mare amator de literatură și de artă și cultiva cu căldură prieteșugul artiștilor și literaților.

5 Afară de articole de studiu și de niște fragmente de traduceri din « Eneida » lui Virgiliu, de care era pasionat, el nu a scris nimic. Nu scria, și tocmai pentru aceasta, poate, era unul din cei mai rafinați cunoscători: judecata
10 lui era totdeauna sigură, și, oricât ar fi fost în fond de nefavorabilă, totdeauna era îmbrăcată în formule blânde și amabile.

Găseai întotdeauna la Păucescu cele două mari favori, de cari un literat are atâta nevoie: multă atențiune și judecată dreaptă. Astfel, nu puțin am folosit din convorbirile cu acest bun prieten.
15

Era un spirit incapabil de judecăți extreme, fiindcă avea o inimă și un temperament incapabile de patimă. Niciodată Păucescu nu s'ar fi orbit de vreun curent exclusiv de școală; niciodată n'ar fi scăpat din vedere calitățile, slăbiciunile sau greșelile unei lucrări, târît de unisonul vreunui cor de ucenici, dresați de cine știe ce magister. Și dacă niciodată n'ar fi prețuit vreo lucrare după banderola și stampila de control a vreunei direcțiuni literare, cu atât mai puțin ar fi fost în stare să desprețuiască o
20 lucrare pentrucă ei i-ar fi lipsit acele testimonii de liberă trecere.

Păcatul nenorocit care domnește în literatura noastră, așa de nenorocită și fără acest păcat, și care consistă în a clasifica producerile literare după grupări, de gaște
30 interesate, după simpatii personale și după asociațiuni de

asigurare mutuală a admirațiunii între mici vanitoși, decernând testimonii de talent, ori pronunțând hotărâri de incapacitate deosebiților noștri scriitori — acest păcat nu l-a putut vreodată atinge pe Păulescu, fiindcă el era un
5 amator sincer și luminat, iar nu un sectar cu spirit îngust și pasionat. Foarte cult, dar fără nicio falsă pompă de erudițiune; deși având un statornic criteriu, spiritul lui era lipsit de orice pretenții de sistemă. De aceea, prieteșugul lui era un noroc pentru un literat: talentul adevărat,
10 indiferent de origină, de școală sau sistemă, găsea la Păulescu stima ce i se cuvenea.

Dar, ceva mai mult; în afară de spiritul lui delicat și cult, în afară de calitățile lui intelectuale, el mai avea încă un dar mare, care trebuia să ne facă pe noi, literații,
15 nu numai să-l stimăm, ci să-l și iubim mult: avea un caracter de o gingășie și de o afabilitate exemplară, o sensibilitate sufletească de elită. El simțea cât suntem noi, literații, de răniți în amorul nostru propriu, când vedem cum trecem de nesocotiți în societatea românească, și cât
20 de puțin ni se ia în seamă concursul ce-l dăm la desvoltarea patriei și națiunii noastre. El înțelegea bine că noi trebuie să avem în fundul sufletului un sentiment ascuns de mâhnire, văzând cum forțe intelectuale inferioare, exercitate în cariere mai lucrative, se bucură de o covârșitoare im-
25 portanță socială față cu noi și munca noastră.

Astfel, omul cu sufletul superior se simțea dator să ne mângâie unde ne doare, să ne facă să uităm, măcar la el acasă, nedreptățirea ce o sufeream pretutindeni aiurea. Când un literat, ori un artist, intra în casa lui
30 Păulescu, era întâmpinat cu acea înaltă considerațiune, cu acele distinse maniere, cu acea dragoste francă și fără afectare, cu care este întâmpinat omul de talent în saloanele celui mai cult, mai demn și mai omenos aristocrat, într'un cuvânt cu onorurile datorite unui nobil din partea
35 unui nobil.

Pe câtă vreme, adesea, în casa și la masa unui literat de profesiune, stau în frunte oamenii de afaceri, magistrații și șuruparii politici, avocații influenți, iar talentele servesc să decoreze coada mesei și ungherele, unde nu se mai

găsesc scaune, — la Păucescu, literații și artiștii au stat totdeauna la locurile de onoare. Aceasta pot s'o spună toți câți au avut norocul prieteșugului lui Păucescu, prieteșug care a fost pentru mine, în deosebi, o mare favoare.

5 Un așa prieten prețios pentru literatura și arta românească, cu greu vor mai găsi artiștii și literații noștri.

Despre morți, numai bine! De câte ori nu ne supunem cu oarecare silă acestui bătrân și frumos adagiu moral! Iată însă mortul, despre care, în adevăr, din toată inima zic numai bine: era așa de bun om, încât altceva, nu poate
10 nimini zice nici gândi despre dânsul!

LIPSĂ DE PIETATE ȘI DE GUST

E o datorie creștină, care în țara noastră nu s'a călcat până azi: locul unde a stat pristolul unui altar sfânt trebuie să rămână totdeauna acoperit și însemnat cu o cruce, 5 îngrădit și apărat de orice călcare profană, de orice ofensă. După cum se știe, Primăria votase o sumă însemnată sub conservatori, pentru ridicarea unui monument al lui Matei Basarab Vv. și dăduse chiar un acout d-lui arhitect Lecomte du Nouÿ, însărcinându-l să facă o schiță de proiect. 10 Monumentul trebuia să aibă caracterul religios și să fie ridicat pe locul unde a stat pristolul vechii biserici Sărindar, a patruzecoa biserica clădită de bătrânul Domn. Dar au ceva sfânt colectivității? Respectă ei vreo datină ori vreo pomenire? Ei sunt absolut lipsiți de pietate pentru tot ce 15 e istorie românească, tradiție și credință românească, în afară de istoria, de tradiția și de credința colectivității. Intru cât nu stau în strânsă legătură cu daraverile și mascaralăcurile nenorocitului lor partid, orice figură strălucită istorică, orice tradiție națională, datina și credința 20 poporului întreg, pentru colectivități n'au nici o valoare.

Ei sunt capabili să crează mai demnă de immortalizat mutra d-lui C. F. Robescu decât figura lui Matei Basarab, și mai demnă de pus la o răspântie figurina pocălțită a d-lui Sturdza, decât statua mândră a lui Tudor Vladimirescu; 25 pentrucă, mai la urmă, nici Matei Basarab nici Tudor Vladimirescu n'au fost colectivități.

Așa, pe locul unde se ridica odată pristolul Sărindarului, și unde se hotărise a se ridica monumentul lui Matei Basarab cu crucea în mână, colectivității s'au hotărît să 30 mântină fântâna decorativă improvizată cu ocazia vizitei

împăratului Franz-Joseph, o lucrare artistică de un gust nenorocit, care n'avea decât o scuză — scopul provizoriu: această lucrare trebuia să trăiască numai câteva zile de paradă, ca și arcurile de triumf pleoștite, ce s'au ridicat
5 cu aceeași ocazie, și cari, din norocire, au fost desființate.

Se înțelege că, în afară de gustul artistic, așa de variabil și așa de rar, lucrările de felul acesta, ridicate în pripă în câteva momente pentru a trăi numai câteva momente, trebuesc, și din cauza grabei, și în vederea scopului, executate din materialuri ușoare. Se întrebuițează,
10 de exemplu, hârtie, carton, pânză, scânduri de brad și gips, simulând piatra, marmura, fierul și bronzul. Este același procedeu ca la decorul de teatru, pentru a obține numai aparența. Nimănui nu-i trece prin cap, dacă are câtuși de puțină minte, să mântină pe o piață publică, ca un monu-
15 ment merit să dureze, o improvizare decorativă de ocazie, chiar când această improvizare are un oarecare merit artistic; dar-mi-te când este o lucrare barocă, inspirată de o lipsă absolută de gust și de pricepere?

Cu toate astea, colectivității nu se îndură să dărâme și să arunce în foc minunata fântână de carton. Dela ferestrele clubului lor, ei nu se satură să privească cu mândrie monumentală producție a d-lui C. F. Robescu,
25 o operă care-i dovadă vie de aptitudinile d-sale intelectuale. În momentele lor de melancolie, pricinuite de interminabila criză a partidului lor, ei își odihnesc spiritul privind cu deliciu la această ignobilă parodie artistică, care ar trebui ridicată de acolo spre a fi păstrată într'un muzeu istoric, ca o dovadă de cultura, de spiritul și de
30 gustul colectivităților la sfârșitul secolului XIX.

N'ați văzut oare, cu ce sollicitudine au îmbrăcat colectivității în timp de iarnă, în niște cotețe călduroase căptușite cu paie, minunatele figurine alegorice de ipsos, ca să le apere gingașa structură de asprimea intemperiilor? Și
35 sunt sigur că atunci când, în ciuda lor, ridicula fântână monumentală de carton o putrezi, colectivității or să puie în locu-i, ori reproducția ei, ori statua d-lui C. F. Robescu. Căci, ce poți să te aștepți dela acești oameni lipsiți tot atât de gust, cât și de pietate? Toată această nobilime

improvizată de Brătianu ce-a făcut cu avuțiile cu care a fost încărcată în câțiva ani?

O singură casă de gust, o singură construcție convenabilă n'au putut ridica în București acești favoriți ai norocului, ai gheșeftului și ai hrăpirii. Pretutindenii, pretenție bătărănească, lux ridicul, încărcat nepotrivit și lipsit de eleganță, pretutindenii, grosolănie și lipsă de intenție inteligentă — poleieli peste poleieli, grămădeli de figurine și de ornamente, construcții strâmbe și într'un
 5
 10
 15
 20
 25
 30
 35
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995

Dar dacă le e permis acestor parveniți să-și întrebuințeze banii lor ca să-și arate teapa și inferioritatea intelectuală, nu li se va permite să pocească fizionomia locurilor publice și să profaneze locurile sfinte. Pe piața Sărindarului, în locul unde a fost pristolul bisericii nu trebuie și nu se poate pune decât un monument de caracter sacru, sacru, se înțelege, în înțelesul religios și național, iar nu în înțelesul colectivist.

NIHIL SINE DEO...

Adu-ți aminte din când în când, omule, de clipele crunte ale primejdiei p'în care a fost înaltă poruncă să treci, și ridică laudă și mulțumire lui Dumnezeu.

5 Să-ți fie zi de mare rugăciune ziua când voia Tatălui nostru carele este în ceruri a fost să te ierte pe tine și pe ai tăi de cea din urmă durere a lumii acesteia de jos.

Nu uita în dimineața zilei aceleia să zici din fundul sufletului:

10 Doamne! în primejdie de pieire călca piciorul meu și tu, bunule, ai poruncit să se ridice stavilă între mine și moarte!

Prin dese perdele de lacrimi, citiseră ai mei osânda mea și, fără să se răscoale împotriva-ți, dreptule judecător, plecaseră sdrobiți frunțile la pământ, căutând un locaș
15 de veci pentru rămășițele mele de lut.

Spânzurat de un fir de paianjen, un fir de nimic cu căpătâiul pierdut în tăria ta albastră și luminoasă, atârnăm de-asupra unei înfiorătoare prăpastii, ce se deschidea, cu
20 fundul negru fără o rază de lumină, pîntre colțuri de stânci sparte de isbiturile de mii de mii de ani ale trăsnetului. Și acolo, sufletul meu, desnădăjduit, o clipă a crezut că și el va să moară odată cu greul meu trup, și din adânc strigat-a cătră tine: Doamne, auzi-mă și mă mântuește!

25 Și tu m'ai auzit și n'ai vrut pierzarea mea! Ți-ai aplecat ochiul asupra robului tău, și mila ta a poruncit firului de paianjen să nu se rupă, și acel de nimic fir aproape nevăzut a fost odgonul meu de scăpare.

Mulțumescu-ți, Doamne! Nimic fără voia ta!

* * *

E zece Maiu poimâine, cea mai mare sărbătoare pe care a avut-o până astăzi neamul românesc. Una numai, numai una ar mai putea fi tot așa de mare.

5 Omul care scrie aceste rânduri a trecut de jumătatea drumului vieții... Poate oare dânsul îndrăzni să roage pe Dumnezeu a-i mai da zile să apuce și acea altă mare sărbătoare?

10 Ar fi oare cu putință ca, mai înainte de a părăsi eu lumii acesteia ceea ce am avut din această lume pentru a duce altele ce este al aceleia, să văză ochii mei bătrâni acea nouă minune a voinții Domnului?

15 Oricum, Doamne, dacă mie nu mi-e dat să intru în pământul făgăduinții, să auz trâmbițele cântând și să văz zidurile Ierichonului surpându-se în fața soarelui ce s'a oprit în cale din porunca ta, fă-mă s'adorm pe drum cu speranța că aceea ce nu mi-a fost dat mie, fiilor mei le va fi dat!

* * *

Poimâine e zece Maiu!

20 În strălucirea sfintei sărbători, să nu uite nimeni că se 'mplinește anul de când în palatul Cotrocenilor a fost o crâncenă luptă între viață și moarte.

25 Moartea! Înșelase strejile de noapte. Se furișase p'în umbră, păzindu-se bine a nu ciocăni din ciolane, suise hoața treptele palatului și apucase în brațe pe tânărul prinț, care dormea fără grije.

Ce luptă desnădăjduită!

* * *

30 Multe zile crunte și mai crunte nopți, a stat, la cum-păna grea dintre o lume și alta, soarta unei auguste case, care de mai bine de treizeci de ani e soarta unei patrii, unei nații.

35 Această nație, care avea dreptul să spere că vremea necazurilor și mâhnirilor seculare se apropia de sfârșit, privea toată cu sufletul încordat la palatul Cotrocenilor...

Doamne, redă-i acestui neam, destul de amărît și certat, liniștea și încrederea în viitor! Aibi milă, Doamne, de

bunul lui Rege, de Patria românească, de micul și nevinovatul Carol II, viitorul rege al Românilor!

Și Dumnezeu a avut milă.

* * *

5 ✂ A vrut Dumnezeu cu Regele și cu noi.

Când, după nespusă suferință, Prințul moștenitor a trecut ultima cumplită criză, ilustrul nostru suveran s'a arătat în balconul palatului și, cu glas tare, a strigat către poporul său:

10 « Prințul merge mai bine! »

Pentru întâia oară de treizeci și unu de ani a auzit poporul românesc d'adreeptul glasul Maestății Sale Regelui, fără calitate oficială nici dintr'o parte nici dintr'alta.

15 În culmea fericirii, cu ochii încă neșterși de lacrimi, Carol I a vorbit Poporului ca un tată duios către un vechiu prietin de inimă, nu ca un sublim magistrat.

* * *

De treizeci și unu de ani atâta dragoste între Regele și Poporul român.

20 Dar acești doi suverani erau prea sever unul, prea cum-pătat celălalt, prea cuminți și de nobil neam amândoi, ca să facă paradă sgomotoasă de sentimente.

25 A trebuit o puternică sguduire, a trebuit amenințarea unei mari catastrofe în familia regală, pentru ca severitatea Regelui și cumpătarea Poporului să fie biruite.

Acești suverani n'au mai putut rezista: amândoi au trebuit să rupă vechea și stricta lor etichetă și, în culmea emoțiunii, să-și trădeze sentimentele adânci și călduroase care-i legau de atâta vreme.

30 Ferice de Prințul tânăr, care, cu prețul unor groasnice suferinți, cu jocul vieții sale, a pecetluit dragostea dintre Dinastia și Poporul român!

✂ Așa a vrut Dumnezeu!

35 Să nu uităm nimeni că-i datorim tămâie în dimineța zilei de 10 Maiu.

* * *

Adu-ți din când în când aminte, omule, de clipele crunte ale primejdiei p'în care a fost înaltă poruncă să treci, și ridică laudă și mulțumire lui Dumnezeu.

5 Să-ți fie zi de mare rugăciune ziua când voia Tatălui nostru carele este în ceruri a fost să te ierte pe tine și pe ai tăi de cea din urmă durere a lumii acesteia de jos.

Nu uita în dimineața zilei aceleia să zici din fundul sufletului:

10 Doamne! In primejdie de piere călca piciorul meu și tu, bunule, ai poruncit să se ridice stavilă între mine și moarte!

Prin dese perdele de lacrimi, citiseră ai mei osânda mea și fără să se răscoale împotriva-ți, dreptule judecător, plecaseră zdrobiți frunțile la pământ, căutând un locaș de
15 veci pentru rămășițele mele de lut.

Spânzurat de un fir de paianjen, un fir de nimic cu căpătâiul pierdut în tăria ta albastră și luminoasă, atârnam de-asupra unei înfiorătoare prăpastii, ce se deschidea, cu fundul negru fără o rază de lumină, pîntre colțuri de stânci
20 sparte de isbiturile de mii de mii de ani ale trăsnetului. Și acolo, sufletul meu, desnădăjduit, o clipă a crezut că și el va să moară odată cu greul meu trup, și din adânc, strigat-a cătră tine: Doamne, auzi-mă și mă mântuește.

Și tu m'ai auzit și n'ai vrut pierzarea mea! Ți-ai aplecat
25 ochiul asupra robului tău, și mila ta a poruncit firului de paianjen să nu se rupă, și acel de nimic fir aproape nevăzut a fost odgonul meu de scăpare!

Mulțumescu-ți! *Nihil sine Deo!*

5

1907

DIN PRIMĂVARĂ PÂNĂ'N TOAMNĂ

CĂTEVA NOTE

I

5 Europa era deprinsă de atâția ani să știe că tânărul
Regat Român e cel mai solid element de civilizație între
Statele balcanice, iubitor de pace și bună înțelegere, atât
în relațiile claselor sale sociale, cât și în relațiile inter-
10 naționale, — un Stat de ordine *par excellence*. Anul trecut,
și-a serbat acest tânăr Regat patruzeci de ani de domnie
pacinică și glorioasă a înțeleptului său suveran; ca o
incoronare a operei de progres săvârșit în acest timp, el
a făcut o frumoasă expoziție jubilară, care a repurtat
atâta succes față de reprezentanții Europei civilizate.
15 A fost un adevărat triumf al muncii și al păcii, și Regele
a avut de ce să fie mândru și fericit.

Firește dar că recente răscoale ale maselor țărănești,
cari au luat proporțiile unei hotărâte revoluțiuni tero-
riste, aproape ale unui crunt războiu civil, trebuia să
20 producă în Europa emoțiune și uimire. Cine însă cunoaște
ca noi de aproape organele acestui Stat și funcționarea lor,
se miră acuma, nu de ceea ce se 'ntâmplă, ci — dacă a
existat (cum era îndreptățit să nu mai crează) atâta
energie în acele mase — cum de n'a izbucnit acest enorm
scandal public cu mult mai nainte. In adevăr, poate că
25 nici într'un Stat, din Europa cel puțin, nu există atâta
extravagantă deosebire între realitate și aparență, între
ființă și mască.

...Țara românească este o țară aproape absolut agricolă; câteva începuturi de industrie, protejate într'un mod scandalos de cătră Stat și chiar începuturile de exploatare a petrolului, stau, ca producție de avuție națională, într'o proporție infimă, aproape neglijabilă față cu producția agricolă. Pământul țării este stăpânit:

1. de *proprietarii mari*; între aceștia, cel mai mare e Statul; apoi Coroana, cu domeniile de apanaj; fundațiile de binefacere, ca Eforia Spitalelor; cele culturale, ca Academia, etc.; și marii proprietari particulari;

2. de *proprietarii mijlocii*, și

3. de *proprietarii mici*, masa enormă a țăranilor, împroprietăriți dela 64 și dela 88.

Toți țăranii sunt plugari; ei cultivă micile lor proprietăți și proprietățile mari și mijlocii. Acestor proprietari mici (aproape 5 milioane suflete la o populație totală de vreo 6 milioane), nu le poate ajunge producția proprietăților lor; căci, pe de o parte, nevoile traiului și dările au sporit și sporesc mereu; iar pe de alta, pământurile lor s'au micșorat și se micșorează neconținut, trecând în fragmente la copii prin moștenire după dreptul comun, — alienarea fiind prohibită prin lege și fiind permis numai schimbul prin compensare dela țăran la țăran, — și se fragmentează în porțiuni așa de mici până înfine, încât ar mai putea servi doară la o rafinată cultură intensivă — un fel de muncă imposibilă aci din cauza deprinderilor străvechi, lipsei de inteligență specială și de răbdare, ignoranței metoadelor pentru așa cultură savantă, și din cauza lipsei de capital și de credit.

Pe de altă parte, proprietatea mare și cea mijlocie nu au forțe pentru cultura lor extensivă decât brațele țăranilor. Aceștia solicită porțiuni de pământ pentru a munci și produce cât mai mult, după putere. Ei plătesc pentru porțiunile arendate, ori în bani și 'n muncă, ca în Moldova, după obiceiul locului; ori în natură, ca în Muntenia. În cazul acesta, țăranul muncește pământul, iar produsul îl împarte cu proprietarul mare, după cum s'a prevăzut în anume învoială, întărită prin autoritatea comunală. Țăranul mai este silit la această învoială și prin faptul că

proprietatea mică nu are de loc pășune pentru vitele lui; pășunea o stăpânește exclusiv proprietarul mare. Invoielile agricole, deși sunt obligațiuni de natură civilă, sunt executate, la nevoie, de către autorități, *manu militari*, ca și așa numita în dreptul penal « muncă silnică ». (Constrângerea corporală s'a desființat în 1881 prin legea modificatoare a barbarei legi anterioare. De drept nu mai există; dar de fapt se aplică înainte. Acesta e un adevăr ce nimini nu l-ar putea tăgădui, tot așa precum niciun țaran n'ar îndrăzni să se prevaleze de desființarea constrângerii corporale prin lege, știind bine că atunci s'ar expune la pedepse corporale, desființate și mai de mult, prin Constituția din 1866).

Aceasta este generalitatea... Mai este însă, din nenorocire, și o altă generalitate. Dintre proprietarii mari și chiar dintre cei mijlocii, foarte puțini își cultivă singuri domeniile; cei mai mulți, foarte mulți, și le arendează în bloc la cine dă mai mult. Particularii fac arendările pe cale de contract între particulari; iar Statul și fundațiunile, pe cale de licitație publică, potrivit legii Contabilității Statului; numai domeniile Coroanei sunt administrate de-a-dreptul, fără amestec de arendași în bloc. Cu oarecare capital dar și cu potrivit credit, oricine poate concura la acapararea moșiilor mari și mijlocii. În Moldova trebuiește mai mult, deoarece, după obiceiul locului, pământurile se subarendează la țărani pe bani și muncă, și arendașul mare are nevoie de vite, cară, mașini, etc.; în Muntenia, trebuiește mult mai puțin: aici ai luat moșia, plătești o rată de arendă, ai câțiva bani pentru sămânță și pentru avansuri ca împrumut țaranilor nevoiași; după aceea rearendezi aproape tot în porțiuni la țărani. Aceștia lucrează din primăvară până în toamnă, din revărsatul zoriilor și până în răsăritul stelelor; iar toamna, potrivit învoielii, țaranul îi cară întâi arendașului partea acestuia la hambar sau la gară, și numai în urmă are voie să-și ridice și el partea ce i se mai cuvine și lui.

Să nu uităm a spune că țărani nevoiași, peste iarnă, când nu au de lucru și nu pot produce în genere nimica, având nevoie de bani, fac împrumuturi, cu camătă, mai

mult sau mai puțin infamă, tot dela arendași, rămânând a se răfui la socoteala din toamna viitoare. Adesea țaranii, după o muncă de peste opt luni, se văd rămași datori pe anul următor. Și iar vine o iarnă aspră peste tristele și umilele lor vetre, și iar rugăminți cu căciula 'n mână pentru un nou împrumut... Și așa mai departe...

Concurența arendașilor a ridicat și ridică neconținut prețul arenzilor, lucru ce convine proprietarilor, și din aceasta, firește, rezultă crescândă îngreunare, pentru mulțimea plugarilor, a condițiilor de subarendare. Așadar, avem următoarea formulă strictă: coarda îndrăznelii la concurență din partea arendașilor mari se 'ntinde pe măsura supunerii la învoeli din partea arendașilor mici, a plugarilor.

Ei! aci stă rădăcina răului; aci stă ascunsă cauza actualei stări de lucruri — coarda s'a întins peste măsură. Și răul mai are și alte rădăcini, cum vom arăta îndată...

Să notăm în treacăt că marea majoritate a arendașilor mari este compusă din străini, — în Moldova, evrei; în Muntenia, greci, bulgari, albaneji și puțini români ardeleni supuși unguri, — în genere, afară de rare excepțiuni onorabile, oameni de joasă extracțiune, aspri la câștig, fără sentimente omenoase și lipsiți de orice elementară educațiune. Cruzimea interesului, comună lumii, se mai înăsprește aci prin lipsa de solidaritate națională, prin nesocotirea tradițiilor și opiniei publice, prin îndrăzneala ce o dau pe de o parte coruptibilitatea administrației publice, pe de alta protecția ori a pavilionului străin, ori a cine știe cărei puternice Alianțe universale, și printr'un manifest dispreț brutal față cu țaranul incult, umilit și îndelung-răbdător.

Ce a rezultat din această sistemă? Iată:

1. Scăpătarea atâtor proprietari mari, cari și-au sporit cheltuelile pe măsura creșterii arenzilor, înneccându-se în risipe de lux din ce în ce mai exagerate pe speranța unei continue progresiuni a veniturilor;

2. Prosperitatea fenomenală a clasei arendașilor mari și, pe lângă asta, avântul prodigios al băncilor și institutelor de credit, din cale afară disproporționat cu o țară agricolă; și

3. Mizeria țăranilor.

Trebuia să fie așa. Din stoarcerea forțelor acestora din urmă a rezultat și luxul nehibzuit al proprietarilor, și înavușirea nemăsurată a arendașilor, și câștigurile enorme ale Băncilor, și bacșișurile administrației publice și, mai încă, ridicarea mereu crescândă a veniturilor Statului.

Pe de-asupra acestei realități, ia să vedem acum ce politică, ce administrație, ce cultură intelectuală se fac în acest Stat.

Partidele politice, în înțelesul european al cuvântului, adică întemeiate pe tradițiune, pe interese vechi sau nouă de clasă și prin urmare pe programe de principii și idei, nu există în România.

Cele două așa numite partide istorice care alternează la putere, nu sunt, în realitate, decât două mari facțiuni, având fiecare, nu partizani, ci clientelă. Capii facțiunilor sunt mai mult sau mai puțin ambițioși politicieni. Firește că nu punem la îndoială nici patriotismul, nici curatele lor intențiuni: «toți, toți, cum zice Antoniu, sunt bărbați onorabili!» Iar clientela este plebea incapabilă de muncă și neavând ce munci, negustorași și precupeți de mahalale scăpătați, mici primejdioși agitatori ai satelor și împrejurimilor orașelor, agenți electorali bătăuși; apoi productul ibrid al școalelor de toate gradele, intelectualii semiculti, avocați și avocăței, profesori, dascăli și dascălași, popi liber-cugetători și răspopiți, învățători analfabeți — toți teoreticieni de berărie; — după aceștia, mari funcționari și împiegați mititei, în imensa lor majoritate amovibili. (Comerțul e cea mai mare parte în mâinile străinilor: în Moldova, evrei; în Muntenia, greci, bulgari, albaneji, români supuși unguri, toți străini fără drepturi politice, nici comunale).

După Constituția și Legea electorală în vigoare, reprezentarea națională este aproape de 70% produsul acestor elemente; 30%, fiind date de proprietarii mari și mijlocii și de câțiva comercianți și puțini industriași români. Imensa clasă a țăranilor nu are, propriu vorbind, nici un reprezentant natural al intereselor ei în Cameră; deși

această imensă clasă ar avea după lege dreptul să trimită (ca al III colegiu electoral) din toată țara cam 20 la sută din membrii Camerei deputaților. Dar colegiul III votează prin delegațiune, iar delegații sunt recrutați tot
 5 din plebea de care vorbim mai sus și impuși, fără putință de împotrivire, maselor sătești.

Astfel dar, Camerele sunt în marea lor majoritate reprezentantele intelectualilor și ale plebei orașelor. Pe lângă agricultură deci, trebuie să 'nflorească în România
 10 și o vastă industrie, industria politică, și, ca orice industrie bine și inteligent dezvoltată, trebuie să prospereze.

Administrația e compusă din două mari armate. Una stă la putere și se hrănește; alta așteaptă flămânzind în opoziție. Când cei hrăniți au devenit impotenți prin nutrire excesivă, iar cei flămânzi au ajuns la completă fa-
 15 mină, încep turburările de stradă... Plebea, clienții, cu studenții universitari și școlarii din licee, conduși uneori de profesori universitari, cer numaidecât răsturnarea guvernului. Facțiunea dela putere, supranutrită, este inca-
 20 pabilă a mai ține piept torentului popular, adică facțiunii răzbite de foame; iar Regele, gelos de reputația europeană de liniște și ordine a Statului său, este silit să congedieze, *avec force compliments*, cabinetul, care avea aproape unanimități în Parlament, pentru a însărcina pe
 25 capul opoziției cu formarea unui nou cabinet, cu dizolvarea Parlamentului și a tuturilor consiliilor județene, urbane și rurale, cu convocarea colegiilor electorale pentru constituirea unui nou Parlament și unor noi consilii, — care toate, după bunurile obiceiuri consacrate, sunt firește
 30 aproape unanime partizane ale noului guvern.

Care va să zică, în loc să derive guvernul din majoritatea reprezentanței naționale, derivă unanimitatea acesteia dela guvern. Și asta se întâmplă, regulat, în cazul cel mai bun, din trei în trei ani; adică cu un an mai puțin decât
 35 o legislatură întregă... A căzut un guvern și a venit altul, îndată, toată administrația țării, și cea de Stat, și cea de județ, și cea comunală — dela prefecți și secretari generali de ministere, până la cel din urmă agent de poliție și până la moașa de mahala — se înlocuește... pentru

mai mare expeditivitate chiar pe cale telegrafică. O clientelă pleacă, alta vine; flămânzii trec la masă, sătuii la penitență. Și asta așa, mereu și pe rând din trei în trei ani, ba și mai des uneori.

5 Dela o administrație astfel recrutată și constituită pe termene provizorii, se înțelege că numai seriozitate și scrupuluri nu se pot pretinde. Toți oamenii de afaceri, începând dela arendașul care plătește milioane arendă și sfârșind cu micul precupeț, care învârtește în mizererele-i daraveri abia câțiva lei, sunt *rançonnés*, în proporție, de către
10 acești baroni feudali mari și mici, cari se numesc agenții administrației Statului român. Și oamenilor de afaceri asta trebuie să le convină; în așa stare de lucruri, numai astfel pot exploata fără nicio sfială — poate nedreptăți
15 mare pe mic, poate înșela mic pe mare, — puțini reducând în mizerie pe mulți. Rar, din când în când, ca pentru paradă de lux, se aruncă *un homme à la mer* — cine știe ce nenorocit agent care, lipsit de cel mai elementar tact, a făcut prea brutal o flagrantă delapidare sau s'a lăsat prea
20 stângăcește mituit. Incolo, sistema lucrează fără supărare pe toată linia, afară de netăgăduite rare excepții onorabile. De aceea, cu un zâmbet plin de amărăciune, Românul numește țara lui patria bacșișului și hatârului.

25 Cu așa parlamente se fac legi peste legi — cu așa administrație se aplică.

Justiția?... Judecătorii de pace și membrii tribunalelor de prima instanță, afară de prezenți, sunt amovibili, ca și agenții și funcționarii ordinari. În justiție, poporul n'are încredere; ea are, astfel, autoritate, dar nu
30 și prestigiu; și între această justiție fără prestigiu și poporul sceptic, se răsfață formidabila și excesiv numeroasa clasă a avocaților — cea mai prosperă în România după a arendașilor mari. Avocații constituiesc grosul intelectualilor; clasa lor este pepiniera cea mai mare a bărbaților de Stat.

35 Să vedem acuma cum se fac în Statul român educația și cultura publică, în ce scop se fac și ce rezultate dau.

Toate școalele, dela cele populare până la Universități — școale primare, secundare, profesionale, agricole,

comerciale, de popi, de moașe, de muzică, de alte arte, facultăți de toate ramurile culturii înalte — toate dau mai mult sau mai puțin *d'emblée* absolvenților lor drepturi la dignități și funcțiuni publice. Astfel școala română, în loc de a fi un mijloc de educațiune și cultură a poporului și a claselor dirigente, devine un canal de scurgere al pof-telor de întâietate între cetățeni, de eftină parvenire, de scutire de îndatoriri, de sporire de drepturi și privilegii. Și din ce în ce, din gradul cel mai de jos până la cel mai de sus, școalele sunt niște fabrici de funcționari, de salariați publici și de avocați — o pleoră de semidocti, fără caractere, fără omenie, adevărați cavaleri de industrie intelectuală, cărora le trebuesc numai decât onoruri cât de multe fără niciun merit și câștig cât de mare fără multă osteneală.

Aceste fabrici alimentează oligarchia publică ce stăpânește exclusiv țara românească. Din aceste fabrici iese și se premenește și crește, în oarba luptă de concurență pentru reputarea rangurilor, distincțiunilor și profiturilor, oligarchia de aventură. An cu an, apar proaspeți pe arena publică, în poze teatrale, teoreticienii, reformatorii și patrioții, placizii făuritori de sistemă nouă, instigatorii exaltați, șoviniști, naționaliști, iredentști, antisemiți, xenofagi, călărind pe întrecute fiecare pe calul său de bătae, spre uimirea naivei trândave plebe, servanta oligarchiei. Familiile sârmane din plebea orășenească, lipsite de orice mijloace de producție, trăind din mică precupeție, ori din slujbe sau slujbușoare, ori din cârciumăritul de mahala, ori din meserii mai puțin ușor de mărturisit — toate aspiră, grație școalelor naționale, să-și vadă copiii cât mai de grabă, după vârsta majoratului, în cel mai rău caz funcționari; în cel mai bun, măcar deputați ministeriabili, dacă nu chiar miniștri... Și, ca la cele mai absurde loterii, și aci, nu toate iluziile sunt amăgite.

Așa se recrutează oligarchia care stăpânește țara românească. Nu este o oligarchie măcar statornică, de tradiție istorică, de bravură, de obligațiuni morale, de nobilitate, ori de merite; este o oligarchie mutabilă, de perpetuă premeneală, accesibilă oricui prin nemereală, prin loterie,

prin aventură. Indrăzneală multă, lipsă de orice scrupuluri, renunțare la demnitate personală, la onoarea familiei, infamie chiar, dacă trebuie, și puținel noroc --- și cariera strălucită e gata. Așa se face concurența; așa se parvine; 5 așa se intră în rangurile nobiliare ale oligarchiei române. Astfel dar, niciun salt social dela o generație la alta, oricât de enorm, nu este exclus. Dintr'un fiu de țârcovnic iese un bărbat de Stat care umple lumea cu personalitatea sa marcantă; dintr'un fiu de familie istorică, mari boeri până eri, iese un excroc, care moare victima vițiului, 10 când a scăpat de pușcărie, grație intervenției rudelor influente; dintr'un copil de cârciumăraș, un avocat ilustru, care, în câțiva ani, din sărac lipit, ajunge milionar; dintr'un fiu al unui ministru remarcabil, un mititel agitator, 15 trepăduș electoral, la solda unui ambițios politic deja ajuns la culme, fost odinioară fecior în casă la răposatul ministru.

Asta, în țara românească, se numește cu tot seriosul, sistemă democratică... Și oligarchia asta, semicultă sau, 20 în cel mai bun caz, fals-cultă, pe cât de incapabilă de producție utilă ori de gândire, pe atât de lacomă la câștiguri și onoruri, își arogă puterea întregă a Statului: cu o crudă și revoltătoare neobrăzare, ea tăgăduște țăranilor (imensei mase, supusă și cuminte producătoare a avuției naționale), sub pretextul ignoranței și lipsei lor de maturitate politică, orice drept de amestec, fie măcar pur consultativ, la cârmuirea intereselor lor, la dirijarea destinelor lor. Impărțită în două bande, ce se numesc cu 25 pretenție « istorice » — liberal și conservator, — bande mai nesocotite decât niște seminții barbare în trecere, fără respect de lege, fără milă de omenie, fără frică de Dumnezeu, — această oligarchie legiferează, administrează, calcă astăzi legile pe cari le-a făcut eri, prefăce mâine legile făcute azi, ca poimâine să le calce și pe acelea, 30 fără spirit de continuitate și fără altă sistemă decât numai împăcarea momentană a exclusivelor ei interese, pentru perpetuarea sacrei organizațiuni numite aci democratice.

Se 'nțelege dela sine că tot ce spunem și aci privește generalitatea; firește, între politicienii români și în

rândurile profesiunilor liberale, se găsesc și mulți oameni de inimă, de caracter și de ispravă; ei văd și deplâng, ca și noi, răul patriei: dar, pierduți în mulțimea celor răi n'au puterea să răstoarne blestemata sistemă, în care sunt
5 ținuți captivi, cu zălogirea intereselor lor vitale...

Iată ce se petrece d'asupra; ceeace se petrece dedesubt am spus, și lumea uimită asistă la prăpăstiosul faliment al oligarchiei de strânsură din România, la catastrofa care era inevitabilă.

10 Care ar fi leacul la aceste adânci rele?... Cu conștiința pătrunsă de nevoile mult-încercatei patrii române, răspundem.

Fatalitatea istorică cere, se vede, jertfe, de îngropat sub temelii unei sănătoase clădiri de Stat. Revoluția oarbă de jos s'a produs; era, cum am văzut, inevitabilă; ea își dă fără cruțare jertfele ei... Facă Dumnezeu să fie jertfirea cât mai puțin dureroasă!... Pentru ridicarea României la situația și dignitatea de Stat normal european, ar trebui numaidecât acum o revoluție luminată și conștientă de sus... Și câți aliați devotați n'ar găsi
20 în captivii de cari pomenim mai sus, sătui de a-și călca mereu pe cuget și pe inimă, de a-și jertfi zilnic, pe altarul minciunii și inichității, convingerile lor adânci, dragostea de adevăr și de patrie!... Prinsă între două revoluțiuni
25 egal de întemeiate și de puternice, oligarchia despotică de strânsură, ea singură vinovată și răspunzătoare de tot dezastrul, ar fi ușor îngenunchiată și funesta ei sistemă pe veci abolită. Ar trebui o francă lovitură de Stat pentru realcătuirea acestuia din temelii, pe temeiul îndreptă-
30 țirii raționale și echitabile a producătorilor, și înfrânării speculatorilor de tot soiul. Altfel nu se mai poate liniște în țară. Cele două facțiuni se pot perinda la putere din an în an, spre a decreta pe 'ntrecute fel de fel de paliative; răul va rămânea; va coace, cu cât mai năbușit cu
35 atât mai profund, și va izbucni periodic și din ce în ce mai grozav, până la o statornicire adevărat sănătoasă sau la un desăvârșit dezastru — fiindcă despotismul bizantin al oligarchiei de strânsură nu mai poate fi de suferit.

Dar pentru o lovitură de Stat, pentru o sarcină așa de eroică, ar trebui un bărbat întreg, care mâine să 'nfrunte de sus funesta sistemă actuală cu aceeași nebiruită energie cu care o înfruntă astăzi de jos masele plugarilor. Și este unul care ar putea-o face... El ar avea tot prestigiul cerut în așa înalte împrejurări — Regele.

Da. El ar putea... dar ar trebui să și vrea...

1907, *Martie*.

II

10 Niciun om cuminte nu poate da dreptate deplină țărănilor răsculați. Pretențiile lor, când, foarte rar, pe ici pe colo, și le formulau, erau exorbitante și imposibile de satisfăcut; iar furia de element orb cu care, fără a ști în
15 genere ce vor, s'au pornit să prăpăstuiască orice statornicire de drepturi, și faptele la cari s'au dedat, în pornirea lor vulcanică, sunt în adevăr vrednice de toată osânda. Dar iarăși, oricare om cuminte peste puțină să nu gândească... Bine, așa de surda nu se ridică un popor tamnișam, fără să aibă câtuși de puțin vreun cuvânt, măcar
20 că, luat de scurt fiecare din grămadă, n'ar putea spune lămurit pentru ce a pornit așa val-vârtej la pierzare... De unde să vie concertarea, solidaritatea?... de unde acea comunitate vastă a unui fond parcă logic pentru săvârșirea unei astfel de nebunești acțiuni în masă?... Când
25 s'aprinde și arde un lucru, s'aprinde și arde nu numai fiindcă cine-știe-cum, ci și fiindcă, de felul lui, era un lucru ce se putea aprinde. Câți tăciuni nu poți arunca pe un morman de nisip?... iar la o magazie plină cu iarbă de pușcă, o scântee de nimic, d'abia să-ți pară
30 c'ai zărit-o în beznă, prea destul...

Trebuia stins focul? — Mai încape vorbă?... Numai nebunii se joacă cu asta... Și ni se pare curată copilărie a mai sta cineva acuma să socotească cu deamănuntul câte greșeli și câtă brutalitate gratuită s'a comis, ori prin
35 exces de zel, ori prin nedibăcie, ori prin simplă cruzime, la năbușirea primejdiei... Când e foc, e foc; s'a isprăvit! trebuie biruit cât se poate mai degrab cu mijloacele de cari dispunem, bune rele... Trebuia stins!... Să facem

acuma o cercetare sumară asupra sinistrului, pentru a stabili, pe cât posibil, responsabilitățile. Să vedem...

Cum au izbucnit primele flăcări, guvernul conservator (sub barba căruia pe 'ndelete, încă din vara anului trecut 1906, pe vremea Expoziției jubilar, se organizase mișcarea maselor țărănești), s'a declarat cu toată candoarea incapabil să țină piept elementului deslănțuit. Regele, firește, adânc îngrijat și bănuind, cu drept cuvânt, El care-și cunoaște bine oamenii, că liberalii nu erau atât de ignoranți în privința evenimentelor, a făcut apel la patriotismul șefului lor. Acesta a primit zdrobitoarea sarcină a puterii numai cu condiția ca facțiunea conservatoare și majoritățile ei să-i promită concursul fără nicio rezervă; iar conservatorii, rușinați și îngroziți de moștenirea ce lăsau, s'au plecat învoelii.

Au urmat, în Camere, duioase scene teatrale... În publicitatea românească, foarte înclinată, la ocaziuni mari, cătră nota sentimentală, astfel de exhibițiuni se numesc « scene înălțătoare ». Toată lumea a plâns, miniștri de de azi, miniștri de eri, deputați, senatori, publiciști, reporteri și tribune publice; și 'n fața lumii acesteia atât de emoționate, doi mari între mari frunțași, un conservator și un liberal, s'au strâns în brațe cu efuziune și s'au sărutat solemn, spălând cu lacrimi fierbinți tot trecutul — care, ce-i drept, cam avea nevoie de spălat: în căldura luptelor de până eri a celor două facțiuni, primul nu numea pe al doilea decât « *trădător de neam* », iar acesta pe acela « *fiul lui Belzebut* ». Răscoalele făceau deci o minune: trădătorul de neam de până eri se preschimba în salvator al patriei; iar fiului lui Belzebut îi crescuseră peste noapte aripi de cheruvim. În fața primejdiei, pentru amândouă egal de amenințătoare, facțiunile de guvernământ dușmane își dau mâna spre restabilirea ordinii. Care va să zică, un guvern incapabil, deși dispune de majorități formidabile, cade; vine altul la putere declarându-se și el dintru început incapabil dacă incapabilul căzut nu-i dă, fără nici o rezervă, concursul — tocmai după principiul gramatical că două negațiuni fac o afirmațiune: două incapacități mărturisite dau o capacitate netăgăduită.

Intre masa poporului și clasele stăpânitoare este (cine ar putea tăgădui?) o prăpastie de interese și de sentimente pe care aceste clase n'au știut-o umplea încetul cu încetul, ba chiar și-au dat toată osteneala s'o sape cât mai adânc.

5 Solidarizarea celor două facțiuni, adverse la cuțițe până eri — cu uitarea oricărei vechi dușmăanii, cu călcarea peste toate scrupurile personale, cu excentrica paradă teatrală — trebuia firește să fie considerată de poporul întreg ca o ultimă opinteală a politicianilor pentru păstrarea privilegiilor oligarchiei. . .

10 Așadar, nu ne aflam în fața unor dezordini pe cari un guvern fusese incapabil să le astâmpere, iar altul, cu mai multă autoritate și cu mai mult spirit politic, se bizuia să le năbușe; ne aflam în fața războiului civil al maselor producătoare, — sătule de

15 prea îndelungata nesocotire a lor în cârmuirea intereselor publice, — contra oligarchiei uzurpătoare, — prea numeroasă și prea scumpă pentru a mai putea fi întreținută, prea cinică pentru a mai putea fi suferită.

Cum vine noul guvern, aruncă în țară un manifest prin care imploră dela lume liniștire și promite solemn satisfacerea cât mai neîntârziată a revendicărilor celor răzvrățiți — revendicări pe cari, cum spuserăm, nici cei răzvrățiți nu le știau formula. În vreme ce 'n unele părți trage

20 tunul asupra maselor compacte, în altele, unde răscoalele s'au potolit și mai ales acolo unde n'au început încă, se citește lumii solemn manifestul guvernului (liberalii zic « *al Regelui* » și lumea crede); iar noii prefecți convoacă la prefecturi pe reprezentanții chip și seamă ai răzvrătiților, pe proprietarii și arendașii devastați sau amenințați de devastare, pentru a dezbate împreună asupra amendării învoelilor agricole. Prefecții, fără nicio atribuție legală în materie, arbitri improvizați în mod arbitrar, obligă pe proprietari și arendași să admită numaidecât

30 făr' a crâcni, un oarecare regim de *minimum* de salariu și de *maximum* de dijmă; dacă nu, prefecții declară, față cu țaranii veniți dela răscoale, că autoritățile cu greu ar mai putea răspunde de restabilirea ordinii. . . Care va să zică, pe de o parte bombardare; pe de alta, congrese diplomatice. . . Biruiți în războiu pe câmpiile largi, țaranii,

în congresele din strâmtele încăperi ale prefecturilor, dictează condițiile păcii... Biruitor în războiu, guvernul capitulează în pace... S'ar zice că e absurd. Nu; din contra, e logic și consecuent cu principiul de Stat... « Se răstoarnă
5 sacra sistemă!... Orice! numai să salvăm pentru moment oligarchia de primejdia iminentă! »

A fost o neînchipuită aiureală generală. În Camere, cât și prin organele oficioase, guvernul declară sus și tare că « răscoalele sunt fapta unei mâini străine de *undeva* ».
10 Imediat, de « *undeva* », pică o fulgerătoare protestare. Atunci, acelaș guvern « dezmente, iar sus și tare, prin legațiunile regale, orice știre de așa fel ca o *curată născocire* ». La un moment, oligarchia dă semne de curată demență: își închipuie că sorginți ale dezastrului, fel-de-fel
15 de conjurațiuni anarchiste, din Barcelona sau Paterson, din Honolulu — mai știm de unde? Nu mai vede nicăeri decât instigatori, nu mai visează, nu mai caută, nu mai gândește decât să găsească pe instigatori — fenomen și ridicul și deplorabil, ca totdeauna așa numitul *delirium persecutionis*. Nu le vine politicianilor noștri să creadă că dezastrul este urmarea fatală a sistemelor lor politice, și-i caută explicația la kilometri departe, când, dacă ar fi în stare să se uite bine, ar putea-o găsi sub vârful nasului. Trebuie numaidecât să fi fost o vrajă care să fi deslănțuit așa din chiar senin un uragan, să fi fost neapărat instigatori, ca să se fi răsturnat o lume întreagă, liniștită
25 pân' adineaori, într'o clipă cu josu'n sus!... Ca baba chioară punând tingirea pe pirostria șchioapă; când se răstoarnă tingirea'n foc, se crucește baba, și scuipe și caută'n spuză urmele Necuratului — care i-a răsturnat
30 hiertura.

Dar orice am spunc noi despre păcatele oligarchiei noastre și despre răspunderea ce cade asupra-i pentru câte s'au întâmplat și se mai pot întâmpla, nu ar avea nicio
35 autoritate dacă un glas mai presus de orice bănuială nu le-ar da o înaltă consacrare... În toiul răscoalelor, când toată lumea e cuprinsă de teroare panică, o delegație vine să depună la picioarele Tronului doleanțele proprietarilor și arendașilor amenințați cu ruina averii și pierderea vieții.

Regele, într'un moment de profundă mâhnire, nu se mai poate stăpâni; îl biruie nevoia de a izbucni odată din fundul sufletului, de a spune înfine adevărul fără înconjur; situația este prea înaltă ca El să nu rostească în gura mare
 5 ceeace, cu atâta îndărătnică îngăduință, a tăcut îndelung tutulor:

« *Cauza dezastrului în care a căzut țara este numai — da, numai nenorocita politică, ce o fac partidele și bărbații noștri de Stat de patruzeci de ani încoace!* »

10 Dar « sinistrul » s'a potolit de mult... A trecut parcă un veac de astă primăvară!... Toate sunt cu totul uitate.

Cum i-a venit sufletul la loc, oligarchia și-a luat iar bunele clasice năravuri! a început iar jocu-i normal de
 15 cacialmale între facțiuni, grupuri și grupușoare și în sânul acestora, ca în frumoasele senine zile de pace... Șoapte și intrigi de culise; sfori și sforicele, cât mai subțiri dacă trebuesc, cât mai groase dacă merg; emulație de subtile ergoterii bizantine pe față; concurs de pișicherlâcuri pela
 20 spate; adevărul curat, strecurat la ureche cu acele clipeli din ochi și cu acel tremur de buză, caracteristice minciunii; minciuna rostită tare în vileag cu glaciala neșovăire, pecetea sfântului adevăr...

Și câte griji pentru atâtea grave probleme publice!...
 25 De exemplu...

Un așa numit *gheșeft* (ce barbarism! ce grozăvie nemai pomenită la noi!) cu niscai furnituri publice;

după asta... o recidivă de indelicateță sau de abatere
 30 dela seninătatea ori gravitatea impuse unui înalt magistrat, care a îndrăznit, unde și când nu se cuvenea, să spună și el ce avea pe suflet;

pe urmă... trebuie sau nu să se permită plutonierilor bacalaureați a purta sabie ca ofițerii titulari?

apoi... rezultatul unei alegeri comunale dintr'un orășel
 35 de provincie, adăpostit în cine știe ce vâgăună de munți, cu patru-cinci mii de locuitori și cu de vreo trei ori pe atâția decalitri de țuică pentru consumația anuală!

dar în fine, instituirea Doctoratului în drept! această ridicare absolut imperioasă în momentele de față? această

înălțare cu un etaj mai sus a prosperelor noastre fabrici naționale de bărbați de Stat?...

nu sunt astea atâtea ș'atâtea chestiuni destul de arzătoare ca să dea insomnii sacrei noastre oligarchii?

5 In cluburi somptuoase, unde se aruncă pe o carte arenda unui vast domeniu; în cabinete particulare, unde un mic *souper fin* se plătește cu prețul câtorva chile de mălaiu; în berării populare, unde meschini impiegați azvărî într'o seară la chef leafa-le pe o săptămână; în cărciumi de mahala, unde se strâng hăitașii electorali să se cinstească cu turburel nou prefăcut din vechiu; — pe

10 căile publice — la colțul bulevardului, sub splendoarea lămpilor electrice, sau la răspântia depărtată, sub licărirăa unui felinar afumat; în tramvaiu, pe jos, în muscal cu cauciuc; în *vagon-lits*, în clasa a doua ori a treia; — dela spuma oligarchiei până la drojdia clientelei — toți roesc și forfotesc... Șoptesc, discută și perorează și izbucnesc și pun lumea la cale, — gândind la... persoane; vorbind de... persoane; aplaudând sau condamnând... persoane;

20 expulzând sau decorând... persoane; exaltând sau calomniind... persoane!... Persoane și iar persoane! Fi-rește, sistema trebuie să fie consecventă. Aci, lumea e a persoanelor, nu persoanele sunt ale lumii... Aci sunt slujbe pentru slujbași, nu slujbași pentru slujbe; biserici

25 pentru popi și paraclisieri, nu paraclisieri și popi pentru biserici; găște pentru hahami, nu hahami pentru găște; catedre pentru profesori, nu profesori pentru catedre... Aci e, înfine, o patrie pentru patrioți, nu patrioți pentru o patrie...

30 Firește iarăși cu rezerva multor excepțiuni onorabile, netăgăduit oameni de ispravă, nomoliți în nenorocita sistemă politică și socială...

Aceste toate se petrec d'asupra pe o pojghiță foarte subțire, subțire de tot, gata să crape sub prea grea apă-sare... In acelaș timp, dedesubt, în adânc, clocotesc aproape cinci milioane de creaturi umane, sufletele ofen-sate de prea îndelungată obijduire. Mințile cari au început și ele să se lumineze, le ard de gândul răsturnării

35

uzurpatorilor, de dorul cuceririi unei părți măcar din stăpânirea intereselor și destinelor proprii. . . Acolo, pe când d'asupra se (nvârtește tot cu mai mult avânt veselul cancan fără soluțiune; acolo, în adânc, gem uriașe nevoi materiale și morale ale unui popor întreg — singura temelie, singura realitate, singura rațiune de a fi a Statului național român. . . Acolo în adânc, o lume care știe mai bine ce înseamnă a muri ca vitele, decât ce va să zică a trăi ca oamenii, scrâșnește: « Noi vrem acum nu doar pământ! . . . vrem și pământ și omenie! . . . » Acolo, sub lumina candelii, stă atârnat între sfintele icoane manifestul regal așteptând. . .

Să aștepte!

1907, Septembrie

15

III

Încă puține cuvinte deocamdată. . .

Zilele acestea se deschide Parlamentul (am arătat mai sus de unde derivă așa numita reprezentățiune națională), ales în urma strașniciei represiuni a răscoalelor, să avizeze asupra răului de care s'a dovedit în destul cât suferă țara.

După cele ce vedem până în ultimele momente, toți bărbații noștri de Stat, dela nulități până la somități, precum și toată presa noastră urmează a crede că la noi n'ar fi vorba decât de o chestiune economică — adică țara n'ar avea alte nevoi decât economice; nu i-ar mai lipsi Statului nostru, ca să-i meargă perfect de bine, decât niște reforme economice. . . În adevăr, lucru de mirare! Cum nu văd oamenii că mai mare amăgire nu se poate? . . . Cine ar putea tăgădui importanța chestiunilor economice? Dar de asta mai e vorba acum?

Oricâte reforme s'ar face în această direcție, unele mai ingenioase sau mai simpliste, mai mult sau mai puțin originale, decât altele — toate vor fi doar niște paliative. Răul de care suferă țara va rămânea, cum am mai spus, și va coace cu cât mai acoperit cu atât mai adânc. Țara are nevoie de o fundamentală reformă politică. Ba, ceva mai mult: cu atât pentru moment starea intereselor

materiale i se va îmbunătăți, cu cât echilibrul acestora se va repeta provizoriu, cu cât nevoile mentale și morale vor deveni mai imperioase și deci mai violent strigătoare; — fiindcă tot răul vine numai și numai dela falsa alcătuire politică, ce nu mai poate ținea astăzi în picioare — dela deplorabila noastră sistemă oligarchică, fără restrângere de număr, fără limite de ranguri, fără rațiune istorică, fără tradiție și fără posibilitatea de a și le crea măcar cu timpul; având pentru viața publică, pentru interesele generale ale Statului, toate păcatele oligarchiilor senile și putrede și neavând vreunul dintre meritele oligarchiilor voinice și sănătoase.

I-or fi trebuind, firește, țării multe reforme economice; dar pe acestea nu oligarchia noastră, cum o cunoaștem, ar avea interesul, și mai puțin capacitatea și autoritatea, să le facă dintr'odată; numai țara însăși și le-ar putea face încet-încet potrivit trebuințelor și intereselor ei. Pentru aceasta, ea are acum nevoie de o singură reformă — și precum zice un înțelept istoric, «când a ajuns neapărată o reformă, și i-a sosit ceasul îndeplinirii, nimic n'o mai împiedică; ba, totul o ajută» — o singură reformă:

Abolirea alcătuirii politice de uzurpare, desființarea celei mai odioase sisteme boierești, fără boieri și boiernași numărați, ci cu nenumărați ciocoi și cioclovine, — și intrarea întregii țări în stăpânirea dreptului ei întreg de a hotărî asupra avutului și onoarii ei, asupra soartei și destinului ei, după voința lui Dumnezeu, numai prin voința ei.

Atât mai rău, pentru cine, orb sau orbit, amăgit de alții ori de sine, nu înțelege această supremă necesitate a existenței Statului român!

Așadar, mai întâi: destul cu casta de strânsură din vârfuri până 'n gunoaie! destul cu mamelucăria inică! destul cu absurdul anachronism, ibrida Constituție archontologică, pe care ar trebui s'o punem cu minte și cu liniște la archivă, fără a mai aștepta momentul când s'o vedem arsă cu un alaiu și cu o pompă mult mai puțin vesele decât cele cu cari a fost ars odinioară Regulamentul Organic!

Și pe urmă?... Pe urmă țara întreagă, chemată să-și exercite dreptul ei sfânt, *fară da se...* Vază-și, după înțelegerea și judecata ei, sub paza Celui de sus, de nevoi! Și dacă nu va ști deocamdată destul de bine, atunci...
5 să învețe! să 'nvețe, cu necazuri și jertfe, cum a 'nvățat toată lumea civilizată. Are pentru asta vreme destulă: Dumnezeu, fie lăudat numele lui! n'a pus hotar viitorului...

Numai asta i-e leacul... Incolo, degeaba orice și oricâte paregorice!... Iar bărbatul de Stat care, azi sau
10 mâine, își va lua cu pieptu 'nainte eroica sarcină să aducă leacul, va însemna în istoria Patriei un nume în adevăr măreț și nepieritor între nenumăratele mititele, menite să fie uitate cu atât mai degrabă cu cât o zi or fi fost mai
15 importante și or fi făcut mai multă larmă împrejurul nimicniciei lor!

1907, Octombrie

NEVOILE OBȘTII ȘI AȘA NUMITELE „CASA NOASTRĂ“ ...

Scriitorul acestor rânduri își dă bine seama, că n'are dreptul a se amesteca în afacerile interne ale Statului ungar. Fiind supus străin și lăcuind afară din teritoriul acestui stat, scapă, față cu legile respective de orice răspundere; dar cine scapă de răspundere în materie de presă, nu poate avea multă trecere în fața cititorului — afară, se 'nțelege, de cazul unui talent excepțional, ceea ce trebuie să mărturisim că nu e cazul nostru.

Considerând « Românu », ca organ al obștii cetățenilor ungari de limbă românească, ne vom mărgini a-i da, după modestele noastre mijloace, tot concursul, întru cât va fi vorba de cultura aceștei obști, de al cărei progres nu ne 'ndoim, că sunt doritori nu numai toți românii, ci și toți maghiarii chibzuiți; căci regatul Ungariei, ca Stat de primă ordine astăzi în Europa, trebuie să fie el mai întâi gelos de prosperitatea generală a popoarelor sale.

Noi, supușii regatului român știm bine, că Statul nostru are tot interesul să se razeme pe o putere centrală considerabilă, și mai știm cât de mult îi datorim Ungariei; totuși nu tocmai atâta-i datorim, cât un eminent bărbat politic maghiar a afirmat zilele trecute în Parlamentul din Budapesta. Firește, noi recunoaștem bucuros că marele cancelar, contele Andrásy, ne-a acordat odinioară un prețios sprijin, pentru care nu vom uita niciodată a-i venera memoria: îi datorim mult, ce-i drept; dar iarăși, nu atâta până când să trecem în istorie regatul nostru pur și simplu ca o « creațiune », ori ca o « expresie geografică » a marelui bărbat de Stat.

Oricum ar fi fost însă, nu s'ar putea dovedi mai la urmă decât că ilustrul cancelar era un înalt spirit politic, un subtil diplomat, care pătrundea până 'n fundul Intereselor monarhiei centrale. El a înțeles câtă nevoie are
5 aceasta, în valea Dunării inferioare, de un aliat serios de altă rasă decât rasa slavă, și că aliatul acela, cu cât va fi mai sprijinit la întemeierea și desvoltarea lui, cu atât va fi mai în stare să sprijine la rândul-i interesele comune ale celor două monarhii... și pare că nu s'a 'nșelat
10 deloc bunul nostru amic.

Și noi, cei din valea de jos a Dunării, credem că alianța celor două State ar trebui din ce în ce mai întărită. Aparenta liniște a Europei poate fi amăgitoare. Rana veche a continentului poate că nu-i deplin tămăduită prin des-
15 cântecul constituțional: dedesubtul unei pojghițe subțiri, zace poate încă racila pernicioasă care sapă spre adânc. Un răcnet năpraznic poate deodată sfâșia solemn sgotmotul surd care fierbe sub pământurile balcanice — și înțelegem cât de prețioasă, ba chiar, cât de imperioasă
20 ar fi atunci, pe lângă alianța oficială a celor două State vecine, și înțelegerea cordială a popoarelor lor.

Ce poate face regatul român pentru asta?... Aproape nimic... Și cât ar fi de ușor pentru regatul ungar să realizeze o așa de cordială înțelegere!

Să dăm noi povețe bărbaților de Stat, îndrumări diplomaților? — Doamne ferește! nici gând. Asta nu e treaba unui mediocru publicist. Dar, simțind ca toată lumea, ne permitem să arătăm astăzi în treacăt sentimentul nostru. Cum cunoaștem bine entuziasmul de care
30 sunt capabile aceste amândouă brave popoare, și cel maghiar și cel român, nu stăm un moment la îndoială a spune că prudența diplomaților s'ar rezema pe o colosală putere sufletească, la vreme de nevoi serioase ale celor două State, când în bătaia furtunii ar fâlfâi împerechiate cu
35 adevărată frățească dragoste, cele două frumoase tricolore.

Probabil, tot așa înțeleg și bărbații de Stat luminați ai Ungariei; și pe asta, firește, întemeiam multe speranțe noi, cetățenii României: noi cu toate dificultățile în care, așteptând rezolvirea chestiilor interne ale Ungariei, e pus

tânărul nostru Regat, nu încetăm a crede, că mai curând ori mai târziu, înainte de a suna ceasul vreunor grele nevoi, o dreaptă și sinceră înfrățire cordială a Maghiarilor de pretutindeni cu Românii de pretutindeni va fi temelia
5 de nesgduit a unei prodigioase puteri.

Această credință a noastră, — oricât și-ar pierde speranțele de reușită acei cari cer; oricât s'ar codi la tocmeală
10 acei cari ar trebui să acorde; orice, dintr'o parte sau dintr'alta, s'ar spune în stare de nervozitate; orice s'ar face în momente de iritațiune, — această credință a noastră
capătă din ce în ce mai mult temei de când simțim bine că ne aflăm în fața dorinței, cât de vag exprimate, a bărbaților
sus puși ai Ungariei, de a ajunge la o împăcare a elementelor
15 maghiar și român. Maghiarii ca element covârșitor trăgănesc; dar și trăgănișii lor au o rațiune, ce-i drept. Ei ar dori o soluțiune definitivă a stării extrem de încordate; dar pentru asta ei trebuie să știe cu cine au a sta de vorbă.

Niciun om cuminte nu tratează învoielii cât de puțin însemnate, ne-mi-te afaceri de așa înaltă importanță, cu
20 cine nu este fără contestare autorizat să le încheie. O afacere cât de infamă poate fi tratată prin samsari; dar contract valabil poate fi încheiat și iscălit numai de partea interesată sau de mandatarul ei, anume prepus la aceasta; și dacă mandatarul se dovedește a fi fost de rea credință
25 ori manifest incapabil, contractul este lovit de nulitate. Și cine, după multe sudori, încheie o învoială, se 'nțelege, dacă e om cuminte, că o încheie nu pentru ca să aibă a doua zi pe spinare contestațiuni întemeiate.

Încă odată, noi credem, că orice bărbat politic al Ungariei trebuie să dorească îndreptățirea intereselor legitime
30 ale masei Românilor, spre liniștirea lor deplină; trebuie prin urmare să dorească împăcarea definitivă cu toată lumea românească, iar nicidecum învoirea temporală cu unele porțiuni din clasele românești; cum am zice, bună
35 înțelegere cu o mare comunitate compactă, iar nu capitularea uneia sau a mai multor clopotnițe răzlețe.

Cu cine să trateze acei bărbați de Stat? Fiește numai și numai cu aceia cari le-ar părea lor că sigur reprezintă

integral desideratele generale: numai și numai cu aceia, și numai pe față, la lumina zilei și 'n auzul lumii întregi — spre mulțumirea întregii lumi.

Cum adică? După atâta ar umbla bărbații de Stat serioși ai Ungariei, să găsească la un moment dat cât mai mulți nechemăți a trata împăcarea generală, spre învoirea lor în deosebi?... Adică acei bărbați de Stat nu știu că, din trei milioane de suflete, școala, pe lângă bunătățile ei — pe lângă acei oameni valoroși de știință, de artă și de afaceri, bravi militari, preoți și dascăli așezați; pe lângă 10 comercianți, meseriași și muncitori luminați și vrednici, toți oameni de omenie, utili lor, familiei și societății lor — școala mai produce și roade costelive și găunoase?...

Și câte feluri încă?... Mediocrități învrăjbite contra 15 «mulțimii neroade a burgheziei», care nu le recunoaște geniul; «personaje» cari nu pot mânca de focul că nu sunt poftiți în fruntea mesei înaintea Mitropolitului; juni asaltatori pripiti ai templului Gloriei, cu atât mai dârji cu cât mai infirmi; popi liber-cugetători jurați; atei fanatici după cinci clase de fizică elementară; nietzscheani extremi după o piesă *en vogue* de pe cine știe ce teatru de bulevard din Paris (Bucureștii occidentului!) — toți maniaci de notorietate; toți naufragiați ai celebrității, cărora nu le-a rămas de pescuit succesul în alt mod decât 20 prin scandal; politiciani și diplomați de *Stammtisch* — atâți și atâți intelectuali de industrie, reformatori și supraoameni de duzină; toți impacienți, febrili, dușmani ai oricărei discipline, chinuiți toți în fundul rărunchilor de grozavul vierme verde al invidiei...

Ei da! Școala, binefăcătoare pentru cei mulți, produce, 30 din nenorocire, și domni d'alde aceștia — din norocire, mai puțini... Și pe domni de-alde aceștia o să-i însărceze o lume cuminte a trata despre interesele ei vitale?... Și cu domni d'alde aceștia or să steie de vorbă 35 despre împăcare bărbați de Stat?

Dar ducă-se toți dinaintea forurilor competente! declină-și acolo toate titlurile la aplauzele contemporanilor și la adorația posterității!... Dar, nu numai atâta! Meargă cu dânșii chiar un bărbat sau mai mulți de reală

valoare, oameni a căror moralitate și seriozitate n'ar putea fi puse nici când la îndoială; oameni reputați a nu fi avut în afaceri publice un moment vreo preocupățiune de interese sau de ambiție personale — ducă-se cu toții să trateze... Ei, și?

Din partea forurilor competente li se va răspunde:

— Domnilor, înțelegem perfect bunele d-voastră intențiuni; însă noi voim să ne împăcăm cu obștea românească, și nimic, din câte ne spuneți, nu ne dă a 'nțelege că, învoindu-ne cu d-voastră, ne-am împăcat și cu acea mare masă etnică, din care avem tot interesul să facem niște supuși leali și mulțumiți, niște cetățeni fără mâhnire și deci devotați fără rezervă Statului ungar... Munificența guvernului nostru este de ajuns pentru o învoire în deosebi cu un individ sau cu mai mulți, cu o ceată, cu două sau mai multe; puteți dar conta pe aceea... Dar... despre o împăcare, cum îi trebuie astăzi Statului, să ne iertați: nu vă credem autorizați a trata. Tentative ca a d-voastră de astăzi nu ne aduc în cauză decât un mic folos trecător, dacă și aceasta se poate numi folos — temporizarea prin obosirea opiniei publice și prin amânarea speranțelor... Chestiunea însă, de a cărei rezolvire ne pasă tutulor, rămâne întregă în picioare, și din ce în ce mai apăsătoare.

Căci nu e vorba de predarea unei mase de luptători legați cot la cot în mâna altei mase vrăjmașe; e vorba de două neamuri de oameni, cărora nu le trebuiește — fiindcă n'au de ce — să-și poarte vrăjmășie; cari înțeleg că disensiunile lor folosesc numai câtorva interesați în vrajba și turburarea lumii. In păturile lor cumiști și producătoare, aceste neamuri își dau seama că le trebuiește, din contră, să trăiască și să progreseze în deplină armonie socială și politică, respectându-și reciproc limba, datinele și credințele religioase, și sprijinindu-și reciproc cultura și prosperitatea economică — fiindcă binele și prosperitatea unuia sunt spre binele și prosperitatea celuilalt, și ale amândurora împreună sunt spre întărirea marelui lor Stat politic.

Tutulora deci, nu numai unora, le trebuiește pace și bună înțelegere; și așa, pace serioasă și bună înțelegere nu pot fi decât acelea care s'ar face în interesul și spre

priceperea *tutulora*, nu în interesul și după priceperea cutăruia sau cutărora. Aceia, prin urmare, sunt și pot fi autorizați a trata în fața forurilor competente maghiare, aceia cari, în chiar conștiința acestora, ar găsi confirmarea deplină, validarea mandatului lor de negociatori... Căci, numai de dragul formulei platonice dacă era, apoi pacea ar fi fost încheiată de mult și de multe ori: nu de lipsa negociatorilor a avut să se plângă cineva! — din nenorocire, toți fără titluri vrednice de acreditare.

Știu ei bine, maghiarii cuminți, bărbații luminați de Stat ai regatului de ce tânjește obștea românească și cei trebuiește spre a fi împăcată de-a-binele; și, deci, numai aceia vor fi vreodată în fața forurilor competente acreditați ca negociatori ai păcii, cari vor așterne limpede doleanțele legitime ale obștii lor. Nu e vorba aci de vreo deputațiune la cine știe ce paradă de mare stil: nu-i vorba de a alege între talentat și netalentat în felurite exerciții de lux, în aptitudini la artele frumoase sau la sporturi de *gentry*; nu e vorba de a alege între un om înzestrat numai cu bun sens și un băiat plin de spirit; între un prea demodat și un ipermodernist; între un bătrân ruginit, care-și face cruce trecând prin dreptul bisericii, și un tânăr oțelit care e 'n stare să între călare, cu căciula 'ntr'o parte și cu luleaua 'n dinți, până 'n altar — că, vorba veche, a umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut... E vorba de cineva care, în afară de atributele și apucăturile sale personale, cinstit, să reprezinte numai și numai nevoile obștii românești... Și acel cineva, astăzi, este și rămâne: *Comitetul partidului național*.

Așa dar, ca să sfârșim...

Cine se tot vâra în această supremă afacere, și, mai ales, cine încearcă să tot pună piedecă pașilor măsuțați ai celor autorizați, zăticnind, în orice chip, soluțiunea unei chestiuni, care apasă arzătoare asupra lumii întregi — săvârșește o faptă... cum s'o numim?

Iată... De atâta vreme, niște sârmani corăbieri, biciuiți de vânturi protivnice, stau de amar de vreme la mal pustiu, privind cu jale departe la zarea luminoasă ce li se pare pe

veci închisă... Dar, parcă se 'ndură Dumnezeu, le trimite o suflare de speranță: începe să adie vântul mult așteptat, și, încet-încet, se pomenește a bate mai hotărât. Ei, bieții, își întind pânzele... « Măine! mâine 'n zori, vom putea
5 urni din loc! » Și, privind cum se tot umflă pânzele, văd parcă aieva limanul atât de mult dorit.

Ei! Cum s'ar numi acela sau aceia cari, de gustul jucăriei sau din pornirea răutății, ar veni, peste noapte, să sfâșie cu cuțitul în cruciș și 'n curmeziș pânzele umflate?
10 ...și fapta lor — cum s'ar numi?... Răspundă orice om de omenie!

De aceea, nu pot fi astăzi îndestul de osândite așa numitele « Casa noastră »... Auziți numai... « Casa noastră » 'n sus, « Casa noastră » 'n jos...

15 Casa d-voastră? da. Să trăiți, s'o stăpâniți! Să fie casa asta spre folosul și cinstea d-voastră, dacă ați ridicat-o și spre cinstea și folosul obștii! și toată lumea, trecându-i pe dinainte, să zică: « Ție Dumnezeu această casă binecuvântată, că e o podoabă a târgului, și pe stăpânii ei,
20 că sunt oameni de ispravă! »

Dar dacă ați clădit-o ca să oploșiți sub acoperământul ei un cuibar pentru clocitul zizaniei și vrajbei spre smintirea lumii cumiști; și dacă, faceți dintr'înșă un castel, din
25 turnul căruia să aruncați bolovani spre distrugerea solidarității obștii și să împrășcați cu foc și lături clocotite asupra cui nu vrea să vi se 'nchine d-voastră, atunci... de sus d-voastră provocați pornirea publică; chemați cu dinadinsul pe toți oamenii de bine să vă înconjure zidurile; să vi le strângă în cea mai de desnădejde împresurare;
30 să vă someze scurt a vă veni numaidecât în minți... iar, dacă nu vă veniți, să pună pe acele ziduri un semn bătător la ochi de departe și să strige oricui s'ar apropia de ele: « Fugiți, oameni buni! ocoliți această casă, care este o pacoste pentru târgul nostru, un blestem pe capul obștii, o casă... nu binecuvântată! »
35

Deocamdată atâta! Dar, asupra acestora, mai avem încă de furcă.

DIPLOMAȚIE SUBȚIRE

— CRONICĂ —

N'au greșit oamenii pricepuți când au spus, că snoavele și zicătorile sunt înțelepciunea noroadelor... De ce?...
5 Fiindcă, deși împrejurările în cari se ivesc întâmplările se deosebesc totdeauna, întâmplările nu sunt de atâtea nenumărate feluri cum ni s'ar părea nouă, muritorilor. Noi ne perindăm, azi unul, mâine altul; lumea rămâne tot lume; noi mereu toți alții și alții; și ea, tot ea și ea. Parcă
10 ar fi tot nou și iar nou; și când colo! tot aia și iar aia; din Paști până 'n Crăciun și din Crăciun până 'n Paști, « toate-s vechi și nouă toate » Și așa fiind, când o minte omenească pătrunzătoare prinde pricina și felul unei întâmplări și le poate ticlui, limpede, frumos și scurt, în vreo zicătoare
15 ori snoavă, acestea trebuie să rămână în mintea tuturilor oamenilor din neam în neam; căci se potrivesc pe veci de câte ori, fie'n orice împrejurări, li se ivește o întâmplare la fel.

Așa, bunăoară, iată o întâmplare foarte gravă care s'a ivit, zilele astea, în lumea politică: Rusia dă un *ultimatum*
20 Chinei. Fiindcă nu toți cititorii noștri pot fi în curent cu diplomația, trebuie să le deslușim ce va să zică vorba asta *ultimatum*. Iată...

Proprietarul casei, după multă căutare, găsește pe un student chiriaș și-i zice:

25 — Domnule, ori îmi plătești până mâine la amiază chiria, or te dau afară din casă... Scurt!

Sau... O mamă de familie, care ține să deie o frumoasă educațiune copilului ei, îi zice:

30 — Puiule dragă! ori nu-ți mai vâri degetele 'n nas, ori îți rup urechile... Scurt!

Iată ce va să zică un *ultimatum* : cea din urmă somațiune spre înlăturarea conflictului; mai limpede, pe românește: *picioru 'n prag*, sau *ori-ori*.

5 Și astfel, ca să nu ne uităm vorba, ia să vedem: ce a făcut China când a primit dela Rusia un *ultimatum*?... A căutat să scape prin tangentă. Și acesta e un termen întrebuițat în diplomație, care trebuie deslușit. Ce va să zică « a scăpa prin tangentă? » Iată...

10 Să zicem că d-ta nu poți suferi pe d. dr. Vaida—din ce pricină, puțin ne pasă. Te întâlnești cu cineva care t'entrebă: — Mă rog, cum ți s'a părut discursul lui Vaida? Așa-i că vorbește strașnic?

— Care discurs? întrebi dumneata.

— Ei! discursul de alaltăieri, din Parlament...

15 — A! da, bine zici... Dar n'ai auzit ce i s'a 'ntâmplat lui Mangra...

Asta va să zică să scapi prin tangentă; cum am zice, să o scalzi, ori să răspunzi, în doi peri, la o întrebare precisă despre ceva, cu altă întrebare vagă despre altceva. 20 Așa face acum și China, cum are diplomația chineză de demult obiceiul să facă. De aceea, pe semne, noi, Românii, despre șiretul care face pe prostul, vrând să scape prin tangentă, zicem că « face pe chinezul ».

25 Și acum să revenim la ce spuneam mai sus despre snoave și zicători. Cine ar crede că întâmplarea așa de gravă dintre două nemăsurate împărății, ca Rusia și China, este aceeași întâmplare din următoarea bătrână snoavă?

30 Un țigan, coborînd la vale pe ulița satului, dă cu ochii de nașu-său, care vine dimpotrivă, dela deal. Cine știe de ce, țiganul sare repede din drumul mare peste șanț la stînga, să dea de o potecă de vale. Nașu-său îl vede; apucă și el peste șanț la dreapta și-i iese țiganului în față...

— Bine, mă fine, mă ocolești, ai?

35 — Cum să te ocolesc, nașule?

— Păi, cum mă văzuși, lăsași drumul drept și o apucași pe devale.

— Cum să n'apuc pe devale, dacă mi se pare mie, că-i mai aproape p'acolo?

— Da unde te duceai, fine?

— La dumneata acasă, nașule.

— Bine, măi, casa mea e 'ncolo la deal, nu încoace la vale. Nu știi tu unde e casa mea?

5 — Ba, aia o cam știi... Dă dumneata încotro, nașule?

— Mergeam tocma la tine.

— La mine?... Eu gândeam, că finul trebuie să meargă la naș, și nu nașul la fin. Aveam să te 'ntreb ceva... Uite ce e... Zice, că a pierit ieri-noapte dela Țăca văduva lui

10 Oancea un curcan... și...

— Nu mai spune!

— Și vreo patru găini...

— Aoleu! și patru găini?

15 — Da; și zice, că tu l-ai fi știind de urmă... Ce zici, fine?

— Ce să-i zic, nașule... Se prea poate, că așa e pasărea... sburătoare și blestemată, nu ține la casă.

— Cum să sboare, mă?

— Păi, dacă-i pasăre?

20 — Pasăre, pasăre; dă curcan și găină ai văzut tu să sboare așa departe?

— Ba, n'am prea văzut... Dă bine, că-mi aduseși aminte; că de când mă tot țin să te 'ntreb: purcelul ăla pe care l-am mâncat la d-ta astă primăvară, a mai crescut, că acu trebuie să fie gogeamite grăsunul?

25 — Ești câpiu? cum o să crească dacă știi singur, că l-am mâncat?

— Bine, aia o știu eu, dă...

30 — Ia ascultă, mă țigane; ia, să lăsăm vorbele de clacă în mijlocul drumului, că văz, că te grăbești și tu...

— Mă cam grăbesc, ce-i drept...

— Când ai de gând să-mi plătești datoria aia, că prea o cam facem uitată?...

35 — Uite, vezi?... Și mai zici, că te ocolesc... D'aia nu-mi place să mă 'ntâlnesc mai des cu dumneata, că prea mă 'ntrebi multe.

Dar oare numai la chestiunea Extremului-Orient se potrivește această snoavă bătrână?... Ei, aș!

Aci aproape, în miezul Europei, se adună un comitet de oameni, în fața căruia se prezintă, somat, un om matur, pentru ca, după mature desbateri, să se 'nțeleagă asupra modului de a pune odată capăt unui scandal public, de
5 care nu cei d'întâi sunt cumva vinovați.

— Domnule, i se spune omului matur, lumea întreagă consideră acțiunea coteriei dumitale ca disolvantă și deci primejdioasă pentru o mare cauză publică. Noi credem că ar trebui odată limpezită situația dumitale, și, astfel, ești
10 rugat să ne spui lămurit: iei dumneata răspunderea acelei acțiuni?

— Mai întâiu, ar trebui, răspunde omul matur, să mi se probeze că răspunderea cade numai asupra mea, și apoi, chiar după aceea, trebuie să mi se lase timp a mă
15 gândi dacă mi-o pot lua sau nu...

— Dumneata vrei s'o scalzi; dar noi îți spunem scurt: ori faci să înceteze scandalul, ori, dacă nu, trebuie să te tratăm cu ultima asprime, ca pe un vrăjmaș declarat al cauzei publice.

— Eu nu pot face nimica până nu mă consult cu oamenii mei...

— Dar *dumneata* patronezi acea pernicioasă acțiune.

— Da; însă eu o patronez numa; alții o conduc... și deci...

25 Ei! apoi când, în mijlocul unui comitet de oameni maturi, un om matur, strâns cu ușa în fața unui *ori-ori*, vrea să scape ca țiganul din snoavă — să nu-i zici?...

— Ei, stimabile, prea te faci chinez!

TERMITELE...

UN MIC CAPITOL DE ISTORIE NATURALĂ, PENTRU POPOR ¹⁾

Termitele sunt niște găngăanii, sau gâze, cum le zice
poporul la făpturile mici și delicate ale naturii, pe cari
5 oamenii de știință le numesc în genere insecte. Pe termi-
tele acestea, naturaliștii le numără în rândul insectelor,
cum zic ei, nevroptere (dela cuvintele grecești *nevron*,
adică nerv, și *pteron*, adică aripă); căci ele au aripioare
10 străvezii, înăuntrul cărora se vede o țesătură deasă de
firișoare nervoase. Ele trăesc în societate întocmită ca și
furnicile: au o femeiușcă prăsitoare cu câțiva bărbătuși
pe lângă ea, și pe urmă mulțime de soldați și de lucrătoare.
Sunt la trup cam de mărimea furnicilor dela noi; de
15 aceea popoarele le-au crezut totdeauna că sunt furnici
cu aripi.

Sunt mai multe soiuri de termite; dar toate sunt săpă-
toare, și afară de asta, cea mai mare parte dintre ele sunt
și constructoare; adică, sapă orice a clădit omul, ca pe
20 ruinele clădirilor omenești, să-și clădească ele cuiburile și
așezămintele lor. Trăiesc rozând din tot ce le iese 'n cale,
tot ce pot roade; și de aceea sunt un așa vrăjmaș al oame-
nilor, că marele Lineu n'a stat la 'ndoială să pună în
Systema Naturae: « Termes utriusque Indiae calamitas
summa » (adică: Termitele sunt cea mai strașnică bătaie
25 dumnezeiască în Indii).

Unde au bântuit mult în Europa, pe la mijlocul vea-
cului trecut, vreo treizeci de ani de-a-rândul, a fost în

¹⁾ Extras din minunatele: « Souvenirs d'un naturaliste » ale vestitului sa-
vant și publicist *A. de Quatrefages*, membru al Institutului Franței (1810,
30 † 1892), publicate la Paris, 1841—1853, în editura Charpentier.

departamentul Franței numit Charente inférieure (Șaranta-de-jos). Micul fluviu Charente se varsă în Oceanul Atlantic la vreo cincizeci de kilometri mai spre miazănoapte de gura măreață a Girondei. Intre aceste două guri au
5 făcut mari stricăciuni termitele, și mai ales în portul Rochefort și în cetatea de mare La Rochelle.

Termitele lucrează pe ascunse de ochiul oamenilor; de aceea francezul numește *travail de termite* (lucru de termită) *o lucrare ocultă de destrucțiune*. Iși sfredelesc galerii pe
10 subt pământ, la 'ntuneric, până la zidurile locuințelor sau magaziiilor, de aci coboară drept în jos până dincolo de temelii, pe urmă trec pe sub temelii, și apoi suie în sus drept până înăuntru prin podele. De acoloa 'ncolo au pus stăpânire ne 'nfrânată asupra locului.

Unele se năpustesc asupra lemnelor clădirii, asupra mobilelor și proviziilor de orice fel; altele rod și sfredelesc
15 mereu înainte; atacă tavanurile și podelele de mai sus, până ajung la acoperiș, ca să-l roază și pe ăla. Lucrează însă cu multă băgare de seamă, să nu dea cumva de lumină, și respectă cu cea mai mare grijă suprafața obiectelor atacate, mulțumindu-se să le găunoșeze.

Dacă locul li se pare bun, le-a rămas acolo încă destul de prădat, aduc tencuială plămădită de pulbere de pământ ori de moloz și din balele lor, și înlocuesc treptat-
25 treptat părțile lemnoase pe cari le distrug. S'au văzut, pe urma lor, stâlpi întregi de lemn preschimbați astfel în coloane de beton. Când nu le mai place locul, fiindcă l-au secătuit, atunci nu-și mai bat capul cu dresul; opera de distrugere pornește cu o așa repeziciune că, în șapte-
30 opt săptămâni, o casă mare europeană este coptoroșită din temelie până 'n vârf; ba un sărman sat de negri africani, în și mai scurt timp, se face tot grămadă praf; nici urmă de bordeiu nu se mai zărește.

S'a văzut la Rochefort cum, într'o singură noapte,
35 termitele pătrunzând prin piciorul unei mese, d'asupra căreia sta geamantanul unui inginer, au scobit piciorul de jos în sus, au trecut prin tabla mesei, pe urmă prin fundul geamantanului înăuntru, unde au ros tot; așa că a doua zi nu s'a mai găsit petec de haină ori de rufă

neciuruit. Iar hârțiile și planurile bietului inginer, și cerusele cu plumb cu tot, toate dispăruseră fără urmă.

Vai de orașul, în care au apucat să se 'ncuibe termitelile!

5 Astfel, în La Rochelle, palatul prefecturii și toate locuințele dimprejur au fost prăpădite. Acolo nu mai erau oamenii stăpâni, erau stăpâne termitelile. Nu mai putea pune omul un proțap, ori lăsa o scândură pe brazdă, în grădină, că a doua ori a treia zi erau nimicite. Prop-

10 tețele dela copăcei, și trunchiurile copăceilor și crăcile mai răsărite până la ramurile crude fără scoarță, erau scobite de jos până sus. Tavanele și podelele prefecturii se fărâmițeau și se scufundau.

Intr'o zi arhivele departamentului s'au găsit mistuite aproape în întregime, și asta fără ca mai înainte să se fi

15 arătat pe dinafară vreun cât de mic semn de stricăciune. Termitelile ajunseseră la cartoanele arhivei prin lem-nărie; pe urmă mâncaseră hârțiile administrative, respectând, ca după obiceiul lor, foile de deasupra și muchiile filelor; așa că un carton, care era înăuntru plin de tărățe, produse de dejecțiunile acelor gângăanii, părea pe dinafară

20 întreg, ca și cum ar fi conținut dosarele neatinse.

Lemnul cel mai tare nu poate rezista la atacul termitelor. La scara cancelariilor prefecturii, era o bârnă groasă de stejar vechiu; un impiegat alunecând pe scară, dă să

25 se. proptească în mână, și-i intră jumătate brațul în bârna aceea ca într'un mărăciniș. Numaidecât s'a cercetat și răzuit bârna în mai multe părți și s'a văzut că nu rămă-sese decât pe deasupra, la față, o pojghiță subțire ca foaia de hârtie.

30 Ce n'au încercat oamenii, ca să stârpească soiul acela blestemat de găze!... În sfârșit, după multe încercări și studii, zicea învățatul Quatrefages, că parcă le-ar fi dat el de leac. În urma experiențelor sale, dovedise că în atingere cu gazul de chlor pur, termitelile cad la moment

35 trăznite; iar într'o cantitate de aer amestecat pe a zecea parte cu acel gaz, peste o jumătate de ceas mor înecate.

Așa dar o insuflare de așa aer amestecat în coptoroșeala lucrurilor atacate ar năbuși năvala vrăjmașelor. Inșă

— zice celebrul naturalist — problema tot prezintă greutateți. In toate chestiunile de acest fel, după toate cercetările savante cari ne dau numai soluțiunea teoretică, trebuie să urmeze încercările practice, cari singure asigură aplicarea uzuală.

5 Aci, să urmăim cu toată luarea aminte pe savantul naturalist...

E vorba dar să atacăm o speță exclusiv săpătoare; astfel, o exactă cu de-a-mănuntul cercetare a locurilor și lucrurilor va fi mai întâi de toate necesară, spre a descoperi punctul de plecare, punctul central al atâtor găunoșări; și apoi îndată, scurt, cu cea mai strictă promptitudine de operație, trebuie pornit, sub o presiune considerabilă, leacul mântuitor până în adâncul răului. Poate primele încercări să nu izbutească deplin; poate că, nimicind un cuib două ici-colo, să te pomeniți că se ivesc mai multe în alte părți. Nu trebuie un moment de repaos și de 'ngăduială: după ele fără preget! scotocește mereu pretutindeni și unde simți că mai mișcă, nu le da pas; trage-le cu chlor până la saturație, până isprăvești odată cu ele...

Și când te gândești...

O! ce cruzi sunt oamenii de știință! ce ființă fără inimă a fost acel savant! Auzi dumneata ce răutate!... Ei! ce pot gândi bietele mici gânganii pomenindu-se afumate așa fără nicio milă?... Firește, nu pot gândi alta decât:

— Ia uitați-vă la sălbaticii de oameni ce vrăjmășește s'au pornit toți cu toții să ne distrugă casa... noastră!

SĂRBĂTORI MĂHNITE

Paștile cădeau în vară... Cine s'ar fi așteptat la așa schimbare de vreme? Viscol din vârfuri până în fundul văilor depărtate... In miezul vârtejului, pierdusem drumul urcând pe culmi înalte și acum, coboram orbește
5 fără să știu unde. Calul era istovit de puteri; iar eu simțeam cum mă pătrunde încet-încet frigul până în măduva oaselor. Mă învăluia din toate părțile întunerecul nopții... Rătăceam într'un pustiu negru, fără nădejde să mai dau
10 de vreun adăpost. Când mă socoteam în pieire, iată sclipind în față-mi o luminiță... Către ea!... tot către ea; căci — nu e numai o părere!... Și sdrobit, iată-mă în fața unei porți mari... Mi-a fulgerat prin minte: de-acu, dacă n'am avut noroc să fi dat de gazdă bună și primitoare,
15 am să deger flămând aci, lângă gard, în sfânta noapte a Invierii, departe de săracul meu culcuș, dela care am plecat ca un nesocotit... Ajută-mi, Doamne!... Mi-am luat inima în dinți și-am bătut hotărît în poartă. O ușe s'a deschis, prin care s'a arătat lumină mare; și un glas
20 bun și frumos de femeie a strigat:

— Cine e?

— Om bun, am răspuns eu; drumeț rătăcit.

— Așteaptă oțâr, mi-a răspuns dulcele glas.

Și totodată am auzit sunând limpede, de departe, clopotele de Inviere. Mi-am scos căciula și mi-am făcut
25 cruce, pe când gazda îmi deschidea poarta.

— Hristos a înviat, gazdă bună!

— Adevărat a înviat, om bun! mi-a răspuns femeia...

Poftește!

30 Un argat mi-a luat calul și stăpâna m'a dus în casă.

A! ce chibzuită așezare de oameni cuprinși! ce frumoasă casă, caldă și luminoasă! și bogată, cum spune înțeleptul din vechime, « nimica de prisos și toate cele de trebuință » . . . și ce prietenoasă întâmpinare! Iar stăpâna — ce mândrețe de femeie! Ce înfățișare deosebită: cinste din creștet până 'n călcâie; liniște și armonie în mișcări! . . . și prestigiul acela al nobilității, cu atât mai strălucitor, cu cât vrea să se învâluie în severă modestie!

— Iartă-mă, gazdă bună, am zis, că' ndrăznesc să'n-treb: a dunitale-i casa asta?

— A mea, domnule, din moși strămoși, de nu se mai ține minte când . . .

— Să trăiești, s'o stăpânești! că, drept să-ți spun, frumoasă casă ai.

— Fumoasă . . . e frumoasă, nu zic, și tocmai de aia o iubesc, domnule, și nu vreau să mă despart de ea! . . . în zidurile ei sunt atâtea și atâtea aduceri aminte de lupte grele și amare necazuri . . . Ei! Domnule, casa asta are poveste veche și nu prea veselă . . . Temeliile ei sunt clădite din pământul de-aici plămădit cu sudori, cu lacrimi, cu sânge de-alor mei . . . Cum să nu ții eu la casa mea!

Și zicând asta, s'a uitat jur împrejur cu ochii umezi de dragoste. Apoi mi-a făcut semn să (șez în capul mesei; și m'a ospătat . . . Bogdaproste!

Sta tristă în fața mea. Vedeam bine că asupra acestei ființe așa de prestigioase apasă ascunsă cine știe ce amărăciune . . . Amândoi tăceam.

Am îndrăznit să rup tăcerea și să întreb:

— Ascultă-mă, rogu-te, gazdă bună; eu (văz) că dumneata ești mânănită de ceva . . . Ce ai?

— Ce să am, domnule? Am și eu un foc la inimă; dar, dumneata, cum ai să-l înțelegi? Și, dacă ți l-aș spune, ce ajutor îmi poți da?

— De unde știi? Spune-mi numai de ce-ți tânjește sufletul: măcar o cât de mică mângâiere ce ar strica?

Gazda mea și-a pus cotul stâng pe masă, și-a răzemat tâmpla pe palmă și, dusă departe pe gândurile nevoilor ei, mi-a spus liniștit și măsurat următoarele:

— Uite, om bun, care-i pricina mâhnirii mele . . . Ascultă . . .

Eu, cum ți-am spus, stăpânesc din străvechi locul meu și casa mea, asta care o vezi. Dar n'am fost niciodată liniștită; am avut și am încă niște protivnici puternici, care-mi tot tăgăduesc dreptul meu și mereu mă prigonesc
 5 fără milă. De amar de vreme, câte-odată am luptat, câte-odată am suferit, mai de multe ori am răbdat; cât?... știu numai eu și numai Dumnezeu știe. Numai El! Numai nădejdea în sfânta lui dreptate, care odată ș'odată va să vie să îndrepte nedreptățile oamenilor, — numai ea
 10 m'a ținut și m'a întărit; că, aminteri, mă prăpădeam de mult, și, pe risipa bătrânelor mele temelii, și-ar fi înălțat protivnicii trufașele lor palaturi.

Și eu, Dumnezeu mi-e martor, nici o clipă n'am dorit a încălca dreptul cuiva; numai atâta am vrut, să fiu lăsată
 15 în casa mea a munci, a-mi lumina mintea și a-mi ridica sufletul, ca să arăt ce ajutor aș putea aduce și eu la fapta mare a binelui și a mai-binelui, pe care a poruncit-o Dumnezeu omenirii...

S'a oprit și a oftat adânc... Vorbise așa de cuminte,
 20 că n'am avut ce să zic: i-am arătat numai din ochi că aștept urmarea...

— Răbdarea-mi îndelungă, a urmat gazda, și neclintita-mi nădejde în Dumnezeu au obosit parcă până la urmă pornirea protivnicilor mei... Or fi ei mai puternici ca mine,
 25 dar pe semne au înțeles și ei că tot nu sunt atât de tari încât să mă poată nimici. Și-așa, am simțit bine că și ei au început să se pătrundă că trebuie să-mi dea pace: să cinstească dreptul meu, cum și eu voiu să cinstesc pe al lor, și, de-acolea să trăim cu toții, spre folosul tuturilor, în bună
 30 înțelegere, în prietenie adevărată, în desăvârșită omenie...

— Ei! atunci ce piedecă ar mai fi pentru liniștea dumitale?

— Ei, domnule, dacă ai ști dumneata ce mi s'a întâmplat, n'ai face așa întrebare... Tocmai când credeam
 35 că soarta mea începe să mai mă ierte dintr'o parte, mă lovește acum și mai adânc pe de alta... Când să zic Doamne-ajută, mă pomenesc, în casa asta, cu zavistie și

vrajbă între copiii mei. Acu nu mai am vreme și gând să fac pace cu potrivnicii: trebuie să mă sbat cum să-mi împac copiii dușmăniți între ei, că parcă ar vrea acum unii dintre dânșii să-mi risipească sărmana casa strămoșească!...

Zicând acestea, s'a ridicat drept în picioare, și-a înălțat fruntea senină, umbrită de mâhnire, către icoane, și-a făcut cruce, și apoi, acoperindu-și ochii cu amândouă mâinile, a început să plângă tăcut.

10 În tăcerea aceea, am auzit iar glasul limpede al clopotelor.

— A! biată nobilă mamă! m'am gândit. Ce sărbători mâhnite!... Ce să-i zic eu, un drumeț străin? Cum o pot eu mângâia?... Nu, nu vreau să mai rămân în așa tristă casă!

Adânc pătruns de respectul durerii, am sărutat mâna mâhnitei mame, și atât i-am putut zice:

— Nădejde!

20 — Ei! dragă domnule, mi-a răspuns ea, ștergându-și cu colțul măramei, ochii adânci și cumiți; aia, nădejdea, aia n'am să mi-o pierd eu niciodată!

— Mai rămâi sănătoasă, gazdă bună.

— Umblă sănătos, om bun, sub paza Domnului!...

25 Fără să mă uit înapoi, pe când clopotele sună toate Invierea, plec, și mă duc... încotro vrea calul să mă ducă.

ÎNTRE STAN ȘI BRAN

Nici Dumnezeu nu poate mulțumi pe toată lumea, de vreme ce chiar doi frați buni, unul grădinar și altul cărmidar, i se roagă totdeodată, unul, de ploaie, și altul de secetă... Pe oricare l-o împăca mai întâi, o să-și auză
5 vorbe dela celălalt... Dacă nici Dumnezeu nu poate, dar-mi-te bietul om muritor!

Când te pui, cum te trage inima, să faci, după putere, o slujbă spre folosul cuiva, să nu te mai gândești la ce
10 are să zică altcineva despre fapta ta; căci folosul unuia poate fi spre paguba altuia, și, firește, dacă ai să cauți și la supărarea celui din dreapta, cât și la folosul celui din stânga, atuncea trebuie să stai frumos la mijloc ținându-ți mâinile încrucișate și zâmbind cu nevinovăție, când ăstuia,
15 când ăstuilalt. Cum am zice, nici nu jignești, nici nu slujești, — rămâi om bun ca zahărul, pe gustul tuturilor, și al lui Stan și al lui Bran, deopotrivă dulce, și nesupărător și nefolositor pentru amândoi.

Și mulți cred că omul cuminte așa trebuie să se poarte'n
20 lume, și nu le merge rău.

La o judecătorie se 'nfățișează un Stan și un Bran, în pricină de ceartă cu bătaie. Judecătorul întreabă pe un martor:

— Jupân Leibule, spune: cum a mers pricina dum-
25 nealor?

— Parcă pot să spun daca nu știu? a zis martorul.

— Cum să nu știi? Trebuie să știi, dacă ai fost acolo.

— Și daca am fost acolo, parcă trebuie să știu tot?

— Tot, nu; dar măcar atâta să ne spui: cine a 'nceput?

30 — Cum să știu, daca am venit când era 'ncepută sfada?

— Bine, sfada era începută ; dar cine a dat, întâiu ?

— Cum o să știu cine-a dat întâiu, dacă ș'unu-a dat ș'altu-a dat ?

5 Ei ! iacă om nepărtinitor, jupân Leibu ; și om chibzuit, care înțelege că fierbințeala lui Stan și lui Bran se poate potoli, și că el trebuie să rămână deopotrivă bun prietin cu amândoi.

Dar poate oricine fi chibzuit și nepărtinitor ca Leibu ? Nu... de sigur. Te 'mpinge nu știu ce apucătură, care
10 trece peste socoteala cuminte, și te dă de partea unuia, de unde auzi tu bine că te strigă poruncitor glasul dreptății — să zicem de partea lui Bran. Ei ! atunci, lasă pe Stan să gândească și să spună câte și cum i-o plăcea și vezi-ți de treabă. Ba chiar, dacă s'o vâri Stan ori cu
15 duhul blândeței, ori cu toana de arțag, să te scuture de mânecă, doar te-o face să te iei la colț cu el, nu te lăsa amăgit și răspunde-i frumușel : « — Nene Stănică, eu înțeleg ce poștești dumneata : să mă 'ncurci la vorbă, că te știu ce procopsit și dibaciu ești și la limbă și la condeiu ;
20 decât, iartă-mă, să te ierte Dumnezeu, n'am vreme acuma de palavre fără cap, fără mijloc și fără coadă ; că, uite, trebuie să isprăvesc colea slujba ce m'am legat frățeste să i-o fac lui badea Bran ».

Dintr'atâta scurtă vorbă, cred că va 'nțelege oricine
25 pentru ce n'am răgaz să stau de polemică (așa zicem noi gazetarii, intelectualii, « polemică » ; oamenii de rând, fără condeiu, zic « moși pe groși ») și mai ales cu cine, polemică ? cu niște bărbați așa de străluciți, că nici nu socotesc de lipsă a-și mai spune numele când te iau la vale pe nume ;
30 cu niște oameni « ale căror idealuri nu le-ași fi putând eu înțelege » (zic dumnealor). Adică noi, cei de pe partea lui badea Bran, nu 'nțelegem idealurile lui nenea Stan. Ba, s'avem iertare, zicem noi ; le 'nțelegem și prea le 'nțelegem, cum le-a 'nțeles și badea Bran ; că, dacă nu le 'nțelegea la
35 vreme, ar fi dus el acuma în cârcă pe nenea Stan drept acolo, sus de tot, unde vrea s'ajungă nenea d'a călare, ca vâtaf deplin împuternicit al unei lumi aiurite de popoul vorbelor late, să trateze... cumva cu... cineva despre... ceva.

Căci, iată, aci-i aci. Aci stă taina izbândeii: în vorbele înalte, late și umflate. Ți-a dat ursitoarea, când te-a tras moașa de nas, multă istețime și... sfială de loc? Ai mai avut și noroc să 'nveți ceva buche? Știi să porți condeiul? 5 (gramatica nu-i de lipsă!) știi să le torni cât de groase pe nerăsuflete? — atunci, ți-a pus Dumnezeu mâna 'n cap... Te arăți îndrăzneț mulțimii! o iei de sus și repede; cu cât te-o înțelege mai puțin, cu atât o să te crează mai procopsit, și apoi, învârtește-o, răsucește-o, amețește-o, aiurește-o! și, 10 după ce ai văzut că se ține năucită cu mâinile de cap, îi strigi tare, s'o asurzești:

« Noi, contra partidului național? noi, contra solidarității nației? Este o calomnie! infamie!! o blasfemie!!! Noi, contra solidarității, contra partidului? Dar noi suntem ai partidului; da, ai partidului, cu... infima condiție 15 ca și el să fie al nostru; noi urmăm partidul, fără să cerem în schimb decât un lucru de nimic: să ne urmeze și el pe noi... Așa dar întrebăm: de ce să mergem noi la el, și să nu vie el la noi, precum cer dreptatea, echitatea, 20 lealitatea, în fine « spiritul modern? »

Aci, la « spiritul modern », firește, lumea rămâne absolut tâmpită... Dar unul, Oancea, om fără carte, întrebă pe prietenul său, Ion, tot om de rând, nedat la slovă:

— Mă, nație, ai înțeles tu ceva din câte spuse Domnul 25 asta?

--- De 'nțeles, răspunde Ion, e greu, că e prea înalt, cum a spus el; eu n'am învățatură să pricep așa lucruri subțiri; dar, pe cât am putut apuca din vorbele lui, că « trebuie partidul să vie la dumnealor, înloc să meargă 30 dumnealor înapoi la partid », mi-am adus aminte de o snoavă veche dela noi din sat...

Zice că umbla un țigan de vreo câteva nopți cu o potcoavă 'n mână și căuta pe 'ntunerec, ba pîn sat, ba pe de lături, la pășune, încoaci, încolo, tot căuta...

35 Paznicul satului l-a 'ntrebat:

— Ce tot te învârtești pe aci, mă țigane, noaptea întregă? ce tot cauți?

— Ce să caut? a răspuns țiganul. Ia, căutam un cal, să-l bat la potcoava asta.

Iată om cu idealuri, pe care paznicul, mărginit la minte, nu le poate înțelege...

Și-apoi, de-acolea « acei cari nu 'nțeleg idealurile noastre tainice (ce nu se spun niciodată) sunt niște bătrâni ramo-
liți, bipezi inconștienți, conduși de vanități senile, ridicoli,
deplorabili, ba chiar... urechiați... » (după severa poli-
tică scotiană...).

E foarte mânios Stan pe Bran; are și de ce: o 'nvârti, o răsuci, dar nu i s'a prins.

Și când mă gândesc la mania lui Stan, să spun drept...
Eu pe omul de înaltă valoare politică și socială, pe acel bărbat, cu care s'ar putea făli orce societate europeană, — vreau să zic pe doctorul Vaida, al cărui prieteșug mă răsplătește cu prisos de nesocotirea multora, — îl stimez cu
deosebire; dar acum n'aș vrea să fiu în locul lui, și iată de ce.

Dacă eu, un publicist, d'abia îngăduit ca mediocru, îmi (auz) atâtea! — ba că sunt numai un biet dramaturg rătăcit în politică, unde m'am « poticnit fără să vreau » (adică, pe semne, se poate poticnire și cu dinadinsul);
ba că, om care nu 'nțeleg idealurile înalte ale intelectua-
lilor de elită, « gândesc astăzi la bătrânețe altfel decum gândea, acu mai bine de patruzeci de ani, în frageda-i tinerețe, fie-iertatul Eminescu »; ba că, pentru întâia oară, eu « născocesc în anul 1911, ideea despre o înțelegere
între români și maghiari », care idee nimănui nu i-a trăznit până aci pîn cap, — și că, prin urmare, m'am vândut și eu maghiarilor — poate, Doamne iartă-mă, ca să mă numească Vlădică cine-știe-unde...

Iaca, zic, îmi aud eu atâtea, pentruce? pentru două-
trei biete coloane din « Românul », destul de blânde și de sfioase — ce-o să-și auză el, doctorul Vaida, după lovitură de măciucă, pe care le-a tras-o la mir domnilor inteligenți, independenți, intransigenți șcl?...

Și lovitura fiind din cale-afară amețitoare, a rămas
deocamdată bravul nostru amic Vasile Goldiș să primească în cap blestemele lui Stan. El, Goldiș, el e capul răutăților, el e urzitorul zavistiei, el e de vină și pentru înțepăturile mele, destul de măsurate până acuma, și de măciuca năpraznică a doctorului Vaida.

Toate bune și frumoase; dar mult stimații mei amici, dr. Vaida și Goldiș, sunt cel puțin intrați în horă și trebuie să joace... Dar eu?... ce căutai ca să mă vâr în joc? Căci trebuie să mărturisesc că, dacă mi-se 'ntâmplă neplăceri, e vina mea. De ce nu m'am dus să intru în clica sau claca lui Stan? Ce mai «ilustru maestru» aș fi fost, «totdeauna tânăr, vecinic verde» ca spanacul, «român cu adevărate idealuri!...» Și ce primiri! Ce festivări! Ce aplauze! Ce buchete! și pupături la sosire, și batiste stoarse de lacrimi calde fâlfâind la plecarea țugului!... Țucu-te numa!

Dè! dacă n'am avut gândul ăl bun, și m'am lăsat să mă ducă apucătura! Iată unde am ajuns!... Pe intelectuali, «cari sunt singura rațiune de a fi a națiunii întregi» (cum e și spoiala singura rațiune de a fi a unei clădiri); cari împart diplomele de merit artistic și literar și decretează geniul; cari, ca orce înaltă Curie, judecă, încoronează sau osândește în cea din urmă instanță, definitiv, fără apel, orice produs de artă frumoasă — pe toți, mi i-am făcut dușmani... Ce mai mă fac eu acuma, eu care sunt așa de vanitos?... te întreb pe tine dragul meu amic, Goga!.. Iată, că înalta Curie a Republicei Literelor mă ia și peste picior ca pe un *intrus*, care se vâră nepoftit în Templul-Frumosului... Să vezi, c'or să mă dee afară!

Zice, că pe un Englez liniștit, membru al Parlamentului, ar fi stăruit mult să-l capete de aproape prietin familia unui colonel. Englezul, pe semne, nu i-a dat inima brânci și a ocolit cu dinadinsul prieteșugul cu care-l îmbiau. Colonelul s'a mâniat de asta și s'a hotărît să-i caute pricină Englezului, ca doar de l-o provoca la duel. I-a ținut calea și, când odată a dat piept în piept cu el, i-a zis, un multă demnitate, pe franțuzește:

— Domnule, ești un imoral!

Dar Englezul liniștit i-a răspuns pe englezește:

— Adaogă, domnule, că sunt și laș, și lasă-mă, te rog, să trec.

De acum, am isprăvit odată pentru totdeauna cu Stan... Poate dumnealui să spună orice-i place, să mă înjure oricum știe, supărare la mine nu 'ncepe. N'am

vreme de asta deloc, dar deloc. Am intrat slugă la Bran, că mi se pare și casa lui cinstită și omul om de omenie; însfârșit c'ășa m'a tras inima pe mine... Vreau să-i rămân slugă credincioasă, și atâta vreme, câtă am, d'abia
5 mi-ajunge să-mi fac slujba cum se cade după slabele mele puteri.

Și astfel, sper că, după magistrala serie a doctorului Vaida, o să-mi dea și mie voe « Românu » să spun ceva prin coloanele sale, cum m'o tăia capul. Și am să spun
10 mereu că...

În momentele de față mai ales, opinia publică nu poate osândi îndestul de aspru pe acel care-ar căuta să vateme ori în ce chip solidaritatea națională, atingând, sub orice pretext și câtuși de puțin, prestigiul Comitetului, care
15 Comitet singur poate astăzi reprezenta integral, cu supremă autoritate, interesele naționale; și că: acel care tăgăduește, ori și cum, această autoritate, prin asta tăgăduește ori și ce drept de pretensiune a nației românești, ca atare, în viața politică a regatului Ungariei — tăgă
20 duire, pe care niciun Maghiar de inimă și cu minte n'o mai articulează astăzi.

SCRISOARE

Stimate domnule Director,

Am citit în « RomânuL » de Joi 14/27 Aprilie, între altele, că:

5 « Scriitorii din România pot veni între românii din Ungaria, numai și numai ca literați, ca să-și recite operele lor, să facă adică petrecere de salon literar; n'au dreptul aci să se vîre, nici chiar să aibă păreri, în afacerile interne ale românilor supuși ungari... »

10 și mai departe, că:

« Românii din Ungaria nu pot deloc admite în afacerile lor interioare, în neînțelegerile lor naționale, vreun amestec al scriitorilor din România, fiindcă un așa amestec, nu numai că nu le poate face vreun bine, dar chiar dea-

15 dreptul le aduce stricăciune... »

Neavând în față-mi numărul acela al ziarului dv., nu pot da citatul textual; dar îndrăznesc a garanta despre exactitatea strictă a înțelesului. În altă foaie oricare, niște cuvinte cu așa înțeles ar fi trecute neluate 'n seamă; dar,

20 apărând în coloanele « RomânuLui », organul autorizat al partidului național, firește, capătă o deosebită greutate, și, astfel, nu pot fi lăsate a trece fără oarecare desbatere.

Stimate domnule Director, iertați-mă: eu cred că judecata ziarului dv. în această privință nu este — cum să zic mai potrivit? — nu este cu desăvârșire la adăpost de orice împotrivire întemeiată. Și să vedeți de ce...

Mai întâi, dați-mi voe să vă 'ntreb: nu vi-se pare și dv. că, dela o vreme 'ncoace, noi Românii, în genere,

dăm o exagerată importanță literaturii, ca să nu zic literaților?

Literatură... Poezie...

5 Da... Poezia — când e poezie, nu când numai vrea să fie — oricât ar părea de inutilă unor filistenii, își are înalta ei utilitate...

10 Ea poate îmbărbăta omenirea la războiul contra răului și la cucerirea binelui; o poate consola de jertfele seculare întru căutarea mai-binelui; o poate face să zâmbească atunci când e doborâtă de osteneală; o poate face să-și țină capul în sus spre cer când este mai adânc umilită de bătăile naturei oarbe; o poate face a întrezări o clipă adevărul vecinic, ce nu-i e dat să-l vadă vreodată...

15 Toate acestea le poate face poezia, fiindcă ni-se înfățișează învăluită din creștet până 'n călcâie în acel prestigiu mistic pe care nimeni nu l-a definit pân' acum; fiindcă este fiica luminii; fiindcă, într'un cuvânt, este... frumoasă; iar frumusețea e dela Dumnezeu... Pas de te pune cu puterea lui!

20 Dar, fără îndoială, un literat care are deplină conștiință de puterea și menirea artei literare trebuie să știe că, oricâtă slavă i-ar face unei națiuni, astăzi și 'n viitor, poezia ei, în adevăr originală și serioasă, acea națiune, de dragul celui mai genial poet, nu-și poate uita de interesele ei reale și pozitive, de grelele ei pășuri de zi cu zi.

25 Da, este nobil și minunat lucru poezia; însă cu ea nu se poate nici stinge incendiile, nici jugula epidemiile, nici birui năvala apelor cutropitoare, nici hrăni lumea flămândă, nici prefăce materia chaotică și inutilă în formă

30 rațională și utilă.

Și oricare literat — afară, se 'nțelege, de unul dintre cei cari vor numaidecât a fi importanți — trebuie asemenea să știe că aceea ce în adevăr este important pentru cultura și istoria fiecărui popor și pentru ale lumii întregi, nu este

35 literatul, ci literatura, opera literară... Câte opere literare, ca și opere de alte arte frumoase, strălucesc de veacuri, spre onoarea și admirația omenirii, fără să li-se cunoască anume autorii!.. Ce a pierdut omenirea posedându-le opera acestora, dar necunoscându-le numele?

Deplânge cineva moartea unui Tacit sau a unui Sofocle, ori nu se poate mângâia de lipsa operelor lor pierdute?

Iar importanței operelor literare îi pot da sancțiune, nu scurta zi de astăzi, nu o serată cât de lungă de mâine, 5 nici o și mai lungă ședință solemnă de poimâine a unei Academii, ci zilele nenumărate ale viitorului fără de margini socotite. De aceea, pe un literat, care are deplină conștiință de arta lui, un orcan de entusiasm al contemporanilor, recolta de flori a unei întregi primăveri, ramurile toate ale unei vaste păduri de stejar, nu-l pot mângâia 10 de acea adâncă îndoială despre sine, care le lipsește numai celor lipsiți de adevărat dar.

Și, astfel, naște întrebarea: de ce ar veni un scriitor, ca atare, în mijlocul dv.?... Numai pentru a smulge în 15 treacăt succese de stimă în produsele pur literare? — Nu, desigur... Un scriitor străin poate fi îndemnat să vie la dv. și de alt imbold decât dorința unei deșarte satisfaceri a amorului propriu...

Intru cât, ori-de-unde ar veni el, nu și-ar permite a 20 înfrunța legile Statului dv., sau turbura ordinea politică, ori nesocoti buna-cuviință socială, de ce nu s'ar amesteca și el, cu deplina politeță firește, în desbaterile dv.?... De ce ar fi considerată ca o indiscreție condamnabilă — bunăvoința lui de a da, în marginile celor mai modeste mijloace, o mână de ajutor la nevoile dv. politice și sociale?.. 25 De ce, oricât ar fi de neînsemnat ajutorul lui, omul acela să fie expus la una din cele mai dureroase ofense — nesocotirea și respingerea binelui închinat cu sinceră intenție și cu toată dragostea?

Și dacă aceste întrebări se pot pune despre un scriitor 30 ori-de-unde, firește ele se pot pune și despre unul din regatul vecin și aliat cu al dv. De ce v'ar părea ciudat și inadmisibil să-i treacă prin minte unui scriitor român, că ar face o faptă bună încercând a vă ajuta în străduințele dv. după 35 puterile lui fie cât de slabe?

Și, aci, să-mi dați voie a vă spune în câteva cuvinte pentru ce așa ceva e foarte natural să treacă prin mintea unui scriitor din România. Iată. Noi, cetățenii regatului român, ne dăm bine seama de câtă importanță are pentru

noi alianța cu regatul dv. ; deci, noi ne simțim de-aproape interesați la buna dv. stare, la cultura dv., la raporturile, ce dv., ca entitate etnică, le aveți cu concetățenii dv. maghiari — fiindcă, cu cât dv. veți prospera și veți
 5 fi mai mulțumiți, cu atât veți întări Statul dv., și cu cât îl veți întări, cu atât noi, cei din regatul român, de aceeași limbă cu dv., vom căpăta mai multă considerație în ochii puternicului nostru aliat, firește cu atât mai multă cu
 10 cât forurile competente vor înțelege, că și noi, cu povețele noastre, cu cultura noastră, în fine cu sprijinul nostru moral, am putut întru câțva ajuta la progresul dv.

Dacă un scriitor străin ar veni în mijlocul dv. cu gândul, nu de a hrăni vrajba dintre conaționali, ci de a o potoli; nu de a propaga ura și dușmănia, ci dragostea și buna
 15 înțelegere echitabilă între cetățeni, — acea dragoste și acea înțelegere la care trebuie să fie interesate și bravele dv. popoare și puternica dv. monarchie, — de ce să nu-l primiți bucuros?

Inchipuiți-vă, că un scriitor străin, care v'a privit de departe viața publică — vine în mijlocul dv. să vă zică:

« Iată, acum sunteți în pragul unei mărețe mișcări politice și sociale, dela rezultatul căreia atârnă adânci prefaceri în regatul vostru, imperios reclamate de cerințele
 20 veacului... »

« Lăsați de-o parte orice vrajbă, uitați orice interese particulare, jertfiți orice ambițiuni sau țâfne personale, și, fără gând ascuns, dați-vă toți până la unul mâna frățeste
 25 pentru reînchegarea integrală a solidarității naționale... »

« Cea mai mică neînțelegere între voi vă poate micșora în mod incalculabil autoritatea, care v'ar trebui ca să vă
 30 amestecați și voi (cum sunteți chiar datori, ca popor cuminte și credincios Statului vostru) la rezolvirea unei supreme chestiuni ! »

Când — în modul cel mai politicos, fără a-și uita o clipă de respectul datorit legilor Statului dv. cât și cuvințelor
 35 sociale; fără a-și permite să pomenească în rău numele vreunei persoane, ne-mi-te să cuteze a-i aduce vreo ofensă, — un scriitor, fie chiar din România ar veni să vă vorbească astfel, spuneteți drept, stimate domnule

Director, așa e că, dacă n'ar izbuti să vă facă vreun bine, cel puțin, de stricat, nu v'ar putea întru nimic strica.

Sunt sigur, că veți răspunde și dv. — nu.

De aceea, sper, că nu voi comite o indiscrețiune când
5 voi îndrăzni a vă mai ruga să binevoiți a-mi acorda ospitalitatea « Românilui », valorosul organ autorizat al partidului dv. național.

Până atunci, vă rog, stimate domnule Director, să primiți salutările mele cele mai distinse.

10

Al dv. devotat servitor
I. L. Caragiale

O REPARAȚIUNE

In numărul 29 al « Tribunei » din Arad, pag. 6, coloana 3, a apărut, spre aiurirea tuturilor românilor de bine, o notiță minusculă, pe care a reprodus-o « Românul » în fruntea numărului său de a doua zi, dând-o în judecata opiniei publice a întregii româniimi.

In adevăr, notița aceea, credeam că nu i-ar fi trăznit prin cap s'o scrie nici celui mai rabiât șovinist maghiar de cea mai josnică speță.

Tot a doua zi, vine în « Tribuna » un fel de dulceagă retractare: onorata redacțiune se lapădă pur și simplu de orice răspundere, pe cuvântul că notița aceea a fost publicată « fără știrea onoratei redacțiuni », fapt care onoratei redacțiuni i se pare « regretabil ».

Cum am zice, și batjocură — ocară nu era de ajuns. Cum asta?

Un individ deșuchiat, în toiul târgului, trage o palmă unui om pacinic, și când acesta, amețit de așa ofensă, vrea să deschidă gura, deșuchiatul, zâmbind grațios, îi spune că a fost numai o greșală de mișcare, așa, din nebagare de seamă, și-i cere cavaleriește *pardon*, bătându-l amical cu palma cealaltă pe umăr.

Frumos destul!

Prin gazeta dumitale, care inundă trei țări, se aruncă ocară infamantă asupra a mii de oameni cinstiți; se denunță, cu sarcasme pline de acel miros specific al speluncilor bucureștenești, unde se strâng, în academii libere, toți intelectuali de industrie, — se denunță în gazeta dumitale, că rațiunea și temeiul însuflețirii unei mari întruniri naționale sunt numai pițula și groșița, pofta

chefului de gură-cască de-o parte, de alta setea de reclamă — adecă imbecilitatea celor mulți și șarlatania celor puțini. . . Iar, a doua zi, declarî, calm și senin, că nu iei nicio răspundere pentru ocara aceasta făcută unui neam întreg

5 «fără știrea dumitale», om nevinovat; ba, chiar o regretî.

Așa, scurt și cuprinzător. . . Foarte comod!

De sus, de pe o fereastră a casei dumitale, se aruncă zoale în capul publicului; iar dumneata stăpânul casei, zâmbind candid, declarî, dela altă fereastră, că desaprobi

10 această murdărie săvârșită fără voia dumitale, ba chiar îți pare. . . necuviincioasă.

Ei! apoi, să ne ierți! așa nu merge, onorate și nevinovate domnule!

Pentru lăturile aruncate de pe o fereastră a dumitale, dumneata, ca stăpân al casei, ești mult mai răspunzător decât să se mulțumească lumea, înzolită din cap până 'n călcâie, numai cu atâta din parte-ți — numai cu o platonică

15 desaprobară și cu un regret mălăeț.

În casa dumitale, dumneata ești stăpân, și, dacă ești om de omenie se cuvine, numaidecât, pe făptuitorul, care

20 ți-a rușinat în primul rând casa și obrazul dumitale prin fapta lui nesocotită — oricine ar fi acela, slugă ticăloasă ori copil desfrânat — să-l iei frumușel de ceafă și, fără cea din urmă cruțare, să-l arunci lumii spre înfierare.

Așa ar trebui să facă onorata direcțiune a «Tribunei»: să arate îndată cine este anume acel brav desmățat care, abuzând de lipsa unei supravegheri normale a redacțiunii

25 gazetei, a îndrăznit, mascat să ofenseze o lume întreagă — ca un senior căpiu din întunecatele vremuri feudale pe niște bieți servi tâmpiți de mizerie. . .

Să fie îndată cunoscut numele pentru mult timp detestabil, și pilduit numai decât ignobilul individ.

Și, dacă pricepe ce spunem destul de răspicat, cel dintâi care e dator să-l pilduiască în fața lumii ofensate

35 pe acel descreerat este însăși direcțiunea «Tribunei».

Aceasta ar fi, în adevăr, o reparațiune a urmărilor «regretabilei lipse de supraveghere redacțională».

Ne pare a spera, că nu în zadar, împreună cu toți românii de bine, o dorim și o așteptăm.

LITERATURA ȘI POLITICA

Stimate oaspete și stimați meseni,

Pentru întâia oară mă găsesc într'o adunare politică — nu e cea d'întâi la care iau parte: de douăzeci și cinci
5 de ani, iubirea de artă m'a îndemnat să scap cât mai puține din cele ce s'au ținut la noi, — o adunare politică unde am auzit cuvintele ce m'au îmbărbătat; pentru prima oară am auzit că se vorbește de altceva și mai ales că se gândește la altceva decât la treburi și la izbânzi materiale.

10 E drept că de vorbe mari — libertate, naționalitate, constituționalitate și celelalte — n'am fost de loc lipsit: am auzit destule... n'am să mă plâng. N'auzisem însă până astă seară că Politica este ceea ce credeam și eu că trebuie să fie — arta de a evoca toate izvoarele de energie
15 proprie a unei națiuni, de a le regula curgerea, garantându-le alimentarea continuă, și de a le face ca toate împreună să producă acea putere de particulară existență, putere care singură înseamnă locul ce trebuie să-l aibă un popor în complexul lumii.

20 Ei! m'am învrednicit astă seară s'auz în sfârșit, dela valoroșii cuvântători cari m'au precedat, confirmarea înțelesului ce aveam eu despre arta politicei. Cu atât mai îmbărbătat a trebuit să fiu, cu cât am văzut că și aceste bine inspirate și deplin autorizate glasuri au ținut să
25 afirme cum că energia cea mai înaltă a unei națiuni îi este propria gândire, a cărei cea mai puternică manifestare nu poate fi decât literatura națională.

Ce bine că în sfârșit am auzit acestea afirmate aci, în o solemnă profesie de credință, de către bărbați meniți

a conduce destinele patriei noastre, bărbați cari fac fală partidului conservator! Și cât este de sinceră această sănătoasă credință a tineretului conservator, o simț eu în deosebi, văzând, plin de emoțiune, măgulitoarea primire ce mi-o faceți mie, prea măgulitoare firește potrivit cu infima mea activitate literară și cu slabele mele merite. De sigur dv. faceți nu pentru mine anume, ci pentru literatura națională un caz de considerațiune... Mă primiți cu așa bună voință în sânul dv., dv. conservatori monarhiști, pe mine, care, în copilărie, am servit cu fanatism atât de fieros sub gloriosul drapel al Republicii Ploes-tilor?... A!

Am auzit în sfârșit astă-seară că Politica nu e numai și numai meșteșugul de a căpătuți interesele materiale ale unor sau chiar ale tuturilor; căci Politica aceea care n'ar pretinde decât să descurce sau să încurce de azi pe mâine doar nevoi materiale, ar fi abia vrednică de o seminție primitivă, o seminție ce nu ar putea avea vreodată o istorie, ci numai o istorie naturală.

Un popor, ca să aibă o istorie, are mai întâi o poezie populară, apoi cronicari, pe urmă un Alecsandri, un Bălcescu, un Eminescu, și tocmai mai târziu, dacă, din nenorocire, trebuie, și nu se poate altfel, alege... alege și pe un *televi* Sekiaris.

Da, să avem în templul nostru pe Vulcan, pe Mercur și pe Plutus, dar să-i avem ca zei slujitori; ei trebuie să ne ajute ca noi să putem sluji cu cât mai multă dignitate pe Minerva și pe Apollo. Da, domnilor, așa e; gândirea — iată cea mai înaltă și cea mai nobilă energie a unei națiuni; și deaceea Literatura este, precum cu drept cuvânt s'a spus, sora mai mare a Politicei.

Este artă literară Poezia, care fixează atât de frumos felul specific de simțire al națiunii; e artă literară Istoria, care povestește și judecă rătăcirile și isprăvile, suferințele și triumfurile națiunii, și astfel întărește acesteia conștiința puterii ei de dănuire; sunt artă literară Satira, Teatrul și Romanul, care întipăresc spre păstrare trecătoarea fizionomie socială a deosebitelor epoce; sunt artă literară și Polemica și Cronica ușoară și Pamfletul — zic pamflet

în înțelesul larg, pe care occidentalii îl dau acestui cuvânt, iar nu în înțelesul strâmt, pe care i-l dau la noi unii, prea puțin cunoscători de clasificarea genurilor literare — artă rafinată și incisivă, — și tot artă literară e și arta măreață a oratoriei.

5 Cu aceste din urmă două ramuri ale ei, Literatura vine la fiecare moment să dea d'a dreptul ajutor Politiceii; cu acestea, îi este aliată combativă; cu celelalte, îi este călăuză cuminte: o ia de mână, o îndeamnă și o asigură pe
10 căile grele către un viitor al cărui capăt și termen numai Dumnezeu îl poate cunoaște.

15 Ca literat dar, primit într'un mod așa de cordial în sânul marelui partid conservator, ridic acest pahar în sănătatea ilustrului fruntaș care lipsește dintre noi și care ar fi dat atâta strălucire adunării noastre de astăzi, în sănătatea aceluia care este onoarea presei și tribunei române, — în sănătatea domnului Alexandru Lahovary!

CUVÂNTARE (I)

Domnilor,

Intr'o seară frumoasă de vară, un tânăr călător obosit de drum, ajungând lângă un izvor, s'a așezat jos să se odihnească. In față spre apus de vale se ridică o pădure bătrână, iar la spatele pădurii cobora măreț soarele.

Pe deoparte oboseala, pe de alta înalta frumusețe a priveliștii l-au vrăjit; și sub vraja lor, tânărul nostru drumeț a adormit adânc... A adormit adânc — și a dormit foarte bine. Când s'a trezit — a doua zi de dimineață — răsărea soarele. In față tânărului, spre apus, acest soare nu mai lumina pădurea bătrână dindărătul căreia scăpătase aseară... lumina un oraș grandios: cu palaturi, catedrale, turnuri, cupole și viaducturi și mișcarea și sgomotul orașului mare... In locul pădurii negre de aseară, ce prestigioasă apariție aeriană sub strălucirea limpede a dimineții!... S'a șters omul uimit la ochi... Cum se poate? « Cum se poate? M'am culcat aseară — sigur — în față unei păduri... și acum când mă trezesc... » (aplauze).

Și necrezându-și ochilor, s'a aplecat asupra izvorului să și-i spele... și privindu-se în apă s'a văzut acu, dimineața, tânărul de aseară, cu o barbă lungă albă până la brâu... Dorinise o sută de ani... A rămas firește bătrânul încremenit...

Ei! tot așa au rămas la noi încremeniți cei cari, după ce au dormit o jumătate de veac, s'au găsit în față împrăjurărilor sociale și politice din urmă (aplauze sgomotoase)... Se șterge boierul la ochi de dimineață... când se trezește în față cu fapta vremii, cu așa adâncă schimbare

a lumii... Rămâne uimit boierul, când în fața ciubucului ridicat, în loc să găsească plecată supunere, întâmpină un om care-i spune: « Boierule, mi se pare că dumneata nu-ți dai seama de realitate... și nu mai... poți raționa clar » (aplauze multe).

Cum s'a uimit omul din poveste în fața orașului ivit ca prin minune, așa s'au uimit mulți de la noi în fața revoluțiunii țaranilor... Da, trebuie să numim lucrurile pe numele lor: revoluțiune a fost, iar nu răscoală.

Turburarea ordinii publice în anume moment și loc, chiar când e logică, este o răscoală; însă ridicarea generală a unei lumi întregi, chiar când pare că n'ar avea logică, este o revoluțiune (aplauze sgomotoase).

Și rămânând uimiți în fața revoluțiunii țărănești, și-au întors privirile înapoi, și înapoi au dat cu ochii de alta, care i-a uimit și mai mult — au dat cu ochii de partidul conservator-democrat... Minune peste minune!

O jumătate de veac se cântă: « Deșteaptă-te, Române!.. », « Talpa țării », « Noi vrem pământ!.. » Invățați carte! luminați-vă! Ei! s'a deșteptat românul... începe lumea să se lumineze. Cine strică? Noi suntem de vină că am fost chemați să luăm parte la viața publică (aplauze).

Clasele sociale care au dominat țara au fost odinioară puse într'o grea dilemă: ori să renunțe a mai domina, cedând în favoarea intereselor străine, ori să continue a domina în favoarea intereselor naționale — și firește au fost silite să primească soluția din urmă. Da; când Europa a acordat Românilor ca atari o stare de drept internațional, acele clase dominante au trebuit să dea țării, mai de milă, mai de silă, o formă de Stat europeană, și numai decât să introducă și la noi cultura apuseană... Și asta a trebuit să aibă urmări. Când se părește o stare politică patriarhală, firește nu se mai pot păstra moravurile patriarhale.

Nu noi stricăm dacă, deșteptându-ne în fața rămășițelor claselor odinioară dominante, suntem mai bine armați decât mai pot fi ele (aplauze multe).

Domnilor, un Stat modern nu mai poate fi conservator în înțelesul strămtii doctrine a conservării privilegiilor de

clasă dominantă. Această doctrină dominantă este astăzi patent anarhică, fiindcă energiile cari cresc cu vremea și pretind să se amestece și ele în conducerea afacerilor publice, dacă sunt înlăturate prea îndelung dela satisfacerea legitimei lor pretenții, atunci când natural ar fi să fie elemente de ordine, devin elemente de desordine; în loc să fie din ce în ce mai de folos progresului Statului, devin din ce în ce o mai mare primejdie pentru liniștea și siguranța lui.

10 Doctrina conservatoare modernă îmbrățișază interesele mai largi decât ale unei clase dominante, interesele societății întregi. Partid conservator modern este acela care cu știință și cu metodă, se uită până în straturile cele mai adânci ale societății, și caută și se întreabă: unde, unde mai este o energie care s'a născut d'abia de eri și pe care încă n'o cunosc? și pe aceea trebuie s'o chem, să mi-o apropii și s'o pun la contribuția datorită de toți tutulor: la menținerea statului meu integral. Căci ce să conserv? Firește, rațiunea de a fi a mea și a tutulor — a Statului acestuia, care el însuși n'are altă rațiune de a fi decât ființa neamului meu întreg. Dacă vreau să conserv ceva particular în paguba marelui interes general, atunci nu mai sunt conservator, ci anarchist (aplauze).

25 Să nu se mai facă prin urmare glume... ieftine pe socoteala numelui partidului nostru conservator-democrat. În orice caz, cine le mai face să știe că le aruncă peste noi departe celor mai mari două imperii naționale — Engliterei și Germaniei... Și asta... nu-i frumos! (aplauze).

30 Clasele sociale, cu toate deosebitetele lor interese particulare, trebuie să exercite în mecanismul întreg al Statului, reciprocă presiune între dânsese, nu pentru a strica economia întregului, ci pentru a o păstra. Numai astfel acest vast mecanism poate înainta pe calea viitorului depărtat, pe care singur Dumnezeu îl cunoaște, și la care orice națiune simțindu-se națiune trebuie să aspire.

35 Domnilor, spre a încheia, am să cer voie să spun d-lui Șef al partidului conservator-democrat, câteva cuvinte... Domnule Șef, istoria o fac împrejurările și oamenii. Vai de bărbatul politic care n'a înțeles împrejurările zilelor

lui! păcat de împrejurările politice cât de mari dacă nu și-au găsit un bărbat de mare valoare! (aplauze entuziaste).

Țara noastră trece vădit prin împrejurări înalte, împrejurări determinante pentru viitorul Statului român, pentru viitorul națiunii întregi (aplauze). Cu siguranță, aceste împrejurări nu puteau găsi un bărbat mai vrednic și mai potrivit pentru înălțimea lor, decât pe acela pe care l-au desemnat vechii conservatori dela clubul clasic: acest bărbat este Take Ionescu (ovațiuni delirante; urale sgomotoase nesfârșite).

În adevăr, acest act al vechilor conservatori este un act de școală modernă conservatoare (aplauze entuziaste). Au gândit într'adevăr la binele general al țării dând cu totul uitării interesul lor particular de clasă. Și-au zis: Take Ionescu nu mai trebuie ținut aici închis la strâmt; trebuie să-l mănăm la larg la destinata lui, să-și poată îndeplini omul misiunea la care-l chiamă patria (ovațiuni entuziaste).

Și astfel, împrejurările și-au găsit omul. Și de aci, această clăditoare dragoste cu care din toate părțile îl întâmpină pe acest om o lume întreagă (ovațiuni, urale).

N'a fost om mai tăgăduit și mai ponegrit decât dânsul... și câtva timp... va mai fi încă (ovațiuni).

De aminteri el însuși și-a prevăzut-o, de când era încă tânăr, făcând primii pași în Parlament. Și-a zis: știu pe unde am să trec, dar — am să trec! (aplauze furtunoase și prelungite).

A trecut. Îl întâmpină atâta dragoste din atâtea părți și atâta ură dintr'o parte. Dragostea aceasta, pe care și-a cucerit-o, să-l îndemne a merge înainte pe strălucita lui carieră pentru binele public și pentru onoarea vremii noastre; iar ura sălbatică ce s'a deslănțuit asupra lui să întărească legământul de onoare că noi, oamenii împrejurărilor de astăzi, nu-l vom părăsi pe acest om niciodată (ovațiuni nesfârșite, aclamațiuni și urale sguduitoare).

CUVÂNTARE (II)

Domnilor,

Un orator de mare marcă (nu se află printre noi; pot zice asta fără să-i ating modestia) numea odată orașul Ploești, Atena, iar pe dv. vă numea Atenieni. Venea el, orator atenian, în Atena democrației române, în fața Atenienilor. Ca atare, a devenit reprezentant democrat atenian în Parlamentul liberal român. Mai târziu, nu știu cum s'au schimbat lucrurile și lumea așa, că Atenianul dv. nu mai este democrat: e astăzi aristocrat, aristocrat get-beget (ilaritate, aplauze). Și știți ce ați ajuns dv.? Să nu vă supărați; nu o spun eu — tot Atenianul dv. o spune: dv. sunteți astăzi niște bulgari capsomani, niște gianabeți (mare ilaritate, aplauze).

Eu, d-lor, nu o să vă numesc Atenieni și, pe cinste, vă făgăduiesc că niciodată n'am să ajung aristocrat (ilaritate); prin urmare, nici dv. pentru mine n'o s'ajungeți gianabeți și bulgari capsomani. O să vă numesc totdeauna iubiții mei concetățeni, în dorința ca și dv. să ziceți: omul acesta e un Ploeștean de-ai noștri, un om de rând ca toți oamenii, iar nu un Atenian farsor (mare ilaritate, aplauze prelungite); e un Ploeștean, capsoman poate, dar om de omenie (mare ilaritate, aplauze sgomotoase).

Acelaș Atenian, democrat intransigent odinioară, astăzi aristocrat ireductibil, imputând cu adâncă revoltă suflătoare la toată lumea inconsecvența politică, se sue pe o tribună publică și, el, altădată înamorat de meritele și de talentul lui Take Ionescu (ovațiuni nesfârșite), acum, de pe acea tribună aristocratică, îi tăgăduște aceluiași

Take Ionescu, ce?... nu numai viitorul, dar și trecutul (mare ilaritate).

Ei, d-lor, aceasta mi se pare din cale-afară... aristocratic (aplauze sgomotoase).

5 Înțeleg să tăgăduiești oricărui om, cât de mare ar fi, viitorul; să te îndoiești, de exemplu, că Take Ionescu o să aibă răbdarea să mai facă politică de aci înainte încă 25—30 ani, ca să-și completeze cu suprem succes o carieră strălucită; înțeleg să gândești că Take Ionescu ar fi un
10 om prea iute și prea nevriscos, și, prin urmare, poate să obosească pe un drum așa de lung, dacă mai ales, din cauza piedicilor ce-i vor arunca în drum răutatea și invidia, nu va merge din succes în succes (mare ilaritate; aplauze furtunoase).

15 Dar să-i tăgăduiești omului douăzeci de ani de carieră eminentă deja făcută, asta e, cum am spus, cam prea prea! (ovațiuni entuziaste), cât de Atenian să fii, trebuie să fii prea nedormit ca s'o spui (mare ilaritate; aplauze).

20 Onorabilul nostru amic d. Cămărășescu a făcut adineaori pe scurt istoricul partidului conservator. Eu am să vă mai spun câteva cuvinte despre ultima fuziune și despre urmarea ei necesară, fatală — despre ruptură. Când am auzit, fiind în străinătate, de fuziune, mi-am zis: să dea Dumnezeu să iasă cu bine! să dea Dumnezeu! dar nu mi
25 se cam pare lucru solid; fiindcă, dè! nici eu nu am trăit pe sub pământ o viață de om, și știu ce s'a petrecut de atâta vreme în partidul conservator. Acest partid a avut de luptat poate mai puțin contra adversarilor săi naturali, contra liberalilor, decât contra unei grupări care,
30 dându-se de conservatoare, lupta sistematic să-l desorganizeze și să-l dărâme. Era o mână de oameni, un grup de intelectuali, care-și propuseseră să mineze partidul conservator, zădărniciindu-i cu toate mijloacele posibile orice activitate; era gruparea politică eșită din sânul societății
35 literare « Junimea » dela Iași (aplauze).

Când am auzit, prin urmare, că s'a făcut iar o fuziune, mi-am adus aminte iar de... o fuziune.

Cu vreo câțiva ani mai înainte nu se mai făcuse iar o fuziune? Ce soartă a avut? S'a spart! iar partidul

conservator care, fiind la putere, putea fără fuziune sta la putere, a căzut dela putere grație fuziunii. Și în definitiv, pentru ce? Pentru o neînțelegere bugetară de vreo 200 și ceva de mii de lei.

5 Șeful guvernului, cu un gest larg, a exclamat în Cameră: « Scrieți, domnilor stenografi, că pentru o neînțelegere de două sute treizeci de mii de lei *cad* dela putere! » Așa a uimit aceasta pe toată lumea, încât nu s'a găsit un glas în Cameră să strige: « Da, da, scrieți, domnilor
10 stenografi, că pentru o neînțelegere asupra unei sume de câteva mii de lei *cădem* dela putere! că pentru o încăpățânare, un om politic, un ministru, un prezident de partid, un șef de partid dă brânci partidului său dela putere! » (aplauze prelungite).

15 Auziți, oameni buni, un bărbat politic, de necaz că nu i se cedează, la un buget de trei sute de milioane, asupra unei țifre de câteva mii de lei, să-și arunce în opoziție partidul d'abia venit la putere! Pentru o încăpățânare neînfrânată, să distrugă situația politică pe care și-a cucerit-o un partid! Când am aflat dar de noua fuziune, am
20 zâmbit sceptic. M'am gândit că bărbatul politic care a ambiționat totdeauna să se urce în capul partidului conservator, ca să-l mâne ca pe o turmă după caprițiile lui personale, are câteva teorii la care ține poate și mai mult
25 decât la faimoasa țifră pe care a dictat-o stenografilor acum câțiva ani. Mi-am zis: o să vrea omul firește numai decât să le aplice, și firește, n'are să găsească pentru ele mulți partizani în partidul conservator, și firește, asta o să-l contrarieze, și firește, el o să se supere, și, firește...
30 n'are să-i meargă fuziunii bine (aplauze).

Prima teorie, un șef de partid nu vorbește cu nimeni și dictează tuturilor; iar partidul e o adunătură de un număr mai mare sau mai mic de gogomani (aplauze, ilaritate). Dar cine în lume, afară de acel șef, poate
35 concepe un partid politic astfel? (aplauze).

A doua teorie: cine nu are măcar 40.000 de lei venit pe an nu trebuie să facă politică. Cum? Va să zică un om, cât de priceput, care nu are decât 39.500 lei venit nu poate să facă politică?.. Alaltăeri vorbeam cu un jurisconsult

distins despre cazul unui înalt magistrat care murise cu câteva zile înaintea împlinirii ultimului termen de pensie. Fără să fie cineva versat în știința dreptului, trebuie să recunoască necesitatea așa numitelor termene fatale. Dar
 5 oricare om simte în fundul sufletului că se face o nedreptate când pentru lipsa câtorva zile se nesocotesc zece ani. Și a recunoscut și distinsul jurisconsult că ar fi mai echitabil când termenele fatale nu ar fi așa de puține, și prin urmare atât de depărtate unul de altul.

10 Această dreaptă gândire a lui o putem aplica și aci: cum? numai dela 40.000 de lei în sus să pot face politică?... Lasă-mă mai eftin, nenisorule (aplauze, ilaritate). Lasă-mă măcar cu 39 și ceva (mare ilaritate, aplauze).

15 Apoi, afară de cei câțiva fericiți cu dela 40.000 în sus, cine dintre oamenii cari se ridică încet-încet cu vremea prin talentul și munca lor, și cari se simt capabili să se amestece și ei în afacerile publice, are să admită o așa mirifică teorie? (aplauze).

20 A treia teorie: teoria succeselor probate prin istorie. Prin moștenire se dumică, se fărâmițește proprietatea țărănească.

— In loc să mă gândesc cum să dau la copiii țăranilor mai multă cultură; cum să-i fac a munci mai spornic; cum să ajut energia lor care sporește prin număr, mă
 25 gândesc mai bine la un succes istoric sigur, probat: introduc în țara românească majoratul din Prusia (ovațiuni sgomotoase). Proprietatea nu se dumică; un singur copil moștenește! Bine, dar ce faci cu ceilalți copii? — Ceilalți să se ducă să se plimbe! — Sau să vie, zic eu, la d-ta în
 30 calitate de gogomani să-ți mărească partidul spre mulțumire (ilaritate), și d-ta să le faci hatîrul să-i primești și fără 40.000 lei venit (mare ilaritate, aplauze sgomotoase).

In sfârșit, cea din urmă și cea mai încântătoare: teoria ministeriabilității încercate. Numai noi putem veni
 35 la putere; voi conservatorii-democrați nu puteți veni. — Dece? întreb eu. — Fiindcă n'aveți destui miniștri, mi se răspunde; pe când noi avem 24! — Să vă trăiască! zic eu (mare ilaritate). Mare partid într'adevăr, care are gata trei tacâmuri de miniștri! Auziți, d-lor, ce grije trebuie să

aibă un partid politic!.. Dar din copiii d-voastră nu pot să iasă miniștri?.. Am doi băieți.. (aplauze furtunoase). Rog pe cei 40 Sfinți Mucenici pe cari îi prăznuim astăzi, să pue o vorbă bună la Dumnezeu pentru mine; doar o
 5 avea un băiat al meu un talent politic să-l văz la adâncele mele bătrânețe ajuns ministru, și să zic: încai dacă n'am putut lăsa băiatului 40.000 lei venit, am avut norocul să dau Patriei un vrednic servitor (aplauze furtunoase).

Iată teoriile cu care se pretindea a se conduce partidul nostru conservator (aplauze sgomotoase). Când am auzit
 10 că s'a adus pe masa clubului niște proiecte deja tipărite și s'a zis: acestea sunt proiectele *mele*, și asupra lor nu e admisă discuțiunea; și când am aflat apoi de împrejurările dela 9 Ianuarie din acelaș club, am spus: Take Ionescu
 15 nu mai poate să stea acolo; are să plece... și n'are să plece singur. Bine a făcut ce-a făcut! să-l felicităm și pe el, să ne felicităm și pe noi, să felicităm și țara! (ovațiuni nesfârșite).

D-lor, partidul conservator-democrat este o energie
 20 care s'a deșteptat covârșitoare, și nu o energie inferioară care scade pe văzute, ar putea birui o energie care pornește acum cu atâta avânt: aceasta trebuie să biruiască pe aceea (ovațiuni).

Incă puține cuvinte și termin.

Domnule șef, ești un erou care pornești în fruntea
 25 unei armate devotate către o țintă glorioasă (ovațiuni). Pășește cu fruntea sus, privind departe înainte! Nu te opri dacă, în calea, uneori aspră, calci peste șerpi și peste reptile (ovațiuni); ele îți vor arunca bale peste picioare;
 30 vor rămânea strivite înapoi, iar d-ta vei ajunge cu noi acolo unde trebuie să ajungi! (ovațiuni entuziaste, prelungite).

CUVÂNTARE (III)

Domnilor,

Fiindcă orele sunt destul de înaintate, dați-mi voie să vă fac... istoria țării... dela 1866 încoace (ilaritate).
5 Voiu căuta să fiu cât mai complet; și, se înțelege, trebuie să aveți puținică răbdare; orice istorie completă are nevoie de comentarie, de note și de note la note (ilaritate).
Incep.

10 Constituția noastră dela 1866 s'a făcut ca prin farmec, ca printr'o vrajă: o Constituție întregă de nu știu câte capitole, paragrafe, articole, s'a făcut... foarte iute...
Englitora și-a făcut-o pe a ei nu știu după câte lupte seculare; țara românească și-a făcut-o, fără multe necazuri — într'o noapte (mare ilaritate, aplauze).
15 Pe semne că de aceea Constituția engleză a ieșit așa de proastă: au pierdut prea multă vreme la ea; prea au migălit-o — n'au putut-o nimeri dintr'o dată... Noi am nimerit-o! scurt, într'o noapte... și este — cum o vedem (ilaritate, aplauze).

20 Din două curențe a rezultat atunci această importantă operă: curentul înaintat, aproape jacobin și curentul retrograd, regulamentar. S'a recurs, pentru a nu se întârzia marea operă cu prea multe hărțueli, — n'aveam vreme de pierdut, — la o formulă de rețetă doftoricească... *Recipe*: 50 la sută retrograd; 50 la sută jacobin; amestecă frumos
25 și... e gata: avem Constituția! (ilaritate aplauze).

Din greșală pesemne, spișerii au scăpat de partea retrogradă 51 la sută, iar de partea jacobină numai 49 la sută (mare ilaritate, aplauze). Jacobinii au protestat și au început strașnică luptă, supărați, nu pe spișerii cari

greșiseră alifia, ci pe Vodă, care nu înțelegea s'o mai
 dreagă: luptă înverșunată contra Suveranului (aplauze).
 Și astfel n'a trecut mult timp și Capul Statului s'a găsit,
 la un moment, într'o mare... nu tocmai primejdie, dar
 5 desigur supărare și mâhnire... Greu, foarte greu moment!..
 Partidul conservator, în care pe lângă retrograzi se gă-
 seau și spirite moderate și patrioți cumiți, aceia cari
 obținuseră dela retrograzi concesiunile ce se putuseră
 obține, au luat cu bărbăție situația în mână, au mângâiat
 10 și încurajat pe Suveran, și au condus țara șase ani de zile,
 începând să aplice încet-încet Constituția. Luptând cu
 multe piedici atâta vreme, au obosit; pe de altă parte,
 împrejurări politice exterioare reclamau pentru cărma
 Statului nostru un partid cu puteri proaspete.

15 Conservatorii s'au retras dela putere cedând locul lor
 partidului liberal, care venea acum amestecat și el cu
 elemente moderate. Am avut după aceea guvernul de
 doisprezece ani al liberalilor, un guvern cu așa putere și
 așa avânt, încât, ha-ha! către sfârșit, să leșine cu totul
 20 partidul conservator (mare ilaritate, aplauze multe).

Doisprezece ani de opoziție, domnilor... doisprezece
 ani!

Un ilustru conservator spunea aceste memorabile cu-
 vinte: « Ce să mai facem noi conservatorii dacă o parte din
 25 noi, pretinși conservatori, și încă tineri, au ajuns « opozi-
 țione miluită », iar noi, propriu zișii conservatori, am rămas
 atâția în club încât nu putem adesea să găsim pe al pa-
 trulea pentru o partidă de preferanță » (mare ilaritate,
 ovațiuni). Au început așa dar conservatorii să se gândească
 30 serios. Erau între ei, în fruntea lor, iluștrii răposați Lascar
 Catargiu și Alexandru Lahovari, cari și-au zis: « E poate
 și vina noastră că nu ne gândim să evocăm elementele
 cari trebuiesc să fie în poporul acesta înclinate către ideea
 conservatoare. Oare școalele de când le avem; oare munca
 35 câtă se face; agricultura, micile industrii — nu trebuiesc
 să poseadă elemente cari necesar să fie conservatoare?

Le-au căutat și le-au găsit; au găsit pe mulți; mai
 ales dintre tineri, și între aceștia au găsit — pe d. Take
 Ionescu (ovațiuni frutunoase și prelungite). Scrupulurile

de pietate ce le aveau acești tineri față cu doctrina liberală demodată, din care rezultase viziriatul liberal, au fost rupte. Acești oameni s'au dus la partidul conservator, și partidul conservator, care era cât p'aci să-și dea sfârșitul, a început a reînvia, ca Lazăr, pe care l-a luat Christos și, suflându-i în față, l-a pus iar pe picioare (ovațiuni furtunoase). A reînviat partidul conservator și a avut și el pe urmă ațâția ani de activitate și de glorie, pe care Istoria nu i le va putea tăcea, necum tăgădui. (Ovațiuni).

10 In aceeași vreme, aceia la care făcea aluziune Lahovari numindu-i opoziție miluită, s'au gândit: « Bine; noi ne dăm drept conservatori și tocmai acum când partidul conservator a ajuns iar tare și mare, noi să stăm pe dinafară? » Și, în loc să intre franc și frumos în sânul partidului, au

15 început să-l mineze, ca să-l aducă iarăși la impotență, la pieire, spre a i se oferi ei la urmă drept salvatori (ilaritate, ovațiuni). Au început să-i tragă clopotele ca de maslu și să spună despre Lascar Catargiu, despre acela care odinioară scosese din momentele cele mai grele țara, despre

20 acela care refăcuse partidul conservator, că-i rezervă o înmormântare de clasa întâia (ovațiuni nesfârșite).

Cu toată cobirea lor, Lascar Catargiu a guvernat șase ani și a mai guvernat încă și din opozițiune, căci, dacă nu guverna el din opozițiune, o chestiune care ar fi putut

25 sgudui țara aceasta, nu s'ar fi putut rezolva cu bine (ovațiuni sgomotoase).

A murit în fine bunul și marele Catargiu — a murit în momentul când trebuia să vie iar la putere...

Atunci — ruptură... Guvern conservator cu opoziție conservatoare... Apoi opoziția conservatoare face fuziune

30 cu partidul conservator dela putere; apoi, pentru mai nimica, iar se rupe fuziunea, și... partidul cade dela putere; și iar vine guvernul conservator și iar cu... opoziția conservatoare (aplauze multe). In fine, iată răascoalele țărănești, și atunci, aman! iar unirea conservatorilor,

35 iar fuziune, și de data aceasta, șeful vestitei opozițiuni miluite devine șeful partidului conservator (aplauze).

Aceasta o dorea de mult: i s'a împlinit în fine! (ilaritate) și i s'a împlinit cu așa avânt, cu atâta dragoste

din partea tuturilor conservatorilor și mai cu seamă din partea șefului nostru, încât parcă nu mai putea fi îndoială că trebuie să meargă toate bine.

5 Eu, modest observator al afacerilor publice, am oftat sceptic: bine ar fi să meargă; dar... nu prea crez c'o să meargă! (ovațiuni furtunoase). Pentru Dumnezeu! n'am trăit o viață pe sub pământ, îmi cunosc omul: știu că dacă îl așezi frumușel pe scaun, e în stare să-i rupă singur piciorul, numai de drag să se vază iar căzând (mare ilaritate, 10 ovațiuni). Curioasă petrecere! (ilaritate mare). Astfel găsindu-se într'un cerc de câțiva favoriți, de câțiva oameni dintre aceia cari simt o crudă plăcere a încuraja apucăturile... originale, s'a gândit: « Oare n'ar fi bine să întoarcem partidul conservator iar la idilica și patriarhala stare de 15 odinioară când era leșinat? (mare ilaritate). Cum am face să-l aducem iar acolo? (mare ilaritate, ovațiuni furtunoase). Lucru foarte ușor! Toate elementele populare, democrate, atrase de pe vremuri de Lascar Catargiu și de Alexandru Lahovari, să le gonim afară din partid și 20 să rămânem noi... *enfin seuls!* » (mare ilaritate, ovațiuni nesfârșite). Iertați-mă, d-lor, să vă dau pe lângă *enfin seuls*, și o formulă românească mai trivială poate, dar desigur mai lirică. Unul pleacă dela horă cu iubita lui și, depărtându-se de lumea toată, zice cu dragoste: « Bine este 25 câte doi, și noi, puică, amândoi! » (mare ilaritate; ovațiuni furtunoase prelungite). Care va să zică, am scăpat de desbateri! Proiectul tău e votat de mine, proiectul meu e votat de tine, fără vorbă, fiindcă... suntem singurei și fiindcă... ne iubim (mare ilaritate, ovațiuni furtunoase 30 prelungite).

Domnilor, niște băieți dela țară găesc, în nămolul svântat de vântul primăverii, un obuz de tun... cine 35 știe de când și cum rătăcit pe acolo. Incep să-l scotocească la șurupul din vârf, să vază ce o fi înăuntru. Un drumeț le spune: « Nu vă jucați, măi băieți! Să nu fie încărcat, să izbucnească și să vă ia capul! » Nu izbucnește, ba izbucnește! și nu se lasă copiii de sgândărit până când izbucnește obuzul... și apoi, vai și chiu!... Din jucăria băieților într'o seară la club a izbucnit partidul conservator-

democrat, cum nu se așteptau dumnealor (ovațiuni furtunoase prelungite).

5 Domnilor, nimeni nu putea prevedea, sunt sigur, nici șeful nostru — chiar el o mărturisește — ce proporțiuni are să ia această împrejurare (ovațiuni).

Cine însă nu-și închipuia de loc ce are să se 'ntâmple, sunt băieții cari au sgândărit obuzul: credeau că au să găsească cofeturi înăuntru (mare ilaritate, ovațiuni prelungite).

10 Faceți-vă odată, domnilor, curiozitatea și treceți pe lângă o școală, pe lângă un liceu, la ceasul ieșirii din clasă, pe lângă o Universitate când ies studenții dela cursuri; sau la paradă când defilează școlile speciale și... micii dorobanți — și întrebați-vă: « Oare această mulțime de
15 tineret crește ca să ajungă clientelă dreptcredincioasă, gogomani, la clubul clasic din piața Teatrului? » (ovațiuni entuziaste). Elementele acestea tinere, cari, mâine poi-mâine, cu capul și cu mâinile, au să ducă această țară, cari ei vor fi această țară, atunci când mulți dintre noi nu vom
20 mai fi — aceste elemente vor putea fi conservatoare în sensul Vanicu? (ovațiuni entuziaste prelungite). Maica Domnului! dar se poate un om cuminte gândi la așa ceva? (ovațiuni).

Din tineretul acesta au să iasă viitorii agricultori,
25 comercianți, finanțari, industriali; viitori ofițeri superiori, profesori, oameni politici... Ei? au să se ducă aceia la clubul Vanicu, să facă mătânii și să sărute, ca pe niște icoane sfinte, proiectele tipărite și... indiscutabile? (ovațiuni prelungite). Masele acestea de producători și de gânditori ai viitorului o să mai fie oamenii trecutului?
30

Pământul o să se învârtească, și țara românească o să stea pe loc? Din zece în zece ani, răsar generațiuni nouă... Științele cu vremea merg înainte; cu ele, filosofia își deschide mai adânci orizonturi; stelele chiar își
35 schimbă locul... și noi să stăm pe loc? E posibil asta? (ovațiuni furtunoase, urale).

Cum adică? avem tot: știință, artă, bogăție, înțelepciune... nu mai avem nevoie să ne mișcăm din loc; să ne oprim prin urmare: să ne mulțumim cu clubul Vanicu,

că mai încolo n'avem ce căuta, că mai departe nu ne trebuie să mergem, că mai bine decât așa nu se poate! (ovațiuni entuziaste, prelungite).

5 Este o vorbă, domnilor, care mi se pare că în Moldova nu se întrebuițează; în Muntenia, când prinde dulceața scoartă, se zice că s'a zaharisit...

Voci: Se zice și la noi.

— Bine; dar nu se zice altceva la d-voastră: când se cam vestejește creerul, la noi, în Muntenia tot așa se
10 zice — e zaharisit! (mare ilaritate, aplauze).

Celebrul Menier făcuse multă avere cu ciocolata lui; deodată însă îi apăru în față un puternic concurent elvețian cu un fabricat mai bun și mai efin. Bătrânul șef de ciocolată s'a gândit atunci să arunce în lume următoarea
15 reclamă: «Nu cumpărați altă ciocolată decât ciocolata Menier. Dece? Fiindcă este singura ciocolată care îmbătrânind albește». Cum am zice, e mai cuminte (mare ilaritate).

Ei bine, se poate să fie la ciocolată bună zahariseala;
20 dar în politică nu-mi prea vine a crede să fie tot așa de bună (mare ilaritate, ovațiuni nesfârșite).

Domnilor, după ultimele evenimente, după clocotirea produsă de imprudența puerilă și de încăpățânarea sterilă, statistica ne dă cifra pozitivă a câte partide avem în țară.
25 Avem trei.

Unul conservator-reacționar: șeful știe ori nu știe ce vrea; partidul nu știe nimic și nici gândește să știe ce vrea șeful (mare ilaritate, ovațiuni).

Al doilea, partidul liberal: partidul știe ce vrea; șeful
30 nu știe deloc ce vrea partidul, și, după cum se vede, nici nu-i prea trebuie să știe (mare ilaritate, ovațiuni furtunoase).

In fine, al treilea partid, partidul viitorului, care știe ce vrea el și ce vrea șeful, care șef știe și el ce vrea și știe
35 ce vrea și partidul.

Acesta este partidul nostru, partidul conservator-democrat (ovațiuni prelungite, aclamațiuni).

PARTEA II
CRONICI DRAMATICE

CRONICA TEATRALĂ

Teatrul cel mare. — « Urîta satului », vodevil în 2 acte, prelucrat de d. E. Carada, muzica de d. A. Flechtenmacher.

5 Joia trecută, 22 Decembrie, pe scena Societății Dramatice naționale s'a jucat cu succes « Urîta satului », piesă cu muzică în două acte.

Subiectul acestei piese este tras din un roman de George Sand, *Petite Fadette*, dramatizat în franțuzește de un fabricant vodevilist cu un nume puțin cunoscut și localizat pe românește, încă de mult, de d. Carada, același d. Carada (fost redactor al « Romînului », fost deputat, fost consilier municipal al Capitalei, fost general de brigadă în garda națională, fost poet dramatic și liric național român), care acum, după retragerea din viața politică și literară, ține negustorie de spirtoase și face pe samsarul la Paris. Nu-i vorba — omul de treabă, fie ce-o fi, tot om de treabă rămâne.

20 Astfel prin urmare, *George Sand — Mr. Chose — D. Carada* : se deslușește prea ușor cum subiectul acestei piese este foarte frumos, planul sec și ordinar, iar stilul sau, cum am zice, redacția... este — este d. Carada.

« Urîta Satului » s'a mai jucat de multe ori în București. Nu meritul literar sau noutatea piesei, ci genul ei, foarte rar dela o vreme încoace pe scena teatrului mare, și noutatea chipului cum a fost jucată au făcut mulțumire publicului.

În adevăr, pentru nenorocirea ei, Societatea dramatică națională, încă dela constituire-i, a ales ca director de

scenă pe d. M. Pascali, în condiții foarte avantajoase pentru d-lui. D. Pascali se bucură de foloasele de societar
 5
 10
 15
 20
 25
 30
 35
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995

Afară de asta, răul tot n'ar fi așa de grozav, dacă chiar aceste ticăloșenii *exotice* s'ar juca cum se cade. Dar...

Un *don Juan*, despre care basmul povestește că era un ștregar atât de nostim și de gingaș, încât se prăpădeau fetele și nevestele după el, iese pe scena noastră ca un destrăbălat pletos, se bocește, sbiară ca un capiu la urechia drăguței sale, pretinzând că-i vorbește de dragoste, o smuncește și o sgâlțâie, pretinzând că o mângâie și o desmiardă, și, după atâta zel dramatic sfârșește prin a se duce în iad așa de răgușit, că nu-și mai poate da seama prin graiu de ștregăriile lui de pe pământ;

Un rege pe care istoria îl dă ca ghebos, urît, bătrân, șiret, buhav, roșu și creț la păr, spân la mustăți și barbă — iese pe scenă ca un băiețandru înalt, frumușel, spițelat, cam prostănac și peltic, cu barba mică neagră și cu chica soioasă atârnându-i pe ceafă; — și altele, și altele: exemplele se pot înmulți la nesfârșit.

Incalte, artistele n'au decât trei rochi, toate de lux dela d-na Briol, spre a se costuma în orișice rol din fie orice piesă; iar chipul — tot neschimbatul și drăgălașul dumnealor chip, gingaș, vesel, bine *afistolé* și plin de
5 inteligentă artistică.

Nici nu se mai pomenește de manierele, obiceiurile, tradițiile locale: toți, de orice vârstă, de orice neam, din orice vreme, din orice loc, eroii de pe scena noastră se îmbracă, mănâncă, umblă, se mișcă, trăiesc și mor după
10 un singur tipar.

Părinții sunt mai tineri ca copiii și copiii mai bătrâni ca părinții; stăpânii sunt îmbrăcați prost și slugile poartă haine strălucite; oamenii din veacul de mijloc se poartă și se îmbracă ca cei din ziua de azi, iar anticii poartă
15 mănuși, umbrelă și galoși.

Apoi, scena înfățișează un palat bizantin din veacul XV, iar acțiunea piesei se petrece, după închipuirea autorului, într'un sat din Elveția în zilele noastre; — o dramă orientală se joacă într'un vestibul de catedrală gotică, — și
20 altele și altele: exemplele se pot înmulți la nesfârșit.

Mai pune apoi că niciun «artist» nu-și știe — nu rolul, dar nici măcar intrările și ieșirile.

Și toate astea din lipsa atât de știință cât și de bunăvoință din partea direcției de scenă, care peste măsură
25 abuzează de indulgența publicului.

Se înțelege dar ușor întipărirea plăcută ce a pricinuit asupra spectatorilor reprezentația «*Urîta satului*», în care subiectul este de o închipuire mai senină și mai sănătoasă (cel puțin nu avem niciun bolnav pe scenă), în care jocul
30 actorilor a fost mai aproape de natură și punerea în scenă a fost mai îngrijită oarecum.

Rolele de căpetenie, *Ileana* (urîta satului), *Florea* și *Moș Nicolae*, au fost jucate de trei tineri artiști, elevi ai Conservatorului din București, d-șoara Dănescu, d-nii
35 Mateescu și Hagiescu.

D-șoara Dănescu, societară în Teatrul cel mare, d'abia acum iese pentru întâia oară în această stagiune pe scenă. Are un organ plăcut și cântă cu multă gingășie și gust, așa că, dela întâile măsuri, s'a arătat a fi vrednică elevă a d-lui

Ștefănescu, profesor de *canto* la Conservatorul de muzică, și a fost răsplătită de public prin călduroase aplauze.

Mateescu cântă bine și joacă și mai bine.

Hagiescu nu cântă, dar joacă.

5 Toți trei sunt elevii d-lui Velescu, profesor de declamație la Conservator, și cum că nu sunt luați de nu se știe unde și aduși fără voia lui Dumnezeu pe scenă, cum că jocul lor este hotărât și stăpânit de gândire și gândirea statornicită de studiu conștiincios, — aceasta se vede dela
10 întâii pași ce-i fac în scenă. D. Velescu are prin urmare dreptul la jumătatea laudelor, ce capătă pe adevărat merit acești trei elevi talentuoși ai d-sale. Portul, vorba, mișcările, chipul, li sunt pline de adevăr, și în orice zic, în orice fac, se vede o intenție artistică.

15 Publicul are așa dar dreptul, în urma primirii călduroase ce le-a făcut joia trecută, să ceară a i se da cât se poate mai des prilejul să aplaude pe acești trei tineri, cărora, noi din parte-ne nu uităm a le da chiar aci folositoarea povață că, cu tot talentul și succesul lor, nefiind
20 încă desăvârșiți, să nu înceteze a lucra și a se instrui necontentit pentru a face din ce în ce mai bine.

D-lui Panu, care a jucat rolul lui Dumitru, recunoscându-i talentul, îi amintim că ceea ce se chiamă în franțuzește *drôle* nu va să zică *comic*, și nici *caricatura* nu
25 însemnează *tip*.

Coristele, ca țărance dela munte, după calapodul dramatic al direcției de scenă, au ieșit, și joia trecută ca întotdeauna, împanglicate, înmalacovate, înfoiate cu fuste scrobite ca hârtia, și încălțate cu *poloneze*, spre a face
30 publicului iluzia desăvârșită a unui bal la « Pomul-Verde » sau « Tomis ». Ar fi bine ca Direcția generală a teatrelor să nu mai îngăduie *barem* coristelor de a-și bate joc de un public, ce se zice a fi cel mai inteligent din țară.

Muzica « Urîtei Satului » este de d. A. Flechtenmacher;
35 aceasta ne scutește de orice laudă: toată lumea cunoaște îndeajuns arta și talentul acestui maestru.

CERCETARE CRITICĂ ASUPRA TEATRULUI ROMÂNESC

CRITICA TEATRALĂ ȘI PRESA NOASTRĂ

De zece ani și mai bine, presa românească se bucură
5 de o libertate aproape, ca să nu zicem cu totul nemărginită
— stare binecuvântată, ce poate încă n'o visează cel mai
democrat dintre democrații Apusului. Nu aci este locul
să judecăm dacă aceasta, spre folosul sau paguba publi-
10 cului românesc a fost, ori să cercetăm dacă presa româ-
nească, bucurându-se de o așa desăvârșită libertate, a
binemeritat-o prin înțelegerea misiunii culturale ce are
presa în societățile moderne.

Negreșit, că aceste întrebări sunt, din punctul lor de
vedere general, de un interes politicesc prea înalt, așa că
15 nu se poate trece repede și cu ușurătate asupra-le în o
introducere la o cercetare critică asupra Teatrului. Cu
toate acestea, dintr'un punct de vedere parțial și de un
interes destul de însemnat, obiectul acestei introduceri
trebuie să fie o cercetare în treacăt asupra răspunderii ce
20 are presa dela noi de starea actuală a Teatrului românesc,
ce împotriva firii lucrului, mai nainte de a-și atinge cul-
mea, — către care, prin niște bune începuturi, pornise dela
întemeierea lui, — de vr'o câțiva ani încoace, dând mereu
înapoi, a ajuns astăzi în desăvârșită decădere.

Inrâurirea puternică ce o are critica adevărată asupra
25 mersului lucrurilor publice, în o societate deprinsă oarecum
cu cetirea ziarelor, este netăgăduită; de aceea ne-am
gândit, că bine ar fi să dăm cititorilor o critică în cuno-
ștință de cauză, cum am zice, o critică cinstită, asupra

Teatrului nostru, — și credem că n'am putea începe mai nemerit, decât căutând a ne da seama de cum s'a făcut până astăzi îndeobște la noi critica teatrală prin presă.

Să nu ne mai întrebăm câți din gazetarii noștri sunt prin firea lor « chemați », și « aleși », și prin știința lor vrednici a face meseria de care s'au apucat ; — să nu mai cercetăm câți dintre dâșii au obiceiul cinstit și omenia de nu scrie nimica, decât numai și numai în deplină conștiință și în cunoștință de cauză ; — mai bine să ne punem straje condeifului, deoarece scopul nostru nu e, Doamne-fereste, să rărim cumva sin-iubirea *imensei majorității*, cum se zice parlamentaricește, a confrăților publiciști, ci să căutăm a ne desluși cât se poate asupra întrebării: cum se face critica teatrală la noi?

Pentru ca să ne ajungem acest scop cu mai puțină bătaie de cap, mijlocul cel mai practic este să purcedem pe calea constatării faptelor simple.

Așa și facem...

Orice gazetar, de obicei, se bucură vecinic de o intrare liberă și mai totdeauna de un scaun *gratis* în teatru, ba pe la soroace — după cum și gazeta respectivă este mai mult ori mai puțin însemnată prin popularitatea ei — se bucură și de câte o loje, tot fără bani.

Apoi, gazetarul mai are ușa deschisă la toate repetițiile teatrului, precum și liberă trecere printre culise și pe scenă, unde se poate găsi foarte de aproape cu multe ademeniri.

Mai pune la urmă că, îndeobște, gazetarul se află în strânsă legătură de prieteșug cu actorii, cu actrițele și mai ales cu întreprinzătorii și speculatorii de teatre, cu cari adesea, după sfârșirea spectacolului, merge la *souper*; acolo, cași în teatru, gazetarul are scaunul său *gratis*; iar în urma petrecerii, lui i se încredințează sarcina de a ocroti onoarea și reputația cutărei artiste, conducând-o până acasă...

O corupție sistematică a oamenilor presei de către oamenii teatrului.

Astfel, prin urmare, lesne se poate desluși cum, afară de foarte rare deosebiri, critica teatrală, în gazetele dela noi, scrisă de așa condeie, trebuie neapărat să fie așa cum este.

Ba încă să nu uităm a spune ceea ce este și mai caracteristic: cele mai multe din acele rânduri de pretinsă critică sunt scrise de chiar autorii dramatici, actorii sau speculatorii de teatru, despre tocmai ale căror producții se dă
5 seama prin ele.

Teatrul național este adus de speculatorii din urmă, mulțumită lipsei de orice control din partea locurilor competente, în stare de tot păcătoasă, precum oricine are ochi îl vede; cu toate astea o critică împotriva mersului
10 stricat al acestei instituții, cu cât va fi mai obiectivă și mai insuflată de adevărat gust, cu atât va avea mai multă greutate să-și găsească o coloană de ziar, în care să poată vedea lumina tiparului.

Ba dimpotrivă...

15 O piesă stupidă a unui scriitor bătut de toți sfinții, plâsmuită fără cap și coadă după un tipic franțuzesc, scrisă într'o limbă ne mai pomenită, și care ne falsifică istoria națională, ne molipsește simțirea și spiritul public, din tinerețea lor, de boalele bătrânei vieți apusenești, —
20 în presa noastră se chiamă: «un adevărat monument literar, merit a arăta străinilor că și Românii noștri știu a lucra pe tărâmul dramatic, și că sunt alături și în talente mari, ca în tot progresul, cu frații de ginte dela Sena».

Un actor, mai puțin decât o mediocritate, lipsit de
25 către vitrega fire de orice daruri, un om ce de-abia poate să citească, și care s'a apucat de meseria aceasta pentru că în niciun chip nu era vrednic de alta, — este: «iubitul nostru artist, al cărui talent admirabil în atâtea ocazii ne-a încântat prin vestitele lui creațiuni de gener».

30 O actriță, ridiculă, necioplită, care nu poate vorbi pe scenă două vorbe de înțeles, care nu știe carte de loc, a cărei chemare în lumea aceasta era poate să fie o harnică cusătoreasă, sau și mai prost decât atâta, — se numește: «gingașa și eleganta *Cutare*, ce prin grațiile, talentul și
35 arta sa *precoce*, a știut a ne smulge lacrimi în rolul *cutare*, care este cea mai prețioasă piatră din diadema talentului ei».

Iar un speculator necinstit, care este în stare, spre a-și umple punga, să jure publicului, prin un afix-monstru,

că în cutare seară are să aducă în scenă pe Ucișă-l toaca de coadă, și care are obiceiul de a mânca lefurile actorilor, — este proclamat ca: «inteligentul și neobositul nostru director, care a știut atât ca artist cât și ca diriginte al
5 companiei, să ridice arta română la prestigiul, la care numai el, cu onestitatea lui proverbială, o putea ridica...»

Și câte și mai câte, care mai de care...

Oricine, prin urmare, poate pricepe cât este de vino-
10 vată această purtare a presei în privința teatrului, care este un factor foarte însemnat al culturii publice, — purtare cu atât mai vinovată astăzi, după ce din averea publică s'a cheltuit aproape o jumătate de milion pentru restaurarea clădirii, deasupra căreia stă scris în litere de aur: *Teatru național*.

15 Credem că nu e de prisos să aducem vorba aci, că sistema de corupție de către oamenii teatrului s'a întins, nu numai asupra presei, ci și asupra autorităților întemeiate prin legi tocmai spre priveghiarea și censurarea mersului Teatrului național. De prisos e însă a mai spune,
20 că izbânda sistemului a fost aci și mai ușoară ca cu gazetarii: firește că nici aci nu se putea face abatere dela principiul nostru statornic, că noi facem în țara aceasta legi numai și numai spre a avea ce să călcăm și că autoritățile noastre sunt întemeiate, nu spre paza și aducerea
25 la îndeplinire, ci tocmai spre nesocotirea și batjocura legilor.

Incheiem această introducere, ce ne era neapărată, arătând cum că, din parte-ne, am pus de gând a da aci
30 asupra teatrului românesc un șir de articole critice, pe cari ne vom sili a le face cât se va putea mai obiective, întru speranța că nu puțin bine vom aduce prin ele acestei instituțiuni.

CERCETARE CRITICĂ ASUPRA TEATRULUI ROMÂNESC

(Urmare)

LITERATURA IN TEATRUL NOSTRU [I]

5 Ne-am făgăduit către publicul cititor să-i dăm aci un
șir de articole critice asupra Teatrului românesc, și ne
grăbim a ne ține de făgăduială.

10 După cum am pus de gând, vom cerceta de-a-rândul,
întocmai cum urmează, punctele: Literatura, Arta, Scena
și Administrația — în teatrul național. Să lămurim însă,
că zicând teatru național, vrem să zicem teatrul de
astăzi, iar nu teatrul de altă dată; că zicând literatura
15 în teatru, înțelegem repertoriul teatrului nostru dela o
vreme încoace, — și astfel firește, critica de față nu se
poate întinde la o desbatere asupra literaturii dramatice
românești — care a cam existat odinioară — nici are de
obiect a intra în istoria teatrului la noi.

20 Și ca să nu acoperim zadarnic spațiul foarte prețios
al gazetei, să și începem prin « Literatura în Teatrul
nostru », făcând o dare de seamă categorică asupra reper-
toriului acestui teatru.

25 În acest repertoriu, piesele se împart în trei mari
categorii: localizări, plagiate și traducții. Afară de acestea,
mai este încă o categorie foarte mică, pierdută în grămada
celorlalte trei, dar pe care, pentru interesul obiectivității
cercetării de față, nu trebuie s'o dăm uitării — categoria
pieselor originale, cari sunt așa de puține că le-am putea
număra pe degete.

E de neapărată nevoie, pentru a fi deslușiți, să privim în parte fiecare din aceste categorii; așa dar să urmăm astfel, luând mai întâi categoria cea mică.

Un străin cu minte și cu cunoștință de ce va să zică
 5 cultură omenească, picat de curând în București, și care
 ar fi văzut clădirea, frumoasă pe dinăuntru ca și pe din-
 afară, a teatrului nostru — ar crede că glumim sau că ne
 batem joc de dânsul, dacă i-am spune că în limba româ-
 nească, afară de o singură deosebire, și aceea nu tocmai-
 10 tocmai, n'avem nicio piesă originală cum se cade — adică
niciuna.

Acelei singure deosebiri — fiindcă e singură — i se cu-
 vine o luare aminte în parte, și de aceea ne oprim asupra
 15 piesei « Răzvan-Vodă », 5 acte în versuri, de d. Hăsdeu,
 împotriva căreia sunt destule de zis.

Mai întâi această « poemă dramatică », cum o numește
 autorul, nu este clădită pe un plan de dramă, ci pe un plan
 de poveste, și cum că între aceste două feluri de plan
 deosebirea este însemnată, nici mai încape vorbă. În o
 20 poveste, catastrofele se petrec și se înșiră neatârnate unele
 de altele, neavând altă rudenie între ele, decât că sunt
 mai mult ori mai puțin atingătoare de ființa aceluiași
 subiect — întocmai ca niște mătânii: boabele între ele
 însăși fiind neatârnate, sunt numai petrecute și înșiruite
 25 pe același fir; putem tăia firul ori în ce parte și lăsa să
 cază oricâte boabe: dacă înnodăm firul la loc, mătâniile,
 deși cu mai puține boabe, sunt tot mătânii. Altfel însă
 trebuie să fie planul unei drame; aci, catastrofele atârnă
 una de alta, curg una din alta, se țes una cu alta pentru
 30 același sfârșit, adică pentru pregătirea catastrofei celei
 mari, a încheierii sau a *desnodământului* — întocmai cum
 celulele organice atârnă una de alta și se țes între ele
 înseși pentru a forma organele, cari lucrează toate spre
 același sfârșit, adică spre constituirea și iconomia ființei;
 35 aci nu mai putem, ca la mătânii, să smulgem sau să ciun-
 tim organele ori de unde și oricum, fără ca să nimicim
 ființa sau cel puțin să-i sdruncinăm toată iconomia.

În poema dramatică a d-lui Hăsdeu, scene întregi, un
 act sau, și mai multe chiar se pot scoate fără a jicni

iconomia întreagă a clădirii; scenele și actele rămase vor fi de sine stătătoare și ne vor da o înfățișare, deși mai restrânsă, totuși însă deplină, a unei cutare părți din viața eroului.

5 Un alt cusur oarecum însemnat în « Răzvan » este și felul versificației. În mai niciunul din versurile acestei poeme nu s'a ținut seamă de cerințele accentelor: pretutindeni accentul firesc al vorbirii este răsturnat, astfel
10 că rare sunt cuvintele cari, în citirea ritmică a versului unde se găesc, să sune așa cum se aude sunând în vorbirea obicinuită.

Cu toate astea însă, « Răzvan » este și va rămâne o bucată « cinstită » în literatura noastră, pentru că în această scriere închipuirea este sănătoasă, caracterele sunt originale și în mare parte bine păstrate, și multe scene sunt
15 cu adevărat dramatice și vrednice a mișca sufletul privitorilor; iar mai presus de toate, pentru că în « Răzvan » sunt gândiri curate, spuse limpede cu vorbe frumoase românești, de ți-e dragă lumea să le auzi.

20 Afară de « Răzvan » — nimic.

La tot ce s'a produs ca literatură originală de teatru, cătuși de puțin nu i se cade acest nume.

... Incercări mai puțin decât copilărești, lucruri ciudate și vrednice de răs, minunății de absurditate — adevărate
25 bazaconii literare... Și nenorocirea fu pentru noi cu atât mai mare, deoarece subiectele mai tuturilor acestor producții au fost trase din istoria națională.

Istoria națională, — care pentru noi trebuia să fie un izvor nesecat de poezie sănătoasă, un șir de icoane sfinte
30 de unde să căpătăm totdeauna învățătura de adevăr și insuflare de virtute, și căreia, spre cinstea noastră chiar, trebuia să-i dăm cinstire adâncă, — a fost, tocmai la filele ei cele mai strălucite, falsificată și mânjită în așa zisele « Drame naționale cu mare spectacol », produse de
35 niște închipuiri sterpe sau bolnave, de mînți strâmbe ori șubrede, de capete goale de dar și sărace de lumină.

Astfel, în o piesă ce purta mărșul titlu « Mircea cel Bătrân », s'a văzut pe scena noastră eroul mare dar nenorocit al creștinătății, vrednicul cavaler și Domn al

Românilor, « încărcat de ani », chiar în ajunul unei bătălii hotărâtoare cu păgânii, umblând noaptea prin mahalale și fundături după... dragoste nelegiuită cu fete mari, însoțit, spre mai bună ispravă, de un mare și mai bătrân
 5 ca el boier, stâlp al țării, care cunoștea mai bine cotiturile și răspântiile pe unde se găseau frumușcelele.

In « Moartea lui Brâncoveanu », apoi, s'a văzut de atâtea ori părintele și martirul redeşteptării naționale, căpitanul viteaz al pandurilor de peste Olt, Tudor Vladimirescu, zugrăvit în caricatură pe un petec de mucava,
 10 străbătând scena ca tablou alegoric, tras cu sfori pe roțile, în o aureolă de focuri de Bengal.

Nu ne trebuie deocamdată să căutăm a ști care a fost scopul acestor lucrări, și nu avem aci nevoie să ne întrebăm dacă, pe de o parte autorii, iar pe de alta speculatorii
 15 de teatru, de bună sau de rea credință au batjocorit ochii și urechile « inteligentului public » — cum zic ei — cu asemenea producții; — este destul pentru acuma să constatăm că ele, în Capitală, în miezul unei nații, ce se zice a fi
 20 oarecum înaintată pe calea culturii, au trecut ca literatură dramatică.

Care a fost cea d'întâi producție de acest soi dramatic, nu se poate spune sigur, însă cea din urmă o văzurăm în zilele trecute. Cel din urmă nume de înregistrat la pomelnicul trist al monștrilor « născuți-morți » în această așa
 25 zisă literatură, este piesa « Oștenii Noștri », prin care s'a înfățișat înaltei nobilimi și onorabilului public bucureștean panorama strategică a Plevnei în « mărime naturală », cu epizode din isprăvile oștenilor români în
 30 tablouri comice.

...Plevna nu se luase încă; pe pământul Bulgariei, mlaștine calde de sânge românesc fumegau; picioarele și mâinile, cari ne muncesc țarinile în vreme de pace, degerau în șanțurile redutelor; oștenii români n'aveau drept
 35 hrană decât o fărâmătură de pesmete negru muiat în făgașul săpat de roata tunului; Curcanii, — poate singurul « ceva » ce încă nu-i « putred » în țara aceasta, — secerati de focurile vrăjmașe, de ger și de foame, din atâtea mii rămăseseră atâtea sute, — și noi, autori de spirit, știind

că în Capitală sunt mulți iubitori de priveliști plastice și de senzații, le dam « Oștenii Noștri, dramă națională de ocazie cu mare spectacol ».

5 Ce mai trebuie zis, prin urmare, împotriva acestui din urmă păcat dramatic « de ocazie »?

Astfel categoria pieselor originale la noi este cu totul nimica; de aceea și repertoriul teatrului românesc se compune în deobște numai și numai din celelalte trei categorii mari.

10 Nu trebuie cu toate astea să uităm că mai este și a cincea categorie, foarte minunată prin aceea că se poate amesteca și contopi deopotrivă de nemerit cu fiecare din celelalte patru. Aceasta e categorie lucrărilor ieșite din

15 îmbelșugatul condeiu al d-lui V. Alexandrescu-Ureche; însă despre aceste lucrări, fiindcă nu ne putem dumiri și statornici în ce anume categorie din cele patru să le așezăm, lăsăm a vorbi mai bine, pe de o parte istoria literaturii spaniolești, iar pe de alta un oarecare spiritual bio-

20 graf al mult-iscusitului Cosmuță Popovici.

Avem deci: localizări, plagiate și traducții. Cum și ce fel sunt și aceste producții în deosebi, vom cerceta și vom vedea în articolul următor.

CERCETARE CRITICĂ ASUPRA TEATRULUI ROMÂNESC

(Urmare)

LITERATURA IN TEATRUL NOSTRU [II]

5 O jumătate aproape din repertoriul teatrului românesc se compune din cele două mari categorii, a localizărilor și a plagiatelor, și toate producțiile de aceste soiuri sunt plătuite după piese franțuzești de școalele moderne: melodrame *de boulevard* și comedii de moravuri.

10 Dela o vreme încoace, localizarea și plagiatul au ajuns a fi niște adevărate boale cronice în teatrul nostru. Câțiva oameni, cărora, Dumnezeu știe cum, le-a trăznit prin cap că sunt « chemați » a scrie pentru teatru, și cari nici nu cunosc istoria țării, nici nu și-au dat seama vreodată de
15 moravurile noastre sociale, lucrează pe întrecute a dărui scena românească, în fiecă an, cu feldefel de producții de aceste două soiuri dramatice, una mai ciudată ca alta.

Fiecare din acești scriitori minunați ia o piesă franțuzească, o traduce ciat-pat, îi preschimbă numele proprii
20 originale în nume proprii românești, și apoi, vorba ceea, potrivească-se nu s'o potrivește, în trei zile localizarea e gata. Adevărul este că mai totdeauna localizarea se potrivește ca nuca 'n perete; dar nu face nimic — repertoriul teatrului național s'a mai înavuțit cu încă o « dramă istorică
25 cu mare spectacol » sau cu încă o « comedie de moravuri locale ».

Astfel, — pentru ca să luăm un exemplu, — în o asemenea dramă istorică, anume « Patrie și Domnitor »,

localizată după o melodramă franțuzească « le Tisserand de Ségovie », un Vodă român, de pe la leat 1500 sau și mai nainte, osândește la moarte pe cel mai viteaz și mai credincios al său căpitan, care tocmai se întoarce biruitor
 5 dela bătaie. La această faptă de nerecunoscător, bietul Vodă este împins de zizaniile și uneltirile unor curteni mișei și pizmași, cari l-au făcut să creadă că vrednicul oștean are de gând, la intrarea lui în capitală ca biruitor, să facă o răscoală militărească și, răsturnând pe M.-Sa,
 10 să-i ia tronul. . . Deși acel Vodă s'a părea peste măsură lesne-crezător la vorbele curtenilor, — calea-valea, să zicem că până aci lucrul se cam potrivește; însă ceea ce nu se mai potrivește de loc este urmarea istoriei, adică: oșteanul credincios, văzându-se osândit pe nedrept, fuge în fundul munților — ghiciți, pentru ce? — pentru ca să clădească
 15 acolo (cu ce capital, nu se spune în piesă) un așezământ industrial, o fabrică de pânzărie, în care lucrează zi și noapte, ca un cinstit fabricant, cu atâta sânguință, încât ajunge vestea până la curtea domnească despre *calitatea*
 20 produselor lui industriale, și Vodă, pentru *încurajarea* industriei naționale, îi trimite — ghiciți, ce? — un « *brevet s. g. d. g.* » făcându-l « Furnisor al Curții domnești ».

Judece fiecine: așezăminte industriale, fabrici, încurajarea industriei naționale cu brevete *s. g. d. g.* și furnisori ai Curții în regulă — în țara românească la leat 1500
 25 fără ceva !

În așa chip se fac mai toate localizările numite « drame istorice ». Și e lucru foarte firesc, nici nu se poate altfel; căci, deși între două întâmplări ce ar fi avut loc în deosebite locuri și vremuri, se pot găsi mai multe ori mai
 30 puține trăsuri de asemănare; deși oricând și oriunde, omul este om și lumea lume; însă, precum alte țări, alte zile, alți oameni — asemenea și alte datine, alte gândiri, alte simțiri.

Poezia este, precum cu drept cuvânt s'a zis, ca și pictura, și mai cu seamă poezia dramatică.

Bine, — omu-i om oricând și oriunde; dar și Stan ca și Bran e om; cu toate astea, și la chip și la stat și la port, altu-i Bran și altu-i Stan. Dacă spun unui zugrav să-mi

zugrăvească pe Stan, nu-mi zugrăvește pe un om oricare o fi, nu-mi zugrăvește pe Bran, ci anume pe Stan, leit el, cu chipul lui, cu statul lui, cu portul lui.

5 Apoi — Louis XI al Franțezilor și Vlad-Vodă Țepeș al nostru au fost stăpânitori fiecare pe vremea și în țara lui; unul prin ștreang, altul prin țeapă aveau obiceiul să amuțească pe nemulțumiții supuși și pe protivnicii lor politici; — însă pentru aste singure cuvinte, în o scriere teatrală
10 aceste două icoane istorice se pot oare confunda, contopi sau lua una drept alta numai și numai prin preschimbarea numelor? Nu, — fiindcă poetul dramatic e ca și zugravul: icoanele pe cari ni le arată, nu după cum dânsul le bo-tează, ci după asemănarea lor cunoaștem anume ale
15 cui sunt.

Prin urmare, a lua cineva, mai ales când e lipsit de darul poeziei dramatice, a lua o piesă istorică străină, a
cărei acțiune se petrece în Spania la începutul sutei XVII, și a face, fără altă schimbare decât a numelor proprii, să
se petreacă aceeași acțiune în țara noastră pe la leat
20 1500 — este tocmai ca și cum un zugrav, d. C. I. Stăncescu, spre pildă, ar lua o icoană veche a lui papa Clement VII și atârnând-o pe un perete al muzeului nostru, ar scrie dedesubtul ei: « *Aceasta este icoana preasfințitului Mitropolit al Moldovei, Dosoftei — localizată de d. C. I. Stăncescu* ».
25

De prisos a mai spune că și în al doilea soi de localizări, cari ni se dă cu titlul de « comedii de moravuri locale », deși acțiunea se închipue că ar avea loc la noi, deși numele proprii le auzim a fi românești, ni se înfățișează
30 niște personaje cu moravuri ce, la dreptul vorbind, chiar în Franța, afară de raza Parisului încetează de a mai fi locale.

Inchipuiască-și cineva, Români, localnici din București, Buzău ori Târgoviște, cu moravuri și apucături de — de Sport, de Highlife, de Scating-Rink, de Bursă, de
35 Quartier-Latin ori de Café-Tortoni și altele.

Multe din piesele localizate, drame ori comedii, nu tocmai rele în original, cu mult mai nemerit ar fi fost, lipsind altele mai bune, să ni se dea curate ca simple traducții, în loc să ni se dea scâlciate și pocite de boala

cronică a localizării cu orice preț, — și mai ales după ce s'a văzut că o bună localizare e aproape tot așa de grea ca și o lucrare originală.

In adevăr, între toate localizările din repertoriul teatrului românesc, una singură se poate numi o lucrare cum se cade: « Amorul Doctor » de d. Obedeanu după piesa cu același nume a vestitului Molière. Această localizare produce asupra cititorului sau privitorului același efect ca și lucrarea clasicului francez, prin meșteșugirea cu care pe izvodul franțuzesc s'au aplicat caractere dela noi curat locale, și prin limba românească în care s'a făcut traducția.

Sfârșirăm cu despre localizări; să trecem așa dar la a treia categorie.

Plagiatele, cu toate că dintru început le-am pus într'o categorie deosebită, sunt în deobște tot localizări. Deosebirea între un plagiat și o localizare este numai formală, și adică: la plagiat, meșterul localizator uită să spuie pe afiș cum că piesa, cu tot planul și amănuntele lui, cu toate ideile și stilul ei, este ieșită din închipuirea și condeiul autorului adevărat; uită meșterul localizator să mărturisească cum că dânsul alt n'a făcut, decât a luat piesa franțuzească, a tradus-o cum a putut, și potrivit nepotrivit a preschimbat numele proprii — și, nemulțumindu-se a trece în ochii publicului ca *croitor* bun rău al piesei, ar vrea să treacă, dacă se poate, ca *născător* al ei.

In țările culte, — dintre cari ne tot fălim că facem parte, — când vreun asemenea meșter încearcă să dea ca producție a lui aceea ce este lucrarea altuia, își săvârșește meseria aceasta, deși cu multă meșteșugire, totuși cu frică grozavă; rar, foarte rar, se găsește câte un cutezător, care să răpească cuiva proprietatea literară; căci în partea locului, plagiatorul este nu numai înfierat amar de opinia publică, dar încă e și tras la grea răspundere de către legile de drept comun respective. La noi însă, plagiatul se săvârșește des, foarte des, de-a-dreptul, fățiș și cu o liniște sufletească vrednică de o mult mai cinstită faptă; căci adăpostul cel mai bun pentru plagiatori, adevăratul « pământ făgăduit » al acestui soi de industriali este țara

noastră, — pe de o parte, fiindcă n'avem cu țările străine, pe ai căror supuși îi plagiăm, nici o convenție privitoare la respectul reciproc al proprietății literare; iar pe de alta, fiindcă în publicitatea dela noi, ca în toate ramurile vieții

5 publice, cu cât cineva are mai mult *toupet*, vorba francezului, cu atât e mai sigur de izbândă și de popularitate.

E trist, dar e neapărat, cu prilejul acestor rânduri să aducem, spre susținerea ziselor noastre, câteva exemple de plagiaturi. Așa, pe afișele teatrului național, din cari

10 se pot găsi încă mustre la caz de vreo tăgăduință, s'a citit: « Păcatele bărbaților, comedie locală de M. Pascali », pe câtă vreme această « comedie locală » era o simplă localizare, (ca toate, nu tocmai potrivită) după piesa franțuzească, anume « Les amendes de Timothée ». Apoi « Ră-

15 posatul Dumnealui, comedie locală de d. M. Pascali » era numai o localizare tot din franțuzește, după « Mon premier! »; iar « Căzăturile, tot comedie locală, tot de d. M. Pascali », nu era decât « les Invalides du mariage ». Pe urmă, « Gheșeftarii, comedie locală de d. Fr. Damé »,

20 și « Țara și Mihnea, dramă istorică tot de d. Fr. Damé », nu erau decât, întâia « Mercadet, le faiseur, de Balzac », iar a doua « Patrie! de Victorien Sardou ».

Plagiatul prin urmare se practică în literatura dramatică la noi, ziua namiaza mare, fără nicio teamă; ba încă

25 dacă făptuitorul e prins cu ocaua mică și apucat să dea socoteală de păcatul său literar — deocamdată îl tăgăduește fără... clintire, ca să nu zicem altfel; însă, văzându-se până în sfârșit înfundat, răspunde, fără a-și vedea halul, că « toate geniile mari așa au urmat, ca dânsul:

30 Molière a plagiat pe Aristofan și pe Plaut, Goethe pe Shakespeare, și nu mai știu cine pe cutare... » Apoi, ca să se apere și mai bine, după părerea lui, meșterul sfârșește prin a declara că dânsul a făcut aceea ce Heine zicea despre Dumas, adică « a luat monede vechi, și topindu-le

35 le-a prefăcut, ca să le puie din nou în circulație, — fiindcă în literatură și în artă, proprietatea nu trebuie respectată ».

Cu toată cinstirea ce, ca niște oameni de rând, dărim ideilor unui om ales ca răposatul poet citat, nu ne

putem opri a răspunde chiar aci împotriva acestor foarte greșite păreri ale lui. — De către oricine s'ar zice, — în toată lumea proprietatea artistică și literară, ca toate proprietățile, este și trebuie respectată; — cu cât cineva scoate
 5 la iveală sau apără mai mult părerea primejdioasă că plagiatul ar fi legitim, desigur cu atât trebuie să fie mai sărac de proprietate literară, — iar oamenii cari se îndeletnicesc a topi monedele vechi ale altora și a le preface
 10 în monede noi spre a le cheltui dânșii, se numesc în piață *calpuzani* și în literatură *plagiatori*.

Incheind aci cu despre categoria a treia, ne rămâne a vorbi despre a patra și cea din urmă în articolul viitor.

TEATRUL ROMÂNESC

DESCHIDERA STAGIUNII 1878—79

Dumineca trecută, 1 Octomvrie, Asociația dramatică și-a deschis stagiunea, cu reprezentația « Fiica lui Tintoretto », melodramă în 5 acte.

Ca toate melodramele « de boulevard », după cum se zice în termeni de teatru, și « Fiica lui Tintoretto » este un spectacol interesant, în care o intrigă încâlcită și presărată cu situații enigmatice, ține loc de tot: patimi umflate. câte vrei, dar la caractere să nu te aștepți, minuni închipuite destule, dar adevăr lumesc de loc. Eroi se nasc, trăiesc și mor, umblă, se mișcă, intră și ies, totdeauna *ex-machina*, fără altă noimă decât spre a sluji încâlcirii melodramatice. Un intrigant, cel puțin un om mârșav și spurcat (după fapte numai, că aminteri, după vorbele lui naive se vede a fi băiat bun), încurcă și turbură fericirea și liniștea a o sumă de alte persoane cinstite, ori din ambiție, ori din dragoste, ori din « sfânta foame » a banilor, ori din cine știe ce altă netrebnică pornire, sau și mai bine din toate deodată, ca să fie melodrama și mai grozavă. — Ba încă, mulți intriganți de melodramă, dacă i-ai întreba la o adică, nici ei n'ar ști să spuie pentru ce fac atâtea mișelii și supără pe oamenii de treabă buni nevinovați; dar îi supără pentru că-i supără; aminteri ce fel de melodramă ar fi aceea fără un « infam intrigant »? — Intrigantul umblă ce umblă, patru acte d'a rândul, dar în sfârșit, în actul al cincilea, i se înfundă și lui; ori că-l ia și-l duc la poliție; ori că victimele lui chiar îl răpun; ori că se ucide el însuși de mustrea cugetului; ori, dacă nu i se întâmplă

una din astea, apoi trebuie neapărat să-i cază apoplexie sau tavanul în cap, pentru satisfacția înaltei nobilimi și onor. public.

5 Acesta e calapodul literar, pe care e turnată și « Fiica lui Tintoretto », și în adevăr, în această melodramă, mișelul Arezzo, după ce a făcut atâtea ticăloșii, moare la sfârșit trăznit de o încurcătură galopantă de intestine, și astfel se descurcă toată comedia.

10 Astfel dar, pentru deschiderea stagiunii unui mare teatru național, nouă ni se pare că alegerea unei bucăți de soiul cam *rococo* al melodramelor « de boulevard », nu este tocmai nemerită.

15 Traducția melodramei « Fiica lui Tintoretto » se datorește unei pene strălucite, ce nu pentru întâia oară păcătuiește numai de hatărul muzelor românești. (Vorba ceea: — El iubește muzele românești. — Dar muzele pe el? — Și el pe ele). Și se poate zice într'adevăr că e o traducție minunată, de vreme ce traducătorul, anume d. *Frideric Damé*, nu știe, nu poate să știe românește.

20 Onor. Comitet teatral are în frunte-i, ca Director general, pe d. Ion Ghica, prezidentul Academiei române, și în sânu-i pe d. G. Sion, membru în aceeași Academie; — nu mai pomenim și de mult-iscusitul d. Pseudo-Ureche, membru și în comitetul teatral, care se zice c'a părăsit jețul academic, fiindcă, din nenorocire și dimpotrivă cu speranțele-i legitime, nu s'a dat premiul Năsturel, operelor d-sale *spurii*, tipărite *ad-hoc*.

30 Prin urmare, dela acest onor. Comitet teatral, bucățică ruptă din Academie, suntem în drept a cere puțin respect pentru limba românească. Intâiul teatru românesc din țară, cârmuit de membri din Academia română, pe a cărui scenă se vorbește o limbă ce numai românească nu-i, e cam ciudat lucru, ce-i drept. Și de aceea, nici nu putem crede, că onor. Direcție generală a avut ceva în știre despre traducția minunată a d-lui Fr. Damé, cu care s'a deschis alaltăieri seara stagiunea teatrală.

35 Deschiderea unei stagiuni nu e tocmai un prilej pentru a critica fiecare actor în parte, mai ales când toți sunt cunoscuți din trecut publicului. Inșă o observație sau două,

chiar de pe acum, întru cât privește aceea ce în franțuzește se zice *l'ensemble*, credem că și-ar găsi loc în această dare de seamă.

Este elementar într'un teatru, că toți actorii trebuie să vorbească tot într'un glas, adică să aibă cu toții un diapason statornic. Duminecă seara multe scene s'au jucat așa, încât părea că un actor vorbește din pimniță, și altul din podul casei; iar când vorbeau mai mulți era și mai ciudat. La o întrebare șoptită, un actor poate răspunde într'un glas cât vrea de tare, însă nu într'un glas mai înalt sau mai adânc decât glasul căruia-i răspunde.

Apoi ar mai fi de dorit ca figuranții, coriștii și rolele de a doua și a treia mână, să se arate ca făcând parte vie din comedia ce se desfășoară pe scenă; adică la moartea vreunui erou, jalnici să fie, iar la nuntă cheflii; și dacă s'ar putea să nu mai stea drepti și la rând soldățește, că doar disciplina dramatică se deosebește de cea dela cazarmă. — Un erou zelos asudă în fața scenei în agonia ceasurilor din urmă; iar tovarășii lui de luptă, chip și seamă, pe cari el îi conjură cu limbă de moarte să-l răzbune și să scape patria de vrăjmași, voinicii lui, stă drepti la linie, fără să-l asculte, și se gândesc, unul că s'apropie Sfântul-Dumitru, altul că n'are palton ori că s'au rupt ghetele, altul că n'a plătit abonamentul la birt, — fel de fel de nevoi, mă rog, cum are tot omul, măcar corist să fie. Toate aceste nevoi însă, fiecare și le știe, și nu privesc de loc pe public, care ar dori să vadă pe « tovarășii de luptă » ai eroului ce moare, puțin mai mișcați de pierderea căpitanului lor.

Dirrecția de scenă ar trebui să se cam gândească la îndreptarea acestor cusururi inveterate în teatrul românesc.

Sfârșim, sperând că la locurile competente din teatrul românesc, părerile critice cinstite vor fi citite măcar cu aceeași luare aminte, cu care se citesc măguliile și laudele banale, gratuite sau nu.

RUY-BLAS

Pe cine să lăudăm? cui să-i mulțumim pentru plăcerea la care am fost părtași în seara aceasta?

5 Locul întâiu s'ar conveni aceluia, care a urzit ideea acestei reprezentațiuni și după îndelungată lucrare a ajuns să vază opera genialului poet francez vărsată în cea mai amăgitoare limbă românească. Măestrul traducător nu și-a pus însă numele pe afiș; se vede că nu râvnește 'a cuvintele noastre de laudă; se vede că e mulțumit de mulțumirea publicului; se vede, că mai mult dorește să facă, înainte de a zice « Am făcut eu însumi! » Ne mărginim deci a-i dori noroc la alegere și spor la lucru.

15 Punem în locul întâiu direcția teatrului, care a știut să pue scena română pe calea artei adevărate și să dovedească tutulor, că la urma urmelor, este cu puțință, ca și teatrul român să-și găsească public în capitala României. Nu vom uita pe aceia, cari au stat de pază la altarul Thaliei române în timpul, când toată lumea îl părăsise, nu vom trece cu vederea dreptul de vechime al acelor actori, ocăriți
20 poate, cari au stat la locul lor și atunci, când aproape nimeni nu mai venea să-i asculte; nu vom micșora meritul acelora, cari, lipsiți de povață binevoitoare și de sprijinul publicului, s'au jertfit pe sine din iubire pentru arta dramatică; nu vom uita, în sfârșit, nici pe aceia, cari au voit să facă mult bine, dar n'au isbutit decât a pregăti isbuitura urmașilor lor în lucrare: nu vorbim însă de cele petrecute, ci de cele ce se petrec; nu voim să dăm răsplată, ci ne bucurăm de succesul zilei de astăzi, și pentru aceea ne mărginim a lăuda punerea în scenă a tragediei « Ruy-
30 Blas ».

« Ruy-Blas » însemnează o nouă epocă în viața teatrului român. Lucrarea începută acum câțiva ani pentru regenerarea teatrului român, sprijinită de școala dramatică a d-lui Velescu, ajunge în « Ruy-Blas » la cel dintâi succes deplin. Intorcându-se după reprezentație acasă, chiar și pizmașul a trebuit să-și zică: « În sfârșit bine ».

Tocmai « bine » nu a fost reprezentația tragediei « Ruy-Blas »; a fost însă mai presus de așteptarea celor ce cunosc teatrul nostru.

Vedem, în sfârșit, o împărțire de roluri potrivită cu aplicările firești ale deosebiților actori; vedem actori, cari și-au învățat și studiat rolurile; vedem oameni, cari grăiesc în o limbă frumoasă, și rostesc cuvintele limpede și răspicat, încât auzul nu pierde un singur sunet; vedem, mai presus de toate, actori tineri, vestea unui viitor mângâcios.

Despre Iulian și Mateescu nu vom vorbi. Oricine îi știa mai presus de rolurile, pe care le aveau în « Ruy-Blas », și nimeni nu se îndoia că vor da strălucire hainelor, în care se îmbracă. Nu putem însă trece cu vederea, că este un actor român făcut oarecum anume pentru rolul lui Don Guritano atât de bine cunoscutul Chicicovici, Hagiescu. Nu voim să zicem, că Hagiescu juca mai bine ori mai rău decât Iulian; constatăm numai cu viuă părere de rău, că el lipsește din pleiada tinerilor actori ai capitalei. Pentru ce lipsește, nu știm. Destul, că această lipsă e o pierdere pentru public, pentru teatru și chiar pentru d. Hagiescu însuși: publicul capitalei a pierdut un actor, pe care-l privea cu plăcere; teatrul a pierdut o putere prețioasă și partea de public, ce-și avea pe Hagiescu de actor predilect; iară pentru d. Hagiescu nu este și nu poate să fie indiferent, dacă joacă alături cu semenii săi ori cu alții.

Patru sunt, cari au fost în « Ruy-Blas » mai presus de așteptarea publicului: d-șoara Vasilescu, d. Velescu și d. Petrescu, apoi d. Manolescu.

Un dar se părea că-i lipsește d-șoarei Vasilescu, întocmai ca d-lor Velescu și Petrescu: mlădioșia. Și în adevăr în actul II d-șoara Vasilescu abia putea să poarte rolul reginei, care, în deosebi în acest act, e foarte greu,

fiindcă nu e tocmai bine scris. În actul V ne-am încredințat însă, că d-șoara Vasilescu este o actriță, care știe să fie purtată de rolul ei fără să-și piarză stăpânirea de sine.

5 Tot astfel d. Petrescu la început nu se mișca decât foarte anevoie, dar în actul al treilea și de aici înainte ne-a încredințat, că sunt roluri, pe care poate să le joace spre deplina mulțumire a privitorilor, și nu putem decât să ne bucurăm de progresul, despre care a dat dovadă
10 în rolul lui Salust.

Despre d. Velescu ce să mai zicem!? Toate sunt în lumea aceasta cu puțință. Erau odată oameni, cari îl luau drept un actor imposibil: acum însă trebuie să ne închinăm cu toții înaintea unui succes adevărat. Don Cesar dela început până în sfârșit a ieșit de minune.
15

Dar greutatea întregii reprezentațiuni era așezată pe umerii unui tânăr cu o voce moale, simpatică și aproape copilărească. Ruy-Blas! Ce are aface Ruy-Blas cu această făptură atât de mlădioasă și oarecum fragedă? Când intră în
20 scenă, Manolescu ne face impresia unui băiat, care voiește să poarte sarcina titanilor și îl vedem parcă strivindu-se sub greutatea, pe care o poartă.

E prea tânăr Manolescu pentru rolul unui om, care după ce a vânturat țara, se pune să reîntemeieze o împărăție surpată. S'ar putea face mai bătrân, dar vocea îl vinde; în zadar pune mustață groasă, căci tot flăcăiandru rămâne. Aceasta nu e vina actorului, e însă un lucru, pe care nu trebuie să-l trecem cu vederea, când judecăm despre efectul și valoarea jocului. Jocul fie cât de frumos,
30 dacă nu e tocmai potrivit, multora le pare greșit.

Niciodată nu s'a pomenit un actor român, care să zică versurile atât de bine ca Manolescu și, dacă e vorba pizmuim pe d. Olănescu de mulțumirea pe care trebuie s'o fi avut, auzindu-și versurile zise de Manolescu. Când Manolescu le zice, ele curg ca izvorul limpede, încât nu o silabă, nu un sunet, dar un hiat nu se pierde, și urechea rămâne amăgită de plăcuta înșirare a sunetelor. Astfel, când tirada lungă din actul al treilea se sfârșește, auzitorii constată cu părere de rău, că a fost prea scurtă.

Gesturile și mimica d-lui Manolescu nu-i sunt mai prejos de avântul și claritatea dicțiunii. Fieștecare moment în parte e desăvârșit, ori cel puțin destul de aproape de desăvârșire.

5 Dar este un lucru, pe care junele nostru trebuie să-l învețe: stăpânirea de sine. Nu știe să menajeze efectele; o ia prea repede și cu prea mult zel dela început; își cheltuiește toate puterile înainte de vreme și pentru aceea întregul joc face impresia unui lucru resfirat și lipsit de
10 unitate.

Ce frumos e începutul actului întâi! Pe la sfârșit însă el cade, și nu cade fiindcă actorul joacă în urmă cu mai puțin avânt, ci fiindcă își dăduse prea mult avânt la început. — Incepând dela actul al treilea d. Manolescu
15 își poartă apoi rolul cu măiestrie și îl duce, rădicându-se mereu, până în actul V, când pare obosit, și tocmai prin aceasta produce un efect puternic. Scena [când] intră regina, Salust și Ruy-Blas este cea mai bine jucată dintre toate și în deosebi d. Manolescu în această scenă ni se
20 dovedește de un actor cu talente extraordinare. Tocmai însă bunul cumpăt, cu care îl vedem jucând în acest act, dă întregii scene o deosebită înălțime estetică.

Legea artistului trebuie să fie stăpânirea asupra pasiunilor pe care le înfățișează.

CRONICA TEATRALĂ [I]

5 Direcția generală a teatrelor a voit să dovedească în stagiunea aceasta că și cu băieți și tinere dela noi se poate face ceea ce odinioară făcea *papa* Franchetti cu *ragazzi italiani*, — și a dovedit-o cu prisos: *ragazzi* bătrânului impresariu au rămas cu mult pe jos.

Sâmbătă, 28 Septemvrie, s'a deschis stagiunea Teatrului Național cu *Lucia de Lamermoor*, prea cunoscuta operă lirică a lui Donizetti.

10 Rugăm pe cititori să nu ne ia în nume de rău că-i scutim de notița de rigoare despre viața melancolicului compozitor și despre circumstanțele în cari s'a produs și executat întâia oară această operă. S'au făcut de atâtea ori acele notițe de câte ori s'a dat la București *Lucia*,
15 și de câte ori s'a dat *Lucia* la noi nu se mai poate număra: nu e cucoană de mahala, nu e ștregar de uliță, care să nu cunoască întreaga partiție pe de rost.

Și apoi unde mai pui flașnetele! — flașnetele, flagelul capitalei tânărului nostru regat. Sâmbătă seara, când
20 mergeam la teatru, o flașnetă cânta devala la « Gambrius » aria finală, « *Tu che al ciel spiegasti . . .* », foarte încet și tânguios. Uite, acum când scriu aceste rânduri, în biuroul redacției noastre, casele Lempart pe bulevard — de
25 aceea ne și zic unii confrăți « foaia de bulevard » — pe onoarea mea! a început să cânte o flașnetă în curte, — e tot cea dela berărie: « *Tu che al ciel . . .* »

Dacă Nazarineanul ar propovedui cuvântul astăzi la București, literatura biblică, s'ar înavuți cu încă o fericire, a opta:

« Fericiți cei fuduli de urechi, că aceia n'aud flașnete! »

Asta e partea grozavă a capo-d'operelor populare și ieftine! Mi-e rușine, dar trebuie să mărturisesc că pe mine
 5 multe capo-d'opere de soiul *Luciei*, de care sunt infectate toate răspântiile și toate clavirele din mahalale, mă vără într'un fel de furnicătură de nervi foarte neplăcută, — o senzație analoagă cu efectul ce ți-l produce dulceața de vișine după ce ai luat cu ea multă vreme hapurile lui
 10 Morizon.

Am dreptul, prin urmare, să crez că unul dintre cei mai mari șoviniști sâmbătă seara la Teatrul Național am fost eu. — Dacă *Lucia* era cântată de nu știu care Biscottina sau Biscottini din lume, nu mergeam. M'a apucat însă
 15 șovinismul pe dinainte și am înghițit-o românește dela început până la partea flașnetii; și mergea încet, domol de tot, așa că șovinismul meu a fost pus, probabil, la vreo zece minute de încercare în plus peste vremea cerută de *tempo obligato* al partiturii.

20 Dar nu face nimica, nu-mi pare rău: când e vorba de așa încercări naționale, fiecare e dator să se sacrifice — chiar Donizetti.

*

In condițiile în care s'a deschis stagiunea aceasta, este
 25 aproape peste putință cuiva, după părerea mea, să facă o critică teatrală amănunțită. In cinci seri am avut: o operă italiană, o tragedie englezească tradusă din franțuzește, după mai multe texte, cam în românește, o piesă-antichitate — cum ar zice elegantul Gion în stilul lui
 30 tigheluit, — și o operă-bufă franțuzească...

E cea mai prodigioasă productivitate ce o poate da un teatru, cu atât mai prodigioasă cu cât toate patru producțiile acestea s'au bucurat de un succes ne mai pomenit.

35 Patru succese ne mai pomenite la București însemnează ceva! Publicul nostru este, poate, cel mai cunoscător de pe continent. Nu știu cum se face, dar în orice seară mă

pot prinde că dela galerie până la orchestră nu găsești un găgăuță măcar, unul singur, care să aplaude fără să priceapă, sau care să ia de bani buni cine știe ce speculă șarlatanească și grosolană a sentimentelor de patriotism și naționalism în artă. Nu, niciun găgăuță: toți, de orice sex și de orice vârstă, au o educație artistică iper-rafinată, și nu pot plăti nerozește, oricât ar fi eticheta de națională, o marfă de contrabandă artistică.

Patru succese așa de miraculoase în patru genuri așa de deosebite! pas de te ține cu condeiful după ele: o cronică ușoară, mai mult notițe generale asupra vertiginosului avânt al Teatrului nostru național, — iată ce pot face eu deocamdată.

*

Înainte de deschiderea stagiunii, s'a făcut multă discuție despre opera și opereta română. Erau și aci, ca în orice discuție despre ceva ce *are să fie*, pesimiști și optimiști. Ba are să iasă rău, ba are să iasă bine, ba nu, ba da, și discuția încălzindu-se, pe lângă celelalte și cele late, s'au zis și vorbe groase. De aci apoi s'au ivit supărări, cari s'au tradus mai la urmă prin faptul regretabil că Direcția Teatrelor a refuzat gazetelor pesimiste locul la care aveau dreptul în Teatrul Național după datină și bună-cuviință.

Ce bine că noi am rămas în acea discuție neutri! noi avem bilet, și, fiindcă ținem mult la el și voim să-l păstrăm, promitem onor. direcției cea mai desăvârșită amabilitate.

S'a deschis însfârșit stagiunea în necazul pesimiștilor, și încă d'a dreptul, fără înconjur, cu operă.

D-șoara Leria, deprinsă cu focul rampei, a început bătălia, și era peste puțină, cu bravura d-sale artistică, să nu o câștige; cu atât mai bravă însă a fost d-șoara Leria cu cât comparații cari o secundau erau cu toții recruți nedepriși, cari intrau pentru întâia oară în foc.

Să facem vorbă puțină despre *Lucia*. Chestiunea întreprinderilor artistice de acest fel internațional, este o chestiune curat economică: cât dai atâta iei, scurtă socoteală.

Adevărul acesta îl ilustrează foarte bine împrejurarea că baritonul Popovici este în ajun de a intra la opera imperială din Viena, Teodorini este la Barcelona sau mai știu eu unde, și Bârseasca este pensionară la Burgtheater.

5 O ilustrare mai picantă a celor ce zicem se va vedea în anecdota pe care o dăm aci la sfârșit.

*

10 În toată Europa este astăzi, în legătură cu criza economică, o mare criză de cântăreți de operă, — amândouă din cauza Americii. Un confrate al meu, care se pricepe la Economia Politică, mă asigură că criza economică a Europei se datorește în mare parte cerealelor americane, care inundă piețele vechiului continent.

15 Eu nu mă pricep la Economia Politică, dar cum îmi explică de bine confratele meu relația între *cerere și ofertă* și între valoarea convențională și cea reală, înțeleg lucrul foarte bine. Atunci stabilesc eu teoria: America ne dă grâne și ne ia cântăreții.

20 Târgurile bogate, răsărite ca prin minune în câțiva ani pe nomolurile aurifere ale Lumii-Nouă, au nevoie de petreceri de lux, și și le pot plăti mai bine decât noi.

Unde mai pui apoi efectele desastroase ale umidității coastelor americane, care ruinează în scurt timp vocile italienilor, și frigurile galbene, care dau o mortalitate foarte însemnată printre cântăreții de importăție europeană.

25 Pe un vapor cu destinație pentru Antile se îmbarcase odată un impresario cu o trupă de operă. În trupă era și un tenor care avea în contractul său anume stipulația că numai dânsul va cânta în operele de forță. Vaporul pornește. Era o seară de basm: luna plină și marea liniștită. Toată lumea se tolănea pe covertă.

Tenorul începe să cânte o cavatină. Numai decât un alt tenor îi răspunde; apoi altul, apoi al treilea și încă unul: erau cinci tenori de forță. Imediat tenorul nostru exclusivist protestează:

35 « *Signor impresario*, d-ta ai convenit cu mine să fiu numai eu tenor în trupa d-tale, și d-ta mai ai încă patru!

— *Caro signor mio*, răspunde impresarul, d-ta nu știi ce sunt frigurile galbene; întreabă-mă pe mine să-ți spun. Anul trecut am avut pentru Havana patru tenori și am rămas fără niciunul; anul ăsta am luat cinci ca să-mi rămâie unul și mie ».

Inchipuiesc-și oricine puterea de concurență a Americii: pentru ca să capete unul, plătește cinci.

Astfel am ajuns noi europenii, bătrâni iubitori de teatru liric, în așa hal încât nu ne-a mai rămas decât să înființăm pretutindeni opere italiene... naționale. Desigur că pe d. Roșianu n'are să ni-l dispute America. Cât e de mititel și de slăbuț delicatul nostru tenoraș, impresariul, care știe ce sunt frigurile galbene, nu l-ar lua în corabie.

*

Dar câte suveniruri vesele din copilărie, — răposatul Pio Motta, și el se lua la serios! — îmi deșteaptă mie arătarea nobilului lord Arthur Buclaw, ginere nenorocit, care cade în patul nupțial victima pumnalului Luciei, prea credincioasă amantului ei pentru a putea suferi pe un altul!

Nu e vorba, o domnișoară nu ar trebui să fie prea credincioasă unui altuia pentru a nu putea suferi o așa miniatură de ginere. Aceasta poate a fost chiar un *truc* admirabil al direcției teatrului de a întări efectul tragic al scenei de nebunie și a scuza mai bine crima nefericitei mirese.

Bietul nobil lord Buclaw! el este ursit pe semne a nu ni se înfățișa nouă la București decât cu niște foarte iconomice dimensiuni: voce subțirică, talie și mai subțirică, o spadă foarte subțirică și niște pulpe și mai subțirile, — prea foarte slăbuț: un fel de lord de post.

Rawenswood are și el cusururile lui: niște maniere prea de amplotiat dela primărie; se cam lasă a fi smucit de Lucia pentru a înainta la rampă în momentele acute ale duetului; dar cel puțin e un băiat curățel, bine făcut, și picioarele îi sunt mai groase decât spada. Cântă și el cam fals, cam prea sus, dar asta s'ar putea scuza cu aceea

că atunci orchestra cântă cam prea jos, — și cel puțin, nu flueră ca nenorocitul său rival.

*

Cine s'ar duce în America dintre toți, știu eu, — d-ra
 5 Leria. — Cu minunatul ei talent, cu maniera fină cu care interpretează până și cele mai mici frase, și cât o prinde de bine a fi pe scenă, de mult s'ar fi și dus, dacă n'ar fi avut o sănătate cu deosebire debilă, care o osândește chiar la o inactivitate artistică, când nu poate cânta aici la noi,
 10 unde are îngrijirile și liniștea familiei.

În această slăbiciune fizică a simpaticei cantatrice găsim explicarea avantajului că posedăm pe scena noastră o așa de superioară artistă, avantaj de care ne felicităm cu caracteristica cruzime a egoismului omenesc.

*

15

Despre *Hamlet* și *Fântâna Blanduziei* s'au zis destule. Zilele trecute s'a dat chiar aci o critică amănunțită asupra executării tragediei lui Shakespeare.

Giroflé-Girofla — încă un succes.

20 Iulian este un om, un adevărat artist: el e comic nu numai pentru el, e comic pentru toți.

Murzac pare că abuzează de cafea nu numai pentru a-și zugrăvi chipul de maur: glasul îi e foarte înecat și întonează grozav de alături.

25 Marasquin joacă pe găgăuță cu destulă sinceritate, și la falsete poate da mult înainte nobilului lord Buclaw, — în orice caz e departe de a face o figură așa de tristă ca mititelul scoțian.

30 Doamna Dănescu, deși bucurându-se de niște proporții foarte respectabile, cancează cu destulă furie.

Cancanul a avut un succes monstru și e totdeauna bisat.

35 Giroflé, Pedro și Paquitta..., nici pe aceste tinere debutante nu e, din nenorocire, primejdie să ni le răpească Lumea-Nouă.

*

Dar ce e în lumea asta fără cuvânt și prin urmare fără scuză?

Intr'un oraș mic de provincie a venit odată un fel de *papa* Franchetti cu câțiva *ragazzi, tutti assoluti*, să dea un șir de reprezentații.

Prima reprezentație, *Il Trovatore*, — alt capo-d'operă care-mi face mie efectul dulceții de vișine.

La actul întâiu, după canzona Trovatorului la cantonadă, publicul chiamă pe absolutul pe scenă și trage-i: « *Abbasso, fuori, buffone! Alla porta, canaglia!* »

Și fluerături, și huiduieli sguuitoare, o tempestă turbată.

Bietul Trovator se închină, mulțumește și iese. A doua seară iar așa, a treia seară iar. În sfârșit a patra seară, în mijlocul unui sgomot infernal, Trovatorul își scoate casca, înaintează la rampă și face semn că vrea să vorbească. Tot publicul tace și ascultă, și el:

« *Signore e signori*, le zice, știți dumneavoastră câtă leafă am eu ca să vă cânt aici? »

— Nu, nu! Cât? din toate părțile sălii.

— Am cinci sute de lei pe lună. Ei! nu cumva poftiți dumneavoastră să vă cânt pe cinci sute ca pentru zece mii? Imi pare rău! Apoi dacă eram tenor bun, nu mai găseam eu să cânt în altă parte? Tocmai aici la dumneavoastră era să ajung? »

Publicul a fost pe deplin pătruns de logica Trovatorului: din seara aceea s'a făcut pace, și tenorul a mers din reușită în reușită, ba încă la plecare i s'au făcut și ovațiuni.

*

În așteptarea unui al cincilea mare succes, Teatrul Național reia pe rând *Lucia* și *Giroflé*. Se anunță pentru curând sosirea trupei de balet, care să ne dea pantomime. Cel puțin aceia n'au să cânte.

CRONICA TEATRALĂ [II]

Un copil răsfătat, un *Pepi* sau un *Toto*, a trăit în sânul familiei până la o vârstă cam înaintată. *Papa* și *maman* i-au permis să bage mâna în bucate, să se strâmbe la lume, să se vâre în conversația oamenilor bătrâni, să ocărăscă și să înjure pe trecători; i-au zis că e admirabil, extraordinar, fenomenal de frumusețe și de spirit; l-au lăsat să fie leneș și să arunce cartea în capul pedagogului; într'un cuvânt, *papa* și *maman*, dintr'o dragoste rău inspirată, i-au încurajat copilului toate neroziile.

Domnul *Pepi* al nostru a ajuns acum băiețel așa de mare, încât *papa* și *maman* trebuie să se despartă cu lacrimi de dânsul și să-l înfunde într'un pensionat. Junele nostru merge în institut cu acea zestre de rele năravuri, care a progresat, grație complezenței părinților lui simpli, până într'atât încât a ajuns nesuferită pentru lumea străină.

La pensionat, numaidecât, domnul *Pepi* începe să capete observații, admoniții și în sfârșit pedepse, una mai aspră decât alta. Inchipuiesc-și oricine figura lunguiață și ochii rotunzi ce-i face băiatul, când aude observația aceasta:

« Domnule *Pepi*, ceea ce faci d-ta nu se face: mergi la arest! » Scurt.

D. *Pepi* se revoltă, țipă, plânge, se svârcolește; dă din mâini și din picioare: un adevărat scandal!

Cum se poate, el, admirabilul, extraordinarul, fenomenalul, să capete observații! să fie pus la arest! — Și seara când merge acasă, face o reclamație plină de obidă lui *papa* și lui *maman*, că l-au certat la școală, și că el nu vrea să mai meargă să învețe.

Dar o să-mi zică cineva: ce are a face istoria lui *Pepi* cu Teatrul?

Iată ce are a face.

Istoria băiatului corupt de laude și aplauze este numai
5 o parimie: junele cel imposibil, care se minunează și se revoltă grozav, când i se face cumva o observare critică, este Teatrul Național. Ca și *Pepi*, Teatrul nostru s'a deprins a nu citi despre dânsul decât: « Domnul X... admirabil! doamna Y... fenomenală! domnișoara Z... sublimă! »

10 Și astfel, când un om, care pricepe lucrul, cutează să rupă armonia acestor platitudini și să zică de bună credință: « Domnul X... fals; doamna Y... lipsită de talent; domnișoara Z... imposibilă », — ține-te: obidă, nervi și istericale!

15 Intrebăm: până când copilăriile astea à la *Pepi* cel fără viitor?

Noi, artiștii, scriitorii, cronicarii, publiciștii, suntem oare o familie în sânul căreia trebuie să ne tămâiem reciproc și mutual spre a face admirația unui public de gură-cască? — Ar fi trist să fie așa.

20 Nu. Noi suntem o seamă de oameni pe cari dispozițiile noastre intelectuale și morale ne-au abătut dela o cale mai utilitară în viață, și ne-au împins la niște cariere, a căror răsplată completă nu poate sta decât în înalta satisfacție morală că, supunându-ne unei irezistibile vocațiuni, am muncit pentru cultura poporului nostru cu sinceră iubire de adevăr.

30 Și afară de aceste considerațiuni mai înalte, — prea înalte poate pentru unele naturi deplasate în mișcarea artistică, — să ne coborîm chiar pe terenul mai strâmt al personalității unui artist: nu au obosit încă domnii și doamnele dela Teatru de eternele laude banale cu care îi încarcă zilnic gazetele noastre?

35 Cum adică? noi care ne pretindem că facem artă, literatură și știință, suntem, în mijlocul societății noastre, o conjurație, o conspirație, al cărei cuvânt de ordine ar fi nesinceritatea, neadevărul și tragerea pe sfoară a publicului profan, mai puțin deprins decât noi la judecata lucrurilor de artă?

Nu; nu poate fi astfel, și — oricât ni-ar părea de rău dacă aceasta ar produce oarecare nervozitate în anumite locuri — ne simțim datori a-i spune Teatrului nostru adevărul și a-i arăta cusururile ce trebuie să și le îndrepte.

5 Făcând aceasta, credem sincer că facem mai mult bine copilului rău năvălit de răsfățuri, decât i-au făcut aceia cari l-au încurajat în relele sale deprinderi. Și astfel, cât timp împrejurările materiale nu ne vor împiedeca dela împlinirea acestei datorii, ne vom îndeplini-o după puterea
10 noastră.

Știe cineva ce e teatrul, atunci trebuie să știe asemenea că: un artist necriticabil nu poate exista, o piesă fără cusururi nu se găsește până acuma, și o reprezentatie teatrală absolut perfectă nici nu s'a văzut, nici nu se va
15 vedea vreodată. Ei! nu e o copilărie să pretindem că aceste minunății nevăzute în toată lumea s'ar putea vedea la noi, în București?

Chestia în artă nu stă în atingerea absolutei perfecții, ci în o relativă lipsă de imperfecțiuni. Și tocmai aci stă
20 rolul criticei: să semnaleze imperfecțiile și să recomande eliminarea lor, dacă lucrul e cu puțință.

Astfel, de ce e Manolescu mult mai bine în *Hamlet* decât în *Ruy-Blas*? Pentru că în cel dintâi e mult mai puțin imperfect decât în cel d'al doilea. Și e mai ușor
25 unui talent tânăr și sănătos să se apropie mai mult de perfecție într'un rol așa de bine făcut, cum este melancolicul și simpaticul prinț al Danemarcei, — cu nehotărîrea lui, cu desprețul lui pentru deșertăciunile omenești, cu filosofia lui și cu dorul acela, pe atât de nesecat pe cât
30 e de neajutat de energie, de a răzbuna pe nobilul și nefericitul său tată, — decât rolul lacheului blagoman și impertinent, debitând toată seara tirade piramidale, în care-și face reclama mărețelor sale calități de inimă.

Firește, pentru o natură înzestrată și încă nedepinsă
35 îndeajuns ca a lui Manolescu, e mai ușor a compune o figură shakespeareiană plină de adevăr, decât un rol sec și imposibil fals, product tipic al unei școale literare, pe

care pentru teatru n'o mai poate scăpa de părăsire și uitare nici chiar talentul retoric și frumusețile stilistice ale unui Victor Hugo sau Schiller.

5 Ceea ce zicem de Manolescu în *Hamlet* și *Ruy-Blas*, vom zice și de d-na Ar. Romanescu-Manolescu în *Ofelia* și *Jeanne d'Arc*.

Dar cum? cutezi să critici și pe *Victor Hugo* și pe *Schiller*? — Da.

10 In țara noastră, care e reputată ca foarte liberală și progresistă, poate că ne-a mai rămas să mai scuturăm jugul unui rest de fetișuri, și să cucerim încă o libertate foarte necesară culturii publice: libertatea judecării în materie intelectuală. S'a apucat odată să se știe că Victor Hugo și Schiller au fost mari poeți, s'a mântuit: dacă vrei
15 să-ți găsești beleaua, poftim de spune cuiva, și mai ales acelora ce n'au habar de scrierile acestor doi poeți, că *Ruy-Blas* și *Fecioara dela Orléans*, cu toate admirabilele lor calități lirice, au ca bucăți dramatice o foarte contestată și slabă valoare.

20 Și cu toate acestea, dacă ar fi să-mi stârnesc o revoltă tot așa de mare în cercurile noastre artistice ca și cu cronica mea trecută, cutez a-mi spune părerea.

Faptul cumcă Victor Hugo și Schiller au fost mari gânditori, niște înalte talente artistice ca poeți lirici, nu
25 împiedică de loc ca piesele lor teatrale să aibă, în loc de scene, niște conferențe, și, în loc de acțiune, numai o sarbădă concurență de tirade retorice. Aceste piese nu au în ele niciun tip, niciun caracter posibil și susținut; ele de pe teatru, ca de pe o tribună, îndoapă publicul cu un
30 optimism tendențios revoltător, arătându-i o galerie de păpuși, — lipsite de atributele fatale ale vieții reale, — toate generoase și poetice, care toate vorbesc într'un lirism trandafiriu, insuportabil până la urma urmelor pentru publicul modern. — Din piesele acestea se pot scoate acte
35 întregi, și piesa rămâne tot piesă, și fiecă act e aproape de sine stătător, ca și un organism de pe treapta zoologică din urmă, care, fragmentat în câte părți voești, îți dă tot atâtea vietăți de același fel.

Și cât sunt de grele de jucat, tocmai pentru că sunt false și indigeste!

Dar să mă opresc aci. Să critic eu pe Victor Hugo și pe Schiller! Cum se poate?

5 Să trec dar la lucruri mai vesele și mai puțin compromițătoare.

La *Ruy-Blas*, aveam în bancă lângă mine un vecin glumeț. — Ruy-Blas, ajuns prim-ministru, maltratează în o tiradă gigantică de 104 versuri pe miniștri, pe care-i surprinde certându-se ca bandiții, în gura mare, la consiliu în palat, în picioare, în lipsă de scaune, certându-se asupra împărțirii bunurilor Spaniei. Miniștrii — vreo cincisprezece, toți coriștii (pe atunci Spania avea cincisprezece departamente, se vede) — sunt foarte nespălați și rău îmbrăcați.

15 Vecinul meu din bancă îmi șoptește observația:

« Eu în locul lui Ruy-Blas nu m'aș mira de loc că jefuesc Spania; niște bieți sdrențuroși și nepieptănați ca ăștia, cu greu pot rămâne oameni de treabă! »

20 Adevărul e că tot firul, poleielile și mătasea le luase onestul Ruy-Blas, ca tot lacheul ajuns, și colegii din minister aveau aerul nici chiar de bandiți, ci de-a-dreptul de cerșetori.

Regina din *Ruy-Blas* are un vecinic surâs, grozav de dulce și de familiar, care contrastează într'un chip picant cu dignitatea cerută la curtea ei așa de rigidă. Tocmai această rigiditate ultra-catolică o face pe rotunjoara Maria de Neubourg să exclame:

« De când sunt, de-un an, regină, mă sting. . . »

30 La acest strigăt de mâhnire al blondei și durduliei germane, vecinul meu din bancă îmi observă:

« De un an se stinge! închipuește-ți ce proporții trebuie să fi avut acum un an! »

35 Observarea trecătoare a vecinului meu are un important fond de adevăr, și anume aceasta: artistul dramatic este un executant instrumental, al cărui instrument este însăși ființa lui materială.

Un instrument poate fi minunat pentru o anumită bucată, foarte nepotrivit pentru alta, absolut imposibil pentru o a treia.

5 Țipătul feroce de alarmă nu ni-l poate da clarineta guturăiată: ni-l dă trâmbița metalică cu glasul ei strălucitor și eroic. Dar pentru aceasta, cu accentele-i mai slabe, și melancolice și vesele, clarineta nu rămâne un instrument mai puțin prețios: când e vorba a ne da fraza idilică, pastorală, o trâmbiță ce se respectă trebuie să lase clarineta să-i treacă înainte.

10 Astfel, o artistă, care se bucură de niște proporții relativ fericite, este, prin chiar aceste avantaje demne de invidiat în viața privată, împiedicată de a ne reprezenta pe scenă personaje suferinde sau prea eterice. Tot asemenea pe o damă cu proporții și linii mai delicate, micuță și agilă, nu o prinde de loc — cu atât mai puțin cu cât și-ar da mai multe eforturi — să joace pe o vitează Amazonă.

20 Nepotriviri de acestea ne amintesc totdeauna concertele populare ale muzicilor militare dirijate de sergenți-majori, cari fac furori la grădinile publice din provincie cu variațiile *Carnavalului de Veneția*, executate pe trâmbiță. Pentru gură-cască din provincie lucrul face un efect amețitor; pentru cine are însă gustul câtuși de puțin desvoltat, e o anomalie artistică intolerabilă.

25 Nu e foarte greu a arăta că e adevărat ceea ce spunem. E așa de plăcută apariția doamnei Ana Manolescu în Casilda din « Ruy-Blas »; e așa de gentilă și de convenabilă malițioasa spaniolă, încât ne rămâne dintr'o bucățică de rol o impresie mult mai vie decât din tot bagajul liric al eroinei din piesă. Asemenea și contele d'Onate, care n'are decât câteva replici, în raport cu colosalul *hors-d'oeuvre* Don Cesar de Bazan, — căruia i se consacră un act întreg, al patrulea, tocmai când acțiunea ar trebui să se precipite.

35 Pentru ce? Pentru că instrumentele sunt potrivite, în acord, și se cântă bine pe ele.

Un alt exemplu, prin contrariu: Panu, în *Jeanna d'Arc*, apare în sfite grele, cu cârja arhiepiscopală, ca Monseniorul de Reims. Deocamdată, publicul nu recunoaște

sub venerabila barbă pe simpaticul comic: cum deschide însă Eminentia Sa gura, deși spune lucruri foarte catolice, toată sala izbucnește într'un acces de veselie nebiruită. — Nu e vorba, între noi fie zis, și Eminentia sa Monseniorul de Reims prea seamănă cu popa Zăbavă.

5 Și în fine, Manolescu, un începător, cu toate imperfecțiunile lui, este preferabil în *Hamlet* lui Rossi, cu toată virtuozitatea acestuia. Rossi este un virtuos; el joacă pe Hamlet și pe Romeo cu o interpretare miraculoasă. Ce
10 folos însă? E o cavatină de Rossini, cu ruladele, picheta-tele și fioriturile ei, executată exact și bine, dar... de un trombon.

Nu! asta nu ne poate da o mulțumire artistică deplină; și de aceea preferăm pe Manolescu.

15 Așa e, actorul este un instrument, al cărui instrumentist este înăuntru: spiritul, sufletul lui. Interiorul artistului — acolo stă cheștiunea cea mare; — pentru că mai la urmă orice corp sănătos și întreg ar fi un bun instrument pentru
20 teatru; dar câte instrumente admirabile, în interiorul cărorora doarme o brută! incapabilă de a înțelege oricât de pe departe ce minuni ar putea face cu el; — interiorul, cu înțelegerea și simțirea lui!

Despre Prévillle, vestitul comic și profesor francez, se povestește următoarele:

25 O elevă, care voia să debuteze, repeta dinaintea lui scena de jale a unei amante delăsate pentru o alta de amant-u-i necredincios.

« Mai cald, domnișoară, mai cald! » îi zicea mereu profesorul.

30 Fata însă nu ieșea din al ei. În sfârșit Prévillle, plictisit, strigă:

« Pentru numele lui Dumnezeu, domnișoară! d-ta ești aci o amantă trădată și părăsită, fii mai caldă!... Ai dumneata amant?»

35 — Da, domnule.

— Cum îl chiamă?

— Ernest.

— Il iubești?

— O da, foarte mult.

— Ei! ia presupune că te pomenești odată cu o nenorocire: Ernest, pe care-l iubești așa de mult, te lasă și fuge cu o prietenă a d-tale; îți pierzi amantul pentru tot-

5 deauna: ce faci?

— Iau altul.

— Altul! strigă Prévillle desnădăjduit. Altul! Domnișoară, lasă-te de Teatru, și apucă-te de cusătorie ».

10 Bună vorbă, dar să poftescă s'o zică la Teatrul nostru, dacă vrea să treacă numaidecât de dușman al instituțiilor noastre naționale.

Cum se poate să nu încurajezi începuturile noastre de cultură?! — Dar, slavă Domnului! dela 1835 în fiecare an, — și e jumătate de veac la mijloc! — ce facem alta decât

15 să încurajăm mereu la începuturi? N'ar fi odată vremea să isprăvim cu începuturile astea interminabile?

10 Inșă mă pun contra unui curent aproape general. Tocmai; recunosc. Dar de când n'are cineva voie să gândească și să-și spună părerea, dacă n'o mai împărtășește și un altul? Se critică la noi tot, și profan și sacru, se critică aspru cei mai însemnați bărbați politici; din nenorocire, critica merge și mai departe; și Teatrul să rămână sacrosanct, să n'aibă nimeni dreptul să vorbească de el fără să se închine? Ce absurdități sunt astea?

25 Și-apoi, dacă n'am dreptate, ce-i pasă Teatrului de ce zic eu?

30 E o întregă lume care, neavând pretenții de artă, n'are unde să se arate iarna ca *saison* decât la Teatru. Părerile unei critice izolate n'are decât să le nesocotească acest Teatru, care se găsește într'un caz analog cu al birtășului din următoarea anecdotă:

Un prieten al meu, după o călătorie de o zi în căruță de poștă, ajunge seara sdruncinat și flămând într'un orășel de provincie. In orășel, un singur birt; intră și zice birtășului:

35 « Domnule, mi-e foame grozav; dă-mi ceva; ce ai?

— Stufat.

— Stufat! nu pot să sufăr; nu mănânc stufat!

— Ba ai să mănânci, zice birtașul imperturbabil.

— Cum asta, să mănânc? Nu mănânc deloc, mă iartă! »

Și iese trântind ușa. Caută alt birt, nu e; vreo cafenea, nu găsește. Se plimbă un sfert de ceas, două, trei; în sfârșit,
5 biruit de oboseală și de foame, intră iar:

« Ei, dacă n'ai altceva, dă-mi și stufat.

— Nu ți-am spus eu că o să mănânci? » zise birtașul triumfător.

SCRISOARE

DOMNIIOR-LOR

DOMNILOR REDACTORI AI ZIARELOR DIN BUCUREȘTI

Iubite confrate,

5 De două luni de zile am înalta onoare de a fi numit Director General al Teatrelor în locul onor. d-lui C. I. Stăncescu, demisionat în urma unei inspecțiuni finanțiare, care a găsit Casa Teatrului într'o stare foarte neregulată.

10 Numirea mea a făcut obiectul multor comentarii, unele simpatice, altele ostile, în deosebite cercuri. Nu ar fi nimic de zis în această privință; fiecare e liber să judece un lucru așa cum îl taie capul și cum îl îndeamnă inima. Dar se întrebau unii: care sunt titlurile acestui om *tânăr* și de naștere *obscură*, pentru a ocupa un loc pe care îl ocupaseră
15 niște bărbați așa de *venerabili* și de nume *ilustru*, ca domnii Ion Ghica, Gr. C. Cantacuzino și C. I. Stăncescu? La această întrebare, care încă din când în când se mai face prin unele locuri, răspund:

20 *Intâiu*: Având de mult — pe când a fi *junimist* nu era așa de neprimejdios lucru ca acuma — fericirea să fiu admis în societatea literară « Junimea », m'am făcut cunoscut în acest cerc ca un scriitor conștiințios și ca un foarte călduros amator de teatru și de muzică. Dacă mi-e permis a fi indiscret, — în acest cerc, de aminteri cam
25 dificil la gusturi, m'am bucurat totdeauna, și ca amator și ca cunoscător, de o oarecare deosebită stimă. În sânul acestei colonii literare, pierdută într'o vreme de nebulositate politică din atenția publicului, am avut câteodată,

și cu producerile mele și în schimbul de idei, mici succese, a căror scumpă amintire nu se va șterge niciodată din inima mea; căci acele succese, datorite, firește, mai mult bunei voințe a fruntașilor cercului decât talentului meu
 5 — care nu mă îndur a zice că nu era pentru ceva și el în aceasta, — m'au încurajat a lupta multă vreme cu asprimea soartei și cu prigonirea oamenilor.

Al doilea: Eram un om care mai mult sau mai puțin treceam în fața publicului de autor dramatic, — știți,
 10 iubite confrate, că eu, actualul director al teatrului, sunt autorul pieselor «O Noapte Furtunoasă», «Leonida față cu Reacțiunea», «O scrisoare pierdută» și «D'ale Carnavalului», — și încă un autor dramatic *unic* în țară... Nu vă speriați, iubite confrate, *unic* nu prin talent, ci prin
 15 altceva: eram și sunt unicul autor dramatic fluerat... Și ce fluere!... Le auz încă... De atunci ocolesc stradele cu linii de tramways, de atunci am rămas cu un fel de antipatie de anarchist contra sergenților de oraș; semnalele lor mă aruncă într'o melancolie foarte neplăcută.

20 Suficiente sau nu aceste titluri ale mele, față cu titlurile literare și special teatrale ale onor. mei predecesori, — am fost numit.

Indată ce am venit la Teatru Director, am descoperit, afară de cele găsite de d. inspector financiar Constantinescu, niște greșeli de administrare, din care cea mai slabă
 25 s'ar numi *patentă incapacitate*, iar cele mai grave se numesc *delapidare*, *abuz de încredere* și *furt*.

Când un om însărcinat să mănuiască banii publici ia din acei bani și-i întrebuințează pentru nevoile sale particulare, se numește *delapidator*; când un om subtilizează
 30 o valoare ce i s'a încredințat și caută să nu dea seama de ea, se numește *abuzator de încredere*, și acela care își însușește dintr'o casă de fier o sumă a altcuiva anume se numește *hoț*. Nu e așa?

35 Cum se numește acum acela ce, fiind mai mare peste necredinciosul depozitar, îl îngăduie îndelungă vreme, ani întregi, să exercite aceste industrii? Acela, mai marele, se numește în mai multe feluri, după motivele diverse ale îngăduelii sale: dacă cu știință, *complice*; dacă din

nebăgare de seamă, *negligent*; dacă din încredere oarbă, prea din cale afară *naiv*; dacă din nepricepere, *incapabil* — în toate cazurile și dânsul e foarte vinovat.

Dar numai atâta am găsit eu la Teatru?

5 Dar risipele? dar favorurile? dar incapacitatea profesională? dar trândăvia, desprețul datoriei, lipsa de disciplină, de ordine și de autoritate, duse până la cea mai completă anarhie?... Ași putea da interesante amănunte publicului *friend* de de-al de astea, dar i le rezerv pentru
10 la vreme.

O să-mi ziceți însă că nu e frumos ce fac eu acuma, că nu e bine să mai acuz pe niște oameni deja osândiți și
executați, că e de prisos să mai denunț și combat o sistemă
deja răsturnată. Așa ar fi, dacă acea sistemă n'ar găsi
15 încă interesați care să o regrete, și dacă acei executați
s'ar astâmpăra și m'ar îngădui pe mine, care până acuma
n'am făcut nici bine nici rău, să încep măcar a face ceva.
Să încep a lucra și apoi să mă critice, fie chiar nevolnicii
și rău făcătorii; dar să-mi dea pace să încep. A critica
20 și învinovați chiar pe nedrept lucrarea cuiva, mai merge;
dar a-l sfâșia când d'abia se pregătește a lucra, asta este
culmea lipsei de spirit. Nedrept, bine! dar stupid... asta e rău!

Căci, ia să vedem ce este această furtună contra mea,
această goană al cărei scop se vede cât de colo a fi să
25 nu pot eu nici începe lucrul.

Dela oameni din rândul publicului imparțial să vie
aceasta? Nu e de crezut. Eu publicului nu pot în deajuns
să-i mulțumesc de cât m'a încurajat și de câte simpatii,
poate prea calde în raport cu meritele mele reale, mi-a
30 acordat ca autor dramatic, ca om de teatru adică.

Goana aceasta aci ia forma machinațiilor și sgomotelor
surde, a bârfelilor triviale, a denunțărilor maloneste, a
scrisorilor anonime pline de înjurături și de amenințări,
de atacuri cu mână armată; aci se traduce apoi în notițe
35 de gazetă brodate cu împunsături nervoase, adesea puerile
în informații născocite și absurde, în injurii brutale chiar.
De unde să fi pornind toată această campanie?

Eu am cuvinte să bănuiesc că ea vine dela aceia cari
s'au dus, aliați, poate, cu aceia cari ar fi vrut să *vie*. La

aceștia apoi se mai aliază poate și câteva persoane (din
 fericire puține la număr) cari, prin căderea sistemului vechi
 de desordine și gheșeftărie, — scuzați-mi acest termen,
 nu găsesc altul mai propriu, — sunt puse în neputința
 5 de a-și mai realiza în Teatru câștiguri nedrepte și arbi-
 trare, sau a-și mai face micile capriții personale. Aceste
 persoane mă acuză cel puțin mai precis decât cei dintâi:
 bărbații spun că merg cu spiritul de stricteță la datorie
 și de ordine până la asprime; femeile că nu sunt destul
 10 de galan^t. — E natural să li se pară astfel unor deprinși
 prea mult cu vechia sistemă. După desordine intrarea
 prea bruscă pe calea ordinii, după îndelungă anarhie
 restabilirea autorității normale fac efect aspru, efect
 ce de aminteri îl face orice reacțiune în sensul bun al
 15 cuvântului; deocamdată cam doare, ce e drept, dar face
 pe urmă bine. Așa se întâmplă și cu copiii prea mult răsfățați
 acasă când dau de ordinea severă a școlii regulate.

Dar această stricteță mi-o impun și mie însumi, tocmai
 pentruca să n'aibă nimeni încotro. Intru dimineața la
 20 opt ceasuri în Teatru, lucrez în birou până la 11; la 11,
 precise trec în sala probelor, unde dirijez cu regisorul,
 d. Gusty, repetiția până la 3 d. a. Dela 3 până la 6 Teatrul
 e închis, avem o pauză. La 6 precise nici un minut mai târziu,
 sunt în sala probelor, unde lucrez cu cea mai amănunțită
 25 luare aminte la pregătirea spectacolelor. Viu cel dintâi
 în Teatru și ies cel din urmă, când s'a sfârșit repetiția de
 seară la 10 ceasuri.

Oamenii de serviciu și artiștii pot să atesteze despre
 aceasta.

30 Iată ca muncă materială.

Acuma, de priceput, ce să zic? Omul e om, și nu-mi
 vine a zice tocmai că nu mă pricep la a alege, ba la nevoie
 chiar a face o piesă de teatru, a o pune în scenă, a conduce
 personalul artistic...

35 Dar în sfârșit, astea le va vedea publicul imparțial, se
 înțelege că vorbesc aci de publicul care plătește, nu de
 publicul care vine gratis la teatru. Acela va judeca la
 iarnă, dacă am știut organiza aparatul, după cum acesta
 va funcționa.

Cu multă emoțiune, se înțelege, aștept judecata publică, dar nu tocmai lipsit de încredere. Teatrul — oricât le-ar părea de rău unora de aceasta — se va deschide dar ca de obicei la 1 Octomvrie. Nu suntem încă fixați cu
 5 care piesă vom începe; e probabil însă că vom începe ori cu « Agaki Flutur », comedie în 3 acte de d. Alecsandri, rolul principal ținut de d. Anestin, sau cu « Regele Lear », tragedie în 5 acte de Shakespeare, rolul principal de I. Petrescu.

10 După acestea, vor urma pe rând: *Manevrele de toamnă*; *Toți pentru unul și unul pentru toți*; *Politicalele*; *Adevăr, dar cu măsură*; *Trei Pălării*; *Oaia rătăcită*; *Femeile noastre*, comedii; *Macbeth*; *Pascal Fargeau, Bastardul*; *Fiiica d-lui Fabrițiu*, tragedii și drame; poate și *Visul unei*
 15 *nopți de vară* cu muzica lui Mendelssohn, redusă se înțelege într'un mod rațional la proporțiile mijloacelor noastre; iar mai târziu, pe lângă altele, și o comedie nouă de scrisul, la care acuma chiar lucrez. Stagiunea se va închide ca de regulă între 1 Aprilie și 1 Mai.

20 Să nu uit a spune un lucru. E adevărat că — din cauze neatârinate de voința Direcțiunii, și chiar nici de voința d-lor proprie — vreo doi, trei artiști buni ne lipsesc în anul acesta. La această regretabilă împrejurare, Direcția a căutat să remedieze luând alți artiști de deosebite genuri,
 25 dar tot așa de cunoscuți ca buni, pe cari publicul dorea de mult să-i vadă pe scena Teatrului Național; e destul să pomenim de dd. Anestin și Hagiescu. Afară de asta, Direcția a căutat să întrebuițeze mai bine ca în trecut niște talente marcante, ce până acuma stăteau cam prea ascunse în
 30 umbra rolurilor de a doua mână.

Astfel, în stagiunea aceasta, d. Petrescu — care a jucat anii trecuți așa de bine pe *Macduff* în « *Macbeth* », pe *Actorul* în « *Hamlet* », pe *Bătrânul Moor* în « *Briganzii* » — va juca pe *Regele Lear*, pe *Fabriciu* și pe *Pascal Fargeau* și
 35 alte prime roluri forți.

Cunoscătorii de teatru și în general publicul amator vor înțelege cât e de avantajoasă această sistemă de a da drumul tuturilor talentelor să-și facă evoluția completă.

Așa dar, ne-am înțeles? — N'aibă nimeni grije, și mai cu seamă cei ce nu o au sinceră, că Teatrul nu va merge.

Un confrate al d-voastră mă înghimpa mai deunăzi cu o informație, în care spunea cum că s'ar putea prea bine
5 ca Teatrul nici să nu mai înceapă. Aceasta nu o știa d-sa din proprie cercetare, nu; i-o spusese un amic al d-sale, care, zice d-sa, este « un bărbat competente »; — cine o fi
10 acel bărbat competente, nu putem nici măcar bănuși, de vreme ce, slavă Domnului! care dintre noi toți, cetățenii regatului, nu are « un amic » și nu este un « bărbat competente »?

Această informație este — cum să zic mai bine? — o nerozie răutăcioasă sau o răutate neroadă? fiindcă cine
15 inventează tendențios așa absurdități nu poți ști ce e mai mult, rău ori nerod. Oricum ar fi însă, nerod ori rău, puțin importă, dacă odată amicul d-sale afirmă că d-sa este un bărbat competente. Pe acesta în deosebi îl invităm, cu tot respectul ce se datorește unui « bărbat competente » ca d-sa, a veni măcar la deschiderea și închiderea stagiunii
20 noastre.

Sfârșesc.

M'am crezut dator să fac această întâmpinare dintr'o singură dată la tot ce s'a spus și șoptit pe socoteala Teatrului și a mea. Nu am scăpat din gând pe niciunul dintre
25 răuvoitorii mei; fiecare, sper, își va găsi aci șirul care-l privește; nu crez ca vreunul să se poată îndoii că am făcut nepoliteța de a-l uita.

La orișice s'ar mai spune sau șopti de aci încolo, voi răspunde tocmai la primăvară, după închiderea stagiunii, căci acum sunt prea ocupat cu afacerile Teatrului, nu
30 am vreme de pierdut cu polemice și cancanuri.

Dați-mi voie să vă mulțumesc, iubite confrate, de ospitalitatea grațioasă cu care mi-ați acordat acest loc în coloanele d-voastre și să vă strâng mâna cu toată stima.

I. L. CARAGIALE

35

Directorul General al Teatrului Național

SCRISOARE DESCHISĂ

D-SALE D-LUI

DIRECTOR GENERAL AL TEATRELOR, D. PETRU GRĂDIȘTEANU,
JURISCONSULT, AVOCAT, SENATOR, ETC.

5

Domnule,

Ați primit dela mine, zilele trecute, o petițiune timbrată și, alaltăieri, mi-ați răspuns în mod neoficial, printr'o scrisoare intimă, cu toate că între d-voastră și mine nu știam până acu să fi fost vreo intimitate. Ar fi risipă de cerneală să reproduc textul acestor două documente, de vreme ce au fost publicate (oricând pot dovedi netăgăduit că *nu eu* le-am comunicat onorabilei Redacțiuni) în « Adevărul » de joi, 3 Sept.

Deși plină de jocuri de cuvinte picante și cu totul neuzate; deși îmbibată de un cald sentimentalism tineresc, care firește șade bine la orice vârstă, și deși oarecum măgulitoare în formă pentru mine, scrisoarea d-voastră nu-mi convine de loc, ba chiar m'a supărat foarte — să mă scuzați. Așa dar:

fiindcă, din răspunsul d-voastră, pricep că, punând sub înalta-vă protecție dreptul și dignitatea mea de publicist, am nemerit rău;

fiindcă mă domiresc astăzi că d-voastră, reputat ca bărbat de inimă, nu vă puteți lăsa mișcat de sentimentul adânc al aceluia care vine, în fața lumii, să-și renege greșelile și rătăcirile dintr'o vârstă lipsită de teama răspunderii, — niște rătăcirii și greșeli cărora, spre umilirea și spre căința lui până la groapă, nu li s'ar putea șterge de

istov urmele, din pricina unor blestемate și diavolești născociri. — căci numai diavolul, cu duhul său cel rău, a putut, spre bătaie de joc, insufla pe om să-și vecinicească prostiile, ca și cum prostia nu era, și fără slovă și tipar, 5 destul de vecinică;

fiindcă mă aflu în fața unui diregător carele crede că puterea-i n'are niciun frâu și care, mai crud decât un ne- 10 înduplecat și nesățios de vaiete inchiזור, m'amenință să nu mă ierte nici chiar când, bătându-mă, pocăit, cu pumnul în piept, mă leapăd de păcat, — în fața unui siluitor și batjocuritor de conștiințe, care vrea rāzând să mă supună cu sălbăticie la o caznă mai sângeroasă decât toate, aruncându-mi mereu pe obraz, în vileag, rușinea de care tot caut plângând să mă spāl;

15 fiindcă văd că milă nu am să capăt dela d-voastră, și neîndurându-mă totuși să cred că neroadele și spurcatele mele păcătoșii de tinerețe s'ar mai putea înfățișa publicului împotriva voinței mele anume, într'o lume unde s'or mai găsi doar un pic de sfântă dreptate, un grăunte 20 de minte nestrāmbată, o slabă umbră de omenie,

am onoare să vă fac atent, domnule, la somațiunea ce v'am înaintat, prin portărei, astăzi 7 Sept. 1898. O pu- 25 teți publica, dacă poftiți, și pe aceea.

Vă salut, cu toată spaima ce trebuie să-mi insuflă un om în fața căruia cuvântul se pierde umilit, neavând 25 nicio putere, și vă rog să știți că la aceasta nu am nevoie de niciun răspuns: destul c'ați fost d-voastră «bom- bardat» Director al Teatrelor, nu mai e nevoie să mă canonați sau să mă canoniți și pe mine cu proza d-voastră 30 prea tinerească, pe care, la vârsta mea coaptă, n'o mai pot gusta.

CARAGIALE

1898, Sept. 7, Peatra-N.

CRONICĂ [I]

Am citit programul Societății dramatice a Teatrului Național pentru stagiunea ce s'a deschis, și drept să spun că m'a bucurat. Am văzut reapărând numele câtorva
5 piese bătrâne, melodrame și farse populare, cari fac totdeauna și plăcere publicului și câștig, moral și material, teatrului.

In sfârșit Teatrul Național parcă s'a mai cumițit: începe a 'nțelege că paltoanele vechi, părăsite în garderobă
10 ca pretinse demodate, sunt și mai călduroase și mai prezentabile decât toate ferfelite și sdrențele moderne.

In adevăr, artiștii noștri au fost bântuiți în vremile din urmă de o ciudată rătăcire a gustului, scuzabilă prin
cinstita intenție de succes față cu așa numiții intelectuali.
15 Au apucat doi, trei tineri progresiști să susțină că melodramele și farsele sunt niște genuri prea primitive, prea învechite, cari trebuiesc părăsite, și atât a fost destul. Tot frumosul repertoriu, indiscutabil frumos, de odinioară, care era o excelentă școală pentru talentele artiștilor și
20 scriitorilor, a fost aruncat să mucezească în pimniță, și ne-am trezit cu toată literatura decadentă, foarte discutabilă, — drame anoste și comedii nesărate, simboliste, teziste, teiste, ateiste, umanitariste, toate foarte triste.

Artiștii și-au înmuiat din ce în ce temperamentul pierzând cu încetul avântul dramatic și puterea comică; iar publicul — a căscat odată, de două ori, de mai multe ori,
25 până când încet-încet n'a mai vrut să caște și a stat acasă, să se culce de vreme, ori s'a dus în altă parte, să petreacă mai bine.

Ia să încercăm odată a ne întoarce la calea cea veche, din care nu trebuia să ne abatem prea departe. Ia să punem o dată o bună și caldă melodramă, o farsă nebună, alături cu o insipidă producție modernă: să vedem care
 5 pe care. Dar un om de teatru, dar publicul, ca și omul de teatru, nu dă o scenă a lui d'Ennery sau Dumas ori Labiche pe tot calabalâcul dramatic modern.

Auzi! Omul, obosit de munca și ocupațiunile lui, vine să caute la teatru un moment de emoțiune artistică,
 10 și-l osândești să-și spargă mintea sănătoasă a descâlci problemele sociologice ce și le pun capetele sucite ale decadenților. Militarul dela smotru, inginerul de pe linie, arendașul dela pățul, negustorul dela tarabă, medicul dela bolnavi și câți alții, fiecare dela sarcina lui grea, — trândavul bogat dela sarcina și mai grea a vieții lui trândave —
 15 vin toți să ceară dela artă câteva momente binefăcătoare de distracțiune intelectuală — și d-ta fi pui, ca la școală, să asculte conferențe științifice dialogate și să răspundă la problema atavismului, ori a mediului social, ori a pauperismului!
 20

Vine omul odată, de două ori, de trei, pe urmă, dacă vede că totdeauna iese din teatrul dumitale pe la unul după miezul nopții mai plictisit decât intrase, se duce la Mitică Georgescu să auză pe bravul și voiosul Buriencescu.
 25 Și acolo găsește omul ce caută! Amuzamentul.

— Dar teatrul este o școală...

— Mofturi! Teatrul este o petrecere.

— *Ridendo castigat mores...*

— Moriș poate câștiga cât vrea; cu sistema d-voastră
 30 teatrul își pierde publicul.

— Dar trebuie să formăm gustul publicului...

— Ca să-l formați pe al publicului, trebuie să aveți d-voastră mai întâi, și eu văd, ca și publicul, că n'aveți de loc.

35

* * *

Programul Societății dramatice l-am văzut; îl aștept acum pe al Societății lirice, așa numita « Academie Națională de Muzică »; (zice că așa zic și Francezii Operei lor

— *Académie nationale de musique*). Așa ne potrivim la gusturi și la toate cele, noi toți de gintă latină: acu ne place la toți Wagner; mai nainte nu ne prea plăcea, dar acum ne-am hotărât să ne placă. Dacă e vorba de plăcere,
 5 e mult până te hotărești: e ca doftoriile la copii.

* * *

Din tot ce se numește sport, nimic nu s'a putut vreodată lipi de mine. Danțul, gimnastica, patinajul, alpinismul, călăria, bicicleta, în sfârșit toate — nu că nu le-am
 10 obicinuit, dar nici nu mi-a trecut vreodată prin cap să le'ncerc măcar. De ce? Fiindcă am simțit că n'am niciun talent, că-mi lipsește cu totul apucătura pentru așa ceva.

Ei! Mărturisesc sincer: mi-a părut rău adesea că nu mi-e și mie dat să mă bucur de niște plăceri sănătoase,
 15 binefăcătoare și corpului și spiritului; dar nu m'am gândit cândva să simț rușine pentru această lipsă totală de aptitudini sportive. Și cred că orice om cuminte are să judece ca mine. N'am talent... Dar dacă n'am, și mărturisesc că n'am, nu pot fi ridicul. Ridicul e acela care n'are talent
 20 și nu vrea să știe că nu-l are și, vrând în ruptul capului să dea dovezi pozitive că-l are, dă una peste alta dovezi că nu-l are.

Niciunui călăreț din lume nu-i dă 'n gând să i se pară ridicul un om care umblă pe jos ca oamenii; dar când văd
 25 un călăreț coșopenindu-se stângaciu și hurducându-și măruntaiele, toți oamenii de pe jos încep să râză. De negustorii cari nu scriu poezii, nimeni nu poate râde că nu le scriu; dar toți negustorii pot râde de cine le scrie cu ghiotura, adică fără cântar.

Ia să vedem acuma, dacă nu se potrivește și aci vorba veche: națiunile ca și indivizii... etc.

Mă rog, ce pagubă, ce indignitate, poate fi pentru o națiune dacă n'are deosebite apucături pentru unele arte! Bunioară, ce păgubește ca forță și ca onoare formidabila
 35 națiune britanică din cauză că n'are aptitudini pentru muzică precum au națiunile italiană și germană? Ce rușine ar fi pentru Moscoviții nenumărați să n'aibă nicio-dată o epocă de pictură cum au avut-o puținții Flamanzi?

Să ne 'nțelegem bine. Nu e vorba, firește, să susținem că niciodată vreun Englez n'are să fie mare muzic, că vreun Rus n'are să fie pictor vestit. Intâmplător, în mijlocul unei națiuni foarte puțin înzestrate pentru o anume artă, se pot găsi indivizi cari să aibă un deosebit talent tocmai pentru aceea. Intâmplarea! E ceva analog cu ce mi s'a întâmplat mie să văz într'o vară la țară. În fiecare zi, un prieten trăgea cu ploaie într'un gard unde se adunau mii și sute de vrăbii; vrăbiile sburau cât colo și iar se'n-torceau la loc. Iar trăgea, iar nimic, și vrăbiile iar veneau în bătaie. A tras cu amândouă țevile deodată; același rezultat. Dar în sfârșit, odată, cine știe cum, o vrabie a picat rănită de moarte. Intâmplare! Să tragi cu pușca o vară întreagă pentru o vrabie! se poate numi asta treabă de vânător?

Noi Românii, de exemplu, suntem o națiune plină de excelente calități. Cei din Ardeal muncesc bine; cei de pe Olt negustoresc bine; cei de pe Siret și Prut fac politică bine; cei din susul Ialomiței, de pe la Târgoviște, vorbesc bine — gură vestită! — cei de pe Ialomița de jos călăresc minunat: e greu să-i ajungi — au și loc larg de alergătură. Fiecare regiune are deosebită aplecare; și după loc, deosebite apucături s'au desvoltat. În genere, Românii sunt bravi și sobri, răbdători și cuminți; pricep ușor; sunt spirituali și vorbesc o limbă foarte colorată și elegantă.

Dar e destul! Nu puteam avea toate calitățile! Una de lux ne lipsește — aplecarea la muzică. Românii sunt în genere anti-muzicali.

Conservatoriile noastre, de atâta vreme, n'au putut da peste un talent mare, necum peste o pleiadă de talente. Aceste instituțiuni sunt niște fabrici din cari ies: 1) profesori și profesoare de muzica vocală pentru școalele secundare ori de piano pentru *demoazele*; 2) cântăreți lirici pentru biserică, și 3) paracliseri curioși pentru operă — pardon! pentru « Academia națională de muzică »... Am uitat: mai produc și câteva elemente, mai mult sau mai puțin convenabile, pentru orchestrele de birturi, cafenele și berării — aceștia în genere nu români.

Dar un spirit superior, un talent inventiv, un muzic de concepție n'a ieșit din conservatoriile noastre. Ștefănescu și Enescu! despre aceste mari talente voi spune ceva mai pe larg altă dată; deocamdată, scurt: aceștia
5 nu sunt produși de școala noastră.

Să vedem însă dacă nu trebuie părăsit odată obiceiul de a arunca vina pe școală și pe profesori, iar nu pe școlari și pe părinții acestora.

10 Criticăm conservatoriile și școalele de bele-arte că nu ne dau artiști de seamă... Atunci să criticăm și facultățile de filosofie și de litere că produc numai profesori și profesoare, și nu produc filosofi și literați, gânditori, poeți, prozatori, autori de spirit.

15 Nu. Instituțiunile de cultură înaltă, publice și private, sunt menite și datorare nu să producă talente, ci să inițieze în secretele tehnice ale artei pe cei ce, cu mult mai înainte de a le păși pragul, erau talente — anume de când pășiseră un prag mult mai solemn, pragul existenței pământești.

20 Talentul remarcabil!... Mama îl face, din mila și darul lui Dumnezeu. Cum are să dea școala ceva ce Dumnezeu n'a vrut să aibă milă a dărui?

« Femeie, tu făptura mea umilă, — zice Atotțiitorul, — iată că am milă de tine și-ți trimit ție sfântul meu duh,
25 și vei naște prunc spre cinstea ta și slava neamului vostru; căci eu am vrut prin tine să arăt oamenilor încă odată dragostea mea pentru ei și nemărginita mea putere binefăcătoare... și fiul tău se va chema Ludvig van Beethoven! »

30 Inchinu-mă ție, Doamne!... și eu mă tot legam de conservatorie... Apoi n'au tot dreptul și Wachmann și Caudella?... să-mi zică, și ei plictisiți de atâta zadarnică muncă:

— Da du-te, domnule, la Dumnezeu!... Ce stricăm noi dacă pe porțile deschise de perete ale Conservatoriilor
35 nu vrea să intre niciun talent remarcabil? Cum o să poată ieși din Conservatorie talente mari câtă vreme niciunul nu vrea măcar să intre? Ce să iasă, dacă n'a intrat nimica?

CRONICĂ [III]

Teatrele merg în genere slab anul acesta, deși artiștii sunt acum mult mai bine pregătiți a se prezenta publicului. Două celebrități europene, Duse și Mounet, fac și ele afaceri destul de rele.

Care să fie cauza?

Niciuna decât teribila criză economică și financiară care bântue țara.

Teatrele din Capitală nu se țin cu publicul bucureștean: provincialii sunt temeiul rețetelor, și la teatru ca și la tot comerțul Capitalei. O întrerupere de circulație pe liniile ferate, de oricât de scurtă durată, se resimte numaidecât pe piața noastră.

Când afacerile merg bine în țară, se poate zice cu siguranță că orice bilet eliberat la gările de provincie pentru București reprezintă și o intrare la teatru.

Bucureștenii au luat aerul de oraș mare: în sala teatrului, pe strade, în localurile publice, un vechiu bucureștean adesea nu mai cunoaște pe nimini.

Ei! cum merg afacerile astăzi și mai ales cum amenință să meargă iarna asta, e de prevăzut că teatrele nu pot avea mari speranțe pentru stagiunea ce s'a deschis. Nici-odată, poate, ca de astă dată, teatrul și opera națională nu vor fi avut mai multă nevoie de ajutorul Statului, ca să poată rezista cu onoare crizei.

* * *

Dar dacă și teatrul suferă de răul mers al afacerilor, oare publicității și mai ales publicității beletristice are să-i meargă mai bine?

In strâmtorarea în care se află publicul cel mare, oamenii dela țară, singurii producători, cine are să mai citească literatura mai mult sau mai puțin ușoară? In lungile seri de iarnă, omul are să-și rupă mintea cu problema zilei de mâine, a câștigurilor și polițelor de plătit; n'o să mai aibă inimă să se amuze cu o poezioară lirică ori cu o poveste umoristică.

Și cu toate astea, aflu că o nouă revistă literară și științifică va apare la Ianuarie sub conducerea unui inteligent profesor dela universitatea noastră.

In timpul de față, e o întreprindere foarte îndrăzneată. Ii urăm tot succesul moral pe care-l merită și care e aproape asigurat; cât despre succesu-i material, tare ni-e frică.

*
*
*

Oricât de părtinitor ar fi cineva, trebuie să mărturisească un lucru: adevărat succes n'a avut în țara noastră decât o singură revistă literară — *Convorbirile*; și l-au avut adevărat, pentru că nu l-au urmărit decât pe cel moral. Condițiuni speciale ale țării noastre, de curând intrată în cercul culturii europene, împiedică posibilitatea a mai mult de un succes în publicitate; omul trebuie să-și aleagă: vreun succes material, trebuie să renunțe la cel moral; vreun succes moral, nici să nu se gândească la cel material.

Ăsta a fost secretul succesului « *Convorbirilor* ». Toți oamenii cari au colaborat la acea foaie un moment nu s'au gândit să facă din pană profesiune, să câștige altceva decât merit prin producțiile lor.

Acuma iată întrebarea: se mai pot găsi astăzi o sumă de oameni, cu potrivite însușiri și înzestrări, cari numai așa, de dragul lucrului să se grupeze și să ducă o campanie ca a « *Convorbirilor* »? Și... ar mai fi o întrebare: ar avea oamenii aceia o directivă împrejurul căreia să se strângă ca voluntari călduros devotați împrejurul unui drapel?

Eu gândesc că la amândouă aceste întrebări, trebuie să le răspundem: nu.

Ce a fost posibil acu treizeci de ani la Iași, nu mai e posibil astăzi la București, și apoi — nu se găsesc oricând voluntari și călduros devotați și bine înarmați pentru luptă.

Asta e afacere de nemereală, și, fiind vorba de cultura unui popor, poți zice că e o afacere de mare noroc.

* * *

Ziaristica română a pierdut săptămâna trecută pe unii
5 dintre cei mai valoroși și mai spirituali reprezentanți ai ei
— pe Anton Bacalbașa — un talent și o putere de muncă
în adevăr extraordinare. Pentru aceea, pierderea iubitului
nostru confrate a produs o foarte adâncă emoțiune în tot
publicul.

10 Moartea lui deși normală — rezultat destul de limpede
de prevăzut, al unei grozave boale care-l săpa de demult —
a avut un pronunțat caracter tragic, și aceasta a adăogat
la durerea tuturilor câți l-au cunoscut.

15 După o muncă neobosită în publicitate și acum la
urmă în politică, Tony ajunsese să-și vadă viitorul asigurat,
grație numai și numai meritelor lui, talentului și activi-
tății lui proprie.

20 Tânărul sceptic de odinioară era acum soț iubit și pă-
rinte iubitor; boemul ușuratic era acum proprietar solid
— și tocmai acum îl ajunsese și moartea, care-l pândea
de mult.

25 Sfârșitul lui Tony seamănă cu al unui viteaz care,
întorcându-se, după crunte bătălii, victorios la vatra lui,
piere 'ngropat sub năruirea arcului de triumf ce i s'a
ridicat.

Glumă neroadă a fatalității!

* * *

30 Fatalitatea a făcut două glume la fel în aceeași zi.
În aceeași zi, a murit și vechiul artist și profesor Ștefan
Vellescu.

A umblat omul prin lume departe de teatru, bătut de
amare suferinți, și când s'a reîntors la teatrul lui, să-și
aline, sub iubitul acoperământ, sufletul obosit, n'a apucat
să deschiză bine ușa, să treacă bine pragul casei lui, și
35 moartea l-a și apucat în brațe.

Omule! să-ți fie totdeauna frică de îndeplinirea unei
mari dorințe!... tremură de câte ori e s'atingi un mare bine!

CRONICA TEATRALĂ

ELEONORA DUSE — MOUNET-SULLY

Cei doi meteori au trecut pe dinaintea ochilor noștri: s'au arătat strălucind orbitori, s'guduindu-ne până 'n
5 adâncul sufletului și au dispărut de pe cerul nostru, lăsându-l și mai întunecat decât fusese înainte de magica lor apariție.

Eleonora Duse... Mounet-Sully, — au trecut pe la noi aceste sublime stele ale artei moderne și acum, ne între-
10 băm: fost-a o realitate sau un vis acele minunate arătări?

Să intru în cercetarea amănunțelor tehnice ale acestor doi comedieni *hors ligne* e de prisos. Câți i-au văzut au
avut prilejul să rămână uimiți; pentru cei cari n'au avut
15 norocul să-i vadă ca noi, orice cuvinte ar fi slabe spre a face înțeleasă cât de pe departe impresia ce n'o poate cineva avea decât privind-i și ascultându-i pe acești luceferi ai artei, acești incomparabili, divini virtuoji.

Margareta Gautier, Magda, Gioconda!... Othello, Ruy-Blas, Oedipus!... Nu se poate spune decât palid și
20 opac impresia adâncă ce o fac aceste puternice și luminoase întrupări.

De mult am spus-o... Artistul dramatic este și un executant instrumental și un instrument: executantul e
sufletul, instrumentul este corpul. Un executant virtuoz
25 nu poate mult fără un instrument perfect condiționat ca structură și ca acordare, și instrumentul cel mai perfect condiționat în toate sensurile nu va putea da mai nimic în mâna unui executant nedibaciu:

Un Paganini e foarte încurcat cu o vioară dela Moși,
30 și un Stradivarius rămâne ca o vioară dela Moși dacă a

picat în mâinile unui agiamiu. Un Stradivarius în mâna lui Paganini — iată norocul, și fapta norocului în artă se numește minune... și Eleonora Duse și Mounet-Sully — amândoi executanți divini și instrumente divine — sunt două minuni în toată accepția cuvântului.

Eleonora Duse este acum de patruzeci de ani: în culmea vârstei și prin urmare în culmea desvoltării talentului — executanta, sufletul, a ajuns la apogeul desvoltării, instrumentul la apogeul puterii de încordare. Celebra *diva* s'a născut la Vigerano, în Italia, în 1859. De copilă mică a suit treptele scenei, am putea zice treptele tronului ei, ea, regina, care unde se arată nu găsește decât supuși ascultători și fanatici. Pretutindenii unde apare, stăpânește, fără o idee cât de ascunsă de nesupunere sau revoltă. Zilele trecute a domnit ca suverană adorată în cele două mari capitale ale Europei luminate, la Paris și la Berlin.

Mounet-Sully e mai bătrân dar tot așa de tânăr încă. Născut în 1841 la Bergerac în Franța, era destinat de părinții lui unei cariere mult mai puțin glorioase. Făcându-și o cultură clasică deplină și cu mult succes, se dete, contra voinței familiei, carierei dramatice. Un eminent critic francez, al cărui nume îmi scapă, scrie despre Mounet Sully următoarele profunde cuvinte:

« Artist mai mult grec și roman decât spaniol și mai mult spaniol decât francez, dar parizian prin modernitatea tendințelor sale romantice și prin căutarea constantă a efectului fizic, Mounet-Sully s'a ridicat la prima treaptă printre societarii Comediei Franceze în repertoriul lui Sofocle, Corneille, Racine, și al lui Shakespeare și Victor Hugo ».

Atâta este destul, sper, zic eu, întrerupând citatul din articolul criticului francez.

Sunt în adevăr incomparabile verva și puterea dramatică a acestor doi mari comedieni.

Deși de școale cu desăvârșire deosebite — italianca reprezentând realismul modern, iar francezul stilul susținut romantic și clasic — amândoi atingând culmi neajunse până la ei. Și cu toate astea, vedeți că tocmai aceea ce

numim în arta de execuțiune *truc* este absolut același la amândoi. Voiu proba-o îndată.

S'a pus adesea întrebarea: artistul în genere și în deosebi artistul comedian trebuie oare să fie sincer?

5 Diderot este de părerea mea: nu! nu trebuie artistul să fie sincer; el nu trebuie să aibă sinceritatea propriu zisă, ci sinceritatea sincerității; cum am zice, artistul nu trebuie să simtă el — nu trebuie să aibă chiar simțirea; el trebuie să aibă simțirea simțirii... Dar despre aceasta nu e locul
10 să vorbesc mai pe larg aici; să reviu dar la *trucul* artistic.

Cine a fost la «Dama cu Camelii» a remarcat jocul, incomparabil de adânc al Dusei când, în scena de revedere cu demult pierdutul și vecinic neuitatul Armand, ia în amândouă mâinile capul junelui ei iubit: «Armando!... Armando!...»
15

Ce efect colosal face brusca tranziție între mișcarea întâia pornită de surprinderea omoritoare de dulce, cum zice poetul, și mișcarea a doua pornită din nespusa voluptate a eroinei văzând pipăit că nu e vis, ci realitate
20 ființa adorată ce i s'a apropiat de sânul bolnav.

Ei bine! Absolut, dar absolut acelaș *truc* îl are superbul Mounet-Otello când apucă în mâini capul scump al Desdemonei... O mișcare... Fiara turbată a prins în ghiare
25 țeasta drăgălașe a blândeii și nevinovatei patriciane venețiene... Ai crede că are s'o sdrobească dintr'o strânsură... Ș'apoi, brusc, o altă mișcare, cu desăvârșire alta: ce dulce, ce caldă, ce îmbătătoare mângâere!

Ce sublim moment — și la Duse și la Mounet! și ce *truc* simplu, cu toate astea... Poftească și alții să-l exploateze!
30

Încă odată: să vorbesc de toate creațiunile pe cari ni le-au arătat aceste două incomparabile geniuri dramatice, să analizez cu deamănuntul tehnica lor ar fi imposibil. Precum lumina soarelui nu se poate explica minții
35 omenеști cu vorbe și cu clădiri retorice, ci ochiul omenesc trebuie s'o văză ca să-i înțeleagă într'o clipă splendoarea, — asemenea și producția de artă.

Unde *trucul* de virtuositate al amândurora atinge culmea — și, lucru curios! câtă asemănare de procedeu

găsim și aci! este în «Gioconda» a Dusei și în «Oedipus» al lui Mounet.

Strălucita și extravaganta concepție a lui d'Annunzio, — femeia care-și reîntoarce amorul soțului ei artist și-l apucă
5 mai cu putere tocmai după ce, și anume fiindcă și-a pierdut brațele, — ar fi, desigur, o operă absurdă și irealizabilă pentru teatru, fără sublima putere de concepție și de execuție a divinei Duse...

Și Oedipus, cel mai minunat erou al capodoperei capodoperilor, tragedie vecinic neîntrecută, cum s'ar mai putea
10 întrupa așa cum l-a gândit sublimul bătrân Sofocle, decât cu măestria miraculoasă a lui Mounet-Sully?

Să joci, într'o dramă pe eroina amoroasă, fără brațe, și într'o tragedie, pe eroul, fără ochi!... Absurd!

15 Nu! priviți pe Duse-Gioconda, pe Mounet-Oedipus! Puterea geniului.

Se povestește că într'un concert prodigiosul Paganini a rupt rând pe rând, una câte una, trei coarde ale magicei sale alăute, și a continuat să execute bucata lui de variații
20 incredibile pe o singură coardă: apoi, a frânt arcușul și, aruncându-l jos, a continuat *pizzicato* pe coarda ultimă; la urmă, transportat, a rupt și ultima coardă și a făcut *fermata* concertului bătând, cu degetele lui noduroase, două *grupetti* de tambur pe dosul instrumentului.

25 Duse și Mounet pot mișca o sală până 'n fundul sufletului, stând pe loc, întorși cu spatele la public, cu ochii'nchiși, fără a pronunța o silabă, fără a face să se auză un suspin: o simplă respirație, imperceptibilă ca mișcare materială, poate fi, pentru acești binecuvântați copii ai muzelor inspiratoare, de ajuns ca să ridice ușor greutatea celei mai groaznice situații dramatice: *trucul* cu care să pătrunză până în adânc sufletul spectatorului.

30 Au stat puțin la noi acești luceferi călători... S'au dus! Fie-le, pretudindeni, firmamentul pe unde vor trece senin! Ne-a făcut mult bine lumina lor în treacăt. Neuitate momente de emoțiune artistică!

Cum ziceam la începutul acestei cronici... Ca doi meteori au trecut pe dinaintea ochilor noștri: s'au arătat strălucind orbitori, sguduindu-ne până 'n adâncul

sufletului, și au dispărut de pe cerul nostru, lăsându-l mai întunecat decât fusese până la magica lor apariție!

* * *

5 Domnule cititor, fac prinsoare că, citind rândurile de mai sus, dumneata crezi cum că eu am văzut pe Duse și pe Mounet-Sully.

10 Ei bine! să n'apuc să mai scriu încă o cronică pentru *Pagini literare*, dacă i-am văzut vreodată pe acești mirifici virtuoși... dar nu numai pe scenă, — nici măcar pe stradă...

Uite! învață-te minte: așa se scriu în genere pentru dumneata cronicile noastre teatrale.

TEATRUL NAȚIONAL [I]

Pentru ce ne-am face iluziuni?

De sigur, teatrul național nu prosperează; teatrul național nu inspiră multă prietenie publicului, n'are destui
5 amatori pasionați.

Această instituțiune, atât de populară în toată lumea civilizată, nu are astăzi la noi alt sprijin serios decât galantomia Ministerului Instrucției Publice. Și lucru foarte
10 ciudat: teatrul, care a renunțat la sprijinul său natural, adică la dragostea publicului, plătește foarte scump galantomia oficială; teatrul a intrat într'un cerc vicios, din care cu greu va mai putea ieși: cu cât îl părăsește publicul, cu atât aleargă la ajutorul ministerului; cu cât îl ajută ministerul, cu atâta-l părăsește publicul.

15 Minunat lucru!

În capitala țării, avem un singur teatru național, înzestrat cu privilegii extraordinar de favorabile, ajutat cu aproape o jumătate de milion, apărat cu desăvârșire de concurență similară, adică de concurența unui alt teatru
20 românesc, și din zi în zi, cu cât îi cresc privilegiile, cu cât îi sporesc ajutoarele, cu atâta merge mai slab.

A cui să fie vina?

Fără nicio ezitare, acel ce cunoaște afacerea va răspunde: vina este a teatrului și a ministerului.

25 Ceea ce se face la teatrul național *nu este teatru*.

Se pot plânga artiștii și amicii teatrului că publicul nostru nu are sentimente patriotice și naționale; asta este poate o plângere dreaptă; poate că 'n adevăr publicului nostru îi lipsește entuziasmul orbesc față cu magicele epitete
30 de « român » și « național ». Dar nu se pot plânga artiștii că

publicul nu iubește *teatrul național*, fiindcă așa lucru nu există decât cel mult pe jumătate: *național*, o fi, poate; dar *teatru*, nu-i de loc.

5 Firește, n'am nici loc, nici intențiune să aștern aci o critică tehnică amănunțită despre jocul artiștilor noștri, despre talentul unora, ori mai ales despre lipsa de talent a altora. Mai la urmă, sunt perfect convins că nici în lipsa de talent a multora dintre artiști nu prea stă cauza slăbiciunii teatrului nostru, precum nici talentul cutăruia sau
10 cutăruia l-ar împuternici.

Cauza decăderii teatrului național stă în altă parte, anume în absurda organizare administrativă și în demna tovarășe a acesteia — în și mai absurda conducere artistică.

15 Câteva observațiuni, mai ales asupra acestei din urmă, vor face și pe cititorul mai puțin deprins cu ale teatrului să înțeleagă că am dreptate.

Dintru început, trebuie să spun că în teatrul național nimeni, dar absolut nimeni, nu are autoritate deplină, nici ca putere administrativă, nici ca direcțiune artistică, și
20 dacă nimeni n'are autoritate, firește că nimeni n'are nici răspundere.

Personalul artistic este peste măsură de numeros; cea mai mare parte a personalului se compune din creaturi cu
25 totul lipsite de dispozițiuni artistice; și ceea ce e ciudat este că artiști de talent apar din cale afară rar, iar publicul este osândit să vadă pe scenă mereu umpluturile cele mai sarbede.

Mai zilele trecute, pare-mi-se, s'a produs un scandal în toată regula din pricina asta. Publicul, cum mi se spune,
30 a huiduit aproape — pe un artist, ori pe o artistă, nu mai știu bine. . . Ce trebuie să fi fost, dacă mult răbdătorul public și-a pierdut obicinuitu-i sânge rece!

Piesele în genere nu se studiază; a ști textul rolului, mai mult sau mai puțin fără ajutorul suflerului, asta este
35 maximul datoriei unui actor, și se 'nțelege că la maximul acesta, ca la orice maxim, nu poate ajunge fiecare.

De aci rezultă o desăvârșită lipsă de siguranță atât în jocul fiecăruia, cât și 'n complexul mișcării. Momente de ezitare; stângăcie; greșeli de pas; încurcătură de dialog; replici obținute în ruptul tirbușonului; în genere, figuri

țepene, parcă ar fi împrumutate dela panopticul lui Braun; mâneci cari parcă n'ar avea mâini vii înăuntru, și nimica! nimica parcă n'ar bate sub jiletcă, afară de ceasornic! — o îngăimeală, o producție îngălată, fără nicio vioiciune comunicativă, — în sfârșit... în sfârșit, lucru de beilic.

Publicul nu înțelege de ce nu-i place, dar nu-i place: în loc de căldură nervoasă, de pe scenă, simte că-i vine o dogoare rece și obositoare; suferă un act, două, trei, cinci, și iese omul fără să știe ce să zică: i-a plăcut — nu i-a plăcut... Căci la urmă vede omul că i s'a înfățișat ceva merit să-i facă plăcere, și tocmai cu acest scop venise și el la teatru.

Atunci se acată omul de minimul de pricepere ce-i e permis: de piesă ca piesă; cel puțin, în piesă a văzut o intențiune intelectuală; cât de prost debitare, unei fabule tot îi rămâne un înțeles.

Și de aci rezultă că dacă a văzut cineva o piesă, trebuie să fie o piesă din cale afară amuzantă ca să-l mai atragă măcar încă odată.

Și de aci rezultă că spectacolele, cât de bune ar fi piesele, trebuiesc schimbate mereu.

Și de aci rezultă că trebuiesc învățate mereu și iute piese multe și nouă.

Și de aci rezultă că graba strică treaba, că piesele nu se pot învăța și iute și bine, și că, urmând această sistemă, la teatrul național se joacă din ce în ce mai slab.

În toată lumea, se merge la teatru și pentru piesă, dar mai ales pentru joc; la noi, se merge cu mult mai mult pentru piesă, și foarte puțin, adesea aproape de loc, pentru jocul artiștilor.

O să atrag atenția publicului asupra unui cusur grav al artiștilor noștri în genere.

E un principiu elementar de teatru așa numitul diapazon. Tonul actorului trebuie să fie ridicat în proporție cu mărimea sălii, și toți actorii trebuie să vorbească în același ton.

Ia ascultați o piesă la teatrul național.

Acel care începe ia un ton așa de jos, încât de abia se aude din locurile apropiate de scenă. Al doilea care-i

răspunde lasă și mai jos tonul; al treilea și mai jos, și, din scenă 'n scenă, din act în act, tot mai jos, așa că ajung la un fel de gargariseală de ventriloc, din care este imposibil publicului să mai înțeleagă decât frânturi de vorbe pe ici pe colo.

Cum le e tonul, așa și temperamentul. Incep moale, merg și mai moale și, din mai moale în mai moale, la sfârșit, iese o fleșcăială completă.

De aceea, la toate reprezentațiile, actele dela 'nceput fac oarecum mai mult efect: pe de o parte, actorii tot parcă ar avea la început oarecare ton și temperament, iar pe de altă parte, nici publicul nu e încă de tot obosit.

Dar un teatru, ca să placă, trebuie să fie fierbinte, să dogorească până 'n fundul galeriei.

Actorul, actorii, când ies pe scenă, trebuie să fie niște posedați, să aibă pe dracu 'n ei: prin ochi, prin sprâncene, prin gură, prin vârful degetelor, prin toți porii, să scoată pe dracul acela și să-l arunce asupra publicului.

O clipă să nu-l ierte pe public a-și veni în fire și a-și da seama de ce vor cu el: să-l ia repede, să-l sgudue, să-l amețească, să-l farmece, să-l aiurească, să-l smintească — mai știu eu cum să zic!

Când or ieși din teatru, nici doi ochi să nu fie uscați și siguri: toți să fie împăinjeniți de emoțiune, umezi de plâns ori de răs.

Așa teatru, da. La așa teatru, dă năvală publicul ca la o binefacere; căci, în adevăr, că nu sunt multe frumuseți pe lumea noastră mai mari decât un bun teatru.

Dar cu scâlămbăituri distilate, cu maniere macaronice, cu îngăimeli mălăiețe de parcă ar mesteca mucava, fără umbră de căldură și de convingere, și toate făcute în silă, de dragul paragrafului respectiv din bugetul cultelor, — firește că ai să umpli greu teatrul, chiar împărțind bilete gratis cu pachetul.

Dar n'ar fi chip de îndreptare?

De sigur că da.

Când teatrul național ar avea în București o concurență similară, — adică un alt teatru românesc, și acela, pe lângă românesc, ar fi și teatru, de sigur că ar avea sorti de îndreptare.

Cum?

O anecdotă va răspunde mai bine decât mine.

Regretatul meu amic Hübsch, om foarte de spirit, cum l-am cunoscut toți, mi-a povestit-o:

5 Ca inspector al muzicelor militare, a mers odată într'un oraș de provincie, să facă o cercetare. Ajungând noaptea târziu, i-a venit foame și a întrebat pe un vătășel de stradă unde e vreo locandă. Era una singură deschisă la ceasul acela.

10 Flămândul intră și întreabă pe birtășul somnoros ce poate să-i dea de mâncare:

— Stufat, răspunde negustorul.

— Altceva n'aveți?

— Nu.

— Nu mănânc stufat.

15 Și pleacă.

... Dar i-e foame: se întoarce iar.

— Frate, n'ai altceva decât stufat?

— Nu.

— Apoi, nu ți-am spus că stufat nu mănânc?

20 Birtășul, privindu-l lung, răspunde:

— Dar dacă-i mânca?

— Nu mănânc! răspunde Hübsch supărat și iese în stradă.

Birtășul iese și el și începe să-și închiză prăvălia.

25 Hübsch vede lucrul și se apropie:

— Mă rog, dar... stufatul... e bun?

— Prima! zice birtășul.

— Ei adu, să 'ncerc.

A mâncat omul și, când să plătească:

30 — Ai văzut? zice birtășul; nu ți-am spus eu că o să mănânci?

A doua zi la dejun, când erau și alte birturi deschise, se înțelege că Hübsch n'a mai mers la locandă să mănânce stufat.

35 Așa e și cu teatrul național.

Când o mai fi și altul deschis, din două una: ori are să-și pună mai multă 'ngrijire în bucătărie, ori are să fie osândit a-și mânca stufatul singur.

Voiu reveni cu tot dinadinsul asupra teatrului național.

TEATRUL NAȚIONAL [II]

Notițele mele din urmă asupra teatrului național au supărat multă lume.

5 Nevinovatele observațiuni tehnice, cu totul obiective și lipsite cu totul de vreo atingere personală, mi-au pricinuit destule neplăceri.

10 Artiști, de aminteri oameni inteligenți și chiar de spirit, mi-au spus că eu persecut interesele societății dramatice și ale teatrului; iar d. director general, un om plin de tact de aminteri, mi-a pretins nici mai mult nici mai puțin decât să-mi dau numaidecât demisia din comitetul teatral, unde sunt delegat de amicul meu d. Delavrancea, primarul Capitalei.

15 Acelor artiști, pe de o parte, le-am răspuns că a da poze bune societății dramatice, și a atrage, cu oarecare pricepere, atenția celor în drept și în putință de îndreptare, asupra lipsurilor teatrului național, nu însemnează de loc a dușmăni interesele instituțiunii și societății dumnealor, ci tocmai dimpotrivă.

20 Domnului director-general i-am răspuns pe de altă parte că, fiind delegat al primarului la teatru tocmai în virtutea titlurilor mele de publicist, nu mi se pare de loc incompatibil postul meu onorific în comitet cu exercitarea profesiei mele de publicist.

25 Dar cu d. director a mers puțin mai greu decât cu artiștii: d-sa nu s'a mulțumit din parte-mi numai cu enunțarea unei propozițiuni foarte logice, — cum am zice, pe românește curat, cu o vorbă aproape de mîntea omului, — și a voit să mă ia cam repede; a încercat a mă face să'n-
30 țeleg că orice judecată fie cât de dreaptă asupra teatrului

— din momentul ce nu face pur și simplu reclamă servilă actorilor, actrițelor, suflerului, regisorului, directorului special de scenă, directorului nespecial, adică general — este un act, nu de interesare morală binevoitoare, ci de ostilitate față cu instituțiunea de cultură numită teatru național, și că prin urmare eu, din momentul ce am judecat despre teatru, nu mai pot urma să dau direcției consilii ca membru în comitet...

Și iarăși:

10 — Trebuie să-ți dai demisia!

— A! domnule director general, am răspuns eu, mă iartă să judec altfel decât d-ta. O demisie, fie chiar dintr'un post absolut onorific, nu se dă decât în două cazuri: când vrea omul să și-o dea, ori când poate altcineva să i-o ia. 15 Eu nu vreau să mi-o dau, și d-ta nu ești acel altcineva care ai putea să mi-o iei. Până la expirarea termenului legal, ori până la schimbarea actualului consiliu comunal, nu plec din postul onorific ce mi-a acordat primarul decât în cazul când voi fi destituit. Scurt...

20 La asta, d. director general a zâmbit cu aceeași blândețe pe care i-o cunoaștem toți: momentul de iuțeață îi fusese, din norocire, trecător.

Pe urmă, despărțindu-ne în cei mai buni termeni — după ce d. director a recunoscut că trebuie să-mi permită a judeca 25 și eu despre teatru, — m'am gândit mai bine.

Să las că am sinceră stimă atât pentru d. director, care e un om cu deosebire afabil, cât și pentru mulți artiști, cărora ar trebui să fiu cu totul nepriceput ca să nu le prețuiesc talentul, mult puțin cât îl au, — dar eu nu mai vreau, 30 din principiu, să supăr când scriu și, dacă nu pot scrie despre ceva fără să supăr pe cineva, și mai ales pe cineva pe care-l stimez, atunci, despre acel ceva, mă mărginesc a gândi pentru mine, fără să mai comunic și altora părerile mele, și mai ales într'o gazetă așa de colosal răspândită ca « Universul ».

35 Înă în notițele mele trecute, neînchipuindu-mi că va trebui să le regret atâta, am apucat să promit că voi reveni cu dinadinsul asupra teatrului național. Trebuie deci să reviu cum am promis; dar cum aș putea face asta, fără

să supăr pe nimeni? E greu de sigur, dar nu chiar imposibil; ba încă, având noroc, poate să și îndreptez greșala ce am făcut-o în notițele trecute. Ce nu poate omul când vrea?

 Ia să vedem... Curaj!

5 Teatrul nostru național n'are decât artiști de foarte mare valoare; cel mai puțin: fiecare are enorm talent; cel mai mult: unii au chiar geniu.

 Nu există teatru pe lume, unde repertoriul să fie mai potrivit cu personalul și personalul mai potrivit cu repertoriul.

10 Pe niciun teatru din lume, nu se face o mai ingenioasă punere 'n scenă; pe nicio scenă din lume, nu se joacă piesele cu mai multă vervă, cu mai mult *entrain*, cu mai multă căldură comunicativă, ca pe scena teatrului național dela noi.

15 Ceva mai mult: nicăieri în lume nu se știu rolurile mai bine ca la noi; nicăieri, ceea ce se numește *l'ensemble* nu e mai desăvârșit.

 Ceva mai mult... Dar ce trebuie mai mult!?

20 Ei? Cu toate astea, lipsește ceva teatrului, și, din norocire pentru onoarea lui, lipsa aceea nu e din vina lui, ci din vina altcuiva... Ii lipsește năvala publicului.

 Cine poate fi de vină decât publicul?

25 Lipsa de sentiment național și naționalist a publicului, lipsa acestuia de patriotism, dacă ne putem exprima astfel, lipsa lui de conștiință română și românistă — iată singura lipsă a teatrului nostru.

 Ce face la noi înalta societate, care lasă teatrul nostru părăsit simplului noroc al repausului duminical?

30 Cred oare domnii și doamnele din înalta societate și din societatea cultă că un teatru național se ține numai cu copii, bone, elevi, pedagogi, studenți, soldați, amployați comerciali, popor, etc.?

35 Dacă așa cred, apoi atunci să-mi dea voie să le spun că e trist, și e trist mai ales astăzi, când s'a deschis excelentul circ regal Sidoli... Mai ales, cu legea repausului duminical, duminicile și zilele de sărbătoare precum și ajunurile acestora, tot Sidoli o să fie călare.

 E de sigur o neleală concurență — unul călare și altul pe jos...

Dar tot așa ar fi când s'ar admite părerea mea, pe care de mult am dat-o publicității?

Dar ce ar fi mai ușor de realizat?

Pentru încurajarea societății dramatice, a teatrului național adică, să se instituiască o societate de doamne și domni din înalta societate. Toți membrii și membrele « Societății de doamne și domni din înalta societate » pentru încurajarea societății dramatice să se lege prin jurământ, ba nu! mai bine prin subscripție plătită înainte pe un număr de ani, a lua cu abonament măcar toate lojile de jos și dela mijloc, și măcar toate stalurile de rangul întâiu și al doilea, precum și una sută cincizeci de galerii numerotate, plătind măcar cinci la sută peste prețul seral. Dar atât încă nu e destul: fiecare membru al « Societății de doamne și domni din înalta societate » pentru încurajarea societății dramatice, să se oblige a veni regulat la teatrul național, sau, în caz de forță majoră, a trimite oameni de serviciu în loc — fiindcă nu e convenabil să joace artiștii români în fața unei săli goale...

E ceva mai ușor, mai normal, mai național, mai patriotic decât realizarea propunerii mele?

Crez că nu... Crez ceva mai mult: o națiune — câtă vreme merge la teatru numai pentru ca să se amuze, iar nu pentru ca să-l încurajeze, și câtă vreme nu încurajează produsele sale naționale, fie ca industrie, ca știință, ca litere, ca arte, pe orice cale, beletristică, artistică, agricolă, orticolă, viticolă, ridicolă; câtă vreme nu se hotărăște a preferi săpunul național cașcavalului străin, — o națiune nu poate face progres; și o națiune care-și înțelege menirea ei, scopul ei, interesele ei, idealul ei, în sfârșit tot ce e al ei, e datoare să facă progres; căci fără progres se 'nțelege că nu poate progresa, și dacă nu progresează — atunci n'a făcut nimic!

Încă odată insist asupra meritelor teatrului național român și asupra urgenței și imperioasei necesități a înființării unei « Societăți naționale de doamne și domni din înalta societate română pentru încurajarea societății române dramatice ».

Și acum, când sper că n'am mai supărat pe nimeni și că prin urmare nu mai trebuie să demisionez din postul

onorific dela teatru, lucru care m'ar costa prea mult —
acum încheiu...

Am fost promis în notițele mele trecute că voiu reveni
cu tot dinadinsul asupra teatrului național... Ei! promit
5 astăzi cu tot dinandinsul că asupra teatrului național
multă vreme n'am să mai reviu.

TEATRUL NAȚIONAL [III]

Stagiunea Teatrului Național se deschide poimăine
23 Septemvrie.

N'am putea îndemna îndeajuns publicul, — mai ales
5 acea parte a publicului, care, întemeiată desigur pe merite
reale, are dreptul a se numi elită românească — să iasă
din indiferența sa față cu această instituție de artă națio-
nală, moderându-și pretențiile *a priori*, prea exagerate,
și dând mai multă atenție atât producțiilor dramatice
10 originale cât și artiștilor noștri.

Precum am mai spus altădată, sunt trei feluri de pro-
ducțiuni de artă — unele, mai presus de orice critică,
consacrate prin sufragele spiritelor luminate acumulate de
pe vremuri; altele, mai prejos de orice critică, incapabile
15 a obține vreodată un sufrag favorabil, și altele, capabile a
obține dela unii aplauze, dela alții huidueli, dela alții o
simplă ridicare din umeri; deci, producțiuni la nivelul
criticei.

Cine e chemat să facă această critică? — publicul
20 actual.

Acest public judecă, iartă sau osândește o lucrare,
după sensul lui actual, după pornirea unor spirite cari
la un moment dirijează judecata mulțimii, după reclamă
sau cabală, fără să lege prin felul său de judecată judecata
25 publicului de mâine sau de poimăine.

Producerile acestea, cari stau la nivelul criticei actuale,
seamănă cu niște călătoare pe brâul îngust al unui munte
prăpăstios, mergând încet: în sus, e piscul pierdut în alba-
strul cerului luminos, acolo unde stau glorioase cele mai
30 presus de critică; jos, e prăpastia neagră, în care sunt menite

a pica și a rămânea sdrobite și uitate pe veci cele mai prejos de orice critică.

Dar se mai pot compara aceste producțiuni, încă neconsacrate pentru a sta pe piscul înalt și încă neosândite
5 a cădea în prăpastie — se mai pot compara cu animalele inferioare, asupra cărora este permisă vivisecțiunea, în interesul științei, superior oricărei morale sau porniri de milă.

Autorii unor astfel de producțiuni sunt gânditori puțin
10 mai răsăriți din mulțimea vremii lor. Ei, cu un chip mai interesant și mai deosebit, pot să arate adevăruri mărunte, firimituri de adevăruri mari, și fac astfel publicului lor, care nu stă deocamdată în contact chiar cu un geniu, serviciul că desfac aci *en détail* o marfă ce se găsește undeva departe *en gros*.

15 În comerțul intelectual al speței, ei se însărcinează să joace, între marii cugetători și publicul cel mare, rolul micilor debitanți stabili sau ambulanti, după capitălașul lor, după tarabă sau tolbă.

Se 'nțelege că la micul debitant marfa e mai mult sau
20 mai puțin trezită, câte odată mai bine păstrată, altădată cam stricată, dar totuși, o marfă destul de bună pentru mușteriu care, la izvorul cel mare al bogăției, nu putea ajunge și care o poate găsi aci la 'ndemână într'o prăvălioară modestă.

25 A! dar mușteriu este adesea cu atât mai exigent și mai caprițios, cu cât e mai puțin deprins la gustul lucrului!

Intrebați pe negustorii de mode: o să vă spună că pe
30 cea mai rafinată și mai pretențioasă aristocrată bătrână o împacă mai ușor decât pe o tânără mahalagioaică agiamie.

Acesta este rolul teribil al mușteriuului mic: să tortu-
reze pe micul debitant.

Mușteriuul cu cât e mai mic cu atât e mai bogat în pre-
tenții și 'n amănunte de critică! cu atât mai multă auto-
35 ritate și siguranță, cu cât mai puțină pricepere!

Mușteriuul vor, unul să fie lucrul coala mai așa, altul,
din contra, dincoace mai aminterea; pentru unii sunt
prisoase tocmai acolo unde alții constată lipsuri; calități
se par unuia defectele ce izbesc pe altul, și viceversa.

In fine, câți mușterii atâtea capete și, firește, tot atâtea pretenții și exigențe; ba adesea, ceva mai mult: unuia și aceluiași singur, azi îi place așa, mâine aminterea, și poi-mâine altfel.

5 Și acum, întorcându-mă la Teatrul Național, a cărui bogată programă de repertoriu am citit-o toți zilele acestea, ia să vedem.

Nimini desigur — afară, se înțelege, de autorii res-
 10 pectivi, și poate dintre aceia nu toți — nu va putea avea pretenția că toate aceste piese sunt niște producțiuni mai presus de orice critică, deși e foarte posibil ca una două, chiar trei, să fie niște modeluri de gen. Dar dela aceasta, până a socoti că toate au să fie mai prejos de orice critică și că Teatrul Național nu merită nicio atenție, mai ales
 15 din partea societății culte și alese, este o enormă distanță.

Nu; piesele ce se vor juca nu sunt mai presus de orice critică, dar nu sunt nici mai prejos; sunt producțiuni la nivelul criticei. Ele trebuie să intereseze publicul nostru, care 'n definitiv nu e compus din spirite incapabile a
 20 digera altceva decât capodopere.

Încă odată, nu putem îndestul îndemna publicul să dea Teatrului Național toată atenția.

Stagiunea se deschide Sâmbătă, 23 Septemvrie, cu «Ovidiu», celebra și ultima poemă dramatică a nemuritorului Alecsandri.
 25

Nici nu se putea face o alegere mai bună pentru deschiderea stagiunii în împrejurările actuale, când vecinii noștri de peste Dunăre au pus copilărește în discuție drepturile noastre de străveche latinitate la Marea Neagră!

30 Dobrogea!...

Tomii!...

Ovidiu!...

[BENEFISSUL]

Este știut că datinele au și ele soarta tuturilor lucrurilor: cu cât se 'nvechesc, cu atâta slăbesc și 'ncet-încet, mai curând sau mai târziu, trebuie să dispară.

5 Se vede însă că nu poate fi pe lume regulă fără excepție; căci iată că există la noi o datină veche, care, în loc să slăbească cu vremea, dimpotrivă se 'ntărește: ca un copac menit să supraviețuiască omenirii, în fiecare primăvară, această minunată datină înmugurește, înfrunzește și acoperă cu foile ei fațada, laturile și dosul teatrului național și toate răspântiile Capitalei.

E vorba de datina reprezentațiilor extraordinare în profitul personal al cutăruia sau cutăreia dintre artiștii noștri dramatici.

15 Fiindcă voiu spune câteva cuvinte despre această datină sfântă, să întrebuițăm cuvântul consacrat; actorii și actrițele numesc reprezentația extraordinară dată în folosul lor personal: *benefissul meu*.

— Te rog, nu mă refuza! Dacă un om ca dumneata nu va încuraja arta... Ia-mi un bilet la *benefissul meu*!

Să-i zicem prin urmare pe numele tehnic, scurt, *benefiss*.

* * *

Să schițăm în câteva cuvinte fiziologia unui *benefiss*.

25 Două scopuri urmărește un artist sau o artistă dând un *benefiss*; pentru aceea, un *benefiss* trebuie să aibă două rezultate — întâiu, cel moral; al doilea, cel material.

Astfel, un artist sau o artistă dă totdeauna *benefissul* său cu o piesă în care joacă un rol sdrobitor, — sdrobitor, nu pentru el sau ea, ci pentru camarazi: *beneficientul*

lucrează cinci acte cu câteva clipe de 'nterupere, potrivindu-și miza 'nșenă¹⁾ așa ca el să fie totdeauna în mijloc, iar ceilalți îi țin de jur împrejur scui pătoarea²⁾ la potrivită și respectuoasă distanță.

5 Acestor artiști cari pun în rândul întâiu succesul moral, iar pe cel material în rândul al doilea, le trebuie totdeauna pentru benefiss o piesă mare, strălucitoare, dar mai ales nouă, ne mai văzută până acum pe scena noastră.

10 Astfel, nu m'aș mira ca pe la Mai, când încep căldurile, să văz pe un artist într'un benefiss cu *Cyrano de Bergerac*, sau pe o artistă cu *l'Aiglon*, celebrele piese ale lui Rostand.

Sunt însă și artiști sau artiste cari pun în rândul întâiu succesul material, iar pe cel moral în rândul al doilea.

15 Aceștia se mulțumesc cu orice piesă, fie chiar veche, aibă în ea chiar rolul de confident sau de suivant, numai să fie creația-i proprie³⁾, și numai să fie benefissul convenabil, dacă nu chiar strălucit, ca profit material.

20 Sunt în fine unii, foarte rari, din norocire, cari nu gândesc de loc la succesul moral: ei dau un benefiss în care nu joacă de loc; în timp ce camarazii lucrează în fața rampei, beneficiantul se descurcă cu casierul, după ce a pândit pe controlori și biletieri ca să nu-i tragă chiulul⁴⁾.

Dar aceia!...

25 — Dar aceia, pe Dumnezeuul meu, doamnă marichiză! aceia n'au inimă, ca să zic așa!

* * *

Benefissurile nu sunt numai strict individuale; adesea se unesc doi, câteodată trei sau chiar mai mulți artiști și artiste să dea, cu parte dreaptă, un benefiss.

30 ¹⁾ Alt cuvânt tehnic, care 'nsemnează punerea în scenă, adică determinarea pozițiilor și mișcărilor fiecărui personaj în complexul jocului unei piese.

²⁾ Alt cuvânt tehnic, care însemnează a avea un rol mai mult de auditor pe scenă, decât de actor; de exemplu, în vechiul teatru clasic francez, confidenții și suivantele; eroul sau eroina scoteau tirade chilometrice, iar confidentul ori suivanta moțâia de-a'n picioarele ascultându-i.

35 ³⁾ Alt cuvânt tehnic, care însemnează întâietate de producție a unui rol, nu din punctul de vedere calitativ, ci din punctul de vedere cronologic: actorul dacă a jucat cel întâiu un rol pe scena română, oricum să-l fi jucat, însemnează că l-a creat.

40 ⁴⁾ Tot un cuvânt tehnic.

Toate benefissurile în tovărășie se isprăvesc cu mâhniri de o parte sau de alta, sau de amândouă, sau de toate părțile, când sunt mai mulți tovarăși.

Mai întâi sunt imputările de lipsă de zel la plasarea 5 biletelor; apoi încurcături de socoteli, pe urmă, ceartă, la urmă... tot ce poate urma din ceartă.

Plasarea biletelor! Iată secretul, iată cheia unui benefiss!

Sunt artiști cari niciodată nu și-au putut plasa o replică sau o mișcare așa de bine cum știu să-și plaseze pachetele 10 de bilete. Și fiindcă omul, chiar artist dramatic să fie, este invidios, nu știu dacă inspiră între artiști atâta invidie unui camarad succesele profesionale ale altuia toată iarna, câtă-i poate inspira arta plasării unui benefiss primăvara.

* * *

15 Dar să vedem cum se plasează un benefiss.

Mai întâi, benefissul se anunță cu cel puțin o lună înainte, pentru ca beneficiantul să aibă destulă vreme de trepădat.

În vremea aceasta, beneficiantul aleargă: la palatul de justiție, la ministere, la comandamentul de armată, la 20 pensionat, la spitale, la toate administrațiile mari, în cafele, birturi, berării; face pretutindeni apel la « sentimentele naționale, care 'ndatorează pe oamenii inteligenți să încurajeze arta dramatică națională », « căci iată, de exemplu, Ungurii, despre cari noi zicem așa ș'asa; iată-i, cum încurajează pe artiștii lor; pe câtă vreme la noi, arta este 25 lăsată 'n părăsire; teatrul dă mereu deficit, fiindcă publicul inteligent desprețuește arta națională » și așa mai departe.

Încet-încet, mai cu binele, mai cu de-a-sila, a treia parte din sală este plasată. S'au acoperit cheltuelile.

30 Ce te faci cu celelalte bilete neplasate?

La poliție!

Pachetele de bilete se 'mpart pe colori, de pe colori pe secții, de pe secții pe subcomisari, și de pe subcomisari pe negustori.

E gata benefissul.

35 * * *

Un alt secret al benefissului este alegerea serii: unele seri sunt avantajoase, altele ingrate.

O sâmbătă seara — mai ales dacă în sâmbăta aceea a fost repaos dominical, adică sărbătoare, și a doua zi prăvăliile sunt închise toată ziua — este seara cea mai bună: publicul vine fără teamă de a doua zi dimineața — fiindcă
 5 în genere un benefiss anunțat pentru 8 ore foarte precis, începe pe la 9 și jumătate precise și se termină cam pe la 1 și trei sferturi nu tocmai precise.

Alegerea serii dar e prima chestiune...

A! dar serile sunt numărate, și dorințele nu. Și, Dum-
 10 nezeul meu! sunt intriganți, adulatori, târători, cari știu totdeauna să-i răpească meritului drepturile.

— A! mișelul! mi-a luat seara mea! mi-a paralizat benefissul!

Pentru aceea, artiștii prevăzători, spre a dejuca intrigile,
 15 chiar înainte de deschiderea unei stagiuni își aleg o seară în primăvara viitoare.

— Domnule director general, vă rog să-mi acordați o seară în 1901 pentru benefissul meu!

— Dar, doamnă, nici n'am început stagiunea 1900—901...
 20 Mai aveți răbdare... Să vedem... De ce atâta grabă?

— Pentrucă nu voiu, domnule director general, să mai pat ce am pățit anul acesta cu benefissul meu, și să mai caz într'o miercuri, zi de post, și o mare înmormântare în societatea înaltă, în care am atâția aprețiatori ai talentului
 25 și creațiilor mele!

— Dar, doamnă, așteptați măcar să apară calendarele pe anul viitor, să vedem ce zi putem să vă acordăm...

Toată rezistența directorului este de prisos; beneficianta și-a ales deja duminica din ajunul lui Sf. Gheorghe anul
 30 viitor. In anul viitor, Sf. Gheorghe, sărbătoare în care se țin închise prăvăliile toată ziua, cade într'o luni.

— Duminecă!... ș'a doua zi închis tun peste tot...

Iată o seară de benefiss!

...Inceputul la 8 ore foarte precise...

35

*
*
*

Ți s'a întâmplat poate, cititorule, ca și mie, să vezi o pisică lucrând un șoricel într'un colț, unde l-a prins în sfârșit, după o îndelungă vânătoare...

Uite la ea, cum îl ține de scurt! uite-te la el, cum se sbate aiurit, pierdut, fără nicio speranță de scăpare! Auzi-o cum mormăie de fieros, și auzi-l pe el, cum, din când în când, scoate sărmănelul câte-o plângere leșinată!

5 Dar iată că o altă pisică intră pe ușă și, cu ochii țintă, începe să pășească grav, înaintând către camarada ei. Camarada, la apropierea camaradei, începe să gargari-sească grozav. E amenințată de concurență; camarada vine să-i dispute prada, și prada disputată poate scăpa...

10 Teribil proces psihologic! Dramatică situație!

Iată aci o parabolă...

Cele două camarade sunt doi artiști dramatici, umblând fiecare să-și plaseze benefissul; șoricelul este un amic, un «om inteligent, care trebuie, ceva mai mult, e dator să încurajeze arta națională!»

15 Pe când unul dintre artiști l-a prins pe șoricel și-l lucrează în colțul unei berării, iată că intră pe ușă camaradul concurent...

20 Cu ochii țintă, începe să pășească grav, înaintând către camaradul lui... Camaradul, la apropierea camaradului, începe să gargarisească grozav... etc.... etc.

* * *

Când vreau să încheiu aceste notițe, dau cu ochii peste un ziar din Iași.

25 Nu pot încheia mai bine decât reproducând din coloanele confratelui ieșan următoarea scrisoare, căreia ți-u să-i respectez cu sfințenie mai ales sintaxa:

Iată:

CUTIA CU SCRISORI

30 *Domnule Redactor,*

Din cauză că *iubitul meu camarad* Constantinescu, care a profitat de lipsa mea din Iași, și mi-a luat ziua de 9 April ce era oprită pentru benefissul meu, sunt silit a da benefissul meu tot în acea zi ca *Matinée* cu piesa: SAPHO și cu grațiosul concurs a marei noastre tragediane Agatha Bârsescu.

Mihail Popovici junior.

[PUBLICUL TEATRULUI NAȚIONAL]

Oamenii cari, în vremea noastră, se destinează producerii artistice sau literare au pe de o parte un mare avantaj: au, ce e drept, dinaintea lor o mină aproape neatinsă — o societate și o istorie națională, care până acum n'au fost zugrăvite decât foarte superficial —; au însă, în schimb, și o foarte mare greutate: se găsesc în fața unui public așa de amestecat, așa de lipsit de unitatea de cultură, de tradiție și de concepție, încât îi e aproape imposibil să-i afle acestui public o coardă comună, să știe cu ce și cum l-ar putea interesa deodată, măcar în mare parte, dacă nu pe tot acest public, care n'are deocamdată altă unitate decât doar numele de public românesc.

Din avantajul numit, rezultă o mare facilitate de producțiune, cu atât mai mare cu cât genul literar sau artistic este mai greu. Așa vedem că, de unde, până mai anii trecuți, toate încercările literare se făceau pe terenul poeziei lirice mai mult sau mai puțin ușoare, astăzi avem o producție enormă de romane, de romane și mai ales de teatru.

Cine are să le judece toate aceste producțiuni?

Natural că acela pentru care ele au văzut lumina — adică publicul românesc.

Ne închipuim, domnule cititor, că te-ai hotărît să mergem amândoi la Teatrul Național, să vedem jucându-se o piesă originală.

Să nu fim mitocani: să lăsăm paltoanele și galoșii la garderobă, fiindcă nu e frumos să intrăm plouați și plini de noroiu într'o sală așa de luminoasă, unde se află atâta lume curată; și afară de asta, în sală e cald; o să trebuiască să ne desbrăcăm și să facem din paltoane perne de ședere, și asta

n'ar fi convenabil, fiindcă am împiedeca pe cei dela spate să vadă și ei.

Să intrăm dar ; să ne așezăm la locurile noastre, și fiindcă am venit numa cu un sfert de ceas mai târziu decât ora
5 precisă indicată pe afiș, avem destulă vreme, până să se ridice perdeaua, să vedem puțin fizionomia aceluia pentru care producția dramatică va fi văzut lumina — adică fizionomia publicului.

Uite colo în cele două loji alăturate... Sunt două fa-
10 milii înrudite, din elita țării noastre.

Am avut onoarea să le fiu cunoscut și m'au primit adesea la dânsese acasă ; pot prin urmare să-ți dau în privință-le prețioase informațiuni.

Iată. Dama cea mai în vârstă, bătrâna, este mama celor
15 două dame ; cei doi domni sunt ginerii ei, și cei trei tineri, domnișoarele și junele ofițer, îi sunt nepoți.

Toți membrii acestei familii, începând cu bunica, sunt oameni de o completă cultură europeană, în cel mai strict înțeles al cuvântului : mari și luminați amatori de artă și
20 de literatură, și unii dintre ei înzestrați chiar cu mare talent artistic.

Bunica și-a făcut odinioară educațiunea la Paris ; acolo a trăit în cercurile artistice și literare din cea mai fragedă copilărie, până când, măritându-se cu un tânăr boier,
25 care avea o înaltă situație politică în patrie, s'a re'ntors aci.

El a ținut în București, până și-a crescut copiii, un salon vestit, unde se adunau pe vremuri toate spiritele distinse. Acolo, în salonul ei, se făcea artă, literatură, politică ; acolo
30 au cântat pe vremuri cei mai mari artiști cari au trecut pe aici ; acolo și-a citit Alecsandri primele poezii ; acolo s'a pus la cale unirea țărilor.

Pasionată mai cu seamă de muzică, ea a fost o pianistă de așa valoare încât, dacă nu s'ar fi măritat, putea face o strălucită carieră europeană.

De aceea, poate că'n nici o familie românească nu se
35 găsec la un loc atâți muzicanți, toți adânci cunoscători ai artei.

Afară de asta, sunt și mari amatori de teatru. La Paris, sunt iubiți și stimați în toate cercurile artistice.

Acum, iată în loja de alături a lojilor lor. Vezi dumneata, pe doamna care intră acum așa de frumoasă gătită, urmată de bărbatul dumneaei.

5 Sunt niște oameni foarte onorabili și stăpânesc o avere de câteva milioane.

Această puternică avere s'a făcut în scurtă vreme; norocul, suflând în pânzele luntrașului, îl duce repede la liman.

10 Neguțător în târg câtăva vreme, apoi arendaș de moșii, și la urmă mare întreprinzător de lucrări publice și alte afaceri, a ajuns acest copil din popor, care, la casa părintească din provincie ar fi rămas plăpumar subțire, a ajuns unul din cei mai cu vază capitaliști ai țării.

15 Doamna a fost la rându-i inteligentă. Văzând că, cu cât afacerile bărbatului prosperează, cu atât dumneaei trebuie să însemneze mai mult în lumea bucureșteană, s'a gândit — mai bine târziu decât niciodată! — să învețe a scrie și citi românește și franțuzește, dela o guvernantă belgiană.

20 Mâncând, i se face poftă omului. Așa, doamna noastră, învățând cititul și scrisul în două limbi, s'a gândit că o educație completă cere și o artă de agrement, mai ales că aveau și un piano în salon — salon, fără piano, nu merge.

25 Fiindcă însă e greu dela o vreme să 'nvețe cineva repede muzica, până una alta, și-a cumpărat un clavir mecanic, pe care l-a pus în salon lângă o fereastră dela drum, pe unde se vede și de-afară înăuntru...

30 Seara, cu perdelele ridicate, se pune d-na la clapele clavirului și le mângâie cu degetele, pe câtă vreme guvernanta, discret ascunsă după perdea, învârtește manivela la spatele mașinii magice.

Asta face cu atât mai multă senzație în toată vecinătatea, cu cât domnul înțelege mai puțin pentru ce cruda umanitate, insuflată de duhul cel rău, nu încetează odată să născocască feldefel de instrumente de tortură.

35 A! dacă ar avea el tot atâta autoritate asupra nevastei, câtă a avut asupra fiului, care acuma a intrat în facultatea de drept!

Căci, în treacăt, pot să-ți spun o istorie foarte nostimă, care s'a petrecut în familia aceasta.

Acum câțiva ani, unicul fiu, a avut nevoie de prepara-
 țiune pentru ca să poată intra în liceu. Atunci, tatăl și
 mama s'au hotărât să ia un student sărac, care să dea lecții
 fiului lor. Studentul acela, pe lângă lecțiile ordinare, și-a
 5 propus, vrând să îndatoreze pe părinți, să învețe pe copil
 și primele începuturi de vioară; căci studentul, pe lângă
 cursurile facultății de litere, urma și cursul de vioară la
 Conservator, unde trecea între elevii distinși.

De aceea a propus doamnei, să cumpere o vioară eftină
 10 pentru copil. Doamna a cedat, vioara a fost cumpărată,
 și copilul a dovedit, dela primele încercări, că mama nu
 cheltuisese bani degeaba pe nobilul instrument.

Tatăl, care foarte rar sta ziua acasă, având atâtea da-
 raveri în lume, vine odată peste zi supărat dela afaceri și
 15 aude o țârliitură depărtată, dinspre odaia unde făcea lecție
 băiatul lui.

Aleargă... și află cele petrecute... află că fiul său se în-
 delectează cu mofturi, în loc să învețe carte.

Turbat, ia vioara, o sparge de mobile, strigând stu-
 20 dentului:

— Pentru asta-ți plătesc eu bani munciți? ca să-mi
 faci copilul lăutar?... Afară, măgarule! că ți-o sparg în cap!

Studentul cuminte n'a așteptat să i-o zică de două ori...

A! iată domnul de care vorbim se scoală din loja lui...
 25 Iși îmbracă paltonul... Pleacă...

Desigur trebuie să aibă daraveri prea serioase la Clubul
 agricol... Ei! e greu unui om de afaceri să dispună de trei
 ore libere...

Acu te întreb pe dumneata, cititorule, ce piesă ar putea să
 30 placă și să intereseze, în acelaș timp, pe cele două familii
 cari au venit cu bunica la teatru, și pe doamna care și-a
 părăsit clavirul ei favorit cu manivelă și a rămas acum
 singură 'n lojă?

Dar ce este acest sgomot?...

35 Trei lovituri — ca la Comedia Franceză!

Atențiune...

Perdeaua se ridică.

RAPORT CĂTRĂ D. BARBU ST. DELAVRANCEA, PRIMARUL CAPITALEI

Domnule Primar,

5 Ați binevoit a mă însărcina cu facerea unui raport asupra divertismentelor artistice populare. Viu respectuos a vă supune aci raportul meu.

Dintre toate artele frumoase, Muzica și Teatrul sunt, cu nenumăratele lor genuri, acte de divertisment. Ele sunt deaminteri cele mai accesibile și înțelesului și mijloacelor publicului celui mare. Astfel, voiu vorbi despre vulgarizarea lor la noi.

Trebue stabilit dintru început, Domnule Primar, că Teatrul și Muzica, fiind foarte populare, nu au, precum cred mulți la noi, prea mare nevoie de sprijinul oficial. Ar trebui, prin
15 urmare, depărtată din gândul oricărui doritor de a ajuta dezvoltarea lor la noi, sistema subvențiilor fără măsură, mai ales când sistema consistă în a spori subvențiile unei întreprinderi cu cât succesul îi scade. Mult rău poate pricinui sistema aceasta nechibzuită. Intemeiată pe idei
20 greșite, ca, de exemplu, « e o datorie a încuraja arta națională » și « acolo unde publicul nu voește a susține o instituție de artă, Statul este obligat să dea tot concursul... » etc. această sistemă favorizează totdeauna mai mult pe acei ce voesc să se numească artiști decât aceea ce s'ar putea numi cu
25 adevărat artă, și de aci poate rezulta un mare rău — pe măsură ce s'ar înmulți artiștii, arta să se împuțineze.

Dacă însă susțiu aceasta, nu înțeleg că trebue să se refuze orice sprijin oficial producțiilor de artă populară. E bine ca o instituție de artă să fie, într'un chip rațional,

ajutată pe cale oficială, acest ajutor obligând-o la îmbunătățirea treptată a producției artistice, la înavuțirea repertoriului, la achiziții de piese nouă și la montări extraordinare. Afară de asta, ajutorul oficial poate obliga la limitarea prețurilor de intrare, punând frâu nesațiului de câștig material și făcând astfel accesibilă publicului celui mare petrecerea intelectuală.

Dar dela aceasta și până la ideea că Statul sau comuna sunt datoare să acopere neconținut deficitele, ori în ce proporție s'ar prezenta și ori din ce cauză ar proveni; — dela ajutor pentru încurajarea unei întreprinderi, spre a o pune în stare să cucerească din ce în ce mai mult favoarea publicului și până la susținerea ei aproape exclusiv din munificența oficială — este o enormă depărtare.

În cazul întâiu, se dă, ca în toată lumea, ajutoare unei instituțiuni în proporție de 10—15% asupra veniturilor produse de activitatea proprie a acestia. La noi, răsturnăm proporția. În toată lumea se dau prime de încurajare capacității, sânguinții și succesului; noi socotim că trebuie să dăm prime de încurajare neglijenței, incapacității și lipsei de succes.

Comuna București dă o însemnată subvențiune Teatrului Național, subvenționat în același timp de Stat, de județ și de Casa Regală. Dar acest teatru, cum este organizat ca instituțiune oficială, n'a putut și nu va putea fi niciodată un teatru popular. Voiu arăta pentru ce.

Mai întâi, în principiu, acest teatru are pretenția de înaltă școală, care voiește mai mult să se impună de cât să se potrivească gustului public. Apoi, atât administrația cât și conducerea artistică se face de către persoane care n'au nici un interes material propriu de apărat, paralel cu interesul afacerii însăși. Afacerea condusă cu mai multă sau mai puțină competență, meargă mai bine sau mai rău, fie ca succes moral, fie ca reușită comercială — , conducătorii nici nu câștigă, nici nu păgubesc. Este de ajuns adesea pentru ambițiune onoarea de a conduce o înaltă instituție de cultură oficială, ori cari ar fi rezultatele, mai cu seamă când răspundere nu încape, sau când vina pentru lipsa de succes se poate ușor arunca pe sarcina publicului «indiferent,

incult, incapabil de dragoste pentru artă în genere și desprețuitor în deosebi față de arta națională... » De aminteri, pentru lipsa de succes artistic n'avem aci o măsură sigură, lipsind din București un termen de comparație, o concurență similară serioasă ; iar cât pentru nereușita comercială, aceea nu poate face rău, ba face, poate, chiar bine: înaltele autorități respective nu numai că lichidează deficitul trecut, dar încă sporesc subvenția pe viitor.

10 Bucureștii au nevoie de un teatru care, liber de orice legături oficiale, să se 'ntrețină cu cinste artistică din propria-i activitate, — un teatru făcut cu talente reale, cari să se impună publicului, nu cu mediocrități și nulități îngăduite, cari n'ar putea trăi fără miluire oficială, — un teatru con-

15 dus cu adevărată competență ; cum am zice: publicul bucu-reștean are nevoie de un teatru care să aibă nevoie de public. Intr'un așa teatru, n'ar fi loc pentru incapacitate și pentru lipsă de talent decât cu periclitarea unor interese materiale personale, decât cu ruina întreprinzătorului, conducăto-

20 rilor și colaboratorilor.

Un teatru popular al Comunei — dat în întreprindere, sub garanții serioase, finanțare și personale, cu un caiet de sarcine rațional, în care să se prevadă felul cuvenit de spectacole și de punere în scenă, să se stabilească un maxi-

25 mum al prețurilor de intrare — un așa teatru, căruia să i se dea o primă de încurajare asupra încasărilor brute, și aceasta numai la spectacolele compuse din lucrări originale românești — ar fi o adevărată binefacere atât pentru public cât și pentru talentele reale, literare și dramatice.

30 Pentru aceasta ar trebui un local propriu, lucru ce până acuma nu există în București. Ar fi însă mijloace, Domnule Primar, să se construiască un teatru, care să rămână proprietatea Comunei, fără ca aceasta să facă însemnate sacrificii bănești, ba încă făcându-și chiar un izvor de câștig.

35 Pe lângă aceasta, prin clădirea unui teatru popular, Comuna va realiza încă un folos mare: înfrumusețarea unuia din punctele importante ale orașului.

Acest teatru ar trebui astfel amenajat în cât să poată fi exploatat tot anul, vara ca și iarna, cu reprezentații de comedie

și operă, română și străină, balet, varietăți, concerte, baluri, conferințe, șel. El ar deveni un focar de mișcare intelectuală.

La adăpostul unui așa teatru, Comuna ar putea, mulțumindu-se cu un venit cuviincios, să înființeze o orhestră
5 model, o mare orhestră permanentă, lucru ce, asemenea, n'a existat până acuma la noi, și care, exploatată cu competență ca și teatrul, ar ajunge să producă atâta cât să se poată întreține și neconținut îmbunătăți. Acea orhestră ar da regulat concerte, în timpul iernii și verii, cu prețuri
10 mici. Ea ar deschide era unei serioase dezvoltări a gustului muzical la noi.

Este adevărat că există la noi o sumă de orhestre și orhestrine, cari se contopesc uneori, spre a se desface din nou, în fel de fel de combinațiuni, întemeiate pe simplul
15 scop de speculă. Toate însă și totdeauna sunt înjghebate în condiții meschine și compuse din elemente de strânsură mai puțin decât mediocre. Și barem, dacă ar fi acele combinațiuni oarecum durabile, așa ca, dintr'o îndelungată conlucrare, să ajungă artiștii la oarecare siguranță de *ensemble*
20 și la stăpânirea unui repertoriu; dar fiind toate de ocaziune și de scurtă durată, deși pe ici pe colo dispun de unele elemente distinse, nu se poate obține de la dânsule de cât producții mai mult sau mai puțin îngălate, nedemne de atențiune serioasă și incapabile de a interesa și pasiona publicul
25 cel mare.

Toate acestea servesc birturilor, cafenelelor și localurilor de băuturi, unde publicul este atras și îndemnat prin sgomot la consumațiune, și unde, prin urmare, nu poate fi vorba de vreo pretențiune la serioasă producție artistică.

30 Bucureștii mai au o sumă de bande de lăutari, al căror repertoriu este compus în cea mai mare parte de muzică națională.

Muzica aceasta, deși foarte interesantă ca motive și forme melodice, n'a fost până acuma cultivată decât de
35 practicanți fără școală. Lipsită aproape cu desăvârșire de combinațiuni armonice și mărginită la structură primitivă, muzica lăutarilor, după obicei și tradiție, este mult mai puțin o petrecere intelectuală de sine stătătoare decât un accesoriu al unor altfel de petreceri.

Este adevărat că între lăutarii noștri se găsesc mulți executanți de o dexteritate cu atât mai remarcabilă, cu cât mai toți sunt așa numiți urechianți, autodidacți fără școală, dintre cari unii ating chiar virtuositatea; aceasta —
 5 pe lângă caracterul genuin al muzicii lor — explică succesele pe cari le obțin unii dintre ei în deosebite centre europene. Dar orice încercare din partea lor de a executa, în deosebi de repertoriul lor original, muzică europeană cât de ușoară, a dat și dă rezultate prea puțin fericite. Pe de-o parte banda
 10 lor, nu dispune de varietatea multiplă a instrumentelor; pe de alta, chiar cei mai excelenți executanți, fără școală sistematică și fără educațiune artistică, nu pot pricepe, în afară de rutina și tradiția lor orientală, modul de interpretare a muzicii europene.

15 Muzica lăutarilor, cultivată până acum numai în practică, fără nici o școală teoretică, și redusă numai la rolul de accesoriu al petrecerilor sgomotoase, nu poate deocamdată exercita vreo influență educativă. Comoară în stare masivă astăzi, ea așteaptă încă pe aceia cari să o ridice la demnitatea artei europene.
 20

Desigur ceea ce spun mai sus despre un teatru popular și despre o orhestră comunală sunt desiderate a căror realizare ar cere oarecare timp. Până atunci, s'ar putea încerca un început, imediat realizabil.

25 Comuna ar putea organiza pe tot timpul verii concerte populare cu muzică militară, obligate a avea un repertoriu ales și variat, în deosebite grădini publice, Duminicile și zilele de sărbători, diminețile dela 10—12 și serile dela 5½
 7½.

30 Toate aceste concerte ar costa foarte puțin — o sumă aproape de nimica pentru o comună așa de puternică.

Vulgarizarea artelor evoacă talente din cele mai adânci și mai umile straturi ale unei societăți. În centrele mari și luminate, apar neconținut talente, mai mult sau mai puțin
 35 remarcabile. E adevărat că epocile nu sunt toate de o potrivă de bogate în spirite inventive, și că uneori, după o epocă cu totul strălucită, vine una mai săracă, însă continuitatea nu încetează, tradiția se urmează în așteptarea unei alte epoce mai înfloritoare.

Circumstanțe istorice au împiedicat la noi cultivarea artelor frumoase în modul european, precum au împiedecat-o în tot orientul Europei; aci n'a putut străbate vântul Renașterii, și aproape patru veacuri, de altă lumină nu s'a
5 putut bucura lumea de aci decât de slabele licăriri ale candelii bizantine, întunecate și acelea de palida și fioroasa semilună.

Poporul, care este dator să muncească cu trupul, are, pentru recrearea forțelor sale, tot atâta nevoie de petrecere intelectuală pe cât cei mai puțini, cari muncesc cu inteli-
10 gența, au nevoie, pentru recrearea forțelor lor, de petreceri sportive.

Cu cât i se pun mai multe petreceri intelectuale la îndemână, cu atât este răpit de la nevoia de a se amezi, pentru divertirea inteligenței, prin băuturi vătămătoare și prin
15 alte petreceri rușinoase. Aceea ce vulgar se numește pofta de chef are rădăcini în sufletul omenesc. Inteligența omului care a fost robit de datorie și ținut în jugul ei o săptămână are nevoie să sburde câteva minute liberă de griji, și cu cât se deprinde cu un fel de petrecere, cu atâta trebuie
20 să-l practice mai stăruior. Este o datorie deci pentru acela care are puterea, să deprindă poporul cu petreceri înălțătoare și binefăcătoare desbărându-l cât e omeneste cu puțință de cele vătămătoare și înjositoare.

Multă vreme a fost lipsit poporul nostru de bunătățile
25 spirituale de cari se bucurau popoarele cele înaintate, acelea cari, din împrejurări istorice favorabile, și-au putut desvolta aptitudunile morale și intelectuale de rasă.

D-voastră, domnule Primar, și onoratului consiliu comunal vă stă în puțință a pune, precum v'am arătat, cu
30 puține sacrificii materiale, temelia unei instituțiuni de divertisment popular, cari, întreținute la nivelul european, să facă onoare Capitalei aducând bine publicului nostru foarte jinduit până astăzi în această privință.

Primiți, etc.

24 Mai 1900.

„APUS DE SOARE“

CÂTEVA NOTE

Am citit de mult, nu mai țin minte unde, că numai omul care fără temei își închipuie a avea talent, nu are încredere în sine. Numai acela aleargă după sufragele amatorilor: cele favorabile îl încântă; iar cele contrarii îl nenorocesc; și totuși, măcar contrarii, tot îi trebuiesc; dacă nu-l aplauzi, măcar detractează-l — numai să fie o părere, nu sta indiferent! consideră-l orișicum, numai consideră-l! El n'are încredere 'n sine; sufletul lui, care mereu se clatină și șovăie, are nevoie de o proptea, fie așa ori aminterea. După rezultatul sufragele, își schimbă starea sufletească și judecata asupra propriei sale lucrări; după opinia publică își face o programă; după succesele altora își croiește o manieră. De aceea, deși sunt destul de rare talentele originale, avem atâția și atâția artiști.

Talentul adevărat, din potrivă, este totdeauna bine căptușit, cu încredere în sine. Omul talentat e absolut indiferent față cu părerile altora despre opera sa: nici aprobările, nici desaprobările, nici neluarea 'n seamă, nimica nu-l mișcă, fiindcă foarte rar îl poate pricepe altcineva atât de bine și prețui așa de exact cât se pricepe și se prețuiește el însuși. Din această siguranță, rezultă personalitatea nealterabilă a adevăratului artist, asaltată de multiplele și variile păreri ale criticilor și amatorilor; din această neclintită încredere 'n sine rezultă: neîncovoierea artistului adevărat la gustul trecător al unei strimte epoce, particularitatea susținută a stilului său și nesocotirea mijloacelor de manieră, care, la un moment, i-ar garanta indubitabil succesul comod.

Rareori, adevăratul artist va asculta în privința operei sale părerile altcuiva, pe care trebuie să le fi pus multă vreme la încercare până să le acorde oarecare bine meritată considerație. De aceea, face totdeauna un efect penibil autorul care, cu prilejul unei exhibiții de artă, se tot vâără să-și dea, cu aer de autoritate, părerea... Și el!

— Imi place opera d-tale, zice artistului amatorul binevoitor.

— A! îți place? zice artistul... Atât mai bine!...

10 — Și să vezi *de ce* 'mi place...

— E destul că-ți place, domnule; restul este indiferent.

Alt amator nemulțumit:

— Opera d-tale nu-mi place...

— A! nu-ți place? Atât mai rău!

15 — Și-ți voi explica pentru care cuvinte nu-mi place...

— E destul că nu-ți place, domnule; restul e absolut indiferent.

Delavrancea este și el unul dintre aceștia din urmă, care 'mpart în dreapta și 'n stânga un «atât mai bine» sau un «atât mai rău», părându-li-se «restul absolut indiferent». Așa dar, nu anume pentru a spune ce părere am despre opera lui, m'amestec și eu în vorbă.

* * *

25 Nu m'a înzestrat ursitoarea cu vreun talent, nici cu vreo pricepere sau aplecare către arte; fiind fost însă în tinerețe sufler și regisor la teatru, dintr'o practică de câțiva ani, m'am ales cu câteva aforisme, care probabil s'or fi ruginit de când le port, dar pe care nu le mai pot schimba acuma la bătrânețe, — pe de-o parte că m'am deprins cu ele; iar pe de alta, că nu m'au amăgit aproape niciodată.

Astfel...

35 1. Când termometrele criticilor se ridică unele la 75 deasupra, iar altele coboară la 50 dedesubt de zero, să știi că și unele și altele sunt de fabricațiune puțin îngrijită, ori sunt deteriorate; și atunci, ca să afli aproximativ gradul adevărat, trebuie să faci media: 75 plus, 50 minus, egal 25 plus — o temperatură foarte plăcută.

2. Criticii—nu toți, dar foarte mulți—seamănă cu muscali, stând durdulii pe capră în piața Teatrului și schimbând între ei diverse considerațiuni și păreri asupra calităților și defectelor fizice ale copiilor cari se plimbă pe jos cu părintele lor.

3. Se poate o piesă excelentă să nu placă unor critici astăzi; iar mâine o piesă foarte slabă să le placă; o piesă bună va plăcea totdeauna publicului, mai puțin azi, mai mult mâine.

10 Încă odată, eu nu m'amestec în vorbă pentru a da lui Delavrancea blagoslovenia mea, de care n'are nevoie, ori pentru a-i face o imputare care l-ar mâhni... pentru mine. Dacă m'apuc și eu a scrie aceste rânduri e spre a mă lămuri, ca vechiu practicant, cu câțiva dintre cititorii «Univer-

15 sului», pe cari mi-i știu bine-voitori, asupra unei chestiuni oarecum importante pentru atât de bogata, deși încă atât de tânăra noastră cultură — tocmai de aceea pesemne, atât de puțin disciplinată.

* * *

20 Ia s'o luăm așadar liniștit, băbește.

Mă rog, ce este o operă de artă?

Este răsfrângerea unei vedenii personale; este, în semne înțelese de spiritul omenesc, icoana închipuirii unui spirit omenesc.

25 Prototipurile operelor de artă sunt creațiunile mitologice: îngeri, diavoli, balauri, chimere, sfinxi, grifoni, sirene, tritoni, zâne, zei, smei-zei, uriași, pitici, căpcăuni, ursitoare... și câte și mai câte altele, a căror listă completă (firește, foarte greu de făcut) n'ar încăpea în zeci de coloane ale

30 «Universului». Toate însă, toate sunt, cum să zicem?... minunății.

Asta e, se vede, o apucătură deosebită a minții omenеști. Lumea toată din miezu-i, care e pretutindeni, și până'n fundurile fundurilor care nicăeri nu se află, este minune,

35 minune și iar minune. Ei! asta nu-i ajunge omului: vrea să facă și el altă minune, și atunci, dintr'o lume, el mai face încă una — aceasta, închipuită, însemnează mai mult pentru el decât cealaltă în ființă.

Ia o pereche de aripe de porumbiel alb și un cap frumos de copil nevinovat, le'mpreunează și-și face un heruvim; îl aruncă în înălțimile cerurilor; și pe urmă încă unul, și'ncă unul, și apoi, mulți, nenumărați; și de aci, de jos,
 5 privește și se minunează cum acolo departe, așa de sus, acele stoluri de capete cu păr bălan, cu ochii albaștri, fără alt gând decât adorațiunea, se leagănă pâlپând din aripe în jurul izvorului de lumină.

* * *

10 ... O picătură de rouă ce cade din înălțimi reflectă din pereții ei tot văzduhul; ceea ce e fără margini în afară, se adâncește înăuntru ei, afundându-se iar fără margini. Așa e și sufletul omenesc, o oglindă sferică, având în adâncimea-i și o conștiință; de aceea, minunea fără margini, de
 15 afară, ne interesează mai puțin decât minunea din năuntru, tot așa de fără margini. Cu cât cea dintâi se tot depărtează de noi, cu atât cea d'a doua ne pătrunde mai adânc: cea dintâi *este*, cea de a doua *suntem*.

Atâta trebuie oglinzii: să aibă darul de a reflecta; încolo,
 20 fie sferică, fie tăiată ca diamantele'n fațete, fie achromă, sau colorată în orice chip, ea își va păstra mereu un mod acelaș de oglindire: totdeauna va fi un chip constant de raporturi între *ce* și *cum* se oglindește.

Care va să zică, aflându-ne în fața unei opere de artă,
 25 ceea ce ne importă e să vedem: există într'însa echilibrul acela, acel chip constant de raporturi între *ce* și *cum* e oglindit? într'un cuvânt, este ea logică cu ea însăși? Căci dacă ne importă altcumva decât logica proprie a lucrării, atunci ne rătăcim de nu ne mai putem găsi.

* * *

30 « Apus de Soare » este o dramă în genul așa numitelor Mistere sacre ale Patimilor Domnului, un gen teatral, care are o foarte apropiată înrudire cu genul de pictură numit *fresc*. Amândouă aceste genuri de artă s'au născut cam în
 35 aceeași vreme, în veacurile de mijloc, sub primele licăriri ale Renașterii. Amândouă seamănă mult prin toate pornirile inspirației și prin întreaga manieră de expresie:

proporții largi, mai mari ca măsura naturală; simplitate maiestoasă; coloare hotărîtă; lipsă de nuanțe intermediare și de clar-obscur; desen viguros, și, mai presus de toate, o sinceritate de concepție și o naivitate de expresie, pe care
5 numai ferventa credință le poate insufla.

De aceea, artiștii moderni, cari se simt pătruși de vederile misticelor veacuri de mijloc, sătui de excesul nerozesc al clasicității, se 'ntorc cu dragoste la școala primitivilor Renașterii și, când au adevărată vocațiune, bine fac!...
10 Mai scăpăm de producțiile de examen, fapte de elevi cari ar fi fost chemați să urmeze mai bine Facultatea de farmacie decât școalele de arte frumoase!

... Ni se mai ușurează sațiul de atâția Apoloni și Minerve și Diane după rețeta clasică — oribila saturație de atâtea
15 mardale mitologice râncezite în cartoanele de modele, ori prăfuite în rafturile cu cioburi de ghips!... Atât mai bine!

În acelea, au crezut alții, tinere! d-ta și cu mine nu mai putem crede 'n ele! Lasă-te dar de arta ingrată și mergi
20 de fă, mai bine, pilule! vei aduce mai real serviciu omenirii, și, astfel, îi vei inspira respect, în loc de compătımire.

*
* * *

« Apus de Soare » e o dramă în patru mari tablouri, a căror perfectă unitate se 'nchiagă împrejurul tipului cardinal — Ștefan cel Mare. În ele sunt adunate și coordonate
25 gradat și armonice, toate elementele acelei prodigioase figuri istorice și a mândrei sale epoce de eroism; naiva bonomie de răzăș cuminte și sănătos; blândețea și omenia față cu cei ce-l ascultă și-l iubesc; dragostea lui de copii și de cei
30 mici, ca a cocoșului împintenat pentru puii cari ciugulesc în raza pazei lui; pietatea pentru dispăruții tovarășii de atâtea strălucite biruinți și de rare, dar groaznice înfrângeri; îndrăzneala lui față cu orice primejdie; încrederea în vitejia și piloșia lui de ostaș; mila lui de dreptate;
35 aceea neîncovoiată nici la atingerea fierului aprins care-i arde carnea vie... Iubit, venerat, adorat de toată lumea lui, afară de trei palide umbre, care se vor risipi la ultima lui strălucire...

Pe urmă... El, stăpânul tuturilor, rob al creațiunii sale: Domnia Moldovei!... Ingenunchiând el dinaintea aceluia ce de acuma are să fie Domn, și, cu buzele cari aproape o jumătate de veac au știut porunci fără umbră de 'mpotrivire, sărutând mâna tânără care de-acu 'ncolo e chemată de soartă să poarte sabia Moldovei...

Dar acel suprem «Tatăl nostru» în limba clasică în care bătrânul erou l-a 'nvățat de mic copil!... Și sabia lui, nedespărțita-i tovarășe, pe care după ce a pus-o să-și îndeplinească ultima datorie, pedepsind pe cine a 'ndrăznit a voi și a gândi altfel decât gândește și vrea Domnul Moldovei, o părăsește meritatei odihne, odihnei ce-l chiamă acuma și pe el: «Ți-ai împlinit menirea, ca și mine!»... Și înainte de a-și da sufletul, colosul, privind «fără frică moartea, pe care a 'nfruntat-o de atâtea ori», rostește, făcându-și cruce, cuvântul cel mai sfânt ce l-a avut săpat în fundul sufletului: «Moldova!»

Și... Soarele apune.

Sunt în toate patru tablourile, grupurile așa de logic și de simetric așezate, ținându-se fiecare figură în potrivită perspectivă... Și totdeauna în față, aproape pe același plan, alături cu figura măreață a eroului, acea suavă arătare a copilei, Oana cea pe drept cuvânt iubită de el — tipul bunătății și cumineniei, supunerii și devotamentului — adorând pe strălucitul ei binefăcător ca pe un sfânt ce este — seamănă cu un luceafăr mic sclipind și el totdeauna împrejurul marelui astru...

Și totul apoi învăluit în atmosfera aceea de subțire ceață luminoasă specifică veacurilor eroice... și acele țarine și cetățui moldovenești, pline aci de melancolică poezie, aci de aspră mândrie.

* * *

Toate artele sunt surori bune... De multe ori una împrumută alteia grațiile și atributele ei.

Adesea se 'ntâmplă ca un suflet de artist să n'aibă parte 'n lume a îmbrățișa arta la care era el ursit. O alta, prin împrejurări, îi este accesibilă... Atunci, de dorul celeia de care n'a avut parte, o îmbrățișează pe aceasta, cu

patima ce simte el că i-ar fi plăcut aceleia; pe aceasta o mângâie cu căldura cu care ar fi iubit-o pe cealaltă. Și 'n cele mai înalte transporturi, el cu gândul tot la aceea și la aceea.

5 Un ochiu deprins cu lucrările de artă, chiar să nu-l cunoască pe Delavrancea, numai citind « Apus de Soare », fără să-l vadă reprezentat, trebuie îndată să gândească: a câștigat de sigur cultura românească un eminent literat; dar, tot așa de sigur, a pierdut un mare zugrav... Ce superbe frescuri decorative!

10 Dar un ochiu nedeprins cu d'alde astea are să ceară magistralelor frescuri de stil larg, amănunte picante de miniatură pompadour; are să pretindă totdeauna într'o tragedie eroică, trama ingenioasă — vreun copil de țâță
15 furat din leagăn și 'nnecat în prolog, regăsit la bătrânețe și salvat în epilog: « Mulțumesc, Dumnezeuul meu! » — sau vreo scrisoare scrisă înainte de actul întâiu, pe care toți în toate părțile, o caută, iar eroul nu poate expira până nu 'nghite la sfârșitul actului al cincilea scrisoarea... pier-
20 dută; — ori o să dorească sfredelirea gratuită a unui suflet care pe față s'a arătat întreg ca soarele...

* * *

Frescurile dramatice ale lui Delavrancea stau liniștite așteptând să treacă, vreme după vreme, pe dinainte-le
25 niște ochi deprinși să le simtă, guste și prețuiască la justa lor, atât de însemnată și de originală, valoare.

Dar, pe când ele stau așa liniștite, eu sunt cam neli-
niștit... De ce?

Fiindcă am citit undeva că apucătura și stilul omului
30 de talent au fost totdeauna numai în partea lor exterioară considerate de mulțimea secăturilor. Acestei părți externe, secăturile fac greșeala de le atribuesc succesul talentului; și acestei greșeli datorim potopul producțiilor de manieră, năvala de marfă ieftină în arte și 'n literatură... Ce să
35 le faci secăturilor, dacă nu 'nțeleg că alta e maniera și alta e mâna!

Să vedeți de-acuma cum au să ne inunde frescurile — ce mângăleală!

După « Apusul de Soare », ce bogate recolte au să ne răsară!

Ei! dar mai la urmă, lasă-le să răsară!... E loc în lumea asta și pentru flori vii și pentru sorcove moarte... Ce are
5 a face una cu alta — fabricațiunea cu prăsila?

* * *

P. S. — Dar n'are niciun cusur opera aceasta?

Drept răspuns la această întrebare a cismarului lui Apelles, cred de ajuns a cita vorbele unei femei vestite
10 pentru grațiile ei:

— Amicele mele pretind că am nasul cam cârn și buzele prea groase... Atât mai bine! Asta 'nsemnează că nu-mi pot găsi alte cusururi.

* * *

15 Ilustrul cismar al lui Apelles vorbește totdeauna cu multă gravitate despre respectarea adevărului istoric în artă. Eu nu am competența a mă amesteca în desbatere asupra unei așa de serioase chestiuni; am însă onoarea a-l ruga să citească, dacă meseria de critic îi lasă vreme,
20 următoarele câteva rânduri:

«...Niciodată un poet n'a găsit în istorie caracterele pe care el le-a reprezentat, și, dacă le-ar fi văzut, greu i-ar fi venit să le 'ntrebuințeze într'un mod fericit. Poetul trebuie să știe ce efecte vrea să producă, și acelor efecte să le știe subordona natura caracterelor sale. Dacă aș fi voit să arăt
25 pe *Egmont*, conform istoriei, tată a o spuză de copii, ușurătatea purtării sale ar fi părut absurdă. Imi trebuia deci un alt *Egmont*, ale cărui acte să fie mai în armonie cu intențiile mele practice: «Și acesta e, cum zice *Clara*, *Egmont*
30 al meu».

«...Atunci, la ce-ar mai servi poezii dacă ai pretinde numai și numai să repete povestirile istoricului?...»

CELLA DELAVRANCEA

A fost odată un copil mintos care, de mititel, se deosebea între ceilalți de seama lui prin pornire la biruință grea — apucătură de suflet mare.

5 Din cea mai fragedă vârstă, jucăria de predilecție era să domesticească un cal sălbatic... Cu îndărătnicie — puterea voinței neînduplecate — se apropia hotărît, de monstrul nesupus și căuta să-l atingă... să-l mângâie... și-l atingea... și-l mângâia frumos. Monstrul simțea parcă, la atingerea
10 copilului, că are aface cu un viitor stăpân, care o să-l birue, tocmai fiindcă-l iubește copilul cel mintos mai presus de orice pe lumea aceasta, și că în biruința lui — a monstrului așa de greu de domesticit, care la atâția ș'atâția le-a frânt gâtul — copilul și-a pus tot prețul vieții lui...
15 Și numai rari copii înțeleg așa de mititei rostul și prețul vieții lor — și numai aceia, rari, de mititei știu porunci...

Incet-încet, l-a tot mângâiat copilul, până când, într'o zi, în fața lumii din satul lui, care-i știa patima lui copilărească, i-a înfipt mâinile 'n coamă: calul — sălbatic — s'a smucit
20 târînd pe copil — să-l sdrobească; dar îndată, micuțul i-a sărit în spinare... și au pornit în goană, și au pierit în larg, departe, până unde nu mai puteau apuca ochii celor de față.

Mulți au zis:

« Copilul ăsta se duce la pierzanie... O să-i frângă gâtul
25 dihania sălbatică! »

Dar o babă, care cunoștea pe copil de mititel, de când el se tot apropia să mângâie calul nesupus, a gândit:

« Nu-i frânge gâtul, că și-a găsit stăpânul!... Cu sufletul se călărește, nu cu trupul, și călărețul ăsta mititel
30 are sufletul covârșitor sălbăticiei calului! »

Locuri străine multe a străbătut călărețul, și, pe unde a colindat, lumea care vedea tinerețea lui și înțelegea mai bine decât cei din satul depărtat ce încercare de supremă bravură face el — voind să birue până la stăpânire desăvârșită pe neînduplecatul monstru — l-a îmbrățișat, l-a 'ncurajat și l-a admirat... Și multe cununi i-a aruncat cu respect și dragoste, fiindcă nimic nu inspiră unui suflet întreg atâta dragoste și respect cât triumful unui suflet mare.

Intr'un târziu după aceea, când unii uitaseră de copilul dus departe, și când alții, puțini, încă-i mai duceau grija, iacătă se 'ntoarce, din depărtări, acasă 'n satul lui, copilul cu calul lui, domesticit.

Toți din sat, care mai de care, îl întâmpinară cu vorbe frumoase și cu mănunchiuri de flori, să-i arate câtă cinste se răsfrânge asupra satului întreg din biruința micului erou... In urma tuturilor, se vără și baba bătrână, aducându-i și ea o floare proastă de câmp.

Au voit unii s'o dea la o parte pe baba, dar ea le-a zis:

« Nu se poate... Trebuie să primească și dela mine un semn de mulțumire și de dragoste. Copilul știe că, de mult, de când se tot apropia să-și mângâie calul, eram și eu dintre puținii cari nu se 'ndoiau de biruința lui ».

Și, întorcându-se bătrâna cătră tânărul erou, i-a zis:

« Să trăiești, să-l stăpânești!... și-a găsit stăpânul! »

Ei! asta e numai o mică poveste; dar o poveste nu trebuie totdeauna să fie mare, ca să poată cuprinde un adevăr...

Tânărul erou este Cella Delavrancea; monstrul sălbatic domesticit este Arta; iar baba bătrână... aceea sunt eu.

ADDENDA

CRONICA FANTASTICĂ

Suntem în anul grației 3.874...

— Cum se poate?...

5 — Mă rog, mă iartă, amabile cititor. Dă-mi voie a te ruga să nu mă 'ntreperi până la fine. Imi promiți că mă vei lăsa să termin ceea ce d'abia am început? Comptez pe promisiunea d-tale. Rencepdar.

10 Suntem în anul grației 3.874; ne aflăm în cetatea *Tâmpitopole*, locuită de *Sinecorzi*, ciudate ființe bipezi, cărora le lipsește partea stângă a toracelui cu toate ale ei. *Sinecorzii* sunt un trib de Chinezi.

Deschid, cu permisiunea d-voastră, o mică paranteze istorică explicativă.

15 (Acum două mii de ani, Chinezii declarară rebel Rusiei, vastă țeară ce coprindea jumătate din continentul Europei. — Observați bine că narez numai faptele; nu fac niciun comentariu. — Bătaia avu loc pe fruntaria celor două țări. Chinezii triumfară și, trecând peste regimentele rusești ca peste un imens bulevard de cadavre, în o săptămână fură în capitala inamică, în două săptămâni ajunseră în centrul Europei și în trei, după ce străbătură și bătură, una
20 după alta, toate țările mari și mici, se opriră pe țărmii Atlanticului. Poate c'ar fi mers și mai nainte dacă ar mai fi avut cu cine să se mai bată... Lumea întregă sguduită, fu forțată a recunoaște realitatea acestei invaziuni și i se 'nchină. Două mii de ani au trecut, și Chinezii, cu perspectiva d'a domni până la judecata din urmă,
25 domnesc asupra continentului vechi pe care l-au chinizat — per-miteți-mi acest singur novicism — cu totul).

Inchid aci paranteza crezându-vă luminați de ajuns.

30 Acum, grațioasă cititoare și d-ta, amabile cititor, dacă doriți a face o excursiune prin cetate, procurați-mi plăcerea a vă 'ncrede în mine și a mă urma. Voiu fi prea fericit să vă serv de cicerone în *Tâmpitopole*, care, aflați și țineți minte, este numai o sucursală a Pe-Kingului.

Pornim?... A! mă iertați, fiți buni a vă arma cu aceste foi de palmier; o să vă fie nedispensabil pentru a vă apăra d'arșița soarelui.

35 Acum, aidem! O singură recomandațiune am a vă face: strâmbați puțin picioarele în maniera chineză; este un mijloc prezer-

vativ contra alunecușului porțelanului smălțuit cu care sunt acoperite stradele. Așa!

Priviți, mai întâi, aci, unul din cele mai superbe edificii; este pagoda idolului *Kin-Lau*; este locul unde se regulează afacerile privitoare la bramani. Aci este mai mare peste toți Mandarinul *Ti-Li*, mare învățat, care odinioară a fost trimis prin institute cu însărcinarea exclusivă d'a strâmba picioarele chinezilor de mici, pentru a le face să se bucure mai târziu de rachitism, calitate ce trece în mare considerațiune la chinezi. Așa e că este foarte mândră pagoda lui *Kin-Lau* cu arhitectura ei antică și culoarea ei galbenă. Cată să știți, culoarea chineză prin escelință este galbenul.

Aruncați-vă dincoace ochii; vedeți cazarma și cancelaria Mandarinului Păcei, *Lis-Kyng*, vice-gubernatorul militar și civil al Tâmpitopolei; aci este rezervoriul ordinei și păcei, stabiliment liniștitor al spiritelor prea iuți și corigător al moravurilor. Ia uitați-vă la chinezul acela care iese din cancelaria Mandarinului Păcei, unde și-a petrecut noaptea din cauză că s'a aflat dormind beat de opiu pe stradă. Vedeți-l, mă rog, ce deșelat pare a fi în urma corecțiunii ce i s'a aplicat.

Aici, este *Casa Justiției*. Ce severă faciadă! Totul respiră nepărtinirea și oarba dreptate. Intoarceți-vă puțin privirile spre acel nenorocit chinez care sosește asudat și gâfâind cu o hârtie în mână și năvălește pe scara principale a Casei Justiției! Il cunoașteți, este bietul *Pim-Pim*. Nu vă uitați că e slab și lihnit; era gras și burtos acum vr'o cinci ani, când adversitatea soartei îl îmboldi să intente proces unui vecin care-i răpise un puiu de curcă din curte. Vedeți-l, iese din Casa Justiției. Ce tristă figură! O să fie silit bietul chinez să bea cinci cești de ceaiu și șapte doze de opiu pentru a-și recăpăta buna umoare. Dacă nu vă este antipatică figura lui *Pim-Pim* și doriți să-l mai vedeți, veniți aci și mâne și 'n orice zi voiți, pe la orele astea; pentru dânsul procederea d'adineaori este o sacră datoriă pe care în toate diminețile o împlinește cu cea mai strictă fidelitate.

Edificiul de colo, pe ușa căruia se văd încrucișate două cotoare de lemn de banan — emblemă ce reprezintă libertatea 'n alegeri — este așa numita de Chinezi *Muma Tutulor*. Câtă gingășie în nume chiar. Sunt foarte picanți Chinezii într'ale lor.

Priviți d'încoace, pe poartă, această imagine alegorică: Plin de sudoare și despoiat, un chinez, condamnat la un supliciu analog cu al fetelor lui Danaus, aruncă cu o lopată colosale cătățimi enorme de aur în gura mereu deschisă a unui monstru etern flămând. Lugubră fantaziă!... Ați crede că această poartă este intrarea infernului, d'asupra căreia geniul cel rău, așa, de gust, a pus să se zugrăvească un specimen de modul cu care cineva petrece în regatul lui; ei bine, nicidecum: aci, am onoare a vă spune, este casa numită *Punga-publică*; Mandarinul cel mai mare peste astă *pungă* este *Pungaciul*, titlu dat prin simplă derivațiune etimologică.

Atențiune, doamnă! gravitate, domnule! Trecem pe dinaintea palatului lui *Sik-Tir*, guvernator general al Tâmpitopolei și reprezentant al Fiului-Soarelui dela Pe-King. Aș avea și aș voi să vă spun multe despre Sik-Tir, dacă în jurisdicțiunea chineză nu ar fi scris că se taie limba oricărui va cuteza să puie în discuțiune numele acestui suprem mandarin.

Să ne plecăm frunțile la pământ, după obiceiul pământului, și să ne vedem de cale.

Cred, acum, doamnă, că sunteți ca și mine de părere, după atâta umblet și fatigă, să intrăm în acest elegant stabiliment public. Vom lua și noi ceaiul și vom fuma opiul, repauzându-ne puțin. Din fericire, acesta este tocmai locul public de predilecțiune al tuturilor notabilităților chineze din Tâmpitopole. Este adevărat, nicăieri aici nu se servă ceaiul în mai bună calitate. Să intrăm.

Priviți pe chinezii mei cum șed cu indolență pe tapetele lor bizar colorate; vedeți cum, prin o mișcare d' o regularitate perfectă și egale, clatinând capul când afirmativ, când negativ, sorbind cu deliciu ceaiul și aspirând cu încântământ opiul, ei își petrec inocent timpul! O, tabel admirabil de moravuri păcifice! O, fericiți chinezi!! Binecuvântate ființe bipezi, cât este de invidiat soarta voastră. Voi nu vă frământați cu firea pentru nimic. Nu este nimic în stare să aducă un moment măcar de excepțiune în viața voastră calmă și neofensivă: nici rachitismul primatur al micelor chineze; nici legenda bietului Pim-Pim, fidelul vizitator matinal al *Căsei-Justiției*; nici crâmpielele de banan încrucișate pe ușa edificiului *Mumei-Tutului*; nici chinul sârmanului chinez care este condamnat la intrarea *Pungei-Publice* să 'ncerce a sătura pe nesăturabilul monstru; nici tăierea limbei din jurisdicțiunea voastră. Vouă, ceaiul, și opiul să vi se dea, . . . și 'ncolo, pace! O, de trei ori fericiți muritori!!!

Mă iartă, domnul meu, dacă mi-am uitat datoria de cicerone, lăsându-vă un moment, pe doamna și pe d-ta, pentru a mă adresa chinezilor mei. V'o jur că am făcut-o numai dintr' o mișcare interioară instantaneă și nerezistibile de sinceră admirațiune.

Pentru astă dată, vă cred satisfăcuți în d'ajuns. Sunt fatigat; permiteți-mi să mă retrag; vă las.

.....
Cum vi se pare, grațioși cetitori, apocalipsul meu?

Ce va să zică purtarea asta, vor striga unii din d-voastră; în-tâiu ne arunci peste două mii de ani în viitor, ne spui niște comedii extravagante, ne plimbi, ne 'ncurci, și-apoi ne lași în Tâmpitopolea d-tale fără să ne spui cum să venim îndărăt; ne lași în un loc necunoscut, bizar, straniu, rătăciți.

— Iubiți lectori, nu sunteți de loc rătăciți. N'aveți nevoie de conducerea mea. Luați bine seama, a fost numai o glumă fantastică: sunteți acasă, la d-voastră, între ai d-voastră... în București, în Țeara Românească. Priviți în jurul d-voastră; îmi pare că cetiți *Ghimpele*.

(*Ghimpele*, 9 Iunie 1874, *semnat*: Car...).

ISTORIA UNEI EPIGRAFE

Știți ce este imperialist.

Știți de cine vreau să vorbesc.

De bătrânul nostru redactore ebdomadare — scuzați-mi acest
5 nou calificativ neuzitat până acum pentru persoane —; de d.
Cesar Boliac.

O s'auziți prin lume, o să citiți prin gazete că Rouher este capul
partizanilor *Apelului la popor*. Nu credeți, domnilor, asemenea
10 minciuni! Rouher, vă spun eu, este numai o cortină din dosul
căreia un altul lucrează pentru băiatul lui Napoleon. Este d.
Cesar Boliac.

*

Își lua tocmai cafeaua după masă. Ceru gazetele. Servitorul
i le aduse pe o tavă de argint, rămasă de suvenir d-lui Boliac din
15 expedițiunea lui politică în Ungaria.

Luă o gazetă; din nenorocire, era republicană. O deschise și își
aruncă privirile alene pe coloanele ei. Când, d'odată, își schimbă
fața; barba începu să-i tremure și să se sbârlească.

N'apucă să citească încă trei rânduri, și face o mișcare răpede,
20 răstoarnă ceașca cu cafeaua și sare de pe fotoliu țipând:

— A! infam! de trei ori infam!

*

Ei, bătrân Ercule în proză — cum îi venise cuiva gust să-ți
zică, — așa este lumea noastră, plină de infamii: adulatori lași, ta-
25 lente venali, sibariți mârșavi, renegați de câte zece ori, tâlhari,
monștri cari și-au înjurat și bătut mamele, bătrâni corupți, sedu-
cători și violatori de fetețe... Buni de spânzurat, pre legea mea.

*

Ultima frază a gazetei republicane făcu asupra d-lui Boliac
30 efectul unui pumnal înfipt în inimă. Se rădică iute și 'ncepu să-și
străbată 'n lung și 'n lat camera. Sângele i se urcase la cap, ochii
îi scânteiau, mișcările-i erau scurte și nervoase, și, din când în când,
se bătea cu pumnul în piept.

Rostogolindu-se 'n pieptul lui fără să poată găsi o ieșire, pa-
35 siunea se âmfle din ce în ce.

O! să-l fi văzut, domnilor!... Ce sublimă furoare politică!

*

Nu se mai gândea, bătrânul flăcău în acele momente, nici la
micele amoruri, nici la petrecerile trecătoare, nici la plăcerile in-
40 time, cari fac câte odată să se mai îndulcească mizera noastră
vieață. Era un adevărat tighu politic care, deși se rădicase dela
masă numai de câteva minute, ar fi fost capabile să mănânce trei
republicani. O! dece nu avea atunci pe Gambetta în mână? L-ar
fi sugrumat ca p' o pisică.

Furoarea creștea mereu! Din timp în timp, începu să-i scape pîntre dinți câte un răcnet năbușit...

În pieptul lui se sbuciuma un uragan.

*

5 D'odată se asvârle la clopoțel; îl apucă cu amîndouă mîinile și sună cu putere. Secretarul apare pe prag și rămîne mărmurit văzînd pe d. Boliac în așa stare: slăbise în câteva momente.

10 Nu putu să articuleze niciun cuvînt. Dinții i se 'ncleștaseră, buzele i se fripseseră; ochii îi erau rătăciți, mișcările estravagante. Sticlele ochelarilor se 'nfierbântaseră de căldura privirilor lui fulgerătoare.

*

Zece minute trecură făr'a se auzi din gura lui nervoasă și spusmată o silabă măcar.

15 Își frîngea mîinile, își mușca degetele, își lovea și-apoi mîngăia fruntea. Furoarea ajunsese la parosism; uraganul era p'aproape să plesnească.

*

20 Îmbla agitat. D'odată se oprește la fereastră, și rămîne răpit de aspectul ce-i prezintă curtea. Ce suavă liniște domestică: servi-toarea cumpărase o saca de apă. Sacagiul o deșerta în puțină. Ce privire fericită! D. Boliac se simțea mai bine aspirînd acea sim-plicitate pacifică, care părea a fi un balsam calmant pentru înima lui muncită.

25

*

În două minute sacagiul deșertă sacaua, își priimi plata și se sui pe saca. În van însă lovea cu biciul pe spinarea gloabei; gloaba nu putea porni; era ocupată cu afaceri intime.

30 D. Boliac privea scena sacagiului și gloabei cu cel mai mare interes.

Secretarul, așteptînd dictarea, adormise.

35 Sacagiul, pierzîndu-și răbdarea, întoarce biciul d'a'ndoasele și 'ncepe a croi spinarea animalului tenace. Biata gloabă, răzbită în lovituri, se sili a-și termina cât mai iute afacerile și o luă la fugă pe poartă spre satisfacțiunea sacagiului.

*

Văzînd sacaua pornind, d. Boliac dă un țipăt de mirare și inspirațiune.

Secretarul sare din somn în mijlocul casei.

40 — Scrie, domnule — zise d. Boliac cu aerul ce de sigur trebuie să fi avut Archimede când a strigat *Eureka*; — scrie! am să-i sfărîm!

Secretarul se reazeză, muiă condeiul și fu gata. D. Boliac își trase cu sete respiraarea și spre ușurarea lui sufletească, esclamă celebra epigrafă: *Imperiul vine, vine la galop!*

Secretarul o scrise, și, d'atunci, o citește lumea în capul fiăcăreia din rubricile *Trompettei*; d'atunci ziarul d-lui Boliac se vinde câte un leu nou.

*

5 Furtuna se liniște.

Bătrânul imperialist, uimit de fericita lui inspirațiune, își aduse aminte că nu și-a băut, după masă, cafeaua; se răpezi, puse mâna pe călimări și înghiți cu sete licoarea neagră... Crezuse că era ceașca cu cafea. Tocmai când simți pe gât efectul acru, aruncă,
10 plin de necaz, călimările în pieptul secretarului, care, mânjit de cerneală de sus până jos, fugi pe ușă făcându-și cruce.

*

Și când ar sta cineva să cugete la cauza care a stimulat inspirațiunea d-lui Boliac!...

15 Ei, domnilor! adesea efectele cele mai mari provin din cauzele cel mai de nimic.

(*Ghimpele*, 16 Iunie 1874, *semnat: Car...*)

CRONICA SENTIMENTALĂ

In una din livezile 'nverzite ale Africei necunoscute de miază-zi,
20 prin care curge liniștită apa Zanzibarului, se rădică un cătun de bordeie locuit d'ó populațiune barbară cât se poate de ciudată.

Veți crede că voui să vă serv un capitol de Geografiă populară, sau că încerc a vă da introducățiunea topografică a unui roman de călătorii și aventuri.

25 Nicidecum! Voui să vă fac cunoștință pur și simplă cu o specie de oameni cari, mă prind, nu-și pot găsi semeni în niciunul din cele patru înghiuri ale pământului.

*

Liniștiți, pacifici și muncitori, ei cultivă pământul pe țărmi
30 Zanzibarului. Nu au făcut nimănui niciun rău, și cu toate astea, sunt în o stare... ca vai de capul lor.

Bieții mei Africani, necunoscând până mai anii trecuți invențiunea salutară a pălăriilor, și șezând la muncă toată ziua cu capul gol, espus la razele fierbinți ale soarelui de miază-zi, și-au prăjit
35 creierii până 'ntr' atâta, încât toți călătorii carii s'au aventurat prin aceste ținuturi barbare, văzând pe Africani mei, cu drept cuvânt, i-au numit: *Tâmpiși*.

*

Imaginați-vă un Beduin — știți că vorba Beduin în Africa
40 este sinonimă cu tâlhar — sălbatic, mănăcios, nesățios, cu toate instinctele rele, ingrât, rău, sclerât și câteodată chiar antropofag, stând pe un tron de nuiele de răchită, în mijlocul cătunului, sub un umbrar de frunze de palmier: este capul atotputinte al bieților *Tâmpiși*.

În jurul lui, alți câțiva Beduini, armați cu câte o lăncă 'n mână, un arc și o tolbă cu săgeți la spinare și un cuțit enorm la brâu, purtând câteva pene de struț înfipte 'n părul lor lung, și creț, compun curtea și se numesc favoriții consiliari.

5 Aceasta este toată organizațiunea sociale a Tâmpîților.

Acum, sunteți curioși să vă fac un tabel pitoresc de moravurile publice ale acestui trib barbar? Ascultați.

10 Curtea este strânsă în jurul tronului de răchită. Beduinul suprem chiamă pe primul consiliar, îi spune ceva la urechiă, și apoi, cu un semn, congediează pe toți. Curtea se răsipește.

Șapte Beduini, mai marii celor mari, se răped pe cai, ia cuțitele 'n dinți, împumnă lăncile și dau goană cailor prin cătun, sbierând ca niște posedați. Vai de *Tâmpitul* care se va găsi 'n calea lor! îl trag în lăncă ca p'un iepure 'n frigare.

15

*

Bieții *Tâmpîți* aud de departe sbieretele Beduinilor și dau năvală 'n bordeie; cei ce nu au avut pas să intre, se trântesc cu facia la pământ, ating țărâna cu fruntea și, aducând mâinile pe d'asupra capului, fac semnul peninții.

20

Beduinii, în goana lor, dau foc bordeelor, jefuesc țarinele și averile *Tâmpîților*, trag în lănci câțiva și se 'ntorc, tot prin cătun, cu caii oboșiți și 'nspumați la pas.

Toată populațiunea d'astădată le iese 'nainte cu daruri și li se 'nchină până la pământ.

25

Cam în toate zilele se repetă această scenă: — este un remediu beduinesc pentru mântinerea liniștei și ordinei în spiritele bieților mei Africani.

Sărmani *Tâmpîți*! Beduin vă trebuia vouă?

*

30

Am călătorit odată prin acel minunat ținut, și-l voiu pomeni și morților. Am admirat moravurile bizare ale acestor nefericiți. Am văzut de nenumărate ori repetându-se din ce în ce mai cu furoare, scena de mai sus. Aproape să mă tâmpesc și eu de prea multă admirațiune, am atras într'o zi la o parte pe câțiva *Tâmpîți* mai de căpetenie.

35

— Bine, nefericiților, le ziseiu, cum nu vă vine odată ideea să vă sculați cu toții 'n o dimineață, să puneți mâna pe toți Beduinii și să-i atârnați în rând la bătaia vântului de crăcile palmierilor voștri? Ce dracul! nu mai aveți nici instinct? Până când o să vă numiți *Tâmpîți*?

40

Căscară toți gura, deschiseră ochi mari, rădicară din umeri și începură să cam surâză.

Nu 'nțeleseseră ce le spusese.

45

Adevărat *Tâmpîți*, de trei ori tâmpîți, zisei în mine, sunteți demni de admirat!

*

Mă 'ntorsesem de mult din călătoria ce făcusem la tribul *Tâmpîilor*; vă jur însă că nu mai cugetam decât la dâșșii. Imi rămăsese adânc săpată în memoria suvenirea nefericirii și mizeriei lor. Nu-i puteam uita.

5 Mai zilele trecute, întâlnesc un amic care necontenit călătorește. Se 'ntorcea din Africa. Il întreb cum a petrecut.

— Am văzut minuni, îmi zise. Ai auzit tu vreodată de *Tâmpîi*?

— *Tâmpîii!*? strigai? O! îi cunosc! Am petrecut mult în mijlocul lor, sârmanii! Ei, cum mai o duc dâșșii cu Beduinii?

10 — Din ce în ce mai rău!

— Bieții *Tâmpîi*! sunt de plâns.

— Pre legea mea, îmi zise amicul, tu-i crezi de plâns, permite-mi să-i crez de răs.

— Bieții *Tâmpîi* repetam...

15 (*Ghimpele*, 7 Iulie 1874, *semnat*; Car...; neretipărit)

CRONICA

A! doamnelor și domnilor, sunt cronicar, și-mi este imposibil a nu fi indiscret — cu voia lui *conu* Gugumano, primarul Bucharei.

— Dară ce are a-face primarul Bucharei?

20 — Mă rog, dați-mi voiă! despre dânsul am să vă vorbesc. El este nobilul meu erou pentru cronica de azi. Imi pare rău că nu am darul lui Apolon, ca să-l cânt în versuri

— *Conul* Gugumano, primarul Bucharei, în versuri?

25 — Da! în versuri eroice. Nu râdeți. Adică, de ce nu! Să ne înțelegem: dacă dumnealui a ajuns să fie primar la Buchara, pentru ce nu s'ar găsi și un fecior al muselor ca să-l cânte în versuri? Nu mi s'ar părea rătăcirea a doua mai rea decât cea d'întăiu.

Conul Gugumano, prin urmare...

— Iar!...

30 — Iar și totdeauna. Ei, ce vreți! am și eu simpatiile și slăbiciunile mele... Mă rog, doamnelor și domnilor, lăsați-mă să 'ncep cel puțin. Mă lăsați? Bine. Incep deci:

Conul Gugumano, în una din zilele trecute, a mers în calitate...

— Ce mai calitate!...

35 — Domnule, mă 'nterupi iar. *Quand arriverons-nous, si nous marchons ainsi?* vorba poetului. Și apoi, dumneata n'ai parte de cuvânt aici; dumneata ai antipatiă vădită pentru *conu* Gugumano, fiindcă ești contribuabil la Buchara! Ei! și ce-a ieșit d'acolo? Ce-ți pasă dumatiale de neomenia cu care onestul părinte al capitalei Turkestanului își tratează pe administrații lui? Și apoi chiar dacă

40 ți-ar păsa dumatiale de una ca asta, ce ne pasă nouă că-ți pasă dumatiale?... Te rog, lasă-mă să-mi încep cronica.

Ziceam că *Conul* Gugumano este un... un...

Mi-am pierdut șirul!... Am început rău! Să încerc a începe din nou și mai bine, de se poate. Să vedem!

* * *

5 *Mesdames et messieurs! Signore e signori!* Doamnelor și Domnilor! Vedeți că încep cu scamatorii. Atențiune!

Mai zilele trecute, *conu* Gugumano (citiți, ca Tatarii, Gugumano), petrecu o noapte până aproape de ziuă cu condeii în mână, vrând să facă socoteala banilor primăriei dela Buhara, câți n'au mai ramas nici prin fundul lăzilor. Stete toată noaptea și nu putu
10 măcar să înceapă.

Se culcă despre ziuă obosit d'atâta lucru, și se deșteptă a doua zi târziu, mahmur ca un bașibuzuc și ursuz ca un cazac. Se spală și se așază la dejun. Pe semne, l'o fi supărat vr'o purdalnică de măsă, că trecu cu cinci litre fără una peste porția obicinuită; și
15 mi se rădică dela masă făcând cu ochiul, din mahmur zefliu, și din ursuz chefliu, trandafiriu la obraz și cu barbișul cătând a gâlceavă.

— « *A! saperlote!* își zise strașnicul primar, legănându-se într'un fotoliu mareț.—*A! saperlote! a, sapristi!* (că 'njură și mai și în franțuzește decât în limba lui). *A, crêdieu!* ce dispus sunt! Unde dracul
20 să mă duc eu să petrec câteva minute, ca să pot digera ».

Feciorul intră cu cafea și licoruri și întrerupe monologul lui *conu* Gugumano tocmai în partea cea mai caracteristică.

Conul Gugumano gustă un licor, și... i se pare apă goală. Cu toate astea, este dela Șapca! Mai înghite un păhăruș... Nu prea...
25 dar, în fine, tot e ceva mai tăricel decât cel d'întăiu. Să vedem! un al treilea... și mai tare. Și așa, până la al șaselea, care seamănă a licor cum se cade.—Pe-semne că se lăsase tăria la fundul clondirului, și apa se alesese d'asupra.—În fine, cafeaua. Două... trei picături de *vieux cognac* sunt indispensabili. Mâna primarului Bucharei, tremurând de primul period al frigurilor de după dejun, greșește, și
30 ca la 25 de dramuri — pe nemînțite — de *vieux cognac* umplură ceașca.

— « *A! saperlote! a, sapristi!* repetă *conul* Gugumano. Ce nerod sunt! Unde dracul aș merge să petrec câteva minute, ca să diger!... »
Și rămâne pe gânduri.

35 Feciorul intră din nou ca să rădice serviciul.

— « Cuconașule, zice feciorul umilit, aș îndrăzni a vă ruga... »

— « Indrăsnește, dobitocule! » răspunde primarul Bucharei.

— « Am o nepoată în glasa doua la școala de fete din coloarea de ciadiriu de aici, și madama nu vrea să o treacă în glasa treia; și
40 zice că o s'o lase repedentă... Și v'aș ruga, conașule... »

— « Bravo, măi! tu totdeauna ai avut mai mult cap ca mine! »

— « Sărut mâna, coconașule! »

— « Da, zise *conul* Gugumano cu un *laisser-aller* adevărat *gail-lard* — ești mai deștept ca mine, dobitocule! Dar ce-i faci norocului? Eu, primar la primărie; tu, slugoiu la slugărie! Bine că mi-ai
45 dat idea. Am să merg să vizitez esamenile școalelor de fete, înce-

pând de unde este nepoată-ta; am să petrec câteva minute, ca să diger. Să-mi puiă caii.

* * *

5 Scena se petrece în una din clasele primare de fete din coloarea de ciadiriu în Buchara.

Profesoara face esamenile anuali în presința câtorva notabili ai mahalalei, părinții copilelor.

D'odată o trăsură coconească se oprește la poartă. Vine primarul Bucharei să asiste la esamene. Toată lumea se scoală.

10 *Conul* Gugumano intră cu pălăria la o parte și cu țigara în gură, urmat de fecior. Frigurile de dupe dejun sunt în al doilea period. Primarul tremură din genuchi și merge să șează, à l'américaine, călare d'a'ndoasele pe un scaun, în timp ce picioarele și le 'ntinde pe un altul. Pălăria, pentrucă nu și-o scoate, îi stă mereu pe cap.

15 *Conul* Gugumano fumează, și, din când în când, aruncă în aer și câte o roată de fum, care merge să se spargă în nasul unuia din asistenți.

— « Fă, fetico! zice primarul Bucharei către copila care este în esamen, fata primului proprietar al mahalalei.—Știi tu să-mi spui ce capitală are Tartaria noastră? »

20 — « Buchara, răspunde fata.

— « Așa! Tocmai așa! — replică conul Gugumano, zâmbind și privind galiș (frigurile de dupe dejun intrau în al treilea period).— Tocmai așa! Buchara, unde sunt eu primar! Bravo ție! adică, nu!

25 Bravo mie! Știi tu, fă fetico, că ești deșteaptă ».

Toată lumea e indignată. Pălăria șade mereu pe capul lui *conu* Gugumano, și dânsul trage din țigară ca un șarpe, sughițând, câte odată, . . . ca dupe masă.

30 — « Mă rog, reia dânsul, unde este nepoata ăluia? — și arată pe fecior, care stă în picioare la ușă.

— « Uite-o în fund, coconașule, zice feciorul. Vino, Marișo, de sărută mâna coconașului ».

Asistenții își mușcă buzele; fetele râd; profesoara schimbă fețe fețe, și Marișo, nepoata feciorului, iese din bancă și vine să

35 mânjească cu nasul mâna primarului Bucharei.

Conu Gugumano își scoate o gheată, se scarpină cu sete pe talpa piciorului, și esclamă:

— « Dar mulți purici aveți pe aici! »!

40 Apoi se adresează cu bună voință către Marișo, care i-a sărutat mâna:

— « Bine! să trăești! Ei, fă! știi tu carte? »

— « Hihî, răspunde fata.

— « Prea bine, bravo! »

Și pentru prima oară cinstind cu cuvântul pe profesoară, îi zice:

45 — « *Madame*, să faci bine să treci pe fata asta cu premiul întâiu în clasa treia: este nepoata ăluia » — și arată pe fecior.

Apoi, trăgându-și gheata și sughițând încă odată cu ton, își aruncă țigara aprinsă pe scânduri și ieși urmat de fecior.

* * *

Credeți că e un basmu? Credeți că sunt un mistificator, un far-sor? Ziceți că nu se poate una ca asta? Și eu vă repet și vă jur că s'a putut. O făcu primarul nostru.

Și credem a nu putea termina mai bine această cronică, decât citând, la adresa *conului* Gugumano, primarul vestit al Bucharei, cuvintele lui Byron:

« *Tu es passablement insolent, Bob Southey!* »
(*Ghimpele*, 27 Iunie 1876, semnat: Palicar)

UNA-ALTA

O rudă de aproape a unei persoane influente făcea, unui prieten, în serile trecute, catalogul slujbelor ce ocupă și lefurilor ce primește: 300 franci cutare; 200 franci cutare; 150 franci bursa cutare; 150 franci bursa cealaltă.

— Cu toate astea, zise prietenul, când erați în opoziție, fratele d-voastră striga tare contra nepotismului.

— Ei, nene! firește că striga, pentrucă era în opoziție; dar acum! Ce vrei? Intre noi, fie zis: cât vor fi în lume unchi și nepoți, nu se poate stăpâni nepotismul!

(*Ghimpele*, 15 August 1876; *nesemnat*; la *Sumariu*: *Una-alta de Palicari—sic* —).

RESBELUL

Planul de bătaie al oastei rusești are de scop să bată pe Turci — precum desigur planul Turcilor e să birue pe Ruși. Dacă nu s'o întâmpla cea d'întâi, are să se întâmple cea d'a doua, ... și dacă nu s'or întâmpla niciuna nici alta, atunci o să se întâmple altceva — că ceva tot are să se întâmple.

Vapoarele turcești umblă pe apă, și când nu umblă... stă pe loc — iar oastea rusească stă pe uscat, și când nu stă... umblă. Aceste știri îngrijetoare produc senzație în toată lumea europeană, care a ajuns de nu mai are poftă de mâncare, fiindcă nu are ce să mai mănânce — criză mare!

Ca doi berbeci pizmătareți, cari stă gata să se arunce unul asupra altuia cu coarnele, astfel două împărății au pornit cu oștile respective să se întâlnească și să se facă praf. Să vedem care din doi are să rămâie până la urmă *berbec bătut*!

În această privință vederile noastre se rezumă în puține cuvinte. Dacă s'o întâmpla — cum cred unii — să bată Rușii pe Turci, atunci o să facă Czarul chef mare și Sultanul are să se facă ursuz și mahmur de tot; iar — cum cred alții — la din contră... vice-

versa. Putem însă afirma cu siguranță, că și unuia și altuia le-ar părea bine să facă chef.

5 In zilele din urmă în parlamentul din Stambul, un deputat (extrema-stângă, grupu Bogaci-Sadea-efendi) a interpelat pe guvern să-i spuie, că ce are să facă dacă n'o putea birui pe Ruși — și ministrul de războiu a răspuns, că dacă n'or fi Turcii biruitori, or să fie biruiți. Parlamentul, mulțumit de răspunsul ministrului, a trecut la ordinea zilei, dând guvernului un vot de aferim.

10 De altă parte un corespondent al nostru ne scrie, că la un ziafet ce marele duce Nicolae a dat ofițerilor la pornirea lor din Chișinău, comandirul-duce le-a ținut un discurs scurt dar coprinzător, în următoarele cuvinte:

— « Dacă n'om bate noi pe Turci, atunci au să ne bată ei pe noi! ».

15 Iată deci, că vederile noastre se întăresc prin glasurile oficiale ale celor două împărății cu pricină.

In tot cazul însă, noi tot n'am pierdut speranța în diplomația Europei: tot mai credem că are să se facă pace ... dupe ce s'o isprăvi resbelul.

(Claponul, nr. 1, 1877, neseminat)

20

PROSPĂTURĂ

In vreme de băjenie și de răsmeriță ca acum, se găsesc creeri cari, ori prea svântați ori prea mucezi, ori de frică ori că-și perd sărita, sunt stăpâniți de fel de fel de temeri, una mai bizară și mai nejustificată decât alta. Pe de altă parte toate gazetele (afară de a noastră, se 'nțelege) caută să-și facă negustoria cât pot mai bine, răspândind în public noutăți false și curat născocite, spre amăgirea opiniei publice supraexcitate.

30 Conjurăm pe înalta nobilime și onor. public să nu mai dea niciun crezământ nicidecum la nicio știre din nicio gazetă — căci toate știrile de tot felul din toate locurile și din tot momentul, nimeni altul decât noi, noi și numai noi suntem în stare a le da.

*

O veste tristă pentru amatorii de giumbușuri ziaristice:

35 Aflăm că d. Al. Sihleanu, cu sănătate și voie bună, s'a convertit. Știrea aceasta a produs la Bursă o scădere colosală în cursul acțiunilor ziarului *Reforma*, foaie cotidiană care apare la două săptămâni odată.

*

40 *Mișcările ostirilor rusești.* — Mersul Rușilor spre Dunăre se urmează cu mare iuțeală. Astăzi joi la nămiez în curtea Otelului de Orient, de peste drum de grădina Episcopiei, au intrat 4 cazaci călări.

Pentru a putea da cititorilor cât se poate mai multe gogoși proaspete, anunțăm că am îngajat mai mulți corespondenți, câte unul pentru fiecare mahală din București. Astfel ne vedem puși în plăcuta poziție a da sub această rubrică gogoși, pe cari nu oricine le poate procura publicului.

*

Ni se scrie din cartierul general al armatei otomane dela Dunăre, că starea sănătății bașibuzucilor este minunată. Soldații turci cari n'au murit încă, tot mai trăiesc, și cei cari nu sunt deloc bolnavi sunt foarte sănătoși.

*

Consiliul de igienă, de pe lângă cartierul general al bașibuzucilor dela Dunăre, a votat în ședința de joia trecută următoarea propunere, pe care a înaintat-o către generalisimul respectiv:

« Considerând, că e mai igienic pentru un bașibuzuc să mănânce mai rar și mai mult decât mai des și mai puțin;

« Că decât să se îndoape într'una ca vitele, mai bine să mănânce odată cum se cade, și apoi să fie cu stomahul mai ușor pentru orice întâmplare —

« Consiliem pe înaltul generalisim:

« Să le mai sporească cu jumătate tainul zilnic de până astăzi, dispunând a li se da tainul astfel sporit la trei zile odată regulat ».

Generalisimul, încântat de îngrijirea Consiliului pentru sănătatea bașibuzucilor, a adoptat propunerea adăogând în turcește, cu chiar mâna lui, următoarele:

« Asemenea, ori câte de-ale mâncării vor putea bașibuzucii să fure depe țărnul stâng al Dunării, sunt oprîți a le atinge cu gura sub pedeapsă a li se scoate toți dinții. Dimpotrivă, aducându-le acasă la subiscălitul, pentru această faptă bună, se va dispune a fi pomeniți la giamia din Rusciuc de către Hogeia, în toate zilele în cari nu li se cuvine tain dupea Consiliului de igienă.

Generalisim, Hagi-Caimac ».

(Claponul, nr. 1—2, 1877, nesemnăt)

GOGOȘI

Iată un adevăr, care poate să treacă de pe acum între proverbe:
« Senatul fără d. Deșliu e ca nunta fără lăutari ».

*

O sumă de cocoane fac politică în grădina Episcopiei. Una dintre ele, cocoana Tarsița, este muma unui ofițer de călărași.

— « Tare trebuie să fii mahnită, cocoană Tarsițo, cu bătaia asta!
— Dar pentru ce?... întrebă cocoana Tarsița.

— Pentru flăcăul d-tale... Doamne-fereste de vreo primejdie!
 — Ași, n'am habar. Nu știi că băiatul meu este asigurat la *Dacia*? Numai mă tem să nu-i răpuie calul, că ține băiatul mult la el.

5 — Apoi atunci, soro, pentru ce nu și-a asigurat și calul? ».

(*Claponul*, nr. 2, 1877, *nesemnat*)

SITUAȚIUNEA EUROPEI

(*Articol de fond*)

10 Săptămâna aceasta în Europa a fost ca toate săptămânile... de șapte zile tocmai.

În aceste șapte zile s'au petrecut fapte multe și mărunte, — dar numai două singure evenimente de adevărat calibru european s'au arătat pe orizontul politic, spre a face caracteristica săptămânii: apariția *Claponului* în București și declararea neutralității Spaniei

15 în chestia Orientului.
 Lumea politică a primit cu bucurie arătarea acestor două fenomene, cari sunt de natură a exercita o înrăurire neașteptată asupra situației actuale.

Toate cabinetele europene au felicitat telegraficește foarte călduros pe redactorii noștri de nemerita idee politică ce au avut, când dâșii au declarat cu energie și pe față neutralitatea Spaniei; — precum și toți cititorii *Claponului* au rămas pe deplin mulțumiți de întreprinderea literară, plină de talent, a guvernului M. Sale

25 Alfons XII, prin scoaterea la lumină a acestei foițe foarte hazlie.
 ...Aceasta numai și numai, pentrucă atât noi cât și guvernul spaniol, am avut lealitatea a ne pune mai presus de sistema nenorocită, urmată până acum în diplomația europeană.

Ce ne-am zis noi?... Nimic mai mult decât, că trebuie să avem tăria a proclama sus și tare neutralitatea Spaniei.

30 Ce a făcut guvernul dela Madrid? Nimic mai puțin decât a scos la lumină o foaie foarte nostimă, pe care toți cititorii au judecat-o vrednică a le lua cu cinste câte un ban pe săptămână din buzunar — dovadă că *Claponul* se vinde ca lipia caldă.

Dela o vreme încoace adevărul este, că s'a urmat în politica 35 Europei o școală nu prea cinstită. Diplomația nu mai avea decât un înțeles cu totul nențeles: mofturi, nazuri, giumbușuri... ba și chiuluri, și tot felul de secături nevrednice de fețele împărătești. Nu este dar de mirat, că Europa, aderând fără rezervă la noua noastră școală diplomatică, a aplaudat cu mulțumire ferma atitudine politică 40 luată de redacția noastră, cum și stilul hazliu și popular al guvernului din Madrid — (și între noi rămâne vorba, sperăm că și noi pe viitor, atât guvernul *Claponului* cât și redacția

Spaniei vor fi onorați cu aceeași încredere, ca și până acum, de către înalta nobilime și onor. public bucureștean).

Afară de aceste două evenimente ale săptămânii, pe cari le relatarăm foarte deslușit cititorilor, avem a înregistra între faptele, deși de o ordine secundară, totuși importante, aceea ce o știre din izvor sigur ne aduce la cunoștință. Faptul este cu atât mai regretabil, cu cât *Claponul* însuși fără intențiune i-a fost cauza indirectă.

Guvernul otoman a destituit pe Abdul-Kerim din postul de generalism al armatei dela Dunăre, din cauză, că dupe o denunțare anonimă, poliția din Rusciuc i-a călcat casa, și în urma unei strașnice perchezițiuni, a descoperit asupra-i numărul 1 al *Claponului*, pe care-l ținea ascuns într'unul din meși. La întrebările ce i s'au făcut a mărturisit că se prenumără și el între cititorii acestei foițe — a cărei trecere în țara turcească este oprită, fiindcă această foiță se bănuiește că ar fi organul oficios al cartierului general rusesc.

Intrucât ne privește, respingem cu indignare insinuările guvernului din Stambul. Am spus-o și o mai repetim: *Claponul* este un organ *eminamente neutral*! Cel mult el poate fi gazeta oficioasă a stărostiei birjarilor muscali din București, însă niciodată al cartierului general rusesc.

Aceasta trebuie s'o știe foarte bine cabinetul dela Stambul, și dacă umblă cu mofturi, ca să inducă în eroare opinia publică europeană asupra personalității politice a *Claponului* — aceasta nu poate veni decât tot dela politica englezească. Noi știam foarte bine, că nicidecum nu se va putea împăca cu ideile noastre politica egoistică a companiei engleze de tramvai, căreia dela un cârd de vreme birjarii muscali, neutri ca și *Claponul*, îi fac strașnică concurență; — țineam însă a nu răspunde decât fiind provocați d'adreptul.

Acum că am limpezit o situație, care nu se mai putea prelungi, nu mai avem nimic de zis în această privință.

Am uitat însă a spune, că mult regretatul Abdul-Kerim a fost înlocuit la comanda bașabuzucilor, cu un fin și rubedenie de departe al Sultanului, anume beul Hagi-Caimac. Să-i fie de bine, și la mai mari! Atâta pagubă!!...

Astfel s'a dus și săptămâna aceasta, cum bag-seama or să se mai ducă multe, până când, dupe un vot secret dat de prooroci cu majoritate absolută de glasuri, A tot-țitorul citind mesajul de dizolvare (menit a face senzație) o să închiză catastiful caraghiozilăcurilor omenești.

Dacă *Claponul* va apărea și pe atunci, promitem a da cititorilor atât textul mesajului *in extenso* cât și darea de seamă în rezumat a acestei importante ședințe.

(*Claponul*, nr. 2, 1877, *nesemnat*)

ULTIME GOGOȘI CALDE

*(Serviciul telegrafic particular)**Turtucaia, joi.*

La bombardarea din urmă a acestui oraș, bașabuzucii au fost
 5 la înălțimea lor tradițională. Cu un sânge rece minunat au privit
 Turtucaia în flăcări. Și ca să nu piardă ocazia a se bucura, ca niște
 adevărați artiști, de acest măreț spectacol, au dat fuga cale de
 trei sferturi de poștă afară din oraș spre miază-zi, ca să poată privi
 10 focul în perspectivă.

*

Țarigrad, vineri.

Se afirmă prin cercurile înalte, că Rusia cere pacea, rugând
 pe Engliera să intervie pe lângă Poartă. Guvernul britanic se ține
 15 greu. Știrea aceasta a produs o însemnată urcare a valorilor împă-
 rătești la bursa de aici. Hărțile otomane, dela 63 s'au urcat 64 de
 parale turcești .. ocaua.

*

Londra, vineri.

Times, zicând că interesele Englierei au fost lovite, declară
 20 prin urmare că ea e desfăcută de orice îngajament de neutralitate.

Flota engleză a și primit ordin să pornească în grabă pentru
 a face o demonstrație energică în fața portului român Găiești, pe
 unde se desbarcă mereu arme americane. Flota are să ție închis
 și să vegheze acest port, până la desăvârșita terminare a resbelului.

25

*

Rusciuc, sâmbătă.

Marele stat-major a adoptat invenția colonelului Hahaler-aga
 pentru trecerea bașabuzucilor pe Dunăre. Invenția stă în aceasta:
 30 Intocmai ca un balon, se umflă turecii șalvarilor fiecărui bașa-
 buzuc cu aer îndesat, până ajung ca două burdufe. Cu chipul acesta
 toți șalvarii fiind astfel umflați, bașabuzucilor le va veni foarte
 ușor a trece Dunărea, umblând pe apă în picioare până 'n genuchi.

N. B. Din cauza întreruperii căilor, neprimind de trei zile poșta
 35 din Urlați, nu putem da nimic nou despre mersul resbelului în
 Asia-Mică.

(Claponul, nr. 2, 1877, neșemnat)

PARLAMENTARE

I

CAMERA DIN STAMBUL

Ședința dela 24 Ibricgiè 1294

- 5 Ședința se deschide cu formalitățile obișnuite la orele 7½ turcești, sub președinția lui *Haham-bașă*, prezenți fiind 125 deputați. Sumarul ședinței precedente se ascultă în tăcere, fără să dea loc la nicio cerere de îndreptare, fiindcă toți deputații dorm.
- 10 Dupe citirea sumarului, prezidentul trage clopotul, și toți deputații se deșteaptă.
- La ordinea zilei, desvoltarea interpelării, anunțată de onor. deputat *Zăuc-agà*, asupra falsurilor și ingerințelor făcute de fostul mare vizir *Midat-pașă* în alegerile din urmă.
- 15 *Hogea-Cauc* arată, că nefiind încă de față interpelatorul, trebuie intervertită ordinea zilei. Propune dar, ca *Adunarea* până la sosirea lui să se ocupe cu *fleacurile*, adică cu legile mărunte.
- Se votează un credit de 5 lei turcești pentru cumpărarea unei harte a resbelului și a unei duzine de stegulețe, trebuincioase statului major al *bașabuzucilor* dela *Dunăre*.
- 20 Se aprobă un viriment de fonduri de 33 de parale, făcut de ministrul trezilor din afară, prin cumpărarea a câte un exemplar din cele trei numere d'întâi ale *Claponului* — aprobându-se și o subvenție acestei foite de 12 lei turcești pe lună, pentru publicarea oficială a ședințelor Camerei din *Stambul*.
- 25 *Calpuz-efendi* anunță o interpelare ministrului de justiție, în privința unui pungaș de cadiu din *Tulcea*, care a osândit pe un nepot al acestui deputat la plata unor datorii de bani.
- Ischiuzar-Mehmet*. Interesul poartă fesul!
- 30 *Calpuz-efendi*. Cer cuvântul în chestie personală: m'a lovit la fes!
- Președintele*. *Carnacsi*! Nu mai dau cuvântul nimenui. Uite, a venit *Zăuc-agà*, a cărui interpelare este la ordinea zilei. Pofitim la tribună, ago: să te văz!
- Zăuc-agà* suie la tribună.
- 35 *Gianabet-Edin* (către orator, care vrea să 'nceapă). Târziu te-ai sculat astăzi, ago!
- O voce*. A stat mult aseară la *café-șai-tan*! (risete și chef pe toate băncile).
- Gianabet-Edin*. Lăsați-l să înceapă. Dă-i nainte, ago!
- 40 *Zăuc-agà*. Domnilor! urcându-mă la această tribună, îmi tremură toate încheeturile...
- Ischiuzar-Mehemet*. Dacă umbli toată ziua la *crailicuri* (risete și giumbușuri).

Zăuc-agă. Lăsați-mă, domnilor, să-mi desvoltez interpelarea.

(In timpul acesta, prezidentul moțăie, iar unul din secretari îl gădilă pe la urechi cu un paiu subțire; prezidentul se apără cu mâna, crezând că-l supără vreo muscă. Toată Adunarea ride).

Zăuc-agă. Domnilor! de la facerea lumii sunt 5495 ani; dela Proorocul 1294; de la Constituție o jumătate de an.

Gianabet Edin. Bravo! știe bine Istoria.

Zăuc-agă. Vreau să zic...

10 Gianabet-Edin. Că nu știi ce să zici! (risete).

Zăuc-agă. Rog Adunarea să nu mă mai zgândărească...

Prezidentul simte festa ce-i joacă secretarul cu paiul... și-i trage două palme strașnice.

15 Secretarul își formulează pe dată demisia către Adunare, pe motivul că a fost atins într'un chip puțin parlamentar.

Adunarea i-o respinge sub cuvânt că motivul nu e destul de puternic.

Zăuc-agă (urmând). Am statornicit prin urmare datele istorice. Să trecem acum, domnilor, la partea constituțională a faptului.

20 Mă explic. Ce sunt eu?

O voce. Un zevzec!

Prezidentul trage clopotul și chiamă la ordine.

25 Zăuc-agă. Nu sunt mai mult decât un deputat, și ca atare nu pot lăsa suveranitatea națională să fie cătuși de puțin atinsă. Am citit și am răscitit și am văzut, că în materie de drept constituțional, nimini n'a atins chestia, nimini n'a deslușit pentru ce când te mânăncă te scarpini.

Toată Adunarea. Bravo! (aplauze prelungite).

30 Zăuc-agă. Afară de asta, credeți că aș fi suit eu treptele acestei tribune, ca să mă fac caraghiozul dumneavoastră de giaba! Nici-odată. Le-am suit, pentru că am ferma convingere că două și cu două fac patru, și că în materie de finanțe mofturile nu fac parale! —Domnilor! momentul e solemn! gândiți-vă bine! Care dintre dumneavoastră în viața lui, având prilejul să tragă pe cineva pe sfoară

35 nu l-a tras?

Gugum-efendi. Eu!

40 Zăuc-agă. Prost ai fost! Eu, domnilor, sunt mândru a vă mărturisi, că fruntea mea nu e atinsă de astfel de pată, și de aceea am curagiul a vă declara sus și tare, că în ziua de astăzi mai bine să ai să dai decât să ai să iei — și aceasta numai și numai pentru cuvintele: *primo*: că nici Dumnezeu nu-ți poate lua dacă n'ai de unde da; *secundo*, că nici dracul nu-ți poate da de unde n'ai ce lua.

Toată Adunarea. Aferim! (aplauze turbate).

45 Zăuc-agă. Sfârșesc deci, domnilor, rugând onorabila Adunare a vota cu unanimitate următoarea moțiune:

« Considerând pe de o parte toate argumentele puternice, pe care Zăuc-agă ar fi putut să le invoace;

« Considerând pe de altă parte părerile tuturilor autorilor, despre cari era să vorbească interpelatorul —

« Adunarea, deplin luminată asupra chestiei, dă în judecată pe fostul mare-vizir Midat, ca să fie dat prin târg cu nasul tăiat, ca
5 unul ce a făcut falsuri și ingerințe în Bulgaria cu ocazia alegerilor din urmă ».

Ministrul-președinte, Zavrac-pașă, vrea să ia cuvântul ca să răspundă la interpelare.

Toată Adunarea îl oprește dându-i cu *huideo!* (sgomot grozav
10 pe toate băncile). Asemenea se întâmplă și celorlalți miniștri.

Voci din toată sala. Să se puie capac discuției! Nu mai trebuie discuție!!! Suntem luminați destul!!!

Discuția se închide.

Se pune la vot moțiunea lui Zăuc-agă.

15 *Votanți 140*: unanimitate *contra*.

Zăuc-agă. Protestez energic! Este scamatorie din partea biuroului). Să se mai voteze odată!

Se pune a doua oară la vot.

Votanți 140: unanimitate *pentru*.

20 *Prezidentul* (către Zăuc-agă). Te-ai săturat?

Zăuc-agă. Halal să-mi fie!

Orele fiind înaintate, ședința se ridică în entuziasmul general al Adunării.

(*Claponul*, Nr. 4 — 1877 — , *nesemnat*; retipărit în *Calendarul Claponului* pe
25 anul 1878)

GOGOȘI

Domnul X... este republican în toată puterea cuvântului, dar nu mai puțin și cocoana dumisale împărtășește cu prisos aceste salutare principii.

30 În zilele trecute, după votarea decorației României, domnul X... vorbea cu cocoana politică.

— « Dragă (zise dumneaei) vezi de ia și d-ta o decorație. Crez că ai drept. Nu ești și d-ta patriot? »

35 — Nu mă pot pune, soro, în contradicere cu principiile mele republicane. Dupe ce am combătut toată viața decorațiile, ce aș semăna să ies cu decorația în lume? »

— Să nu ieși d-ta (zise cocoana). Să mi-o dai s'o port eu din când în când: la șosea, la teatru... ».

(*Claponul* nr. 4, 1877, *nesemnat*)

40

GOGOȘI

Intrucât cocoanele pot fi constante în politică:

În mahalaua Oțetarii, vreo zece cocoane șed la sindrofie și fac politică. Un monșer din partea locului intră să le aducă știrea, că s'a încheiat convenția cu Rusia, pe care începe să le-o citească.

La fiecare articol, toate cocoanele bat în palme cu bucurie, strigând într'un glas: *bravo guvern!*

5 Insă când monșorul dă citire articolului, în care se spune, că muscalii n'au ce căuta prin București, întreaga sindrofie dă un tipăt grozav și leșină în corpore.

Când s'au trezit, trecuseră toate în opoziție.

(Claponul, nr. 4, 1877, nesemnat)

ULTIME GOGOȘI CALDE

(Serviciul telegrafic particular)

10

Tarigrad, marți,

Ședința Parlamentului. — Deputatul Gianabet interpelează pe ministrul de resbel, în privința bombelor cu cari se bombardează orașele românești. Interpelatorul întreabă, dacă ministrul știe pentru ce ghiulelele nu bat la țintă și nu fac explozie, spre rușinea lui Abdul-Kerim. Ministrul răspunde: *ioc!*

15

Dupe răspunsul ministrului, Parlamentul votează o moțiune de *sictir* ministerului, formulată de interpelator.

Anasini-Zavrac, capul centrului drept, este chemat a forma noul cabinet.

20

*

Vidin, marți seara.

Materialul de artilerie din cetate a tras reveneală. Bombar-darea cetății a început. Ghiulelele din Calafat fac stricăciuni mari. Lui Hogeia din Vidin, o ghiulea i-a luat ceașca cu cafea din mână tocmai când o aducea la gură. Unui cadiu, o altă ghiulea i-a spart luleaua ciubucului. Pe ulițele Vidinului au rămas multe perechi de papuci fără stăpân. De trei zile căinii din cetate urlă a pustiu.

25

*

30 Agenția Havas a trimis din București către ziarele din străi-nătate următoarea depeșe:

«Toate silințele guvernului român, de a opri ca teritoriul său să devie teatrul resbelului, au fost zadarnice. Ostilitățile au început aseară cu furie chiar în București. Un birjar muscal a bătut de moarte în podul Mogoșoaii pe un calfă turc dela bragăria lui Vahit-Abdula, cauzându-i pagube însemnate prin răsturnarea unei donițe pline cu bragă. Ingașamintele de neutralitate date de guvernul român au fost pe deplin păstrate în această primă ciocnire. Sergenții de stradă au asistat la încăerare ca spectatori cu totul neutrali, până când bragăgiul a fost silit să bată în retragere. Li-niștea domnește în București.

40

*

Tot agenția Havas mai trimite iarăși de aici următoarea depeșe cu aceeași destinațiune:

« In România, zaharul dela 2 franci și jumătate ocaua, a scăzut la 75 de bani. Această repede ieftinire se datorește împrejurării următoare. Patru monitoare turcești au bombardat portul Mizil(?) cu căpățâni de zahar englezesc, dintre cari au căzut în oraș aproape la 15.000. Toate proiectilele (din pricina căldurei exploziei) când au fost strânse de pe ulițe, erau reduse în stare de acadele. Li-niștea domnește ».

(N. B. Punctul de întrebare pus în această depeșă după cuvântul *Mizil*, este al Agenției Havas. Se știe cu câtă băgare de seamă și rezervă, serviciul acestei Agenții dă știrile sale telegrafice către ziare).

*

15

Rusciuc, miercuri.

Azi a plecat de aci la București un trimis expres al lui Abdul-Kerim, purtând asupra-i bonuri imperiale otomane în valoare de 11 parale turcești, ca să cumpere pentru generalisimul un exemplar din foiața hazlie, ce apare mâine în București sub titlul *Claponul*.

20

(*Claponul*, nr. 1, 1877, *nesemnat*)

DESLUȘIRE

Iacă în sfârșit și numărul 4 al *Claponului*, pe care publicul îl așteaptă de atâta vreme, — și pentrucă vine așa de târziu dupe numărul trecut, ne simțim datorii a desluși aceasta cititorilor.

25

Acest organ de publicitate, prin profesia sa de credință, arătase dela început, că va ieși la lumină meteoric, adică în restâmpuri ne-regulate; apoi, dupe cum se vedea, chiar pe scoarță-i se îndatorise către cititori să apară când va ieși de sub tipar. Cu toate astea, își făcuse obiceiul să nu lase a trece o săptămână fără să supuie pe cetitorii săi la birul de un ban de zece. Din cauză însă, că redactorii noștri au mers întru întâmpinarea M. Sale Țarul tutulor Rusiilor, săptămâna trecută foiața aceasta n'a apărut, fiindcă n'a ieșit de sub tipar, — și aceea ce au suferit cititorii de lipsa ei, numai dânsii pot spune.

35

In adevăr, în o țară ca a noastră, intrată de curând în sistema constituțională, gazeta este *pâinea cotidiană* a opiniei publice.

Gazetarul este deci brutarul inteliginților.

40

Această nobilă misiune el nu și-a luat-o, pentrucă n'a fost cumva vrednic de alta mai bună;... nu pentru *mizerabilul* câștig de 2, 3, 5 ori mai multe sute de lei pe lună, el și-a luat *spinoasa carieră*;... nu pentru ca gazeta lui să facă dever seara la cafenele, el scrie noutăți câte 'n lună și 'n soare;... nu pentru trebșoarele lui, nu

pentru simțiminte egoistice, el luptă spre luminarea poporului și spre revendicarea suveranității lui, uzurpată de Stan ori de Bran, ori de cine știe care tiran; . . . nu pentru *meschinul* interes personal, el s'a făcut apărătorul aprig al drepturilor și libertăților publice; . . .

5 nu pentru ambiții nedemne de un suflet desinteresat, el își dă porecla de *sentinelă neadormită* a principiilor eterne înscrise solemn în pactul fundamental; . . . în sfârșit și mai presus de toate, nu în necunoștință de cauză el se pronunță, *categoric, sus și tare* de ne-numărate ori pe zi în gazeta lui.

10 Nu! nu! Doamne ferește!

El a luat nobila misiune, spinoasa carieră de brutar al opiniei publice, numai și numai din pricină că un dor *nesecabil* pentru binele Nației, al Patriei, al Poporului, al Omenirii, șcl. l-a împins pe arena publicității. Afară de asta el știe toate fără să fie 'nvățat

15 nimic, și are *ferma* convingere, că pentru România, pe câtă vreme va fi rău nu va fi bine.

Cu așa brutari de treabă, bagă oricine de seamă cât de bine trebuie să fie îngrijit stomahul opiniei publice la noi.

Acestea dară ar fi de ajuns, ca să explice izbânda pe care a câștigat-o *Claponul*, chiar dela apariția lui pe *arena publicității*, — fără să ne mai gândim și la aceea, că această foiță, având în vedere numărul îndestulător de brutării pentru hrana zilnică a opiniei publice, a crezut de cuviință dela început să se apuce de franzelărie subțire, de unde-și dă osteneală să scoată cât se poate

25 mai bune *Gogoși*.

(*Claponul*, nr. 4, 1877, *nesemnăt*)

GOGOȘI

Un nou colaborator are să se producă în curând în paginile acestei foițe. Noul gogoșar va debuta prin un studiu foarte adânc, intitulat: « *Patriotismul din puncturile de vedere politic și psihologic* ».

30

*

După moarte și cal de ginere. . .

Incurcătura cestiunii Orientului crește mereu. Complicațiuni noi se arată pe orizontul politic, spre a turbura și mai mult liniștea Europei. Iată în adevăr ceea ce comunică Agenția Havas: « Deodată cu plecarea d-lui Cogălniceanu la Viena, se anunță că și ambasadorul otoman din București, Exc. Sa Vahit Abdulah, a primit ordin secret dela guvernul său să părăsească Bucureștii în

35 24 de ceasuri ».

Noi din parte-ne regretăm foarte mult plecarea din București a onorabilului Vahit Abdulah, care știuse așa de bine să capete încrederea înaltei nobilimi și onor. public.

40

*

Dăm ca foarte pozitivă următoarea știre, asupra căreia facem toate rezervele noastre:

În cazul când Rușii vor amenința Țarigradul, reședința împărăției otomane se va muta la Mărul-Roșu.

5

*

Ce trebuie să fie măsurile *ne-urgente* ale Poliției! O circulară către ipistații unei mahalale:

« Acum *douăzeci de zile și mai bine*, femeia Stanca Văduva ne-a reclamat, că i s'a furat din curte, peste noapte, o frânghie de rufe și o doniță.

Vă comunic, ca să luați măsuri *urgente* întru căutarea delicentului ».

(Claponul, nr. 6, 1877, *nesemnat*)

RESBELUL 1877

15 Dintre toți anii trecuți, cu drept cuvânt acesta se poate numi un an caraghios, deși s'au petrecut în cursul lui lucruri foarte serioase, tocmai așa precum adunările legiuitoare sunt niște așezăminte foarte serioase, deși se petrec în ele prea adesea lucruri caraghioase.

20 În acest an, târîș grăpiș, ar fi mers treburile foarte bine dacă n'ar fi mers rău de tot; politica iarăși nu s'ar fi încurcat așa de mult dacă ar fi fost pace, și mulți onorabili deputați și senatori au dovedit elocent, la « Idee », că ar fi fost desigur pace dacă nu era război; apoi, întemeiați pe această matură judecată, membrii Clubului « Lătrătorii la Lună » s'au rostit în ședință solemnă, că

25 dacă nu se făcea război era să fie pace bună.
Aceasta poate da o idee, deși slabă în adevăr, despre logica care a predominat la mersul spiritului public în capitală.

Războiul — iată evenimentul cel mare!

30 Noi am zis-o și o susținem *sus și tare* :

« Vapoarele turcești umblă pe apă, și când nu umblă... stă pe loc; — oastea rusească stă pe uscat, și când nu stă... umblă.

« Aceasta produce senzație în toată lumea europeană, care a ajuns de nu mai are poftă de mâncare, pentrucă nu mai are ce

35 mînca — criză mare! »
Apoi, întrucât privește acțiunea războinică chiar, ziceam:

« Ca doi berbeci pismătareți, cari stau gata să se arunce unul asupra altuia cu coarnele, astfel două împărății au pornit cu oștile respective să se facă praf.

40 « Să vedem care din doi are să rămâie *berbec bătut* ».

Adevărul e că până acum niciunul, sau mai bine zis amândoi berbecii, se poate spune că au rămas bătuți.

Lumea politică stă pe gânduri și diplomația și-a pierdut catalifele.

În zadar au fost stăruințele, în zadar amenințările: niciun folos. Țarul este neînduplecat; Sultanul este mahmur.

5 Cei doi berbeci voiesc cu orice preț să se bată reciproc.

Intrucât privește acest războiu, prevederile noastre sunt categorice:

Dacă nu Sultanul, Țarul va fi învingător — și vice-versa.

10 Aceasta încă nu o știu destul de bine diplomații, și pentru aceasta nu se pot pronunța deocamdată.

Domnea în cercurile diplomatice o mare nedomirire până în zilele trecute, când — Agenția Havas împrăștiă în cele cinci părți ale lumii, o depeșe de o importanță foarte gravă, în care se spunea:

15 « In Asia s'a făcut o mare bătălie. Se asigură că ori Turcii ori Rușii au fost învingători ».

Atunci s'au pus oamenii la gânduri, ca să dovedească: este sau nu adevărată știrea dată de numita agenție.

Dupe măture chibzuirii, cântărind probabilitățile, se pronunțară în cunoștință de cauză, că spusele agenției sunt curatul adevăr.

20 Atunci, pentru asigurarea opiniei publice europene, se hotărîră toți a stăruii ca, cel puțin după sfârșirea războiului, să se facă pace.

Să sperăm prin urmare că stăruințele diplomaților vor ajunge la bun capăt.

(Calendarul Claponului. 1878, *neseminat*)

25

UN STAT IN MINIATURĂ

În mijlocul statelor mari ale Europei, a căror mărime stă în proporție dreaptă cu birurile, armatele, flotele și cu alte mijloace de civilizație, e poate interesant de a descoperi un mic stat embrionar, care a rămas în starea în care era acum sute de ani. Din

30 scriitori latini sunt cunoscuți cei trei *bătrâni* (căci bătrâni se numesc neamurile originare dintr'un sat răzășesc) cari au pus temelia statului roman. Ramnes, Tities și Luceres să se fi numit — se zice — cele trei roiuri de albine cuvântătoare, care așezându-se pe

35 trei coline de lângă Tibru, au întipărit caracterul lor vieții mai târzie a aceluși puternic stat antic. Între aceste trei neamuri Ramnes erau viteji și rășboinici, Tities, gospodari și pacinici, Luceres ascultători și de treabă. Ramnes prădau satele de prin prejur, Ti-

ties strângeau și organizau, Luceres înmulțeau. În păreții de scânduri ai Capitoliului primitiv, preoții băteau câte un cuiu spre pome-

40 nirea oricărei expediții rășboinice, când vitejii Ramnes aduceau o turmă de boi cu bouari cu tot. Se vede însă, că elementul rășboinic

a prins aripi și cucerind întâi sat după sat, apoi oraș după oraș, în urmă țară după țară, au ajuns să supue toată lumea atuncea cunoscută.

Fie poveste, fie adevăr, destul că începuturile embrionare seamănă unul cu altul, deși un embrion e menit a deveni împărat, celălalt a rămâne om ca toți oamenii.

Luând un bilet de drum de fier pân la Bologna, apoi de aci unul pân la Rimini, ajungi în apropierea micii republice San Marino. Intre marchizatul Ancona și roditoarea Romagna, se află înaltul *Monte Titano*. De 800 de metri de înalt se ridică cele trei piscuri ale San Marinului, ca o grămadă impozantă, care se coboară pieziș în șes, împodobită cu vechi cetățui, cari readuc în ochii fantaziei icoanele veacului de mijloc. In fața stâncii titanilor curge râul Rubicon, modest însă cunoscut din istorie prin trecerea lui Cesar, prin vestita zicere: « Alea iacta est » (Zarul s'a aruncat). Despre mare și anume dela Rimini o călăuză, un veturino, duce pe drumetși, pentru'n bacșiș, în mica, dar străvechea republică. După o cale de două ceasuri cu trăsura, ajungi la granița republicei și la cel dintâi oraș al ei, la Seravalle, iar după alte două ceasuri ajungi în San Marino. Mai întâi vii în suburbii, Il Borgo, unde e multă viață și mișcare, căci acest sat e emporiul micii republice, care nu poate produce tot ce-i trebuie și are nevoie de import de grâne, pe care le plătește cu exportul ei de minunate vinuri de tămăioasă (poamă busuioacă), de lână, râmători, peri de bidinele, var nears, cânipă, portocale, lămâi, săpunuri fine și esențe mirositoare din ierburile muntelui Titano, un articol foarte căutat.

Iată dar, că ne aflăm în mijlocul republicei, în care nu apare nici o gazetă, căci numai *Voce del Popolo* din Bologna și *Osservatore Romano* (amândouă ziare clericale) au câțiva abonați. Nici protestanți, nici evrei nu se află pe pământul sfânt. Poate că într'un viitor nu tocmai depărtat vr'un fiu al lui Israel să se rătăcească pe acolo ca să deschiză o bancă sau să ia întreprinderea unui drum de fier; dar pân'acum această nenorocire nu s'a întâmplat încă.

Republica întreține cele mai bune relații cu Sf. Scaun. Majestas populi, maiestatea poporului suveran al San Marinejilor e reprezentată prin sfatul cel mare, compus întreg de patres familias, din părinți de familie. Acest sfat numără șaizeci de inși și 'ntr'o adunare generală, ce se ține odată pe an, membrii aleg un sfat mic (consiglietto) compus din 12 inși. La această alegere însă trebuie să se aibă în vedere principiul ca să s'aleagă patru nobili, patru orășeni și patru țărani. Acest senat de doisprezece formează consiliul de stat al celor doi consuli, aleși asemeni din mijlocul lui și cari se numesc regenți (capitani reggenti). Alegerea acestor doi consuli, adevărați stăpânitori în San Marino, se face la fiecă șase luni odată. In ziua hotărîtă s'adună sfatul cel mare al republicei în palatul guvernului și aleg doisprezece oameni de încredere ca delegați spre alege mai strânsă. Apoi acești 12 trag la sorț pentru a ști pe cine au să aleagă, un patrician ori un plebeu, însă totuși trebuie să aleagă astfel, ca 6 să fie din oraș, 6 de la sate. Dintr'aceștia se aleg iarăși prin majoritate de voturi de două ori câte trei adecă șase, a căror

nume se scriu păreche pe trei bilete, însă așa că pe fiecare bilet stă scris un țaran și un orășan. Aceste trei țiduli se pun fiecare în câte o bilă de aur, iar bilele se duc în procesiune solemnă la biserică. Ziua de alegere e o sărbătoare mare pentru populație, încât orășelul
5 dar mai ales biserica geme de lume. Preoțimea, îmbrăcată în veșminte sărbătorești, celebrează lângă altar cu podoabe o leturghie, rugând pe Sf. Duh să facă bine alegerea și să stea în ajutorul celor aleși. După ce se cântă « Veni creator spiritus » un copil mic vine
10 la altar, pe a cărui trepte se află o urnă de argint închisă, care cuprind cele trei bile de aur. Copilul, cu ochii legați, scoate o bilă. După ce Senatul citește numele scrise pe bilet, ele se vorbesc în glas mare în biserică. Peste câteva clipe întregul San Marino știe numele celor aleși. — Privilegiile celor doi consuli sunt următoarele: Când sunt în biserică, preotul trebuie să vie cu cădelnița înaintea lor, iar
15 în teatru au dreptul de a ocupa ei cu familia loja mare din mijloc.

Avocaților în deosebi clima San Marinului nu le prieste, — căci maximul proceselor dintr'un an e de zece și e sigur, că de o asemenea mulțime de procese un avocat trebuie să slăbească. Cel mai ciudat lucru e însă justiția criminală. Când se condamnă un făcător de
20 rele, el își spășește păcatele în libertate (nu în temniță) deși nu știu în ce mod se întâmplă aceasta.

Republica are doi servitori de stat, unul pentru interne, altul pentru externe și finanțe. Are asemenea doi ambasadori, unul la Roma, altul la Paris. Numărul consulilor nu e tocmai bine cunoscut,
25 dar se dă cu socoteala, că el întrece numărul cetățenilor republicei. Se crede că aci e călcâiul vulnerabil al micului stat. El privește locurile sale de consuli, cetățenia onorifică, decorația cu cinci clase, pe care cel decorat are permisiunea de a o lucra în briliante (pe cheltuiala sa) ca un izvor de venituri pentru tesaurul public. Ba
30 chiar patente de ofițeri în armată se dau la supuși străini, pentru meritele lor întru ale științei și artei, — încât se poate ca într'o bună dimineată să ne trezim cu d. V. A. Urechiă în uniformă de colonel San Marinez pentru admirabila sa afinitate cu scriitorii... spanioli, merit de sigur apreciat de San Marino.

35 Armata republicei are un general, 70 de ofițeri și 1300 de soldați. Uniforma lor e cea austriecească, se vede, tunică albă și pantaloni albaștri. Numai asupra armării tace raportul, ce-l consultăm, într'un mod într'adevăr suspect. Se vede că marea ceartă pentru sistemul cel mai bun de puști sau de tunuri n'a alterat până acuma inimile bunilor San Marineji; papă Krupp n'a ajuns la nici o importanță în istoria militară a San Marinului. Birurile sunt mici, datorii publice de loc, încât statul n'are nicio obligație față cu lumea. Lumea-i datorește poate ceva republicei, republica nu datorește lumii nimic.

45 Istoria republicei se pierde, ca aceea a tuturilor statelor mari, în noaptea vremilor. Intemeietorul statului însă e Sf. Marin, care sub împăratul Dioclețian a fugit din Dalmația la Rimini. Sfântul se

zice c'a fugit din cauza unor mici neînțelegeri cu nevasta. Destul că poliția din Dalmația pare a nu fi fost tocmai-tocmai înțeleasă cu plecarea sfântului, încât a trimis-o pe nevastă-sa după dânsul la Rimini, unde Marin se ocupa cu zidăria. Într'o zi află, că în port
 5 sosise o corabie din Dalmația, din care coborîse o femeie foarte frumoasă. Marin îngâlbeni. El își aduse aminte de nevasta lui cea frumoasă și de jurământul de curăție, ce îl depusese. El întrebă, cum arată ea la față și la făptură și recunosc cu îndată din spusa altora,
 10 după oarecare semne, că era nevasta-sa cea care se coborîse din corabie. Atunci, tunse frumușel de fugă la munți, ca să scape de dânsa și se ascunse într'o peșteră. Dar ea află unde i se ascunse bărbatul și veni ș'aci. Ingenuchind la intrarea peșterii și întinzându-și mâinile, ea se jură că n'are nici o vină și-l rugă să se întoarcă. Dar sfântul rămase neînduplecat și nu voi să părăsească peștera și să
 15 urmeze ademenirile frumuseții și ale bogăției. Cincizeci de zile se boci frumoasa femeie la intrarea peșterii, până ce în sfârșit muri. Ea murise de dorul bărbatului ei.

Sfântul Marin părăsi atunci peștera, își îngropă nevasta, și apoi se retrase pe un pisc al muntelui Titano, unde zidi un mic paraclis
 20 cu hramul sf. Petru, împrejurul căruia mai trase un zid, care să-l despartă de toată lumea. Grâul de care avea nevoie, îl semăna el singur și-l măcina c'o răjniță pe care o 'nvârtea un măgar. Într'o zi aude glasul jalnic al măgarului, cerându-i ajutor. Când iese — ce să vadă? Un urs mare sfâșiasc măgarul și-l și mâncase pe jumătate.
 25 Atunci sfântul îi zise ursului: « Bre! mi-ai mâncat măgarul; trebuie să mă slujești tu de acum în locul lui ». Și ce să vezi? Ursul intră în adevăr în slujbă la sfânt și învărti răjnița cu labelle lui cele groase, încât îi merse vestea.

Și astăzi se mai păstrează în biserica din capitală moaștele sfântului, cari se expun la sărbători mari; apoi ciocanul și mistria, cu care a lucrat la rezidirea risipitului oraș Rimini. Faima sfântului făcu pe locuitorii din împrejurimi să zidească chinovii și sihăstrii pe monte Titano, cari apoi luară forma unei republice. Acesta este începutul statului. *Tantae mollis erat San Marinensem condere gentem.*
 30

În veacul de mijloc republica desvoltă o sănătate extraordinară, încât nici Cesar Borgia n'a putut să-i vie de hac. Abia în vremea din urmă veni câteva furtuni asupra ei. După ce nimiciră republica cea de-o mie de ani a Veneției, oștile lui Bonaparte se îndreptară spre statul bisericesc. Ce se va face San Marinul? se întrebă toți. Dar Bonaparte era generos și-i dăruie republicei surori patru tunuri și o cantitate de grâu. Dar tunurile nu le-au căpătat niciodată, și aceasta spre marea ei norocire. O singură descărcătură de tun ar fi ajuns de sigur dincolo de graniță în țara vecină și ar fi încurcat republica într'un războiu general. Republica scăpă cu
 40 spaima de a i se fi promis patru tunuri. Numai anul 1848 aduse peste ea serioase încurcături. Roma căzuse. Garibaldi după multe
 45

lupte scăpă în Monte Titano, care acorda un azil tuturilor proscrisilor. Garibaldi spera să găsească în San Marino nu numai simpatii, ci crezu că stânca Titano cu ponoarele și ascunzătorile ei ar putea deveni pentru dânsul o cetate neînvingă, până ce ar fi izbutit de a

5 căpăta condiții favorabile pentru dânsul și ceata lui dela inimizii ce se apropiau și cari erau Austriacii și Franțujii. San Marino era în mare cumpănă și nedumirire. Ce era de făcut? La 10 Iulie sosi în San-Marino cel d'întâi cvartir-maistru al lui Garibaldi.

După o ceartă vioae se 'nvoiră în sfârșit, ca cetele romane ale

10 lui Garibaldi să primească hrană și băutura la granița țării, fără a avea nevoie să calce pe pământul republicei. Dar Garibaldi nu băgă în seamă învoelile cvartir-maistrului său, ci a doua zi dis de dimineată veni cu oștirea lui înaintea porților San Marinului, și până a nu fi cu puțință de a i se împotrivi, el ocupă monastirea

15 Franciscanilor, situată la poarta orașului. Erau și femei în cetele lui. Grupe mai duiioase și mai mișcătoare nu s'au văzut niciodată poate. Femeile acelea împărtășiră cu bărbații, cu fiii și frații lor lipsele și nevoile, grijile și mizeria, primejdiile și moartea. Erau fii-cele eroice ale Italiei. Frumusețea lor se ofilise de lipse și osteneli,

20 dar în ochii lor strălucea lumina și frumusețea entusiasmului. La vederea lor locuitorii din San Marino uitară pentru o clipă propriile lor nevoi, și bătrâni și tineri se grăbeau a ajuta pe străini cu cât le era cu puțință. Trebuia grabă. Sfatul cel mare se adunase și hotărî foarte repede. Se puseră în relații cu Garibaldi; cetele de voluntari

25 și ai lor trebuiau să se oblige să nu calce olatul din întru al orașului, iar guvernul republicei se obliga să mijlocească pe lângă generalul austriac, care urmărea cetele.

Arhiducele Ernest se apropiase cu un detașament de trupe de granițele republicei. Locotenentul Buoschi fu trimis ca să trateze

30 cu Arhiducele, însă acesta cerea pur și simplu supunere. Secretarul de stat de San Marino, Bonelli, se adresă cătră generalul Hahn, care stetea cu detașamentul său la Rimini. Prin mijlocirea sa izbuti să i se promită pentru cetele lui Garibaldi libera trecere.

Pe când tratau înoptase. Garibaldi nu se 'ncrezu în asigurările

35 generalului Hahn, și se hotărî de a lua măsuri pentru siguranța persoanei sale. Cu femeia sa, credincioasa Amita și cu câteva sute din cei mai supuși partizani ai săi, el părăsi noaptea și într'ascuns San Marino. Contra voinței sale Garibaldi puse în primejdie mica republică, care-l primise cu atâta bunătate. Generalul Hahn se supără cumplit pentru această fugă neașteptată și foarte îndrăzneată

40 a lui Garibaldi, pentru că ar fi dorit foarte mult să prindă pe vestitul căpitan de voluntari. El spuse verde, că bănuiește cum că republica și guvernul ei au știut despre această fugă și au înlesnit-o. Pe de altă parte Garibaldiienii, rămași în urmă, nu voiau să se dea

45 cu mâinile legate în sama inamicului. Ei hotărîră să intre cu sila în oraș, să pue zăvor porților și să se opue Austriacilor. Dar planul lor s'a aflat încă la vreme în sfatul orașului.

Belzoppi, căpitanul regent, și Bonelli, secretarul de stat la externe, au fost aceia cari în momentul hotărîtor găsiră mijlocul cel mai potrivit și deteră piept primejdiei. După a lor poruncă se che-
 5 mară toți San Marinezii, cari puteau purta arme, a se opune volun-
 tarilor, ce năvăleau cu desperare asupra orașului și a le împiedeca
 intrarea. Văzând Garibaldienii, că nu vor izbuti să înfrângă o re-
 zistență atât de energică, se împăcară cu soarta lor, mai cu seamă
 având în vedere pe dușmanul din spatele lor, care zădărnicea orice
 rezistență și fiecare își depuse armele. După aceea fiecare din ei
 10 căpătă pasport silnic la Rimini și câte o liră italiană de cheltuială.
 Și femeile au fost ajutate tot astfel.

După ce se puseră la cale aceste incidente penibile și se resta-
 tornici liniștea obicinuită a republicei, marele Sfat trimise o depu-
 tație solemnă către arhiducele Ernest pentru a-l ruga să onoreze
 15 republica cu vizita sa. Arhiducele primi invitarea cu bunătațe și
 veni peste câteva zile în oraș cu o suită strălucită. San Marinezii
 pregătiseră toate pentru a-i primi sărbătorește.

O veselie urmă altelei. Arhiducele exprimă mulțumirea și recu-
 noștința sa, pentru atitudinea înțeleaptă și prietenească întâmpin-
 20 nare a republicei și plecă cu asigurarea, cum că casa de Austria a
 avut totdeauna sentimente prietenești pentru San Marino, pe cari
 le va păstra și în viitor. De atunci încoace republica a numit un
 ambasador și la Viena.

De atunci n'a mai cutezat nimenea să s'atingă de San Marino.
 25 Napoleon al treilea, ajungând la culmea puterii sale după războiul
 din 1859, nu uită să caute alianțe indispensabile, deci încheiă și cu
 San-Marino un tratat de alianță, prin care recunoștea și garanta
 independența acestui stat. San Marinezii îl numesc pe răposatul
 Impărat binefăcătorul lor. Asta este însă o modestie exagerată, de
 30 vreme ce binefacerile acestei alianțe sunt reciproce. Regele Victor
 Emanuel ținu asemenea foarte mult la bunele relații cu republica,
 o calomnie care se poate face și regelui Humbert.

Fericit stat!

O singură dare de 1% asupra veniturilor, o armată mică, și
 35 după cum se pare cu totul nearmată, tunuri ioc! nici o gazetă, un
 teatru c'un repertoriu pân 'acuma necunoscut, datorie publică nici
 un ban, decorații și portopeuri ieftine, cafenele în doi peri, dar un
 otel cu prețuri foarte moderate, niciun ovreiu, niciun protestant, pe
 de altă parte cele mai bune relații cu toate puterile, mai cu seamă
 40 cu noul stat italian... Scris-au Locke și Bernardin de St. Pierre
 un idil mai liniștit și mai frumos?

(*Timpul*, 6 și 7 Maiu 1878 în foileton, *nesemnat*)

[CONVENȚII CU RUSIA]

«Românul» de ieri, într'o polemică cu «Pressa», zice că rău,
 45 foarte rău, mai rău decât foarte rău face organul conservator când

spune, că Rusia ar fi propus guvernului radical nouă convențiuni, și acesta ar fi pe cale d'a le face; asemenea lucruri, după « Românu » trebuie să le spună cei lipsiți de inteligență și patriotism, cei ce nu respectă nimic nici pe sinele chiar. Apoi « Românu » urmează:

« ... « Pressa » știe foarte bine că guvernul nu voiește și nu poate să încheie nouă convențiuni pentru trecere de armate și alte asemenea, căci națiunea ar da ca pietre într'insul și Europa s'ar ridica în contra noastră... Să nu mai adune dar « Presa » asemenea știri ilogice și necurate... ».

Prin urmare, după « Românu » știrea că guvernului radical i s'ar fi propus de Rusia o nouă convenție, care știre a fost împrăștiată de ziarele cele mai acreditate din Europa, este o știre ilogică și necurată; iar cei ce o relevază, spre a atrage atenția națiunii asupra guvernului radical, care a arătat, de când a luat puterea, că știe a comite greșeli de acele ce în Istorie poartă un nume mult mai aspru; cei ce relevază știrea aceasta și bănuiesc pe acest guvern, că este în stare să încheie o nouă convenție cu Rusia în taină, fără a spune niminui nimic până la deschiderea Camerei supuse și ascultătoare; cei ce relevază această știre pentru a îndeplini, cum zice d. D. Brătianu, o datorie de conștiință către țara lor, aceia sunt lipsiți de inteligență și de patriotism.

Mulțumim « Românu » de aceste complimente radicale, îi mulțumim pentru acel ton de elegantă curtenie în polemică, a cărei pierdere o deplângea mai deunăzi, îi mulțumim cât mai de grabă, pentru că noi între cei d'întâi am relevat acea știre, și am exprimat temerea, că guvernul lucrează cum s'ar zice pe sub pământ ca să ne dăruiască iar cu vreo surpriză.

Să ne dea însă voie organul « Scrisorilor către Desmoșteniți » a-i spune că știrea aceea nu se pare atât de *ilogică* pe cât seamănă că-i pare lui. Ilogică, pentru ce? pentru că, cum pretinde « Românu », guvernul « *nu voiește și nu poate* să încheie nouă convențiuni pentru trecere de armate și alte asemenea »? Dar oare nu tot acest guvern *a voit și a putut* să încheie convenția dela 4 Aprilie? Și să nu uităm, că aceea era întâiul pas, care este cel mai greu de făcut; era vorba să se deschiză stavila și să se dea drumul șivoiului să treacă pentru noi; astăzi oștirea rusească se află pe pământul nostru, stavila este ridicată de mult, șivoiul și-a făcut matcă peste noi și curge în bună voie. Și dacă Rusia ne cere azi o convenție, să nu se prefacă « Românu » și să întrebe naivă: « ce nevoie mai are Rusia să ne ceară convenție pentru trecerea oștirii sale pe la noi, de vreme ce tratatul dela Berlin îi dă asemenea împuternicire încă pentru nouă luni d'aci încolo? nu, să nu se prefacă « Românu »: Rusia de sigur nu numai pentru aceasta ne cere o nouă convenție; este ea destul de inteligentă ca să nu ne ceară ceea ce are; dacă ne cere, apoi cu sigur ne cere să-i dăm ce nu are și-i trebuie. Pentru aceasta dar, reproducând știrea despre noua convenție, am rostit temerea că de-

vernul, când i s'ar cere de Rusia ca să-i dăm ceea ce-i mai trebuie, ar fi în stare să dea. Încă odată: nu oare tot acest guvern *a voit și a putut* să încheie convenția dela 4 Aprilie?

5 Însă mintosul organ, mintos prin aceea că-și crede cititorii naivi, ne spune pentru ce guvernul radical *nu ar voi și nu ar putea* să facă un așa ceva. Că guvernul *nu ar voi* să mai închee o nouă convenție cerută de Rusia pentru nouă trebuințe ale ei, este un lucru ce nu ne-ar prea importa, dacă am ști că guvernul acesta nu poate face orice vrea. Dacă n'ar putea face rău, ce ne-ar păsa că vrea să-l facă!

10 Dar să vedem, poate ori nu? Să vedem «Românul» ce zice, pentru ce nu poate guvernul să facă și azi ce a făcut până acum? «Nu poate (guvernul) să încheie nouă convențiuni, pentru trecere de armate și alte asemenea, căci *națiunea ar da cu pietre* într'însul. . . »

15 Sfârșim relevând aceste vorbe ale «Românului». Organul «Scri-sorilor către Demoșteniți» ar trebui să respecte cel puțin acum nația, ce s'a arătat a nu fi tocmai așa de moleșită pe cât o credea d. C. A. Rosetti, și să o cruțe de asemenea ironii. O nație care, numai pentru respectul ordinii și prin instinct de conservare, a îngăduit guvernului cele săvârșite de dânsul de aproape trei ani încoace, do-

20 vedește că are mai multă minte decât a da cu pietre: când este vorba de a judeca și osândi, ea știe a o face la timpul cuvenit pe căile legale.

(*Timpul*, III, 235, 25 Octombrie 1878, editorial, *nesemnăt*)

[D. C. A. ROSETTI LA ROMA?]

25 Imediat după atentatul dela Neapoli s'a svârșit o bombă-Orsini în mijlocul mulțimii, adunate în Florența pentru demonstrații patriotice. Bomba a cauzat moartea a doi oameni și a rănit pe câțiva alții. . . Tot în aceeași vreme ne vine din Roma știrea, că în domiciliul lui *Passamente*, autorul atentatorului s'au găsit scrisori dela

30 internaționaliști, că s'au făcut arestări, că între arestați este și d. Melido, redactorul ziarului «*Censorul*» din Neapoli, publicist, care a fost deja închis odată, împreună cu *Passamente*, pentrucă la 1870, lipise la Salerno placarde pentru manifestări de răsturnarea tronului.

35 Bomba-Orsini ne-aduce aminte de conspirația și atentatul, comis asupra binefăcătorului nostru celui mai mare, a împăratului Napoleon III; conspirație la care a luat parte activă d. C. A. Rosetti și d. I. C. Brătianu. Împăratul, care era om bun și generos, cu toată condamnarea tribunalului, rostită asupra d-lui I. C. Brătianu, a ordonat ca închisoarea să fie îmblânzită pe cât se putea,

40 iar fructul șederii la răcoare a actualului ministru-prezident a fost — precum se știe — o istorie a Românilor scrisă franțuzește și publicată sub pseudonimul Elias Regnault.

Frații siameji Rosetti-Brătianu fac și azi parte din marele partid cosmopolit al republicei universale pe baza *comunei* și cu toate

acestea conduc afacerile unui stat, eminentamente-național — România și eminentamente conservator, pentru că e agricol.

Ba nu-i destul numai atâta. Pe când principii mireni și bisericesti se grăbesc a exprima M. S. Regelui Italiei părerea de bine, că viața M. S. a fost păzită de mâna lui D-zeu cu ocazia acestui îndrăzneț atentat cu cuțitul, România se va grăbi să trimită ministru plenipotențiar la Roma pe d. C. A. Rosetti, părintele celor desmoșteniți cu duhul, ca să-și exprime părerile de rău că atentatul n'a izbutit, și pe când ieri duminică s'a celebrat dimineața un Te-Deum la sf. Mitropolie, pentru a înălța rugi lui Dumnezeu, c'a binevoit a conserva zilele M. S., rabinul partidului liberal din țară își va fi legat cornul de frunte pentru a se ruga la statua rațiunii să păstreze zilele prietenului Passamente.

Nouă ne pare rău, că în vremi grele ca cele de astăzi, România trebuie să rabde un guvern, precum nu-l are nicio altă țară din Europa, un guvern, ai cărui membri de căpetenie au întreținut și întrețin relații cu elementele cele mai turbure și mai discompuitoare ale Apusului.

(*Timpul*, III, 247, 10 Noembre 1878, editorial, *nesemnăt*)

20 [ȘTIRI FRANCEZE DESPRE CESTIUNEA DOBROGEI]

Ziarul franțuzesc « les Débats » primește o corespondență din Buda-Pesta, care, cu toate că e datată dinainte de intrarea Românilor în Dobrogea, aruncă oarecare lumină asupra celor din urmă împrejurări politice din Orient, interesându-ne în deosebi. Deși corespondentul ziarului franțuzesc asigură, că toate câte le expune le-a căpătat dintr'un izvor absolut sigur, totuși facem rezervele noastre în privința unor amănunte. De aminteri, corespondența aceasta are destulă importanță pentru a ocupa locul, ce credem de cuviință a-i da.

Incidentul român cu Dobrogea, după această corespondență, datează de aproape cinci luni. Mai nainte chiar de a-și fi isprăvit Congresul din Berlin lucrările sale, reprezentantul rus la București, d. baron Stuart, a făcut demersuri pe lângă guvernul român pentru a-l hotărî să acorde Rusiei stabilirea unui drum militar prin Dobrogea, mergând dela noua graniță până la Tulcea. Apoi Rușii rostită intenția d'a așeza depozite de arme d'alungul nouălor granițe, dela Silistra până la Mangalia, și în sfârșit șanțuri și valuri de pământ înșirate între Maglai și Sulina. Guvernul român a găsit aceste propuneri neacceptabile, mai ales că Rusia nu părea că voiește să dea nicio compensare, și a însărcinat pe agentul său dela Petersburg, generalul Ghica, să facă o contra-propunere guvernului rusesc. România se declara gata a întinde și asupra Dobrogei, pentru tot timpul ocupării rusești, prevăzut și mărginit prin tractatul dela Berlin, convenția încheiată la începutul războiului pentru trecerea

oștirilor rusești prin România, adică convenția dela 4 Aprilie. Mai întâi, această contra-propunere a fost respinsă cu oarecare trufie de către cei din Petersburg, și lucrurile au rămas unde erau, adică găsindu-se Dobrogea *de fapt* în plină și întreagă stăpânire a Rusiei. In aceste condiții, guvernul prințului Carol s'a văzut silit să se adreseze puterilor iscălitoare ale tractatului, spre a le cere sfatul. Toată lumea a răspuns că România poate și trebuie, în virtutea tractatului dela Berlin, să ia Dobrogea în stăpânire.

Intrarea Românilor în Dobrogea săvârșită azi, nu începuse încă pe când corespondentul din Buda-Pesta trimitea ziarului «les Débats» aceste notițe. El însă arată în corespondența lui, că în adevăr, după răspunsul puterilor, România are să ia în curând Dobrogea în stăpânire. Inșă oștirile rusești rămânând încă în ținuturile luate acum în stăpânire de Români, întrebarea unei căi militare pentru comunicare cu Bulgaria se va ivi din nou. Guvernul român deci a însărcinat pe reprezentantul său la Petersburg cu o nouă contra-propunere, care trebuie să fi fost deja înmănată prințului Gorceacof.

In sfârșit corespondentul spune că contele Șuvalof, în trecerea lui prin Buda-Pesta, n'a atins acolo nicidecum cestiunea Dobrogei și României, declarând că nu știe nimic din incidentele ce s'au putut produce cu privire la aceasta.

(*Timpul*, III, 254, 18 Noembre 1878. editorial, *nesemnăt*)

[CRIZA DE CABINET]

«Timpul» s'a abținut cu desăvârșire de orice reflecții sau comentarii asupra epidemiei ce bântue cabinetul Brătianu, și care a și secerat trei victime. Am stat și urmăm a sta neturburați în fața unor certe intestine pe câtă vreme ele nu vor avea ca rezultat de a compromite soarta țării și mai mult cum este deja compromisă, sau pe câtă vreme negoțierile pentru înlocuirea celor morți nu vor trece peste cercul partidului *așa zis liberal*.

Vom aștepta dar în liniște rezultatul crizei într'un fel sau într'altul și atunci numai vom avea a zice și noi cuvântul nostru.

Astăzi voim a face numai ceea ce s'ar putea numi *diagnosis* crizei ministeriale, fără a ne preocupa dacă boala este mortală sau cine va fi moștenitorul, în caz de moarte.

Spectacolul ce ne este dat a privi este, fără îndoială, din cele mai extraordinare.

Vedem pe d. Brătianu dispunând în Cameră aproape de unanimitatea voturilor, și de o mare majoritate în Senat, amenințat de a pierde o bună a treia parte din deputați și a rămâne poate în minoritate în Senat.

Ce s'a întâmplat oare acum de curând care să facă a periclita într'un mod așa de neașteptat o pozițiune până astăzi așa de strălucită și așa de puternic întemeiată?

Un mic, foarte mic fapt s'a întâmplat; dar care pentru d. Brătianu ce știe a înțelege semnele prevestitoare, are o îngrijitoare însemnătate. Acest fapt sunt cele câteva alegeri comunale ieșite favorabile partidului conservator.

5 Până astăzi partidul ce voiește a fi partidul liberal, dar care în realitate este partidul radical, precum totdeauna l-am numit pentrucă-i cunoaștem firea și tendințele, partidul radical zicem, și-a îndeplinit vecinica chemare, adică *distrugere*.

10 În lăuntru, instrucțiunea publică, justiția, organizarea comunală, întreținerea căilor de comunicație, venitul monopolului tutunurilor, finanțele, buna stare economică, și toate celelalte sunt distruse sau cel puțin desorganizate.

În politica din afară, mai avem oare trebuință de a aminti toate faptele ce sunt încă așa de proaspete în mintea tuturilor?

15 Toate acestea s'au făcut cu consimțământul Adunărilor, și acolo unde miniștrii noștri, în cele interne sau în cele externe, veneau cu fapte împlinite, Camerele, pe lângă supusa înregistrare a acelor fapteamiteau tot d'odată și biluri de încredere sau de indemnitate.

20 Și astfel d. Brătianu și cu colegii săi urmând calea semănată de izbânzi, netedă, fără obstacole, fără primejdii și fără decepțiuni proclamau sus și tare că țara este cu d-lor. Erau poate sinceri. Iși închipuiau poate serios că calea lor îi duce la capitol unde îi așteaptă coroana triumfătorilor.

25 Dar iată că de odată, în loc de capitolul visat, li se arată în zare stânca tarpeiană cu prăpastia ei. Căci acum s'a schimbat fața lucrurilor. Nu mai poate fi vorba, sau mai bine, nu mai este loc de a distruge, acum este vorba de a clădi, de a organiza, și aici se sdrobește puterea radicalismului.

30 Țara care i-a mai văzut la lucru, știe că nu este aceasta meseria lor și un prim avertisment a venit să arate d-lui Brătianu că nu ajunge de a se bucura de o majoritate oricât de numeroasă în camere, pentru a putea spera de a avea și țara cu sine.

35 Tot odată d. Brătianu simte că nu numai instinctul lucrărilor serioase de organizare lipsește partidului său, dar că-i lipsește tot odată și capacitatea intelectuală.

Acest simțământ explică pentruce în toate încercările sale pentru complectarea și reîntărirea cabinetului, d. prim-ministru nu a consimțit a se despărți de colegul său dela externe.

40 Nu simpatia sau armonia în vederi leagă, de o vreme încoace, pe d. Brătianu de d. Cogălniceanu. Cine, în adevăr, nu cunoaște sfâșiările intestinale ce existau între acești doi bărbați, și fățișa neîncredere mutuală cu care se păzeau unul pe altul; între altele în vremea petrecerii lor la Berlin pentru lucrările Congresului. Ceea
45 ce face pe d. Brătianu a se ține acum strâns legat de d. Cogălniceanu este că simte că are în acest bărbat aceea ce nu poate găsi în jurul său, adică o putere intelectuală, o capacitate.

Asemenea marfă este rară în partidul radical și fericitul proprietar actual nu voiește a se desface de dânsa cu niciun preț.

Precum am zis-o, țara, adevărata țară, a dat d-lor Brătianu și Rosetti un întâi avertisment. Pentru d. Rosetti acest avertisment, 5
întărit poate și prin alte considerațiuni, l-a și făcut a părăsi fotoliul său. D. Brătianu, care și el a înțeles lecțiunea, lucrează la înlăturarea pericolelor ce-i stau în perspectivă prin fuzionare cu aliați vechi sau noi.

Se zice că toate eforturile d-sale au fost zadarnice și că tot d-sa 10
rămase însărcinat a purta greutatea situațiunii cu ai săi, fără infuziune de sânge nou.

Oricum ar fi, noi, aceștia dela «Timpul», absolut desinteresăți în cestiune, privim în liniște și cu răbdare la criza de care este frământat cabinetul, și avem statornică încredere în adevărul zicătoarei care zice că: «fie care pasăre pe limba sa pierе». 15

(*Timpul*, 23 Noembre 1878, editorial, *nesemnăt*)

NOUL CABINET OTOMAN

O telegramă a agenției Havas ne-a vestit mai alaltăeri, cum că în Constantinopol s'a ivit pe neașteptate o criză ministerială, că 20
ministerul împreună cu marele-vizir Savfet-Pașa și cu marele Șeic-ul-Islam au căzut, și că noul cabinet s'a și format, iar în locul lui Savfet-Pașa a venit Heredin-Pașa, fost ministru al beiului de Tunis. Noul mare vizir, înainte de a se urca la această treaptă, a fost cătăva vreme consilier favorit al Sultanului, și astfel i-a venit ușor 25
să ajungă unde se află acum. Această schimbare repede a cabinetului otoman dă loc la deosebite reflecții din partea presei străine. Unele organe pretind că deși criza ministerială din Constantinopol și formarea noului cabinet au venit cam fără veste, însă nimini nu poate fi surprins de una ca aceasta. Căderea lui Savfet-Pașa 30
este un fapt foarte important. Fostul mare vizir de netăgăduit, este unul dintre bărbații cei mai însemnați ai Turciei și un diplomat isteț, om onest și inteligent și mai presus de toate patriot sincer. El și-a căpătat pe bun drept stima generală prin chipul cu care și-a servit țara în împrejurările grave și primejdioase din anii aceștia. 35
Toată lumea prin urmare se întreabă cu drept cuvânt: pentru ce Savfet-Pașa a fost răsturnat astfel?

De câțva timp spiritul Sultanului era și este încă muncit de niște gânduri foarte ciudate. Abdul-Hamid nu mai are încredere în niciunul din bărbații de stat ce-l înconjoară: pretutindeni vede 40
numai vrăjmași, trădători, cari sunt gata să întrebuițeze în potrivă-i toate mijloacele. În orice vremuri, dar mai ales în starea în care se află acum țara lui Abdul-Hamid, o așa pornire din partea unui suveran este foarte supărătoare. Turcia se află acum într'o stare din care neapărat, dacă voiește să mai trăiască, trebuie să iasă, și pen-

tru acest sfârșit este nevoie nu de vedenii închipuite și de descu-
jare, nu de păreri și de spaime fără noimă, ci de energie, de sânge
rece și de judecată sănătoasă. Abdul-Hamid, rătăcit în neîncrederea
lui, s'a înconjurat încetul cu încetul de străini, crezând că are să
5 găsească mai mult devotament și bună credință în niște oameni cari
i-ar datori lui tot și a căror stare bună și înălțime ar atârna numai
și numai dela conservarea lui. Astfel dar a crezut de cuviință să în-
carce cu favori pe Heredin-Pașa, vechiul ministru al beiului de
Tunis, om deștept și de spirit, după cum se spune, dar care a lăsat
10 la Tunis niște amintiri nu prea frumoase în privința administrației
sale. Bunavoință ce o arăta Sultanul lui Heredin-Pașa era din zi în
zi mai pe față, și se spune chiar că dacă ar fi vrut, acest nou favorit
ar fi venit la cârma treburilor publice de mai nainte. Venit de curând
la Constantinopol, dânsul a voit să sondeze tărâmul împrejurii și
15 mai ales să facă cunoștință cu personalul politic din partea locului.
Acum câteva zile, Sultanul a chemat dela Brusa pe fostul său con-
silier și om de încredere, Zaid-Pașa. Aceia cari sunt în curentul in-
trigilor din seraiu au putut îndată ghici, că se pregătea ceva și în
adevăr lucrurile s'au dat pe față. Când Savfet-Pașa fusese numit
20 mare-vizir, pusese condiție a primirii acestui post ca Zaid-Pașa să
iasă din Constantinopol; reînturnarea lui Zaid-Pașa era deci o ame-
nințare în contra existenței ministeriale a vizirului Savfet-Pașa,
a stăruit din nou să depărteze pe acel om, în potriva căruia el
n'avea vreun parapon personal, dar care, fiind favorit la palat și
25 nepopular în lume, era o primejdie. Nu e prin urmare de mirare
când vedem astăzi pe același Zaid-Pașa la ministerul de justiție al
Turciei. Kadri-Pașa și Gevet-Pașa așijderea sunt oamenii intrigi-
lor de seraiu și nu mai au nici atâta popularitate și încredere pu-
blică cât colegul lor dela justiție. Cu toate astea, noul cabinet tur-
cesc are în sânu-i și câteva persoane populare și distinse. Heredin-
30 Pașa, în izolarea sa, a înțeles că trebuie să-și ia pe lângă sine și
ceva oameni mai cunoscuți și mai prețuiți. Osman-Pașa, viteazul
general dela Plevna, a fost numit la ministerul de războiu, și nu-
mele acestui bărbat este destul de strălucitor pentru a da el singur
35 prestigiul cerut unui minister împărătesc. Caratcodori-Pașa, mi-
nistru la cele din afară, a dat o destul de bună idee despre capaci-
tatea lui diplomatică cu prilejul congresului dela Berlin. Numirea
lui iarăși se poate numi un bun temei al noului cabinet. În unele
cercuri politice europene se regretă că acest bărbat însemnat, nu-
40 mai decât după numirea lui ca guvernator creștin al Cretei, spre
executarea articolului 23 din tractatul dela Berlin, a fost chemat
la postul ministerului, și a trebuit astfel să lase vacant locul din
Creta. Schimbările aceste dese, după cum zic foile franțuzești, dau
dovadă că tocmai acum, în loc de o purtare fermă și statornică, în
45 Turcia domnește o pornire și un spirit de preschimbări și de nesta-
tornicie destul de primejdioase oricând, dar mai ales pentru vremea
de față. În halul în care împărăția otomană se află astăzi, aseme-

nea pornire o poate duce curând la o desăvârșită descompunere și nimicire. Savas-Pașa se zice că ar fi fost în Creta cu Muctar-Pașa; iar cât despre Riza-Beiu, cumnatul lui Gazi-Osman și secretar al Sultanului, i se încredințase o misie în Egipt.—Intr'un cuvânt noul cabinet în care se află amestecate deosebite elemente nu dă mari speranțe că va ajunge cumva la vreun rezultat politic cum se cade; și noul ca și vechiul cabinet nu va putea încheia tractatul definitiv cu Rusia, nu va putea iscăli convenția cu Austria și asigura executarea reformelor ce le cere Englitera pentru Asia-Mică, în sfârșit nu va putea insufla mare încredere Europei. Aceasta este cea mai răspândită părere despre noul cabinet otoman în presa europeană. În mai toate cercurile politice, se atribue preschimbarea ministerului din Constantinopol numai și numai unor motive de ordine interioară și mai-mai privată; adică, sultanul nu se mai încredea în vechii lui miniștri, și și-a luat alții noi pentru ca de sigur peste puțin pierzându-și încrederea în ei, să-i schimbe și pe aceștia, și așa mai încolo.

(*Timpul*, III, 264, 1 Decembre 1878, *nesemnat*)

[POZIȚIA MINISTERIALĂ FAȚĂ CU REVIZUIREA]

De alaltăieri, Camera și Senatul, întrunite în localul acestui din urmă, au început a ține ședințe secrete spre a pregăti tărâmul pentru desbaterea cestiunii israelite. Secretul acestor ședințe este mai mult formal, și n'are alt scop decât a face desbaterea prealabilă a parlamentului mai comodă; după închiderea ședinței secrete, publicul care se interesează de mișcarea parlamentară și care n'a fost admis a asista, totuși poate afla toate câte s'au petrecut în acea ședință

În întâia zi, precum se spune, guvernul a dat citire întregii corespondențe diplomatice ce a ținut cu străinătatea dela notificarea oficială a tratatului de [la] Berlin și până acuma. Aceea ce este, mai presus de toate, trăsură caracteristică comună a pieselor citite, este că guvernul, în toate notele sale către puteri, nu face alta decât a stăruii să ni se recunoască independența, invocând pentru aceasta fel de fel de argumente și de motive și nepomenind nimica despre condiția impusă în tratat pentru recunoașterea acelei independențe. De altă parte, toate răspunsurile din străinătate la acele note au și dănsese o trăsură caracteristică comună; în toate răspunsurile se spune guvernului cum că dânsul n'ar trebui să uite, că independența nu ne poate fi recunoscută decât potrivit art. 44 din tratat. După fiecare răspuns de felul acesta, guvernul, în loc să ia o cale mai serioasă și să înceteze orice relație cu puterile, cari pretindeau mai întâiu îndeplinirea condiției, îmbiază neconținut, stăruie mereu și zorește pe puteri să ne recunoască independența fără să le pomenească cumva despre condiție. Multe note și răspunsuri de felul acesta s'au citit alaltăieri, și fiecare reprezentant independent

a trebuit să-și facă după acea citire convingerea statornică, că guvernul în această afacere este foarte vinovat, fie din nevrednicie, fie din rea credință.

Când, după întâia reclamare a independenței, i se răspunse scurt și lămurit: « nu veți avea ce cereți decât după ce ne veți da ce cerem » mai trebuia oare guvernul să stăruie? Nu trebuia să convoace de pe atunci imediat camerele de revizuire pentru ca, dacă era așa mare zor de independență, dânsule, auzind pe guvern comunicându-le voința nestrămutată a Europei, să se rostească? Nu era oare dator guvernul să vază că în această tocmeală diplomatică, ca în toate tocmelele, îmbierea și zorul venind dela o parte interesată întărește pretențiile și îndărătnicia celeilalte părți? Da — și totuși guvernul, în loc de toate astea, a făcut tocmai contrariul. Astfel, țara se găsește astăzi vârită peste cap în încurcata cestiune a israeliților; camerele, după cum spune mesajul de deschidere, sunt chemate a hotări « care este limita concesiunilor ce trebuie să facem cerinței art. 44 din tratat », iar guvernul el singur, vinovat de greutatea situației, refuză a spune o părere a sa asupra acelei « limite » despre care vorbește mesajul.

Guvernul voiește ca această cestiune, ajunsă la încadrarea cea mai acută numai prin purtarea culpabilă a lui însuși, să fie deslegată de Camerele de revizuire din propria lor inițiativă și fără ca dânsul să se amestece câtuși de puțin. Fără să mai amintim de nenorocirile prin care ne-a adus politica absolut rătăcită a acestui guvern, să constatăm cum stau azi lucrurile. Guvernul se găsește acum un an în fața unei cestiuni în care nu are dreptul să prejudice; în loc să cheme imediat camerele de revizuire și să le pună în desbatere cestiunea, dânsul prin cea mai nefericită diplomatie încurcă până în cele din urmă ște această cestiune, și tocmai după ce nu mai are cum s'o mai încurce mai mult, chiamă camerele în drept a se rosti și le expune curat și simplu chipul ingenios în care dânsul a reușit să încurca lucrul, și le pofteste pe dânsule a face cele ce cred de cuviință. Ele a încurcat cestiunea; despre cum trebuie descurcătă n'are și nu vrea să aibă nicio părere. Dacă cestiunea se va deslege spre mulțumirea țării și nemulțumirea Europei, guvernul va spune Europei că nu el, ci țara a vrut așa; greutăți mari, primejdii poate, cari ar urma de aci, nu l-ar privi de loc pe acest patriotic și național guvern; toate s'ar sparge în capul țării. Dacă cestiunea se va deslega spre nemulțumirea Românilor prin presiunea din afară, guvernul va spune țării, că nu el, ci Europa e de vină. Dacă în fine, ca prin minune, s'ar întâmpla cumva să se deslege cestiunea așa încât să rămână și țara și Europa împăcate și mulțumite amândouă, atunci cu atât mai bine pentru guvern. În toate trei cazurile acestea, poziția ministerială a partidului său este salvată. Cum vedem dar pentru guvernul d-lui I. C. Brătianu cestiunea art. 7 nu este decât o cestiune de putere; numai așa se poate explica mutismul din care cu niciun preț nu voiește să iasă acest guvern.

Desbaterile prealabile vor urma, după cât aflăm, încă multă vreme; tocmai peste vreo zece zile se speră că vor începe desbaterile publice, și atunci numai dacă se va putea ajunge la punerea discuției pe un teren oarecare. In orice caz desbaterea publică nu va putea începe până ce sau guvernul, sau majoritatea sa credincioasă, ceea ce, orice s'ar zice, este aproape același lucru, nu va veni cu o propunere.

Se vorbește în adevăr, cum că guvernul este hotărît a pune pe membrii din majoritate cei mai însemnați prin neînsemnătatea lor, ca d. ex.: dd. Pătărlăgeanu, Rose Ștefănescu, Betolianu și alții, să aducă în desbatere propunerea împământenirii evreilor pe categorii, ieșită la lumină mai întâi dela prăvălia de principii din ulița Doamnei. Aceste șoapte coincid deaminteri pe deplin cu cele cuprinse astăzi în «Românul» și asupra cărora vom vorbi în numărul de mâine.

(*Timpu*, 15 Iunie 1879, editorial, *nesemnat*)

[REPORTAJ PARLAMENTAR]

Ieri s'a făcut în Cameră a doua citire a declarației pentru modificarea art. 7 din Constituție. In urma îndelungatelor desbateri ce au avut loc cu ocazia întâiei citiri și în urma votului dat după închiderea acelor desbateri, toată lumea se așteaptă, cu drept cuvânt, că minoritatea are să creadă, că e de demnitatea ei să nu mai ia cuvântul pentru o cauză odată pierdută, nefiind mai ales nici o probabilitate că dispozițiile majorității s'ar fi fost schimbat întru ceva. Desbaterile, ce au avut loc la prima citire, sunt încă vii în memoria tuturilor; materia discuțiunii a fost, precum știm, sleită de oratorii cari au luat cuvântul și pentru și contra opiniei majorității, așa că orice s'ar fi zis la a doua citire, n'ar fi fost decât numai repetirea ziselor dela cea d'întâi, desbaterile de acum nu ar fi fost decât un fel de a doua ediție, revăzută numai în privința stilului poate, a desbaterilor trecute, fiind rezultatul votării asigurat firește pentru opinia majorității.

Cu toate acestea, minoritatea din Cameră a stăruit a se deschide din nou desbaterea asupra declarației constituționale de revizuire. Erau înscriși pentru a lua cuvântul mai mulți dd. deputați, în număr cam de peste douăzeci, prin urmare desbaterea d'a capul asupra declarației promitea a fi, deși absolut lipsită de interes, însă foarte curiosă, mai cu seamă că lista oratorilor înscriși era în cea mai mare parte acoperită de numele onorabililor dd. Furculescu, Misail, Cernătescu, Isvoranu, Burileanu, Mărgăritescu *e tutti quanti*.

Cel d'întâi care a luat cuvântul a fost d. Misail. D-sa avea intenția să facă o disertație academică în regulă, să dovedească, precum expusese în exordul cuvântării d-sale, că România a fost

înainte mergătoarea civilizației omenirii; astfel d-sa a început cu descălicătoarea și așezarea românilor în țările acestea, a vorbit despre românism în veacul al 12, în al 13, în al 14... La fiecare veac sala Camerii golindu-se treptat, d. Misail a intrat
 5 în al 14-lea numai cu biuroul Adunării și cu câțiva motiviști intransigenți și cu puțini din majoritate, cari își povesteau încet istorii hazlii, își împărtășeau impresiile luate dela Alcazarul-Ionescu, și alte lucruri foarte străine de plimbarea prin veacuri a oratorului; așa
 10 că și biuroul și cei de pe bănci pot să[-și] aducă aminte a fi străbătut cu d. Misail veacurile ca prin vis. De unde a început oratorul știau toți, unde s'a oprit nimini nu știe.

În vremea cât a ținut importanta disertație a d-lui Misail, majoritatea, retrasă în bufet și în salele de fumat, a luat hotărârea ca, îndată după întoarcerea oratorului din preumblarea d-sale *à travers*
 15 *les siècles passés*, să ceară închiderea discuției. Așa s'a și făcut, și, punându-se la vot această propunere, s'a admis închiderea discuției, rezultatul votului fiind aproape același ca și la închiderea discuției după întâia citire a declarației, deși Camera rămăsese de astădată sub impresia minunatei disertațiuni a d-lui Misail.

20 (*Timbul*, IV, 54, 9 Martie 1879, editorial, *nesemnlat*)

[UN INCIDENT LA CAMERĂ]

În sfârșit, ieri s'au deschis adunările de revizuire. După citirea mesajului domnesc, al cărui text l-am dat în numărul nostru trecut, dd. senatori retrăgându-se din localul Camerii, spre a se duce la
 25 localul Senatului, Camera a procedat, conform regulamentului, la proclamarea biuroului provizoriu, — prezident d. D. Cariadgi. După aceasta, unul din secretari a dat citire *apelului nominal*. Asupra acestei citiri s'a ridicat un incident în chestiune de regulament. Se știe că alesul adevărat al col. I de Suceava este d. Nicu
 30 Gane, iar nu d. Morțun, al cărui nume fusese din greșală trecut în lista oficială publicată de guvern, după informațiile date de prefecti, în seara deschiderii urnei. Cu toate acestea, în *apelul nominal* alfabetic, secretarul biuroului provizoriu al Camerii nu citește numele d-lui N. Gane la litera respectivă, iar din contră, mai la vale,
 35 citește numele d-lui Morțun. D. Nicu Gane, care se află față și care are la mână certificatul de ales al col. I de Suceava, cere cuvântul spre a protesta. Guvernamentalii, cari, să nu uităm a spune în treacăt, se află toți prezenți, încep să facă zgomot strigând din răspuțeri,
 40 că nu se poate acorda cuvântul nimănui până ce nu se vor trage la sorți secțiunile și adunarea nu va fi constituită. D. Maiorescu cere cuvântul în chestiune de regulament. Larma guvernamentalilor crește; între strigători se disting mai ales dd. col. Lecca și Buescu. În mijlocul huetului, în picioare pe banca din fața celei ministeriale, se vede d. Sihleanu, alesul dela Putna, clipind din ochi, ge-

sticulând academicește și mișcându-și repede buzele; pare că ține un discurs; din nenorocire însă, d. Sihleanu se poate vedea numai, de auzit nici că-i vorbă; dar aceasta nu descurajează pe orator, care, cu talentul său cunoscut, își urmează discursul mai departe.

5 D. Maiorescu cere neconținut cuvântul în cestiune de regulament, ceea ce în sfârșit i se acordă. D-sa se adresează biuroului provizoriu ca singură autoritate constituită până acuma, și-l roagă a-i spune cine a tipărit acel *apel nominal*? Camera se zice că nu poate acorda cuvântul și nu poate discuta nimica, de vreme ce încă nu e constituită; așa e; dar atunci, cine tipărește lista alfabetică a numelor deputaților, d'asupra căreia stă scris cu litere mari titlul oficială de:

10 «Adunarea Deputaților, — apel nominal?» Cine? Ministerul? Imprimeria Statului? Direcția «Monitorului Oficial?» Da, Camera încă nu e constituită, dar oare pentru acest cuvânt, deputații ce s'au adunat aci au venit fără nici un titlu? Nu trebuiesc dânsii să fi venit în puterea unui mandat dat de alegători? Și oare trebuie să se treacă în apelul nominal provizoriu, în locul numelui aceluia ce posedă certificatul de ales dat de biurul definitiv, un alt nume, numai pentru că un prefect s'a pripit a telegrafia ministrului știrea

20 neadevărată despre reușita candidatului său de predilecție? Până la verificarea titlurilor, prin urmare, d. Maiorescu cere să se treacă în apelul nominal provizoriu numele d-lui N. Gane. Se produce din nou sgomot; d. Maiorescu încheie repetându-și cererea, și guvernamentalii se domolesc de îndată ce d. C. A. Rosetti arată că împărtășește pe deplin cererea deputatului conservator. Toți tac, și acum în tăcerea generală se aude vibrând glasul d-lui Sihleanu, care și-a urmat fără clintire discursul început și a ajuns cu fericire la concluzia, că nu trebuie să se acorde niminui cuvântul până ce

25 nu se vor trage la sorți secțiile. După un solo de trompetă cu acompaniament de mare orchestră, o cadență *pianissimo ad libitum* a unei clarinete guturâite: după cuvintele d-lui Maiorescu, și strigătele apilpisite ale guvernamentalilor, glasul placidului ateu dela Focșani. Incidentul se curmează în sfârșit, prin satisfacerea cererii d-lui Maiorescu. În locul numelui de Morțun, biurul scrie numele

30 adevăratului ales, d. N. Gane. După aceea se trag la sorți secțiunile, cari și încep lucrările de verificare a titlurilor. — La Senat, fără niciun incident, se trag la sorți secțiunile, cari asemenea procedează la lucrările verificării. — În amândouă adunările, după cum se speră, secțiunile se vor grăbi a-și termina lucrările acestea

40 până mâine sau poimâine.

(*Timpul*, IV, 112, 24 Mai 1879, editorial, *nesemnat*)

[PLĂTEȘTE VIZIRUL]

Guvernul a izbutit în sfârșit a se spăla pe mâini de orice amestec în cestiunea revizuirii. Stăruind până în cele din urmă a se as-

cunde de orice răspundere la spatele credincioaselor sale majorități, și neascultând dreptele pretenții ale minorităților, cari cereau să știe mai înainte de orice părerea lui în cestiunea israelită, guvernul a lăsat asupra camerelor să ia ele inițiativa în această cestiune.

5 În două ședințe secrete ale Camerii și Senatului întrunite, guvernul a dat citire la o mulțime de acte diplomatice, din cuprinsul cărora s'a dovedit cu prisos că numai și numai dânsul este vinovat de încordarea acută la care a ajunsă astăzi cestiunea evreilor. Cu toate acestea, guvernul a refuzat categoric a-și arăta părerea și a face o propunere în privința modificării art. 7, și aceasta pentru

10 cuvintele deja arătate de noi alaltăieri, că oricum s'ar deslega cestiunea din inițiativă parlamentară, poziția lui ministerială să fie salvată. Astfel dar, Camera și Senatul au ales fiecare câte o comisie, care să se ocupe cu elaborarea unui proiect de modificare a art. 7.

15 Această lașitate constituțională, practică sistematically de guvernul radical, a ieșit până acum pentru dânsul la bun capăt; vom vedea însă dacă socoteala radicalilor nu-i greșită, vom vedea dacă până în cele din urmă răspunderea ce va cădea asupra oamenilor dela cărma țării nu va fi cu atât mai mare într'o zi, poate nu tocmai

20 depărtată, cu cât dâșii au căutat a se spăla de orice răspundere.

Ce se va întâmpla cu cestiunea evreilor?

Asta este întrebarea ce arde astăzi buzele fiecărui român care nu și-a pierdut instinctul conservării naționale, fie dânsul de amintiri de orice vederi politice de partid. Sentimentul public general,

25 un sentiment adânc, născut din teama unei primejdii naționale văzută și pipăită, este fățiș în contra oricărei concesiuni în această cestiune; — acesta este un adevăr pe care nu-l va putea tăgădui niciun om care cunoaște bine țara românească. O deslegare a acestei cestiuni ori în ce sens, nu minoritățile o vor putea da, ci majoritățile. Dar oare guvernul crede că națiunea ar fi așa de naivă să

30 nu știe că în astfel de împrejurare, după cum mai ales s'au făcut alegerile majoritatea și guvernul sunt în fond unul și același lucru? Cestiunea israelită este oare o cestiune atât de indiferentă pentru țara aceasta, încât numai prin deosebiri formale de nume, prin subtilități de procedere, să se poată escamota răspunderea deslegării ei? Să nu se amăgească cătuși de puțin capii cărdășiei liberale-cosmopolite. Știe bine țara cine a adus cestiunea evreiască la încordarea gravă de astăzi; știe toată lumea cum s'au făcut alegerile, oricari ar fi afirmațiile retorice ale oamenilor « influenței morale »

40 și oricare ar fi rezultatul preponderenței brutale a majorităților guvernamentale; oricine știe că majoritățile aduse astfel ca să hotărască de viitorul țării, de existența noastră națională, sunt numai niște trupuri a căror simțire, cuget și voință stau pe banca ministerială, sau mai bine zis o galerie de automați al căror resort mișcător stă sub degetul d-lui I. C. Brătianu. După sentimentul aproape unanim al țării, oricât de mici ar fi concesiunile ce s'ar face cerinței tratatului dela Berlin în cestiunea evreilor, țara va fi nemulțumită,

45

pentru că o concesiune oricât de mică nu va putea rămâne fără rezultate economice mai apropiate sau mai târzii. Cum va fi dar deslegarea acestei cestiuni? Spre mulțumirea Europei și nemulțumirea țării? În fața țării, guvernul și în deosebi atunci d. I. C. Brătianu va fi răspunzător. Fi-va deslegarea, din contra, spre mulțumirea țării și nemulțumirea Europei? Atunci, tocmai fiindcă s'a dat la o parte dela orice inițiativă, cu scop de a-și salva pentru moment poziția ministerială, guvernul și mai ales d. I. C. Brătianu va fi răspunzător dacă această deslegare ar avea vreo urmarerea pentru țară.

În orice caz, cu tertipuri bizantine, guvernul nu poate scăpa de răspunderea ce are și trebuie să aibă în deslegarea cestiunii evreilor.

* * *

Cu aluzie foarte isteată la acest al doilea caz al deslegării cestiunii israelite, organul oficios și personal al d-lor Rosetti și Brătianu, în numărul său de azi, conține un articol foarte prețios.

În partea întâia a acestui articol, țara este amenințată, la caz de nesupunere în fața Europei, cu soarta Kediului din Egipt și cu intervențiunea străină. În a doua parte ca să se mai aurească puțin hapul, se face o paralelă între administrarea financiară a celui nenorocit prinț și aceea a — guvernului conservator. În această parte, după toate blagomaniile financiare obișnuite ale foii radicale, se aduc laude « strictei și riguroasei economii, *ordinii și probității* » administrației d-lor Mihălescu-Warszawsky.

Nu ne interesează deocamdată aceste modeste și candidе afirmatii. Ceea ce ne interesează este să punem sub ochii cititorilor urmatoarele rânduri ale foii oficioase:

« Un fapt de cea mai mare însemnătate s'a săvârșit zilele din urmă în domeniul înaltei politice.

« Faptul e însemnat din mai multe puncte de vedere: el are o mare gravitate prin el însuși, și apoi e primul de felul său; este o inovațiune în ceea ce privește solidaritatea și acțiunea politică a marilor puteri europene.

« Acest fapt este răsturnarea Kediului prin acțiunea directă și colectivă a puterilor.

« Pentru prima oară puterile pășesc în colectivitate la un act de o așa gravitate; pentru prima oară ele depun pe domnitorul unui stat, pentru că, după aprecierea lor, ar fi administrat rău afacerile țării sale, pentru că *nu și-a ținut îngajamentele față cu creditorii săi din străinătate, și mai cu seamă pentru că nu s'a supus voinței și ordinilor lor.*

« Acest act de o suverană nedreptate în ceea ce privește autonomia statelor, dar care-și va găsi poate o compensare în garanțiile ce ar putea oferi colectivitatea europeană, siguranței fiecărui stat în deosebi, trebuie să pună serios pe gânduri mai cu seamă pe țările cele mici.

« În acest ocean agitat de felurite furtuni, ce se numește politica generală a Europei, peștii cei mari par în tot momentul dispuși

să înghită pe cei mici. *Vai de statul cel mic, care va parveni să dispună de o dată pe toate puterile în contră-i, cum a făcut Kedivul! Vai de el! dacă în orice împrejurări, nu va avea destulă dibăcie și prevedere spre a dobândi în favoarea-i o parte măcar din cei puternici, cu care să contrabalanseze cealaltă parte!*

« Evenimentul întâmplat pe țărmii Nilului trebuie să ne facă să cugetăm serios din multe puncte de vedere, mai cu seamă în grelele împrejurări în care ne aflăm astăzi ».

Luăm act de aceste grave amenințări făcute fără nicio rușine și fără nicio teamă și M. S. Domnitorului, chiar de cătră acei ce sunt singuri vinovați de situația încordată în care ne aflăm. La aceste patriotice, liberale și naționale rânduri ale « Românilui », nu vom răspunde patronilor săi decât în puține cuvinte.

Dacă sunt atât de iubitori de țară încât să nu admită vreo deosebire între patria noastră și țara Kedivului, între situația României și a Egiptului, atunci să admită cel puțin că între aceste două țări există deosebirea regimului. România este un stat constituțional, și astfel fiind, în ziua când amenințările de azi ale « Românilui », de cari am luat act, s'ar realiza, în momentul când Europa ar păși ca să aducă la îndeplinire promisiunile triste ce ni le fac patronii foii oficioase, dâșii și numai dâșii ar fi răspunzători de tot ce s'ar urma. Să nu uite d-lor, că în statele constituționale, de tot ce se 'ntâmplă, nu plătește Kedivul, ci Vizirul.

(*Timpul*, 17 Iunie 1879, editorial, *nesemnat*)

25

[IN AJUNUL CRIZEI]

În cercurile politice autorizate, nu se mai vorbește de vreo două trei zile decât de căderea ministerului care neapărat va fi provocată de tenacitatea majorității Camerei. Toată amânarea cestiunii art. 7, după cum putea oricine prevedea, n'a servit la nimic alta decât la sporirea dificultăților din amândouă părțile. Ministerul nu contează în Cameră pe niciun succes al soluțiunii sale; se pare că d. Brătianu și-ar fi pierdut speranța de-a mai găsi vreo nouă meșteșugire pentru a nu scăpa din mâini portofelul ministerial. Un singur mijloc i-ar rămâne pentru a-și asigura înalta poziție: să adereze la soluția majorității; însă acest mijloc nu-l poate d-sa întrebuița; a mers prea departe față cu străinătatea și nu mai poate da 'napoi; a stat prea mult la tocmeală cu diplomația apuseană și cu Alianța israelită, și nu mai poate astăzi să rupă târgul odată făcut asupra celor cinci sau opt categorii.

40

Adevărul și dreptatea sunt menite a străbate la lumină până la urma urmelor. Adevărul asupra sentimentelor și valorii personale a d-lui Brătianu a strălucit în fine, și dreptatea acelora ce-l conjurau să nu ne arunce cu ușurătate în aventuri politice, ale căror urmări sunt mai totdeauna primejdioase pentru un popor mic a ieșit în

fine la lumină. D. Brătianu ne face să culegem astăzi roadele semănăturii d-sale. A jucat totul « va banque », și vedem unde am ajuns. În ajunul căderii d-sale, e nemerit să-l întrebăm dacă-și mai aduce aminte de câte îi spuneam noi odinioară, și dacă nu era mai bine și pentru țară și pentru d-sa, să fi ascultat glasul care-i striga să nu ne ducă 'n războiu și în prăpăstioasele lui consecuențe.

Strâns d'aproape de presiunea diplomației, pe lângă care s'a condus din capul locului într'un chip cu totul fals, iar pe de altă parte în fața unei Camere de revizuire, nestrămutată în hotărârea ei d'a nu ceda la aceea ce ni se cere, d. Brătianu se va retrage negreșit. Ce va face însă cabinetul viitor, oricum s'ar compune el, în situația nenorocită, moștenită dela d. Brătianu? Afară de asta, știm buna credință a d-lui Brătianu și a corporației d-sale politice. Dacă, în starea în care, grație politicei radicale, a ajuns cestiunea israelită astăzi, țara ar fi peste putință să se mai retragă înapoi, și ar fi neapărat nevoită până în sfârșit să acorde de silă o imediată și anume aplicare a principiului din art. 44 al tratatului, d. Brătianu și ai d-sale de sigur ar începe să strige că țara este junghiată și aruncată la picioarele străinului, ar înfierbânta prin propagandă și prin scrieri de senzație masele, și ar organiza poate chiar a turburare populară. Avându-le acestea în vedere precum și interesul și sentimentul general al țării în cestiunea modificării credem că i-ar trebui cuiva multă abnegație, mult devotament patriotic pentru a lua asupra-și, fără beneficiu de inventariu, moștenirea ministerială a d-lui Brătianu. De pe acuma, foaia ministerială radicală începe a pregăti tărâmul opoziției de stradă și de cafele. « Țara, zice numita foaie, va vedea și va fi convinsă că lupta susținută astăzi pentru *apărarea națiunii în cestiunea Evreilor* n'a fost decât cea mai deplorabilă vânătoare de putere: ea va vedea în fine în ce parte e patriotismul și desinteresarea și în ce parte domnesc numai cele mai meschine interese personale și de gașcă ». Care va să zică, orice ministeriu nou — căci trebuie să vie unul — oricine, afară de d. Brătianu și ai d-sale, nu va fi inspirat decât de « cele mai meschine interese personale și de gașcă ». Buna credință și modestia caracteristice ale patrioților subliniați din ulița Doamnei! Nu ne mirăm de loc; ceva mai mult, pare că-l vedem pe « Românul » apărând, cu ocazia căderii d-lui Brătianu, în chenar negru cu un articol jalnic, intitulat « Necrologul Patriei ». Nouii miniștri, odată cu depunerea jurământului, vor fi numiți « Asasinii României », iar M. Sa va fi dat iarăși în judecata supremă a tribunalelor secrete din mahalalele compuse din căprăriile electorale ale gardei civice. Toate aceste mici mizerii însă, un guvern serios și cu judecată le-ar pune ușor la regulă. Aceea ce ar fi greu de regulat ar fi chipul de a concilia cerințele din afară cu interesele și sentimentul țării, în cestiunea israelită.

Măntinem părerea noastră, că toate greutățile unde a ajuns țara, le datorează numai capetelor stricate, radicalilor fără judecată,

fără cumpăt, fără capacitate, farsorilor politici, cari, grație unor împrejurări internaționale, s'au cocoțat la cârma țării spre a ne duce unde ne aflăm azi. Cestiunea israelită ne stă pe spete și ne cere o grabnică și anume deslegare. Trebuie numaidecât să ieșim d'aci, și nu putem ieși într'un chip ușor și normal. In așa stare în-

5 d'aci, și nu putem ieși într'un chip ușor și normal. In așa stare încordată ne aflăm, încât un om cu ochii cei mai deprinși nu vede decât cel puțin un pas înainte, iar despre rezultatul final și des-

10 vârsit al situației, nu poate răspunde decât cu vorba din poveste: « Ce-o fi, vom vedea ».

10 (Timpul, 22 August 1879, editorial, partea I-a; nesemnat)

[LINIA FERATĂ PLOEȘTI-PREDEAL]

Cestiunea revizuirii art. 7, în stadiul de încordare la care a ajuns, ne absoarbe toată atenția, așa încât dela o vreme încoace și publicul și presa trec cu vederea orice alte întrebări de interes general, oricât ar fi amintiri de importante în sinele. Astfel vedem

15 că de mult încă nu se mai gândește nimini la cestiunea construirii căii ferate a Statului Ploești-Predeal, care cu toate astea merită o deosibită atențiune. Linia aceasta, ca mai toate întreprinderile noastre publice, are o istorie nenorocită, pe care nu avem nevoie

20 a o amănunți aici, deoarece e știută de toți. Contractul concesiunii construirii liniei Ploești-Predeal a fost odată reziliat, din cauză că concesionarul de atunci nu s'a ținut de mai multe înțegamente de căpetenie stipulate în caetul de însărcinări. Un alt concesionar a luat sarcina terminării liniei și lucrările au urmat înainte. Linia

25 încă nu e terminată, precum se știe, în partea din valea Prahovei: însă funcționează din Ploești până în Câmpina și din Sinaia până în Predeal.

Din izvor sigur, aflăm astăzi mai multe lucruri destul de grave în privința construirii liniei pe valea Prahovei și în privința materialului mișcător în genere. Pe valea Prahovei trebuiesc a se face lucrări de apărare în contra puterii râului. Concesionarul de mai înainte a ajuns la rezilierea contractului tocmai din pricina acelor lucrări, pe cari odată le-a luat apa, de unde a rezultat întârzierea termenului de construire și niște pagube sdruncinatoare pentru dânsul, așa încât n'a mai putut continua la desăvârșirea lucrării. Asupra

35 lucrărilor celor nouă de apărare, executate sub noua concesiune, o persoană competentă ne spune că dânsule sunt aproape tot așa de slabe ca și cele d'întâi. Materialul din care sunt clădite e de o calitate ordinară, și executarea lucrării lasă mult de dorit. O năvălire

40 răpede a apei va cauza daca nu o completă distrugere a tutului, cel puțin în parte stricăciuni și pagube însemnate. Aceea ce e și mai trist este că, după cum ni se relatează, diferitele comisiuni, însărcinate de guvern cu examinarea acelor lucrări, par dispuse a aproba acele lucrări, cari, deși mai prejos de condițiunile impuse

concesiunii, și prin urmare neacceptabile, au să treacă de bune și Statul le va primi ca atari. Se mai zice, — și, deși sub rezervă, ne credem datori a înregistra și acest sgomot — că numitele comisii sunt compuse din persoane cari au fost însărcinate și cu deosebite expertize în daraverile concesiunii. Asupra acestui punct, nu putem dar atrage îndestul atenția locurilor competente.

Afară de aceasta, în privința materialului mișcător, nu avem informații mai bune. Vagoanele sunt construite altfel decât tipurile date prin caetul de însărcinări, altfel, adică mult mai rău. Fierăria este subțire, de proastă calitate, rău lucrată și prin urmare foarte puțin trainică. Lemnăria este în parte verde și în parte veche și putredă; în genere fiind rău încheiată, se scorojește și se strâmbează. Toată spoiala lucrului pe din afară nu poate amăgi un ochi care-și dă osteneala să se uite mai d'aproape. Scoabele dela încheieturi, bătute în lemn vechiu, încep a se mișca în găurile lor, pentru că lemnul se macină la fiecă sguidură cât de slabă. Intre control și concesiune s'a ivit de multe ori neînțelegeri în această privință, însă nicio îndreptare a răului n'a rezultat din acestea.

Ne mărginim din parte-ne să semnalăm cele ni se relatează în privința liniei ferate Ploești-Predeal, rezervându-ne, asupra celor două puncte, arătate mai sus și asupra altora încă, a reveni cu amănunte anumite și cu date precise. Până atunci, noi exprimăm teama că radicalii nu-și vor fi uitat deprinderile, și că ne pregătesc un nou scandal à la Strousberg.

(*Timpul*, 31 August 1879, editorial, *nesemnăt*)

[DUPĂ VOTAREA REVIZUIRII]

Proiectul de revizuire, votat de Cameră în ședința dela 6 Octombrie, a fost ieri, după o desbatere de două zile, luat în considerație și de Senat. Opozițiunea din Camera de sus a primit fără multă vorbă proiectul prezentat de guvern; a înțeles însă că este de datoria ei să constate cum că acest proiect nu este proiectul guvernului, ci proiectul opozițiunii naționale din Adunarea Deputaților.

Acest proiect a fost odată respins de guvern și de majoritatea servilă a acestuia; un alt proiect, întocmit pe baze de emancipare a evreilor, a fost prezentat și susținut de guvern în Cameră. În timpul acesta, s'au făcut toate chipurile pentru a se obține în favoarea soluțiunii guvernului numărul de voturi trebuincios până la complectarea celor două treimi; s'a întrebuițat după zisa d-lui senator Voinov, care, precum se știe, este un fruntaș al partidului liberal, — s'a întrebuițat fel de fel de mijloace de presiune asupra conștiinței deputaților; s'a făcut o adevărată vânătoare de voturi.

Toate au fost în zadar.

Guvernul a trebuit să-și plece fruntea înaintea onestității acelor reprezentanți ai națiunii, cari-și făceau din îndeplinirea cu

scumpătate a mandatului lor cea mai sfântă datorie. Proiectul de emancipare al guvernului a fost retras; proiectul de naturalizare al opoziției a fost votat cu aproape unanimitatea Adunării.

5 Era dar de datoria membrilor independenți din maturul corp să dea o recunoaștere solemnă acestui adevăr, proclamat de d. Maiorescu în ședința de la 6 octombrie. Lecțiunea de onestitate dată sectarilor școlai bizantine de către onor. deputat al colegiului I de Iași a căpătat în Senat aprobarea ce i se datora. Prin organul autorizat al d-lui Strat, opozițiunea din Senat a declarat că, făcând
10 abstracție de aceia cari stau pe banca ministerială, va lua în considerare proiectul opozițiunii din Camera deputaților.

15 Față cu țara și cu străinătatea acest proiect capătă prin urmare astăzi toată autoritatea de care are nevoie. Pentru noi greutatea soluțiunii cestiunii israelite nu era atât în străinătate, cât în lăuntru țării. Proiectul guvernului ar fi fost mult mai mult agreat în străinătate decât proiectul opoziției votat astăzi, însă acel proiect ar fi dat naștere în țară la niște greutăți necalculabile.

20 Pentru aceea, noi am fost de părere dintru început că cestiunea revizuirii este peste putință să se resolve altfel decât după voința unanimă a țării, exprimată în Adunare prin organele opoziției naționale. Sortii de reușită înaintea străinătății și în deosebi înaintea Alianței israelite, trebuiau neapărat sacrificați pentru a se da soluțiunii autoritatea de care dispune astăzi.

25 Cine însă va asuma, cine va susține această autoritate? Guvernul n'a voit să cedeze curentului național decât de silă; la urma urmelor, când s'a asigurat că proiectul său era să cază negreșit la luarea în considerare și poziția lui ministerială să devină imposibilă, a primit soluția opoziției.

30 Acest guvern, în numele străinătății, a făcut presiune asupra țării, și în numele țării a dat asigurări în străinătate. Amenințările în numele străinătății erau parte exagerate peste măsură, parte absolut neîntemeiate; asigurările date străinătății în numele țării erau false.

35 Care este așa dar astăzi poziția guvernului față cu țara și cu străinătatea? Ce încredere mai poate inspira țării acest guvern, care a prezentat proiectul de emancipare și a luptat din toate puterile pentru dânsul și contra proiectului de naturalizare susținut de toată țara? Ce autoritate mai poate avea față cu străinătatea acest guvern, care până în ultimul moment a promis și a asigurat
40 că va da aceea ce știa bine că țara nu voiește și nu poate să dea?

Țara poate cu drept cuvânt să zică acestui guvern:

45 Nu mai pot avea nicio încredere în tine, pentru că, voind să-mi storci un vot pe care din adâncă convingere nu vreau să-l dau, m'ai amenințat cu intervenirea, cu invazia străină, cu soarta Kedivului pentru suveranul meu, cu însângerarea pentru mine. Toate acestea erau niște neadevăruri nerușinate, menite a fi desmințite foarte curând.

Ceva mai mult; ai în Camere o majoritate servilă, aleasă prin amăgiri, prin corupție și minciună, și desaprobată apoi solemn de corpul electoral cu ocazia debaterii asupra mării cestiuni constituționale; pe câtă vreme, întemeiat pe această majoritate, te vei

5 încăpățâna să păstrezi puterea, eu, țara, nu pot avea nici o garanție că proiectul meu, pe care tu, guvern, l-ai adoptat de silă nu va fi răstălmăcit în sensul așteptărilor Alianței isrelite.

Și apoi presupunând că guvernul a primit sincer soluțiunea opoziției, ce va fi cu străinătatea?

10 Guvernul va prezenta soluțiunea dată de corpurile legiuitoare, adică proiectul opozițiunii. El va zice străinătății: atât poate să dea țara, atâta dă. Oare nu i se va putea răspunde: atunci, dacă țara nu putea da decât atât, tu, guvernul ei, pentru ce m'ai asigurat că va da mai mult? Este permis unui guvern a nu-și cunoaște

15 țara? Nu; guvernul nu poate avea o scuză îndoelnică. nu poate zice: am crezut cum că s'ar fi putut căpăta ceva mai mult. Și în situația aceasta falsă, unde-i va fi autoritatea, cu care *el* trebuie să înfățișeze străinătății punerea Constituției noastre în acord cu principiul din art. 44 al tratatului?

20 Intr'o așa situație se găsește astăzi guvernul acesta față cu țara și cu străinătatea; aci neapărat trebuia să ajungă, după ce, din nedibăcie sau din adins, a jucat atâta timp jocul talerului cu două fețe tocmai atunci când trebuia să urmeze o politică francă și leală.

25 (*Timpul*, 13 Octomvrie 1879, editorial, *nesemnăt*)

[MESAJUL DOMNESC]

Cestiunea israelită s'a terminat așa precum dorea majoritatea țării. Guvernul și foile sale susțin că soluțiunea opoziției, la care a aderat până în fine de nevoie dânsul și majoritatea sa, și care astăzi a căpătat putere de lege, nu este altceva decât proiectul guvernului sub o altă formă. Dacă oamenii dela putere repetă mereu

30 acest neadevăr spre a-și disimula înfrângerea pățită și a se mângâia de pierderea popularității, fie ș'asa.

Noi nu credem să se găsească cineva care, după ce va fi confruntat texturile tuturilor soluțiunilor debătute în Cameră, să nu știe că revizuirea s'a făcut aproape întocmai cum propusese raportul d-lui Conta, raportorul fostei majorități a delegaților. Oricum însă, cestiunea revizurii este deslegată în formă, spre mulțumirea opoziției naționale și a țării, care cu energie și patriotism au luptat

40 în contra tendințelor susținute de guvern, și până în sfârșit au și învins.

Dar dacă în alegerile trecute d. Brătianu ar fi izbutit să facă a se strecura pe băncile Adunării naționale încă vre'o câțiva Mărgărești, ar fi mers oare lucrurile tot astfel? Dacă guvernul ar fi avut

cele două treimi, ar fi renunțat dânsul de bună voie la raporturile sale? Oamenii cu bun simț să răspundă la întrebările acestea.

Din norocire, elementul mărgăritesc a fost adus în Cameră într-o câtașime neîndestulătoare pentru a putea hotărî în cestiunea revizuirii, și astfel, cu toată frământarea spiritelor, cu toată presiunea guvernului, cu toată agitația din Adunări, interesele țării au fost scăpate. Aceasta Cameră însă, chemată a revizui art. 7, după îndeplinirea acestei chemări, a devenit printr'un mesaj domnesc o Adunare ordinară.

Mesajul începe mai întâi printr'o veche și uzată platitudine, și primul său period se termină printr'un mare neadevăr:

Mesajul zice: « ... Ați dovedit încă odată că în cestiunile cele mari naționale, Românii știu a pune de o parte orice considerațiuni, orice spirit de partid, spre a nu se gândi decât la interesul general ».

Și apoi: « ... Această acțiune comună a constatat din nou că, deși Constituțiunea noastră ca orice operă omenească, poate avea defectele sale, însă chiar acestea nu se cuvin a fi îndreptate, ca unele ce fac parte din pactul nostru fundamental, decât atunci când reforma este simțită de întreaga națiune ».

Acesta este un neadevăr. Reforma nu a fost simțită încă trebuincioasă de întreaga națiune, reforma a fost înscrisă în tractatul dela Berlin ca o condiție pusă națiunii noastre pentru recunoașterea independenței sale. Dacă națiunea a simțit ceva, a simțit necesitatea acestei recunoașteri și prin urmare nevoia îndeplinirii condiției ce i se pusese pentru aceasta, iar nicidecum necesitatea reformei.

Guvernul prin urmare putea să scutească, cum din nenorocire, nu-i stă în obiceiuri, pe suveran de a-și pune iscălitura sub un așa neadevăr; se putea foarte lesne înlocui fraza cu o altă banalitate, care cel puțin să nu spună nimic, mai bine decât a spune neadevărul.

« Opera d-voastră, zice mesajul mai la vale, ca Adunări de revizuire, este terminată. Acum d-voastră aveți, ca Adunări ordinare, a pași la lucrări legislative, cari nu pot suferi întârziere ».

Cari să fie acele lucrări cari nu pot suferi întârziere nici măcar de o lună până la deschiderea sesiunii ordinare de toamnă, 15 Noembrie? Acele lucrări nu pot fi privitoare decât la cestiunea răscumpărării căilor ferate.

În principiu, suntem pentru răscumpărarea căilor ferate, rămâne însă să știm chipul în care este să se facă această răscumpărare, și asupra căruia organele guvernamentale au păstrat cu scumpătate cea mai adâncă tăcere, deși se știe că învoiala în privința aceasta este de mult încheiată între d. ministru de finanțe și compania acționarilor.

Guvernul va veni dar cu un proiect de lege pentru a căpăta ratificarea acestei învoieli din partea Camerelor. Aci se va dovedi utilitatea majorității Mărgăriteștilor, neputincioasă ieri de a satisface cerințele evreiești patronate de guvern, îndeajuns de puter-

nică însă astăzi pentru a hotărî asupra afacerii de milioane a căilor ferate.

Trebușoarele zilnice și gratificațiile prin plata diurnelor pe timpul vacanțelor au fost puține; se crede că din afacerea căilor ferate vor fi pe deplin recompensați *patrioții* pentru devotamentul lor 5
cătră patrie și națiunea suverană.

(*Timpul*, IV, 229, 17 Octomvrie 1879, *nesemnat*)

[« GUVERN AL ÎNGAJAMENTELOR CU STRĂINII »]

La fiecare act, mai mult sau mai puțin însemnat, săvârșit de 10
guvernul roșu, orice om imparțial trebuie să-și fi făcut întrebarea: dacă actul acesta ar fi fost săvârșit de guvernul conservator, aflându-se roșii în opoziție, ce ar fi zis și ce ar fi lucrat aceștia? De exemplu, convenția cu Rusia, trecerea armatei peste Dunăre, rechizițiile, războiul, răpunerea a peste zece mii de oameni de focul inamicilor, 15
de foame și de ger; apoi pierderea Basarabiei, apoi scăderea rublelor, apoi umilirea cu Arab-Tabia, apoi cestiunea israelită și în fine cestiunea pretinsei răscumpărări a căilor ferate; — dacă toate acestea le-ar fi făcut, sau măcar ar fi încercat să le facă guvernul conservator, aflându-se în opoziție roșii, ce s'ar fi întâmplat? Fiece 20
om cunoscător de țara sa cunoaște cu cât de aprigă reacredință știu roșii să facă opoziție, și cum pentru dânșii, în lupta politică, orice mijloc, cât de înjositor, cât de mișelesc, este bun, — calomnia, intriga, minciuna, toate învăluite frumos în eticheta românismului și liberalismului și debitate fără preget și fără niciun pic de 25
pudoare prin toate locurile publice în tirade șarlatanești. N'avem nevoie prin urmare să stăruim aci mai îndelung a face icoana moravurilor politice a acestui soi de oameni, ce alte talente n'au, altă meserie nu știu, de altă treabă nu sunt în stare decât a face negustorie de principii liberale și de patriotism. Să luăm numai două 30
trei cazuri din cele enumerate spre a răspunde la întrebarea de mai sus, anume cazul șederii armatei atâta vreme peste Dunăre și al cestiunii Evreilor.

Roșii, netăgăduit, mai ales când sunt în opoziție, n'au absolut niciun respect de ordinea publică, meșteri în scandaluri, oratori de 35
cafenele, caricaturi de martiri politici, conspiratori de operetă-bufă, ei sunt capabili să toarne în fiecă săptămână câte o republică microscopică. Intr'o stare liniștită, cu puterea militară toată în țară, cu deplină ordine în viața publică, a luat într'o noapte naștere celebra republică dela Ploești, al cărei prezident era d. Candiano-Popescu, mai târziu polițar foarte dinastic, și al cărei consiliu de miniștri se compunea din dd. Stan Popescu, Pătărlăgeanu, Grigorescu, Stanian și alți trei iluștri patrioți. O zi, sau mai bine douăsprezece ceasuri a trăit republica ploeșteană. Ea a fost pusă la cale 40
într'un birt, la o cină ce s'a prelungit, ca după firea naționalilor,

până despre ziuă, când, în culmea înfierbințelii s'a și proclamat cu mare entusiasm. Proclamarea republicei a avut loc pe la patru ceasuri în revărsatul zorilor, și uciderea acestei frumoase instituțiuni s'a săvârșit pela patru după prânz, când, odată cu stingerea înfierbințelii naționalilor, a și sosit în Ploești reacțiunea, adică o
 5 companie de vânători. Să nu uităm a spune ceea ce e mai interesant: când reacțiunea intra de spre București pe streaja dela miazăzi a republicei Ploeștilor, prezidentul acestui stat ieșise pe streaja dela apus de spre Buzău, și așa de cu vreme ieșise, încât și ajunsesse
 10 aproape de satul Lipia, iarăși un cuib celebru de republicani; ce e drept, distanța dintre Ploești și Lipia nu e așa mare, cam de vreo două poștii și ceva. Când a pus reacțiunea mâna pe el și l-a întrebat că ce caută noaptea p'împrejurul Lipiei, d-lui a răspuns că a ieșit nișel să se plimbe: o plimbare cu vitesă republicană.

Considerând dar că compania de vânători era în țară și a putut fi în Ploiești despre douăsprezece ceasuri dela proclamarea republicei, totul rămâne o scenă, cel mult un act de operetă-bufă sau de parodie. Știindu-se cât de iute pot să se plimbe, și știind asemenea foarte bine că din capitala țării până la capitala republicii lor,
 20 o companie de soldați sdraveni poate veni în câteva ceasuri pe odihnite, naționalii noștri au cutezat totuși a face acel scandal ridicul.

Dar — punându-ne tot în ipoteza că conservatorii ar fi fost la guvern și roșii în opoziție — dacă acea reacțiune, adică compania
 25 de vânători, împreună cu toată armata și cu Domnitorul în frunte s'ar fi aflat peste Dunăre, oare scandalul s'ar fi mărginit numai la a fi ridicul și la o singură localitate? Și în București chiar, și mai ales aci, ce s'ar fi întâmplat?

Dar apoi, punându-ne în aceeași ipoteză, cu ocazia cestiunii israelite?
 30

Lăsăm să dea răspuns la aceste întrebări acei ce-și cunosc țara, și, în genere, publicul imparțial, care pare-se, a cam început să judece mai bine asupra lucrurilor și oamenilor.

Câtă vreme au fost conservatorii la putere, roșii n'au încetat un singur moment cu insinuarea și cu calomnia; ei nu numeau altfel,
 35 prin organele lor, pe conservatori decât cu epitetul de « guvern al îngajamentelor cu străinii ». Insinuând că conservatorii luaseră acele îngajamente spre paguba și aservirea intereselor țării, ei erau singurii apărători ai acestor interese, ei singuri aveau dor de inimă pentru biata patrie. Și cu toate astea acel « guvern al îngajamentelor
 40 cu străinii » nu făcuse nici convenția cu Rușii, nici războiul fără zăpis, amanet sau cheazășie, cu bună și prealabilă știință că avem să pierdem Basarabia, și nici negoțiasse cu Alianța israelită să împă-mântească cu grămada pe evrei. Nimic din toate acestea nu făcu
 45 seră acei oameni, pe cari roșii îi numeau « guvern al îngajamentelor cu străinii ». Nefăcând nimic din toate acestea, erau astfel calomniați; dar dacă ar fi făcut măcar ceva, ce ar fi fost!

Roșii au venit la putere după aceea. Ei au făcut, în adevăr, de cinci ori atâta cât ar fi meritat să poarte numele, ce ei îl aruncau conservatorilor fără nicio dreptate.

Am făcut paralela convențiilor de răscumpărare a căilor ferate, a conservatorilor și a roșiilor. Care este cea mai avantajoasă pentru Stat? mai poate sta cineva la îndoială? și ar avea chiar adversarii noștri atâta lipsă de pudoare să mai conteste și în privința aceasta, unde vorbim cu bob numărat, adevărul? Și afară de aceasta, de câte ori a fost vorba pe timpul guvernului conservator de răscumpărare, nu guvernul român a început tratările în această privință; propunerile și stăruințele au venit totdeauna din partea societății acționarilor, și negocierile numai cu dânsa s'au făcut, iar nicidecum cu guvernul german. Când au căzut orice puțință de înțelegere între guvernul român și Societate, lucrurile au rămas în starea de mai înainte urmându-și mersul lor regulat, fără a lua cestiunea un caracter internațional prin amestecul guvernului german.

Tot astfel au mers lucrurile și astăzi? Din nenorocire, nu. Guvernul român a făcut propunerea, guvernul român a stăruit, guvernul român, fără nicio rezervă în privința ratificării învoelii de către corpurile legiuitoare, *s'a legat față cu guvernul german* asupra tuturilor clauzelor convenției de răscumpărare. Cestiunea dar, de natură în ea însăși cu totul interioară, este acum o cestiune internațională.

Și aceștia sunt oameni cari numeau pe conservatori « guvern al îngajamentelor cu străinii ». Să judece dar astăzi țara ce fel de oameni sunt acești onești negustori de principii liberal-naționale, acești patrioți de industrie.

(*Timpul*, IV, 278, 18 Decemvrie 1879, *nesemnat*)

[NEPOTISMUL]

Există la noi un fel de teorie, care se preumblă din gură în gură, din gazetă în gazetă, și care pe cât pare a fi mai general acreditată pe atât este de falsă. Iată teoria aceasta:

Un om fiind la putere, sau bucurându-se de o situațiune însemnată în vreo ramură de activitate publică sau privată, nu are dreptul să numească în funcțiuni publice, sau să prefere pentru posturi de încredere pe rudele sau prietenii săi. Fie aceste rude, fie acești prieteni, persoanele cele mai corecte, cele mai capabile și inteligente, după această teorie ei trebuiesc sistematic îndepărtați dela activitatea publică, câtă vreme unul din familie sau un bun prieten este la putere.

Aceasta strâmtă și falsă teorie, care este și imorală, după părerea noastră, trebuie să fie combătută, cu atât mai mult, cu cât ea se întemeiază totdeauna pe un principiu de corectitudine în viața publică, pe principiul adică, că între rude, în loc de stricteță, se va practica mai ușor îngăduința.

Trebue să punem odată în discuție această teorie ciudată, care convine foarte mult foilor de scandal și să căutăm a-i stabili adevărata valoare și însemnătate.

5 Să luăm mai întâi în cercetare cazul în care principiul depăr-
tării rudelor din activitatea publică ar părea mai întemeiat.

Sunt, de exemplu, două posturi într'o administrație; unul are atribuțiunile de controlator al activității și corectitudinii celuilalt. Aceste două posturi, se zice, nu trebuiesc ocupate de frați, de tată și de fiu, de socru și de ginere. Așa este. E mai puțină garanție,
10 în privința eficacității controlului, presupunând totuși că acei oameni sunt destul de onești și știind bine că onestitatea unui om nu are nicidecum a face cu relațiunile lui de rudenie cu un alt om. Și astfel e bine să admitem norma cum că două rude de aproape să nu poată ocupa într'o administrație două posturi între cari eventual
15 s'ar putea isca conflicte, pentru a evita cu prudență ciocnirea sentimentelor intime de rudenie cu sentimentul datoriei. A împinge însă acest principiu până la rudele de al nouălea neam este o absurditate: a lăsa să se bănuiască anume că relațiunile cât de depărtate de familie sunt neapărat isvorul neonestității în viața publică,
20 este foarte imoral.

Dacă îngăduința și hatârul sunt în adevăr imorale, ele sunt tot așa de rele și între rude și între nerude, și neapărat că între două rude cinstite datoriiile și publice și private vor fi corect îndeplinite, pe când între două nerude necinstite din contra.

25 Intre multe flecării ale gazetelor noastre, adesea se vede: « Aflăm că d. Z... s'a numit în cutare post... Se înțelege că nu putea fi altfel; d. Z... este ruda d-lui Y... ministru, ori mare administrator la cutare instituție. Trebuia în sfârșit d. Y... să-și căpătuiască și această rudă... ».

30 Neapărat, zic eu atunci, că trebuia d. Y... să facă aceasta. Numai o întrebare e de pus aici: d. Z..., numitul d-lui Y... este cinstit, harnic și priceput, ori ba? Dacă este, atunci d. Y... a făcut foarte bine ce-a făcut; dacă nu este, atunci lipsa de merite și neonestitatea lui Z... ar fi tot așa de imputabile și când el
35 n'ar fi rudă cu d. Y... și orice minte serioasă ar trebui să-l acuze pe acesta nu că a căutat să-și ajute o rudă, ci pur și simplu că a făcut o numire rea.

Orice om trebue să aibă rude sau prieteni mai mult sau mai puțin apropiați. Dacă susținem teoria că niciodată un om în bună
40 poziție nu trebue să-și numească prietenii și rudele în funcțiuni, atunci din două una: ori că *toate* rudele și *toți* prietenii, fără excepție, ai unui om, devin neonești și incapabili din momentul ce el s'a înălțat în mijlocul societății salc, ceea ce ar fi o absurditate; ori că împrejurarea că a fi rude sau prieteni cu un om văzut, trebue s'o considerăm ca o nenorocire, și astfel atunci pentru orice familie, înălțarea unui membru al ei la o situație însemnată ar fi o adevărată
45 calamitate; pentru că dacă împingem la o mai mare desvoltare

teoria că nu este permis cuiva, fără a fi lovit de bănuială imoralității, să numească în funcțiune o rudă sau un prieten, fie acesta cât de onest și capabil, ajungem a pretinde ca, dacă cineva găsește venind la putere pe o rudă deja ocupând vreo funcțiune, numai-
5 decât s'o dea afară.

Aceasta ne amintește un răspuns foarte picant, pe care un fost ministru îl făcea la acușările ce i se aduceau cum că și-ar fi căpătuit niște rude, de aminteri tot așa de oneste și capabile ca orice om onest și capabil:

10 — Dar ce voiești să le fac dacă mi-s rude? Să le spânzur?!
Teoria falsă pe care o combatem, fiind foarte la îndemână mai

ales gazetelor neserioase și maloneste, are, în adevăr, uneori un straniu rezultat. Sunt unii oameni de o scrupulozitate exagerată, cari evită a da naștere la orice fel de bănuieli; sunt iar unii de un
15 caracter așa de sfios, încât față cu o acuzare oricât de nedreaptă, numai cu atât mai impertinentă să fie, își pierd sărita; oamenii de aceste două spețe, mai cu seamă când sunt foarte onești, de nimica n'au mai marc groază decât de *gura lumii*. Lor le lipsește
20 puterea de a desprețui fleacurile și învinovățirile gazetelor infame; o foaie malonestă, foaie de *chantage*, ale cărei insulte, batjocure și calomnii, pe un om mai sceptic sau mai tare de înger, îl fac d'abia să surădă, pe un om de soiul de care vorbim îl vără într'o stare de
25 nervozitate extremă. Astfel, un așa om cu cât e mai onest cu atât mai mult se teme ca nu cumva cătuși de puțin să cază în gura mișeilor. La un așa om, dacă ți-e rudă sau prieten, oricâte merite ai avea, oricât de cinstit ai fi, să nu mergi să-i ceri o funcțiune, pentru
30 că nu-ți-o dă de frică să nu-l dea la gazetă că te-a căpătuit. Se întâmplă chiar, în cazul acela, să intri într'o altă ramură de administrație. Atunci chiar, reușita ta nu este pe placul rudei tale; îi vezi totdeauna pe față un fel de nemulțumire și de jenă, cât de pe departe se teme să nu i se atribue numirea ta, și parcă nu i-ar părea prea rău să te știe dat afară, ca să scape de teama oricărei bănuieli. Un exemplu:

Cunoaștem un om de felul sfioșilor în chestiune, care era pus
35 odată în capul unei mari administrații. El avea un văr, care ținea o tipografie. Bietul om cu tipografia, care nu-i prea mergea bine. se duce la vărul său și-i propune să se însărcineze cu o parte din imprimarele administrației aceleia; dar pentru că-l știa ce fel de om e, îi adăugă că deși imprimarele acelea se dau fără licitație, el
40 e de părere să se ceară prețurile dela toate tipografiile și el se obligă a face cu aceleași condiții un scăzământ de 5% asupra celui din urmă preț. Administratorul nostru. de teama gazetelor, refuză propunerea vărului și dă imprimarele unui tipograf străin cu un preț mult mai mare și cu condiții mult mai favorabile. La primirea acestor imprimare, se vede că ele sunt neconforme cu condițiile; dar fiindcă tipograful acesta, un om fin, știa că vărul administratorului stăruise și el pentru a lua acea lucrare, începe a se

plânge că e șicanat pentru a se favoriza vărul. Cum aude asta, administratorul nostru îngălbenește și dă ordin să se primească imprimatele.

5 Nepotismul este în adevăr rău, dar prin nepotism nu se înțelege decât protejirea neonestă și nedreaptă a rudelor. Și e foarte nedrept ca cineva să sufere pentru că din întâmplare e rudă cu un om ajuns, și e foarte neonest și imoral a arunca bănuiele asupra unei familii întregi, din ura de partid sau din invidia meritelor și aptitudinilor. Cu chipul ăsta o să ajungem a crede că e rușine să
10 fii ruda unui om mai de seamă, pentrucă orice post, orice pozițiune îți s'ar da, ar fi semnul hatărului făcut unui om necinstit și netrebnic. Atunci pentru ce să nu punem în lege principiul că în tot aparatul Statului, dela vătășel până la ministru, nu poate intra decât un singur membru al unei familii, socotită familia până la
15 al o sutălea neam!

Iată absurdități cari trebuiesc combătute odată de toți oamenii cu minte și onești. Trebuie răsturnată odată teoria aceasta falsă, care tinde a face pe Români să zică: « Dă, Doamne, să nu ajungă, niciunul din familia mea om de seamă, că m'am nenorocit! »

20 (*Voința națională*, 23, 24 Iunie 1885, editorial, nesemnat)

[PENTRU COALIZAREA OPOZIȚIEI]

Fără îndoială, un guvern, fie compus din sfinți și mucenici, nu are să poată mulțumi pe toată lumea, și este neapărat natural ca și guvernul acesta, cu toată majoritatea de care se bucură, să
25 aibă și el nemulțumiții săi. Unul dintre aceștia a emis o idee nouă și luminoasă: constituirea lor în opoziție cum se cade. E drept că inițiatorul ideii acesteia, care mărturisim că n'ar fi rea — căci opoziția este necesară în mecanismul Statului modern — a scos-o la iveală într'un mod cam pripit. D-sa — d. Panu din Iași — crede
30 că o coalizare de nemulțumiți, care să-și aleagă un șef și să țină câteva întruniri, ar fi destul ca nemulțumiții să capete numai decât caftanul și pitacul dela Palat.

Noi am spus, la timp, că aceasta n'ar fi cu puțință, și că pe lângă aceste ar mai trebui, constituțional vorbind, să mai voiască
35 și majoritatea alegătorilor aceea ce voiesc nemulțumiții noștri. Ceea ce am mai zis cu mult regret tot atunci este că ne pare aproape cu neputință o înțelegere a deosebiților și multicolorilor nemulțumiți, fie chiar asupra unei programe negative. Asupra acestei păreri a noastre voim să revenim, pentru a arăta ca faptele o justifică în fie ce zi cu prisos. Și nu numai atât. Nu numai că deosebi-
40 țitele spețe de nemulțumiți nu se pot organiza în coaliție, dar încă își dau toate ostenețile să dovedească că niciodată nu le-a crezut lumea atât de slabe pe cât sunt, și că trebuie să renunțe oricine la vreo iluzie în privința puterilor dispartate din a căror închegare

își închipue *Lupta* dela Iași că ar ieși o formidabilă legiune de opoziție.

Să dăm exemple.

D. Dim. Brătianu a fost un vechiu membru al partidului național-liberal. D-sa s'a rupt dela acest partid, încă nu se știe bine pentru
5 ce. Toată lumea trebuia să creadă că ruptura aceasta se făcuse nu individual din partea d-lui Dum. Brătianu, ci de un grup în capul căruia s'ar fi aflând d-sa. Iată un fenomen politic foarte posibil. O deosebire fundamentală de vederi asupra unei chestiuni
10 foarte importante poate oricând lua naștere în sânul unui mare partid; și asemenea deosebire determină deci o ruptură. Era prin urmare firesc lucru să creadă lumea că un grup de disidenți, având pe onor. d. Dum. Brătianu în frunte, s'au hotărât de astăzi să se rupă de lângă partid și să-l combată.

15 Ei bine, nu; nu e ce credea lumea.

Iată că d. Dumitru Brătianu ne dă la lumină un manifest, plin de abstracțiuni și de formule mistice de politică transcendențială, în care, pe lângă că exprimă dorința foarte patriotică de a vedea
20 România ajungând a fi cel mai mare imperiu din lume, ne declară categoric că d-sa nu are partid, nu are grup, nu are pe nimeni alături cu d-sa; că d-sa este singuratic și stingher, un fel de puiu hârbar, rătăcit de cloșcă și care piuește jalnic printre străini, departe de adăpostul său firesc. Ce importanță politică poate avea acest piuit? Alegătorii, presupunând că ar avea toată bunăvoința
25 pentru a împrumuta puterile lor d-lui Dum. Brătianu, l-ar întreba: « Bine, onorabile, d-ta n'ai grup, n'ai pe nimeni; cu cine o să faci, prin urmare, marile imperiu? » Ce ar răspunde d. Dum. Brătianu? Vorva ceea: « Eu și cu mine ». Vorbind serios, nu e d. Dum. Brătianu astăzi, în urma manifestului său, cu mult mai slab
30 decât înainte?

Dar să trecem la alt exemplu.

Românul era un organ de publicitate, pe care toată lumea se obicinuse să-l creadă ca având mare autoritate, ca fiind stindardul
35 unui însemnat grup politic. Dela o vreme încoace bătrânul organ din nenorocire s'a cam poticnit; cu o pornire foarte juvenilă și caracteristică, el face, și reușește a dovedi că acele păreri publice în privința autorității sale erau cu mult prea exagerate. El face un apel la toți partizanii și anicii săi, și-i convoacă a se aduna să arate cu prezența lor că urmează « a-l stima și a-l iubi ». Pentru
40 colorit local, convocarea se face la ziua aniversară a mișcării dela 1848. De unde se aștepta lumea să vadă o adunare impunătoare, lucrul se reduce la un conciliabil de vechi prietini și de câțiva debutanți politici, nemulțumiți pentru cauze regionale: socoteală rotundă, 26 de onorabili și vreo 2 venerabili.

45 Cam pușintel, dar fie! *Ponderantur non numerantur*. Așteaptă lumea să iasă gazeta, să vedem ce s'a hotărât, pe care teren constituțional venerabilul general și-așează oastea. Când colo, ce fusese?

Dumnealor erau toți *revoltați*. De ce? nu se știe. Și ce au de gând să facă? Să chibzuiască.

Prea bine, onorabili domni, chibzuiți; chibzuiala e lucru foarte bun, numai atâta că ea cerc mai mult sânge rece și cumpăt decât
5 pot avea *revoltații* de orice vârstă; așa că dacă d-voastră chibzuiți de cu vreme, nu vă expuneați a da în ziua de 9 Iunie o dovadă patentă că părerile lumii despre autoritatea d-v. trebuiesc mărginite la niște proporții regretabil de reduse.

10 Iată fapte ce trebuiesc să descurajeze foarte mult pe d. Panu dela Iași, — care, fie zis în treacăt, oricât e de nervos și oricât de călduros predică contopirea nemulțumiților, n'a voit deocamdată să se vîre între « *revoltați* ». E rău din partea d-sale. Predica d-sale ar fi câștigat mult printr'un exemplu personal.

De toate acestea, mărturisim că nouă ne pare rău. Este greu a
15 governa având o opoziție puternică și bine organizată, dar este cu mult mai greu a governa fără să ai niciuna. Și astfel pentru noi, din punctul nostru de vedere, este tot așa de neplăcut lucru ca și pentru *Lupta* să credem că pe fiecă zi trebuie să renunțăm mai mult la speranța de a vedea în față-ne o opozițiune serioasă.

20 *Luptă* în șiruri regulate și disciplinate, cu ordine și plan stabilit, așa se face opozițiunea serioasă într'un Stat constituțional; iar nu guerilă răsleață, în care în loc să împuști pe adversar îți împuști partizanul. Binevoiască a nu ne lua nemulțumiții și « *revoltații* » în nume de rău această povață, și a o primi în interesul dezvoltării
25 instituțiunilor noastre, la care spun că țin atât de mult.

(*Voința națională*, 19 Iunie 1885, editorial, nesemnat)

[PROSTIA IN VIAȚA NOASTRĂ PUBLICĂ]

Intr'unul din numerele noastre trecute vorbeam despre starea
30 bolnăvicioasă a publicisticii românești și în deosebi a celei politice. Ne întrebam atunci: care să fie cauza acestei stări? o fi disproporția dintre mijloacele intelectuale și năzuința de a înfățișa ceva în viața publică? o fi năsdărăvânia copilărească a unei societăți tinere chemată la o viață prea matură pentru puterile încă
35 necoapte ale multora?

In privința acestor întrebări, cari merită, după părerea noastră, toată atenția oamenilor de știință, găsim oarecari lămuriri într'un
40 interesant articol al d-lui Paulhan, publicat în *la Revue politique et littéraire* din Paris sub titlul: « Despre Prostie la om ». D. Paulhan își cercetează obiectul din două puncte de vedere: prostia din punctul de vedere intelectual, adică *în idei*, și prostia din punctul de vedere temperamental, adică, *în fapte*. Deocamdată vom căuta să găsim din punctul de vedere întâiu lămuririle ce ne trebuiesc.

Mai întâiu, prostia este după acest autor, « mai mult un chip de a înțelege rău decât a nu înțelege de loc, și mai adesea ea se

manifestă sub forma pretenției. Pretenția ne lovește prin contrastul între ceea ce ni se anunță și ceea ce ni se dă în adevăr ».

Iată unul dintre vițiile cari se manifestă mai des în viața noastră publică. Să luăm de exemplu o foaie politică, fie ca de orice culoare politică. Ce ni se anunță? După titula ei, foaie economică, politică, comercială, literară, etc., ne așteptăm să vedem aci niște deosebite vederi asupra atâtor însemnate chestiuni debătute și cercetate cât mai adânc posibil. Ce ni se dă? Mofturi, vorbe goale, o frazeologie extravagantă și imposibilă, și o vădită ignorare a tuturilor chestiunilor propuse în dezbateri.

O foaie politică, având *pretenția* să critice starea finanțiară și economică a țării, scrie de exemplu pe nerăsuflute:

« Dacă sub raportul politicii generale, spiritul de intrigă și corupțiune, atitudinea duplice și plină de finețe ordinară, a contribuit a înregistra pentru colectivitate, atât în întru cât și în afară, atâtea succese aparente, fir chiar cu prețul unor dureroase și penibile sacrificii impuse țării, din nenorocire însă în chestiunile economice și financiare, aptitudinile și inteligența acestei colectivități nu corespund de loc nevoilor situațiunii, și se afirmă cu totul nepotincioasă d'a învinge dificultățile, d'a aplana conflictele pe cari de mai multe ori ea însăși le provoacă prin imprudențele, versalitatea și incapacitatea sa notorie ».

Ni se anunță o cercetare asupra finanțelor și economiei și ni se dă extravagante de acestea: care este numele acestei nepotriviri? ne-o spune d. Paulhan în articolul său.

Să lăsăm însă strânteles exemple individuale cu cari n'am putea sfârși niciodată, și să luăm un exemplu mai larg.

Un număr oarecare de oameni, foarte onorabili de aminteri, se constituiesc în grup politic; dânșii sunt colegi de barou și își aleg pe decanul lor de conductor politic! Fiecine înțelege că voim să vorbim de grupul onorabilului d. Vernescu. Acest grup are *pretențiunea* nici mai mult nici mai puțin decât să ia frânele guvernului în mână. Presupunând că d. Vernescu ar fi chemat odată să formeze un cabinet și apoi un aparat administrativ, grupul d-sale desigur nu i-ar fi de ajuns, și atunci s'ar întâmpla acea nepotrivire « între ceea ce ni se anunță, și ceea ce ni se dă », despre care vorbește d. Paulhan, adică un grup, care [ar] avea pretenția, dar nu mijloacele, pentru a guverna.

Insă în politică se va zice, nu atât numărul cât greutatea se socotește. Atât mai rău pentru grupul de care e vorba. Căci pentru cine cunoaște lumea dela noi e știut că, din punctul de vedere al capacităților politice, grupul d-lui Vernescu ar arăta tot atât de mare nepotrivire între pretenție și mijloace.

Pretenția neajutată de mijloace, iată cusurul de căpetenie al societății noastre, în știință, în artă și mai ales în politică. Ce ar conchide d. Paulhan când ar citi studiile finanțiare ale *României*? când ar vedea că în privința instrucției *Națiunea* voește numaidecât să ne potrivim cu Saxonia și cu Württembergul? când ar auzi că un bărbat politic nu are altă dorință decât ca România să ajungă a fi cel mai mare imperiu din lume?

Aci stă una din rădăcinile boalii intelectuale dela noi, care se manifestă prin publicațiuni extravagante, prin don-chișonade și caricaturi politice: pretenția lipsită de mijloace.

O mișcare de reacțiune în contra acestei boale se va face de sigur; această mișcare a și început. Bunul simț politic a început deja să respingă liberalismul mistic; el surâde la frazele umflate și extravagante.

Pe zi ce trece cultura se lătește, și dacă astăzi nu avem încă acea mișcare multiplă și ordonată a vieții publice, pe care o au țările ajunse la gradul cel mai înalt de civilizație, avem însă un bun simț național caracteristic, mult mai durabil decât boala trecătoare a blagomaniilor și pretențiilor redicule.

A fost un timp când tiradele de liberalism mistic, de don-chișonade politice, de articole isterice, găseau admiratori; mai târziu succesele acelora au scăzut, și astăzi putem zice că e aproape imposibil.

Nu e vorba, obiectul de care se ocupă, în articolul său, d. Paulhan, adică *prostia*, nu are să dispară niciodată din lume, după faimoasa vorbă a poetului: proștii mor, dar prostia e nemuritoare. Ceea ce trebuie să sperăm însă, e ca această slăbiciune, caracteristică omului, să rămână individuală și să se amestece cât mai puțin în viața noastră publică.

(*Voința națională*, 20 August 1885, editorial, nesemnat)

[A LA DON RANUDO DE COLIBRADOS]

Ziarul vechilor conservatori face în numărul său de ieri o meditațiune foarte hazlie asupra rezultatelor primului scrutin în Francia. În esență, meditațiunea *României* este cam aceasta: întâiu, în Francia guvernul a respectat libertatea alegerilor, în țara noastră guvernul liberal național nu le respectă: al doilea, în Francia, în Belgia, în Englitera partidele liberale au pierdut încrederea publică și prin urmare partidele conservatoare au căpătat-o; la noi asemenea, atâta numai că guvernul nerespectând libertatea alegerilor nu lasă să se îndeplinească și în țara noastră același fenomen, adică venirea conservatorilor la putere.

Să ni se îngăduie a face asupra acestor două puncte oarecare mici observațiuni.

Asupra punctului întâiu puține am mai avea de zis după câte am spus în această privință alte dăți. Este un colossal moft politic tânguiala vecinică, că alegerile nu au fost libere; e cel mai gogonat neadevăr că s'a atins de către guvern libertatea votului. Alegerile s'au efectuat cu pace și în cea mai mare liniște și ordine.

Alegerile viitoare se vor face tot așa, cu vot secret; n'au decăt să meargă atunci conservatorii și să se aleagă în majoritate: dacă așa de mult contează dânșii pe opinia publică, dacă în adevăr, cum.

zic, guvernul acesta a pierdut încrederea țării și dânșii au căpă-
tat-o, atunci ce mai vorbă lungă de geaba! Că alegerile viitoare
guvernul acesta are să aibă minoritate, conservatorii au să aibă
majoritate și visul s'a realizat. Până atunci nu-i chip să ne înțe-
legem cu domnii conservatori la vorbă. Pentrucă ce vor dumnealor?
5 Nici mai mult nici mai puțin decât ca să se ia la serios tânguiri-
d-lor, să cază guvernul așa fără altă cauză decât numai aceea că
conservatorii afirmă cum că el nu se mai bucură de încrederea țării.

Ceea ce putem să afirmăm de pe acum vechilor conservatori și
10 consorțiului dumnealor este asta: dacă și la alegerile viitoare se
vor abține, supărați ca văcarul pe sat, atunci vor dovedi că toate
afirmațiile dumnealor în privința sentimentelor ultra-favorabile de
cari se bucură în opinia publică, au fost niște mofturi ce n'ar mai
trebui repetite pe o altă perioadă de patru ani, căci atunci d-lor ar
15 semăna foarte cu tipul caraghios din farsă, care crede, că dacă o
avea el noroc, apoi câștigă la loterie și fără bilet.

Atât mai avem de repetat asupra afirmării vechilor conser-
vatori, (al căror trecut ca partid de guvernământ în materie elec-
torală e atâta de faimos), cum că alegerile sub guvernul național-
20 liberal n'ar fi fost libere.

În privința mângâierii ce și-o fac cum că vântul ar bate în toată
Europa la conservatori, — și că ar fi chemați și dumnealor, chip
și seamă tot conservatori, de fatalitatea împrejurărilor să vie la
putere, — și în privința alăturării și potrivirii ce o fac între parti-
25 dele conservatoare din Franția și Englitera cu partidul dumnealor,
avem de observat că această mângâiere și această alăturare și po-
trivire sunt de-a dreptul ridicule, ridicole până la a inspira milă.

Auzi dumneata hal de comparație!

Prinții, lorzii, ducii, pairii, marchizii, conții, blazonați toți de
30 pe vremile întâielor războaie contra Necredincioșilor pentru cuce-
rirea Sfântului Mormânt, ramuri a căror tulpină a fost înfiptă în
pământ cu blagoslovenia lui Petre Ermitul, — ca corp politic,
întemeiat pe tradiția străveche națională, au un corelativ în țara
românească! și unde e acel corelativ? Unde să fie? la Clubul Mandi!

35 Blazoane? sunt la club destule: rigi, dame și fanți. Trăsuri cu
roate roșii, verzi și galbene, livrele cu galoane late à la don Ra-
nudo de Colibrados, sunt asemenea.

Partidele conservatoare în Statele vechi reprezintă agregățiuni
de interese sociale, economice și politice, adunate în jurul unui
40 sâmbure puternic, aristocrația, vestigiu al vechii nobilimi feudale.
Ele au o programă hotărâtă, clară și cunoscută, care se rezumă
foarte ușor în câteva cuvinte: apărarea tradițiilor vechi contra
curentelor moderne democratice, la nevoie chiar concilierea acelor
tradiții cu aceste curente. Astfel, conservatorii Franției au între
45 alte puncte în programa lor, apărarea tradiției de indisolubilitate
a familiei, pe care curentul modern a dărâmat-o, apărarea bisericei
catolice contra curentului provocat de științele pozitive moderne,

în orice caz concilierea ei cu acest curent, bazată pe îngăduirea reciprocă și posibilă între sentimentul religios și convingerea științifică.

La noi însă? vestigii feudale? aristocrație? tradiții bătrâne? Când? de unde? cum?

5 Nu cumva archontologia grecească ar fi tulpina unei aristocrații feudale românești? Nu cumva advocații ieșiți de ieri de alaltăieri, copii de obscure familii din popor, chemate la viață publică, dintr'o complectă nulitate politică de drept, prin mișcarea dela 1848, au
10 le-a dat mâna să-și vopsească frumos o trăsură și să-i lipească la spate un blazon de operetă?

Lordul Salisbury și nu știu care boernaș din mamă româncă și tată grec, fost arendaș mânăstiresc pe vremuri, tot una sunt. Ducele
15 d'Aumale ori mai știm noi care prinț, cusut numai în scuturi și floroane medievale, și domnul cutare dela noi, fecior de preot pravoslavnic, românaș cinstit, cu barba lui, cu anteriorul lui, cu potcapul lui, cu căldărușa lui regulat la zi întâiu. om din popor get-beget — tot o apă: conservator prințul ori ducele, conservator și băiatul lui taica părinte.

20 Apără lordul, prințul, tradițiile, combate pe liberali și-i birue: e neapărată consecința să le vie apa la moară și conservatorilor dela noi; că și ei luptă contra spiritului modern, contra ideilor subversive ale științei prea înaintate, contra curentului democratic, spre apărarea tradițiilor străvechi.

25 Tradiții străvechi de clasă în societatea actuală română! Apoi de! poate cineva vorbi serios cu don Ranudo de Colibrados!

(*Voința națională*, 4 Octomvrie 1885, nesemnat)

[REGULA DE TREI SIMPLĂ]

30 Intre alte năsdravenii ale gazetelor opoziționale mai este și aceea că ele stabilesc un raport direct între multitudinea foilor și forțelor lor și sentimentele opiniei publice față cu politica guvernului.

Nici mai mult nici mai puțin decât socoteala următoare: sunt
100 de gazete în țară? 75 sunt paraponisite pe guvern? Prin urmare
35 față cu sentimentele și opinia publică guvernul se bucură de 25 la sută și opoziția de 75. Adică opoziția este de trei ori mai puternică decât guvernul. Nu e vorba, mare moft este afirmația că alegerile n'au fost libere, dar nici deducerea popularității prin regula de trei simplă operată asupra numărului gazetelor, nu rămâne mai pe jos.

40 Cum adică?

Dacă de exemplu i-ar veni într'o zi d-lui Vernescu ideea să fundeze încă o duzină de gazete pe lângă cele existente, atuncea opoziția ar deveni de două ori mai puternică, și guvernul de două ori mai slab.

Dacă un avocatul de provincie supărat pe judecătorul de pace ori pe sub-prefectul local s'ar apuca să scoată la Pașcani ori la Urlați, vreo *Voce a Pașcanilor* sau vreun *Ecou de Urlați*, guvernul ar mai slăbi o tonă și opoziția ar însemna ceva mai mult?

5 O gazetă adică n'are decât să apară ca să însemneze numai-decât ceva, să conteze ca putere, și existența ei să fie o greutate reală în cumpăna sentimentelor și opiniei publice?

Mângâietoare teorie pentru opoziție.

10 Să luăm însă la cercetare fondul real al acestei teorii prin câteva exemple. Să luăm patru gazete opoziționale cu pretenții de importanță politică: *Națiunea*, *L'Indépendance Roumaine*, *le Peuple Roumain* și *Lupta*.

15 *Națiunea* este ziarul unui om, d. Dumitru Brătianu. E un om cu deosebire respectabil, dar e un om, și un om căruia îi place să-și accentueze cu dinadinsul singularitatea sa; un om care spune în manifestațiunile sale: nu reprezint pe nimeni altul decât pe mine, nu vorbesc în numele niminui decât în numele meu propriu, n'am partid, n'am grup, în sfârșit sunt singur singurel.

20 *L'Indépendance Roumaine* nu reprezintă niciun grup, este o gazetă, în care se găesc dări de seamă de baluri, de petreceri balneare, de mode, de mici scandaluri și cancanuri *mondains* și *demi-mondains*, calambururi, *causeries et une quantité d'autres riens charmants*; în fine o gazetă de mărunțișărie. Ea nu e o gazetă personală ce-i drept, dar este o gazetă prea a lumii toate, prea de
25 lume, cum s'ar zice mai bine pe românește, pentru a avea, fără primejdie de ridicul, serioase pretenții politice. In deosebi ea este prețuită de tinerii *chic* și de cocoanele *pschutt*, de cocodeșii *vlan* și de vechile cochete *sgnouf*, al căror pomelnic îl face cu multă sfințenie în toate ocaziile, fie la Constanța, fie la târnosiri de biserici, fie la patinaj pe lacul Cișmegeiului.

30 *Le Peuple Roumain* — acela e al d-lui N. Blaremburg, iar un gentleman, foarte onorabil și d-sa, dar în sfârșit singur singurel. Bietul *le Peuple*, cel puțin el apare la o săptămână odată. Inșă nu face nimica; cu mai puțin cheltuială, el numără la socoteală ca foaie politică, și o foaie de opoziție mai mult, iasă chiar numai de patru ori pe an, tot este, după regula de trei admisă, o dovadă că guvernul este mai slab față cu opinia publică.

Lupta din Iași — iar ofițică personală a unui tânăr debutant politic.

40 Care va să zică trei oameni, fiecare cu foița lui, plus o foaie de lume: mare greutate la cumpănă, ce-i drept. Inchipuiască-și ori cine dacă s'ar adăoga la acestea și vreun *Ecou al Pașcanilor*, ce putere formidabilă și ce primejdie pentru guvern!

45 Ce e drept în Camere n'au niciun reprezentant; la alegeri nu pot avea majoritate. Da! dar ce mângâiere pentru acești domni când își numără coalele tipărite și cu numărul lor fac regula de trei asupra sentimentelor și opiniei publice!

(*Voința națională* 8 Octomvrie 1885, nesemnăt).

[JUSTIFICAREA UNOR EXPULZĂRI]

Europa, în urma războiului ruso-româno-turc, a reclamat dela Statul român să adopte principiul absolutei toleranțe religioase, ca o dovadă că acest tânăr Stat, ce pretindea să fie admis a con-
 5 lucra în marginile mijloacelor sale la opera de civilizație a continentului, voește a îmbrățișa în totul principiile de drept public ale lumii moderne. Astfel, tratatul dela Berlin, a reclamat dela Statul nostru a ridica din Constituția sa impedimentul din cauză de deosebire de cult la câștigarea cetățeniei române. Statul nostru
 10 a recunoscut cât era de îndreptățită exigența aceasta unanimă a puterilor; el a voit sincer a renunța în viața lui publică la un principiu de care odată avusese nevoie, dar care anume, în noua fază în care intra, ca Stat de sine stătător, nu-i mai era de nicio trebuință. A modificat deci articolul respectiv din constituție în sensul strict al exigenței Europei, deschizând poarta cetățeniei române, fără nicio considerație de religione, tutulor acelora cari ar putea
 15 să o merite și s'o câștige pe calea legală.

Cu aceasta s'a închis odată pentru totdeauna așa numita cestiune israelită, care deși nu era provenită decât numai din cauze economice, era cel puțin interpretată de răuvoitorii noștri în sensul de
 20 intoleranță religioasă. S'a modificat art. 7, s'a înlăturat toată posibilitatea unei asemenea false și răuvoitoare interpretații, și, această ultimă exigență europeană satisfăcută, Europa a recunoscut unanim independența Statului român.

Odată principiul modern admis de noi în art. 7, el se aplică cu sinceritate de atunci încoace: o mulțime de israeliți, cari au întemeiat cererile lor de încetățenire pe merite și pe drept, au devenit
 25 pe calea legală cetățeni români; ei sunt comercianți, profesori, advocați, medici și chiar ofițeri în armată, funcționari publici; în fine sunt ceea ce, fără deosebire, poate fi orice cetățean român, ei sunt români și ca atari se bucură și dânșii de toate drepturile și private și publice de câte se bucură tot cetățeanul român.

Care va să zică, Statul român avea tot dreptul să creadă că a rezolvat în sfârșit cestiunea israelită.

Ce s'a întâmplat însă? O seamă de Evrei dela noi, în genere de proveniență galițiană, — oameni pribegiți aci din cauza scurgerii de acolo a acestui element, ce se înădușă trăind multă vreme în
 35 masă la un loc prea strimt pentru libera mișcare a pornirilor lui de rapacitate, — au început să agite din nou chestiunea israelită, odată rezolvată strict după litera tratatului dela Berlin. Și agitarea aceasta nouă și-au întemeiat-o tot pe falsa însinuire că Statul nostru se conduce de principiul intoleranței religioase.

Această nouă agitare, mai întâiu ascunsă, a început să iasă câte puțin la iveală, apoi să se producă fățiș și în fine să ia niște
 45 proporțiuni, dacă nu primejdioase, dar cel puțin ofensatoare pentru autoritatea Statului nostru. S'a făcut întâi agitări la sinagoge și

la școlile confesionale; de aci apoi au trecut chiar în presă; s'au fundat ziare în acest scop: în fine lucrurile au ajuns la protestul nerușinat, și infam și ridicul, dela Londra. S'a comandat apoi în străinătate un agitator dibaci, care să vie numaidecât să provoace o mișcare de un nou soi, cu scopul de a institui aci o societate semitică, cu o direcțiune generală, recunoscută de Stat, și care să reprezinte *puterea* populației israelite în relațiile sale cu *puterea* Statului.

Și cu ce ton, cu ce aere, s'au făcut toate acestea?

Zairele evreești au pornit contra Statului pe față un războiu, care, dacă n'ar fi cunoscut cineva tradiționala impertinență biblică, ar fi crezut că este pornit din demență.

Citind acele foi cineva, care n'ar fi cunoscut situația Evreilor în raport cu Statul român, ar fi crezut că acești Evrei sunt aci poporul autohton, locuitorii străvechi ai acestor țări, și că Românii sunt niște cuceritori de curând tăbărâți aci, contra cărora se ridică azi o formidabilă luptă de revendicare a poporului autohton întemeiată pe un netăgăduit drept istoric.

S'a aruncat asupra Statului și națiunii române prin acele foi fără nicio sfială tot veninul și ura mozaică, tot clasicul *foetor judaicus*: Națiunea română? — *incultă, intolerantă și stupidă*; Statul român? — *Stat asiatic, inuman și barbar*.

Curat, pe față, textual.

Și cine, cine cuteza să ia această atitudine față cu Statul nostru? Acei oameni străini cari, adăpostiți aci la noi de furtunile și mizeria de aiurea, n'aveau încă drepturile de cetățenie. Și din ce pricină această furie semitică? Din dorința de a căpăta acele drepturi.

Nu; încă odată: daca nu și-ar găsi lucrul explicare în tradiționala impertinență biblică, atunci nu ar putea avea decât o scuză: demența.

Iată dar niște copii pribegi ai pământului, — atât de bogat în deosebite spețe de târătoare necurate și veninoase — gonți de aiurea, și primiți aci la adăpostul celei mai largi ospitalități, maltratați aiurea ca vite și respectați aici ca oameni, nenorociți și mizeri aiurea și prosperi aici între noi, calomniând poporul nostru batjocorind națiunea noastră și conspirând contra liniștei și siguranței Statului nostru.

Zicem « conspirând contra liniștei și siguranței Statului nostru », pentru că agitația nouă jidovească nu s'a mărginit la insolente stilistice, la protestul infam dela Londra și la intențiunile șmechere de a înființa un consistoriu israelit, cu oculte puteri guvernamentale asupra întregii mase israelite din țară. Lucrul a mers mai departe.

Europa, prin împrejurările ivite în Orient acum în urmă, este astăzi chemată să facă o nouă punere la cale pentru restabilirea ordinii politice în mult frământata peninsula balcanică. În acest scop, conferența ambasadurilor europeni, chemată a aviza în grabă la primele măsuri de luat pentru a evita o compromitere a păcii,

a hotărît ca o nouă conferință a puterilor să vie a discuta în fond chestiunea principală și toate chestiunile laterale ei, spre a stabili o ordine de lucruri politice cât s'ar putea mai durabilă între statele și naționalitățile orientale. Și în curând această conferință

5 își va reîncepe lucrările.
Ei bine, acei străini adăpostiți la noi cu omenie, lucrau, în înțelegerea și cu ajutorul unor coreligionari din străinătate, la a face să se ridice iarăși față cu Europa chestiunea israelită din România, și cu intenția anumită a unei nouă revizuirii a articolului 7.

10 S'au agitat spre a se strânge iscălituri pentru un memoriu, pentru un nou protest-monstru din partea acestor străini, în care protest se repetă infama calomnie că Evreii sunt din ură religioasă persecutați la noi, că școalele române le sunt închise; că școalele lor confesionale sunt suprimate cu brutalitate; că averile, viața și

15 onoarea — onoarea mozaică! — le sunt amenințate; că națiunea și Statul nostru se dă, față cu ei, la cele mai extreme violențe și cruzimi și că, pentru restabilirea unei ordine de lucruri conformă cu ideile moderne, trebuiesc aceste nenorocite victime să fie salvate de barbaria Statului român; Europa trebuie să uzeze de toată presiunea posibilă asupra Statului nostru spre a-l sili să facă o colosală

20 spărtură în zidurile cetății, pe unde să poată intra toată această enormă masă străină, până la unul, tot acest element eterogen și disolvant până la cea din urmă picătură.

Iată scopul final al noii agitări semitice dela noi în capul căreia

25 se aflau câțiva belferi și hahami tineri, oameni de litere chip și seamă, care, tot cu tradiționala imodestie biblică, ne dedea câte odată, nouă popor român, pe lângă lecții de toleranță religioasă și liberalism și lecții de limba românească.

30 Și Statul român să stea nepăsător față cu toate acestea? Nu, asta nu se poate.

Dacă națiunea noastră este prea curată ca să nu se teamă de întinarea balelor semitice; dacă poporul nostru este prea cu minte ca să nu răsplătească ingratitudea israelită decât cu un suveran dispreț, — Statul român nu poate îngădui mai mult asemenea

35 agitații d'adreptul criminale: el este dator să le pilduiască cu toată asprimea.

Vom reveni.

II

Dacă revenim astăzi asupra străinilor cărora Statul a trebuit

40 să le ridice avantajele ospitalității sale, din cauză că ei, ingrați față cu această ospitalitate, au provocat o agitare păgubitoare liniștii și autorității lui, nu o facem aceasta pentru a apăra măsurile luate de guvern față cu acei străini turburători: guvernul are drept să ia asemenea măsuri, și deci nu mai are nevoie de apă-

45 rare în aceasta. Revenim pentru alte două cuvinte.

Intâiu: este la noi în țară o sumă mare de străini de deosebitele (*sic*) confesiuni și naționalități; numărul cel mai mare îl represintă elementul israelit. E știut că toți acești străini se bucură la noi de o ospitalitate cât se poate mai omenoasă: ei au că străini libertatea cultului, a asociațiunilor în scopuri oneste, a școalelor confessionale, a practicei meseriilor și comerțului; se bucură în fine, ca și cetățenii români, de toate drepturile politice, pentru căpătarea cărora le este deschisă o cale legală, fără deosebită considerație din punct de vedere național sau confesional.

Acești străini daca sunt onești și omenoși, daca respectă legile și Statul nostru, sunt respectați și dânsii; ei au relații foarte strânse cu societatea noastră, care îi primește în sânul ei cu o cordialitate câte odată chiar prea exagerată. Ceva mai mult, pentru aceasta nu li se cere niciodată să renunțe la simpatiile lor naționale, să renege proveniența sau confesiunea lor.

Acestor străini de omenie, fie ei ori de unde veniți, aibă orice religie, Statul și societatea noastră nu le va refuza și de aci înainte ospitalitatea pe care le-a acordat-o până acuma. Șadă aici, muncescă onest, fără să jignească interesele noastre, supună-se la legile țării, respecte autoritatea noastră, și vor găsi la noi stima și îngăduința, pe cari nu le-ar putea găsi nicăeri în cea mai ospitalieră țară din lume. Să știe însă oricine că această îngăduință le-o acordăm de bună voe, și nu le-o acordăm acelor cari, adăpostiți la noi, cutează să nesocotească autoritatea noastră, și cu atât mai puțin acelor cari agită și fac urziri contra liniștii și siguranții Statului.

Al doilea cuvânt pentru care revenim asupra chestiunii este acesta.

Foile opoziționale dela noi, mai însemnate, toate fără deosebire, s'au ridicat cu toată furia contra măsurii luate de guvern față cu aceia cari batjocoreau zilnic prin foile lor sordide națiunea și Statul, calificând națiunea de incultă, intolerantă și stupidă, și pe Statul român de asiatic infam și barbar și cu aceia cari făceau agitații și urziri contra intereselor noastre.

Ne aducem aminte că una din aceste foi, *România*, protestând contra expulsiunii directorului foi franceze *l'Indépendance Roumaine*, în luna trecută, exclama:

«Protestăm, că sunt în țară foi nemțești, ungurești și *ovreești* cari, în toate ocaziunile, *insultă instituțiunile și demnitatea României și îi combat interesele*, fără ca cineva să se fi gândit a cere să fie censurate sau pedepsite, necum să atenteze la existența lor prin *depărtarea proprietarilor și redactorilor...*»

Și astăzi, aceeași *România*, consecuentă neconsecuenții sale cunoscute, protestează contra măsurii, reclamată de dânsa atunci și luate de guvern acuma, față cu acei străini, cari, în toate ocaziunile, «insultau instituțiile și demnitatea țării».

Ce poate gândi opinia publică sănătoasă de măsura luate de guvern față cu atitudinea și cu agitările criminale a acelor străini?

Poate opinia publică sănătoasă, opinia societății române să nu aprobe niște măsuri luate în interesul ei contra unor străini cari o vrăjmașeau și o injuriau prin publicitate în chipul cel mai insolent?

Măsura legală luată de guvern contra acelor străini cari au făcut aci pe agenții autorilor protestului calomnios și infam dela Londra, contra acelora cari strigau că Statul român schingiește pe Evrei ca să le smulgă contra-proteste, și cari propagau printre Evreii liniștiți, cari desaprobaub sincer protestul dela Londra, ideea ca ei nu cumva să iscălească de bună voe vreun contra-protest, — această măsură legală o poate condamna opinia publică sănătoasă?

Și cu toate acestea, foile opoziționale, cari asurzesc lumea cu afirmația că ele represintă opinia publică, au găsit cu cale a desaproba această măsură legală, îndreptățită de așa hotăritoare motive.

Mărturisim că oricât am fi crezut de deșartă acea afirmație gratuită a gazetelor opoziționale, oricât de puțin simț politic și spirit de autoritate, oricât de puțină seriozitate, știam că au opoziții noștri, nu am fi bănuit că își vor da singuri un testimoniu în care să se dovedească într'un chip așa de clar și de hotărător cumcă ei spun neadevărul când afirmă că reprezintă opinia publică.

Nu. Acei cari condamna măsura luată de guvern nu pot fi reprezentanții opiniei publice române; căci această opinie nu poate decât să aprobe o măsură legală luată pentru apărarea liniștei, dignității și autorității Statului și societății române.

III

Ziarele opoziționale continuă a face guvernului o vină capitală din aceea că el a luat o măsură legală față cu niște străini cari agitau contra liniștei și autorității Statului. Pentru cine urmărește mișcarea presei politice dela noi, lucrul nu poate fi de mirare; e știut: a luat guvernul o măsură? ea trebuie numaidecât pentru foile opoziționale să fie o măsură grozav de rea, anti-politică, anti-patriotică și anti-morală. Nici nu mai e prin urmare chip să stea cineva la vorbă cu niște oameni pentru care și existența luminii zilei ar putea face obiectul unei discuții.

Căci să cercetăm încă odată cum stă lucrul.

Erau acei agitatori cetățeni români? Nu. Meritau să fie loviți de măsura aspră care i-a lovit? Da.

Dar să răspundem mai pe larg acestor întrebări.

O seamă de străini poate să aibă în orice țară merite netăgăduite pentru a căpăta cetățenia. Niște oameni străini, fie de bună voe, fie gonți de deosebite împrejurări de aiurea, vin și se așează într'o țară dându-se aci, cu îngăduința Statului, la deosebitele lor industrii. Aci, trăind timp îndelung, respectând societatea care i-a îmbrățișat și legile ei, muncesc în pace și onest și nu neglijează nicio ocaziune pentru a dovedi că ei nu mai vor să se deosebească întru nimic de

această societate, că doresc sincer a se contopi individual în masa ei, fără a măi ține câtuși de puțin la alte străine relații politice, fie aceste relații politice întemeiate pe vreo comunitate confesională sau de origine.

- 5 Acești străini, oricât ar *merita* să capete drepturile de cetățenie, de drept ei nu le pot reclama, pentru că una e *meritul* și alta e *dreptul*, și aceasta mai ales acolo unde națiunea și Statul sunt che-
- 10 mați a judeca dacă și întrucât acel *merit* există sau nu, și pot, după socoteala lor, să acorde sau să refuze acele *drepturi*. Ceva
- 15 mai mult: acel *merit*, acel titlu la o deosebită considerație, scade. ba chiar se pierde cu totul când se traduce în pretențiune și încă violentă: căci este vorba de a *dobândi* niște drepturi, nu de a *le smulge*. Dar încă atunci când pretenția se formulează, cu atât mai violent cu cât la spatele ei n'are nici un merit! Căci să judecăm în
- 20 specie asupra acelor pe cari i-au lovit măsura legală de care e vorba.

- A turbura ca străin liniștea unei societăți naționale pacifice, a agita, în conivență cu străinii din afară, contra autorității Statului care te îngăduie în sânul său, și a batjocori în chipul cel mai
- 25 revoltător prin publicitate, și locală și străină, și societatea și națiunea și Statul, și a le face toate acestea ca membru declarat al unei asociațiuni politice întemeiată pe temeiul unei comunități confesionale, universale și internaționale — a face, zicem, toate acestea este oare a *merita* drepturile de cetățean pe care nu le ai
- 30 și pe care le reclami?

- Cineva zice: trăesc ca străin de îndelungată vreme pe pământul românesc, mă port bine, iubesc țara, nu am nicio relație politică cu vreun cerc neromânesc, rog prin urmare ca, în virtutea acestor
- 35 titluri, să mi se acorde drepturile de cetățean român, de oarece cu mă bucur de toate calitățile sociale și politice cerute pentru aceasta. Iată ceva de înțeles, ceva care de câte ori s'a pus înaintea locurilor competente nu a întâmpinat decât îndreptățire.

- Dar să vie cineva să zică: eu străin am cu cutare cercuri străine niște vădite relații politice întemeiate pe legături de origină și de
- 40 comunitate confesională; în conivență cu acestea, ca membru declarat al lor, mă ridic contra liniștii societății voastre, contra autorității Statului vostru, și pretind, numai și numai pe cuvântul că mă găsesc aici, drepturile de cetățenie; dacă nu mi le dați, fac scandal și încerc, cu ajutorul relațiilor mele politice exterioare,

să vă smulg aceste drepturi, — este absurd.

Față cu o asemenea ofensă și cu asemenea agitare criminală, Statul era dator să dea răspunsul, aspru dar drept, pe care l-a dat.

- Și spre a ilustra și mai bine cele ce spunem, vom da aici câteva
- 45 pasaje dintr'o scrisoare a unui domn doctor în drept, Iosef Dulberg din Londra, — un străin israelit, ce, pe cât pare, a fost odinioară și prin România, — adresată către primul nostru ministru.

D. Dr. Dulberg, în această scrisoare, scrisă în românește cu câteva greșeli de limbă caracteristice, *pretinde* și d-sa drepturi pentru toți coreligionarii d-sale din România. Și să vedem cum și d. dr. Dulberg își formulează pretenția. După ce tinde a demonstra, cu niște tradiționale interpretațiuni, că nu se aplică la noi sincer articolul 7 al Constituției modificat conform *exigenței* art. 44 al tractatului dela Berlin; după ce ne acuză de intoleranță religioasă; după ce explică că ovreii *au toată dreptatea să nu iubească fara românească și să apeleze la intervenția străină în afacerile politice ale țării*, d-sa adaogă textual în scrisoarea d-sale către primul ministru al regatului nostru următoarele:

« Se poate zice că antisemitismul a părăsit Germania spre a se așeza în România.

« Iată, d-le ministru care e situația Evreilor din România, situația care *cu totul* că știu că vă este bine cunoscută, am pus-o înaintea d-voastră cu scopul de a vă arăta că noi în străinătate o apreciam și că *vom ști la momentul oportun a face uz de dânsa* ».

Și mai la vale, d. dr. Dulberg mai zice:

«...O conferență europeană care se va ocupa încă odată cu toată chestiunea Orientului nu e tocmai așa departe și *cu toată* că România e acum un regat independent, posibilitatea nu e exclusă că în acel viitor congres decisiuni vor fi luate ce vor avea pentru ea o însemnătate mai tot așa de mare ca cele din 1878 ».

Și în fine d. dr. Dulberg, simțind poate și d-sa că a cam mers prea departe, intră la tocmeală: « Nu ar fi mai bine ca ea (România) să evite amestecarea străină și să acorde de voe bună... etc. »

Oprim citatul, deoarece se înțelege îndestul ce *pretinde* mai departe d. dr. Dulberg.

Ca să sfârșim, trebuie să spunem că această scrisoare a fost primită dela Londra cu trei patru zile înainte de a ajunge agitarea scimitică de aici la momentul ei acut.

Recomandăm acest document interesant atențiunii foilor opoziționale, care, precum am zis mai sus, continuă a învinui guvernul pentru măsura legală ce el a luat-o față cu agitatorii străini, și a se da de reprezentante ale opiniei publice române.

(*Voința națională*, 20, 21; 23 și 25 Octomvrie 1885, editoriale, nesemnate)

TRĂDAREA ROMÂNISMULUI! TRIUMFUL STRĂINISMULUI!! CONSUMATUM EST!!!

Așa de june « Moftul » și deja mâhnit și trist? — iată ce-și va zice de sigur publicul văzând foia noastră cernită.

Da, trist! da mâhnit! da, cernit!

Durerea adevărată e sobră de cuvinte, este mută... Să tăcem dar și să plângem:

Consumatum est!

Ieri s'a dat în dealul Mitropoliei, cu 95 bile albe, contra 22 negre, lovitura de moarte României!

Onoare celor 22 bile negre! ele singure sunt Români adevărați!

Căci — acele 95 bile albe nu sunt albe decât în batjocură: albul
5 nu e culoarea doliului, nu e culoarea asasinatului și a morții, nu e culoarea trădării! ele nu pot fi prin urmare, nu sunt adevărați reprezentanți ai țării.

Nu! acea majoritate care, la amenințările băncii ministeriale, își pleacă botul și dă votul; acea majoritate, care odată măcar nu e
10 capabilă a trece în minoritate, nu reprezintă România! peste putință!

A presupune un moment aceasta ar fi să credem că o națiune se poate sinucide singură pe sine însăși, și ar fi nebunie să bănuim măcar o clipă o națiune cu rațiune capabilă de așa aberațiune!

15 Protestăm energic dar! Țara și Istoria să judece!

Ieri s'a votat monstruoasa lege a d-lui P. P. Carpp asupra școalelor profesionale așa cum a voit ministrul nerromân, care, ca briganzii, a pus Camerei servile cuțitul la gât strigându-i fioros: votul sau vieața!

20 Penibil! terribil!! orribil!!!

Ieri s'a votat aservirea noastră economică!

Ieri s'a jertfit poftelor străine interesele române, sălbăticiiei străine corpul României, antropofagiei judaice carnea și sângele Națiunii!

25 Sărmană Românie!

De opt ori nefericită țară, căci în adevăr ești nefericită de atâtea ori câți sfetnici are Coroana de oțel pe care ți-ai smuls-o din gura tunului inimic!

Mizeră Românie!

30 Ai fost trădată, insultată, micșorată, murdărită, batjocorită, tăvălită, maltratată, înjosorită, ruinată, vândută, călcată, sdrobită de cătră regimul de urgie al bunului plac, al violenței fărădelegilor, bandelor de pușcăriași și de bețivi, infamiei, crimei, aberațiunii, ignoranței, nebuliei, trădării, murdăriei, chinorosului!

35 Ieri, vineri 5 februarie 93, la orele 4 p. m., ieri, zi funestă și blestemată! s'a votat acea lege antisocială, antieconomică, antipatriotică, antinațională, antirromână, acea lege prin care Evreii săraci nu sunt opriți de a învăța vreo meserie!

Am zis că durerea e sobră de vorbe. Atâta dar!

40 Iată prin urmare de ce, deși atât de june, « Moftul » este trist și cernit. Iată de ce « Moftul » a ținut ca o sfântă datorie față cu patria sa, cu poporul său, cu națiunea sa, să apară astăzi în chearul de rigoare la așa lugubru-solemne ocaziuni!

45 Și dacă mai regretăm ceva este că nu există o culoare și mai închisă și mai posomorită decât negrul pentru a reprezenta și mai bine doliul *românismului trădat!*

(*Moftul Român*, Nr. 4, 7 Februarie 1893, editorial, *nesemnlat*)

EXCELSIOR!

Din nenorocire (*sic*) degeaba «Moftul Român» a îmbrăcat alaltăieri haina de doliu.

Poftele străine au fost încătușate!

5 Românismul a fost salvat!

Legea pentru școalele profesionale prevede categoric că străinii săraci *nu* pot învăța vreo meserie. O strictă aplicare a legii pentru oprirea comerțului ambulant, și toți jidanii pârlîți vor trebui *volens* *nolens* să se apuce de pungășie și de alte industrii mai mult sau
10 mai puțin inevitabile într'o societate civilizată.

Ca un corolariu dar la legea asupra școalelor profesionale, mai mulți deputați, de deosebite colori politice, vor propune din inițiativă parlamentară un proiect de lege pentru înmulțirea penitenciarelor, mai cu deosebire în județele de peste Milcov.

15 La pușcărie străinii cari fură!!!

(*Moftul Român*, Nr. 5, 11 Februarie 1893, *nesemnat*)

INGENIOZITATE PARLAMENTARĂ

D. prezident al Adunării, general Manu, a făcut în întrunirea majorității parlamentare, provocată de incidentele neplăcute din
20 zilele acestea, următoarea propunere ingenioasă:

« Pentru a evita pe viitor orice conflicte între guvern și majoritate, conflicte cari sguđuie autoritatea politică a partidului conservator și amenință țara și Coroana cu revenirea partidului liberal la putere; pentru a avea totdeauna o situație clară, ba putem
25 zice chiar limpede, propunem:

« Guvernul de aci încolo nu va mai veni cu niciun proiect de lege în fața deputaților până ce mai întâi aceștia nu vor fi votat
30 acel proiect. Majoritatea roagă pe guvern să nu facă dificultăți și să primească această propunere, după părerea noastră salutară partidului conservator, țării și Coroanii, cu atât mai mult că ea este făcută după atâta chibzuire de prezidentul Camerii în acord cu prezidentul Consiliului ».

Deși majoritatea Consiliului înclină a adopta propunerea, d. P. P. Carp, iar d-sa! luă cuvântul și opuse următoarele:

35 « Domnilor, asta este iar o gogumănie, care mi-aduce aminte de d. Calino:

— Câți bani trebuie să plătesc pe an ca să învăț vioara? întreba clasicul goguman pe profesor.

— Anul întâiu, răspune profesorul, o mie de lei; anul al doilea
40 și ceilalți câte cinci sute.

— Atunci, știi ce? ai să începem peste un an ».

Lasă că nu se potrivea de loc istoria gogumanului cu propunerea d-lui prezident al Camerii, dar tonul arrogant al d-lui P. P. Carp a

indispus atâta pe deputații majorității, încât și cei nehotărâți au fost împinși să primească propunerea, adăugându-i o notă special privitoare la ministrul domeniilor.

5 Astfel dar, orice incidente neplăcute, orice conflicte între legislativă și executivă sunt înlăturate pe viitor din momentul ce orice proiect de lege va fi votat mai din nainte, și pe urmă votat mai întâi, sau, mai clar: să nu se voteze întâi niciun proiect, până ce mai întâi nu va fi fost votat, în fine, ca să fim cu desăvârșire clari, să întrebuițăm însuși textul propunerii:

10 « Guvernul și în special d. ministru de domene nu va mai veni cu niciun proiect de lege în fața deputaților până ce mai întâi aceștia nu vor fi votat acel proiect ».

15 Trebuia în fine luată o măsură eroică, pentru a se pune odată capăt conflictelor, și generalul cu tactica d-sale cunoscută a reușit să limpezească situația.

(*Moftul Român*, Nr. 6, 14 Februarie 1893, editorial, *nesemnat*)

INSTANTANEU

M. S. un eminent bărbat politic:

Particularități:

20 Avea toate cusururile când stam mult în opoziție—un om infam! Nenorocirea României!!

Avea toate calitățile când eram la guvern—un om sublim!... Providența ni l-a dăruit!!

25 Fiindcă, dela o vreme, nu prea stăm mult în opoziție, cât p'aci să aibă numai calități.

Ne cunoaște foarte bine și desigur trebuie să ne stimeze foarte mult.

(*Moftul Român*, No. 7, 13 Mai 1901; de-asupra titlului, cifrul regal; *nesemnat*)

30 ACCIDENT PARLAMENTAR

D. ministru de externe a fost alaltăeri victima unui accident destul de neplăcut. D. Al. Lahovary, după o noapte de veghere și de studii, vine la Senat cu un teanc de note, materialul discursului d-sale în cestiunea comunală, pe care și le așază pe pupitrul ministerial.

35 Rândul ministrului de a lua cuvântul se apropie. Ministrul vrea să-și arunce încă odată privirile pe notele sale, fructul unei nopți întregi de studii. Dar, Dumnezeuule mare! notele au dispărut.

40 Caută'n sus, caută'n jos, nimic. Jumătate supărat, jumătate îngrozit, neștiind ce să crează, începe să 'ntrebe în dreapta și 'n stânga: nimeni n'a văzut notele. Pe sub pupitru, pe sub bancă—nicăeri; busola oratorică s'a pierdut!

— E o infamie! strigă ministrul mânios, trântind cu mâinile pe pupitru! Asta nu e parlamentar! asta nu se face!

— Ce e?... ce e?... și un cerc simpatice începe să se strângă împrejurul ministrului, care spumează de ciudă.

5 — Mi s'au prăpădit notele! mi le-a sustras opoziția desigur! Asta nu e leal! N'am dormit o noapte întreagă ca să mi le aranjez, și poftim! Domnii din opoziție mi le sustrag! Astea sunt farse neomenoase!

In timpul acesta, domnul Urdăreanu ia cuvântul:

10 — Eu, domnilor senatori, aș fi avut multe de zis în chestia comunală, dar fiindcă mi s'au prăpădit notele...

— Și dumitale? Întrerupe ministrul. A! atunci e o sistemă: s'o știm!

15 — Dar cine poate să le fi luat? adaogă ministrul privind fulgerător pe un senator din opoziție care zâmbeste în față-i și care-i răspunde dând din umeri:

— Știu eu?

20 — D-ta, desigur. Fii bun și dă-mi notele! nu umbla cu mofturi de-astea. Astea sunt glume puțin parlamentare... In niciun parlament european nu se fac astfel de farse!...

— Dar, domnule ministru îți jur! și toată lumea începe să râză.

— Atunci desigur d-ta, zice ministrul cătră un altul.

-- Pe onoarea mea!

25 Asupra acestora I. P. S. Sa Mitropolitul, atras de aglomerația de dinaintea băncii ministeriale se apropie cu zâmbetu-i sfânt și împăciuitor:

— Ce e, taică?

— Inalt prea sfințite părinte, mi-au luat notele; cine? cine?

30 — Dè! știu eu taică? eu am demisionat de acu, nu mai m'amestec în politică.

— A! strigă atunci ministrul văzând pe Costache ușierul, cunoscut pentru nestrămătatele lui principii liberale. A! infam colectivist! tu mi le-ai luat?

35 Și se repede roșu ca focul, apucă pe adversarul său de piept și începe să-l sguode cu putere:

— Astea vi sunt mijloacele de luptă? Notele! Dă-mi notele! Am lucrat o noapte la ele; dă-mi-le înapoi că te sdrobesc.

40 — Să n'am parte de ochii mei, coane Alecule! Să n'apuc să mai văz pe liberali la putere! dacă le-am văzut măcar!

Ministrul aruncă departe pe Costache, și se 'ntoarce bufnind la banca ministerială. Tocmai atunci, iată și conul Lascarache, prezidentul consiliului reintră, venind de-afară în bancă.

45 Ministrul de externe începe să povestească istoria notelor pierdute prezidentului, care-l ascultă distrat jucându-se cu un mototol de hârtie. D. A. Lahovary își aruncă ochii la mâinile prezidentului și oroare! ce vede?

La moment îi smucește mototolul și-l desface cu o mișcare febrilă. Ce era? Un fragment din faimoasele note, fructul unei nopți întregi de studiu, un fragment cu care conul Lascar rămăsese în mână ghemuindu-l și mototolindu-l din distracție

5 — M'ai nenorocit, coane Lascarache, exclamă exasperat ministrul de externe! Mi-ai prăpădit notele!

— Irraca'n de mine, bre omule! răspunde prezidentul. Da eu stric? Mata de ce nu ți le păstrezi noatele și le lași de se târâe de colo până colo? Iaca vezi! Se 'ntâmplă: de degrabă pune mâna omul
10 pe orice petică îi iese nainte! Amu, potrivește și mata discursul cu aiestea care au rămas... De unde să le mai luăm pe celelalte?

(*Moftul Român*, I, 9, 1893, *nesemnlat*)

POLITICA

- Domnule, mai trebuie materie, îmi zicc tipograful.

15 - Multă?

- Multă.

-- Bine, așteaptă.

Poftim, zic eu în gându-mi, poftim de scrie mofturi fără inspirație. A! de ce n'am avut bunul gând să scoatem un ziar politic grav,
20 în loc de « Moftul » ăsta! Ce abundentă materie! Ce comodă vieață! Și ce onoare! Ce satisfacție morală! un redactor grav, al unei gazete grave — asta este o situație socială înaltă... Dar niște moftangii!

Da, dar avem satisfacția că...

25 - - Domnule, mă 'nterupe zețarul, să mai aștept?

— Da, să mai aștepți, și dacă asta te ostenește prea mult, fii bun și dă-mi o idee, o inspirație... Ce rubrică lipsește?

— « Politică ».

— « Politică »? așteaptă... Mă execut la moment!

30 Și încep să scriu și dau filă cu filă pe nerăsuflata acestui monstru de zețar, care se hrănește cu manuscris... Brrr! murdară hrană!

*

Legea maximului

Destul!

35 Națiunea este sătulă de turpitudinile, mișeliile, jaful, corupțiunea, infamia, trădarea intereselor ei celor mai sacre, de cruzimea, cinismul, sfruntarea, ticăloșia și scârba acestui regim poreclit conservator, regim vitreg și căzut, corupt și corupător, infam și infamant. Națiunea e sătulă: Destul!

40 Ce vor oamenii-strigoi, ieșiți din tenebrele reacțiunii la lumina zilei? Ce vor aceste fantome plămădite din rachiu, spirt, hasamac, ciomag, chinoros și sânge?

Vor oare să arunce țara pe calea desperării, pe calea desnădejzii, pe calea exasperării, pe calea celor mai extreme mijloace de rezistență? O vor aceasta? Să ne spună.

5 Până atunci le zicem încă odată: destul — Națiunea este sătulă de faptele voastre!

*

— Dar bine, Domnule, zice zețarul, venind cu corectura, asta este un articol de opoziție, și mi se pare că « Moftul » nu e ziar opozant; ați făcut poate greșală.

10 — Tovarășe, răspund eu ca un adevărat socialist, ai dreptate; am făcut o greșală pe care trebuie s'o repar. Mergi și culege și aceasta:

*

Legea maximului

Domnii colectivisti sunt incorigibili și imposibili.

15 După ce Națiunea, sătulă de turpitudinile, mișeliile, jaful, corupțiunea, infamia, trădarea intereselor ei celor mai sacre, de cruzimea, cinismul, sfruntarea, ticăloșia și scârba acelu regim poreclit colectivist, regim vitreg și căzut, corupt și corupător, infam și infamant, după ce Națiunea sătulă le-a strigat destul! ce mai vor oamenii

20 ieșiți din tenebrele demagogiei la lumina zilei? Ce vor aceste fantome plămădite din rachiu, spirt, basamac, ciomag, tibișir și sânge?

Vor oare să împingă pe guvern la măsuri desperate, desnădăjduite, exasperate, pe calea celor mai extreme măsuri pentru apărarea ordinii? O vor aceasta? să ne-o spună.

25 Până atunci, le zicem încă odată, destul... Națiunea este sătulă de frazele voastre!

*

— Domnule, mai trebuie materie.

— Să se usuce cerneala aceluia ce a pronunțat aceste cuvinte!

30 Mai trebuie! mai trebuie! strig eu exasperat. Dar crezi tu, tovarășe, că mîntea mea este o fântână nesecată? Ți-am dat două articole de fond, de vederi și de forme așa de deosebite, și tot ți se pare că nu-i de ajuns!... Cât mai trebuie?

— O bucată mică.

35 — Așteaptă.

*

Legea maximului

Intrebăm pe Lascar Catargi, racul din Menajeria regală, până când cu enfamiile? Până când, călcând peste *cuvântul de onoare* ce

40 *m'o tradat* când mi l-o spus în ședința solemnă pi care s'o giurat la Ieși cu opoziția unită, care guvernul o fost combătut *din cauza enfamiilor*, că *Shylockul încoronat*, *papistașul catolic* împreună cu *nepoșelul*

său nu vor mai capăta nouă domenii, sau dacă o mințit atunci, să vină să ne spună acum ca să știe publicul, să știe țara cu ce ramolit bătrân avem aface! Voi stigmatiza...

*

- 5 — E destul atâta, mă 'nterupe zețarul.
— Crez și eu! numai eu știu cât am muncit.

(*Moftul Român*, I, 17, 1893, *nesemnăt*)

S'A PIERDUT!!!

Cu ocazia Marelui Congres Socialist s'a pierdut un Tony.

- 10 Semnalmentele:

Muncitor (poartă totdeauna mănuși galbene cu trei butoni) intelectual.

Miroase grozav a *Oppoponax*, *Ylang*, *Chypre etc.* (vezi « *Prospectus complet de la Maison Lubin et C-ie* »).

- 15 Mic, nervos și drăcos, se irtiază extrem când glumești cât de inocent asupra socialismului științific — atunci devine mușcător.

Cine-l va găsi este rugat să-l aducă la redacția acestei foi, unde va primi în schimb o cutie ghiveci-Iulian și un abonament pe un an la *Moftul Român*.

- 20 (*Moftul Român*, I, 19, 4 Aprilie 1893, *nesemnăt*)

POLITICA

Evenimentul politic cel mai important în cursul acestor săptămâni, și poate cel mai important al anului întreg, este fără îndoială marele Congres socialist ce s'a deschis alaltăeri la București și care se va închide Sâmbătă seara printr'o *agape*, un mare banchet frățesc.

- 25 Marele partid socialist român, prin delegații săi, a discutat și a hotărît nu asupra unor chestiuni de program, ci asupra organizației și mijloacelor de propagandă în țară.

- 30 Un lucru e foarte regretabil: Congresul a fost secret, nu a fost admis a asista la desbateri absolut nimeni afară de delegații diverselor județe, având mandate în regulă dela muncitorii români, cari mandate au fost verificate cu toată scrupulozitatea de către Comitetul executiv central.

- 35 Noi, ca ziarști, datori să ținem pe cititorii noștri în curent cu toate evenimentele importante, nu putem îndestul regreta această extremă discrețiune a Congresului. Și ne întrebăm, fără să putem găsi vreun respuns plauzibil, ce motive au putut determina pe Comitetul central a lua o măsură așa de ciudată după părerea noastră.

Un partid așa de popular și de numeros credeam că va deschide de perete ușile sale: oricât ar fi un partid de tare nu trebuie să împingă dela sine pe cine vrea să se apropie de dânsul. Noi mărturisim că ne promiteam câteva ceasuri de mulțumire în așteptarea marelui Congres socialist. Trebuie să spunem drept că era și un fel de amor propriu românesc la mijloc — orișicât s'ar părea, altfel se prezintă o națiune în fața lumii când poate zice cu mândrie:

Am avut un mare Congres... Iată ce s'a făcut în marele nostru Congres... Iată ce s'a zis de tovarășul X... de prietenul Z... în marele nostru Congres!

Și câte frumoase iluziuni nu ne făceam! Auzeam minunatele discursuri, vedeam fizionomia demnă și gravă a Adunării, ne întăream credința într'un viitor mare în care nu vor mai fi apăsăți, apăsători și vai! nepăsători! un viitor în care, grație unei organizări sociale științifice, vorbele late și goale, palavrele și mofturile nu vor mai fi date ca zaharicale de preț mulțimii păcătoare de spanac! — un viitor, în care răutatea, invidia și prostia nu vor mai exista decât ca amintiri istorice!

Dar zadarnice iluziuni — nu în privința marelui viitor, o, nu! asta nu poate fi o iluziune, e pozitiv, ci în privința admisiunii profanilor în Sinodul socialist!

Să sperăm că onor. Comitet central al partidului socialist se va întoarce la sentimente mai bune în privința profanilor, și că astfel, la un al doilea mare Congres, vom avea și noi un colțișor modest în Clubul Muncitorilor, de unde să putem gusta în bunăvoie din promisiunile sublime ale marelui viitor social.

(*Moftul Român*, I, 19, 4 Aprilie 1893, editorial, *nesemnăt*)

MIȘCAREA DELA 5 ȘI 6 APRILIE

Ceea ce se petrece în capitală de trei zile nu mai e moft.

De prisos ar fi, credem, să mai facem și noi a treia zi după 'nfierbințeală darea de seamă amănunțită a faptelor: aceasta este misiunea confrăților noștri politici, și trebuie să mărturisim, ca să fim drepecți, că dânsii și-au îndeplinit-o, fiecare după puterea imaginației sale, cu scumpătate.

Dar dacă ar fi de prisos să dăm amănunte de fapt, ar fi, credem, nepotrivit din parte-ne să facem vreo considerațiune sau reflexiune asupra acestor evenimente triste. Ce se poate scrie s'a scris; ce am scrie noi nu se poate scrie. Suntem o foaie glumeață, și despre lucrurile din zilele acestea credem că nu se poate glumi.

Totuși pentru a nu lăsa pe cititorii noștri în necunoștință despre mișcarea de ieri și alaltăieri, ne-am făcut o datorie a pune mai sus față 'n față spusele *Voinței Naționale* cu ale *Timbului*. Din compararea lor va rezulta pentru cititorii noștri, întâiu: că cele două foi nu sunt de aceeași părere; al doilea: că aceleași lucruri se văd în două cu totul deosebite feluri de pe cele două cheiuri ale Dâmboviței.

(*Moftul Român*, I, Nr. 20, 8 Aprilie 1893, *nesemnăt*)

INSEMNĂTATEA PRESEI

Adesea ori auzi pe unii sceptici, cari nu cred în nimic, cari nu vor să înțeleagă că omenirea are o menire, susținându-ți că invenția tiparului a dat între altele omului și mijlocul de a-și arăta dobitocia și a-și exercita perfidia; că presa liberă este adesea un testimoniu de paupertate intelectuală a unei nații și un document de rele năravuri și rele apucături. Uită însă scepticii să socotească marile avantaje ale presei.

Un exemplu recent le va astupa gura. Iată-l:

Gheorghe Marin, un om modest până alaltăeri, devenit astăzi ilustru, « a fost omorît și chinuit, torturat și asasinat de comisarul Crețu ».

După ce l-a ucis, comisarul asasin a pus câțiva sbiri de au luat cadavrul și l-au îngropat noaptea.

Ce ar fi devenit nenorocita văduvă și orfanii victimei, dacă nu era, gata la postul său, sentinela neadormită a opiniei publice, presa?

Din norocire pentru Gheorghe Marin și familia, presa a aflat această tragică împrejurare, și cu toată sinceritatea și buna credință de care este capabilă, a dat alarma cu atâta energie încât asasinii au trebuit să bată 'n retragere.

Ei, îngroziți de descoperirea infamiei lor, s'au dus în toată graba la locul unde îngropaseră pe mort, l-au desgroapă și i-au dat drumul, amenințându-l însă că dacă va spune cuiva cele întâmplate îl omoară și-l îngroapă iar.

Și astfel, grație glasului puternic al presei, Gheorghe Marin a fost redat familiei sale și societății.

Suntem în dulcele Paștelui; să zicem cu toții:

« Gheorghe Marin a 'nviat!

— Adevărat a 'nviat! ».

(*Moștul Român*, I, 21, 11 Aprilie 1893, *nesemnat*)

UN INTERVIEW

Aflând prin d. C. C. Dobrescu că d. N. Fleva este bolnav în urma unui discurs de patru ceasuri, reporterul nostru și-a tras repede ghetetele și a dat fuga acasă la marele cetățean.

Dăm aci interesantul interview:

Reporterul « Moștului Român » — Am aflat, domnule și ilustre cetățene, că sunteți bolnav; de ce suferiți?

Marele cetățean (cu amărăciune) De ce?... de sugrumarea libertăților publice înscrise în Constituțiune.

Reporterul (încurcat) Bine; dar vedeți d-voastră aș vrea să aflu cauza bolii?

D. Fleva. N'o pricepi? Află, tânărule, că e legea jandarmeriei, acest groaznic jug pe grumajii poporului; mai este apoi legea clerului, această îngenuchiare silită a preoțimii dinaintea pomenii ministeriale...

Reporterul... Dar, ilustre Cleone... pardon! cetățene, voiam să știu dacă-mi dați voce să vă rog să-mi spuneți, cam în ce fel s'a declarat boala?... unde suferiți?...

5 *D. Fleva.* Vai! In Cameră s'a declarat... când s'a citit legea Maximului. Mă întrebi, unde sufăr?... Mă doare la inimă, tinere, pentru sfâșiarea, sdrobirea...

Reporterul... Un cuvânt, ilustre cetățene: cam când poate spera poporul să vă vadă restabilit? — am vrea să avem onoarea a anunța noi întâi această fericită știre...

10 *D. Fleva.* Când mă voi însănătoși?... Regele știe...

Mă voi însănătoși, tinere, când, sub loviturile cari le va da poporul suveran, care are toate drepturile, ceata asta de ciocoi, de tâlhari, de sugrumători reacționari, cari vor să dărâme libertățile, cari sunt singura garanție, va cădea în prăpastia din care ar trebui

15 ca niciodată, dacă poporul care...

Reporterul (repede)... Salut, ilustre cetățene!

D. Fleva. Curaj, tinere!

(*Moftul Român*, I, 22, 15 Aprilie 1893, *nesemnat*)

JURNALUL NOSTRU

20 *Ce lipsește « Moftului »*

Un vechi și bun prietin din Iași, de sentimentele căruia ne-am putut îndoi, pe nedrept, un moment, dar în judecata căruia am avut totdeauna o egală și nestrămutată încredere, ne-a făcut zilele

25 După ceremonialul de rigoare în așa împrejurări (când ai venit? când pleci? etc.), neapărat pe un om de a cărui inteligență avem atâta stimă, trebuia numaidecât să-l întrebăm ce părere are despre « Moftul ».

Intreprinderile intelectuale se deosibesc de cele comerciale prin aceea că, pe când acestea țin la sufrajele mulțimii amatorilor, cele d'întâi se interesează de sufrajele unui număr mult mai restrâns. « Moftul » fiind o întreprindere mixtă, și intelectuală și comercială, ține prin urmare la unele și altele.

35 Să nu se supere mulțimea *imensă* a cititorilor noștri dacă suntem sinceri și le spunem că, după succesul material pe care ni-l asigură totalitatea lor, noi mai suspinăm încă după aprobarea deosibită a câtorva inși anume — puțini, din nenorocire, dar dintre aceștia dumneata, care citești acum aceste rânduri, desigur faci parte.

40 Amicul acesta ține, după părerea noastră și a tutulor cari au norocul să-l cunoască bine, un loc de onoare între acei câțiva, și iată pentru ce ne-am grăbit să-i punem întrebarea: ce zici de « Moftul »?

E pe de altă parte un om foarte franc, mai ales cu noi, așa de vechi și buni prietini, deprinși a ne spune pe față adevărul, tocmai

pentrucă voim să nu încapă între noi o clipă de îndoială despre stima ce ne datorăm ca bărbați cu mintea deplină — micile adulațiuni și complimente cu mari rezerve mentale sunt proprii iezuitismului feminin (— *Ah ! ma chère belle, comme vous êtes resplendissante aujourd'hui, on dirait une rose !* --- și peste câteva minute: — *A propos, j'ai rencontré tout à l'heure la Ioneasca : elle était atroce ; elle avait une mine, ma parole d'honneur !...*).

Spre marea noastră onoare, răspunsul inteligentului amic a fost cât se poate de favorabil nouă.

— Mai întâi, ce gândești de direcția noastră?

— Mi se pare sănătoasă și n'aș exagera dacă aș zice chiar patriotică...

— Vrei să glumești?... am zis noi, care cunoaștem curentul fals. ce voesc unii răuvoitori sau nepricepători să-l facă în opinia publică asupra unei închipuite lipse de patriotism din parte-ne.

— Nu glumesc deloc: în materie de spanac, ironia și gluma sunt niște sterilizatoare eminente; pe unde trec ele, spanacul nu mai crește, sau în orice caz nu progresează prea mult. În timpul din urmă, prețioasa legumă a luat în adevăr o extensiune colosală. Câmpul publicității avea nevoie numaidecât de plivit.

— Și cum îți pare că ne facem datoria? E bun *Moftul*?

— Da, *Moftul* e cât se poate de bun ¹⁾. Aveți adesea spirit, aveți ironia ușoară, caricaturile destul de picante, proza destul de limpede, versurile destul de obscure... aveți tot. Un singur lucru vă lipsește... și e păcat.

— Ce? am întrebat noi, îngrijați de tonul trist al ultimelor cuvinte.

— Nu vă spun.

— Mă rog...

— Nu, căci v'aș mârni... vă lipsește *ceva*, dacă l-ați avea și pe acel *ceva*...

Am stăruit mult de amicul nostru să ne spună acel « ceva »; i-am promis că vom avea tăria, în urma atâtor răspunsuri plăcute, să auzim și unul neplăcut — vai! trebuie să fie cineva filosof și să știe că viața aceasta nu e decât o pânză lungă, un fir alb și unul negru, adesea mai multe negre! — el a sfârșit prin a ceda pe jumătate.

— Voi spune; însă niciunuia din personalul redacției... voi spune numai administratorului.

Și aplecându-se la urechia numitului, bunul nostru amic șopti așa de încet încât să putem auzi și noi:

— *Sub-ven-ți-e !*

— În adevăr, ziserăm noi mârniți.

Subvenție... asta ne lipsește.

¹⁾ Să nu se uite că un om inteligent zice aceasta, și, pe onoare, dăm aci o relație absolut fidelă de o conversație reală, iar nu închipuită. (Nota *Moftului*.)

A! suntem, în adevăr, oameni fără noroc: un singur moft trebuia să n'aibă subvenție în țara asta, și acela s'a nemerit să fie tocmai al nostru!

(*Moftul Român*, I, 32, 20 Maiu 1893, *nesemnat*)

5

REAȚIONARI NEPREVĂZĂTORI

Ca să se vadă cât este de deșuchiat și neprevăzător acest guvern, pe lângă că este reacționar, n'avem decât să ne gândim la purtarea sa față cu presa și cu serviciul sanitar.

10 Când găsește regimul ciocoilor vreme să lovească în ziare, să pună piedici opiniunilor, să persecute pe cei mai valoroși ziarști și să voiască a suprima gazetele?

Când?... când, tot din cauza neglijenței și neprevăderii lui, avem dincolo de hotare holera!

15 Trebuie să fi pierdut acești oameni cea din urmă doză de bun simț ca să lucreze astfel.

(*Moftul Român*, I, 38, 17 Iunie 1893, *nesemnat*)

SUB CE REGIM TRĂIM!...

O probă nouă de destrăbălarea în care a ajuns administrația sub acest regim ne-o aduc foile opoziției. De necrezut, dar adevărat.
20 Ar gândi cineva că ne aflăm într'o țară în adevăr barbară. Judece oricine.

Doamnei Eufrosina Catargiu, soția d-lui Lascar Catargiu, primul consilier al M. Sale Regelui Carol I, care rămâne surd la repețitele plângeri ale Națiunii, lăsând astfel reacțiunea să sape cât mai adânc
25 un abiz între Coroană și Națiune, i s'a furat pe calea ferată un geamantan.

Stăm bine de tot!... Acu închipuiască-și oricine. Daca bagajul soției primului ministru, care stă la putere prin voința regală, este expus la așa accidente, ce trebuie să sufere pe căile noastre ferate
30 bagajele damelor din opoziție, și mai ales ale republicanelor?

(*Moftul Român*, I, 38, 17 Iunie 1893, *nesemnat*)

INOVAȚIUNE

Moftul artificial

35 Primim dela un vechiu moftangiu român, un bărbat de spirit, când îl are, și nu prost, pentrucă știe când nu-l are, scrisoarea de mai jos, căreia ne grăbim a-i da loc cu bucurie în coloanele noastre. Este o ploaie binefăcătoare peste spanacul din brazele noastre, care începuse a se cam prea ofili, precum s'a și observat la stațiunile meteorologice dela chioșcurile de pe bulevard. Iată:

Iubiți Moftangii,

Văzând în foaia voastră de spanac că vă aflați pe cale de a isprăvi zeama din lămâia care v'a crescut între umeri;

5 Văzând pericolul la care s'ar expune societatea română prin lipsa eventuală a acestei foi, căci, cum am zis, zeama de lămâie fiind pe sfârșite, Moftangiria voastră e amenințată de pieire,

10 M'am gândit să vă viu în ajutor, și nici una nici două, fiindcă în acest *fin de siècle* toate sunt artificiale, m'am socotit să vă îndemn ca de azi înainte să stoarceți lămâi artificiale, adică să luați dela băcănie ce lipsește la academie, să întrebuițați dar *sare de lămâie*.

Cu acest chip o să aveți și lămâie și sare, și *Moftul Român* va deveni un *Moft artificial*, adică *Moft fin de Siècle*.

15 Dar o să-mi ziceți sau or să-mi zică alții mai moftangii ca dv. (lucru ce eu crez că n'o să se găsească):

« Bine, nene, toate sunt bune, înțeleg vin artificial, pâine artificială, ou artificial, pui artificial, cloșcă artificială — dar *Moft artificial*, cum are să fie? Ce? e destul să te faci că strănuți ca să și miroasă?

20 — Ei bine, amicii mei, nimic mai adevărat! nimic mai natural ca moftul artificial!

Uitați-vă, de pildă, la guvernul român. Credeți că e guvern natural?... al națiunii?... din națiune?... Ferească Dumnezeu. E un *guvern artificial*!!

25 Întrebați presa independentă, de exemplu *Republica Domniei pământene*, despre aceasta; ea vă va da următoarele probe:

Să luăm pe d. P. P. Carp. Ce credeți, că e natural? De loc... Dacă ar fi om ca toți oamenii, natural, nu s'ar uita printr'un ochiu ca să vadă mai prost decât cu doi... n'ar avea monoclu; prin urmare iată un *moftangiu artificial*. Luați-i monoclu, va rămâne om ca toți oamenii, și nu mai ar fi bun la nimic.

30 Să trecem la Tache... Ce credeți că e natural? Nicidecum. Vine în Cameră cu o prostie, pardon, cu un proiect; opoziția îl înhață, îi dă pantalonii n jos și trage-i. Și credeți că cu asta s'a isprăvit? Aș! Tache încalță alți pantaloni și vine, pardon, iar cu proiectul din nou. Iată dar un *moftangiu artificial*. Dacă n'ar avea șapte pantaloni, el ar fi un om natural, și n'ar fi bun de nimic...

35 Să trecem la coconu Lascar... dar acesta când a fost vreodată natural? E moftangiu cel mai artificial; căci ne întrebăm: când a spus adevărul? când era contra fortificațiilor sau când este pentru legea Maximului?

40 Credeți poate pe Lahovari că e un moftangiu român *natural*? Ferească D-zeu. Lahovăreștii sau Lahovarietățile, cari sunt pe cale de a funda, un teatru, zice Claymoor, o dinastie, zicem noi, când dintre ei se va naște un cap încoronat, sunt greci, prin urmare dându-se de români sunt artificiali.

Despre Ghermanis, nu mai vorbim, căci nu ne place să ne copiiăm. Atâta numai avem de zis că acest grec reacționar are, din același tată și aceeași mamă, un frate român liberal, pe care l-a ales Națiunea în luptă cu Reacțiunea la Giurgiu, deputat. Așa
5 că acu e încurcătură: Menelas e moftangiu artificial român și Efre
moftangiu artificial grec.

Șcl. Șcl.

Cred că v'ați săturat de exemplele citate din *Republica Domniei pământene* și nu veți ezita a cumpăra câteva chilograme de sare de lămâie. Dacă mai stați la îndoială, întrebați și pe dr. Babeș:
10 și apa cotidiană e artificială; de ce n'ar fi și gazeta, pâinea cotidiană, tot astfel?

Băcănie! băcănie! Sare de lămâie și piatră acră... Și virginitate poți avea azi artificială!

15 Artificialitate și iar artificialitate!

Trăiască dar mofturile artificiale!

(*Moftul Român*, I, 38, 17 Iunie 1893, editorial, *nesemnat*)

IARĂȘI PROMISIA D-LUI FLEVA

Se zice că d. N. Fleva, cu toate promisiile d-sale în privința libertății alegerilor, ar fi comis iarăși un act care denotă cât de puțin sincere erau acele promisiuni și cât de naivi au fost aceia cari le-au acordat oarecare încredere. În adevăr, ni se spune că ministrul de interne ar fi dat afară din serviciu pe un vechiu rânduș
20 al d-sale, sub ridicolul și meschinul pretext că acel nenorocit, bănu
25 nit a avea principii conservatoare, ar fi furat din tainul cailor cantități însemnate de ovăz pe care-l dăruia unui cârciumar coreligionar politic, în schimbul unor tratații care i le făcea acesta.

Frumoase alegeri libere ne așteaptă!

(*Gazeta Poporului*, I, 224, 4 Noembrie 1895, *semnat: i.*)

30 PRINCIPII ȘI VACCINĂ

Lunile trecute, județele de jos ale Olteniei, o parte a județului Oltul și întreg județul Teleorman au fost bântuite, acesta din urmă într'un mod înfiorător, de epidemia variolei. Astăzi încă, deși răul merge descrescând, mulțumită măsurilor energice pe care le-a
35 desfășurat serviciul sanitar, nenorocitele populațiunii dela țară dau o mortalitate extraordinară din cauza flagelului.

Alarmat de această stare nenorocită de lucruri, serviciul sanitar central a pornit inspecțiuni peste inspecțiuni, și ce a descoperit până în sfârșit? că în județul Teleorman, mai cu seamă, de vreo
40 17—18 ani niciodată nu s'a aplicat regulamentul pentru vaccinare; că rapoartele serviciului sanitar local în privința numărului vac-

cinărilor erau toate arbitrare și prin urmare fictive; că cifrele arătate, privitor la numărul copiilor vaccinați, nu erau decât închipuite de către acei ce erau datori să execute vaccinarea.

5 Aproape douăzeci de ani prin urmare nu s'au vaccinat în Teleorman nici o la sută din câți se declarau de serviciul respectiv ca atari. Așa, se înțelege dela sine ce favorabil teren a găsit epidemia; firește că succesul strălucit al variolei era mai dinainte garantat de onesta activitate a serviciului medical public.

10 Dar, va zice cineva, oamenii prepuși la serviciul medical din localitate au fost niște criminali când au mințit astfel, căci, din neîndeplinirea datoriei lor, din minciunile oficiale cu care ascundeau acea abatere a lor, a rezultat pieirea atâtor copilași, mai fericiți poate aceia chiar, decât cei ce scăpând de moarte au rămas infirmi, orbi, surzi, tâmpi! Dar ar trebui o pedeapsă exemplară pentru acei
15 ce au cauzat atâta rău! Și ce făceau dacă nu se ocupau cu datoria lor, acei oameni? Pentru ce, în ce scop au desăvârșit ei această infamie contra vieții atâtor nenorocite familii?

20 Până aici! zicem noi. Cum se poate astfel acuza niște oameni nevinovați. Cum? ce făceau? Făceau politică și mi se pare că aceasta este datoria cea mai de căpetenie a unui cetățean. Și înainte de a fi doctor, felcer, vaccinator, cineva e cetățean.

Se știe că Teleormanul este județul în care luptele politice sunt conduse de unii din cei mai aprigi și mai intransigenți bărbați politici; este de ajuns să pomenim numele onor. d. Kirițescu sau
25 Kirișopolu — căci până acuma Academia nu a fixat ortografia acestui nume ilustru. Poftim, în mijlocul unor lupte de principii, de te mai ocupă cu detalii ca acestea, salubritate, igienă, vaccinare și altele, căci se știe că spiritele politice superioare neglijează detaliile; astfel de spirite îmbrățișează numai generalitățile și astfel
30 sunt obligate să cultive nu vaccina, ci principiile.

Presupunem că toți copiii — cari au pierit de atâți ani — al căror nume nu se poate ști, și nici nu trebuie să-l știm, pentru că iar am cădea în detalii, — presupunem zic că ar fi trăit, sau alții
35 n'ar fi orbit; ce fel de viață ar fi fost aceea? ce fel de cetățeni ar fi fost ei fără conștiința drepturilor lor politice, fără înțelegerea instituțiilor pe cari și le-a dat națiunea, într'un cuvânt fără principii? Ar fi vegetat, ar fi trăit ca robi, nu ca oameni liberi; alții ar fi văzut; dar oare vede omul fără lumina inteligenței și a conștiinței de cetățean? Ar fi fost vaccinați, dar n'ar fi avut principii, și știut
40 este astăzi că un om fără principii, o națiune fără principii, este, cum să zic? — în fine este rău, este o nenorocire pe lângă care toate variiolele din lume nu s'ar putea compara.

Să lăsăm dar micile detalii, și să căutăm a avea principii. Principiile mai întâi! apoi, vine variola și apoi vaccina.

45 Și în adevăr după atâta calamitate, județul Teleorman, tare în principii, a primit în fine dela serviciul sanitar superior o întregă brigadă de vaccinatori, care, după afirmația onor. șef dr. Felix,

a și făcut în trei săptămâni până azi vreo 26.000 (citește douăzeci și șase de mii) de vaccinări.

S'a constatat se 'nțelege prealabil dacă micii și marii cetățeni aveau principii, pentrucă vaccina, cum am zis, nu poate trece
5 înaintea principilor.

(Ziua, 16 Februarie 1896, semnal: I.; neretipărit)

FRUMOS ROL

10 În organizațiile de stat moderne, un partid politic, pe lângă rolul de critic în opoziție sau rolul de legiutor și administrator la putere, mai are în ambele cazuri și un rol educativ.

Acolo chiar unde cultura intelectuală este adânc răspândită în corpul electoral și în masele populare, un partid politic, care se
15 cheamă a fi compus din *aleșii* națiunii, caută dela tribună sau prin presă, a împrăștia cât mai mult dreapta judecată, pătrunderea din ce în ce mai înaltă a chestiunilor economice și sociale, cărora corpul electoral și masele nu le pot da soluțiunile reclamate de cerințele
20 vremii și de nevoile generale, deși acestea rezultă din propășirea treptată a culturii, din gradul la care a înaintat spiritul public. În cazuri de criză de orice natură, fie materială, fie morală, partidul politic conduce opinia publică alarmată, o îmbărbătează, o lămu-
rește și astfel, pe cât posibil, înlătură conflictele ce ar urma din nedomiriri, din iritarea spiritelor, din patimi și din incapacitatea
25 mulțimii de a-și rezolva cu sânge rece și în cunoștință de cauză niște probleme prea dificile ale propriilor sale interese.

Iată rolul educativ, esențialmente moral, al unui partid politic, rol care devine cu atât mai obligatoriu cu cât nivelul culturii cor-
30 pului electoral și al maselor populare în genere este mai puțin ridicat.

Să vedem cum și-l îndeplinește acest rol partidul dela putere.

Orice liberal luminat, cât de parțial ar fi acela, numai să fie
30 om cu idei și cultură generale — om cam greu de găsit printre liberali, ce-i drept — va recunoaște împreună cu noi că partidul său dă o frumoasă educație la « ai noștri ». Iată un partid care opt ani face cea mai demagogică opoziție; promite ceea ce știe bine
35 că n'are să poată ține; calomniază fără nicio omenie pe adversarii cei mai onorabili; face, pe tema chestiei naționale, instrumente de turburări de stradă din tinerimea universitară, pe care o amestecă la un loc cu bătăuși desmățați, cu argați și rânđași; ridică contra legii maximului pe nevinovații negustorași cinstiți, înverșunându-i prin o propagandă deșuchiată și de rea credință manifestă; smintește
40 lumea cu sforăeli ridicule, și uită — uită că, în opoziție, un partid politic mai trebuc să cugete și la ce are să facă, în cazul totdeauna probabil, dacă se crede partid serios, când va veni la putere.

Ce educație au făcut liberalii în opoziție studenților, negustorilor, meseriașilor, poporului întreg? Ce trebuc să gândească astăzi oa-
45 menii onești despre naivitatea ce au avut de a se încrede în mof-turile acelea cu cari liberalii au îndopat opinia publică? Dacă un

liberal, înainte de a fi om, e liberal, atunci trebuie cu bucurie să gândească pur și simplu: lasă că e bine! să fie numai ai noștri la putere; cât de rău să fie, și tot e bine! Dar dacă înainte de a fi liberal, e cineva om și om cu mintea sănătoasă și om de treabă.
5 trebuie cu mâhnire să zică în cugetul lui: mari șarlatani și mari secături sunt ai noștri!

Căci, pentru lumea turburată opt ani de atâtea fantasmagorii și panglicării, la ce se reduce venirea liberalilor la putere, triumful națiunii contra reacțiunii? La mulțumirea câtorva apetituri și la satisfacerea câtorva ambițiuni — zicem câtorva, fiindcă știm câți liberali sunt încă foarte paraponisiți și știm asemenea că nenumărații ambițioși, cetele mediocrităților bolnave de dorința distincțiunilor, nu pot încăpea la înaltele dignități numărate ale statului.

Dar ce fac măcar liberalii fiind la putere? Ce lucrează acest mare partid de când a venit la guvern? Fac mult: strică și cârlesc, cârlesc și strică. Uitați-vă la guvernul lor, la parlamentul lor, la presa lor. E adevărat că nu au curajul să facă ceva de seamă măcar, stricând. Nu au îndrăzneala să desființeze una măcar din legile, contra cărora au vociferat, cum e legea maximului, a inamovibilității magistraturii, a minelor. Nu au îndrăzneala să mai favorizeze agiul și apoi să-l cultive sistematic. Nu au curajul să mai exploateze copilărește și mitocănește chestia națională? Pentru ce? Pentru că pe d. Sturdza îl apucă istericalele când deputați naivi sau malițioși, amintindu-i promisiunile d-sale din trecut, cutează măcar a pomeni
15 astăzi de așa ceva. Cine voește să-l iriteze până la furie, până la accese de inconștiință, pe primul ministru, n'are decât să vie cu o propunere în Parlament, scurtă și simplă: se suprimă cutare lege, pe care a combătut-o d. Sturdza în opoziție.

Exemplul dat de d-nii Iarca și Ionel Grădișteanu, cu legea maximului și cu a minelor, sunt recente. Nu povățuim, de altă parte, pe nici un ardelean sau lighist cultural să-și permită a mai ridica vreun toast ostil, fie cât de platonice, regatului unguresc: supărarea d-lui Sturdza, deja destul de enervat după cinci luni de guvernare, poate să-i cauzeze aceluși cutezător mari neplăceri.

A! dar dacă n'au curajul să se atingă de operele de căpetenie ale « reacțiunii », asta nu va să zică de loc că sunt lași; căci au avut deja curajul să modifice legea servitorilor și au să meargă chiar mai departe, au să modifice pe ici pe colo și legea judecătoriilor de ocoale, fără să mai vorbim de modificarea circumscriptiilor subprefectoriale.

Acest curaj merită toată lauda, cu atât mai mult cu cât d. prim ministru Sturdza a declarat, în desbaterea foarte serioasă asupra biurourilor de servitori, că d-sa nu știe de ce e vorba, că nu voește să lovească legea aceasta așa de importantă, în economia ei, dar că voește să facă economie comunelor și Statului. Cum am zice: nu cunoaștem legea pe care o modificăm, pactul fundamental al servitorilor; însă o modificăm pentru vederi largi finanțiare

și economice: comunele și Statul fac astfel o economie de lei 289.123, bani 73.

5 Iată cum un partid politic serios, consecuent promisiilor sale solemne, onest și curajos, știe să facă potrivit programei sale educația opiniei publice în privința marilor chestiuni economice, finanțare, vociale, naționale, etc. Așa știu liberalii să-și îndeplinească rolul lor educativ ca partid politic: smintind când sunt în opoziție opinia publică pentru minciuni și prostind-o cu minciuni când sunt la guvern.

10 (Ziua 22 Februarie 1896, semnat: L.; neretipărit)

PROCURORUL, DA; DUMNEZEU, BA!

Vai vouă, fariseilor și cărturarilor, că strecurați țânțarul și înghițiți cămila! Așa spune la sfânta Evanghelie, și așa trebuie să spunem și noi astăzi, când vedem încă pe călugărul Ghenadie, 15 stând tot în jețul de arhipăstor al Bisericii noastre.

Dacă un nenorocit de popă de mahala ori dela un sat ar fi căzut în vreo vină de nimica, sfeterisind o oca de lumânări ori o litră de undelemn, până acuma ar fi fost afurisit, fără dar și fără barbă. Dacă un paracliser ar fi rătăcit vreun disc de aramă, ar fi fost în- 20 dată aruncat din umbra bisericii în umbra arestului.

Cu Mitropolitul însă merge altfel. Iată atâtea zile de când această față bisericească este acuzată în vileag de cele mai înjositoare fapte rele pedepsite categoric de condica penală, și ce se 'ntâmplă? Este măcar dat judecății? Este măcar vreun pas făcut în acest sens 25 de către cei datori a urmări și pedepsi asemenea fapte? Nu. Mitropolitul e tot mitropolit — o așa față poate primi oricât noroiu, tot curată rămâne. Dar asta e un scandal monstruos? vor zice creștinii, ba și chiar jidanii. Așa este... însă — este un însă.

Se pare că guvernul, și în deosebi Oculții, care până mai când era, stau la cuțite cu Ghenadie, astăzi n'ar fi tocmai așa de porniți 30 contra oricărei idei de împăcăciune. Un om compromis, un om d'asupra căruia apasă o învinovățire întemeiată, poate fi un prețios instrument, o unealtă absolut ascultătoare, în mâinile Ocultei.

Lucrurile se vor cocoloși, după obiceiul pământului liberal. 35 Vor trece câteva zile, câteva săptămâni, un an. Se vor fi făcut în acest timp cercetări, se vor fi luat informațiuni și se va fi dovedit până la urmă, când opinia publică va fi uitat aproape despre afacerea Ghenadie, că nu fusese niciun caz de urmărire.

Cum niciun caz de urmărire? Acuzățiile erau precize.

40 Vezi, asta e meșteșugul liberalilor. Să reușească părintele Ghenadie a-i îmlânzi pe liberali, și lucrul este ușor de dres. Deja se svonește în cercuri bine informate că s'ar fi găsit marafetul — *le truc* — pentru a declara că nu e caz de urmărire — *prescripția*.

Atunci, dacă e așa, părintele Ghenadie a scăpat de a mai da 45 oamenilor socoteală pentru faptele ce i se impută. Înțelegem că

nu mai trebuie dus, pentru niște fapte prescrise acolo, unde l-ar duce pe orice mirean, adică cel puțin într'un arest preventiv deocamdată, până la dovedirea hotărîtă a prescripției. Ceea ce însă nu se poate înțelege este cum de se îndărătnicește părintele Ghenadie

5 să mai stea pe scaunul de arhipăstor fără să dovedească numai-decât, nu că i s'a prescris vinovăția, ci că n'a săvârșit de loc acele fapte rele.

Căci, prescripția poate scăpa pe om de judecata oamenilor. Dar cu Dumnezeu, ce te faci, părinte? La el mai poți invoca prescripția

10 ca la d. Sărățeanu? Dumnezeu, mi se pare, ne-a fost poruncit odinioară: *să nu pui mâna pe ce nu e al tău! să nu ciupești nici femeea, nici casa, nici toate câte sunt ale aproapelui tău!* Nu e păcătos acela care calcă poruncile lui Dumnezeu?

Ei? cum o să mai miruești, părinte? Orice creștin adevărat o

15 să aibă dreptul să-ți dea peste mână când ai încerca să-l ungi pe frunte — căci Dumnezeu nu primește untul-de-lemn al păcătosului!

(Ziua 27 Februarie 1896, semnat: L.; neretipăit)

GALANTOMIILE LUI GHENADIE

I

20 Multe cusururi o fi având părintele Ghenadie, o fi făcut și el vr'un păcat, că omul e om; dar un lucru nu poate fi tăgăduit; are și o mare calitate, e galantom ca sf. Niculae și încă nu e nici deșert ori lăudăros cumva, Doamne ferește!

Să vedeți.

25 Pe când era episcop de Argeș, niște popi și călugări, haini și negri la suflet, s'au apucat de au scornit fel de fel de snoave: ba că toate bisericile ce s'au zidit pe vremea sf. sale erau clădite, împodobite și înzestrate de părintele Ghenadie; ba că o trapeză la mânăstirea cutare, ba o fântână dincolo, ba icoana la cutare chinovie,

30 ba pomeni. Calomniatorii voiau să-i scoată părintelui episcopul, numele că e risipitor, bată-i vina lor! Azi una, mâine alta, calomnia a prins rădăcini, că e așa e purdálnica de calomnie. Ce să te mai apuci s'o desminți, că tot e degeaba; vorba ceea: mai bine să-ți iasă un ochiu decât nume rău.

35 Când toată eparchia a dat crezământ calomniilor, bietul episcop, modest și nu lăudăros, și-a plecat capul și a început să creadă și el pe trei sferturi acele bârfeli. Gura lumii numai pământul o astupă.

Ca episcop, cucernicul Ghenadie, într'un moment de avânt generos, a făgăduit pentru facultatea de Teologie, care era a se

40 înființa, 30.000 lei; s'a înființat facultatea. Ni se va zice însă că părintele a uitat să dea paralele făgăduite. Nu face nimica, faptele nu au importanță, se caută intenția bună.

Regele, cu prilejul jubileului de 25 de ani de căsătorie, înființează un fond pentru ajutorul sătenilor lipsiți de mijloace în anii nero-

45 ditori. Ce zice curiosul Ghenadie? «Și eu sunt prinț, al Bisericii;

dau și eu, taică, 20.000 lei!» A zis-o asta, ce e drept; dar fiindcă, din norocire, n'a prea fost ani neroditori până acuma, părintele Ghenadie n'a avut cum să-și aducă aminte că trebuie să le și dea paralele.

5 S'a întâmplat altădată să cază clopotul cel mare al Mitropoliei și altul mai mic să se spargă. Mitropolitul cere bani dela minister să ridice pe cel mare și să toarne la loc pe cel mic; ministerul îi dă suma cerută; părintele dă poruncă la turnătorie să scrie pe clopot: turnat din nou cu bani dați de prea fericitul Ghenadie.

10 Adevărul e că banii fuseseră ai ministerului; așa e; însă cine i-a dat turnătorului? nu părintele Ghenadie? Turnătorul zice: «Eu n'am de aface cu ministerul; mie, banii, mi i-a dat părintele Ghenadie, eu scriu pe clopot că părintele Ghenadie mi-a dat banii». Mă rog, să fim drești: mai poți să zici turnătorului ceva? Poți să-i spui

15 că e o secătură?

Odată iar, prea fericitul Ghenadie își serbează onomastica întâia ca Mitropolit. Din pahar în pahar se înfierbântă galantomia părintelui; și, scurt, făgăduiește cinci burse de câte 500 lei pe an la Facultatea de Teologie. Dar cu atâtea griji pe cap, unde a mai

20 avut omul vreme să-și aducă aminte de asta! Când ar sta omul să-și aducă aminte de câte le spune la praznice, în înfierbințeală! Și mai întâiu, vorba dela chef nu e datorie platnică. Ce-ar mai fi atunci? L-ai încurca pe omul galantom la chef și i-ai lua și iapa și șaua și ipingeaua! Asta nu merge. Bine, galantom sunt, am făgă-

25 duit: dar iar așa să mă toace băeții dela facultate! Ca ce?

Decamdată să ne oprim aici. În numărul viitor vom urma cu enumerarea galantomiilor cucernicului Ghenadie, robul lui Dumnezeu. Una mai ales, cu profesorii dela Seminariul Nifon, e frumoasă de tot.

II

30 Curând după suirea în scaunul de Mitropolit, cucernicul Ghenadie primește o deputațiune a profesorilor dela Seminariul Nifon; din acea deputațiune făcea parte un bun și vechiu prieten al călugărului. Se știe că Mitropolitul are, după testamentul fondatorului

35 Nifon, prezidenția consiliului episcopiei. Profesorii Seminariului Nifon nu au dreptul de pensiune ca la școlile dela fundațiunile Brâncovenești. Ei făcuseră fel de fel de demersuri pe lângă episcopii respectivi spre a obține și ei în bugetul Seminariului o prevedere în acest scop. Nu reușiseră. Acum, în puterea vechiului priete-

40 șug, profesorul merge însoțit de doi colegi la Ghenadie și-l roagă să stăruiască a li se face și lor o soartă mai bună pentru viitor.

Părințelul aprobă cu entuziasm legitimele reclamațiuni ale profesorilor și promite că va îmbrățișa cu toată căldura cauza lor, că nu se va lăsa cu niciun chip până ce nu va obține o satisfacere completă a dreptelor lor plângeri. Bieții oameni pleacă încântați,

45

siguri de reușita lor, de vreme ce Mitropolitul cu autoritatea lui le-o garantează într'un chip așa de călduros.

Vine formarea bugetului Seminariului. Mitropolitul pune chestiunea pensiunilor și o susține cu toată energia. Atunci episcopii, cunoscând se vede mai bine pe călugăr, decât îl cunoștea vechiul prieten, văzând că n'au încotro, întrebuițează marafetul următor:

« Inalt Preasfințite, mijloacele nu ne permit să încercăm bugetul cu suma la care s'ar ridica cerințele de pensii. După socotelile toate, n'avem prisos, de care să mai dispunem, decât 9.000 de lei. Ca să vedeți că nu din sgârčenje sau neomenie ne refuzăm să dăm satisfacere plângerilor profesorilor, iată: prisosul de 9.000 lei, vi-l dăm Inalt Preasfinției Voastre, să-l împărțiți în pomeni și milostenii cum știți și poftiți.

— Bine, taică, dacă nu se poate. Dacă n'ai de unde da, nici Dumnezeu nu-ți poate lua. S'o lăsăm atunci pe altădată ».

Și zicând acestea, Ghenadie ia cei 9.000 de lei și se duce cu ei în deal acasă.

Vin profesorii nerăbdători să afle ce s'a făcut în ședința consiliului. Părintele le spune că cu toată bunăvoința-i nu s'a putut deocamdată face nimica, fiindcă lipsesc mijloace; dar că la bugetul viitor negreșit se va face, căci nu va lăsa cu niciun preț să rămână chestia jos.

La bugetul următor, părintele Ghenadie face tapaj mare asupra dreptelor plângeri ale profesorilor; dar ce se 'ntâmplă? Bugetul iarăși n'are decât un prisos de 7.000 — astădată mai puțin. Părintele se convinge iarăși, ia bănișorii și iar dă profesorilor răspunsul și promisia stereotipe.

Și astfel, dacă profesorii nu obțin ce ar fi drept să obțină, adică o pensie pentru bătrânețe; dacă smeritul și galantomul Ghenadie nu le-a putut câștiga cauza, cel puțin are el încă vreo câteva mii de lei pe an. Nu e vorba, episcopii, cum au luat-o, o să-i mai scază din an în an porția; dar nu strică oricât de puțin — mărunțele de pește!

III

Pe vremea când era la Argeș, Ghenadie pleca dela reședință cu mare saltanat pe socoteala creștinilor în cutare sat. Ajuns în sat, inspecta firește biserica. Dacă n'o găsea în stare bună, sau dacă, potrivit instrucțiilor date mai dinainte protopopilor, afla biserica numai cu jumătate de sfințire (auziți comedie! jumătate de sfințire era cea săvârșită de protopopi), așa dar nu destul de sfințită ca să se poată face în ea sfintele slujbe, negreșit începea să pună la cale pe săteni să-și facă biserică sau să o sfințească deplin, adică cu *sfințirea cea întreagă*, pe care numai episcopul putea s'o săvârșască.

Bieții săteni începeau să se vaete că n'au cu ce face asemenea cheltuială, fiind vremile grele, că nu s'au făcut bucate, că-i lae. că-i bălae. Dar părintele Ghenadie nu-i slăbea.

De nu veți face biserica, le zicea, sau de nu veți sfinți-o desăvârșit, încetează preotul de a vă mai face vreo slujbă. La așa cuvinte de amenințare, sătenii începeau să dea din colț în colți.

5 Dibaciu cum e, când e vorba să-și înfigă ghiarele în punga altora, părintele Ghenadie scornea îndată mijlocul de a scoate din încurcătură pe săteni, cari se tot vâicăreau că n'au cum face sau sfinți biserica, sfătuindu-i să facă o listă de subscripție.

10 Sfinția sa se iscălea în capul lisptei pentru o sumă, mai totdeauna foarte însemnată. Bieții țărani cu preoții și epitropii trebuiau să se execute acum de rușine, căci, își ziceau, dacă episcopul însuși ne vine în ajutor cu atâta sumă de bani, noi să nu dăm nimic? Apoi de frică să nu rămâie fără biserică, făceau ce făceau și lista încredințată unui om al Episcopului se acoperea încet încet, unul
15 mai mult, care mai puțin, până ce se aduna o sumă peste cea necesară pentru scopul propus.

Atunci darnicul Ghenadie, nu numai se credea scutit a mai da banii făgăduiți pe listă, dar încă din suma încasată trăgea frumușel și taxa hotărîită pentru sfințirea *întreagă* a bisericii, adică
20 400 (patru sute) de lei. Lauda însă rămânea laudă, căci vestea că a dat și Episcopul bani la zidirea sau sfințirea bisericii mersese din gură în gură și umpluse lumea.

Dar să cităm un anume caz.

In Pitești s'a ridicat din temelie biserica sf. Ioan. Galantomul Ghenadie se oferă să dea 4.000 de lei. Călugărul merge în persoană
25 la M. S. Regele spre a-l ruga să ajute și Măria Sa cu ceva la zidirea bisericii. Regele dă 2.000 lei; dar sfinția sa nici până azi n'a dat cei 4.000! Numele de ctitor însă și de darnic i-a rămas.

IV

Când e vorba de a susține drepte cereri *fără interes*, îl aflați
30 totdeauna gata pe părintele Ghenadie. Dovadă, cererea ce i-au făcut-o profesorii dela Seminarul Nifon, cerere susținută de sfinția sa cu atâta căldură. De asemeni când e vorba de a da ajutor *pe hârtie* pentru zidiri și sfințiri de biserici, tot sfinția sa e în frunte. Dovadă, ajutorul dat de sfinția-sa bisericii Sf. Ioan din Pitești,
35 așa cum numai sfinția sa știe să dea. Mai adorabil îl aflăm încă la Mănăstirea Stânișoara, cea cu vestita trapeză, pentru care din a sfinției sale *răvnitoare* inițiativă s'au adunat prin subscripție peste 4.000 de lei. — Lucru curios însă, că în mănăstire nu s'a dat încă
40 până azi de urma acestor patru miișoare de lei. Des-interesatul Ghenadie a știut mai bine decât părinții călugărași ce să facă cu acei bani!...

De ce dar nu i-ar fi mers vestea că este cel mai milostiv călugăr? Această faimă despre fericitul Ghenadie făcea pe cei ce doreau să se 'nvrednicească de darul preoției, a alerga din toate unghiurile
45 Eparhiei la preasfinția sa și după primirea sfintei hirotonisiri a-l ruga să primească un mic dar în bani, pentru a face pomeniri cum

numai sfinția sa știe bine a face. Dela unii primea filantropul Episcop
 chiar până la 60 de napoleoni! ei țineau să-i dovedească că știu
 cuvântul Scripturii, *că e mai fericit a da decât a lua*. Pe lângă aceste
 daruri de bună voie (?) la hirotonisire, preoții, și după aceea nu
 5 slăbeau nici cum în evlavia lor pentru charitabilul Episcop, căci
 n'apucau protopopii să deschidă gura și ficcare preot era gata să
 dea câte o măsură de orz, care adunându-se se ducea la Episcopie,
 pentru hrana cailor Episcopului și în fiecare an preoții dădeau
 10 protopopilor dovada de evlavie pentru Episcop, iar protopopii o
 transmiteau regulat la Episcopie.

* * *

Ce voești, părintele Ghenadie ține mult la pravilele vechi!

După acele pravile, preoții trebuiau să dea Vlădicăi plocon la
 hirotonie, un berbece, câteva vedre de vin, câteva obroace de făină,
 15 mai mulți pui și opt galbeni. — Sfinția sa însă vroind a trece și ca
 om de modă nouă, căci dè! vremile se schimbă și noi ca dănosele,
 nu mai catadicsea a primi berbeci, pui, făină și mai alte mărungi-
 șuri de acestea, dar primea ca plocon pentru hirotonie galbeni, în
 lipsa acestora și napoleoni, iar ca dovadă de evlavie, orz, uneori
 20 primea și câte o pereche de cai, însă numai dela preoții cei mai
 evlavioși, cari voiau să se țină de vorbă: *Mai bine să întrecă decât
 să nu ajungă*.

Și atât era de înrădăcinat acest blagoslovit obicei în Eparhia
 Argeșului, că chiar după ridicarea fericitului Ghenadie la scaunul
 25 de Mitropolit, protopopii foști ai săi se crezură în drept a-l păstra
 cu religiozitate. De aceea ori când ei găseau vreme cu bun prilej,
 aminteau preoților să dea măsura de orz, pentru Episcop, iar preoții
 în evlavia lor erau de cuvânt.

— Unul din protopopi însă cu mai mare râvnă pentru fostul
 30 său stăpân, adunând un vagon de orz, în loc de a-i da destinație
 pentru Curtea de Argeș îl trimise prin Pitești drept la București.
 Noul Episcop, aflând despre această ispravă a protopopului și
 supărat, se vede, că pre el nu vrea să-l bage în seamă, destituî pre
 zeosul protopop. — Părintele Ghenadie însă, drept răsplată rein-
 35 tegră pe acel protopop în un oraș din Eparhia Mitropoliei. Politeță
 pentru politeță.

(Ziua, 5, 6, 8, și 10 Martie 1896; *neseminat*; neretipărit)

CRONICA

În politică s'au petrecut în timpul din urmă două lucruri de
 mare însemnătate: fuziunea celor două ramuri ale partidului con-
 40 servator, conservatorii-bătrâni și junimiștii, și reintrarea diziden-
 ților drapeliști în partidul liberal. Fuziunea conservatoare, păstrând

ca șef al partidului pe d. G. Gr. Cantacuzino, a dat o remaniere ministerială, un cabinet compus din elemente conservatoare și jurnimiste sub președinția d-lui P. P. Carp, care a luat portofoliul finanțelor, cel mai important resort politic în timpul de față. Reintrarea drapelistilor în rândurile partidului liberal, sub conducerea d-lui Dim. Sturdza, s'a consacrat prin declarațiuni solemne în întrunirile publice pe care partidul liberal reîntregit le-a ținut în Capitală și în provincie.

Se pare că pe cât opinia publică atât și Coroana a văzut bucuros aceste două aranjamente menite să limpezească terenul luptelor noastre politice, făcând posibilă o guvernare constituțională normală, cu atât mai necesară astăzi, cu cât criza financiară prin care trece Statul român cere o mai grabnică soluțiune.

Criza aceasta, care un moment produsese în mai toate spiritele o adevărată panică, este rezultatul fatal al unei politici financiare greșite, pe care Statul român a practicat-o de aproape treizeci de ani, politică ce se poate caracteriza în câteva cuvinte: risipă fără socoteală și abuz de credit, întemeiate pe o închipuită desvoltare economică viitoare. Această desvoltare economică nu s'a produs, sau, în tot cazul, s'a produs în proporțiuni cu mult mai neînsemnate decât fusese întrevăzută: creditul s'a sleit aproape și astfel Statul, legat de o sistemă bugetară de risipă, se găsește într'o strâmtorare aproape primejdioasă.

Ceea ce face, în aceste împrejurări, cinste deopotrivă tuturilor bărbaților noștri politici, este că voci autorizate din ambele partide au recunoscut cum că vina pentru grava situație financiară a Statului cade deopotrivă asupra fiecărui partid: fiecare a greșit la rândul său continuând politica cheltuelilor și împrumuturilor fără socoteală, amăgit de iluziunea unei prosperități, pe care cerul trebuia să 'ngrijească a o trimite; fiecare a tras pe rând polițe, lăsând grija scadențelor pe seama providenței.

Astăzi, când providența ne-a dovedit că nu-și asumă astfel de griji mari, se 'nțelege că Statul se găsește un moment într'o stare destul de neplăcută. Se pare totuși după afirmări autorizate, că o panică n'ar fi tocmai justificată. Răspunsul Camerei la Mesajul Tronului accentuiază cu dinadinsul că, deși situațiunea financiară a Statului este destul de grea, nu e loc pentru desnădejde, țara dispunând de incalculabile izvoare de avuție încă vergine. Deocamdată, o rațională potrivire a cheltuelilor cu veniturile *reale* ar da pas Statului să se reculeagă și limpezit în socoteli să organizeze cuminte exploatarea acelor imense izvoare.

Și în această privință ambele partide sunt, în principiu măcar, de acord. Pentru a trece însă de greutatele momentului, guvernul conservator s'a gândit încă de mult a revinde partea de acțiuni de care Statul dispune în capitalul Băncii Naționale. Această măsură întâmpină însă o vie opozițiune din partea liberalilor, cari ar voi să obțină, în schimb, dela guvernul conservatorilor o prelungire

a privilegiului Băncii, încă pe un însemnat period, termenul acestui privilej trebuind să expire peste câteva ani. Considerând situația în care se află Statul, se poate spera și aci la concesiuni reciproce și prin urmare la un aranjament rațional, mai ales că agitațiunea liberalilor în chestiunea Băncii, nu ar avea prea mulți sorți de popularitate în masele adânci. In adevăr, spiritele mai așezate din partidul liberal înțeleg că speranțele de revenire la putere a liberalilor ar fi azi destul de premature și că revenirea acestora la putere n'ar aduce vreun folos țării și mai puțin încă partidului liberal.

5

10 Acei dintre liberali cari judecă astfel înțeleg cât e de bine ca o mare parte din opera de reparațiune a politicei noastre financiare să o săvârșească partidul conservator, și că toată agitațiunea cadrelor liberale nu trebuie să aibă alt scop decât ținerea acestor cadre, cum se zice în termeni de războiu, *en train*: o prea îndelungată odihnă

15 obosește și demoralizează cea mai valoroasă oaste. Și apoi, într'o oaste nu toți bravii se luptă de dragul gloriei și de patima drapelului, mai luptă ei mulți și pentru ceea ce odinioară se chema « dobândă »; trebuie dar să li se țină totdeauna deșteaptă speranța că orice hărțuială poate degenera într'o bătălie decisivă.

20 Un moment a fost vorba ca vestita companie americană *Standard Oil Company*, care dispune de un capital mai mare decât întreaga noastră datorie publică, să facă un aranjament cu Statul român pentru exploatarea păcurii. Tratatивele dintre guvern și reprezentanții companiei americane n'au dat niciun rezultat. Fiindcă

25 era vorba de o afacere extraordinar de importantă, s'a desbătut, se nțelege, și cu, și mai ales fără competență, deși bazele tratativelor fuseseră, cu drept cuvânt, apărate de guvern cuminte și cu discreție de orice tăvălire prin publicitate. Firește că nu e bine și n'ar fi serios să se permită amestecul oricăruia neautorizat în

30 desbateri de așa natură; ele trebuiesc conduse numai de părțile autorizate, lăsând organele de publicitate a se deda, pe din afară din cauză, tuturor cronicelor și studiilor fantasisiste. Acest lucru l-a accentuat destul de clar primul ministru în Cameră, răspunzând unei întrebări indiscrete că, atunci când din tratativele dintre

35 guvern și companie va rezulta un aranjament pozitiv, numai atunci guvernul va veni să ceară Camerii un vot; până la cererea aceluia vot, guvernul își rezervă libertatea de acțiune și n'are să dea niciun răspuns Camerii.

De ce s'au rupt și dacă e bine sau rău că s'au rupt tratativele cu

40 compania miliardară, care venea cu punga-i deschisă la noi în așa momente, nu se poate ști pozitiv, căci nicio minte sănătoasă n'ar putea pune temeiul pe vreuna din bănuelile fantesiste, care au circulat și circulă încă în această privință. Totuși cine cunoaște bine situația financiară a Statului nostru și este interesat a-i vedea

45 un început de limpezire nu poate privi fără oarecare regret, fie cât de vag, ruptura tratativelor cu *Standard Oil Company*.

O nenorocire publică destul de însemnată s'a întâmplat la noi pe toamnă: revoltele producătorilor de țuică din câteva localități de munte. Acele mișcări de un caracter foarte grav au trebuit firește reprimare cu forța publică, și firește represiunea unor revolte
 5 trebuie să dea loc la întâmplări totdeauna regretabile și, din nenorocire, niciodată inevitabile. Ceea ce este însă mai dureros în toată această tristă împrejurare este că ea a rezultat numai și numai ca orice tragedie puerilă, dintr'un *malentendu*: o bună tălmăcire
 10 limpede și liniștită ar fi putut evita sângerosul desnodământ. Dar sângele vărsat pământul îl înghite și nu-l dă numai decât înapoi: să dea Dumnezeu altădată mai multă minte și organelor autorităților și poporului!

*

Universitatea germană din Cernăuți și-a serbat zilele acesteia jubileul de 25 de ani dela înființare. La această serbare au fost
 15 invitate să ia parte și Academia și Universitățile noastre. Cea dintâi a fost reprezentată de către secretarul său perpetuu, d. Dim. A. Sturdza, iar cele de-al doilea de către d. profesor de istorie dela Universitatea din București, d. Onciul. Delegaților
 20 români li s'a făcut o strălucită primire. D. Sturdza a ținut un mare discurs academic întru lauda culturii germane.

Ca un corolar al serbării universitare dela Cernăuți, câteva zile mai târziu, s'a petrecut, într'o ședință a Academiei Române, un incident destul de neplăcut. D. Dim. Sturdza, dând seama ilustrei
 25 adunări despre serbarea dela Cernăuți, a fost întrerupt de d. B. P. Hasdeu, care i-a imputat în termeni aspri că n'a combătut la Cernăuți cultura germană și n'a revendicat dreptul limbii române de a domni în Universitatea provinciei, a cărei populațiune e în majoritate română. Poate să aibă dreptate ilustrul academic; dar
 30 se înțelege dela sine că imputarea făcută de d. B. P. Hasdeu d-lui Sturdza nu era destul de întemeiată: d. Sturdza, ca invitat, nu putea să spună așa ceva — aminteri nemții aveau dreptul să zică, pe românește, « poștește-l la nuntă, ca să-ți zică: la mulți ani! »

*

35 Despre jubileul Societății geografice române, vezi darea de seamă specială în corpul revistei.

*

Atât Teatrul Național cât și Opera Română merg foarte slab și ca succes și ca afacere. Lipsa de câștig material găsește un fel
 40 de explicațiune în criza care bântue piața: cam ieftină explicațiune, ce-i drept, dar pe vremuri de criză trebuie să ne mulțumim și cu explicațiuni ieftine, mai cu seamă dacă se mulțumesc cu ele acei de-a-dreptul interesați.

Teatrul Național a jucat anul acesta o sumă de încercări dramatice originale; din nenorocire, niciuna n'a putut obține vreun succes de seamă. Să sperăm că pentru anul viitor se va alcătui din vreme un repertoriu din piese străine încercate, mai convenabile decât încercările tinerilor noștri autori. Teatrul Național este o instituție de artă dramatică, nu de literatură originală. Ar fi bine să avem și o literatură originală de teatru; dar, dacă nu se poate, atunci trebuie să ne hotărîm a nu pierde de hatărul uneia și pe cealaltă: să nu pierdem artă de hatărul literaturii. Cu așa literatură nu poate merge Teatrul Național.

(*România Ilustrată*, I, 1, 10 Decembrie 1900, semnat: I. L. Caragiale)

« MOLDO-VALACHIA »

Între niște cărți vechi, am găsit una cu deosebire interesantă: este o descriere scurtă a Principalelor-Unite române pe la 1864—1865, făcută de un călător francez. Coperta cărții e ruptă, așa că nu se poate ști numele autorului; dar din colon-titlurile de pe pagini se vede că titlul cărții este: « la Moldo-Valachie ». Deși este o lucrare cam superficială, are însă multe observațiuni și impresiuni juste și adesea destul de picante; așa, am crezut că voi face plăcere cititorilor « Gazetei Săteanului », dându-le din acea carte câteva șiruri alese. Deocamdată e interesantă impresia ce moravurile societății moldo-române de acum patruzeci de ani a făcut-o asupra călătorului francez.

Ceea ce-l isbește mai mult pe acesta este între altele pasiunea neînfrănată a moldo-românilor pentru jocul de cărți. El crede că Rușii ar fi introdus la noi obiceiul jocului pe vremea ocupației din 1808—1812; căci boerii bătrâni cu cari a avut aface i-au afirmat că înainte de venirea Rușilor nu se pomenea să se joace. Tot boeri mari i-au spus însă că se juca mult încă de pe vremea Fanarioților, și că prin urmare Rușii dedeseră de teren bine pregătit.

Ceea ce i pare caracteristic străinului e că la moldo-români nu se joacă niciun joc savant, de combinație și de inteligență, care cere timp mai îndelungat pentru săvârșirea unei partide; ci numai jocuri de noroc, jocuri oarbe, când sunt jucate cinstit, jocuri expeditivite, cari dintr'o aruncătură de carte într'o clipă decide (*sic*) de soarta jucătorului. Cu deosebire se juca pe vremea aceea așa numitul de europeni *faraon*: moldo-românii îl numeau ca și Rușii, dela cari-l învățaseră, *ștos* (*sic*).

Dibăcia jucătorilor inspiră francezului o adevărată admirație. Un joc de cărți în mâna unui moldo-român este un instrument care ascultă de orice poruncă a jucătorului: un talent extraordinar de cea mai înaltă scamatorie. Deși în genere Moldo-Românii au aerul foarte liniștit și domol, deși sunt nepăsători mai în toate împrejurările vieții, la joc sunt foarte ageri și arată un temperament fierbinte.

Foarte rar un român se mânia ori își iese din fire; el este totdeauna stăpân pe sine și cuminte; are în genere sânge rece; nu se turbură ușor; aceste daruri fac din români dela vârsta cea mai tânără excelenți diplomați. La joc însă se schimbă lucrul: la joc nu-l mai cunoaști pe român — febril, nervos, iritat într'una.

«Cine nu a văzut pe români, zice autorul, mânuind amestecând, aruncând, întorcând, mototolind și rupând cărțile — n'a văzut nimica! Acolo, la joc, își petrec nopțile și zilele, uitându-și de toate, de casă, de masă, de slujbă, de datorie, de rude și de prietini. Pe o carte au pus tot: moșii, acarete, cai, trăsurii, mobile, giuvaere; și-ar juca femeile și copiii, dacă s'ar primi și astfel de miză.

Cu felul acesta de traiu, românii se ofilesc și se prăpădesc foarte de tineri; la patruzeci și cinci, mult la cincizeci de ani, sunt bătrâni hodorogiți.

În cincizeci de ani s'au prăpădit — autorul vorbește la 1864 — colosale averi. Au trebuit boerilor bani, bani și iar bani ca să aibă cu ce juca. De aci, și asemenea din iubirea luxului nemăsurat, a isvorât răul cel mare: camăta; și din aceasta apoi, sdruncinarea, răsturnarea unei întregi societăți prin trecerea avuțiilor mari din mâinile boerimii românești în mâinile zarafilor evrei.

Dar vă lăsăm să vorbească autorul!

«Jocul a năvălit pretutindeni, în administrație, în magistratură, în armată.

«Se spune, dar eu n'am verificat deloc, ba chiar voiu să crez contrariul, că aicea o prea strictă lealitate nu domnește totdeauna la joc și că uneori talentul ajută norocului, — dar ce importă? se cunosc jucătorii între ei; sunt preveniți, luptă cu arme egale; dar agiamii nu e rău să ia seama bine.

«Dacă unele averi se surpă, altele se ridică. Se vorbește de un jucător foarte dibaciu și foarte... norocos, archi-milionar, care dă serate și petreceri ca în Halima și ziafeturi ca Baltazar; clădește castele, spitale, biserici! Acest predestinat n'a întâlnit până acuma vânt protivnic. Se spune că pe portalul uneia dintre strălucitele sale locuințe stă sculptat *en éventail* un joc de cărți cu un as de pică în mijlocul cercului — cartea credincioasă, isvorul nesecat al câștigurilor nefârșite.

«Dar un jucător se ridică; câți însă cad spre a se târî în mizerie murdară. Exemplele acestor căderi nu folosesc nimănui; camăta lacomă urmează a-și ține gura căscată înghițând aurul.

«Jocul este o plagă socială gravă, și nu va dispărea, teamă mi-e, decât cu cel din urmă galben de aur al celui din urmă boer.

«Astfel se risipește aci viața în galanterie, în joc și în alte ușurătăți, printre cari domină și consumarea unei mulțimi incredibile de țigarete, cari ard fără întrerupere. Ce timp mai poate rămânea pentru afacerile private, necum pentru cele publice? Lumea d'aci nu e curioasă să studieze. Și punându-ne din acest punct de vedere, nu descoperim oare cuvântul prostrațiunii crescânde a claselor

înalte? Nu înțelegem astfel pentru ce spiritul de familie este stins, cinstea în daraveri foarte rară și plata datorită imposibilă? pentru ce gustul studiului, practica artelor și literelor, integritatea magistratului și funcționarului sunt virtuți așa de rare? Iată poate și

5 cuvântul pentru care religia nu e decât un simulacru și morala e numai o formulă resumată în două vorbe: fă tot ce nu-i d'adreeptul oprit și permite-ți tot ce poți ascunde.

« Mai e oare nevoie să adăogăm că spiritul de salon este incompatibil cu această societate așa de strălucită pe din afară și atât de puțin consistentă înăuntru? Cum se poate înființa aci un centru

10 intelectual, vreo întrunire intimă, unde să se schimbe idei, unde să scânteze conversația, unde ciocnirea unei gândiri de spirit să facă a țâșni una după alta alte scânteii? Nu există, crez, o altă țară, cu pretenții de civilizație, unde *les ressources d'une spirituelle causerie*

15 să lipsească mai mult. La bărbați instrucțiunea este ori nulă ori prea puțin solidă, afară se 'nțelege de rari bărbați cari au făcut studii complete în străinătăți; dar în genere aceștia nu fac parte din înalta societate. La femei instrucția este încă și mai rară și mai neîngrijită.

« Se vorbește mult franțuzește în București și chiar destul de curat, cu un ușor accent meridional, care nu e deloc neplăcut. Nu poate cineva pretinde Românilor să cunoască perfect bogăția și subțietatea extremă a acestei limbi străine. Aceia cari au locuit în

20 Franța s'au întors de acolo în patria lor aducând cu dânsii de preferință limbajul de turf și dela Palais-Royal. Cărțile cari fac sgomot la Români sunt romanele franceze cele mai puțin serioase ale zilei și celei mai ușoare ca moralitate ale unei alte epoci. Se găsesc însă și biblioteci cu opere de buni autori franceji; dar mai mult ca mo-

25 bile de lux și de paradă ».

Sunt aproape patruzeci de ani de când călătorul francez a văzut țara noastră, umblând de colo până colo cu căruța de postă.

Deși superficiale impresiile și observațiile lui, ele au, precum știm dela părinții noștri, și precum ne amintim vag să fi văzut

35 chiar noi în copilărie, un fond de adevăr, — pentru vremea de atunci, firește.

De atunci până acuma lucrurile, din norocire, s'au schimbat mult — mult, dar nu de tot.

Să sperăm că în curând se vor schimba cu totul, așa că peste alți patruzeci de ani copiii noștri să nu mai aibă despre așa stare

40 altă amintire decât descrierile ușoare ale călătorilor străini.

Asupra cărții *la Moldo-Valachie*, voiu mai reveni încă odată.

II

În numărul 2 din luna trecută a « Gazetei Săteanului », am vorbit despre interesantele impresiuni de călătorie ale unui francez în

45 țările române, pe la 1863—1864, cunoscute atunci Europei sub numele de Principatele-Unite sau Moldo-Valachia.

Continuăm a spicui din cartea călătorului francez, alegând priile cele mai pitorești; căci, ce e drept, — dacă, în privința observațiilor ce el face asupra moravurilor, limbii și așezămintelor moldo-române, i se poate aduce multă imputare de ușurătate, — în privința părții pitorești are netăgăduite merite.

Astfel, capitolul despre mănăstirile noastre este cu deosebire atrăgător, cu atât mai mult cu cât astăzi sunt aproape uitate cu desăvârșire moravurile și fisionomia acelor așezăminte religioase...

Mănăstirile din Moldo-Valachia aveau pe atunci o fisionomie foarte caracteristică; ele erau una (*sic*) dintre semnele particulare ale țărilor. Fără să cunoască cineva acele mănăstiri, nu-și putea da seama bine despre țările acestea.

Călătorul francez le vizitează un an după secularizare, când încă acele așezăminte nu-și schimbaseră decât numai proprietarul. Moravurile, întreținerea și modul de administrație erau încă, cu foarte puține schimbări, aceleași ca și înainte de secularizare.

Cele mai vechi dintre mănăstiri fuseseră întremiate de pe vremurile eroice, depe vremurile propoveduirii și credinței puternice; mai târziu s'au ridicat altele prin evlavie și prin adiate (*sic*) de cătră credincioși boeri și oameni avuți.

Toate aceste așezăminte închinete crucii fuseseră ridicate pentru scopuri de binefacere; pentru ajutorarea sărăcimii și neputinții; pentru ușurarea scăpătăciunii, îngrijirii bolnavilor și nevoiașilor; pentru adăpostirea bătrânilor; pentru ocrotirea și învățătura copiilor sărmani; pentru găzduirea călătorilor scl. scl.

Dar scopul pentru care erau clădite acele frumoase și sfinte așezăminte n'a fost decât prea puțin urmărit. Afară de găzduirea călătorilor, nimic alt, sau, mai exact, prea puțin alt au mai făcut mănăstirile închinete câtă vreme au fost sub administrația călugărimii grecești.

Dacă scopul primitiv ar fi fost urmărit cu scumpătate de acei cari administrau mănăstirile, și barem dacă abuzurile acestora n'ar fi luat proporțiuni din cale afară scandaloase, poate că guvernul prințului Căza n'ar fi cutezat să se atingă de instituția mănăstirilor sau, în orice caz, n'ar fi putut seculariza bunurile mănăstirești cu atâta ușurință.

Averile mănăstirești închinete, în loc să fie, cum gândiseră și socotiseră fundatorii, un izvor de binefaceri pentru societatea românească, ajunseseră a fi un mijloc puternic pentru îndeplinirea ambițiilor și poftelor personale, pentru întreținerea trândăviei cele (*sic*) mai nerușinate și a tuturilor vițiilor și întregului desfrâu ce decurg din o astfel de bogată trândăvie.

Fiindcă boerii și domnii fundatori hotărâseră odinioară ca din veniturile unor mănăstiri să se trimită ca dar o parte la mănăstirile dela Sfântul-Munte, din Alexandria Eghiptului și dela Ierusalim, și la patriarhia din Tarigrad, aceste daruri încet-încet au fost socotite ca drepturi de posesiune asupra veniturilor întregi; domnii fanarioți, se nțelege, au consfințit aceasta.

Astfel deveniseră mănăstirile deplină posesiune a călugărilor greci. Veniturile mănăstirilor închinat erau evaluate la peste 15.000.000 de franci;

Bunurile mănăstirești, deși călugării greci se bizuiau pe sprijinul Rusiei și Turciei, au fost în fine secularizate prin votul adunării legislative dela 12 Decembre 1863.

Puțin în urma acestei secularizări, trece călătorul francez prin țară. Iată cum vede el acele așezăminte și ce gândește despre ele:

« Când intri pe moșiile mănăstirești, recunoști îndată că felul cum se cultivă pământul este cel mai cuminte din toată țara. Tre-când prin pădurile cari înconjură aceste moșii, admiri conservarea lor, marea bogăția și bogățiile lor. După pădure, vine un lac, apoi un ostrov, în mijlocul căruia se ridică mănăstirea. Nu numai că au ales cele mai frumoase locuri aici ce au ridicat acele locașuri sfinte, dar s'au gândit să aleagă în mijlocul pădurilor un azil nepătruns; lacurile apoi au fost ca un al doilea adăpost, ca o a doua linie de apă-rare. Pe acele vremuri, așa măsuri trebuiau luate contra prădăciu-nilor și atacurilor cu mâna armată.

« Astăzi, asemenea primejdi mai că nu mai există; mănăstirile sunt astăzi niște răcoroase și încântătoare cuiburi de repaos, unde găsești liniște și traiu bun. Multe familii își adăpostesc rămășițele pământești ale părinților la mănăstiri; de aceea, plimbările prin acele sfinte locuri nu sunt numai partide de plăcere, sunt mai mult pelerinajuri de evlavie.

« Bisericile, arhitectura lor, turnurile scânteetoare, arhonda-ricurile unde sunt ospătați trecătorii și musafirii, casele monachilor, despărțite cu grădinițe, totul e foarte elegant, totul strălucește de colori vii și având un aspect foarte plăcut, cu toată iregularitatea lor. Nimic nu e mai pitoresc decât, după ce ai umblat pe poteci ascunse 'n păduri, descoperirea acelei îngrămădiri de turnuri, că-suțe cochete, porticuri bătrâne, grădinițe, viișoare și copaci, cari se oglindesc în apele limpezi ale lacurilor.

« Astfel sunt în genere mănăstirile de câmp. Cele de munte se deosibesc numai prin lipsa lacului; însă ce locuri pitorești! ce fru-musețe de vederi! »

Acei dintre noi cari în copilărie au apucat încă mănăstirile noastre 'n floarea lor, de sigur vor gusta mult rândurile sincer en-tusiaste ale călătorului francez, amintindu-și de pădurile mănăsti-rești și de grădinile acelea, de pe vremurile când toporul nu-și în-deplinise fapta, nici părăsirea nu se abătuse asupra acelor mult căutate locașuri de închinăciune 'n tienă.

Dar să lăsăm pe călătorul francez să-și spună mai departe con-statările și impresiile:

« Disciplina în mănăstiri este foarte blândă, afară de slujba bi-sericească, slujbă obligatoare pentru toți fără excepție, și de munca cu care sunt însărcinați frații... Cea mai severă regulă de păstrat este postirea, care este îndoit de aspră pe vremea celor patru po-

sturi anuale. Și așa se cam explică așezarea mănăstirilor în apropiere de lacuri, din cari se scot pești mulțime și raci și scoici...

«...Sub toate raporturile, mănăstirile femești seamănă cu cele bărbătești; cu deosebirea că la cele femești domnește mai mare libertate și că personalul este în general mai bine compus întru cât privește extracțiunea. Călugării sunt țărani și oameni de rând; călugărițele în mare parte sunt copile de familii nobile și burgeze».

Călătorul francez se miră de moravurile sociale ale călugărițelor române. În loc să găsească în mănăstiri niște creaturi bigote, respingătoare și ursuze, găsește niște dame cu maniere destul de libere, niște persoane de lume, foarte deslegate de bigoterie, mai toate de un comerț social foarte accesibil. La cele mai multe vede o instalație de femei de lume, piano, bibliotecă profană și toate superfluitățile lumești. Unele dintre ele dau prânzuri, unde se *dinează à la française*, iar după masă se iau cafele și *des liqueurs* și se fumează țigarete împreună cu stăpâna casei.

Francezul admiră ospitalitatea bogată și grațioasă cu care oricine este primit, ospătat și îngrijit în mănăstiri.

Mai cu seamă își aduce aminte de ospitalitatea măreață ce i s'a dat la episcopia Buzăului, unde pe atunci era archimandritul Eftimie, mort la anul 1863. Călătorul spune într'o notă că acel venerabil bătrân a murit, pe cât se crede, de mâhnirea ce i-a pricinuit-o secularizarea. În niciun palat prințiar nu i s'ar fi putut face străinului călător o mai splendidă primire.

Francezul închieie capitolul despre mănăstiri cu următoarele cuvinte, ce par ar fi fost o adevărată cobire:

«Nu știm ce păstrează mănăstirilor române viitorul...»

«...Ceea ce am dori noi este să fie mărețele păduri prin cari am trecut scutite de secure, și acele asiluri, unde călătorul sărac ori bogat găsește, noaptea și ziua, masă și adăpost, să fie respectate de casmaua dărâmbitoare!»

Cine a cunoscut mănăstirile noastre și le vede astăzi înțelege de ce am considerat cuvintele sentimentale ale călătorului străin ca o adevărată cobire.

S'au dus pădurile!

Zidurile, câte nu le-au (*sic*) atins casmaua, se surpă unele, ne mai fiind nimini să le proptească, iar altele sunt proptite și întărite pentru ca să slujească drept pușcării și temnițe.

Cât despre vestita ospitalitate mănăstirească, acum, zilele acestea, s'a hotărât a i se șterge și cea din urmă slabă umbră de amintire: neînsemnata subvenție, pe care o dedea statul mănăstirilor în acest scop de omenie, a fost suprimată din buget — arhondaricurile sunt cu desăvârșire suprimate.

Păcat!

(*Gazeta Săteanului*, 20 Februarie și 20 Martie 1900, semnat: Caragiale; prima parte are în revistă, titlul: «Moldo-România»)

TRIBUNA LIBERĂ!

Pătrunși pe deplin de legile progresului și de nevoile de civilizație mereu crescânde ale societății noastre, voim să facem o inovație în presa română: deschidem în coloanele revistei noastre
5 așa numita *Tribuna Liberă* sau *Stâlpul Infamiei*.

Este o rubrică de care direcția, nici redacția nu răspund — o rubrică de care dispune oricine pofteste, cu intime condițiuni între dânsul și administrația foii.

10 Cititorule, ești om, ești român! ia uite-te cu atenție la icoana de mai sus.

Ai văzut? Ei! acum, ascultă bine.

Un croitor nu voia să-ți lucreze pe datorie;

o soacră te supăra;

te jena un rival;

15 o slugă 'ți cerea simbria întârziată;

nu voia un stăpân să ți-o plătească înainte de termen

un bucătar bun te părăsea;

îți prindeai iubita cu altul mai galant;

te insulta un mitocan;

20 un om distins te nesocotea;

un creditor te prigonea;

te ocolea un debitor;

un profesor pedant îți lăsa copilul repetent;

un concurent te distanța;

25 te mată un adversar politic;

o femeie 'ți desprețuia stăruințele;

nu se grăbea un impiegat să te slujească pe dumneata întâiu
în îmbulzeală;

30 un reprezentant al autorității publice voia să-și exercite atribuțiile față de dumneata ca și cu oricine — a! cu dumneata!

un judecător nu-ți dedia dreptatea când și cum îți trebuia;

talentul și succesele d-lui Cutare nu te lăseau să dormi;

într'un cuvânt, erai de atâtea ori lovit în amorul propriu! și

35 se 'nțelege, așa de adânc lovit, simțeai acolo buba cocând; te durea, scrișneai și nu vedeai leacul mântuitor, ne-având măcar cui să te plângi.

Așa era înainte de inovația noastră în presa română.

A! dar astăzi lucrurile s'au schimbat.

Cui să te plângi? cui?

40 — Opiniei publice!

Da! Ia uite-te încă odată la icoana de mai sus...

Vezi-l pe acel nenorocit legat cobză la stâlpul infamiei! Uite, ce canon cumplit pe el! uite, ce furie în mulțimea răsculată împotriva-i! Auzi huiduiturile, fluerăturile, ocările, blestemele opiniei
45 publice! Iată cum, mici, mari, femei, bărbați, copii, fi dau unii cu tifla, pe când alții îl bat cu pietre și cu lături, și pe când acei ce

l-au legat la stâlp, unul îl stupește și altul îl chiorăște cu cerneală!

Ei?! Ai pe cineva la inimă? Haide! Ce mai aștepti? Ce stai? Repede vin și-l dă la *Tribuna Liberă* a « Moftului Român »! Și dacă are tată, mamă, soție or soț, copii, fetițe mari — atât mai bine! Adu-i aci pe toți! pe toți să-i legăm la stâlpul infamiei — să-ți sari inima, văzându-i cum se canonesc ca niște muncenici sub turba și oprobiul public.

(*Moftul Român*, nr. 2, 8 Aprilie 1901, semnat: Carageale)

ECONOMII

Directorul « Moftului Român » fusese numit impiecat la Regia Monopolurilor Statului, două luni după venirea partidului conservator la putere, în 1899. Imprejurări politice, asupra cărora, chiar dacă ne-am permite, n'avem deocamdată loc să desbatem, au făcut să revie la putere partidul liberal.

Țara trecea printr'o criză ne mai pomenită: trebuia degrab găsită o soluțiune care să restabilească față cu Europa creditul mai mult decât compromis al regatului român, amenințat a fi pus sub interdicție ca ori ce tânăr stricat și risipitor. Atunci s'au propus trei soluțiuni:

1. Impozite indirecte fără economii;
2. Impozite directe și mici economii;
3. Mari economii și mici impozite directe și indirecte.

Această a treia soluțiune — a liberalilor — a convenit M. Sale Regelui; M. Sa Regele a chemat pe liberali la putere și astfel, fi-rește, aceeași soluțiune a convenit și țării.

Atunci, individul numit de conservatori în slujbă, ca recompensă pentru mici servicii aduse prin publicitate în opoziție, a primit dela noul director general al Regiei onor. d. C. Mănescu, următoarea adresă, cu data de 30 Martie, când printr'o stranie prevedere, primul număr al « Moftului Român » ieșise de sub tipar:

D-lui I. L. Caragiale, Registrator, etc.

Domnul meu,

Postul de Registrator ce ocupați în administrațiunea centrală fiind suprimat prin budgetul exercițiului 1901—1902, cu regret vă facem cunoscut că rămâneți în disponibilitate pe ziua de 1 Aprilie 1901.

Director general
C. Mănescu.

Acel « cu regret » era prea delicată vorbă, ca să nu merite un răspuns politicos. De aceea, directorul revistei noastre se grăbește a răspunde d-lui director general al Regiei prin numărul acesta:

D-sale D-lui Director General al Regiei M. S.

Prea stimate domnule,

Înțeleg și, dacă voiți, împărtășesc chiar regretul d-voastră pentru aceea ce mi-ați făcut cunoscut pe ziua de 1 Aprilie. Trebuie însă să ne resemnăm: țara are atâta nevoie de economii! Când mă gândesc că numai prin suprimarea postului meu de registrator, regatul face o economie enormă! D-voastră, ca om de calcule, veți înțelege îndată.

În adevăr, eu primeam efectiv pe lună lei 389, bani 50; asta face câte 4.674 lei 40 bani pe an. Ei! dacă slujeam 30 de ani, asta făcea 140.220 lei; dacă apoi, după acei 30 de ani, sluiți fără să fi fost lovit de vreo penalitate, care să mă facă a-mi pierde dreptul la pensiuine, m'ași fi retras, regulându-mi acest drept, și ași fi profitat de el încă, să nu zic alți 30 de ani, dar măcar 25, câte 300 lei pe lună, 3.600 pe an, și asta face un condeiu de 90.000. Care va să zică; 140.220 lei, leafă, și 90.000, pensiuine, fac un total de 230.220 lei.

Să nu regretăm dar, stimate domnule, când prin sacrificiul nostru, fie chiar, silit, se poate aduce atâta folos statului, înecat aproape în ruină prin atâtea risipe, atâtea lefuri exagerate și pensiuini exorbitante,

Convins că împărtășiți și d-voastră sentimentele mele patriotice sunt și rămân al d-voastră devotaț servitor.

I. L. Caragiale

fost impiegat clasa I în ad-ția centrală R.M.S.

P. S. — Știind că administrația centrală a R.M.S. are pe de o parte o sumă alocată în budgetul său pentru abonamente la ziare și deosebite reviste, iar pe de altă parte face, în ziar și reviste, publicațiuni în interesul serviciului de exploatare, — profit de ocaziune, prea stimate domnule Director General, spre a vă ruga să bine voiți a onora și revista noastră cu un abonament și să-i primiți și ei oferta pentru publicațiuni și anunțuri ale Regiei. Mai ales în această privință, cred că administrația d-voastră ar face bine, în interesul său, să trateze și cu noi, pretențiunile noastre fiind cu atât mai modeste cu cât tirajul nostru e foarte însemnat și foaia noastră, ca ebdomadară, citită cu multă insistență și atenție în toate straturile sociale.

Cu tot respectul, *I. L. C.*

(*Moftul Român*, nr. 2, 8 Aprilie 1901)

POLITICĂ INALTĂ

Am un isnaț dela țară bun prietin, care crede orbește în ce-i spun eu, mai cu seamă atunci când îi convine să crează. Mai ales în politică mă consultă ca pe un oracol. A venit alaltăeri la mine;

mi-a spus că a intrat într'o daraveră de păcură și m'a rugat să-i spun tot ce știu despre Americanul ăla, care vrea să ne cumpere țara.

Eu care, în privința acestei afaceri nu știu nimic decât că odată ne-a trecut Rockefeller pe la nas și n'am știut să-l prindem, n'am vrut să-l las pe provincial să plece desilusionat de mine, să mă socotească lipsit de orice cunoștință a culiselor politice, — și, tot sunt gazetar, zic: de ce nu i-aș clădi amicului meu câteva caturi de baliverne, cu care și el la rândul-i să facă furori la cafeneaua centrală din orașelul lui?

10 — Ascultă-mă, neică, zic eu, fți spun ce știu, ce am putut afla până aseară; însă te rog să rămână 'ntre noi; nu voiu să se afle că eu am dat sfoară 'n țară.

— Doamne ferește! zice isnaful.

15 — Uite ce e... Știi că venise odată Americanul cela cu bani buni, și făcea propunere foarte folositoare pentru noi, și nu s'a putut face nimica.

— De ce?

— De ce, de ne ce! nu s'a putut.

— De ce nu s'a putut?

20 — Pentru că n'au vrut liberalii.

— Apoi, acuma auz că ei vor...

Văzând eu că isnaful mă 'ncurcă, zic: să-l iau repede...

— Uite ce e, neică, zic, dumneata ești dela țară, nu pricepi cum se joacă de sus politica subțire.

25 — Spune dumneata, ca să pricep; de aia am venit.

— Când eră să se isprăvească daravera cu Americanul, a venit altcineva și a zis: nu se poate!

— Care altcineva?

Eu, văzând că isnaful mă ține de scurt, ca să-l amețesc, zic:

30 — Disconto-Gesellschaft!

— Cum?

— Disconto-Gesellschaft! Ai auzit dumneata de Disconto-Gesellschaft?

— Nu! Tot American e?

35 — Nu, zic eu, e Neamț.

— Ei și, ce treabă avea Neamțul să se amestece?

— Știu eu?

— Și atunci?

40 — Atunci Americanul a înțeles cum merge șiretenia, și, se zice a propus Neamțului... să-l ia tovarăș la parte... Dar....

— Dar ce?

45 — Dar, s'a întâmplat și liberalii să se hotărască atunci să strige ca să auză țara, că vor ciocoi să o vândă la Americani... Și când au văzut ciocoi că nu merge, s'au închinat cu plecăciune Americanului, și Americanul a 'nțeles cum devine politica, și-a luat geamantanele și a plecat.

— Care va să zică am rămas cu buzele umflate.

— Ba nu, fiindcă au căzut ciocoi și au venit liberalii, și acuma...

— Ce?

— Acuma, zice că vine Neamțul...

— Apoi, Neamțul dă cât da Americanul?

5 — Dacă n'o da tocmai atâta, tot o să dea ceva...

— Are, și dacă n'o avea destul, o să ia acuma el tovarăș pe

Americanul la parte...

Isnaful, auzind balivernele mele, zice:

10 — Ia ascultă-mă, dela țară oi u fi eu, dar nici așa prost nu sunt să-ți crez toate mofturile dumitale.

— Ce mofturi, nene? întreb eu serios.

— Astfel de lucruri numai p'în capul celui mai mare moftangiu poate să treacă.

15 Și a plecat isnaful meu cam supărat, înțelegând că dacă ar fi adevărat ce spun eu, ar fi prea-prea, că vreau adică să-mi bat joc de el.

(*Moftul Român*, nr. 5, 29 Aprilie 1901, semnat: Car...)

« ROMÂNII VERZI »

20 Spiritul de asociație, trebuie să constatăm cu bucurie, a luat un mare avânt la noi.

Numărul deosebitelor societăți române, pe față sau secrete, este astăzi aproape incalculabil.

25 Românul cât trăiește trebuie să fie membru în mai multe societăți; ba ceva mai mult, sunt români cari, chiar înainte de naștere, sunt membri în « *Cornelia*, societatea mamelor române pentru ajutorul mutual în caz de naștere »; iar alții, chiar după ce mor, continuă a fi membri activi în societatea de îngropăciune mutuală: în schimbul unei neînsemnate cotizațiuni, orice membru, la caz,

30 Doamne ferește, de moarte, are dreptul a fi îngropat cu muzica. Ca orice român, am căutat și eu să fac parte din cât mai multe societăți. Până mai zilele trecute, eram membru la opt; astăzi, grație stăruințelor celebrului meu amic, eminentului pedagog, Mariu Chicoș Rostogan, am onoare a fi membru la nouă. A noua,

35 cea din urmă, îmi pare mie că este societatea cea mai bine venită; ea răspunde la o mare și arzătoare necesitate națională. Cetitorul se va convinge îndată cât de urgentă nevoie aveam de înființarea noiei noastre societăți.

40 Dar să lăsăm pe promotorul înființării acestei societăți să vorbească...

« Noi, Românii verzi, purcedem dela următoarele principii sănătoase de progres național:

A iubi neamul său e peste puțință din partea aceluia care nu urăște celelalte neamuri.

Un neam nu poate avea vrăjmași în propriile sale defecte; vrăjmașii lui sunt numai și numai calitățile altor neamuri.

De aceea, un neam nu trebuie să-și piardă vremea a se gândi cum să-și îndrepteze defectele și cum să-și cultive calitățile; el are altceva mai profitabil de făcut; să le numere defectele și să le pognigrească sau d'a-dreptul să le tăgăduiască altora calitățile.

Prin urmare, un neam trebuie să aibă vecinic groază de celelalte, de oarece existența unuia n'are altă condiție decât compromiterea completă a altuia.

De aci, necesitatea imperioasă a exclusivismului național celui mai extrem.

Bărbatul care are copii cu o femeie de alt neam, sau vice-versa, crește la sânul lor niște monștri, cari jumătățe vor iubi până la nebunie neamul în mijlocul căruia au văzut lumina, iar jumătate îl vor urî cu înverșunare.

Să ferească Dumnezeu străbunilor noștri pe orice român sau orice româncă să dea naștere la așa specimente teratologice!

Acestea sunt principiile cari ne-au călăuzit când am pus bazele noiei noastre societăți.

Noua noastră societate este chemată să deștepte spiritul public național, solidarizând pe toți românii; de aceea sperăm, nu! nu sperăm, suntem siguri că toți românii — și când zicem toți românii, înțelegem nu pe toți levantinii, cari se dau drept români, ci pe românii adevărați — se vor grăbi să se 'nscrie împreună cu familiile lor în rândurile noastre.

După această esențială expunere de motive, ne grăbim a da aci, în strâmtul spațiu de care dispunem, câteva extracte din

Statutele Societății « Români Verzi »

Cap. I

Despre numele, membrii și emblema societății

Art. 1. — Se înființează în România o Societate Română cu numele de « Români Verzi ».

Art. 2. — Oricine poate face parte din această societate, fără deosebire de sex, de etate sau de culoare politică, dacă este român sau româncă verde.

Art. 3. — Emblema societății va fi un român verde sdrobind falnic sub călcâiul său șearpele străinismului, care scrâșnește și țipă.

Cap. II

Despre datoriile membrilor societății în genere

Art. 4. — Membrii de orice sex și etate ai societății « Români Verzi » sunt datori să urască tot ce e străin și tot ce e de la străin, tot ce nu e român verde sau tot ce nu e dela român verde.

Urmează apoi mai multe articole unde se enumără cu deamănuntul tot ce nu este verde românesc și care trebuie sistematic respins de orice membru al societății, ca, de exemplu, sentimente neromânești, artă neromânească, idei și spirit neromânești.

5 Apoi:

Art. 9. — Se exceptează dela această regulă capitalurile neromânești.

10 Statutele prevăd înființarea unui organ de publicitate al societății, cu titlul de « Românu Verde », pus sub direcțiunea unui comitet de 40 membri, iar comitetul sub președinția eminentului meu amic, M. Ch. Rostogan.

In acest comitet nu vor putea figura mai mult de jumătate membrii nevârstnici.

15 Ziarul « Românu Verde » va fi redactat de toți membrii societății: fiecare membru, indiferent de vârstă sau sex, va fi dator a colabora măcar odată la lună cu un articol de fond.

Se 'nțelege dela sine ce idei e chemat să propage « Românu Verde ».

20 Mai departe, statutele arată că îndată ce societatea « Românu Verzi » va număra o sută de membri, se va declara constituită și va proceda la alegerea comitetului.

Cap. III

Despre datoriile membrilor minori ai societății

25 Art. 30. — Membrii minori ai societății, indiferent de etate și de sex, sunt datori a fi cât se poate mai curați.

Art. 31. — Ei sunt datori a asculta pe părinții lor de ambe sexe, de preferință pe acei cari sunt membri activi ai societății.

30 Art. 32. — Acei cari urmează la școală nu pot, sub niciun cuvânt, să se joace cu conșcolari străini; ei trebuie sa se joace numai cu conșcolari români verzi, de preferință cu membrii activi ai societății.

Art. 33. — Membrii minori ai societății sunt obligați a obține note bune numai la profesorii români verzi, de preferință la acei cari sunt membri activi în societate.

35

Cap. IV

Despre datoriile membrilor de sex feminin

Art. 40. — Membrele societății sunt datoare să fie virtuose ca niște matroane romane.

40 Art. 41. — Membrele societății sunt datoare să devie bune mame române.

Art. 42. — Ele sunt datoare a naște copii sănătoși după preceptul străbun: *mens sana in corpore sano*.

Art. 43. — Membrele societății cari sunt încă june domnișoare sunt datoare să se mărite numai cu români verzi, de preferință dintre membrii activi ai societății.

Art. 44. — La cazul când o jună domnișoară s'ar mărita cu un român verde, care însă nu face parte din societate, este datoare a-l înscrie imediat printre membrii activi.

Art. 45. — Indată ce o membră devine mamă, ea este datoare să-și înscrie imediat copilul în societatea « Românilor Verzi ».

Art. 46. — Membrele societății sunt datoare a-și boteza copiii cu nume străbune ca Reea-Silvia, ca Tiberiu, ca Cicerone, ca Caracala, ca Cornelia, ca Catone etc.

Art. 47. Membrele mame sunt datoare să dea copiilor lor o educațiune maternă în limba maternă. Sub niciun cuvânt apoi, nu-i slobod să încredințeze educațiunea copiilor la alte guvernante decât românce verzi.

Art. 48. — Ele sunt datoare a da singure să sugă copiilor, alăptându-i în același timp cu sentimente și idei de român verde, conform statutelor de față.

Art. 49. — În cazul când un membru nu ar avea lapte, sau, întâmplător, nu i-ar fi sfârcul mamelelor perforat, sau s'ar gădila prea tare, sub niciun cuvânt nu va putea lua o doică străină, care ar da copilului să sugă lapte străin, alăptându-l în acelaș timp cu sentimente și idei străine; ci va fi datoare să ia o doică româncă verde, de preferință o membră activă a societății.

În capitolul despre membrii de sex masculin ai societății, statutele impun aceleași obligațiuni și taților ca și mamelelor, afară, se înțelege, de obligațiunile privitoare la alăptare.

Se înțelege că orice abatere dela îndatoririle statutelor atrage după sine: întâia oară un avertisment, a doua oară o amendă și a treia oară excluderea, în ședință plenară, a membrului vinovat din societatea « Românilor Verzi » și declararea lui ca străin de neam.

Abaterea dela îndatoririle privitoare la alăptarea atrage după sine dela întâia oară pedeapsa excluderii.

(*Moftul Român*, nr. 6, 6 Maiu 1901, semnat: Caragiale)

L I G A

« Moftul Român » vrea și trebuie să fie cronica vremii în care i-e dat să trăiască, sub soarele todeuna vesel al acestei adesea măhnite patrii. Istoricul viitor, voind să aștearnă povestirea interesantei noastre vremi, nu va trebui, credem, să nesocotească nota noastră, dacă va dori, în folosul lumii lui, să dea acordul exact al împrejurărilor lumii noastre românești.

— A! dar ce-i asta? iată că « Moftul Român » își permite să ia un ton grav!

— Ei! și de ce nu, domnule cetitor?... De ce, odată, la o ocazie mare, « Moftul Român » să nu-și permită și el un ton grav, când atâția confrăți gravi, foarte adesea în cele mai mărunte ocazii, își aleg de preferință tonul caraghioz?

Da... Luăm tonul grav, firește, fiindcă voim să vorbim de un lucru sacru, la care trebuie să se 'nchine orice român — de « Liga pentru Unitatea culturală a tuturor Românilor ».

Știm că s'au găsit pe ici pe colo pesimiști și sceptici — pădure fără uscătură, nu se poate — cari au zâmbit malițios când, acum câțiva ani, națiunea noastră, toată românimea, străfulgerată de unul și acelaș fior, a înființat Liga... Ridicau din umeri la orice manifestație — și trebuiau să ridice foarte des; pufneau înfundat în fața aceluia entusiasm grandios; de câte ori le arătai pornirea aceea generoasă a unui neam întreg, acel urăgan de patriotism și românism, îți răspundeau ca niște cobe: urma alege!

A! n'am să uit vreodată ce mi-a fost dat să văz!

Era în primele zile ale înființării acestei sacre instituții naționale — o zi strălucitoare. Orașul sclipa adornat cu flori, ramuri și colorile noastre. Un popor întreg în veșminte de sărbătoare. Clopotele sfinte umpleau largul cu glasurile lor evlavioase. Sus, albastrul topit în lumina soarelui; jos, păduri imense de tricoloruri, fâlfâind mândre la bătaia vântului, d'asupra unui vast ocean de capete ome-nești. Un popor întreg, vrăjit de atâta frumusețe din afară și de atâta avânt din sufletu-i, avea deodată una și aceeași halucinație: năluca lui Traian!... Iată-l! vine călcând rar cu mândria romană, cu fruntea-i și privirea maestrosă peste capetele tuturilor! iată-l vine să cheme la triumfuri nouă pe acești coloni ai lui părăsiți de-atâta vreme mizeriei seculare!... Și poporul românesc plângea de bucurie.

Priveam și eu, uimit ca tot poporul, magica năluca imperială și tremuram în fața acelei sublime priveliști, când simții că mă bate cineva pe umăr. Mă 'ntorsei... Era una din acele cobe... Rânjind, îndrăzni să-mi propue o prinsoare, — că « în vreme relativ scurtă, Liga are să iasă un moft ca toate mofturile! ».

A! ticălosul!

Am făcut rău, știu, să accept prinsoarea lui infamă; trebuia să-l desprețuesc, să nu stau un minut la vorbă cu un copil atât de pervers al patriei mele. Un astfel de rămășag este, în orice caz și din orice parte, o impietate... Dar m'am gândit că poate a mai rămas sub cenușa sufletului lui o scântee ascunsă: atunci când eu voiu scormoni cenușa, și scânteea aceea captivă, pâlپând iar liberă, îi va re'nflăcări credința.

A! am făcut rău!

Știți până unde merge acum omul meu cu infamia? — nu-și poate închipui o minte sănătoasă: pretinde pur și simplu că, în urma congresului Ligei, a câștigat definitiv prinsoarea.

Și se apucă a-mi argumenta.

— Bine, ticălosule, fi zic, o instituție întemeiată pe dragostea și jertfele unui popor mare, o instituție menită să cultive și să apropie din ce în ce idealul unui neam mândru, de atâtea veacuri călcat, ofensat și umilit — poate fi profanată? Cum îndrăznești? O instituție care a răspândit atâtea cultură națională în toate unghiurile locuite de ai noștri, a susținut atâți misionari ai sfintei idei, atâtea școli și atâtea biserici, învățând în mâinile ei sute de mii de lei, peste milion, poate — cum îndrăznești să susții că a ieșit un moft ca toate mofturile, numai și numai fiindcă la Congres nu s'au adunat nici atâția membri cât să poată face o partidă completă de popici, și fiindcă nu se potrivește în catastife o mizerabilă sumă de câteva mii de lei, niți măcar o sută!?

Cu cea mai greșoasă nerușinare, omul meu mi-a răspuns:

— Toate bune cum le spui d-ta; dar eu știu că am câștigat ră-mășagul... Nu-mi dai banii?

— Nu ți-i dau cobe!... Ieși afară!

Nu mai puteam suporta prezența unui așa ticălos!

(*Moftul Român*, nr. 9, 27 Maiu 1901, semnat: Caragiale)

LA KERMESSĂ

(*Mare consiliu de războiu*)

Se non è vero...

Cătră seară, Regele, care a trecut prin toate vămile parcului princiar, plătind pretutindeni în monede de aur, ajunge foarte ușurat, urmat de un general, un colonel, un căpitan și un sublocotenent, la un chioșc — cel din urmă și singurul pe care M. Sa nu l-a vizitat încă.

Regele se caută în buzunar și foarte discret, se adresează generalului:

— Generale, poți să mă 'mprumuți cu o sută de lei până deseară?

— Sire, răspunde generalul, cu mâna la chipiu, nu mai am decât trei poli... dar... (către colonel) Colonele, poți să mă 'mprumuți cu doi poli?

— Domnule general, răspunde colonelul salutând, numai unul mai am... dar (către căpitan) Căpitane, dă-mi un pol!

— Domnule colonel, numai zece lei mi-a mai rămas... dar (cătră sublocotenent) Mișule, dă-mi zece lei!

— Domnule căpitan, o patacă mi-a mai lăsat!

— Adu-o 'ncoace!

Căpitanul ia pataca și trece 15 lei colonelului; colonelul ia 15 lei și trece 35 generalului; generalul ia 35 și trece 75 M. Sale.

— Sire, zice colonelul, numai atât s'a mai putut găsi!

M. Sa mulțumește zâmbind, s'apropie de chioșc, ia un obiect dela grațioasa vânzătoare și dă tot mărunțișul; apoi, cătră ofițeri:

— Domnilor, după o zi de luptă cu atâta bravură, iată-ne sleiți! ...cred că a venit momentul să batem puțin în retragere, până să ne sosească rezerve.

(*Moftul Român*, nr. 9, 27 Maiu 1901, semnat: Luca)

5

ȚARA LUI HÜBSCH

Iată în sfârșit, iubite cititor, că se face dreptate unui nume ilustru atât de scump nouă ca și tutulor bunilor Români! iată că se realizează dorința tutulor câți țin să venereze memoria bărbaților cari au gândit bine și drept pentru și despre patria noastră română!

Uite-te în numărul nostru de astăzi și vezi proiectul statuei nemuritorului nostru amic Hübsch.

Cine a fost Hübsch, toți o știm.

Muzicant de mare talent și om de mult spirit — în afară de atâtea frumoase compozițiuni muzicale și în afară de atâtea și atâtea glume neuitate, — el ne-a lăsat două producțiuni ale spiritului său în adevăr neperitoare.

Cât va exista o țară românească, se va cânta mărețul imn regal «Trăiască Regele!» compus de Hübsch! cât va fi țara românească, ea va fi țara lui Hübsch!

Țară frumoasă cu veselă lume! nimini nu te-a caracterizat mai bine decât bunul nostru amic Hübsch cu *două vorbe!*

Două vorbe! pe cari le spun copiii tăi la toate împrejurările mari și mici, dela cel mai neînsemnat accident până la o adevărată catastrofă publică! două vorbe pe cari le aruncă Românul și asupra unui act de supremă și sfântă dreptate și asupra celei mai monstruoase și mai diabolice nedreptăți! două vorbe, pe cari le aruncă fiii tăi și celor din urmă seacători ca și celor mai talentați și mai distinși dintre dâșii! două vorbe, pe cari Românul le scuipă și asupra făcătorului de rele și asupra eroului, asupra opincii ca și asupra Vlădichii, asupra celui mai mic ca și asupra celui mai mare lui!

Țară și lume cumiști și egale de humor și de filosofie față cu orice, cu binele și cu răul, cu uritul și cu frumosul, cu adevărul și cu minciuna, cu Dumnezeu și cu Dracul!

Trăiască țara lui Hübsch!

Rămână vecinic în picioare statua eroului nostru spre pomenire!

— Ei! dar ne va întreba cititorul. Bine, Hübsch merită fără n-doiială o statuă și proiectul «Moftului Român» este admirabil, o adevărată operă de artă, operă plină de adevăr și de inspirație. Dar fondurile? unde sunt fondurile?

— O, Doamne! am putea răspunde noi; am văzut multe fonduri fără statue, ce mirare să vedem odată o statuă fără fonduri? Și pe urmă să nu uităm a spune că și noi ne-am gândit să deschidem liste de subscripțiuni pentru scopul nostru, și punem multe speranțe în obolul publicului românesc.

45

Haide! grăbiți-vă de subscrieți voi toți câți n'aveți de dimineață până seara pe buze decât vorbele sacramentale cari le-a prins Hübsch ca să pecetluiască locul și vremea noastră!

Voi toți câți ați smintit cinzeci de ani o lume întregă cu panglicării sau cari o smintiți cu aceeași metodă, ridicându-vă din gunoiu la treapta celor mai superbe boierii și, zâmbind, proferați la adresa negliobilor, aiuriți de suferințe morale și materiale, cele două celebre vorbe;

Voi cari, cumiți, nu mai credeți în nimica și ziceți despre orice nerod, care mai are naivitatea să creadă în ceva, cele două faimoase cuvinte;

Voi toți, mulțime înțeleptită de necazuri, cari, ori la ce lovitură primiți, ridicați din umăr și vă răcoriți sufletul smăcinat mormăind cele două sacramentale cuvinte;

Veniți toți de subscrieți pentru ca să ridicăm cât mai degrabă la lumina soarelui nostru statua aceluia care a scris mărețul imn regal și a consemnat spre vecinică neuitare cele două cuvinte-pecete.

Sus Hübsch!

Trăiască țara lui Hübsch!

(*Moftul Român*, nr. 10, 3 Iunie 1901, semnat: Caragiale)

DOUĂ CAPETE!...

Dacă doamna Smara și amicul d-sale, ilustrul ciobănel român Cârțan, sunt nepoții lui Traian, — lucru de care astăzi nu mai poate năcepa nicio îndoială, — atunci Bucureștii noștri nu pot fi decât fiul mamei-Rome. Și fiindcă fiul trebuie să semene mamei, firește că și capitala noastră, ca și capitala Italiei, trebuie să aibă catacombele ei.

Odinioară acele catacombe erau în strada Blănari, la cărciuma unde ilustrul Anton birtașul-enciclopedist făcea adesea marș în discuții istorice, literare, filozofice și politice pe unii dintre cei mai distinși profesori speciali și competenți în materie.

Dar comerțul român a dat dela o vreme înapoi; celebrele catacombe, cari luaseră până în fine aerul unei adevărate academii libere, s'au închis, și Bucureștii era amenințat să rămână lipsit de una dintre cele mai caracteristice trăsuri de asemănare cu nobila-mamă Roma.

Ce se 'ntâmplă însă? Iată că se descoper în Cișmegiu alte catacombe! Acestea, dacă n'au ca acele vechi, mândria adevăratului vin de Drăgășani și a discuțiilor înalte, au în schimb aceea ce trebuie să aibă niște adevărate catacombe romane — au aerul lugubru, conțin mistere macabre.

In adevăr, nu se poate ceva mai macabru decât descoperirea din zilele trecute, care a emoționat întreaga noastră Capitală.

Două capete de om! fără trup! și ce e și mai grozav, moarte! moarte de cel puțin câteva săptămâni...

Ale cui să fie acele capete, cari rămân mute la orice întrebări?

Toată ziaristica și întreaga opinie publică s'a pierdut în conjecturi.

Un dublu asasinat! au zis unele gazete independente.

Un ziar oficios după multă gândire, a crezut și a avut curajul să-și spună credința, că acele două capete sunt încheierea actului final al unei oribile drame pasionale: nu poate fi la mijloc, a zis confratele liberal, decât o îndoită sinucidere; cei doi tineri s'au înjunghiat și apoi și-au tăiat unul altuia capul.

Dar un ziar opozant — până unde poate merge orbirea provocată de pasiunea politică! — a trebuit și aici să combată pe confratele oficios.

Nu-i adevărat! a zis organul opozant; cele două capete nu sunt capete nici de asinați, nici de sinuciși, dovadă *visum et repertum* al medicilor legali. În adevăr, capetele sunt pline cu câlți; ele sunt desigur pierdute de cineva acolo în catacombe.

Și de aci, ziarul opozant trage concluzia, logică după părerea sa: capete pierdute, pline cu câlți — trebuie să fie, nu se poate să fie decât ale d-lui D. A. Sturdza.

Auzi comedie! am zis noi dela « Moftul Român »; auzi exagerație de opozant sistematic! auzi absurditate!

Dar când a avut d. Sturdza două capete?!

Să isprăvim cu mofturile!

Afacerea asta trebuie odată clasată!

(*Moftul Român*, nr. 10, 3 Iunie 1901, semnat: Luca)

UBIQUITAS

Reporterul confratelui nostru « Patriotul », în darea sa de seamă asupra manifestațiunii de duminica trecută la mormântul marelui liberal C. A. Rosetti, spune că între alți cetățeni a remarcat « în capul cortejului » și pe directorul nostru d. Caragiale.

Credem că trebuie să facem o mică rectificare; fiind însă c'am fost totdeauna contra rectificărilor neîntemeiate, cari tind să compromită reputația presei române, vom întrebuița în scopul nostru un document oficial. Iată...

Regatul României
Comisariatul Gării Ploești

Certificat

În urma petițiunii d-lui I. L. Caragiale de profesiune publicist, cu domiciliul în Capitală, cunoscut nouă personal, certificăm prin aceasta că numitul a sosit, cu trenul 13, venind din București,

Duminecă 3 Iunie, dimineața la orele 10 și 25 min., în gara Ploești, unde a stărui toată ziua și noaptea la amicul d-sale d. C. Gherea, până a doua zi Luni, 4 Iunie, la ceasurile 5,45 dim., când a plecat înapoi spre București cu trenul 18.

5

Comisarul Gării Ploești

A. Zira.

Așadar, directorul nostru, chiar dacă o fi fost la manifestația de care vorbește reporterul «Patriotului» n'a putut fi în capul cortejului.

10

(Moștul Român, nr. 11, 10 Iunie 1904, semnat : Luca)

DIALOGUL MORȚILOR

Alexandru Lahovari. — Imi pare bine, iubite cocoane Iancule, că te-ai gândit a mă 'ntâlni astăzi, când și eu mă gândeam la d-ta.

15

I. C. Brătianu. — Bănuiai că n'am să caut a te saluta la o zi așa mare pentru memoria d-tale pământească? Știi câtă stimă am avut todeuna pe lumea aceea pentru d-ta și cât ne 'nțelegem de bine aci, cu toate c'am fost adversari acolo jos. Multe momente de greutate mi-ai dat, dar niciunul de mâhnire.

20

A. L. — Cocoane Iancule, nu adversarii acolo jos își pot da momente de mâhnire, ci partizanii.

25

I. C. B. — Asta o știu mai bine decât d-ta. Nu adversarii mi-ar fi umplut sufletul cu amărăciune până să dea pe din afară și să mă facă a spune niște vorbe, ce până astăzi și multă vreme încă nu le vor uita pământeni locului nostru. Mi-aduc aminte încă cu durere de momentul în care, ne mai putând suferi, am aplicat stigmatul la ai mei.

A. L. — Cu durere? Așa dar trebuie să mai simțim durere și aci?

30

I. C. B. — Da; n'a trecut încă destulă vreme de când i-am părăsit pe ai noștri. Iată-i! suntem prea aproape de ei, ca să se fi șters amintirea clipelor ce le-am petrecut pe acel glob. D-ta, nu simți și d-ta câte odată durere uitându-te într'acolo?

35

A. L. — O! da. Dacă mi-ar fi permis să cobor acolo pe o rază — măcar câteva momente — i-aș face pe ai mei, te asigur, să înțeleagă că am avut un talent oratoric mai mare decât au putut ei crede. A! câte așa avea să le spun!

40

I. C. B. — Desigur asta nu ai face-o acuma, când iată-i cum te festivează. Iată-i ce de lauri aduc frumoasei d-tale înfățișări de bronz, ridicată spre veșnica d-tale pomenire. Cel puțin pe partea aceasta d-ta n'ai dreptul să te plângi: s'au purtat față cu memoria d-tale mai bine decât ai mei cu a mea.

A. L. — Doamne iartă-mă, cocoane Iancule, nu cumva marele d-tale suflet este atins de asta?

I. C. B. — Nicidecum; dar fiindcă, precum am spus, nu ne-am rupt bine până acuma de toate legăturile sufletești cu pământeni, mărturisesc că 'mi pare rău să văd de-acum cum ai d-tale se mândresc pe drept cuvânt față cu ai mei; și măcar dacă ai mei ar înțelege și mi-ar da mai curând satisfacția de a te invita și eu la solemnitatea mea! Uite; ia privește ce mândri sunt conservatorii dumitale de frumoasa lor faptă.

A. L. — O, Doamne, cocoane Iancule, la ce te uiți d-ta și la ce mă gândesc eu! d-ta, vezi ce se petrece azi. Când me gândesc ce ai să vezi mâne...

I. C. B. — Desigur statua mea n'am s'o văz.

A. L. — Lasă statuetele, sunt lucruri de frumusețe... Ai să vezi ceva mult mai util pentru ai d-tale.

I. C. B. — Ce?

A. L. — Aci, avem eternitatea; poți avea răbdare până mâne... Ai să vezi mâne, în gazetele conservatoare.

(*Moftul Român*, nr. 13, 24 Iunie 1901, *semnat*: Luca)

[DESVELIREA STATUII]

Duminecă 17 Iunie se desvelește cu pompa convenită frumoasa statuă a lui Alex. Lahovari.

Nu cu tirade banale vom căuta să onorăm memoria acestui om deosebit între cei aleși ai neamului nostru: numele lui este înscris în Capitoliu cu semne neperitoare, și orice laudă nu i-ar adăoga la glorie.

Privească mândru sufletul ilustrului bărbat la mărturia de venerațiune ce i-o dă poporul său, atât de nevoiaș de bărbați mari, și pe care, din poruncă neînțeleasă pentru socoteala oamenilor, el bărbatul mare a trebuit să-l părăsească atât de devreme.

Insufle înfățișarea bronzului gândul cel bun tutulor câtor le e lăsată moștenire aceea ce omul a crezut, iubit și apărat cu marele lui suflet, cu mândrul lui talent, cu inima lui românească, spre onoarea patriei.

Asculte cei cari s'apropie cu pietate de picioarele nobilei figuri de bronz — asculte de gestul ei impunător plin de atâta elocvență pentru zilele prin cari trecem.

Nu s'ar putea venera mai bine astăzi memoria lui Alexandru Lahovari, menită să nu piară câtă vreme va exista o patrie română.

(*Moftul Român*, 17 Iunie 1901, la locul editorului *semnat*: C...)

ORIBILĂ STAGNAȚIUNE

Mările despre miez-noapte, în genere foarte mișcătoare, iau câteodată înfățișarea perfectă a unei oglinzi. Pe vaste întinderi, suprafața lor nu mai prezintă niciun creț; nicio suflare nu mai

este în aer; pe cer, niciun nor; parcă marea a murit; e un cadavru nemișcat; și această înțepeneală durează uneori săptămâni întregi. Navigatorii cu pânze, de orice vajnică furtună, de orice uriaș ciclon, n'au mai mare groază decât de această stare cadaverică a mării, pe care ei o numesc *calme plat*, *liniște lată*. O corabie cu pânze, în mijlocul unei liniști late, rămâne pe loc fără puțință de mișcare ca o bucățică de hârtie lipită pe o oglindă. Marinarii cad într'un fel de melancolie sdrobitoare, ca niște prizonieri închiși într'o temniță cu șapte verigi; ei se uită pierduți în zare așteptând să sosească suflarea de grație: ei se roagă desperați la cer să le trimită furtuna, care să spargă calmul plat, redându-le libertatea sau moartea expeditivă.

Ceea ce este pentru marinari calmul plat, pentru noi gazetarii este uneori așa numita *morte saison*, adică stagiunea moartă, și nu cred să fi trecut ziaristica română vreodată printr'o stagiune mai moartă decât cea actuală.

A! Dumnezeu! când mi-aduc aminte de verile trecute!

Războiul Sud-african! chestia nenorocitului Dreyfus! remanierea ministerială din Iunie! uciderea lui Mihăileanu! uciderea lui Umberto! și mai presus de toate, conflictul româno-bulgar! Sarafoff! Dumitroff! Trifanoff! Ciciu-Penciu! șcl.!

Atunci era de navigat pentru noi gazetarii!

Dar astăzi?

Iată intrăm în toiuul verii și niciun conflict interior sau exterior, care să pasioneze publicul cetitor! Calm plat!

Două nenorocite capete în Cișmegiu! și pe urmă, ce? Afacerea se clasează.

Câteva biete cazuri de ciumă la Constantinopol, și acelea, din nenorocire, nu destul de mortale!

Câteva cazuri de insolajie în New-York! ș'apoi ce? Căldura tinde să dispară și împreună cu dânsa și insolajțiile.

Revoluția îngrozitoare ce amenința să isbucnească din cauza scandalului provocat de profesorii cari lăsaseră atâția repetenți la examene, e conjurată printr'o măsură ministerială: se reînființează corigențele!

Ei! și pe urmă?

Ultima genială ispravă a simpaticului nostru amic, a tânărului, dar deja celebrului jude de instrucție d. J. Th. Florescu: prinderea ilustrului bandit Lache Țiganul!

Și apoi?

Apoi, nenorocire! Numai cu atâta nu se poate naviga pe oceanul publicității române! *Morte Saison! calme plat!*

Sfinte Karkaleki, patron al ziaristilor români! scrie numaidecât un articol de fond senzațional în *Monitorul Paradisului*, buletinul oficios pe care-l redactezi cu atâta talent și cu așa de frumoasă subvenție, — scrie un articol de fond, sau mai bine o serie de articole de fond cu va-urmale, în care, atrăgând atenția asupra respon-

sabilităților în direcția mișcării universale, să provoci pe Creator a ne trimite și nouă câteva zeci de mici scandaluri, ori măcar o mare calamitate publică — conflict intern său extern, călduri și dezastru agricol ca la New-York, ciumă măcar ca la Constantinopol, ori altceva din vastul arsenal de bice cu care din când în când obiș-
 5 nuește El să bată omenirea păcătoasă!

Ne trebuie sfinte Karkaleki, ceva *senzzațional*! Aminteri, leșină, piere ziaristica română de acest oribil *calme plat*!

(*Moftul Român*, nr. 14, 1 Iulie 1901, semnăt.: Caragiale)

10

DIVERSITATE DE OPINII

Politica la Fialcowsky.

Gubernamentalul. — Nu merita țara asta să aibă un așa rege!

Opozantul. — Din contra, și eu zic tot așa!

Eu. — Exagerați și unul și altul.

15

(*Calendarul Moftului Român*, 1902)

INSTANTANEE

— Un oficios —

20

Clasa reptilelor — Ordinul Saurienilor — sub-ordinul Guver-
 nului — Familia săracă, dar neonestă — Genul *ennuyeux* — Speța
 infectă.

Particularități: iubește cu deosebire fundurile secrete.

(*Calendarul Moftului Român*, 1902)

CHESTIUNI MILITARE. — PROGNOSTICURI RĂZBOINICE. —
FUMURI DE CUCERIRE

25

Depeșe cifrată a Impăratului Germaniei către Regele României:
 Extra-urgentă:

« În România ai tu tunuri bune? »

Răspuns plătit zece cuvinte ».

Răspunsul Regelui României:

30

« Da; așa zice Directorul Regiei; dar eu obișnuiesc havane
 austriace! »

(*Calendarul Moftului Român*, 1902)

CUGETĂRI

35

În politică, un om fără principiile noastre e un om pierdut; el
 se poate regăsi când ni le îmbrățișează.

(*Calendarul Moftului Român*, 1902).

ELOCVENȚA

Auzite la o întrunire publică:

« Ciocoi vor să meargă mai departe: ei vor să calce în picioare tot ce e mai înalt, religiunea, pentru ca apoi să ne poată pune taxe ca să ne omoare și să ne îngroape de vii și apoi să ne sugă toată sudoarea dela care atârnă viitorul copiilor dumneavoastră, pe când ei se resfață la putere, susținuți de *cineva* mai sus pus în contra voinței aceloră ce le strigă: până când? Iată viitorul pe care l-am văzut de mult realizat sub guvernul reacționar!

10 Insă nu! Reacțiunea nu va reuși să asasineze o națiune care a știut așa de bine să moară la Plevna... etc.!... ».

*

Obolul proletarului.

15 La sfârșitul unei adunări populare, în care s'a vorbit despre solidaritatea ce trebuie să existe între proletarii din toată lumea, prezidentul ia cuvântul:

« Fraților, am o comunicare de făcut. E vorba de o colectă în favoarea unei familii proletare căzută în mizerie: o văduvă dată afară de stăpânul său, și care împreună cu bărbatul ei și cu șapte orfani ai lor, dintre cari cel mai mic a fost luat chiar la armată, această instituțiune menită să năbușească voința poporului, sunt rămași pe drumuri în ajunul verii fără ajutor. Să ne dăm fiecare obolul nostru pentru a le ușura greutățile vieții și pentru a-i apăra de asprimea intemperiilor ».

25

*

Auzit la înmormântarea unui om politic:

30 « Decedatul era dintre acei bărbați cari-și ridică din viață un pedestal, de unde numele lor sboară din gură în gură și din secol în secol! Marile principii sunt totdeauna baza puternică și solidă care face frontispiciul oricărui edificiu național: răposatul era aceia. Fără asemenea răposați, o națiune nu poate trăi. Să luăm dar cu toții stindardul patriotic care era infiltrat în vinele și 'n inima ilustrului decedat, pe care-l plângem că nu mai este între noi, și să-l punem în fruntea noastră... ».

35

SFATURI

Luau o jumătate de afirmare a unui ziar opozant și amestecați-o bine cu o jumătate de desmințire a unuia guvernamental — iată o rețetă adeseaori bună pentru a afla adevărul.

(*Calendarul Moftului Român*, 1902)

NEDESCIFRABIL

Primim adesea scrisori care ne fac un efect analog cu întâlnirea neprevăzută a Sfinxului antic. Sunt oameni cari au uritul obiceiului sau capriciul de a se iscăli așa încât nimeni afară de ei să nu poată citi iscălitura. Le recomandăm următoarea anecdotă istorică, ce se cuvine a le fi dedicată:

Impăratul Nicolae Pavlovici primește odată dela guvernatorul general al Siberiei un raport foarte frumos scris, iscălitura generalului însă nedescifrabilă. Numai decât trimete stafetă să vie generalul la Petersburg în cea mai mare grabă. Peste trei luni sosește generalul. Cere audiență la împăratul, și i se răspunde să plece pe loc înapoi la post. Alte trei luni de drum înapoi. N'apucă s'ajungă la Tobolsk și o stafetă îl ajunge de pe urmă. Îndărăt, la Petersburg. Cum ajunge, cere iar audiență, și e iar trimis urgent înapoi la post. Altre trei luni pe drum. Și iar o stafetă și iar îndărăt peste Ural și Volga la Neva. În sfârșit zdrobit, — cincisprezece luni de plimbare, trei ierni și două veri, — ajunge la curte. Impăratul îl admite și cum îl vede:

- Cine ești dumneata?
 20 — Sunt guvernatorul general al Siberiei, Sire.
 — Ce poștești?
 — M'ați chemat, nu știu de ce.
 — A da! te-am chemat să te întreb cum te cheamă, căci iscălitura dumentale mi-a fost peste puțință ca s'o descifrez.
 25 — Boris Spanacof, Sire.
 — Foarte bine... Pornește chiar astăseară la post.

MOFTURI

Politica la Kübler:

30 *Un guvernamental dinastic (cu ifos).* — Fiu-meu trece premiul întâiu cu Coroană.

Un opozant antidinastic (cu pică). — Se n'ntelege, dacă sunteți vânduți Neamțului!

(Calendarul Moftului Român, 1902)

MOFTURI

35 Mititelul Spănăcel Spanacovici, rămas repetent, se consolă:
 — Mai bine; tata e republican, e'n contra Coroanei.

*

Spănăcel Spanacovici a lipsit dela școală trei zile.
 A patra zi, aduce profesorului o scrisoare dela babaca:

« Domnule profesor.

« Vă rog să scuzați absențele fiului meu Spănăcel, pe motivul că a fost cu mine la revoluție.

« Primiți etc. ».

5 (Calendarul Moftului Român, 1902)

CAVEANT CIVES

Spinatberger (către confrate-său *Spanachidi*). Dragă *Spanachidi*, dă-mi o concluzie senzațională la articolul meu: *Caveant Cives!*

10 *Spanachidi* (caută în gând, și găsind numai decît inspirația).
Scrie:

« De aceea terminăm zicând:

« Suntem Români! dar chiar înainte de a fi Români suntem anti-semiți, suntem în contra Jidanilor! Nu avem ură de religie,
15 ci temeri de rasă! Deci Jidanii să se boteze, dacă vor să fie Români! dacă vor să capete ce le lipsește!!

« În fine, fie siguri cetățenii că Monarhiile sunt în genere ostile ideii republicane!! ».

Spinatberger (după ce a scris — cu oarecare invidie). Mersi!...

20 *Spanachidi* (cu dignitate). Pentru puțin...

(Calendarul Moftului Român, 1902)

REFLEXIUNI

Din carnetul lui *Spanachidi*:

Dați-mi republica, și monarhia e suprimată.

25 (Calendarul Moftului Român, 1902)

INTERVIEW

Deoarece, dela o vreme, mai tot românul trebuie să intervieveze un evreu, m'am gândit să interviewez și eu pe unul.

30 M'am dus la el, — un vechiu prieten al meu, om din popor, meșteșugar, care a făcut armata în vremea războiului și a făcut și bune parale, — și m'a primit cu multă amabilitate.

Iată absolut exact ce am vorbit cu el:

— Amice *Moritz*, știi dumneata la ce am venit aici?

— Știu, dacă-mi spui...

35 — Să te intervievez.

— Despre ce?

— Despre emigrări... Ce crezi dumneata despre curentul acesta de emigrare al coreligionarilor dumitale?

— Nu crez nimic.

— Dar e bine să emigreze?

— Las' să emigreze!

— Dar despre expulzări?

5 — Las' să expulzeze!

— Dar, în fine, care e părerea dumitale?

— Ce treabă am eu?

— Se zice că emigrarea e provocată de criză.

— Las' să fie!

10 — Da, dar zic unii că emigrează și din cauza persecuțiunilor...

— Las' să zică ei! parc'am zis eu!

— Care va să zică, dumneata n'ai de gând să emigrezi.

— Da de ce să emigrez?

— Dé! știu eu?... ca toți.

15 — Iu sunt împământenit.

București, 7 Iunie 1900.

(*Universul*, la sfârșitul articolului « *Notițe Critice* », 9 Iunie 1909).

PROIECT DE DEFINIȚIE JURIDICĂ A PĂMÂNTENILOR

20 A. [Textul celor 5 foi; — cu < > însemn ce e tăiat de Caragiale —]:

a) Se numește și este *pământean* oricine, fără deosebire de confesiune, care fiind născut pe pământul regatului român sau pe pământul unuia din vechile principate Valachia și Moldova, a fost statornic locuitor aci fără să se fi bucurat în viața lui nicidecum și nicidecum de vreo protecțiune străină, și a făcut serviciul militar sau, pentru vreunul din cazurile prevăzute de legile recrutării a fost scutit de acest serviciu.

<Se numește și este pământean oricine, fără deosebire de confesiune, care dacă este fiul unui părinte locuitor al regatului român>.

30 Se consideră ca pământean și poate căpăta prin justiție acest titlu oricine, fără deosebire de confesiune, dacă dovedește că:

1. este fiul unui locuitor al regatului român sau al unuia din cele două vechi principate Valachia și Moldova, care părinte nu s'a bucurat în viața lui nici când și nici cum de vreo protecție străină.

35 2. este el însuși <locuitor născut, crescut> locuitor al regatului român fără să se fi bucurat în viața lui cândva sau cumva de vreo protecție străină, și a făcut ori face serviciul militar <ca toți pământeni> sau a fost ori este, pentru cazurile prevăzute în legile recrutării, scutit în regulă de acest serviciu¹⁾.

40 ¹⁾ Pe verso filei a: Curtea de Casație <va publica în sala de intrare drept orice procedură de citare a părților> va proceda la judecarea formeii fără să intre în desbaterea fondului după normele stabilite <în toate afacerile> pentru casare, trimitere sau judecare.

b) Se consideră ca pământean oricine, fără deosebire de profesiune, <sau> fără cumva să fi fost osândit la vreo pedeapsă infamantă or să fi făcut vreo meserie rușinoasă, ori să fi dat faliment fraudulos ca negustor, care dovedește:

5 1. că este fiul unui părinte locuitor al regatului român sau al unuia dintre cele două vechi principate Valachia și Moldavia, care părinte nu s'a bucurat, în viața lui nîcicînd și nîcicum de vreo protecție <alta decît cea română> străină.

10 2. că este el însuși locuitor al regatului român fără să se fi bucurat în viața lui cîndva sau cumva de vreo protecție <alta decît cea română> străină, și a făcut ori face ori se supune a face serviciul militar, sau a fost ori este, pentru vreunul din cazurile prevăzute în legile de recrutare scutit în regulă de acest serviciu.

15 <3. că el însuși n'a fost cîndva sau cumva osândit la vreo pedeapsă infamantă nici ar fi exercitat cîndva sau undeva, fie în țară fie aiurea, vreo profesiune imorală>. — (*Pe marginea acestui alineat, sunt notate cuvintele: la contestație*).

<Oricine se știe a întruni îndeplini aceste condițiuni și dorește a-și confirma pe cale oficială calitatea sau titlul de pământean>

20 Oricine se știe a avea astfel calitatea de <cetațe> pământean și dorește a și-o vedea confirmată pe cale oficială, va face, <pentru dovedirea îndeplinirea condițiilor mai sus arătate, următoarele demersuri> el însuși, sau printr'un avocat anume însărcinat pentru aceasta, o cerere în acest sens către tribunalul <local> de jurisdicția căruia atîrnă, la care cerere va alătura actele ce dovedesc îndeplinirea întregă a condițiilor de mai sus.

25 c) În termen de <șapte zece o lună> 30 de zile îndeplinite dela primirea actelor, Tribunalul va da publicitate, în sala de intrare <publică> <pe o anume tablă cu inscripția «cereri de recunoaștere a calității titlului de pământean»> <următorului anunț> unei comunicări în felul următor:

30 «D-l X... locuitor în jud... comuna... str.... no.... de profesiune... cere <recunoașterea pămînteniei> <întărirea titlul de pământean> a <fi recunoscut pămîntean> i se confirma titlul <calitatea> de pământean, însoțindu-și cererea cu actele prevăzute în legea pentru aceasta și care pot fi cercetate de către oricine la grefa <Tribunalului> respectivă în orele de serviciu.

35 (Pentru o mai întinsă publicitate se poate pretinde reproducerea actelor în «Monitorul Oficial» după intervenirea Tribunalului sau după intervenirea interesatului).

<După expirarea a 60 de zile>.

40 Se anunță printr'aceasta toți cetățenii alegători că în caz de ar avea vreunul vreo împotrivire de făcut la cererea domnului X... ori <din punct de vedere> că actele <acestuia> numitului n'ar fi măcar cum temeinice, or că acesta cîndva sau cumva a fost osândit la vreo pedeapsă infamantă, ori a făcut vreo meserie rușinoasă, or a dat ca neguțător faliment fraudulos, — să se prezinte

în ziua de... (45 de zile <după> împlinite dela data publica-
 țiunii) în fața acestui Tribunal, <care atunci> spre a-și susține
 contestațiunea, or el însuși or printr'un avocat anume însărcinat
 cu aceasta.

5 La ziua arătată în ședință publică <Tribunalul cercetând atât
 temeinicia actelor cât și > după ce grefierul va da citire cererii
 și actelor reclamantului precum și contestațiunilor eventuale, pre-
 sidentul Tribunalului va întreba în gura mare pe toți cei de față
 la ședință: Este vreun cetățean alegător aci care are vreo împo-
 10 trivire de făcut asupra temeiniciei actelor d-lui X... sau care
 poate dovedi că d. X <a afirmat> n'a spus adevărul când a afir-
 mat cum că... etc.?

d) Dacă <cine> s'ar presenta vreunul <ar răspunde da sunt
 eu> va trebui să-și arate numele și cartea de alegător și să-și do-
 15 vedească identitatea, în caz că nu e personal cunoscut <de Pre-
 ședinte> Tribunalului.

Desbaterea între reclamant și contestator se va face contradic-
 toriu după normele deja statornicite prin lege.

După închiderea desbaterilor, potrivit convingerii sale, Tribu-
 20 nalul va încheia un jurnal prin care fără drept de opoziție numai
 cu drept de apel va admite sau va respinge cererea reclamantului
 sau contestațiunile eventuale. — *(Pe marginea acestui alineat se
 citesc cuvintele: Și cu și fără contestator, Ministerul Public va face
 concluziunile sale).*

25 În termen de 10 zile împlinite dela aceasta Tribunalul va înainta
 Curții de Apel de care atârnă jurnalul cu dosarul întreg al afacerii.

Contra încheierii Tribunalului atât reclamantul cât și contesta-
 torii eventuali, ori personal, ori prin avocat anume însărcinat cu
 aceasta pot face apel înaintea Curții respective în termen de 20
 30 zile împlinite dela data pronunțării acelei încheieri.

Curtea după încheierea a 10 zile dela primirea dosarului <va
 proceda> la rându-i va <da publicității> publica în sala de intrare
 <avizului> această comunicare: D. X... locuitor în ju-
 dețul... în comuna... strada... No. ... de profesiune... ape-
 35 lează contra hotărârii Tribunalului respectiv sau eventual:

D-l Y. alegător în colegiul... din județul... face apel contra
 <hotărârii Tribunalului> încheierii prin care Tribunalul... dă
 titlul de pământean d-lui X... — *(Pe marginea acestui alineat
 se citesc cuvintele: Aceasta servește de citațiune a părților).*

40 <În ambele Curtea> Și într'un caz și 'ntr'altul <Curtea>
 comunicarea

e) Curții va mai cuprinde:

Oricine dintre alegători mai are vreo contestație de făcut este
 chemat ori însuși ori printr'un avocat anume însărcinat cu aceasta
 45 s'o facă până în ziua de... (30 zile împlinite dela data comunicării)
 când Curtea are a se pronunța definitiv asupra fondului afacerii.

<Dacă sau reclamantul>

La ziua hotărîită, în şedinţa publică după ce grefierul va da citire dosarului, preşedintele va întreba în gura mare pe cei de faţă... Este aci vreun cetăţean alegător care ar avea vreo împotrivire de făcut asupra temeiniciei actelor d-lui X... sau care ar putea dovedi că D-l X n'a spus adevărul când a afirmat cum că etc....?

Dacă s'ar prezenta vreunul va trebui să-şi arate numele şi cartea de alegător şi să-şi dovedească identitatea în caz că nu e personal cunoscut <de Preşedinte> Curţii.

Desbaterea între reclamant şi contestatori se va face contradictoriu după normele <stabilite> statornicite prin lege. Şi cu şi fără contestaţiuni Ministerul Public <va lua concluzia> va face concluziunile sale.

După închiderea desbaterilor, Curtea va <admite> da hotărîrea sa definitivă, fără niciun drept de opoziţie ci numai cu drept de recurs, prin care va admite sau va respinge cererea reclamantului sau contestaţiunile eventuale.

În termen de 10 zile Curtea de Apel va înainta Curţii de Casaţie hotărîrea sa împreună cu dosarul afacerii.

Contra hotărîrii Curţii de Apel nemulţumitul poate face recurs în Casaţie până în termen de 20 zile împlinite dela pronunţarea acelei hotărîri.

B. a) <Este> Se numeşte, fără deosebire de confesiune, pământean, cum în adevăr şi este, cine, fiind născut <în ţară, România> pe pământul regatului român sau <într'una> pe pământul unuia din vechile principate Valachia şi Moldavia, din părinte tot pe unul din aceste teritorie născut, care părinte nu s'a bucurat în viaţa lui cândva sau cumva de vreo protecţie străină, sau care a făcut serviciul militar şi care el, fiul, asemenea nu s'a bucurat cândva sau cumva de vreo protecţie străină, şi care, sau a făcut serviciul militar, sau, pentru vreunul din cazurile anume prevăzute de legile recrutării, a fost scutit în regulă de <tributul sângelui> acest serviciu, şi că <n'a suferit> n'a fost lovit de nicio pedeapsă infamantă.

Rămâne a se dovedi de cătră oricine aceasta în faţa <tribunalelor> justiţiei precum urmează:

Oricine se ştie a avea calitatea de pământean şi doreşte a şi-o confirma în mod oficial va face însuşi sau prin avocatul său anume însărcinat pentru aceasta <o cerere> tribunalului de jurisdicţia căruia atărnă o arătare <însoţită> cu acte <doveditoare> ce dovedesc îndeplinirea condiţiilor mai sus arătate şi reclamând titlul de pământean. <Tribunalul va publica dispune publicarea acestor acte prin Monitorul Oficial sau printr'un ziar local> Tribunalul va da în sala de intrare publicitate acestei reclamaţiuni afişându-o pe o anumită tablă cu însemnarea cererii de recunoaşterea pământeniei <împământenire> şi cu menţiunea: D-l X... locuitor în comuna, strada, de profesiune, cerere recunoaşterea pământeniei,

însoțindu-și cererea cu actele <ce are necesare> ce le-a depus la Tribunal <predat la grefă> și pot fi cercetate de către oricine la grefa respectivă în orele de serviciu. Se anunță prin aceasta toți cetățenii alegători <ai acestui județ> ca în caz de ar avea vreunul
 5 ceva de spus la <aceasta> cererea d-lui X din punct de vedere al temeiniciei <or validității> actelor produse de acesta să facă <că pot face>, deadreptul sau printr'un avocat împuternicit anume pentru asta, contestațiuni în termen de 45 de zile împuternicite începând de astăzi. La expirarea acestui termen, tribunalul,
 10 cercetând în desbatere publică, actele precum și contestațiunile eventuale <găsindu-le în regulă va da> <asistat de> [trei cuvinte *indescifrabile*], va încheia un jurnal prin care va admite sau va respinge cererea <cererea sau negăsindu-le în regulă>.

b) Tribunalul va înainta Curții de Apel de care atârnă dosarul
 15 întreg al afacerii până într'o săptămână.

Contra încheierii Tribunalului atât reclamantul cât și contesta-
 torul pot face la Curtea de Apel respectivă în termen de 7 <10>
 zile împlinite. Curtea va proceda întru toate cum a procedat și
 Tribunalul <atât în privința publicațiunii cât și în privința> cu
 20 deosebirea termenului de judecată care aci va fi de 30 de zile (*Pe marginea acestui alineat se citește*: Cel lovit de pedepse infamante; dar copiii ei nu sunt prejudiciați).

Curtea <va hotărî definitiv> cercetând actele <pretenden-
 tului> reclamantului și apărarea lui d'adrechtul sau prin avocatul
 25 său precum și <contestația> întâmpinările contestatorilor sau avocaților lor va hotărî definitiv acordând sau respingând titlul de pământean aceluia care l-a cerut.

Contra acestei hotărîri atât <și> reclamantul cât și contesta-
 torul pot face <în Casație> după normele stabilite în toate afacerile
 30 deferite justiției, în termen de zece zile împlinite dela data hotărîrii, recurs în Casație, care Curte de Casație va proceda în termen de 21 zile împlinite dela introducerea recursului după normele tuturor afacerilor pentru casare, trimitere sau judecare în secții unite (*trei cuvinte indescifrabile*).

Copiii celui care a căpătat definitiv titlul de pământean rămân
 35 pământeni fără rezerva vreunei contestațiuni ulterioare afară de cazul când de bunăvoie ca majori au solicitat și primit o protecție străină.

Copiii celui a cărui i s'a respins reclamația nu pot fi prejudiciați
 40 prin <această> respingerea tatălui. Lor se recunoaște întreg dreptul de a reclama pământenia producând atât actele lor proprii cât și actele părinților pe căile arătate la deosebită judecată.

Procedura este și pentru cerere și pentru contestare scutită de
 45 orice cheltuială, afară se'nțelege de taxele normale percepute prin lege pentru dresarea și autentificarea actelor prealabile.

Recunoașterea prin justiție a calității și titlului de pământean
 dă dreptul numai la deosebirea de străin față cu <deosebitele>

legi organice însă câtuși de puțin <nicidecum> dreptul de cetățean, drept care nu se poate căpăta câștiga pentru cine nu l-a exercitat încă decât pe <altă> căile prevăzute pentru aceasta prin Constituțiune.

5 (Ms. D. Gusti (A) 5 foi format ministerial, nepaginate, paginate de noi cu litere a—e, scrise numai pe jumătatea din dreapta, longitudinal + (B) 2 jumătăți de foi, acelaș format, nelinate, cuprinzând, cum se vede, prima schițare, cu ștersături multe).

[LIBERTATEA TIPARULUI]

10 *Stimate domnule președinte,*

Nu știu cum să vă spun cât de rău îmi pare că nu pot veni în mijlocul d-voastră. In urma recentelor incidente dintre d-nii studenți ieșeni și ziarul «Opinia», la care am onoarea a colabora din când în când, înțelegeți ce greu mi-ar fi să profit de grațioasa d-v. invitațiune.

15 Om din popor, fără nume de naștere, fără avere, fără sprijin, mie nu mi-e permis un moment să uit, oricât de puțin ar însemna persoana mea ca publicist — că n'am avut pe lume alt protector decât libertatea tiparului. Și așa dar, credincios acestui singur și bun protector, n'ași putea vreodată trece în tabăra cui crede că 20 trebuie să-l lovească. Cu cât ar fi mai măgulitoare primirea pentru mine acolo, cu atât, firește, felonia mea ar fi mai reprobabilă.

Mă adresez, stimate d-le președinte, unui tânăr de inimă ca d-v.; 25 îl întreb: *nu-i așa?* Imi place să fiu convins că-mi veți răspunde: da, așa e!

Făcând urări călduroase pentru prosperarea tinerei d-voastre universități pe terenul generoaselor științe și nobilelor arte ale gândirii umane, vă rog, stimate d-le președinte, să binevoiți a primi salutările mele cele mai distinse.

I. L. CARAGIALE
publicist român

30 (*România Muncitoare*, 23—30 Decembrie 1907, scrisoare adresată președintelui unei asociații studențești din Iași)

DESMINȚIRE

35 Mistificat pe semne de cine știe ce farsor, un june licean, probabil foarte june, dorind să arăte cititorilor «Evenimentului» că mă nesocotește pe mine mai mult decât nesocotește gramatica elementară, pe care o nesocotește cu desăvârșire, a afirmat mai alaltăieri, cu o caracteristică neșovăire:

40 *că eu mi-am înstrăinat sufletul față de neam!
că sunt amestecat în procesul Molke-Harden!!
și că am raporturi cu Alianța Israelită!!!*

În interesul adevărului, mă grăbesc a anunța publicului cititor, odată — dar numai odată — pentru totdeauna, că nu trebuie să dea câtuși de puțin crezământ unor asemeni afirmațiuni pe cât de puerile pe atât de nedelicate.

5

Cu toată stima
I. L. Caragiale
publicist-român

27 Dec. 1907.

(Opinia, V, 328, 1 Ianuarie 1908).

10

TEATRUL ITALIAN

«Doi sergenți» este, credem, piesa, în care talentele comandoului Ernesto Rossi găsesc cea mai bună ocazie spre a se desvolta și a ni se pune în vedere. Pentru aceea măiestrul a ales această piesă la reprezentarea dată în beneficiul său.

15

Cele dintâi două acte sunt o admirabilă gradație de efecte; sublim dela început până în sfârșit, jocul maeistrului, la încheiere, ajunge la culme și ne răpește mințile. Mai presus decât momentul în care Luigi se repede în mare, ca trecând înnot să-și facă datoria și să moară, mai presus decât acest moment nu e decât entuziasmul publicului. Cununile cad la picioarele marelui actor, întregul public se rădică, teatrul se cutremură sub bravele pline de căldură; deodată însă de sus, din galerie, începe a cădea un pohoi de bucăți de hârtie asupra oamenilor din parter.

20

Ce-o mai fi și asta?

25

Sunt versuri franțuzești, un sonet al d-lui Fr. Damé, tipărite, credem, cu cheltuiala autorului-poet.

Nu ar fi fost oare mai bine, ca în loc de a fi scris acest stih, d. Fr. Damé să fi făcut scamă pentru răniți? iar în loc de a fi cheltuit pentru tipărirea lor, să fi cumpărat câteva sacale de apă rece și să le fi vărsat de sus asupra publicului entusiasm?

30

(Timpul, 19 Februarie 1878, la «Cronica», nesemnat)

MILLO IN BUCUREȘTI

Luni d. Millo a reprezentat în sala Bossel «Lipitorile satelor», cu care ocazie am văzut, că bătrânul artist n'a pierdut nimic din vigoarea și virtuositatea lui.

35

Rolul său propriu l-a jucat cu o vervă, care ne făcea să uităm cu totul că artistul are astăzi peste 65 de ani. Același vioiciune, același joc al fisionomiei, aceeași putere de mai nainte. Publicul era încântat, ba chiar actorii erau cuprinși de același curent de veselie, de râdeau împreună cu publicul. Un lucru avem însă de observat, care ni se pare destul de însemnat pentru a reveni și altădată asupra lui.

40

Actorii, cari au dat concursul lor în această piesă, sunt în mare parte diletanți ori începători, încât nu s'ar fi cuvenit ca d. Millo să se înconjure cu ei. Nu zicem nimic de d. Mincu, care ca rutinar în vârstă joacă în maniera lui toate rolurile cu un fel de haz cu totul propriu, care privește mai mult persoana și maniera lui de a juca, decât caracterul reprezentat. Dar Mariuca de ex. ar fi trebuit reprezentată de o persoană cel puțin simpatică. Cităm tocmai acest exemplu pentru că nu se cuvine indulgență, acolo unde observăm o absolută greșală în alegerea carierei. Alegându-și cineva cariera reprezentării dramatice, trebuie să știe că tocmai arta aceasta are exigențe fizice, pentru că instrumentul artistului e chiar fizicul lui. Cu acea zestre fizionomică, pe care o are d-na ce a jucat pe Mariuca din « Lipitorile satelor », nu se prezintă cineva pe scenă.

O părere nefavorabilă avem și despre restul trupei improvizate. Deci, oricât am prețui de mult geniul individual al lui Millo, găsim totuși că se cuvine neapărat, ca să se înconjoare altfel. Nu zicem că toți acești domni ar fi lipsiți de talent, dar a recunoaște un talent mediocru sau ascuns, sau nedesvoltat, nu va să zică a recunoaște, că el are deja dreptul de a se da la o secundă pe un om ca Millo într'o piesă, cu care acest din urmă a cules atâtea lauri și atâtea aplauze.

Cestiunea se prezintă sub puncte de vedere, unul estetic, altul de bună cuviință.

Esteticeste o piesă e totdeauna un întreg, ca și un tablou, ca și o statuă. Un tablou în care o singură figură e escelentă, foarte escelentă chiar, iar celelalte caricade, e un tablou rău.

Din punctul de vedere al bunei cuviințe întâmpinarea noastră e și mai aspră. Asemenea înjghebări sau improvizări de trupe arată din două lucruri unul, sau puțin respect pentru public sau ignorarea deplină a exigențelor unui oraș mare cum sunt Bucureștii.

Foarte cu greu ne-am hotărât a face aceste observații, numai pentru că n'am dori să atingem persoana unui oaspe atât de iubit, care după ce-a lipsit un an aproape din București, vine astăzi înapoi, și are drept de a fi întâmpinat cu bine și cu bucurie. Dacă deci reprezentația în întregul ei ar fi fost — oricât de mediocră — numai admisibilă, dacă privazul, ce înconjură portretul măestru al cârciumarului evreu ar fi fost câtuși de puțin bun, am fi tăcut. Dar reprezentația a fost purtată, întreagă dela început până la sfârșit de umerii unui singur om. E drept că publicul venise să-l vadă pe Millo, și l-a văzut tot așa plin de spirit și vioiciune, ca și mai nainte, dar publicul venise să vadă și o piesă, nu numai scene izolate, căci adesea când personajul Evreului lipsea de pe scenă, fundul salei Bossel nu mai semăna a scenă, ci a altceva.

Găsim că e interesul artistului, în interesul său cel mai bine înțele, ca să se înconjoare altfel; nu zicem cu genii sau cu artiști eminenti, dar din șirul celor ce-l secundează să lipsească cel puțin figurile *imposibile*. Repetăm dar, că deși întâmpinăm cu bucurie sosirea d-lui Millo, deși prețuim fără rezervă talentul său propriu,

suntem totuși siliți a stabili ca o exigență inevitabilă ca să joace înconjurat de o trupă regulată, care să-și învețe rolurile, încât să putem vedea piese întregi — și nu numai virtuositatea individuală a unui singur personaj din piesă.

5 (Timpul, 21 Aprilie 1878, la « Cronica » nesemnăt)

TEATRUL ROMÂNESC

Societatea dramatică națională în anul acesta a mai căpătat în sânu-i o nouă societară de mână întâia, al cărui nume este destul de cunoscut publicului românesc, și care cu drept cuvânt, între
10 toate femeile din teatrul național, se poate numi o artistă eminentă: voim a vorbi despre d-na R. Stavrescu, pe care în zilele astea publicul o va vedea pentru întâia oară în această stagiune. D-na R. Stavrescu se va arăta în « Comediana », unul din rolele sale de predilecție. Celor ce au mai văzut pe artista română în acest
15 rol, este de prisos să le mai atragem atenția asupra afișului, ce va anunța, precum aflăm, în curând întâia reprezentație a « Comedianei ». Celor ce n'au mai văzut-o, ne credem datori a le atrage serios atenția, ca să nu scape acest spectacol din toate punctele de privire interesant. — « Comediana » este o piesă, în care cele mai
20 frumoase sentimente, caracterele cele mai interesante, unele înalte, altele triviale sunt cu mult meșteșug țesute ca să dea naștere la o acțiune foarte dramatică, plină de situații teatrale. — D-na R. Stavrescu joacă rolul artistei. O altă societară, nu mai puțin simpatică publicului, d-na Sarandi, joacă rolul falsei artiste. E foarte
25 interesantă împletirea acestor două existențe, — una, reflexivă, plină de sentimente mari, și a cărei viață jumătate stă în domeniul idealului; alta; ușoară, neroadă, plină de patimi comune, și pentru care tot ce nu e realitate, tot ce nu-i pipăit nu are ființă. Opoziția acestor două caractere și situații dramatice, ce se nasc din ciocnirea lor, este resortul de căpetenie al acestei drame.

Marti, 21 n., va fi întâia reprezentație a « Comedianei ». Lângă numele unei artiste de atâta merit, cum este d-na R. Stavrescu, nu pot să treacă laudele banale, cu cari cronicarii teatrali încarcă, prin anticipare, unele nume, ce nu strălucesc decât numai prin
35 lipsa de merit a celor ce le poartă. Meritul și adevăratul talent sunt mult mai presus de nevoia reclamei, și de aceea ne mărginim numai a anunța reprezentația de reintrare a artistei R. Stavrescu.

(Timpul, 12 Noemvrie 1878, nesemnăt).

NOTE ȘI VARIANTE

Pag. 3: [...*OARECARE MODERAȚIE*]; în *Timpul*, 25 Februarie 1878, editorial — sau, cum se spunea, pe atunci: « Prim-*Țucurești* » — nesemnat; neretipărit.

5 Pag. 6: *NAȚIONAL-LIBERALI*; în *Timpul*, 29 Martie 1878, nesemnat; neretipărit.

Pag. 9: *LIBERALII ȘI CONSERVATORII*; în *Timpul*, 8 Aprilie 1878, nesemnat; neretipărit.

10 Pag. 12: [*LIBERALII ENGLEJI ȘI ROMĂNI*]; în *Timpul*, 28 Noembrie 1878, nesemnat; neretipărit.

Pag. 16: [*FRAȚII RADICALI ȘI D. DIM. STURDZA*]; în *Timpul*, 18, 23 și 25 Martie 1879, editorial; nesemnat; neretipărit.

Pag. 28: [*APELUL LA UNIRE*]; în *Timpul*, 2 Iunie 1879, editorial; nesemnat; neretipărit.

15 Pag. 32: [*GUVERNUL ȘI MODIFICAREA ART. 7*]; în *Timpul*, 5 Iunie 1879; nesemnat; neretipărit.

Pag. 36: [*PROCEDEE ELECTORALE*]; în *Timpul*, 7 Iunie 1879; nesemnat; neretipărit.

20 Pag. 40: [*CE ESTE « CENTRUL »*]; în *Timpul*, 14 Noembrie 1879, editorial; nesemnat; neretipărit.

Pag. 46: *CULISELE CHESTIUNII NAȚIONALE*; în *Ziua*, organ al partidului democrat-radical, n-rele 38—43, 25 Februarie — 2 Martie 1896; *semnat*, în ultimul număr: L.

25 Retipărit într'o broșură, format în —16, de 54 pagini, de toată raritatea; lipsește la Biblioteca Academiei Române; la Biblioteca Fundației Regele Carol I se găsește un exemplar, fără coperte, fără fals-titlu, fără indicație de tipografie și dată, fără nume de autor în interior (dela pag. 5 la pag. 54).

Pag. 71: *CRONICA DE JOI* [I]; în *Seara*, Iași, 16 Noembrie 1896, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

30 Pag. 74: *CRONICA DE JOI* [II]; în *Seara*, Iași, 23 Noembrie 1896, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 77: *DECADENȚĂ*; în *Epoca*, 15 Noembrie 1896, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 80: *REAȚIUNEA*; în *Epoca*, 30 Noemvrie 1896, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 83: *LASCAR CATARGIU*; în *Epoca*, 8 Decemvrie 1896, editorial *semnat*: Caragiale; neretipărit.

5 Pag. 88: *TOXIN ȘI TOXICE*; în *Epoca*, 15 Decemvrie 1896, editoria, (*Tocsin și Tocsice*), *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 92: *LIBERALII ȘI LITERATURA*; în *Epoca*, 22 Decemvrie 1896, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

10 Pag. 95: *ENERGIE ȘI SAȚIU*; în *Epoca*, 29 Decemvrie 1896, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 98: *CABINETUL HAGI-TĂNASE*; în *Epoca*, 5 Ianuarie 1897, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 101: *PUTEREA CREDINȚEI*; în *Epoca*, 12 Ianuarie 1897, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

15 Pag. 104: *MONUMENTUL LUI BRĂȚIANU*; în *Epoca*, 19 Ianuarie 1897, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 108: *RĂRUNCHII NAȚIUNII*; în *Epoca*, 26 Ianuarie 1897, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

20 Pag. 111: *CARADĂLE ȘI BUDALĂLE*; în *Epoca*, 2 Februarie 1897, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 115: *VISURI DE RĂZBOIU*; în *Epoca*, 9 Februarie 1897, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 118: *NU-I LOC DE MIRARE...*; în *Epoca*, 16 Februarie 1897, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

25 Pag. 122: *DIM. A. STURDZA*; în *Epoca*, 23 Februarie 1897, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 127: *INFAMIE*; în *Epoca*, 2 Martie 1897, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

30 Pag. 131: *ALEXANDRU LAHOVARI*; în *Epoca*, 9 Martie 1897, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 135: *CRIZĂ*; în *Epoca*, 16 Martie 1897, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 141: *CERINȚE ABSURDE*; în *Epoca*, 23 Martie 1897, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

35 Pag. 145: *SFÂRȘIT MERITAT*; în *Epoca*, 30 Martie 1897, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 148: *O LICHEA*; în *Epoca*, 13 Aprilie 1897, editorial, *semnat*: Caragiale; neretipărit.

40 Pag. 151: *TAKE IONESCU*; în *Opinia*, Iași, 30 Ianuarie 1908, editorial, *semnat*: Caragiale și la sfârșit cu data: 1897, Iunie. Același articol, apărut întâiu în *La Roumanie illustrée* dela 8 Iunie 1897, fusese reprodus în *Epoca* dela 11 Iunie 1897, cu inițiala C.; după impresia lui Paul Zarifopol (*Opere*, III, *Prefață*), textul din *Epoca*, «nu pare scris de Caragiale», — ar fi deci o traducere redacțională. Așadar nu mai redăm micile deosebiri din *Epoca*, ca lipsite de interes.

Pag. 155: *POLITICĂ IN TOATE*; în *Epoca*, 30 Noemvrie. 1896, semnat: Ion; neretipărit.

Pag. 157: *GRIGORE PĂUCESCU*; în *Epoca*, 8 Maiu 1897, semnat: Caragiale; neretipărit.

5 Pag. 160: *LIPSĂ DE PIETATE ȘI DE GUST*; în *Epoca*, 22 Martie 1897, semnat: Ion; neretipărit.

Pag. 163: *NIHIL SINE DEO*; în *Gazeta Săteanului*, 5 Mai 1898; editorial; semnat: Caragiale; neretipărit.

10 Un fragment din acest articol, e recompus după scurtul *entre-filet* din *Epoca*, 24 Maiu 1897: « Mergem mai bine! », — nesemnat. Deosebirile din *Epoca*.

Pag. 165, r. 8—11: *Alaltăeri, când Prințul moștenitor a trecut ultima cumpălită criză, M. S. Regele, înecat de bucurie, a apărut în balcon și, cu glas tare, a vorbit Poporului, care înecat de spăimântătoare grije, aștepta în curtea Palatului dela Cotroceni. M. S. Regele a strigat Poporului*; rândurile 13—14: *ani Poporul românesc a auzit*; r. 16: *După trecerea fericită a unei primejdii de moarte a Moștenitorului, Carol I, în culmea...*; r. 17: *acestui Popor*; rândurile 17—18: *fără câtră un vechiu prieten de inimă*; r. 18: *ca înalt magistrat al lui*; r. 20: *Era de...*; r. 23: *fără și de neam nobil amândoi*; r. 24: *să facă manifestații sgomotoase pe tema sentimentelor lor de reciprocă stimă și iubire*; urmează: *Din această sobrietate de manifestațiuni exterioare, din această lipsă de expansiune, unele spirite fără pătrundere mai adâncă au dedus adesea că legăturile între Dinastia și Poporul român se reduceau la simplă oportunitate politică, fiind numai și numai legături raționale fără vreun caracter moral și sentimental*; r. 28: *Acești doi*; ei au; r. 29: *să părăsească*; etichetă particulară practică de 31 de ani; r. 30, fără: *adânci și*; după atâta vreme: *În fața expansiunii M. S. Regelui și a Poporului român, în fața acestei declarațiuni de dragoste fără rezervă între cei doi Suverani, orice spirit necrezător a trebuit să creadă, și orice glas răuvoitor să amuțescă*; r. 33: *a pricinuit această manifestație, pecețuind cu jocul vieții sale*; după *Poporul român*, articolul se încheie astfel: *Urmările acestei supreme manifestații sunt nemăsurate. Să trăiască și să se bucure de ele El, urmașii și urmași din urmașii Lui!*

Același eveniment, boala principelui moștenitor, în momentul ei cel mai îngrijorător, a prilejuit articolul-editorial:

35 *NIHIL SINE DEO*; în *Epoca*, 18 Maiu 1897, nesemnat; dela d. T. Pisani, pe atunci în redacția ziarului, deținem că articolul a fost scris de Caragiale, — cu atât mai veridic, cu cât fragmentele finale din aliniatele 5 și 7 au trecut în articolul din *Gazeta Săteanului*. «Inercarea prin care trec Țara și Dinastia e mai lungă și mai dureroasă de cât am putut crede un moment, în graba noastră de a răsufla, apăsați de înfiorătoarea amenințare.

40 După o zi relativ mai bună, când nădăjduiam toți că grozava criză era biruită, Principele iubit a trebuit să treacă încă o noapte de sbucium, și, poate, mai are încă mult de suferit!

Momentele sunt prea lungi și prea zdrobitoare ca să mai putem gândi; prea repezi și prea amenințătoare, ca să putem da expresie mai largă sentimentului chaotic produs de consternarea ce a cuprins Româniimea întreagă!

45 În palatul dela Cotroceni se dă în aceste momente o luptă crâncenă: Viața luptă cu Moartea piept la piept. Toți Românii, toți, dovedind, în clipele de groază, că simt soarta lor legată de a Dinastiei, precum și toți prietenii binevoitori ai Românilor, se uită în culmea încordării sufletești la această tragică și supremă luptă.

50 În palatul dela Cotroceni, pe lângă soarta unei Auguste familii, se joacă soarta unei Patrii, a unei Națiuni, care avea dreptul să speră că era neșazurilor și mâhnirilor seculare se închisese în sfârșit.

55 Viitorul nostru întreg atârnă de voia lui Dumnezeu, ca tot, ca tot în lumea aceasta: *Nihil sine Deo!*

Pe Dumnezeu să-l rugăm a ne reda liniștea și încrederea în viitor! Să-l rugăm a ne reda binele amenințat! Să-l rugăm să aibă milă de bunul nostru Rege, de mult încercata Augustă familie, de Patria noastră, care a suferit destule veacuri, de micul și nevinovatul Carol II, viitorul Rege al Românilor! »

5 Cu câteva zile înainte de primejdia prin care a trecut principele moștenitor, Caragiale scria, pentru *Epoca* dela 11 Maiu 1897, un articol editorial, nesemnăt, cu titlul: *10 Maiu 1897*; neretipărit:

« Ziua de 24 Ianuarie și cea de 10 Maiu sunt cele două mari sărbători naționale.

10 Ele amintesc punctele culminante ale istoriei noastre contemporane, cari strălucesc cu atât mai puternic, cu cât, dindărătul lor, înspre trecut, se 'ndesește negura atâtor vicisitudini seculare.

In mai puțin de patruzeci de ani, două țări surori, unite înfine, după o despărțire de veacuri, constituind un Stat, își recapătă neatârnrarea, se proclamă regat și devine una dintre garanțiile de ordine și de pace în orientul Europei.

15 Fără 'ndoială, succesele politice, desvoltarea economică, progresul nostru în general se datoresc tutulor forțelor poporului nostru. Acei ce au voit să facă din acest progres o legendă particulară, a unui singur partid politic, au fost niște șarlatani. Fără 'ndoială că tot ce țara noastră a realizat ca propășire și morală, și materială, este datorit țării întregi; dar e tot așa de adevărat că nu puțin a contribuit la realizarea acestui bine concursul superioarei inteligențe, prudenței totdeauna deștepte, înaltei dibăcii politice a Regelui Carol I.

20 In mijlocul frumoasei parade de astăzi, e bine să amintim că acum douăzeci și șase de ani și două luni, exact, partidul politic care a tins mereu, dela o vreme, să-și facă din progresul țării noastre, o legendă particulară, hotărîse isgonirea tânărului prinț Carol I de pe tronul României, după d'abia cinci ani de domnie.

25 In noaptea de 10—11 Martie 71, fiind prim-ministru răposatul Ioan Ghica, iar prefect de poliție Simeon Mihălescu, prințul Carol I, obosit de agitațiile anti-dinastice ale partidului căruia îi încredințase cărma afacerilor publice, se pregătea să părăsească tronul și să plece.

Și ar fi plecat... Dar a venit atunci un bărbat politic lângă M. Sa și i-a spus cu hotărîre:

35 « M. Ta, ai o legătură cu țara aceasta cu mult prea serioasă ca să o rupi într'un moment de oboseală sau de desgust. Țara aceasta mai are însă elemente sănătoase și cuminți, pe lângă elementele turburătoare și smintite cari vor s'o arunce la fiecare cinci ani în aventuri nebunești. M. Ta, trebuie să rămâi! ».

Și M. Sa a rămas... Omul care vorbise astfel M. Sale era L. Catargiu.

40 Astăzi la 10 Maiu 1897, ne întrebăm: ce s'ar fi 'ntâmplat, dacă scopurile și dorința agitatorilor s'ar fi realizat la 10 Martie 71?

Desigur nimini nu o poate spune. Dacă istoria lucrurilor întâmplute este așa de îndoioasă adesea, și, din nenorocire, adesea este așa de ușor uitată, desigur că istoria lucrurilor ce a fost să nu se 'ntâmple, e cu atât mai greu de închipuit și nici nu trebuie să ne gândim la dânsa.

45 Fără a uita istoria celor întâmplute, mulțumim norocului că n'a lăsat să se întâmple alteceva, și, ca partid conservator, care am ajutat la opera acestui noroc, salutăm din toată inima pe M. Sa Regele Carol I, cu toată dragostea și respectul ce se cuvin unui suveran brav și înțelept ».

50 Pag. 167: 1907, DIN PRIMĂVARĂ PÂNĂ'N TOAMNĂ, CÂTEVA NOTE; Partea I-a, în ziarul vienez *Die Zeit*, nr. 1624, 3 Aprilie 1907, sub titlul: *Rumänien, wie est ist*, von einem rumänischen Patrioten, și cu nota: Die vorstehenden Ausführungen stammen aus der Feder eines der hervorragendsten rumänischen Publizisten. Sie geben ein ungeschminktes Bild der Zustände in Rumänien, die die furchtbare Bauernbewegung verschuldet haben.

55 Wenn der Verfasser bei seiner Kritik manchmal über das Ziel hinausschiesst, so ist es der Schmerz, der dem Patrioten die herben Worte in den Mund legt.

D[ie]. R[edaktion]. Traducătorul nu seamnează; este, după Paul Zarifopol, Hermann Kienzl, « din cercul doamnei Mite Kremnitz (Prefață la vol. III *Opere*) ». Deosebiri în textul german:

5 Pag. 167, rândurile 7—9, traducere greșită: einen friedliebenden Staat, der *Verständnis* besitzt sowohl für die inneren sozialen Fragen wie für die internationalen Beziehungen — confundându-se « buna înțelegere », armonia, cu *înțelegerea* problemelor sociale interne, etc.; r. 11: fără și *gloriosă*; r. 14: fără *atăta*; r. 15: fără *adevărat*; rândurile 17—20: *So ist est kein Wunder*, dass der rumänische Bauernaufstand in Europa Bewegung und *Entsetzen* hervor-

10 rufen musste; r. 21: fără *ca noi*; în loc de « funcționarea lor », *ihre Wirksamkeit*; rândurile 22—24, fără: — *dacă a existat... în acele mase* —; rândurile 24—25: în loc de *acest enorm scandal public*, « dieses furchtbare öffentliche Unglück »; rândurile 25—28, în locul frazei: *In adevar*, etc., fraza: « Vielleicht wunderten sich auch andere darüber, dass überhaupt im rumänischen Volke noch so viel

15 unvermutete Energie vorhanden war ».

Pag. 168: rândurile 2—6, dela « câteva » la « agricolă », lipsesc; r. 6: « Das Land ist an drei Gruppen aufgeteilt »; r. 8, după « apanaj »: « ferner kommen hier in Betracht »; r. 10, traducere greșită: « schliesslich die *grosse Anzahl* der Privatbesitzer »; r. 12: « Drittens die Unzahl der kleinen und *kleinsten* Grundbesitzer », etc.; r. 13: 1889 (în loc de 1888); r. 16: « ungefähr $4\frac{1}{2}$ Millionen Seelen »; r. 17: « (Diese Kleingutsbesitzer)... können vom Ertrag ihres Eigentums *weder sich und ihre Familie ernähren noch die Staatsabgaben aufbringen*; r. 23: fără *prin compensare*; r. 26 în loc de *lipsei... de răbdare*: «... auch ein *angeborener Mangel an Sorgfalt*; r. 34: fără și 'n *muncă*; r. 35: fără *după obiceiul locului* »;

25

Pag. 169, r. 2: « Die Weide ist das ausschliessliche *Vorrecht des Grossgrundbesitzes* »; paranteza dela rândurile 5—13 lipsește; r. 25: fără *după obiceiul locului*; rândurile 29—30: « *Bargeld erfordert nur noch der Ankauf der Aussaat* und der an bedürftige Bauern zu leistende *Vorschuss* »; r. 31: pentru *în porțiuni*: « in lauter kleinen Teilen »; rândurile 33—36: « iar toamna... și lui », lipsesc; în locul lor: « aber alle diese Arbeit leistet er nicht für sich und die Seinen, sondern für den Fremden. Nur was er über den Tribut hinaus dem Boden abringt, gehört ihm. Est ist wenig; r. 36: fără: *Să nu uităm a spune*; pag. 170, r. 2: *la socoteală*, cu adaosul: *samt Zinsen*; r. 3 în loc de *o muncă de peste opt luni*: « nachdem er sich *drei Vierteljahre halbtot* gearbeitet hat »; r. 5 pentru *vetre*: « sein trauriges, niedriges Strohdach »; r. 7: fără *a ridicat și*; r. 8: pentru « lucru ce convine proprietarilor »: « was dem grossen und mittleren Landbesitzer natürlich sehr behagt »; în locul frazei « *Așadar... a plugarilor* », rândurile 10—13: « Bei dem Einander-Ueberbieten der grossen Pächter wird der Strick um den Hals des Bauern immer straffer angezogen »; rândurile 16—17: « *Și răul... îndată* », lipsesc; r. 19: fără *puțini*; rândurile 20—21: fără *afară de rare excepțiuni onorabile*; r. 21: fără *aspir la câștig*; r. 22: fără *elementară*; rândurile 23—30: *Cruzimea interesului... răbdător*, lipsesc; r. 31: fără *Iată*; r. 32 în loc de 1: « zunächst der »; r. 36 în loc de 2: « Sodann der »; r. 37: fără *mari*; pag. 171, r. 1: în loc de 3: « endlich »; rândurile 2—6 lipsesc; în locul lor: « So viel über die rumänischen Agrarverhältnisse »; r. 7, fără *Pe de asupra acestei realități*; r. 12 pentru: « pe interese », « auf *irgendeinem* », etc.; r. 13: fără *principii*; rândurile 16—17: *facțiuni* = « Lager (Factions) »; r. 17: *clientelă* = *Nutzniesser*; rândurile 19—20: pentru *curatele lor intențiuni* — *Unbestechlichkeit*; rândurile 24—25: fără *apoi productul ibrid al școalelor de toate gradele*; rândurile 26—27 în loc de *dascali și dascălași*, « Kandidaten »; r. 27 fără și *răspopiți*; r. 28: fără *toți teoreticienii de berărie*; pag. 172, r. 1: fără *această imensă clasă*; r. 2: fără *cam*; r. 4: « wählt *indirekt* »; r. 9: în loc de *trebuie să 'nflorească* — *gedeiht also*; r. 10: « eine *einzig grosse*, weite Industrie », etc.; r. 11: în loc de: *trebuie să prospereze*, « sie blüht »; r. 16: în loc de *Plebea, clienții*, « die Hungrigen »; r. 17: fără *uneori*; r. 18: « *răsturnarea* » « Wechsel »; rândurile 20—21: fără *adică facțiunii răzbite de joame*; rândurile 21—30, dela « iar Regele... », lipsesc; rândurile 36—37: fără și *cea de județ*;

30

35

40

45

50

55

- pag. 173, rândurile 3—4: fără și pe rând din trei în trei ani, ba și mai des uneori; rândurile 6—7: pentru « seriozitate și scrupuluri » — ein *Gewissen*; r. 10: fără în proporție; rândurile 12—13: « Și oamenii de afaceri asta trebuie să le convină » — « Die Geschäftsleute müssen sich dem fügen und diesen Zustand dulden »;
- 5 r. 13: fără în așa stare de lucruri; r. 14: fără nicio sfială, lipsește; r. 17 un homme à la mer și în textul german; r. 18: fără care, lipsit de cel mai elementar tact; r. 21: fără afară de netăgăduite rare excepții onorabile; r. 22: « offenherzig mit bitterem Lächeln »; r. 23: « hatărului » — des *Nepotismus*; rândurile 24—25 lipsesc; r. 26: fără *Justiția?*...; r. 28: « agenții » — « die Agenten der Verwaltung »; rândurile 29—30, fără: « ea are... prestigiu »; r. 30: « Și între această
- 10 justiție fără prestigiu » — « Und zwischen dieser Justiz mit Autorität, aber ohne Prestige »; rândurile 35—36 lipsesc; r. 38 și pag. 174 rândurile 1—9, în textul german: « Die Schulen werden allmählich, vom niedrigsten bis zum höchsten Grade », etc.; rândurile 11—12, fără: o pletoră de semidocti, fără caractere, fără omenie; r. 13: « onoruri » — « die grössten Ehren »; rândurile
- 15 14—15: « fără multă osteneală » — « ohne jede Mühe »; r. 17: « exclusiv » — « vollkommen »; rândurile 17—18: « iese și se premește și crește », — « speien Jahr für Jahr »; r. 20: fără proaspeți; r. 21: fără în poze teatrale; « teoreticienii » — « neue Theoretiker »; rândurile 22—23: fără placizii făuritori de sistemă nouă, instigatorii exaltați; r. 23, « șoviniști » — « begeisterte Chauvinisten »; rândurile 24—25: dela « călărind... », lipsesc; rândurile 26—27:
- 20 lipsite de orice mijloace de producție — « die keine Mittel haben, um vorwärts zu kommen »; r. 27: « trăind » — « die... mühsam leben »; rândurile 28—29: « ori din slujbe sau slujbușoare » — « oder die eine dürftig dotierte Beamtenstelle ernährt »; r. 30: fără grație școalelor naționale; rândurile 32—33: « în cel mai bun... miniștri » « wo möglich aber ins Ministerium kommen, wenn sie nicht gleich Minister werden »; r. 24: greșală de tipar *Koterien*, în loc de *Loterien*; r. 35: « Așa se recrutează oligarhia » — « Das ist die Oligarchie »; r. 37:
- 30 « de obligațiuni morale » — « moralischen Qualitäten », rândurile 38—39: fără de perpetuă premeneală; pag. 175, r. 1: « prin aventură » — « durch *Gunst* »; frazele din rândurile 1—7: prescurtat — « Auf diese Weise gelingt auch der kühnste soziale Sprung von einer Generation zur anderen »; r. 7: « țarcovnic » — « Dorfpope »; r. 10: « excroc » — « Verbrecher »; rândurile 12—17: dela « dintr'un... », lipsesc; rândurile 19—28: dela « semicultă », la « lor » lipsesc; r. 28:
- 35 « bande » — « Faktionen »; rândurile 31—32: fără frică de Dumnezeu, lipsește; pag. 176 r. 2—3: « ei văd și depâng, ca și noi, răul patriei » — « die das Unglück des Landes erkennen »; pag. 172, r. 4: fără blestemata; r. 5: « cu zălogirea intereselor lor vitale » — « durch ihre wichtigsten Lebensinteressen »; r. 7: lumea « uimită » — « das verwunderte Europa »; « prăpăstiosul faliment »
- 40 — « das entsetzliche Resultat »; rândurile 8—9: « la catastrofa care era inevitabilă » — « Es war unvermeidlich ».

Pag. 176, rândurile 10—38 și pag. 177, rânduile 1—7, au fost șuprimate de redacția zairului vienez.

Un fragment în *Convorbiri*, 1907, pag. 765—771 cu o introducere și o încheiere de d. M. Dragomirescu.

45 Lucrarea completă, în trei părți, apare în broșură, București, Tipografia ziarului *Adevărul*, 1907, în Octomvrie, cu această notă a autorului, în frunte:

« În Martie trecut, un scriitor român a dat pentru « die Zeit » un articol privitor la răscoalele țărănești, pe care acel ziar l-a și publicat, suprimându-i, după convenițele redacției, încheierea. Niște ochi deprinși înțelegeau asta îndată. Dar articolul a trecut cu totul neluat în seamă de presa noastră, și, probabil, rămânea uitat de tot, dacă d. M. Dragomirescu, jertfind din strîmțul spațiu al revistei d-sale literare « Convorbiri », nu-i făcea acum în urmă fa-voarea să-l reproducă, după originalul românesc, măcar în bună parte.

55 Astăzi, cînd oricine are dreptul a se preocupă de marile noastre probleme de Stat, i se pare autorului că n'ar fi nepotrivit să-și publice articolul așa cum l-a așternut el pe atunci, cu un adaus, ce se impune acuma, o jumătate de an mai tîrziu.

Propunându-și a da la lumină încet-încet o serie de note asupra înprejurărilor la cari asistăm, el socotește să aducă un oarecare serviciu public, util, dacă nu în momentele actuale, barem în unele viitoare; de aceea, se gîndește mai puțin la aprobarea multora dintre contemporani, decît la înlesnirea vre-

unuia, care va veni poate cîndva să judece această vreme a noastră, pe atunci trecută, și — precum se cuvine unui adevărat istoric — s'o povestească cu minte și cu inimă, limpede și cu frumos, la ai lui și pentru mai departe urmași.

Drept un simplu document, ca oricare altul, și fără altă pretenție — așa apar rîndurile de mai la vale.

I. L. C. »

Pag. 186: *NEVOILE OBȘTII ȘI AȘA NUMITELE « CASA NOASTRĂ »*...; în *Românul*, Arad, I, 64, 19 Martie/1 Aprilie 1911, ziarul conducerii partidului național (director V. Goldiș); *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 193: *DIPLOMAȚIE SUBȚIRE, — CRONICĂ —*; în *Românul*, 22 Martie/4 Aprilie 1911; *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 193: *TERMITELE... UN MIC CAPITOL DE ISTORIE NATURALĂ, PENTRU POPOR*; în *Românul*, 27 Martie/9 Aprilie 1911; *semnat*: Caragiale; neretipărit. În același număr, la *Informațiuni*, cu subtitlul *De-ale noastre*: « D. Caragiale, amicul și colaboratorul nostru, ne roagă stăruitor să declarăm categoric, pentru a evita orice confuziune sau bănuială, că în *Românul* nu publică și nu va publica măcar un singur rînd de proză fără a-l iscăli cu numele d-sale ».

Pag. 201: *SĂRBĂTORI MĂHNITE*; în *Românul*, 10/23 Aprilie 1911, numărul de Paști; *semnat*: Caragiale; neretipărit. Partea literară din acest număr a fost îngrijită de Caragiale, care publică următoarele cuvinte de mulțumire: « Mă simt dator a mulțumi aci din toată inima d-lor Delavrancea, Vlahuță, Coșbuc și Brătescu-Voinești, cari m'au onorat totdeauna cu buna d-lor prietenie, că au binevoit a subscrie alături cu mine într'un număr festiv al *Românului*, dând prilej astfel cititorilor noștri a se bucura de așa giuvaere literare în frumoasa limbă românească. Și rog să primească omagiile mele de recunoștință și admirațiune.

Caragiale ».

Pag. 205: *INTRE STAN ȘI BRAN*; în *Românul*, 15/28 Maiu 1911; *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 211: *SCRISOARE*; în *Românul*, 30 Aprilie/13 Maiu 1911; *semnat*: Caragiale; neretipărit. (*Scrisoare și răspuns*, prin care i se dădea satisfacție lui Caragiale, ce se formalizase de întâmpinările ziarului, relativ la « amestecul » scriitorilor din România, în afacerile interne ale românilor din monarhia austro-ungară).

Pag. 216: *O SEPARAȚIUNE*; în *Românul*, 15/23 Februarie 1911; *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 218: *LITERATURA ȘI POLITICA*; Toastul d-lui Caragiale la banchetul dat în onoarea d-lui N. Filipescu la 29 Ianuarie; în *Epoca*, 2 Februarie 1897; neretipărit.

Un alt toast, « pentru bărbații de Stat luminați ai partidului conservator — un toast plin de spirit, care, din nenorocire, n'a fost stenografiat », a fost ținut de Caragiale la « Banchetul cercului de studii », dela 23 Martie 1897, (*Epoca*, 13 Aprilie 1897, supliment).

Reproducem aci, pentru notele, referitoare la desconsiderarea scriitorilor de către politicieni, cuvîntarea lui Caragiale la banchetul în onoarea lui Coșbuc, premiat de Academia Română (*Epoca*, 2 Iunie 1897):

Domnilor,

Cine, cunoscând foarte bine dezvoltarea talentului lui Coșbuc, n'ar cunoaște îndestul condițiunile particulare ale vieții publice și ale progresului nostru, și ne-ar vedea adunați aici ca să sărbătorim pe acest minunat poet, fiindcă a obținut un premiu academic, ar trebui să gândească rău despre noi, amintindu-și vechia judecată pesimistă: „succesul moral inspiră foarte multă invidie, respect prea puțin și dragoste de loc; iar succesul material inspiră, pe lângă invidie, tot atât de mult respect și, dacă nu dragoste, închinăciune desigur. Care va să zică, i-a trebuit un premiu academic pentru o traducere acestui original talent, autorul incomparabilelor « Balade și Idile », ca admiratorii lui să se strângă la un loc și să-l festiveze!

Cel ce ar gândi așa rău despre noi, ar fi poate prea nedrept. În condițiunile particulare de viață publică în cari trăim, premiul lui Coșbuc nu e numai un succes material: e un mare succes moral.

Desigur, poetul zâmbește acum ascuns; el, ca toți semenii lui, n'are nevoie și râde de succesul moral: pe acesta îl are mai mare, decât l-ar putea găsi altunde, în puternica și nobila lui conștiință de artist; și astfel, dacă nu-l disprețuiește chiar, venind dela alții, cel mult, îi este absolut indiferent. Ceea ce-l poate afecta într'un mod plăcut nu e decât un succes material. Dar, pentru noi ceștilalți, cari nu ne putem bizui pe atâta talent, cari nu putem găsi prin încrederea în noi înșine virtutea de a nesocoti aplauzele — pentru noi e cu totul altfel.

Intr'adevăr, noi, literații în genere, nu ne putem tăgădui starea noastră de inferioritate socială. Oricât de puțin talent am avea noi, oricât de puțin folositori am fi societății noastre, această stare de inferioritate ne produce un fel de depresiune morală, care s'ar asemăna cu mahnirea unui copil nevoiaș între atâția alți copii procopșiți, tolerat la coada mesei, în intimitate și exclus dela orice reprezentăriune de dignitate a familiei. Și așa, noi, cari facem profesiunea literară, obicinuiți cu atâta lipsă de considerație din partea societății noastre, obicinuiți cu atâta nesocotire, aș putea zice chiar dispreț, din partea tutulor fraților din alte profesii liberale, cari stau la cârma mișcării publice, cum sunt avocații, medicii, tehnicii, oameni de afaceri, toți în genere, oameni politici, noi, deprinși a juca în societate un rol sărac și umilit adesea până la a părea chiar neonest, trebuie să considerăm că ni se face o mare favoare când ni se întinde cu oarecare bunăvoință, o mână, fie amestecată acea oarecare bunăvoință cu oricâtă mândrie. Când, mai ales din înălțimea unei mărețe instituțiuni publice se aruncă unuia dintre noi, cât de în treacăt, o privire binevoitoare, trebuie să ne simțim cu toții măguliți și încântați, și să fim recunoscători.

De aceea consider, în afară de succesul material al lui Coșbuc, actul Academiei Române ca un succes moral pentru noi toți. Savanta adunare premiând pe acest mare poet, a arătat că știe a avea considerațiune pentru literații români în genere; ea a dat dovadă pipăită că nu-i nesocotește totdeauna.

Și de aceea dați-mi voie ca aducând și eu, ca literat, umilul meu omaj Inaltei Academii Române, să beau acest pahar pentru cea mai frumoasă podoabă a ei și fală de căpetenie; în sănătatea celui mai celebru academician, în sănătatea bărbatului de talent prodigios, care va covârși cu numele lui mișcarea intelectuală românească a unui veac întreg, în sănătatea ilustrului Bogdan Petriceicu Hașdeu.

Pag. 221: *CUVÂNTARE* [I] — Cuvântarea d-lui Caragiale rostită la întrunirea partidului conservator-democrat din Iași, în ziua de 2 Martie 1908 — după notele stenografice; în *Ordinea*, organul conservator-democrat. București, 9 Martie 1908; neretipărită.

Pag. 225: *CUVÂNTARE* [II] — Cuvântarea d-lui I. L. Caragiale rostită la întrunirea partidului conservator-democrat din Ploești în ziua de 9 Martie 1908 — după notele stenografice; în *Ordinea*, 17 Martie 1908; neretipărită.

Pag. 230: *CUVÂNTARE* [III] — Cuvântarea d-lui I. L. Caragiale rostită la întrunirea partidului conservator-democrat din Roman în ziua de 30 Martie 1908; în *Ordinea*, 13 Aprilie 1908; neretipărită.

5 Pag. 239: *CRONICA TEATRĂLĂ*; în *România liberă*, 29 Decembrie 1877; semnat: Luca; neretipărită.

Pag. 243: *CERCETARE CRITICĂ ASUPRA TEATRULUI ROMÂNESC, CRITICA TEATRĂLĂ ȘI PRESA NOASTRĂ*; în *România liberă*, 5 Ianuarie 1878; semnat: Luca; neretipărit.

10 Pag. 247: *CERCETARE CRITICĂ ASUPRA TEATRULUI ROMÂNESC* (Urmare), *LITERATURA IN TEATRUL NOSTRU* [I]; în *România liberă*, 11 Ianuarie 1878; semnat: Luca; neretipărit.

15 Pag. 252: *CERCETARE CRITICĂ ASUPRA TEATRULUI ROMÂNESC* (Urmare), *LITERATURA IN TEATRUL NOSTRU* [II]; în *România liberă*, 17 Ianuarie 1878; semnat: Luca; neretipărit; sfârșitul studiului, anunțat la sfârșitul acestei cronici, n'a mai apărut.

Pag. 258: *TEATRUL ROMÂNESC*, Deschiderea stagiunii 1878-1879; în *Timpul*, 6 Octombrie 1878; nesemnat; neretipărit.

Pag. 261: *RUY-BLAS* și în subtitlu — *Reprezentăția Marți 17 Octombrie*; în *Timpul*, 20 Octombrie 1878; nesemnat; neretipărit.

20 Pag. 265: *CRONICA TEATRĂLĂ* [I]; în *Voința națională*, 8 Octombrie 1885; semnat: Luca; neretipărit.

Pag. 272: *CRONICA TEATRĂLĂ* [II]; în *Voința națională*, 18 Octombrie 1885; semnat: Luca; neretipărit.

25 Pag. 281: *SCRISOARE*; tipărită în foi volante, cu mențiunea: București, 1888; Tipografia Curței Regale, F. Göbl Fii, 12, Pasagiul Român, 12; neretipărită.

Pag. 287: *SCRISOARE DESCHISĂ*; foaie volantă, fără indicația tipografiei; neretipărită.

30 Iată textul scrisorii lui Caragiale, apărute în *Adevărul*, dela 3 Septembrie 1898, sub titlul *O CHESTIUNE JURIDICO-LITERARĂ*, și urmată de răspunsul lui P. Grădișteanu.

35 *D-le director general*, Numirea unui așa de reputat jurisconsult ca dv. în capul Teatrului Național a trebuit se n'țelege, să facă multă bucurie acelor cari au vreo firească legătură cu această instituțiune artistică, sau cari se interesează de dânsa cât de departe, ca amatori sau diletanți. Intre aceștia din urmă, din întâmplare, mă număr și eu, care am făcut, odinioară, câteva încercări literare pentru teatrul românesc.

40 În adevăr, nu mai putea merge cum mergea: trebuia numaidecât în fruntea importantei instituțiuni artistice naționale un om de legi — dacă n'ar fi să judec decât măcar după modestele mele interese personale. Astfel, însăfârșit, pot și eu, fără îndoială, să găsec ascultare la o veche plângere a mea, ascultare ce-mi era peste putință să capăt dela profani în materie de drept. Iată, cu tot respectul ce vă datorez, d-le director general, acea plângere:

45 Legea presei din 62, apoi cod. pen., precum și legea pentru organizarea Teatrelor (care lege, precum s'a spus, a fost concepută și alcătuită, acu vreo douăzeci și cinci de ani, de către niște jurisconșulți eminenți ca d-v.) consfințesc, toate trele, proprietatea literară. Toate trei — cele dintâi două, prevăzând chiar pedepse strașnice — opresc categoric pe oricine a reprezenta vreo bucată

de teatru fără învoirea expresă a autorului. Cu toate astea, până la venirea d-v., d-le director general, în fruntea Teatrului Național, cele trei legi, mai ales întrucât privește interesele subtiscălitului, au fost mereu călcate de către mai toate companiile artistice emigratoare din țară, ba chiar (lucru de ne-crezut!) de către Societățile dramatice oficiale, stabile, din cele trei capitale ale Regatului-Român.

Viu deci, cu cel mai profund respect, d-le director general, a pune drepturile mele de autor sub înalta d-v. protecțiune și a vă ruga, potrivit legilor, ca, uzând de toată autoritatea de care dispuneți, să opriți a mi se mai juca vreo bucată a mea de către oricine, fie chiar de către Societățile dramatice oficiale din București, Iași și Craiova.

În afară de interesele mele materiale, cred că acele bucăți literare sunt niște încercări cu desăvârșire nenorocite, și nu mai voi, la vârsta mea, să mi se exhibeze pretențiunile regretabile, și pentru mine și pentru public, ale ușurătății unei vârste puțin coapte; nu voi să mai mențin prin senilitate greșelile datorite juvenilității, scuzabile întâia oară, de neiertat la urmă. Sunt hotărât a nu mai permite nimănui, cu niciun preț, să reprezinte acele proaste glume puerile, de cari nu m'aș putea vreodată căi indestul.

Fiindcă un jurisconsult ca d-v. nu este obligat a cunoaște numele tutulor scriitorilor naționali, din norocire atât de numeroși, și firește, cu atât mai puțin ale tutulor scrierilor acestora, îmi permit a adăoga, spre lămurirea d-v. aci mai jos, după semnătura mea, lista încercărilor mele teatrale, despre cări am pomenit.

Binevoiti, vă rog, domnule director general, a primi dela acela care-și pune drepturile și dignitatea de publicist sub înalta d-v. protecțiune, mulțumiri anticipate, precum și asigurarea respectului cu care este, și rămâne al d-voastre servitor,

I. L. Caragiale, (Piatra-Neamț)

Lista încercărilor teatrale ale lui I. L. Caragiale:

O Soacră, farsă într'un act, — 1876; *O noapte furtunoasă, sau Nr. 9*, farsă în două acte și 4 tablouri — 1879; *Conul Leonida față cu Reacțiunea*, farsă într'un act, — 1880; *D'ale Carnavalului*, farsă în trei acte, — 1881; *Scrisoarea pierdută*, farsă în 4 acte, — 1883; *Năpasta*, piesă în două acte, — 1890. Ediția I « Socec și Comp. », București. Ediția II, « Frații Șaraga », Iași.

D-sale,

D-lui director general al teatrelor P. Grădișteanu, jurisconsult, senator, etc.

Pag. 289: *CRONICA* [I]; în *Pagini literare*, 3 Octomvrie 1899; *semnată*: Caragiale; neretipărită.

Pag. 294: *CRONICA* [II]; în *Pagini literare*, 10 Octomvrie 1899; *semnată*: Caragiale; neretipărită.

Pag. 297: *CRONICA TEATRALĂ, ELEONORA DUSE — MOUNET-SULLY*; în *Pagini literare*, 17 Octomvrie 1899; *semnată*: Caragiale; neretipărită.

Pag. 302: *TEATRUL NAȚIONAL* [I]; în *Universul*, 19 Noemvrie 1899; *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 307: *TEATRUL NAȚIONAL* [II]; în *Universul*, 3 Decemvrie 1899; *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 312: *TEATRUL NAȚIONAL* [III]; în *Universul*, 22 Septemvrie *semnat*: Caragiale; neretipărit.

Pag. 315: [BENEFISSUL]; *Notițe critice*, în *Universul*, 7 Aprilie 1900; la sfârșitul foiletonului mențiunea: București, 5 Aprilie 1900; semnat: Caragiale; neretipărit.

5 Pag. 320: [PUBLICUL TEATRULUI NAȚIONAL]; *Notițe critice*, în *Universul*, 20 Octomvrie 1900; cu mențiunea, la sfârșitul foiletonului: București, 18 Octomvrie; semnat: Caragiale; neretipărit.

Pag. 324: RAPORT CĂTRĂ D. BARBU ST. DELAVRANCEA PRIMARUL CAPITALLEI; în *Universul* dela 25 Maiu 1900; semnat: Caragiale; neretipărit.

10 După cuvântul din titlu: *Raport*, asterisc și notă: « Dau azi aci, în locul notițelor critice, acest raport pe care l-am supus d-lui Barbu St. Delavrancea, primarul Capitalei, după cererea d-sale. Cred că raportul meu va interesa pe toți amatorii de teatru și de muzică ».

15 Pag. 330: « APUS DE SOARE », CÂTEVA NOTE; în *Universul* dela 13 și 14 Martie 1909; semnat: Caragiale; neretipărit.

Pag. 338: CELLA DELAVRANCEA; în *Universul*, 4 Maiu 1909; semnat: Caragiale; neretipărit.

Pag. 360: DESLUȘIRE. O nouă versiune în *Moftul Român*, Nr. 4, 1893: *Succesul Moftului Român*. Deosebiriile din *Moftul Român*..:

20 Incepe cu r. 36: « Intr'o țară ca a noastră... constituțională și în concertul marilor puteri; r. 38: Gazetarul prin urmare este brutarul inteligenții; r. 39: Nobila misiune... luat-o din interes, pentru că n'ar fi putut face ceva mai de seamă; r. 40: nu pentru un mizerabil câștig el și-a luat spinoasa carieră a luminării concetățenilor săi; r. 43 până la lui, lipsesc; pag. 361, r. 1—2: din sentimente...
25 pentru ridicarea poporului român, pentru; r. 2: suveranității acestuia uzurpate; fără: de Stan ori de Bran, ori de cine știe care tiran; r. 3: nu pentru vreun; r. 4, începe: ca adversarii săi, s'a făcut el aprigul apărător; r. 4—6: dela al drepturilor, la porecla de, lipsesc; r. 6: fără eterne; r. 7: pactul nostru; și în sfârșit; r. 8, după sus și tare: asupra atâtor și tutulor chestiilor de ordine politică, economică, finanțiară, științifică, literară, artistică, șcl. șcl.; r. 10—12, dela nu l la că, lipsesc; r. 12: neseacă; r. 13: națiunii rromâne, patriei rromâne, popporului rromân, l-a; r. 14: de toate; r. 15: Rromânia, câtă; r. 17—18: brutari conștiințioși, de sigur că opinia publică trebuie să fie destul de bine hrănită; r. 19—22:
30 Și iată dar ceea ce explică într'un mod nelndoios succesul Moftului Român. Dela apariția lui, acest organ, care tinde a fi formula exactă a opiniei publice române, a întâmpinat, afară de mici excepții, o unanimă aprobare. De ce? Pentru că această modestă foiță, având în vedere numărul îndestulător de brutării pentru hrana zilnică a inteligenții române; r. 24: de unde (cum onor. public trebuie să se fi convins deja), își...

40 Pag. 390: [« GUVERN AL INGAJAMENTELOR CU STRĂINII »]. Să se compare amănuntele reprimării mișcării republicane dela Ploești, din acest articol pag. 391, r. 2 urm., cu pasajul corespunzător din *Boborul* (*Opere*, III, pag. 159—160). Relativ la intrarea trupelor și fuga lui Candiano, simultan, pe barierele opuse ale Ploeștilor, — sunt ciudate inversiuni topografice; în *Boborul* e vorba apoi de un efectiv de « un batalion complet de vânători » — în *Timpul* doar de o companie. Privitor la arestarea lui Candiano și răspunsul lui, textele concordă, ca și în « le mot d'auteur »: « ... a și sosit în Ploești reacțiunea, adică o companie de vânători ». « Reacțiunea... un batalion complet de vânători ».

50 Colaborarea lui Caragiale la *Timpul* nu se încheie cu anul 1879, așa cum am afirmat în *Prefața* la vol. IV. După ce am dat bonul de tras, am găsit întâmplător o confirmare a presupunerii noastre, cum că această colaborare a urmat

și în anii 1880—1881. Intr'adevăr, în timp ce ne fixam asupra atribuirii articolelor, am renunțat la câteva, din 1880—1881, sporadice, poate și din pricină că ne așteptam a întâmpina dârze contestări cu privire la articolele politice, din 1878—1879, atâtea câte le puseseam pe seama lui Caragiale. O hârtie din arhiva familiei Caragiale ne îndemnase de altfel să cercetăm colecția *Timpului* și pe anii următori: e vorba de câteva informațiuni, scrise de Titu Maiorescu și înmânate lui Caragiale, spre a fi inserate în ziar; — au apărut în *Timpul* dela 14 Ianuarie 1881 (*Informațiuni*, pag. I); publicarea lor nu era însă o dovadă că I. L. Caragiale era încă redactor la acel ziar. Pe de altă parte, ne-am ferit să publicăm tot ce eram înclinați a socoti contribuția lui Caragiale, dintr'o suspiciune față de perspectiva prea zeloasă a editorului critic. Documentul care ne-a dovedit însă că împinsesem prea departe scrupulele, a apărut în cartea d-lui C. Săteanu: *Carnaval literar — Anecdote culturale — Iași, Tip. « Albina », f. d.*, dar după 1930. E o scrisoare, prin care Caragiale cere un împrumut învățătorului Dimitrie Scureiu dela Câmpina (reprodusă după *Presa* din Câmpulung, Anul? Nr. ?) și e datată 7 Iulie 1881. În ea vorbește de plecarea sa dela *Timpul*, ca de un fapt recent: « *Despre ieșirea mea dela Timpul, care a fost silită, și-oi povesti eu când ne-om vedea* ».

Nu vom da aci lista celor câteva articole, lăsate de-o parte (ca, spiritualul reportaj parlamentar din editorialul dela 15 Ianuarie 1881). Ele-și vor găsi locul într'o eventuală reeditare a volumului îngrijit de noi.

Pag. 409: **TRĂDAREA ROMÂNISMULUI! TRIUMFUL STRĂINISMULUI! CONSUMATUM EST!!!** În chenar negru, ca să se ia în răs deprimerea *Românului* lui C. A. Rosetti, moștenită îndată apoi de *Adevărul* lui Al. Beldiman, de a arbora doliul, în semn de protest contra guvernului sau a Suveranului.

NOTĂ. Să se adauge, la observațiile ortografice făcute de Paul Zarifopol (*Opere*, I, pag. XIV), următoarele:

Vocalele *a, e, i*, primesc accentele grafice, după uzul etimologist, învățat de Caragiale în școală: *tăcând, țeran, adevăr*, etc.

Prefixul *ne*, din cuvintele compuse, despărțit prin eliziune, ca ne'nchiriat, ne'ntrecut, etc., este legat din nou, într'un cuvânt: *nenchiriat, nentrecut*, etc.

A eși, a erta, eri, earna, eștin.

A perde, a peri.

Posta, scoala (rămășițe etimologiste).

Doă pentru *două*; *noă-voă* pentru *nouă-vouă*.

Particularități ortoepice: *ai, aide*, pentru *hai, haide*; *otel, ibrid*.

Totdeauna sau *todeuna*, pentru *totdeauna*; *aldată, undelemn*.

Nimini, nimirui pentru *nimeni, nimirui*.

Aminteri pentru *altminteri*.

Viu, fiu, pentru *vin, fin*; *pă* pentru *pe*; *pin* pentru *prin*; *crez, auz, văz* și *să crează, vă auză, să cază, să vază, să scază, să piarză, să prinză, să răspunză, să pătrunză*, etc.

TABLA ILUSTRĂȚIILOR

Plasa

- I. I. L. Caragiale la vârsta de 50 de ani (1902).
 - II. *Fabulă* (manuscris autograf al lui Caragiale; vezi pag. 364 din volumul IV).
-

TABLA DE MATERII

Pag.

INTRODUCERE XI

PARTEA I. — ARTICOLE POLITICE

[...Oarecare moderație]	3
Naționali-liberali	6
Liberalii și conservatorii.	9
[Liberalii engleji și români]	12
[Frații radicali și d. Dim. Sturdza]	16
[Apelul la unire]	28
[Guvernul și modificarea art. 7]	32
[Procedee electorale]	36
[Ce este «Centrul»].	40
Culisele chestiunii naționale	46
Cronica de joi [I]	71
Cronica de joi [II]	74
Decadență	77
Reacțiunea	80
Lascar Catargiu	83
Toxin și Toxice	88
Liberalii și literatura	92
Energie și Sațiu	95
Cabinetul Hagi-Tănase	98
Puterea credinței	101
Monumentul lui Brătianu	104
Rărunchii națiunii	108
Caradăle și budalăle	111
Visuri de războiu	115
Nu-i de loc de mirare	118
Dim. A. Sturdza	122
Infamie	127
Alexandru Lahovari	131
Criză	135
Cerințe absurde	141

	<u>Pag.</u>
Sfârșit meritat	145
O lichea	148
Take Ionescu	151
Politică în toate	155
Grigore Păucescu	157
Lipsă de pietate și de gust	160
Nihil sine Deo	163
1907	167
Nevoile obștii și așa numitele « Casa noastră »	186
Diplomație subțire	193
Termitele	197
Sărbători măhnite	201
Intre Stan și Bran	205
Scrisoare	211
O reparațiune	216
Literatura și politica	218
Cuvântare (I)	221
Cuvântare (II)	225
Cuvântare (III)	230

PARTEA II. — CRONICI DRAMATICE

Cronica teatrală	239
Cercetare critică asupra Teatrului Românesc	243
Critica teatrală și presa noastră	243
Literatura în teatrul nostru (I)	247
Literatura în teatrul nostru (II)	252
Teatrul Românesc	258
Ruy-Blas	261
Cronica teatrală [I]	265
Cronica teatrală [II]	272
Scrisoare	281
Scrisoare deschisă	287
Cronică [I]	289
Cronică [II]	294
Cronica teatrală	297
Teatrul Național [I]	302
Teatrul Național [II]	307
Teatrul Național [III]	312
[Benefissul]	315
[Publicul Teatrului Național]	320
Raport către D. Barbu C. Delavrancea, primarul Capitalei	324
« Apus de soare »	330
Cella Delavrancea	338

	Pag.
ADDENDA	340
Cronica fantastică: 340. Istoria unei epigrafe: 343. Cronică sentimentală: 345. Cronica: 347. Una alta: 350. <u>Resbelul</u> : 350. <u>Prospătură</u> : 351. <u>Gogoși</u> : 352. <u>Situațiunea Europei</u> : 353. <u>Ultime gogoși calde</u> : 135. <u>Parlamentare. I. Camera din Stambul</u> : 356. <u>Gogoși</u> : 358. <u>Gogoși</u> : 358. <u>Ultime gogoși calde</u> : 359. <u>Deslușire</u> : 360. <u>Gogoși</u> : 361. <u>Resbelul 1877</u> : 362. <u>Un stat în miniatură</u> : 363. [<u>Convenții cu Rusia</u>]: 368. [D. C. A. Rosetti la Roma?]: 370. [<u>Stiri franceze despre cestiunea Dobrogei</u>]: 371. [<u>Criza de Cabinet</u>]: 372. <u>Noul cabinet otoman</u> : 374. [<u>Poziția ministerială față cu revizuirea</u>]: 376. [<u>Reportaj parlamentar</u>]: 378. [<u>Un incident la Cameră</u>]: 379. [<u>Plătește vizirul</u>]: 380. [<u>În ajunul crizei</u>]: 383. [<u>Linia ferată Ploești-Predeal</u>]: 385. [<u>După votarea revizurii</u>]: 386. [<u>Mesajul domnesc</u>]: 388. [<u>« Guvern al îngajamentelor cu străinii »</u>]: 390. [<u>Nepotismul</u>]: 392. [<u>Pentru coalizarea opoziției</u>]: 395. [<u>Prostia în viața noastră publică</u>]: 397. [<u>A la Don Ranudo de Colibrădos</u>]: 399. [<u>Regula de trei simplă</u>]: 401. [<u>Justificarea unor expulzări</u>]: 403. <u>Trădarea românismului! Triumful străinismului!! Consumatum Est!!!</u> : 409. <u>Excelsior!</u> : 411. <u>Ingeniozitate parlamentară</u> : 411. <u>Instantaneu</u> : 412. <u>Accident parlamentar</u> : 412. <u>Politica</u> : 414. <u>S'a pierdut!!!</u> : 416. <u>Politica</u> : 416. <u>Mișcarea dela 5 și 6 Aprilie</u> : 417. <u>Însemnătatea presei</u> : 418. <u>Un interviu</u> : 418. <u>Jurnalul nostru</u> : 419. <u>Reacționari neprevăzători</u> : 421. <u>Sub ce regim trăim!...</u> : 421. <u>Inovațiune</u> : 421. <u>Iarăși promisia d-lui Fleva</u> : 423. <u>Principii și vaccină</u> : 463. <u>Frumos rol</u> : 425. <u>Procurorul, Da, Dumnezeu, Ba!</u> : 427. <u>Galantoniile lui Ghenadie</u> : 428. <u>Cronica</u> : 432. <u>« Moldo-Valachia »</u> : 436. <u>Tribuna liberă!</u> : 442. <u>Economiji</u> : 443. <u>Politică înaltă</u> : 444. <u>« Românii verzi »</u> : 446. <u>Liga</u> : 449. <u>La Kermessă</u> : 451. <u>Țara lui Hülsch</u> : 452. <u>Două capete!...</u> : 453. <u>Ubiquitas</u> : 454. <u>Dialogul morților</u> : 455. [<u>Desvelirea statuii</u>]: 456. <u>Oribilă stagnațiune</u> : 456. <u>Diversitate de opinii</u> : 458. <u>Instantanee</u> : 458. <u>Chestiuni militare. — Prognosticuri războinice. — Fumuri de cucerire</u> : 458. <u>Cugetări</u> : 458. <u>Elocvența</u> : 459. <u>Sfaturi</u> : 459. <u>Nedescifrabil</u> : 460. <u>Mofturi</u> : 460. <u>Mofturi</u> : 460. <u>Caveant Cives</u> : 461. <u>Reflexiuni</u> : 461. <u>Interviul</u> : 461. <u>Proiect de definiție juridică a pământenilor</u> : 462. [<u>Libertatea tiparului</u>]: 467. <u>Desmințire</u> : 467. <u>Teatrul italian</u> : 468. <u>Millo în București</u> : 468. <u>Teatrul românesc</u> : 470	
NOTE ȘI VARIANTE	471
TABLA ILUSTRĂȚIILOR	483